

NORGES OFFICIELLE STATISTIK.

Tredie Række No. 315.

BERETNINGER

OM

AMTERNES ØKONOMISKE TILSTAND

I

FEMAARET 1891—1895.

*(Rapports sur l'état économique des préfectures
pendant la période 1891—1895.)*

UDGIVNE AF

DET STATISTISKE CENTRALBUREAU.

I.

(SMAALENENE—LISTER OG MANDAL.)

KRISTIANIA.

I KOMMISSION HOS H. ASCHEHOUG & CO.

1899.

For Femaarene 1881—1885 og 1886—1890 se Norges officielle Statistik,
Tredie Række No. 102 og 206.

Indhold.

No.	I.	Beretning fra Amtmanden i Smaalenenes	Amt	Trykt.
-	II.	— - — - Akershus	—	Sept. 1898.
-	III.	— - Stiftamtmanden i Kristiania		Juli 1898.
-	IV.	— - Amtmanden i Hedemarkens	Amt	Nov. 1898.
-	V.	— - — - Kristians	—	Jan. 1899.
-	VI.	— - — - Buskerud	—	— 1899.
-	VII.	— - — - Jarlsberg og Larvik	—	Aug. 1899.
-	VIII.	— - — - Bratsberg	—	Mai 1899.
-	IX.	— - — - Nedenes	—	Marts 1899.
-	X.	— - — - Lister og Mandal	—	Febr. 1899.
-				Jan. 1899.

Table des matières.

No.	I.	Rapport du préfet de Smaalenene.
-	II.	— - — - d'Akershus.
-	III.	— - — - de la ville de Kristiania.
-	IV.	— - — - Hedemarken.
-	V.	— - — - Kristian.
-	VI.	— - — - Buskerud.
-	VII.	— - — - Jarlsberg et Larvik.
-	VIII.	— - — - Bratsberg.
-	IX.	— - — - Nedenes.
-	X.	— - — - Lister et Mandal.

I.

Smaalenenes Amt.

Underdanigst Beretning

om Smaalenenes Amts økonomiske Tilstand m. V.
i Femaaret 1891—1895.

A. Landdistriktet.

I. Jordbrug.

Høstudbyttet i Amtet i Aarene 1891—1895 faldt som nedenfor anført:

Aar.	Hø.	Rug.	Vaarsæd.	Poteter.
1891.....	Som et Middelsaar.	Som et Middelsaar.	Under et Middelsaar.	Under et Middelsaar i $\frac{2}{3}$ af Herrederne og angrebne af Tørraaddenhed.
1892.....	Vel et Middelsaar.	Vel et Middelsaar.	Vel et Middelsaar.	Tildels under et Middelsaar og angrebne af Tørraaddenhed.
1893.....	Kvantiteten mindre, men Kvaliteten god. (Derhos rigeligere Avling af Halmfoder.)	Et godt Middelsaar.	Et godt Middelsaar.	Et godt Middelsaar, men i nogle Herreder lidt Tørraaddenhed.
1894.....	Rigelig og i de fleste Herreder af fortrinlig Kvalitet.	Under et Middelsaar i Halvdelen af Herrederne, navnlig i Kvalitet.	Over et Middelsaar i de fleste Herreder.	Tildels meget under et Middelsaar og lidt foldrige, mængstedes angrebne af Tørraaddenhed.
1895.....	Rigelig, men mindre velbjerget i Flerheden af Herrederne.	Under et Middelsaar i de fleste af Herrederne i Rakkestad og Idde og Marker Fogderier; i Moss Fogderi mere tilfredsstillende.	Udbyttet i Almindelighed rigeligt og velbjerget, navnlig af Havre, men Kvaliteten noget forringet ved en lang Regnperiode.	Mer eller mindre mislykkede og angrebne af Tørraaddenhed.

Jordbrugets Lønsmøhed er vistnok ikke steget i Femåret, men der er dog forsaavidt gjort Fremskridt, som der har vist sig en stadig voksende Bestrøelse for at forbedre Driften ved Anskaffelse af tidsmæssige Maskiner og Benyttelse af kunstige Gødningssstoffe samt ved omhyggeligere Valg af Sædefrø.

Af nye Maskiner er det navnlig Slaa- og Meiemaskinerne, hvis Antal er forøget; saaledes haves der i Glemminge 65, Tune 76, Skiptvet 75, Raade 110 og Vaaler 111 saadanne Maskiner. Antallet af Radsaamaskiner udgjorde for 9 Herreder, for hvilke Opgave haves, tilsammen 34. Af Damptærskemaskiner fandtes i det Hele 32.

Forbruget af kunstig Gødning, navnlig Superfosfat og Thomasfosfat, er øget betydeligt, hvilket i Forbindelse med den Forbedring af Staldgødslen, der er en Følge af den rigere Fodring af Husdyrene, har bidraget meget til at gjøre Jordens Afkastning større og værdifuldere.

Af Kornarterne bliver Havren mere og mere Hovedsæden, fornemmelig paa Byggets Bekostning, og den gamle nøisomme Landhavre fortrænges af foldrigere Varieteter, navnlig sort Fanehavre og Duppauehavre. Dyrkningen af Korn viser sig forøvrigt noget aftagende og Bestrøelserne mere rettede paa en øget Foderavl.

Græsfrøet er man nu omtrent overalt gaaet over til at rense, mest dog kun for eget Behov, formentlig paa Grund af Vanskeligheden ved at faa Frøet rensat vel nok til at kunne afsættes fordelagtigt.

Turnipsdyrkningen er endnu ikke saa almindelig som ønskeligt, tildels, antages det, fordi Jorden er i for liden Kultur for dette Brug.

Af Nyland er saa godt som Intet opdyrket; paa den anden Side er heller ikke Indmark udlagt til Havn eller Udmark.

Jordens Afgrøftning er ikke saa almindelig som fornødent navnlig forat Dyrkningen af de store Strækninger af fladt beliggende Lerjord skal blive fordelagtig.

Landmandens Virksomhed har forøvrigt vistnok i ikke liden Udstrækning været besværliggjort ved Manglen paa tilstrækkelig Driftskapital og ved den vanskelige Adgang til at erholde Folkehjælp.

Lønnen for en Tjenestegut har i Almindelighed været fra 200 til 250 Kr. og for en Pige fra 100 til 120 Kr.

Daglønnen for Arbeidere og Husmænd har efter de erholdte Opgaver i Almindelighed udgjort:

For almindelige Dagarbeidere:				For Kvinder:			
Paa egen Kost:		Paa Husbondens Kost:		Paa egen Kost:		Paa Husbondens Kost:	
Sommer.	Vinter.	Sommer.	Vinter.	Sommer.	Vinter.	Sommer.	Vinter.
Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
2.00	omkr. 1.50	omkr. 1.20	0.60—0.80	1.00—1.50	0.60—1.00	0.60—0.80	0.40—0.50

For H u s m æ n d, for hvem Daglønnen selvfølgelig har varieret meget efter de mer eller mindre gunstige Vilkaar, hvorpaa Pladsen er dem overdraget, har Daglønnen i Almindelighed været:

Paa egen Kost:		Paa Husbondens Kost:	
Sommer.	Vinter.	Sommer.	Vinter.
Kr. 1.20—1.80	Kr. 0.80—1.20	Kr. 0.46—1.00	Kr. 0.27—0.60

U d s æ d e n pr. 10 Ar har efter de erholdte Opgaver i Gjennemsnit været, — for Korn, Erter og Poteter pr. Liter og for Græsfør pr. Kg.:

Hvede.	Rug.	Byg.	Blandkorn.	Havre.	Erter.	Poteter.	Græsfør.
31.6	18.7	27.9	34.9	40.3	34.1	275.6	2.65

og F o l d i g h e d e n:

6.95	11.4	8.5	8.25	7.4	8.0	6.7	150.0
------	------	-----	------	-----	-----	-----	-------

Amtets virksomme Landhusholdningsselskab har under sine Bestræbelser for Fremme af Landbo-Interesserne i enhver Retning særlig gavnet Jordbruget ved at foranstalte Præmiepløininge, Gjødningforsøg, Fællesindkjøb af Kraftfodring og Kunstgjødning samt ved at arbeide for Udvikling af H a v e - d y r k n i n g e n, der antagelig i Femaaret ikke har gjort ubetydelige Fremskridt, bl. a. fordi Selskabet med Bidrag af Stat og Amt samt af Byernes Brændevinssamlag har underholdt dels 3, dels 4 omreisende Gartnere, hvis Veiledning og Hjælp i stor Udstrækning har været søgt og benyttet.

Ved Femaarets Udgang virkede i de forskjellige Bygdeler 15 Landbrugsforeninger som Underafdelinger under Landhusholdningsselskabet.

Amtets Landeiendomme's Antal, Matrikulskyld og Værdi, hvilken sidste i Femaarets Løb neppe væsentlig har forandret sig, udgjorde ved Periodens Begyndelse:

Særskilt skyldsatte Landeiendomme:			Særskilt skyldsatte Jordbrug og Jordlodder:		Antagen Værdi.
Antal.	Matrikul-skyld.	Gjennemsnitlig Matrikulskyld pr. Eiendom.	Antal.	Matrikul-skyld.	
11 530	38 047	3.30	8 142	37 264	Kr. 69 207 000

De fornævnte særskilt skyldsatte Jordbrug og Jordlodder fordelte sig efter Størrelsen af deres Matrikulskyld saaledes:

Klasse 1.	Klasse 2.	Klasse 3.	Klasse 4.	Klasse 5.	Klasse 6.	Klasse 7.	Klasse 8.	Klasse 9.
indtil 0.50 Mark	0.51—1.00 Mark.	1.01—3.00 Mark.	3.01—5.00 Mark.	5.01—10.00 Mark.	10.01— 20.00 Mk.	20.01— 50.00 Mk.	50.01— 100.00Mk.	over 100 Mk.
1 914	829	1 927	1 098	1 367	761	217	23	6

De officielle Opgaver over Salg af faste Eiendomme i Amtets Land-distrikter i Aarene 1891—1895 samt over Skyldmarkens Gjennemsnitsværdi i hvert af disse Aar viser følgende Resultater:

Aar.	Antal medregnede Salg.	Samlet Skyld. Skyldmark.	Kjøbesum. Kroner.	Gjennemsnitsværdi beregnet pr. Skyldmark.
				Kr.
1891	147	559.55	1 054 491	1 885
1892	126	483.56	937 896	1 940
1893	137	502.42	919 213	1 830
1894	149	631.67	1 125 087	1 781
1895	51	201.16	332 770	1 654

Amtets Landbrugsskole, som efter sin Plan hvert andet Aar optager 24 Elever fra Amtet, hvilke under 2-aarige Kurser har gratis Kost, Logi og Undervisning, har været i regelmæssig Virksomhed paa den Amtet tilhørende betydelige og veldyrkede Gaard Kalnes i Tune, og Søgningen har i den sidste Tid været saa stor, at det er bragt paa Bane at forøge Elevantalet til det dobbelte.

2. Fædrift.

Denne Side af Landbruget skildres som værende i rask Udvikling, især i Distrikterne langs den østre Jernbanelinie. Udnyttelsen af den ved Jernbanen lettede Afsætning har begyndt at vise sig i et øget Udbytte af Fjøsset.

Den egentlige Meieridrift spiller imidlertid ikke nogen Hovedrolle, idet Massen af Melk omsættes ved direkte Salg til Kristiania samt Amtets Byer og Fabrikdistrikter og Melkekondenseringsfabriken i Sandesund. Melkeproduktionen udgjør vistnok nu Landbrugets Hovedindtægtskilde, undtagen maaske for de østlige Skogdistrikters Vedkommende. Af større og mindre Meierier fandtes i 1895 28 med et indmaalt Melkekvantum af 8 Millioner Liter.

Kvægbestanden er i den nedre Del af Amtet for en væsentlig Del bleven vedligeholdt ved Kjøb af Brugsdyr fra Sverige, medens man i de øvre Bygder særlig har lagt sig efter Udviklingen af den stede Smaalensrace. Siden 1894 har der med Bidrag af Stat og Amt været afholdt en aarlig Udstilling af Kvæg af denne Race paa den saakaldte Momarkedsplads i Eidsberg i Nærheden af Mysen Jernbanestation, hvor der aarlig er mødt frem omkring 300 Dyr. I ældre Tider (jfr. Rescript af 20 August 1756) afholdtes paa det nævnte Sted et aarligt Marked, der blev ophævet ved kgl. Res. af 8 November 1830.

For at fremme en mere rationel Avl af Smaalenskvæg er derhos statsunderstøttede Kvægavlssforeninger oprettede i Svendal, Skiptvet, Spydeberg, Askim, Eidsberg, Rakkestad og Berg, ligesom der siden Høsten 1896 af Amtets Landhusholdningsselskab med Stats- og Amtsbidrag er underholdt en Stamme af Smaalenskvæg paa Landbrugsskolegaarden Kalnes. Landhusholdningsselskabet har forøvrigt ogsaa virket for Kvægavlens Udvikling ved Lønning af omreisende Lærere i Kvægrog og Fjøsstel, Ydelse af Bidrag til Underhold af Springokser, Afholdelse af aarlige Herreds- eller Fogderi-Dyrskuer og Okseskuer samt af Fjösskuer for Præmiering af Røgttere og ved Præmiering af Melkeregnskaber.

Prisen pr. Liter af nysilet Melk har i Gjennemsnit været $7\frac{1}{2}$ à $8\frac{1}{2}$ Øre.

Salg af Smør har været af Betydning for Flerheden af Herrederne, for nogle af dem i betydelig Grad. Prisen har været fra Kr. 1.60 til Kr. 1.80 pr. Kg.

Ogsaa Opdræt af Hornkvæg til Salg er for mange af Herrederne tiltaget. Ligesa er Svineholdet tiltaget, medens derimod Faareholdet har taget af.

Det aarlige Melkeudbytte af en Ko har, beregnet efter Gjennemsnittet af Opgaverne fra Herrederne, for de mere fremskredne Jordbrugerens Ved-

kommende været omkring 2 100 Liter, men har forøvrigt bevæget sig imellem 1 800 Liter som Minimum og 3 000 Liter som Maximum. Gjennemsnittsudbyttet overhovedet har derimod været omtrent 1 700 Liter med 1 400 Liter som Minimum og 2 000 Liter som Maximum.

Gjennemsnittsprisen paa Okser har efter Opgaverne været 140 Kr., paa Kjør 125 Kr., paa Kalve 14 Kr. og paa voksne Svin Kr. 82—83.

Ogsaa Hesteavl en er i Fremadskridende. Saaledes er der i Rakkestad og for Askim og Eidsberg dannet Hesteavlsforeninger, der har indkjøbt kostbare Stodhingste af Gudbrandsdalsrace, og Landhusholdningsselskabet har fortsat sine aarlige Indkjøb af Unghepper af nævnte Race, der igjen er bleven afsatte i de forskellige Distrikter ved offentlig Auktion; ligesaa har det fortsat sin Afholdelse af Unghesteskuer med Præmiering. I 1894 og 1895 har den Staten tidligere tilhørende Hingst «Digre» derhos været udstationeret i Amtet for Landhusholdningsselskabets Regning.

Prisen paa Arbeidsheste har i Almindelighed været 300—350 Kr.

3. Skovdrift.

Efter de modtagne Beretninger maa det antages at være gaaet noget tilbage med Skoven i Flerheden af Amtets Herreder, men dog kun i 4 af disse saaledes, at det kan betegnes som mærkbart.

Afsætning af Kjøbmandslast er i størst Omfang foregaaet fra det ved Fredrikshaldsvasdraget liggende Aremark og de til Mossevasdraget stødende Herreder Hobøl og Vaaler, samt fra Id, men for en Del ogsaa fra det øvrige Amtsdistrikt, om end kun i ringe Grad fra nogle af Herrederne.

Gjennem Mossevasdraget — Vansjø med dens Tilløb — er i Fem-aaret nedflødet følgende Antal Tylvter Tømmer, hovedsagelig fra Hobøl, Vaaler og Spydeberg:

1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
14 690	13 273	6 668	9 390	13 071

Gjennem Fredrikshaldsvasdraget, hvortil der kommer Tømmer fra Urskog og Høland af Akershus Amt og fra Rødenes og Aremark Herreder i Smaalenene samt for en Del fra Sverige gennem Oteid Kanal i Ømark Anneks til Aremark (der er beskrevet i Femaarsberetningen for 1886—1890), er i Perioden nedflødet:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Tylvter af Tømmer	58 579	75 088	55 362	61 812	75 895
Løbende Fod af Props	2 486 788	3 546 320	3 846 961	4 026 502	3 032 505

Ved Lændsen ved Oteid optaltes følgende Tylvtotal:

1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
31 308	29 040	22 751	23 275	29 396

I Glommen-Vasdraget optaltes i Femaaret ved Nes og Buskelsruds Lændser, beliggende ved Skiptvet- og Eidsberg-Landet, tilsammen følgende Antal Tylvter Tømmer, hovedsagelig hugget i Oplandet:

1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
198 000	242 000	206 000	298 000	274 000

For det sidste Aar er forøvrigt fornævnte Lændser nedlagte som Arbeidslændser.

Ved Furuholmen Lændse i Varteig optaltes i de samme Aar:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Tylvter.....	159 232	176 376	159 131	213 382	274 687

Differentsen for de 4 første Aar mellem det ved Nes- og Buskelsrud-Lændserne og det ved Furuholmen Lændse optalte Kvantum maa være leveret til Brugene ved og ovenfor Sarpfoss, hvoriblandt Sande og Soli Brug.

Det Tømmer, der gik til Fredrikstad, optaltes ved Visten Lændse i Borge, nedenfor Sarpfossen, og udgjorde, efter hvad der er opgivet:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Tylvter.....	156 753 ⁸ / ₁₂	182 741 ³ / ₁₂	162 806 ⁴ / ₁₂	220 059 ³ / ₁₂	185 189 ⁵ / ₁₂

Gjennem Berby-Elven i Id nedflødedes efternævnte, hovedsagelig fra Bullaren i Sverige, komne Kvantum Tømmer:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Tylvter	800	1 000	850	850	900

samt følgende Kvantum Props:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Fod	1 200 000	1 200 000	1 000 000	800 000	700 000

4. Fiskerier.

Udbyttet af Fiskeriet ved Amtets Kyster i Femaaret har været:

A a r.	Sild.	Makrel.	Sei, Lange etc.	Laks og Sørrret.	Hummer.	Østers.	Til- sammen.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1891.....	1 751 130	12 800	18 450	10 734	16 000	-	1 809 114
1892.....	1 503 662	7 730	15 145	11 020	6 920	-	1 544 477
1893.....	1 259 405	8 400	14 810	6 665	6 750	-	1 296 030
1894.....	801 374	6 786	15 771	6 204	6 700	-	836 835
1895.....	589 270	6 550	38 966	10 913	8 000	-	653 699
	5 904 841	42 266	103 142	45 536	44 370	-	6 140 155

Til Fremme af Ferskvandsfiskeriet i Amtet dannedes i 1893 «Foreningen for Smaalenenes Ferskvandsfiskes Ophjælp», der ved Anlæg af en eller flere Udklækningsanstalter for Ferskvandsfisk vil søge Amtets Vasdrag og Søer besat med Fiskeyngel og Fiskeriet ophjulpes ved Fredningsbestemmelser og Opsyn. Paa en af P. Anker og N. A. Stang velvillig overladt Tomt ved Ganerød ved Femsjøen anlagdes og toges i Brug samme Høst en Udklækningsanstalt beregnet paa at kunne udklække ca. 250 000 Ørret- og Lakserogn og omkring 2 à 3 000 Sikrogn. Anlægget, der gjentagende er meget fordelagtig omtalt af Inspektøren for Ferskvandsfiskerierne, kostede oprindelig omtrent Kr. 2 600, der er tilveiebragt ved Bidrag af Medlemmer, Fredrikshalds Brændevinssamlag, Stat og Amt samt Amtets Landhusholdningsselskab og har en aarlig Udgift af Kr. 4 à 500, til hvis Bestridelse Stat og Amt fremdeles yder Tilskud. I 1895 oplystes der at være udsluppet omkring 20 000 Stykker Sikyngel i Femsjøen og Asperen og omkring 180 000 à 200 000 Stykker Ørret yngel i samtlige Indsjøer i det Fredrikshaldske Vasdrag helt op i Hølandselven, ligesom der leveredes endel Ørret yngel til Udslipning i et Tjern i Rokke Sogn, et Par Tjern i Nærheden af Gautestad Station, et Tjern i Asak Sogn og i Bække ved Refne i Berg Sogn, og ifjor udklækkedes ca. 180 000 Ørretrogn og omkring 80 000 Rogn af Indsjølaks, hvoraf Yngelen er udsluppet i Hovedanlægget.

Efter det Anførte tør Ferskvandsfiskeriet for Fremtiden blive af større Betydning end hidtil.

5. Fabriker m. m.

Ved Udgangen af 1895 fandtes i Amtets Landdistrikt følgende industrielle Anlæg:

1 Marmorbrud, 1 Kalkbrænderi, 16 Teglværker, 1 Torvstrøfabrik, omtr. 30 Stenbrud og Stenhuggerier, 6 mekaniske Værksteder, 1 Jernstøberi, 1 File-

fabrik, 1 Bøssesmagerværksted, 16 Sagbrug, 2 Kapsage, 9 Dampsage, 10 Dampsage og Høvlerier, 2 Trævarefabriker, 3 Skibsværfter, 4 Træsliberier, 1 Cellulosefabrik, 1 kemisk Træmassefabrik, 1 Oxalsyrefabrik, 1 Tændstikfabrik, 1 Melkekondenseringsfabrik, 31 Møller, 3 Bryggerier, 1 Frørenseri, 1 Farveri, 3 Garverier, 1 Regnklædefabrik.

6. Forskjellige Næringer.

Ved Udgangen af 1895 var der i Amtet 227 Landhandlerier, nemlig:

I Hobøl 11, i Vaaler 4, i Rygge 10, i Raade 5, i Tune 5, i Glemminge 36, i Onse 14, i Rakkestad 10, i Rødenes 5, i Eidsberg 11, i Skiptvet 6, i Spydeberg 7, i Askim 9, i Trøgstad 11, i Aremark 17, i Id 14, i Berg 5, i Skjeberg 9, i Borge 19, i Hvaler 17, i Varteig 2.

Derhos fandtes følgende Handels- eller Forbrugsforeninger:

Handels- eller Forbrugsforeninger.	Medlemsantal.	Omsætning.
Rygge Meieri og Handelsforretning	77	ca. Kr. 90 000
Raade Aktiemeieri	118	- - 94 400
Greaaker Handelslag	11	- - 29 200
Visten Lændses Handelsforening	103	- - 80 000
Lisleby Handelsforening	153	- - 42 000
Rakkestad Handelsbolag	118	- - 156 000
Degernes Forbrugsforening	76	- - 55 000
Baastad Handelsforening	75	- - 38 050
Forbrugsforeningen «Aas» (i Id)	91	- - 20 000
Skjeberg Aktiehandelsforening	75	- - 80 000
Ise Forbrugsforening	111	- - 16 000

Af Øludskjænkningsrettigheder udøvedes ved Femaarets Slutning kun 3 saakaldte «indskrænkede», nemlig 1 i Rødenes (af Fjeldstue- manden paa Fjeldstuen paa Fjeldet mellem Rødenes og Rømskogen), 1 i Aremark og 1 i Rygge.

I Moss Herred dreves i 1895 1 Isbrug med en Produktion af 4 600 Ton.

Af Baadbyggerier fandtes kun 1, ligeledes i Moss Herred, der byggede 38 Baade til samlet Værdi 3 400 Kr.

Haandværksdriften indskrænkede sig ligesom i forrige Periode i Almindelighed til Fyldestgjørelse af det hjemlige Behov. I Trøgstad, Askim,

Eidsberg, Spydeberg, Hobøl og Borge dreves imidlertid Snedkeri med Forarbeidelse dels af Møbler, dels af Døre og Vinduer til Afsætning udenbygds og navnlig i Byerne. I Raade fandtes derhos en Skomageribedrift, der sysselsatte omtrent 30 Mand, og en anden sysselsættende 4 à 5 Mand, begge arbeidende for lignende Afsætning som ovenfor anført.

Husfliden er vistnok ubetydelig og i Tilbagegang paa Grund af den lette Adgang til Tilfredsstillelse af Behovet gennem Landhandlerne eller fra Byerne.

I Degernes Anneks til Rakkestad dreves ligesom tidligere en større Brydning af Feltspat; i endel andre Herreder derimod kun i liden Udstrækning.

Jagten drives ikke i nogen betydelig Udstrækning. Der fældedes imidlertid i Femaaret tilsammen 175 Elgsdyr.

Antallet af de Rovdyr og Rovfugle, for hvis Fældelse der i Femaaret udbetaltes Præmier, var:

Aar.	Ræve.	Hønsøge.	Hubroer.	Ørne.
1891	337	708	3	1
1892	406	295	6	4
1893	252	391	6	-
1894	332	315	4	2
1895	410	210	2	2
Tilsammen	1 737	1 919	21	9

I forrige Femaarsperiode udbetaltes Præmier for 1 300 Ræve, 2 865 Høge, 24 Hubroer og 14 Ørne.

7. Distriktets Tilstand i Almindelighed.

Der udvandrede i 1891—1895:

Aar.	Mænd.	Kvinder.	Samlet Antal.
1891	310	236	546
1892	267	254	521
1893	347	291	638
1894	83	94	177
1895	76	104	180
Tilsammen	1 083	979	2 062

Heraf var omtrent 1 600 voksne Personer.

I forrige Periode udvandrede ialt 3 644, hvoraf 2 078 af Mandkjøn og 1 566 af Kvindekjøn.

Landdistriktets ved Skatteligningerne antagne Formue og Indtægt var:

Aar.	Antagen Formue.	Antagen Indtægt.
	Kr.	Kr.
1891.....	83 294 000	13 871 000
1892.....	85 467 000	14 930 000
1893.....	87 127 000	15 605 000
1894.....	83 029 000	15 281 000
1895.....	81 109 000	15 788 000

I 1890 var den antagne Formue Kr. 83 688 000 og den antagne Indtægt Kr. 13 230 000.

Der thinglæstes og aflæstes følgende Antal Panteheftelser:

Sorenskriverier.	Thinglæst.		Aflæst.	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
		Kr.		Kr.
Trøgstad	980	1 590 617	624	1 113 220
Rakkestad	1 052	2 201 340	650	1 403 228
Idde og Marker	976	4 513 546	666	2 226 837
Tune	1 002	3 320 361	705	1 902 021
Moss	909	2 641 148	652	2 130 730
Tilsammen	4 919	14 267 012	3 297	8 776 036

I forrige Periode var de tilsvarende Tal:

5 932 15 316 079 4 955 11 861 256

Antallet af Tvangsauktioner i Landdistriktet i Femaaret var:

Sorenskriverier.	Over fast Gods.		Over Løsøre.	
	Antal.	Tilslagssum.	Antal.	Tilslagssum.
		Kr.		Kr.
Trøgstad	15	90 855	36	19 864
Rakkestad	59	290 345	77	44 812
Idde og Marker	43	400 437	58	63 702
Tune	101	260 950	34	19 806
Moss	33	271 210	22	25 687
Tilsammen	251	1 313 797	227	173 871

I forrige Periode var de tilsvarende Tal:

175 948 093 638 312 199

Altsaa afholdtes i 1886—1890 76 færre Auktioner over fast Gods, men 411 flere over Løsøre.

Antallet af afholdte Exekutioner var:

afholdte af Fogderne:	Antal.	for samlet Beløb:
Rakkestad Fogderi.....	68	Kr. 169 546.87
Moss —	38	- 128 023.90
Idde og Marker —	54	- 152 182.68
ved Lensmændene	2 470	- 629 159.62
Tilsammen	2 630	Kr. 1 078 913.07

I forrige Femaar 2 046 Exekutioner til samlet Beløb Kr. 837 761.81.

Af Udpantninger afholdtes:

for Skatter:		andre Udpantninger:	
Antal.	Sum.	Antal.	Sum.
12 602	Kr. 250 920.28	2 470	Kr. 629 159.62

Fattigvæsenets Udgifter var i hvert af Aarene følgende:

	i Landdistriktet.	i Byerne.
1891	Kr. 265 048	Kr. 190 258
1892	- 297 789	- 194 136
1893	- 318 410	- 198 582
1894	- 309 879	- 203 152
1895	- 299 440	- 217 605
Tilsammen	Kr. 1 490 566	Kr. 1 003 733

Den samlede Udgift i forrige Femaar var i Landdistriktet Kr. 1 508.750, i Byerne Kr. 920 109.

Ved Periodens Slutning fandtes i Amtets Byer og Landdistrikt ligesom ved Slutningen af forrige Femaar 19 Sparebanker, hvoraf i Byerne 5 med en Formue af Kr. 1 018 367 og 22 974 Indskydere med et samlet Tilgodehavende af Kr. 7 336 588, og i Landdistriktet 14 med en Formue af Kr. 689 980 og 10 031 Indskydere med et samlet Tilgodehavende af Kr. 4 721 537.

Ved forrige Femaars Slutning var Indskyderantallet i Byerne 19 337 med et samlet Tilgodehavende af Kr. 6 385 448 og Indskyderantallet i Landdistriktet 7 759 med et samlet Tilgodehavende af Kr. 3 824 503.

Til Bestridelse af Amtskommunens Udgifter i Femaaret udlignedes paa Matrikulskylden:

A a r.	Pr. Skyldmark.	Til den almindelige Amtskasse.	Til Veikassen.	Tilsammen.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1891	3.83	98 919.88	46 796.71	145 716.59
1892	3.45	73 428.99	57 830.09	131 259.08
1893	3.70	83 701.44	57 069.16	140 770.60
1894	3.70	80 657.75	60 112.85	140 770.60
1895	3.70	78 755.45	62 015.15	140 770.60

Amtskommunens økonomiske Stilling er god. Den eier Landbrugsskolegaarden Kalnes, der er værdsat til Kr. 130 000, og hvorpaa nu kun hviler en Gjæld af ca. Kr. 1 300, Jernbaneaktier til paalydende Beløb Kr. 200 000 og Distrikts-fængslet, der er værdsat til Kr. 42 000.

Hvad Veivæsenet angaar, er med Hensyn til sammes ingeniørmæssige Røgt den Forandring indført fra 1 April 1894, at ogsaa Statens Veianliggende i Amtet er underlagt Amtsingeniøren, som i denne Anledning samtidig har erholdt Bistand af en fast ansat Ingeniør-Assistent.

Veivedligeholdelsen har for forskjellige stærkt trafikerede Dele af Hovedveiene været udført af, i Periodens sidste Aar, 11 faste Veivogtere og forøvrigt ved Pligtarbeide, for hvilket der i Henhold til den kommunale Skatte-lovs § 10 og 45 ved den nævnte Tid i 14 af Herrederne ydedes en Godtgjørelse, der dreiede sig om 2 à 3 Kr. pr. Skyldmark.

Følgende nye Hovedveisanlæg er fuldførte i Femaaret:

1. Fra Slitu Jernbanestation i Eidsberg til Olberg i Trøgstad.
 2. Fra Tomter Jernbanestation til Bovim Bro i Hobøl.
 3. Fra Kjølén i Berg til Fredrikshald.
 4. Fra Fredrikshald til Sønstegaard i Berg med Arm til Østgaard.
 5. Fra Glende til Barkemobakken i Id,
- tilsammen omtrent 37 Kilometer.

Samtidig er nedlagt omtrent 25 Kilometer Hovedvei.

Af Bygdeveie er oparbeidet omtrent 18½ Kilometer og nedlagt omtrent 31 Kilometer.

Længden af Amtets Hovedveie var ved Periodens Slutning omtrent 556 Kilometer og Længden af Bygdeveiene omtrent 1 004 Kilometer.

Fredrikshalds-Kanalen har i Femaaret havt nedenanførte Indtægter og Driftsudgifter og givet i 1891 3 Pct. og i de 4 følgende Aar 4 Pct. Aktieudbytte.

1891	Indtægter Kr. 28 148.36,	Driftsudgifter Kr. 14 452.96
1892	— - 40 134.17,	— - 15 772.24
1893	— - 30 545.27,	— - 15 406.07
1894	— - 34 883.00,	— - 17 091.38
1895	— - 36 874.66,	— - 16 300.88

Overskudet er anvendt til forskjellige Udbedringer af Kanalløbet og Sluseportene, Opførelse af ny Slusevogterbolig ved Strømfoss, Bygning af nye Broer ved Strømfoss og Ørje, Ombygning af Krappeto Dam med en Udgift af Kr. 31 581.96, m. m.

Nedenanførte i Distriktet hjemmehørende Brandforsikringsindretninger har været i Virksomhed i Femaaret og havde ved dets Slutning saadan Forsikringssum:

	For Løsøre.	For Huse.
1. Hobøl gjensidige Brandassuranceforening for Løsøre	Kr. 894 435	-
2. Onsø Brandassuranceforening		Kr. 1 734 885
3. Græsvik gjensidige Brandassuranceforening for Indbo og Løsøre (Onsø)	- 134 160	-
4. Skjeberg Herreds Brandassuranceforening for Løsøre	- 424 295	-
5. Id Præstegjelds Brandassuranceforening	- 560 860	-
6. Rakkestad Brandforsikringsindretning for Løsøre	- 934 990	-
7. Trogstad Brandforsikringsforening	- 1 475 220	- 3 120 980

I Askim havdes en Kreaturforsikringsforening for Heste og Hornkvæg med en Forsikringssum, stor 54 000 Kr.

B. Kjøbstæderne.

For Kjøbstædernes Vedkommende tillader jeg mig at henvise til vedlagte Indberetninger fra Magistraterne.

Smaalenees Amtskontor, 4 April 1898.

Chr. Arneberg.

Beretning

om Kjøbstaden Fredrikshalds økonomiske Tilstand i Femaaret 1891—1895.

Kjøbstadens økonomiske Tilstand har i den nu tilendebragte Femaarsperiode ikke undergaaet nogen væsentlig Forandring eller været underkastet større Svingninger. Perioden maa i det hele betegnes som mindre gunstig for vort Næringsliv, og Klagerne over trykkede Tider savner derfor vistnok ikke Grund. Imidlertid har der i det sidste Aar, særlig i Trælastexporten, været arbeidet under gunstigere Konjunkturer, medens andre større Bedrifter den hele Tid har lidt under den samme Depression, som har været gjennemgaaende i en Række af Aar.

Til Veiledning om Byens Formues- og Indtægtsforhold hidsætter jeg, som i forrige Femaarsberetning, et Sammendrag efter Budgetterne og Ligningsforretningerne:

(Se Tabellen næste Side.)

Det vil af denne Tabel sees, at uagtet Kommunens Udgifter har været i noget Stigende, viser Periodens sidste Aar noget mindre Skatteøre end dens første Aar, medens Skatteøret for 1895 hæver sig noget over Periodens gennemsnitlige Skatteøre, som er 7.9531. De Vanskeligheder, som jeg i min forrige Beretning omtalte, at Kommunen havde i Anledning Skattelovens Anvendelse paa den stedbundne Næring, er hævet ved Afgjørelsen af de derom førte Processer, og er Lovgivningen i dette Punkt senere forandret.

Byens Gjæld er i Femaaret formindsket ved de regelmæssige Afdrag, saaledes at den ved Udgangen af 1895 udgjorde Kr. 950 500. Nye Laan er ikke i Femaaret kontraheret for Kommunens Regning. Den i min sidste Beretning nævnte, af Kommunen indkjøbte Eiendom Porsnes har ikke paaført den nogen Udgift. Spørgsmaalet om Vandfaldets Anvendelse til elektrisk Lys og Kraft er optaget til Overveelse, efterat Kommunen i 1896 har afsluttet Kontrakt med Gasværket om dets Overgang til Kommunen ved Udgangen af 1897.

Til Byens offentlige Arbejder er i Perioden bevilget det nødvendige, saaledes at Gader, Bygninger etc. maa siges at være i tilfredsstillende Stand. Vandværket har faaet en betydelig Udvidelse ved Anlæg af en 12" Ledning fra Tistedalen til Byen, hvorhos Ledningen er forlænget ovenfor Bebyggelsen i Tistedalen. Ved Udbedring af Rørnettet i Byen og andre Foranstaltninger er Vandværkets Effektivitet betydelig forøget og hører formentlig nu til et af de bedste og sikreste Vandværk hertilands. Byen har derfor ogsaa faaet en Nedsættelse i Brandkontingenten af 33 $\frac{1}{3}$ Pct.

Byens Havn er i Femaaret bleven opmudret. Omkostningerne hermed er dels dækket ved et i dette Øiemed afsat Fond, dels ved et Laan, som afdrages

A a r.	Antal Skatydere.	Formue efter Lignings- forretningerne.	Beregnet Indtægt.	Skatbar Indtægt.	Udlignet Byskat				Skatteøret paa skatbar Indtægt.	Nedsatte Skattebeløb efter Lignings- og Overlignings- kommissionens Kjendelse.
					paa Formue.	paa Indtægt.	paa fast Eiendom.	Tilsammen.		
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.		Kr.
1891.....	1 828	13 563 000	2 787 150	1 397 755	24 413.40	118 843.35	46 609.00	189 865.75	8.4165	2 941.31
1892.....	1 944	15 835 000	3 096 300	1 537 525	31 670.00	113 560.65	47 199.75	192 430.40	7.289	2 276.30
1893.....	2 247	15 818 000	3 213 800	1 564 355	31 636.00	119 795.17	47 489.75	198 920.92	7.63	2 249.22
1894.....	2 213	16 091 500	3 394 525	1 613 940	32 183.00	133 021.97	42 991.91	208 196.88	8.16	4 511.84
1895.....	2 198	15 191 000	3 324 330	1 565 760	30 382.00	130 195.03	40 968.68	201 545.71	8.27	3 429.45

og forrentes ved Hjælp af Havnevæsenets ordinære Indtægter. Havnen og Byens Brygger er i det hele i god Stand, hvad der selvfølgelig er af Betydning for den betydelige Export af Trævarer, som foregaar fra Byens Havn.

S k o l e v æ s e n e t. Folkeskolen, der fremdeles bestaar af 1 Gutteskole og 1 Pigeskole i Byen samt 1 Fællesskole i Tistedalen, er nu omordnet efter den nye Skolelov af 1889. Antal Elever var i 1895/96 1 732, fordelte i 49 Klasser; Kommunens Tilskud til Folkeskolen er vokset til ca. Kr. 40 000. Den høiere Almenskole er Statsskole med kommunalt Tilskud og er tilknyttet en Forberedelsesskole for Kommunens Regning. Heri forestaar der en Omordning som Følge af den nye Lov om den høiere Almendannelse.

De hersteds i Femaaret virkende Specialskoler har været:

Den tekniske Aftenskole med et Elevantal i 1895/96 af 105. Skolen er drevet i fuld Overensstemmelse med den af Arbejdsdepartementet under 20 September 1890 approberede Plan og har i sidstnævnte Skoleaar havt et Budget, stort Kr. 4 600.

En Aftenskole for Piger, meddelende Undervisning i Norsk og Bogholderi samt Regning og Skrivning. 16 Elever i 1895/96.

Styrmandsskolen, der i Femaaret har været besøgt af Antal Elever: 1891/92 52, 1892/93 40, 1893/94 37, 1894/95 29 og 1895/96 31.

Sløjds skolen, hvis Elevantal er nedgaaet til 120—130, efterat Haandgjerning for Gutter er indført som Fag i Folkeskolen. Lærere 3.

En kommunal Pigeskole og en privat Skole besørger, ved Siden af Folkeskolen, den kvindelige Undervisning.

Fattigvæsenets Udgifter er ikke steget i nogen betragtelig Grad. Arbejdsfortjenesten har gjennemgaaende været jevn og Adgangen til Erhverv ligesaa, naar undtages en enkelt Vinter, i hvilken Kulden standsede eller hemmede Exporten. Byens betydelige Antal Legater til Bedste for værdige Trængende bidrager selvfølgelig til at forebygge, at disse tiltrænger Fattigunderstøttelse.

Byens Folkemængde er ikke tallet siden den almindelige Folketælling ved Udgangen af 1890; jeg antager ikke, at den er vokset. Byens Grænser er fremdeles uforandret.

Angaaende Byens Næringskilder bemærkes:

Handelen og Industrien. Trælastexporten, der fremdeles sysselsætter de fleste Hænder, og hvori de største Kapitaler er anbragte, var ved Afslutningen af sidste Femaarsperiode i en lidet gunstig Stilling med flaue Priser og vanskelig Omsætning. Dette fortsattes udover den største Del af den nu tilendebragte Femaarsperiode, ved hvis Afslutning Trælastpriserne havde hævet

sig væsentligt, saaledes at Udsigterne nu betegnes som lyse for denne vigtige Næringsgren.

Efter modtaget Opgave fra Fredrikshalds Handelsforening har Battens $2\frac{1}{2}$ og $3'' \times 6\frac{1}{2}$ & 7 været solgt pr. Ptbg. Std. for:

Aar.	Furu:			Gran:		
	2den Sort.	3die Sort.	4de Sort.	2den Sort.	3die Sort.	4de Sort.
1891	£ 5-15-9	£ 5- 0-9	£ 4- 7-0	£ 5-10-0	£ 4-15-0	£ 4- 1-0
1892	- 6- 1-6	- 5- 6-6	- 4-12-9	- 5-15-9	- 5- 0-9	- 4- 7-0
1893	- 6- 7-3	- 5-12-3	- 4-18-6	- 5-15-9	- 5- 0-9	- 4- 7-0
1894	- 6- 7-3	- 5-12-3	- 4-18-6	- 5-17-3	- 5- 2-3	- 4- 8-5
1895	- 6-13-0	- 5-18-0	- 5- 4-3	- 6- 1-6	- 5- 6-6	- 4-12-9

og mindre Dimensioner i Forhold med en Rabat af 10 til 15 Pct.

Prisen paa Planker, solgt til Frankrige, har været fob. pr. løbende Meterfod ($\frac{1}{3}$ Meter):

Aar.	Furu:			Gran:		
	2den Sort.	3die Sort.	4de Sort.	2den Sort.	3die Sort.	4de Sort.
	Centimes.	Centimes.	Centimes.	Centimes.	Centimes.	Centimes.
1891	26	21	18	19	17	15
1892	30	25	23	23	21	19
1893	31	26	23	23	21	19
1894	31	26	23	23	21	19
1895	29	24	21	22	20	18

Plankepriserne har saaledes, undtagen i 1891, været ganske gode og danner en Undtagelse fra den øvrige Trælast.

Propspriserne pr. Petersburger Standard fob. har været:

1891, 1892, 1893	ca. Kr. 31
1894	- - 32
1895	- - 29

Priserne paa Høvellast har omtrent fulgt Battenspriserne.

Træmassen, som nu er en betydelig Exportartikel herfra, har i Femaaret fluktueret stærkt i Pris, som nedenstaaende Opgave vil vise:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Vaad Masse pr. Ton	Kr. 30	Kr. 28	Kr. 36	Kr. 40	Kr. 27
Tør — - -	- 65	- 58	- 75	- 90	- 58

Sagbrugsforeningens i 1890 fuldførte Sliberi har en Produktion af 8 à 9 000 Ton beregnet vaad Masse. Derhos exporteres herfra Træmasse fra P. Ankers Sliberi, beliggende i Berg Sogn. Dette er i 1895 paabegyndt ombygget og er beregnet paa en Produktion af ca. 5 000 Ton vaad Masse.

Af de øvrige industrielle større Virksomheder, der er knyttet til Stedet, indtager de med Tistedalens Vandkraft drevne: Haldens Bomuldsspinderi og Væveri samt Cathrineholms Jernværk, den mest fremskudte Plads. De sysselsætter begge en ganske betydelig Arbejdsstyrke. Efter Opgave er Produktionen af Garn steget 21 Pct. og af vævede Varer 80 Pct.; men Bedriften siges at lide betydelig ved den svenske Konkurrence, idet de store mægtige svenske Fabriker kaster sin Overproduktion, især af Garn, ind paa vort hjemlige Marked. Omsætningen i Stangjern og Støbegods har været omtrent uforandret, med nedadgaaende Priser. Ogsaa om denne Industrigren siges det, at svensk Overproduktion ødelægger Priserne. Hverken Spinderiet eller Jernværket har i Femaaret givet sine Aktionærer noget betragteligt Udbytte.

Nye større industrielle Virksomheder er ikke paabegyndt i Byen i denne Periode. Det Ankerske Marmorsliberi, der er sat i Drift i det sidste Femaar, sysselsætter vistnok en ikke ubetydelig Arbejdsstok, der delvis bor i Byen og tager sine Fornødenheder derfra; men det er beliggende udenfor Byens Grænser. Det samme er Tilfældet med Haldens Tændstikfabrik, der paa Grund af Konjunkturerne paa det oversøiske Marked har maattet gaa over fra Fabrikation af Svovlstikker til Sikkerhedsstikker. Tændstikfabrikens Arbejdere er omtrent samtlige bosatte i Byen.

Om Detailhandelen anfører Handelsforeningen, at Samhandelen med Sverige i sidste Femaar har været betydelig mindre paa Grund af det langvarige Forbud mod Indførsel af levende Kvæg og Svin. Omsætningen inden Byen med Omegn har været nogenlunde den samme som i forrige Femaar, hvortil det jevne Arbejde med tildels gode Aflønninger har bidraget. Forbedringer af Tilførselsveiene fra de nordenfor Byen liggende Distrikter (Omlægningen af Veien fra Fredrikshald til Degernes—Rakkestad), som delvis er skeet, og forhaabentlig vil blive fortsat, antages at have ledet til livligere Forbindelse med disse Distrikter og, naar den gamle Vei fra Holen Bro opover ogsaa omlægges, yderligere at ville lette denne Forbindelse. Degernes og nedre Rakkestad har flere Feltspatbrud, hvis Produktion lettest og billigst føres til Udskibningshavn ad denne Vei. Forbindelsen med omkringliggende Landdistrikter er væsentlig lettet ved en jevn Udvidelse af Telefonnettet i alle Retninger. For Detailomsætningen er det herværende Kreaturmarked et ikke uvigtigt Led. Kvægimporten fra Sverige er nu ordnet paa den af Veterinærstyrelsen foreskrevne Maade. Der holdes 14-daglige Markeder, hvor Opkøbere fra Kristiania, Nabobyerne og Vestlandet møder. Indførselen af levende Kvæg fra Sverige androg i 1895 til ca. 9 000 Stkr. stort Kvæg og henimod 3 000 smaat Kvæg, der samtlige blev underkastet Veterinærundersøgelse.

Nogen Krise i Forretningslivet hersteds har der ikke været i det sidste Femaar. I det hele maa den økonomiske Tilstand inden herværende Forretningsverden betegnes som sund og god. Der er i Femaaret løst 68 Handelsborger-skaber og 32 Handelsbreve af Kvinder. Derimod er opsagt 48 Borgerskaber og 16 kvindelige Handelsrettigheder.

Ifølge den af Flødningsbestyrelsen udgivne Beretning er i det Fredrikshaldske Vasdrag i Aarene 1891—1895 gennemsnitlig flødet:

	Sagtømmer.	Slibetømmer.	Props.
	Tylvter.	Tylvter.	Løbende Fod.
	47 740	17 607	3 387 831
deraf til Fredrikstad og andre Steder.....	4 552	305	-

Et vigtigt Skridt for Brugsdriften og derigjennem for Byens Fremtid blev taget i 1893 ved Stiftelsen af Tistas Brugseierforening, hvori alle Vandfaldseiere fra Tistedalen nedover — repræsenterende over 10 000 effektive Hestekræfter — er gaaet ind. Brugseierforeningen har med en Bekostning af ca. Kr. 100 000, i Henhold til meddelt kongl. Tilladelse, gennemført en Regulering af Vasdraget, som forhaabentlig under sædvanlige Forhold vil sikre en jevn Vandføring og derigjennem betrygge Brugsdriften og de til den knyttede Individuers Erhverv. Det er endnu for tidligt at udtale sig om Virkningen af dette Foretagende; men det er at haabe, at de Ofre, som er gjort, vil bære Frugt i en sikret og rig industriel Udvikling.

Skibsfarten. Denne har, ligesom i forrige Periode, arbeidet under meget vanskelige Forhold; Skibsværdierne er faldt vel 50 Pct., en større Del af Seilflaaden gaar uassureret, fordi Farten ikke har kunnet bære den høie Assurance. Vaarfragterne herfra har, efter Opgave fra Handelsforeningen, stillet sig saaledes:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
til Liverpool	22/6 à 23/-	22/6	20/21	20/-	19/-
- Bristol	22/6 - 23/-	21/22	20/-	20/21	20/-
- London	18/-	18/-	16/6	15/6	15/-
- Rochefort	28 à 29 frcs.	26 frcs.	25 frcs.	25 frcs.	25 frcs.
- Hull	16/17	17/-	16/6	16/-	14/-
- Newcastle	15/-	15/-	14/6	14/6	13/-
- Leithsfjord	14/15	14/-	13/6	13/-	12/6

Den her hjemmehørende Handelsflaade er for den største Del beskæftiget i Trælasthandelen. Skibenes Tal og Tonnage er betydelig reduceret som Følge af de elendige Konjunkturer, som Størstedelen af Femaaret har at opvise for Skibsfartens Vedkommende. Byen havde ved Femaarets Udgang ingen Dampskibsflaade undtagen mindre Dampskibe, der er beskæftiget i lokal Passager- og Varetrafik; af saadanne er tilkommet 1 Lægterdamper for Lokaltrafik i Kristianiafjorden. De nuværende Varebaade har arbeidet med Held og med stigende Varetransport.

Haandværksdriften og den mindre Industri betegnes i Femaaret som «fremadgaaende». Afsætningen antages at have tiltaget noget og Haandværksmestrene at have været jevnt sysselsatte. Dygtigheden inden de forskjellige Haandværksgrene er gennemgaaende tiltaget som Følge af den stærke Konkurrence og det kjøbende Publikums Fordringer til Arbeidets Beskaffenhed. Forholdet mellem Mestre og deres Underordnede betegnes som tilfredsstillende, og den tvungne Svendeproeve at have havt en mærkbar Indflydelse paa Læregutternes Flid og Stadighed.

Smaaindustrien er i Femaaret forøget ved Anlæg af et Par Skotøifabriker, der synes at trives vel.

Haandværksstandens økonomiske Stilling antages gennemgaaende at være god. Der er i Femaaret løst 77 Haandværksborgerskaber og opsagt 14.

Af Banker virker hersteds Norges Banks Afdeling, Sparebanken og en i Femaaret oprettet Privatbank.

Forsikringssummen i Landets almindelige Brandforsikringsindretning for Bygninger har udgjort ved Udgangen af:

1891	Kr. 9 645 500
1892	- 9 704 890
1893	- 9 776 120
1894	- 9 890 760
1895	- 9 990 340

Bygningers og Grundes Takstværdi, hvoraf svares Eiendomsskat til Kommunen, har udgjort:

i 1891	Kr. 9 321 800
- 1892	- 9 439 950
- 1893	- 9 497 950
- 1894	- 9 555 750
- 1895	- 9 735 470

Eiendomsskatten er i denne Periode nedsat til Kr. 4.25 pr. 1 000 Kroners Takstsum.

I Femaaret har været afholdt:

A a r.	Tvangsauktioner over fast Gods:		Tvangsauktioner over Løsøre:		Exekutioner for Gjæld:		Udpantninger:	
	Antal.	Tilslags- sum.	Antal.	Tilslags- sum.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
		Kr.		Kr.		Kr.		Kr.
1891.....	7	54 560	2	7 808	12	4 835	489	10 749
1892.....	5	17 185	7	8 098	9	3 901	502	8 803
1893.....	2	19 960	5	3 710	15	3 699	693	8 408
1894.....	-	-	5	15 357	11	6 545	757	9 029
1895.....	8	59 611	7	5 761	26	21 466	664	17 893

Naar undtages, at Byens Telefonnet, som før berørt, er udvidet til tilgrænsende Landdistrikter og til de ved Vasdraget liggende Trakter, er der ikke foregaaet nogen væsentlig Forandring i de Kommunikationsmidler, som forbinder Byen med dens Opland og det øvrige Land. Fredrikshalds Kanalselskab har fremdeles virket under gunstige Vilkaar. Dets Aktionærer har i de sidste Aar erholdt 4 Pct., og er Aktierne Gjenstand for Omsætning.

Forøvrigt tillader jeg mig at henvise til de udfyldte Schemaer, der er tilstillet Amtet med min Skrivelse af 26 August f. A.

Fredrikshalds Magistrat, 19 Januar 1897.

Aug. Hansen.

Beretning

om Købstaden Sarpsborgs økonomiske Tilstand i Femaaret 1891—1895.

Ligesom Femaaret 1886—1890 var gunstigere i økonomisk Henseende for Sarpsborg end det foregaaende, saa var ogsaa Femaaret 1891—1895 gunstigere end sin Forgjænger.

Byens bedre økonomiske Stilling sees af nedenstaaende Tabeller:

Aar.	Antagen Næring.	Skatbar Næring.	Skatbar Formue.	Samlet Byskat.	Paa Udskibning.	Skatore.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	
1891.....	604 990	229 616	1 730 300	32 766.56	1 631.98	10.7
1892.....	664 715	251 140	2 221 200	36 792.64	673.00	10.0
1893.....	848 100	289 511	2 244 600	40 188.56	362.00	10.0
1894.....	780 295	285 103	2 075 250	41 244.42	341.00	10.0
1895.....	927 355	339 458	2 151 950	45 478.46	473.12	9.5

Middeltal for:

Femaar.	Antagen Næring.	Skatbar Næring.	Skatbar Formue.	Byskat.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1881—1885	665 330	291 304	1 609 780	41 200
1886—1890	584 054	222 855	1 646 800	32 895
1891—1895	765 091	278 965	2 084 660	39 293

Saavel skatbar Formue som Næring steg i Femaaret og samtidig med Byskattens Øgning mindskedes Skatøret. Indtægten af Udskibning gik ned, hvilket har sin Grund i, at den i sin Tid ganske betydelige Trælastudførsel nu næsten ophørte.

Byens Gjæld, der i 1891 udgjorde Kr. 97 375, er ved Optagelse af to Laan, et i 1894, stort Kr. 21 000, og et i 1895, stort Kr. 60 000, steget ved Femaarets Udgang efter endel Afdrag til Kr. 136 000. Disse Laan er anvendte, det første hovedsaglig til Nybygning paa Folkeskolen og det sidste til Anskaffelse af Vandværk.

Sarpsborg Samlag for Brændevinshandel, der, som nedenstaaende Tabel viser, havde en betydelig Afkastning, bidrog noget til at lette Skattebyrderne.

Af Overskudet blev saaledes Kr. 20 000 anvendt til Vandværket og Kr. 25 000 afsat til Sygehus.

A a r.	Omsætning:			Overskud Netto.	Admini- strations- udgifter.	Antal lønnede Personer.
	Brændevin.	Øl.	Værdi.			
	Liter.	Flasker.	Kr.	Kr.	Kr.	
1891	62 714	84 204	143 730	25 000	28 274	6
1892	63 807	69 984	150 376	21 000	29 538	6
1893	59 388	62 744	139 108	16 000	31 208	6
1894	59 749	58 171	146 773	28 000	29 120	6
1895	63 305	50 858	180 642	40 500	29 869	6

Sarpsborg havde i Femaaret de samme Banker som før, nemlig Sarpsborg Sparebank og Sarpsborg og Omegns Privatbank. Skjeberg Sparebank har desuden Kontor i Byen.

Sarpsborg Sparebanks Stilling:

A a r.	Fond.	Forvaltningskapital.
	Kr.	Kr.
1891	66 544.88	434 614.79
1892	69 236.02	452 221.31
1893	72 637.98	512 349.94
1894	75 700.64	506 804.39
1895	73 907.08	565 496.88

Sarpsborg Sparebank anvendes i stor Udstrækning af de mange nye Huseiere, der paa Grund af den alle Eiendomme paahvilende Grundafgift til Borregaard har vanskelig for at opnaa offentlige Laan.

Toldintraderne ved Sarpsborg Toldsted har i nedenanførte Budgetaar udgjort:

1891—92	Kr. 4 933 115
1892—93	- 4 872 050
1893—94	- 4 449 582
1894—95	- 6 136 921
1895—96	- 5 793 654

Der foregik i Perioden betydelig Indflyttelse til Byen, især fra Sverige.

Denne Indflytning skyldes hovedsagelig Borregaards Fabriker, hvis Arbeidere bosætter sig paa Byens Grund. En stor Del Arbeidere erhvervede Tomt og byggede eget Hus.

Af nedenstaaende Tabel sees Stigningen i Værdien af Byens Huse:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Kjøbstadafdelingen ...	2 263 870	2 487 450	2 667 340	2 997 590	3 043 730
Landafdelingen	85 510	88 890	88 890	108 070	161 770

Ved den kommunale Middelskole var ingen væsentlig Forandring hverken med Hensyn paa Lokale eller Organisation foregaaet. Skolens Lærerpersonale bestod af en Bestyrer, der tillige er Bestyrer af Folkeskolen, 5 Lærere og 4 Lærerinder. Elevantallet har omtrent været uforandret i hele Perioden, i 1891: 162 og i 1895: 179. I 1894/95 beløb Skolepengene sig til Kr. 8 300. Skolen havde et Tilskud af Oplysningsvæsenets Fond, stort Kr. 2 800, og af Bykassen et Tilskud, stort Kr. 5 850. Skolens Udgifter til Lønninger etc. udgjorde i samme Aar ca. Kr. 17 000.

Folkeskolen fik i 1893 en ny 2-etages Bygning med 8 Værelser og har den nu to Skolebygninger med tilsammen 12 Værelser. Den nye Bygning kostede Kr. 15 000. Elevantallet steg fra 258 i 1891 til 378 i 1895.

Antallet af Forsømmelser gik ned fra i

	1891.	1895.
gyldig Grund	7.7 Pct. til	6.4 Pct.
ugyldig —	5.7 - -	2.2 -

Skolen har foruden Bestyrer 4 Lærere og 5 Lærerinder.

Udgifterne udgjorde:

1891.	1895.
Kr. 6 168.69	Kr. 11 873.03

I 1895 var Statens Bidrag Kr. 2 785.00

Kommunens Bidrag - 9 088.03

Af kommunale Foretagender var foruden den i 1893 opførte Bygning for Folkeskolen Anlæg af et Vandværk paabegyndt Høsten 1895.

Efter flere forskjellige Planer — deriblandt, som i forrige Beretning nævnt, Ledning fra Sarpfossen med Reservoir i Kulaas — blev man staaende ved at tage Vandet fra endel Myrstrækninger og Smaatjern paa Eiendommen Lande i Tune, ca. 4 km. fra Byen.

Paa Brandvæsenets Omraade gjordes store Forandringer, idet der blev organiseret moderne Brandvæsen med faste Brandmandskaber, tidsmæssige Apparater, Brandtelegraf m. v.

I 1895 ansattes Stadsingeniør, der er Chef for Brandvæsenet.

Nødvendigheden af at have et effektivt Vandværk saavelsom Brandvæsen havde man atter paa en sørgelig Maade faaet erfare. I 1892 nedbrændte en stor Del af den centrale By — ialt 29 Brandforsikrings-Numere — til en samlet Takstsum af ca. Kr. 285 000. Efter Branden benyttedes Anledningen til at forbedre Reguleringen i den brandlidte Del af Byen.

Andre Ulykker end Branden har Byen været forskaanet for.

Foruden Vand- og Brandvæsen lagde Veivæsenet store Byrder paa Budgettet. Længden af Byens Gader og den spredte Bebyggelse gjorde det uoverkommeligt at holde alt, som ønskeligt kunde være.

Der paabegyndtes i Femaaret Arbeidet for at samle Midler til et Bylokale til Benyttelse ved offentlige Møder og Sammenkomster for Byens Indvaanere.

De gode Kommunikationer, Byens centrale Beliggenhed med et stort Opland, den i Byens umiddelbare Nærhed saavel som i Byen selv voksende Folkemængde bød Handel og Haandværk gunstige Betingelser. Disse Omstændigheder havde lokket mange til at etablere sig, men havde man dog ikke sporet nogen Usundhed i Konkurrencen. Krediten var god, Tvangsinddrivelser og Konkurs forholdsvis sjældne.

Nedenstaaende Tabel viser Antallet af opsagte og erhvervede Handels- og Haandværksborgerskaber:

Aar.	Handelsborgerskaber:		Haandværksborgerskaber:	
	Erhvervede.	Opsagte.	Erhvervede.	Opsagte.
1891	16	8	10	-
1892	18	8	10	4
1893	11	4	12	1
1894	6	4	-	-
1895	11	-	6	-

Paa Byens Grund — Alvim — blev bygget Sagbrug og havde Byen 2 saadanne med tilsammen 78 Arbeidere.

I Dampskibe blev der anbragt endel Kapital og havde denne Anvendelse vistnok bragt gode Frugter, hvorimod Seilskibene, hvoraf der i sin Tid var adskillige, havde bragt sine Redere liden Fortjeneste.

I Femaaret afhændedes 97 faste Eiendomme til samlet Salgssum Kr. 379 583.

I Femaaret har der ialt været 9 Konkurs, hvoraf de 7 falder paa Aaret 1892. De fleste af disse var af mindre Betydning.

I samme Tidsrum har der været afholdt 78 Exekutioner for samlet Beløb Kr. 36 995.43, 5 Tvangsauktioner over faste Eiendomme med Tilslagssum Kr. 30 100, 33 Tvangsauktioner over Løsøre til Beløb ca. Kr. 21 000.

Ved Forligelseskommisionen har været behandlet følgende Antal Sager:

1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
465	577	554	494	487

Gjennemsnitlig 514 pr. Aar.

Paadømte civile Sager:

1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
7	13	21	17	11

Af Justits- og Politisager har der i Femaaret været:

	Sager.	Tiltalte.
1891	23	27
1892	19	22
1893	23	30
1894	20	25
1895	25	29
Tilsammen	110	133

Legemsfornærmelser og Modstand mod Politiet, begaaet i Drukkenskab, udgjorde den største Kontingent af Forbrydelser.

I Femaaret blev thinglæst 308 Panteheftelser til Beløb Kr. 646 800, aflæst blev 94 Panteheftelser til Beløb Kr. 184 489. I samme Tidsrum er Eien-
dommenes Brandtakstværdi steget med Kr. 956 140.

Af Foreninger fandtes Handels-, Haandværks- og Sjømandsforening, Sarps-
borg og Omegns Arbejderforening, Borregaards Arbejderforening samt Turn-
forening og et Klubselskab tilligemed flere mindre Foreninger med selskabeligt
Formaal, — hvorhos de mere almene Interesser havde sine Foreninger med Til-
slutning til Landsforeningerne: Sjømandsmismissionen, Hedningemismissionen, Indre-
mismissionen, privat Fattighjælp, Redningsselskabet samt Afholdsforeningen og en
Ungdomsforening, der ved sin mangesidige Underholdning — Sang og Musik,
Foredrag etc. — virkede for den opvoksende Ungdom.

Her virkede flere Sekter, der tildels har seet sig istand til at anskaffe sig egne Huse.

Foruden Statskirken var der som før en Methodistmenighed og en luthersk Frimenighed, hvorhos enkelte mindre mere private religiøse Foreninger.

Den moralske Tilstand var tilfredsstillende og Lovbrud af grovere Art forefaldt ikke. Eiendomsindgreb foregik næsten aldrig, og naar et saadant forekom, var det altid en Fremmed, som deri havde gjort sig skyldig.

Der blev sagt offentlig, at Sarpsborg Pøbel var den værste i Landet. Som kjendt med herværende Forhold, vil man benytte Anledningen til at tilbagevise den nævnte Udtalelse som urigtig.

Den overveiende Del af Byens Befolkning bestod foruden Handlende og Haandværkere væsentlig af Brugs- og Fabrikarbeidere, alle ædruelige, ordentlige og arbeidsomme Folk, der gik frem i økonomisk og social Henseende ved stadigt og paalideligt Arbeide.

Noget, der kunde kaldes Pøbel, fandtes ikke i denne By.

Sarpsborg Byfogedkontor, 12 Februar 1898.

Falck-Ytter.

Beretning

om Købstaden Fredrikstads økonomiske Tilstand i Femaaret 1891—1895.

Den sidst forløbne Femaarsperiode maa i økonomisk Henseende i det hele karakteriseres som mindre god, da Stedets Hovednæringsveie, Trælasthandel og Skibsfart, har givet et daarligt Udbytte, ligesom der hellerikke har været noget Opsving at spore i de andre Næringsveie. Nogen Krise eller større Konkurser har dog ikke de mindre Indtægter foranlediget, hvorfor man tør gaa ud fra, at Borgerne har lært ogsaa at bære de daarligere Tider og at sætte Tæring efter Næring.

Følgende Tabel vil give Veiledning til Bedømmelse af Stedets økonomiske Forhold:

A a r.	Antal Skat- ydere.	Formue.	Antagen Indtægt.	Skatbar Indtægt.	Skat paa		Samlet Skat.	Skat- øre.
					fast Eiendom.	Formue og Indtægt.		
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	
1891....	2 754	10 877 000	3 897 700	1 938 162	22 416.85	176 543.55	198 960.40	7.9
1892....	3 099	12 086 000	3 959 320	1 894 745	24 105.71	199 892.52	223 998.23	9.2
1893....	3 189	11 419 000	4 108 330	1 895 840	24 428.09	201 523.72	225 951.81	9.4
1894....	3 254	10 857 000	4 026 850	1 766 145	26 142.59	198 754.80	224 897.39	10
1895....	3 186	11 038 000	4 112 680	1 841 595	26 299.03	213 938.62	240 239.65	10.4

Det vil heraf sees, at Skatyernes Antal har været i stadigt Stigende, saaledes at disses Antal fra Udgangen af forrige Femaar er steget fra 2 662 til 3 186, altsaa med 524, der udgjør en Stigning af henimod 20 Pct. Dette skriver sig imidlertid væsentlig fra Befolkningens Forøgelse, skjønt denne dog ikke er steget i samme Grad. Efter en i Forbindelse med Skattemandtallet optaget Tælling skulde nemlig Befolkningen kun være øget med henimod 5 Pct. i Femaaret, idet Folkemængden efter en Høsten 1895 foretagen Tælling skulde udgjøre 13 070 mod 12 463 ved Udgangen af Aaret 1890. Noget særdeles paalidelig er dog ikke denne Tælling, og jeg antager, at Indvaanerantallet heller er noget større, end Resultatet udviser. En Sammenligning med ovenstaaende Tabel og en lignende for forrige Femaar vil derhos tydelig vise, at hverken Formue eller skatbar Indtægt har havt en saadan Stigning som i forrige Periode, og det uagtet denne i sin Helhed langt fra kunde kaldes særdeles gunstig. Formuen, der ved Udgangen af forrige Femaar var opført med Kr. 11 250 000, har holdt sig omtrent uforandret i sidste Femaar og var ved Slutningen af dette kun opført med Kr. 11 038 000, altsaa med over Kr. 200 000 mindre. Omtrent lignende stiller Forholdet sig med Hensyn til den skatbare Indtægt, der ogsaa er opført med et mindre Beløb ved Udgangen af sidste Femaar, nemlig ca. Kr. 67 000 mindre end ved Udgangen af forrige Femaar. Naar dette sammenholdes med den betydelige Stigning af Skatyernes Antal, vil det forstaaes, at den økonomiske Evne er gaaet adskilligt nedover i Femaaret. Da det paa den anden Side har været umuligt at tilveiebringe en tilsvarende Nedgang i de kommunale Udgifter, der tvertimod stadig har en stigende Tendents, er Følgen ogsaa bleven, at Skatøren er steget i betydelig Grad, nemlig fra 7.9 ved Udgangen af forrige Femaar til 10.4 ved Udgangen af det sidste. Den paa fast Eiendom ilignede Skat har dog omtrent været uforandret, og da denne maa siges at være forholdsvis liden, idet den i Gjennemsnit kun har været beregnet til Kr. 2.75 pr. 1 000 Kroners Skattetakst, er Skattebyrden i det hele, sammenlignet med andre Byer, ikke fuldt saa uheldig, som den ovenfor omtalte Stigning i Skatteprocenten kunde synes at tyde paa.

K o m m u n e n s G j æ l d er ogsaa i Femaaret steget med ca. Kr. 100 000, hvilket er foranlediget ved 2 nye Laans Optaagelse, nemlig et i 1892 paa

Kr. 125 000 af Oplysningsvæsenets Fond til Udvidelse af Folkeskolernes Lokaler og et i 1895 paa Kr. 150 000 i Fredrikstad Privatbank, væsentlig for at skaffe Kommunen en kontant Kassebeholdning. Nedenstaaende Tabel vil vise Gjældens Størrelse og Udgifterne til dens Afdrag og Forrentning i de forløbne 5 Aar:

A a r .	Afdrag og Renter.	Resterende Gjæld.
	Kr.	Kr.
1891	66 644.04	807 505
1892	72 175.75	877 790
1893	71 690.09	846 980
1894	70 384.53	811 920
1895	81 176.40	948 190

Følgende Tabel viser Antallet af understøttede Hovedpersoner ved Fattigvæsenet og Kommunens Udgifter til dette i Femaaret:

A a r .	Fattigunderstøttede Hovedpersoner.	Kommunens Udgift til Fattigvæsenet.
		Kr.
1891	590	65 764
1892	580	66 041
1893	602	66 518
1894	566	69 855
1895	605	72 075

Af vigtigere kommunale Foranstaltninger og Arbeider i det forløbne Femaar skal jeg tillade mig at fremhæve følgende:

For at faa udvidet Nedslagsfeltet til Vandværkets Bassiner i Bjørndalen og for at faa udvidet Vandforsyningen til Vandværket har man indkjøbt Eendommen Hjørnerød for Kr. 20 000. Man antager derved at have sørget for Adgang til Byens Vandforsyning for en uoverskuelig Fremtid, idet man har beregnet, at Vandforsyningen derved vil kunne forøges med indtil 300 000 m³ aarlig, hvilket vil sige, at Vandværkets Vandbeholdning vil omtrent kunne fordobles. Da Beholdningen i de sidste Aar under ugunstige Veirforhold har vist sig vel liden, har man ogsaa allerede udført de nødvendige Afgrøftningsarbejder til Ledning af en Del af Vandet i det nye Nedslagsfelt ind i de nuhavende Bassiner. For at gjøre Vandværket mere effektivt i Brandstilfælde er derhos nedlagt en ny 8 Toms Ledning ved Siden af den tidligere Ledning fra nederste Bassin i Bjørndalen til den første Kum i Byen, hvor Ledningen forgrener sig. Man har derved faaet en Dobbeltledning paa dette Strøg, hvilket selvfølgelig vil have en særdeles stor Betydning, om i Brandstilfælde den ene Ledning skulde springe eller komme i Ustand.

Til Udbedring af de slette Veiforholde paa den mere bymæssigt bebyggede Del af Bymarkerne bevilgedes i 1894 Kr. 9 000 til Udvidelse og Forbedring af den daværende Vei fra Sindingbjerget til Bygrænsen.

Da man har savnet en passende Plads til Henlæggelse af al Slags Affald og uren Fyld, har man dertil indkøbt en straks udenfor Bygrænsen liggende Eiendom, Fjeldberg kaldet, for ca. Kr. 23 000. En Del af denne Eiendom har man imidlertid tænkt sig skikket til Anlæg af det Isolations- og Sygehus, hvortil der af Brændevinssamlaget i længere Tid er afsat Midler. Man vil derved undgaa at lægge dette Lokale midt i Byen, som tidligere paatænkt. Pengene til Indkøb af denne Eiendom er ogsaa bevilgede af Brændevinssamlaget.

Kommunen har derhos modtaget en større Eiendom som en Slags Fremtidsgave, idet Enkefru Sinding og Døtre ved Gavebrev har overdraget sin Eiendom Øvre Nabbetorp paa Bymarkerne til Kommunen, mod at denne udbetaler Giverne en Livrente, hvis Størrelse, saalænge samtlige lever, omtrent svarer til de paa-regnelige Indtægter af de paa Eiendommen bortfæstede Tomter. Den største Del af denne er nemlig bebygget med Smaahuse, hvorimod kun en mindre Del er tilovers til fremtidig Bebyggelse.

I Aaret 1895 er opført en Kommunebygning paa Kommunens Eiendom Ny-Nygaard, hvori er indrettet Formandskabslokale og Kontorer for Stadsingeniøren, Fattigforstanderen, Ligningskommissionen og Kæmneren. Da man til Huset benyttede den gamle Almuskolebygning ved Vestsidens Torv, der i længere Tid har været bestemt til Nedrivning, kom Bygningen kun paa ca. Kr. 18 000.

I Henhold til Lov af 27 Juni 1892 blev fra Begyndelsen af 1894 kommunal Kjødkontrol indført for Byen. En Kontrolstation er i den Anledning opført ved Vestsidens Torv, ligesom en Bazarbod er indrettet til Station for Østsiden. Kontrollen paa Vestsiden foretages ved en Dyr læge, der paa samme Tid fungerer baade som Kjødkontrollør og kommunal Dyr læge, medens Kontrollen paa Østsiden, under Dyr lægens Overkontrol, udføres ved en tidligere Slagter. Ved Kontrolstationen paa Vestsiden er desuden ansat en Assistent.

En Desinfektionsovn er opført paa Ny-Nygaard med en Bekostning af ca. Kr. 4 750; den er forsynet med en Dampkedel og indrettet efter Konstruktion af Kaptein Rech i Kjøbenhavn. Den har vist sig meget tilfredsstillende.

Ved Repræsentantbeslutning af 4 Juni 1895 og kgl. Res. af 20 Juli s. A. er Bygningsloven af 6 September 1845 gjort gjældende for den Del af Bymarkerne, der har en nogenlunde bymæssig Bebyggelse.

Den udelukkende af Kommunen tidligere aflønnede Poliassiistentpost blev af Kommunestyrelsen inddraget, da Magistratsforretningerne blev overført til Politimesteren, og denne saaledes ikke længere udelukkende kunde ofre sig for Politivæsenet, idet man mente, at det da maatte blive Statens Pligt at lønne Assistenten. Et Kompromis kom dog istand, hvorved Staten midlertidig overtog at betale Kr. 1 200 af Assistentens Løn, mod at Kommunen udreder Kr. 400 aarlig. Fra 1 Januar 1895 er oprettet fast Politistation i Forbindelse med Hjelpefængslet paa Vestsiden med fast Vagt Døgnet rundt.

Telefonselskabet fik i 1891 sin Koncession fornyet for 10 Aar. Selskabet havde ved Udgangen af 1895 3 Kontrolstationer, nemlig, foruden de 2 tidligere i Fredrikstad og i Borge, ogsaa 1 i Onsø, 301 Abonnenter og 14 Talestationer. Samlet Linielængde ca. 490 km. I 1895 ca. 600 000 Samtaler og ca. 1 500 telefonerede Telegrammer. Ved Repræsentantbeslutning af 3 Januar 1895 er Fredrikstad Gasværk givet Koncession og Eneret for en Tid af 20 Aar til Anlæg og Drift af et Elektricitetsværk i Fredrikstad, hvilket Anlæg i Henhold til Koncessionsbetingelserne paabegyndtes inden nævnte Aars Udgang. Det var da Hensigten, at dette Værk skulde besørges Byens Gadebelysning paa nærmere fastsatte Betingelser, foruden at skaffe Belysning og Drivkraft til private Forbrugere.

Fredrikstad Havnevæsen, der tidligere udelukkende har været henvist til Indtægter af Toldprocenter samt Brygge- og Fæstighedspenge, har haft utilstrækkelige Midler til at udbedre og vedligeholde Byens store og stærkt trafikerede Havn. Man har derfor benyttet sig af den nye Havneløvs Adgang til at paalægge Tonnageafgift af lossende og ladende Fartøier i Havnen, saaledes at Afgiften beregnes til 10 Øre pr. Registerton af Varer, der er ankomne fra eller bestemte til Udlandet, og 5 Øre for Varer, der er ankomne fra eller bestemte til indenrigsk Sted. Ligesaa blev der under 19 November 1895 fattet Beslutning om at paalægge Fartøier og de i disse indlastede Varer en Isafgift af 5 og 2½ Øre pr. Ton respektive for Fartøier til og fra Udlandet og til og fra indenrigsk Sted. Derved tænker man at opnaa tilstrækkelige Midler til stadig at holde Havnen fri for Ishindringer.

For at undgaa, at hele Sarpfossen skulde komme i Udlændingers Hænder, fandt Kommunen sig i 1894 opfordret til at støtte et til Indkjøb af Hafslund dannet Aktieselskab, væsentlig bestaaende af Trælasthandlere herfra og i Kristiania, ved at stille sig som Selvskyldnerkautionist for et i den Anledning af nævnte Selskab optaget Laan paa Kr. 571 500 mod at erholde Skadesløsbrev i Eendommen og andre nærmere fastsatte Betingelser. Man nærede nemlig Frygt for, at det vilde kunne faa en skjæbnesvanger Betydning for de herværende store Trælastbrug, om ogsaa Sarpfossens østlige Halvdel, der tilligger Hafslund, kom i kapitalstærke Udlændingers Hænder, og troede derhos uden synderlig Risiko at kunne indgaa paa Garantien, baade paa Grund af Pantesikkerheden og Aktionærernes personlige Soliditet.

Kirkelige Anliggender. Nogen Forandring af disse er ikke foretagen i Femaaret med Undtagelse af, at den residerende Kapellans Husleie-godtgjørelse fra 1892 af blev forhøiet fra 4 til 600 Kr.

Skolevæsenet: Den høiere Almenskole har været i uforandret Virksomhed. 10 har i Femaaret bestaaet Examen Artium og 91 Middel-skoleexamen, hvoraf 9 Privatister. Skolen havde ved Udgangen af Skoleaaret 1895 239 Elever, nemlig 17 i Gymnasiet, 163 i Middelskolen og 59 i Forberedelsesklasserne.

Kommunens Tilskud har i Gjennemsnit udgjort Kr. 7 719 pr. Aar. Statstilskudet har været som før Kr. 6 000 aarlig.

Folkeskolen har i Femaaret havt adskillig Fremgang foranlediget ved den nye Skolelov og ved det stadigt stigende Elevantal. Undervisningstiden er saaledes udvidet til Lovens Maximum, 24 Timer, for samtlige Klasser. Nogen frivillig Undervisning har dog ikke været knyttet til Skolen. Den daglige Undervisningstid er fra Kl. 8 til 3, hvorved Formiddagsundervisning i størst mulig Udstrækning er opnaaet. Elevantallet er øget med 258 eller i Gjennemsnit 51 à 52 aarlig og udgjorde det samlede Elevantal ved Udgangen af Skoleaaret 1895 2 115. Lærerpersonalet bestod samtidig af 17 Lærere i fuldstændige Poster og 2 med indskrænket Undervisningstid samt 31 Lærerinder.

Skolelokalerne er betydelig udvidede, idet Seierstens Skole er udvidet med en 2-Etages Tilbygning i hver Ende. Paa Østsiden er Skolen flyttet til den tidligere Borgerskolebygning, der er paabygget en Etage, hvorhos ny Bygning sammesteds er opført til Gymnastik og Sløjdscole. Paa Nabbetorp paa Bymarkerne er opført en ny Skolebygning ved Siden af den ældre med 4 Klasseværelser, Gymnastiksal og Sløjdlokaler. Ved St. Croix Skole er endelig i 1895 opført en Tilbygning til Gymnastikbygningen, hvori er indredet Skolekjøkken. Disse nye Lokaler har kostet Kommunen ca. Kr. 90 000.

Udgifterne til Skolens Drift har forøvrigt udgjort:

		Hvert Barn har kostet Kommunen.
1891.....	Kr. 43 413.52	Kr. 23.38
1892.....	- 50 391.32	- 26.65
1893.....	- 54 283.63	- 27.99
1894.....	- 57 497.57	- 28.56
1895.....	- 54 859.72	- 25.94

Ifølge det vedtagne Lønningsregulativ er Lærerpuster af høiere Gruppe ansat til Kr. 2 000, af lavere Gruppe til Kr. 1 300, der ved 5 Alderstillæg efter 15 Aars Forløb stiger til Kr. 2 000. Lærerinder af høiere Gruppe lønnes med Kr. 1 100 og af lavere Gruppe med Kr. 800, der ved 3 Alderstillæg efter 10 Aars Tjeneste stiger til Kr. 1 100.

Baade Lærere og Lærerinder er derhos pligtige til at afgive Pensionsindskud, de første Kr. 60 aarlig til en oprettet kommunal Pensionskasse og de sidste 80 Kr. til Lærerindernes Pensionsforening eller en anden af Staten godkjendt Livrenteforening. Ligesaa pligter de at indskyde 1 Pct. af Lønnen til en Vikarkasse.

Den egentlige Læsetid for Lærerne er 36 Timer og for Lærerinderne 30 Timer.

Skoleforsømmelser har i Gjennemsnit udgjort 6.93 Pct., hvoraf 0.96 uden gyldig Grund.

Den private Pigeskole, der har kommunalt Bidrag, har fremdeles været i Virksomhed. Den har erholdt en ny smuk og tidsmæssig Skole-

bygning, der har kostet Kr. 50 500, hvilke Midler er bevilgede af Brændevins-samlaget. Den havde ved Udgangen af 1895 193 Elever.

Sømandsskolen har været godt søgt, nemlig af 191 Elever i Femaaret, hvilket dog er 16 mindre end i forrige Femaar. Statens og Kommunens Tilskud har været uforandrede.

Tegneskolen blev fra 1 Oktober 1894 omdannet til teknisk Aftenskole, hvortil Bidrag er ydet saavel af Staten som af Kommunen, Brændevinssamlaget og Sparebanken.

Den bestaar af 4 Klasser, hvoraf en Forberedelsesklasse. Undervisningsfagene er Tegning, Mathematik, Regning, Fysik, Mekanik, Norsk, Skrivning og Bogførsel. Skolen har 6 faste og 2 midlertidige Lærere, og udgjorde Elevantallet ved Udgangen af 1894 75 og ved Udgangen af 1895 95.

Den merkantile Aftenskole har været i Drift hver Vinter i Femaaret og har gjennemsnitlig været besøgt af 43 Elever, hvoraf 23 Herrer og 20 Damer. Til Skolen har Samlaget aarlig bidraget 600 Kr.

Handelen. Det er fremdeles Trælasthandelen, som spiller den største Rolle i Byens Forretningsliv, og jeg skal derfor væsentlig omhandle denne.

Som tidligere nævnt, maa Femaaret karakteriseres som særligt uheldigt for denne Handel, dog gjælder dette mest de 3 første Aar, idet Priserne paa Udlandet stadig var synkende, medens Indkjøbspriserne for Tømmer og Skurlast kun meget langsomt dalede fra den urimelige Høide, de var drevne op til i de gode Aar 1889 og 1890. Det kan derfor med Sikkerhed antages, at de fleste Exportører i disse Aar arbejdede med direkte Tab, specielt gjaldt dette de Firmaer, der havde sine betydeligste Markeder i Australien, hvor Forholdene i denne Periode var rent ud fortvivlede. Tabet paa Australieforretningerne kan sikkerlig anslaaes til Hundreatusinder af Kroner.

I Aarene 1894 og 1895 bedrede Forholdene sig noget, idet Indkjøbspriserne begyndte at komme ned i et rimeligt Forhold til Udlandets Priser. Dette sidste begyndte ogsaa smaat men jævnt at stige, og Konsumtionen øgedes lidt efter lidt saavel paa vort Hovedmarked, England, som paa de øvrige europæiske Markeder. Det samme var ogsaa delvis Tilfældet i Australien, skjønt ogsaa de sidste Aar dersteds var temmelig trykkede. En væsentlig Støtte for de sidste Aar ydede det store Opsving, som vor Export til Sydafrika tog. Ved Femaarets Slutning var saaledes Udsigterne betydelig lysere end ved dets Begyndelse, og de gode Forhaabninger er ikke blevne skuffede.

Af stor Betydning for Fredrikstads Trælastexport var Dannelsen af den saakaldte Høvellastexportforening, hvortil samtlige norske Exportører af Høvellast har sluttet sig. Denne Forening har ligeoverfor de udenlandske Kjøbere drevet igjennem en Række af Reforme, som det vilde have været umuligt for de enkelte Firmaer at opnaa. De personlige Sammenkomster har ogsaa meget hjulpet til at forandre den tidligere skarpe Konkurrence til Samarbejde i fælles Interesse.

Affaldet af Trælastforædlingen — navnlig Sagmug — er steget i Værdi paa Grund af dets Benyttelse til de mange nye Teglværker som Brændemateriale.

Export af Cellulosekub paagik i stor Skala i hele Femaaret, ligesom Konkurrencen om Grantømmer med Træmassefabrikerne stadig blev skarpere.

Konkurrencen med de svenske Høylerier har ogsaa været i stadigt Stigende.

Det over Sarpfossen passerede Tømmerkvantum beløb sig i Femaaret til:

i 1891	1 881 044 Stkr.
- 1892	2 192 967 —
- 1893	1 953 683 —
- 1894	2 640 711 —
- 1895	2 222 273 —

Trælastudskibningen vil sees af følgende Tabel:

A a r.	Høvlet Last.	Skaaren Last.	Huggen Last.	Rund Last.	Stav.	Splitved, Brænde etc.	Ialt.
	m ³ .	m ³ .	m ³ .	m ³ .	m ³ .	m ³ .	m ³ .
1891.....	272 135	85 027	3 450	28 948	30 300	36 969	456 829
1892.....	234 072	73 797	2 837	36 557	25 066	34 373	406 702
1893.....	230 826	74 852	1 602	16 479	25 212	33 144	382 115
1894.....	257 877	69 933	845	19 844	20 824	36 415	405 738
1895.....	272 159	79 112	499	17 118	16 996	44 238	430 122

Af ovennævnte Trælast er der til følgende oversøiske Markeder exporteret:

	Australien.	Afrika.
	m ³ .	m ³ .
1891.....	66 664	16 934
1892.....	19 340	35 295
1893.....	28 816	29 795
1894.....	48 854	24 647
1895.....	36 434	38 248

Stedets øvrige Handelsvirksomhed har neppe gjort nogen synderlig Fremgang i Femaaret, men maa karakteriseres som sund, hvilket ogsaa fremgaar af, at der har været faa Konkurser, nemlig i hele Femaaret kun 32, eller i Gjennemsnit noget over 6 pr. Aar, og af disse heller ingen af større Betydning.

Udskibningen har foruden den ovenfor nævnte Trælast væsentlig omfattet Teglsten, huggen Granit, fersk Sild og Feltspat og fordeler sig saaledes i Femaaret:

A a r.	Tagsten.	Mursten.	Huggen Sten.	Fersk Sild.	Feltspat.
	Stkr.	Stkr.	Ton.	Kg.	Ton.
1891.....	2 547 447	10 000	14 479	456 000	2 994
1892.....	3 895 879	227 835	17 907	190 040	1 447
1893.....	1 605 169	3 380 528	11 134	3 743 570	464
1894.....	2 035 464	3 343 605	21 128	5 202 630	1 325
1895.....	1 764 070	4 712 637	20 390	6 237 580	1 110

Skibsfarten har i hele Femaaret været en daarlig Forretning, idet de i 1889 og 1890 opadgaende Fragter straks faldt og fulgtes af en betydelig Nedgang, hvorfor mange, der fristet af de gode Udsigter havde lagt sig til Skibe, har havt direkte Tab. For at faa lidt Udbytte har de fleste Skibe gaaet uden Assurance.

Trælastfragterne har været elendige, og de gamle Skuder, som har været optaget med denne Fragt, har derfor neppe havt noget Udbytte. Naar de alligevel fortsætter Farten, skriver dette sig fra, at de i Regelen eies af Skipperne, der har faaet Folk med sig til at købe gamle Fartøier for at skaffe dem et Levebrød, og derfor holdes de gaaende i det længste. En god Del af disse Fartøier er dog afriggede og omgjorte til Lægtene, der i stor Udstrækning anvendes ved Transporten fra Teglværkerne. Forøvrigt foregaar Trælastudskibningen nu for en stor Del med Dampskibe. Det herværende Skibsrederi omfatter imidlertid ikke i nogen synderlig Grad Lastedampskibe.

Nogle af Flaadens bedste Skibe, der gaar i Langfart, har dog været mindre berørte af de daarlige Konjunkturer og har havt noksaa god Fortjeneste i Konkurrence med Udlændingerne.

Nedenstaaende Tabel viser Antallet af de ankomne og afgaaede Fartøier til Udlandet i Femaaret:

A n k o m n e F a r t ø i e r :

A a r.	Seilfartøier:				Dampskibe:			
	Med Ladning.		I Ballast.		Med Ladning.		I Ballast.	
	Antal.	Ton.	Antal.	Ton.	Antal.	Ton.	Antal.	Ton.
1891.....	100	15 356	927	137 469	78	5 161	60	22 606
1892.....	86	14 219	929	112 507	79	5 546	82	33 429
1893.....	92	13 176	935	90 068	57	8 096	63	27 247
1894.....	83	13 821	1 034	104 409	88	9 533	79	22 719
1895.....	82	15 193	1 087	103 307	102	10 522	96	33 767

Afgaaede Fartøier:

A a r.	Seilfartøier:				Dampskibe:			
	Med Ladning.		I Ballast.		Med Ladning.		I Ballast.	
	Antal.	Ton.	Antal.	Ton.	Antal.	Ton.	Antal.	Ton.
1891.....	2 549	177 300	32	3 990	215	60 797	6	665
1892.....	2 235	135 378	33	14 365	255	87 284	14	1 993
1893.....	2 303	132 108	26	8 745	227	80 129	3	764
1894.....	2 468	133 475	27	10 647	305	82 159	-	-
1895.....	2 642	145 983	21	8 674	284	80 653	12	1 172

Ved Udgangen af 1895 udgjorde de hersteds hjemmehørende Seilfartøier 146 med en Drægtighed af 44 108 Ton og Dampfartøier 32 med en Drægtighed af 1 433, hvilket for Seilskibenes Vedkommende viser en betydelig Nedgang fra forrige Femaar saavel i Antal som i Drægtighed.

I n d u s t r i. Af nye Anlæg er der ikke andre end et nyt Teglværk og en mindre Filskivefabrik, hvorfor ikke Stedets Industri kan siges at have havt synderlig Fremgang. Bedriften ved 2 af Sagbrugene har dog været ganske betydelig, ligesom Teglværkerne i Periodens sidste Aar har gjort gode Forretninger.

H a a n d v æ r k e t har heller ikke gjort synderlige Fremskridt. Haandværkerne nærer dog Forhaabninger til den nye Lov om tvungne Svendepøver som Betingelse for Erhvervelse af Borgerskab, der traadte i Kraft i 1895. Nogen synderlig Udførsel af Haandværksprodukter finder ikke Sted.

F i s k e r i. Der har ogsaa i hele dette Femaar været drevet Sildefiske ved Hvaler med godt Udbytte. Adskillige af Byens Befolkning har været interesseret i dette saavel som Fiskere som Handelsspekulanter. Det har dog ogsaa nu vist sig, at disse Spekulationer i Fiskehandelen er farlige, hvorfor flere har lidt betydelige Tab. Røgning af Silden har stadig aftaget, hvorimod den i stor Udstrækning udskibes i fersk Tilstand, hvilket noksom vil fremgaa af den ovenfor indtagne Udskibningsliste.

P e n g e i n s t i t u t e r. I 1891 oprettedes et nyt Bankinstitut for Stedet, nemlig Fredrikstad Privatbank med en Aktiekapital af 750 000 Kr.

Dens Totalomsætning udgjorde:

1892.....	Kr. 38 427 175.78
1893.....	- 47 967 404.42
1894.....	- 58 940 031.18
1895.....	- 65 616 172.23

Sparebanken havde:

	under Forvaltning.	Formue.
1891.....	Kr. 1 819 532.61	Kr. 182 953.48
1892.....	- 1 780 005.06	- 184 893.65
1893.....	- 1 764 532.94	- 198 277.13
1894.....	- 1 795 218.39	- 201 642.93
1895.....	- 1 888 199.91	- 209 752.71

Af Overskudet har aarlig været uddelt en Del til Understøttelse af nyttige og velgjørende Indretninger.

Spareskillingsbanken havde:

	under Forvaltning.	Formue.
1891.....	Kr. 1 510 439.31	Kr. 71 939.85
1892.....	- 1 545 912.85	- 79 377.40
1893.....	- 1 559 019.83	- 87 494.15
1894.....	- 1 686 278.30	- 96 620.75
1895.....	- 1 643 124.75	- 108 460.79

I den almindelige Brandkasse var ved Udgangen af 1895 forsikret:

i Kjøbstadsafdelingen.....	Kr. 11 493 860
- Landafdelingen.....	- 576 110

mod henholdsvis Kr. 8 866 150 og Kr. 491 150 ved Udgangen af forrige Femaar.

Takstsummen for de skattetakserede Eiendomme udgjorde ved Udgangen af 1895 Kr. 9 740 380 mod Kr. 7 760 020 ved forrige Femaars Udgang.

Ædruelighedstilstanden kan ikke siges at være god og synes ogsaa i den senere Tid at have forværret sig. Dette fremgaar ogsaa af den betydelige Forøgelse i de for Beruselse multerede Personer siden sidste Femaar. Medens Antallet af saadanne i 1890 udgjorde 281, var Tallet i 1895 steget til 756. For en Del kan dette vistnok skrive sig fra et strengere Politiopsyn; men hverken dette eller Folkemængdens Forøgelse kan tilstrækkelig begrunde den voldsomme Stigning. Antagelig kan en Del skrives paa Regning af den billige Vin, som under Navnet «Laddevin» i saa betydelig Grad benyttes af Drankerne og udgjør et meget billigere Berusningsmiddel end Brændevinet.

Brændevinssamlaget har fortsat sin Virksomhed og har faaet sine Statuter fornyede i 5 Aar fra 1 Januar 1894. Det har havt i:

	Omsætning af Brændevin.	Omsætning af Øl.	Nettoindtægten.
1891.....	126 736 Liter.	418 284 Flasker	Kr. 76 369.13
1892.....	136 893 —	382 808 —	- 80 542.98
1893.....	123 542 —	236 384 —	- 76 347.19
1894.....	132 635 —	249 220 —	- 88 285.77
1895.....	127 479 —	217 936 —	- 100 700.79

Denne Tabel viser tydelig nok, at den større Drikfældighed ikke skriver sig fra Samlagets Omsætning, der har holdt sig nogenlunde jevn for Brændevinets Vedkommende, medens Ølomsætningen har været i stærkt Aftagende, efterat Maltskatten blev saa betydelig paalagt og Øllet derved fordyret. For at modarbejde Drikketrafiken har Kommunebestyrelsen i 1893 ogsaa vedtaget den samme Indskrænkning for Partisalg af Øl og Vin, som tidligere gjaldt for Smaasalget. Man har derved sat en Stopper for de saakaldte Spleiselag, som før i stor Udstrækning florerede om Søn- og Helligdage.

Med Hensyn til milde Stiftelser og velgjørende Indretninger bemærkes:

Fredrikstad og Sarpsborgs Understøttelseskasse for uheldige Sømænd har i Femaaret understøttet 34 Personer og udgjorde Kassens Kapital ved Udgangen af 1895 Kr. 20 389.54. Femdalers-Pensionsindretningen havde ved Udgangen af 1895 samme Medlemsantal som ved Udgangen af forrige Femaar, nemlig 110, og udgjorde dens Kapital Kr. 16 443.41.

Der er i 1895 oprettet et Gamlethjem (Bethesda), beregnet paa at afgive Rum for 16 gamle Personer, 10 Mænd og 6 Kvinder, hvorhos der modtages 4 à 5 Pensionærer. De første underholdes væsentlig af Fattigvæsenet. Hjemmet bestyres af Diakonisser. Til Hjemmet er knyttet et Sygehus med 16 Senge, ogsaa bestyret af Diakonisser. Husebygningerne, der er brandtakseret for Kr. 28 700, er væsentlig bekostede af Brændevinssamlaget, der ogsaa bidrager til den aarlige Drift.

Ligesaa er i 1894 oprettet et S ø m a n d s h j e m, der væsentlig ved Bidrag fra Brændevinssamlaget har bygget sit eget 2-Etages Murhus i Nærheden af Vestsidens Torv. Det kan modtage 40 Logerende og har stadig været godt besøgt, væsentlig af fremmede Sømænd, der ligger her for at vente paa Hyre.

Foreninger. Af nye saadanne kan mærkes Arbejderforeningen «Samhold» (Fredrikstad og Omegns kristelige Arbejderforening), en Ynglingeforening og Fredrikstad Haandværkslag. Den sidste er dannet af Haandværkssvende og har en socialistisk Tendents.

Fredrikstad Magistrat, 14 Juli 1897.

Hjalmar Selmer,
kst.

Beretning

om Kjøbstaden Moss's økonomiske Tilstand i Femaaret 1891—1895.

Den Femaarsperiode, hvorom nu skal berettes, har ikke været god for Moss By. Tilbagegang eller i bedste Fald Stagnation maa siges at være tilstede i næsten alle Næringsveie, og navnlig har Industrien kjæmpet med store Vanskeligheder. Et af Byens største Firmaer har seet sig nødt til i 1895 at indstille sin Virksomhed, og denne var af en saadan Betydenhed for Stedet, at Stansningen medførte en lokal Krise, som har sat og vistnok endnu en Tid vil sætte Mærker til Mén for Forretningslivet hersteds, saavel som for de kommunale Forholde.

Angaaende de sidste skal jeg først give Oplysninger, og begynde med at hidsætte følgende Sammendrag efter Budgetterne og Ligningsforretningerne i Femaaret:

A a r .	Antal Skat- ydere.	Formue efter Lignings- forret- ningerne.	Beregnet Indtægt.	Skatbar Indtægt.	Udlignet Byskat		Tilsammen.	Skatteøret paa skatbar Indtægt.
					paa Formue og Indtægt.	paa faste Eien- domme.		
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1891..	1 592	6 014 000	2 109 150	1 008 613	81 667.67	23 333.33	105 000	6.75
1892..	1 592	6 462 500	2 057 600	954 098	96 444.45	27 555.55	124 000	8.25
1893..	1 514	6 787 000	2 047 250	906 205	107 333.33	30 666.67	138 000	10.3
1894..	1 591	6 681 000	2 123 175	931 754	108 888.90	31 111.10	140 000	10.2
1895..	1 583	6 545 000	2 074 000	885 826	107 333.33	30 666.67	138 000	10.75

Efter den Misère, der, som allerede sagt, rammede Forretningslivet hersteds i forrige Aar, kunde det imidlertid forudsees, hvad nu, da dette skrives, er bekræftet, at Nedgangen saavel i Formue som Indtægt vilde gaa betydeligt fremad, og for 1896 er Skatteøret gaaet op til 13, hvilket i Forbindelse med den direkte Skat virker afskrækkende for Foretagsomheden, ja bringer endog ældre Skatydere til at trække sig udenfor Skudvidde ved at flytte over Bygrænsen, idet de tager Ophold saa nær Byen, at de kan nyde af dens Goder, men slippe dens Byrder.

I afvigte Femaarsperiode har Byen med Bergens Privatbank negotieret et 4 Pct.s Laan paa Kr. 180 000 og anvendt samme dels til Indfrielse af det ældre 5 Pct.s Laan af Kongsberg Sølvværks Driftsfond, stort Kr. 85 000, dels til Indfrielse af løs Gjæld og dels til Opførelse af et nyt Vandbassin samt Anlæg af en Baadhavn paa Værlebugt. Kommunens samlede Gjæld var ved Udgangen af 1895 Kr. 817 000, hvoraf dog kun Kr. 662 500 tynger det egentlige Kommunebudget, medens Kr. 154 500 vedkommer Havnebudgettet, som,

takket være Kanalindtægterne, fremdeles er i den Stilling, at det med Lethed bærer denne Byrde. Den kontante Beholdning i Havnekassen udgjorde samtidig ca. Kr. 40 000.

Kommunens Udgifter til Skolevæsenet har været stadigt stigende. Medens Elevantallet ved Middelskolen er sunket fra 205 (i 1890) til 138 (i 1895), er Folkeskolens Elevantal steget til 1 332 (655 Gutter og 677 Piger), fordelt paa 36 Klasser i 3 Afdelinger. Forklaringsgrunden er den, at Folkeskolen med sin forbedrede Organisation og sin gratis Undervisning trækker de ubemidlede Mellemklassers Børn fra Middelskolen, især fra Forberedelsesklasserne. Ved Folkeskolen fungerer for Tiden 12 Lærere og 18 Lærerinder. I 1895 budgetteredes, som efterfølgende Oversigt vil vise, ca. Kr. 15 000 mere paa Skolevæsenet, end Tilfældet var i 1891, og der er ikke Grund til at antage andet, end at Udgifterne paa dette Omraade fremdeles vil øges til Trods for, at Statskassens Bidrag til Lærerlønningerne ved Folkeskolen fra 1895 af er forhøiet fra $\frac{1}{4}$ til $\frac{1}{3}$ Part.

A a r .	Kommunens Bidrag til Middelskolen.	Størrelsen af Skolepenge.	Kommunens Bidrag til Folkeskolen.
	Kr.	Kr.	Kr.
1891	4 310.00	10 400.00	16 350.00
1892	5 213.33	9 400.00	23 673.53
1893	6 180.00	9 000.00	27 120.00
1894	6 680.00	8 500.00	28 292.00
1895	7 763.33	7 500.00	27 688.71

Ved de øvrige Undervisningsanstalter er intet særligt for heromhandlede Fem-aarsperiode at bemærke, undtagen at Elevantallet ved Pigeskolen er noget stigende.

I 1893 oprettedes et residerende Kapellani hersteds, der medførte en Merudgift for Kommunen af ca. Kr. 500 aarlig.

Fattigvæsenets Udgifter, i hvis Størrelse Lov om abnorme Børn af 8 Juni 1881 har faaet en væsentlig Andel, fremgaar af følgende Tabel, der tillige viser Antallet af de Understøttede:

A a r .	Antal af understøttede Hovedpersoner tilhørende Byen.	Deraf første Gang understøttede.	Kommunens Tilskud til Fattigkassen.
			Kr.
1891	523	135	39 250
1892	458	138	43 000
1893	520	110	43 600
1894	516	120	42 600
1895	567	105	40 500

Byens Fattighus eller, som det nu benævnes, «Gammelhjemmet» yder et godt Tilflugtssted for 16 à 18 gamle værdige Trængende — Mænd saavel som Kvinder —, hvortil i den sidste Tid har været budgetteret ca. Kr. 3 500 aarlig. Forpleiningen her er overtaget af Kristiania Diakonissehus, som ogsaa har overtaget Sygepleien og Sygehusets Økonomi, selvfølgelig mod Godtgjærelse af Kommunen.

Til Hjælp for værdige Trængende inden forskellige Samfundsklasser, som ikke nyder offentlig Fattigunderstøttelse, har Kommunen i Femaaret modtaget følgende Legater:

1. Legat fra «Foreningen af 6 Mai 1844» med Grundkapital Kr. 1 200, hvoraf Renterne i Portioner à Kr. 20 hver Juleaften uddeles til Bedste for Foreningens Medlemmer, deres Enker og Efterkommere i ret nedstigende Linie til og med 4de Led, og senere for trængende Haandværksborgere i Moss og deres Enker; konfirmeret ved Høieste Res. af 12 Januar 1894.
2. Statsraad Thornes og Frues Legat for værdige Trængende af Arbeidsklassen inden Moss Kommune, med Grundkapital Kr. 2 000, hvoraf Renter i Portioner paa indtil Kr. 25 uddeles henimod Jul hvert Aar.
3. Statsraad Thornes og Frues Legat for gamle Sømænd i Moss med Grundkapital Kr. 5 000, stadfæstet ved Høieste Res. af 27 Marts 1894. Renterne uddeles i Portioner paa 25—50 Kr.
4. Rentier Chr. S. Erichsens Legat med Statuter, der blandt flere veldædige Øiemed ogsaa har Moss Bys Bedste til Formaal, stadfæstet ved Høieste Res. af 28 Juni 1895. Om Legatets Midler foreligger hidtil ikke sikre Oplysninger, men antagelig vil de mindst kunne ansættes til Kr. 100 000, som ved Tillæg af Renter delvis skal søges bragt op til Kr. 600 000, hvorefter nye Legater paa Kr. 200 000 igjennem Tiderne skal søges dannede. En Del af Renterne skal dog anvendes til Understøttelse for visse i Testamentet nævnte Personer og i aarlige Portioner paa Kr. 200 tilfalde disse og dernæst andre værdige Trængende i Moss By og Moss Landsogn.
5. Moss Samlags Legat for Moss Bys Vel. Dette Legat er heller ikke endnu traadt i Virksomhed, og Statutterne for samme har ikke engang hidtil faaet kgl. Stadfæstelse. Da Staten ifølge den nye Brændevinslov af 24 Juli 1894 fra 1 Januar d. A. indtræder som Participant med Kommunen i hvad Salg og Udskjænkning af Brændevin udbringer, skjænkede Samlaget ved Gavebrev af 28 December 1895 sit Reservefond, beregnet til Kr. 49 525.26, som en Grundkapital for heromhandlede Legat, der dog ikke, ifølge de samtidig vedtagne Statuter, træder i Virksomhed (medmindre Kommunestyret dertil giver sit Samtykke), forinden Samlaget og Kommunen er blevet fri for sine Forpligtelser og Garantier ifølge de i sin Tid med Rettighedsindehaverne afsluttede Kontrakter og deri fastsatte Pensioner. Naar Virksomheden begynder, anvendes Renterne til Understøttelse af almennyttige Indretninger og Formaal inden Byen af den

Beskaffenhed, at Kommunen efter Lovgivningen ikke selv pligter at sørge for dem (Lov af 24 Juli 1894 § 15).

Den direkte Indtægt, som Kommunekassen hidtil har havt af Brændevins-samlaget i Medfør Lov af 6 September 1845, og som Aar om andet har udgjort 6 à 7 000 Kr., vil, efterat den nye Lov af 24 Juli 1894 kommer i fuld Virksomhed, hvilket vil ske fra 1 Januar 1897, betragteligen indsvinde, selv om man tør gaa ud fra den mindre sandsynlige Forudsætning, at Samlaget ikke bliver nedvoteret, hvilket vil blive afgjort i 1898. Det er for i noget, om end utilstrækkeligt Mon at raade Bod herpaa, at førnævnte Legat er blevet til. I Decenniet 1885—1894 inkl. har Overskudet af Samlagets Virksomhed udgjort Kr. 144 693.30, der for den allerstørste Del er anvendt til almenyttige Foranstaltninger for Byen, navnlig er ikke mindre end Kr. 60 000 deraf skjænket til Opførelse af herværende Folkeskolebygning, og mange andre mindre, men philanthropiske, Formaal, som hidtil har været støttet af Samlaget, vil komme til at lide ved, at denne Støtte formindskes eller endog helt inddrages. I 1895 har Samlaget omsat af Spirituosa 44 571 Liter og af Bayerøl 70 989½ Flaske. Overskudet deraf har udgjort Kr. 20 443.25, hvis Anvendelse endnu ikke er bestemt. Omsætningen har været mindre end i noget foregaaende Aar i heromhandlede Periode, medens Overskudet har været større. Det første har sin naturlige Forklaringsgrund i Varens Fordyrelse i Forening med de daarlige Tider; det sidste er en Følge af, at Samlaget har siddet inde med Varer, som var kjøbte, inden Priserne steg. Samlaget har fremdeles 4 Udskjækningssteder og 1 Udsalgssted hersteds. §§ 7 og 8 i den nye Lov af 24 Juli 1894 kommer foreløbig ikke til Anvendelse her i Byen, hvorfor heller ikke Vedtægter i Henhold dertil er komne istand.

Ifølge Lov af 27 Juli 1892 blev hersteds etableret Kjødkontrol, der, foruden Anskaffelse af Lokale og Begravelsesplads for Dyr med en Bekostning af ca. Kr. 2 200, foranlediger en aarlig Udgift ved Betjeningen, stor ca. Kr. 3 200, som nu, efterat Lov af 27 Juli 1895 er emaneret, vil falde Byen helt ud til Last og blive en stadig Udgiftspost paa Kommunebudgettet, eftersom Kommunen i en overskuelig Fremtid neppe vil magte at opføre Slagtehus, eller indrette Torv bestemt til Handel med levende Husdyr. I 1894 behandledes af Kjødkontrollen 5 884 Dyrekroppe af Vægt 405 450 Kg., i 1895 5 820 af Vægt 443 375 Kg.

Af andre kommunale Foranstaltninger mærkes: Den gamle «Gubberovei» er omdannet til en lige 12½ Meter bred Gade, der forbinder Vogts Gade med Klostergade. Til Vedligeholdelse af andre Gader og Kloaknettet, hvilket sidste ogsaa i nogen Grad er bleven udvidet, er der i Femaaret anvendt ca. Kr. 25 000. En langvarig Strid mellem Kommunen og Statsbanerne angaaende Oparbejdelse og Vedligeholdelse af de til Jernbanestationen fra Værlegaden og Storgaden førende Veie endte i 1891 med, at Statsbanerne overtog Forpligtelsen dertil og iværksatte samme.

Til Forøgelse af Ildssikkerheden har Kommunen i 1894 anbragt et nyt Vandbassin paa Klommestensaasen ved Siden af det ældre, og derved opnaaet en forøget Nedsættelse i Brandkontingenten af 5 Pct. — fra $27\frac{1}{2}$ til nu $32\frac{1}{2}$ Pct. Begge Bassiner rumme tilsammen i fyldt Stand 1 770 m³ — det ældste 810, det nye 960 — og er forbundne med hinanden ved en 10" Ledning. Fra Bassinerne varsles igjennem elektriske Ledninger automatisk Pumpehuset (i Fossen), naar Bassinerne er fulde; paa samme Maade varsles Pumpemanden i hans Hjem, naar Pumperne maa sættes igang. En ny 740 Meter lang Hovedledning fører fra det nye Bassin ved Siden af Ledningen fra det ældre til Krydset af Vogts Gade og Kongens Gade. Herved opnaaes, at Vandet nu fra Vandreservoirerne kan tilføres Rørnettet i Byen igjennem 2 af hinanden uafhængige Hovedledninger, og dette medfører baade en forøget Sikkerhed i Ildebrandstilfælde og en forstærket Vandtilførsel for den væsentligste Del af Byen. Det kan her bemærkes, at man ved Vandværkets Anlæg gik ud fra, at en Vandforsyning af 150—200 Liter pr. Individ i Døgnet skulde være tilstrækkelig, medens det senere har vist sig, at der i Regelen forbruges i samme Tidsrum ca. 300 Liter pr. Individ — stundom endog mere. Rørledningernes samtlige Længde er nu steget til 7 486 Meter af forskellige Dimensioner — fra 3"—10". Man har 450 Indlæg fra Vandværket og 10 offentlige Vandposter. Det nye Vandreservoir med tilhørende nye Ledning har forvoldt en Udgift af ca. Kr. 35 000. Vandværket med Tomter, Bygninger og Vandfald har ialt kostet Kommunen velmaalt Kr. 200 000, og den aarlige Udgift paa Budgettet, som ikke dækkes af Indtægterne, udgjør ca. Kr. 3 000. Paa den anden Side har Byens Huseiere ved Vandværket opnaaet en aarlig Besparelse i Brandkontingenten af ca. Kr. 11 900, foruden at man paa Konto af Sikkerhed, Renlighed og Komfort har opnaaet meget. Byens Brandkorps tæller 425 Mand, hvilken Styrke dog kun tilkaldes ved større Ildebrande, efterat Brandskud er løst. I almindelige Brandtilfælde forretter den faste Betjening, der bestaar af 1 Brandinspektør (Stadsingeniøren), 1 Brandmester, 10 Konstabler og 45 Reservemandskaber, der tilkaldes ved elektriske Telegraf- og Ringledninger, hvorved Alarmering ved Brandskud undgaaes.

Forsikringssummerne for de i den almindelige Brandkasse assurerede faste Eiendomme var i:

1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Kr. 6 913 580	Kr. 7 070 170	Kr. 7 281 710	Kr. 7 392 640	Kr. 7 519 840.

Havnevaesenet, der, som allerede før sagt, er vel udrustet med Midler, har i 1893 ved Indkjøb af en Eiendom i Værftsgaden for Kr. 24 000 erhvervet en betydelig udvidet Kaiplads med tilhørende Pakhuse ved Kanalens nordre Ende. Det har derhos med en Bekostning af Kr. 15 000 anlagt en Baadhavn ud mod Værlebugt, for dertil at henvise Ro- og Seilbaade, der tidligere laa fortøiede langs Kanalbredderne, og derved i nogen Grad generede Kanaltrafiken. Der er dog delte Meninger om, hvorvidt Anlægget i dets nuværende Skikkelse er fuldt hensigtssvarende, da Bølgeslaget paa Værten har

foraarsaget en upaaregnet Indsanding af Havnen, som formentlig vil kræve yderligere Foranstaltning til Fjernelse af denne Ulempe.

Kanalen passeredes:

i 1891	af 5 144	Damp- og Seilskibe,
- 1892	- 5 067	— - —
- 1893	- 4 490	— - —
- 1894	- 6 153	— - —
- 1895	- 5 954	— - —

Den strenge Vinter 1892—93 bevirkede, at Trafiken da gik ned.

Kanal-, Havne- og Bryggepenge udgjorde:

i 1891.....	Kr. 16 688.85
- 1892.....	- 16 204.04
- 1893.....	- 17 134.60
- 1894.....	- 16 967.93
- 1895.....	- 16 984.46

Af de hersteds faldende Toldintrader havde Havnevæsenet derhos indtil 1895 2 Pct., og hvad denne Indtægt udgjorde aarlig vil kunne udfindes af efterstaaende Opgave over Intraderne i de paagjældende Aar. Indtægten har været synkende paa Grund af Toldsatsernes Nedsættelse (siden 1891) for Kaffe og Sukker og deres Bortfalden for Petroleums Vedkommende; senere bortfaldt ogsaa Udførselstold for Trælast — hvad dog for denne Bys Vedkommende har øvet mindre Indflydelse. Ved den nye Havnelov af 10 Juli 1894 (se § 29) er der hidført en Forandring i disse Forhold, idet Procenten, som skal tilfalde Havnevæsenet af Toldintraderne hersteds, ved approberet Kommunebeslutning af 11 December 1894 blev sat til 1 Pct., medens der til videre Indtægt for Havnevæsenet blev sat en Tonnageafgift, stor 3 Øre pr. bestuvet Reg.-Ton og 1½ Øre pr. maalt Reg.-Ton.

Kanalens aarlige Indtægt af Grundleie har i Femaaret udgjort Kr. 893.04.

Efter Opgave fra Toldkammeret har Toldintraderne hersteds udgjort:

i 1891	Kr. 258 479.77
- 1892	- 215 662.81
- 1893	- 203 117.04
- 1894	- 184 148.13
- 1895	- 185 520.02

De vigtigste Indførsels- og Udførselsgjenstande fremgaar af følgende Oversigt meddelt af herværende Toldkammer:

Indførsel:

A a r .	Rug.	Byg.	Hvede.	Rugmel.	Hvedemel.	Bygmel.	Mais.	Kul.
	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Hl.
1891	19 340 200	1 687 500	2 682 400	1 111 800	216 200	-	41 000	210 960
1892	24 196 100	3 123 900	2 959 800	1 682 500	743 800	-	388 800	230 504
1893	22 814 700	2 904 800	145 400	1 568 900	1 272 900	163 200	111 000	215 100
1894	25 084 300	3 733 000	602 000	2 222 300	471 100	50 000	30 200	251 449
1895	26 405 151	2 971 281	822 476	1 490 970	317 095	102 410	129 868	237 140

Udførsel:

A a r .	Trælast:			Cellulose.	Is.	Feltspat og Kvarts.	Havre.	Klid.	Rugmel.	Hvedemel.	Gjær.
	Høvlet.	Skaaren (Kasse- bord).	Props, Spirer etc.								
	m ³ .	m ³ .	m ³ .	Kg.	Reg.-Ton.	Ton à 1000Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.
1891	2 035	7 777	7 841	1 580 880	10 998	2 199	705 350	1 713 800	1 000	-	-
1892	-	6 734	6 282	930 000	10 171	733	58 010	1 527 710	651 920	-	-
1893	-	8 580	1 848	1 308 500	13 703	355	2 158 570	1 304 300	4 287 070	298 000	-
1894	-	9 158	2 868	1 172 130	11 206	1 248	835 030	607 620	2 149 640	13 700	81 037
1895	-	6 061	2 000	1 718 500	8 242	1 999	819 854	695 920	185 000	80 000	80 400

Gjennemsnittsværdien fob. for Træløst opgives saaledes:

3 × 9 à 8½" Planker Kr. 23.35 pr. m ³ .	Battens Kr. 20.35 pr. m ³ .	Kassebord Kr. 19.25 pr. m ³ .
¾ & 9" Bord Kr. 23.35 pr. m ³ .	¾" Bord Kr. 19.25 pr. m ³ .	Stav Kr. 12.20 pr. m ³ .

Træløstbedriften sysselsætter ca. 100 Mand; Isskjæring, som kun foregaar ca. 2 Maaneder aarlig, omtrent 25 Mand. Fra en kunstig Isdam (Mølbæk) paa Mosseskoven med Isrende til Mossesundet leveres 2 à 3 000 Ton Is aarlig, og i 3 Ishuse paa Byens Grund kan lagres ca. 14 000 Ton af denne Vare, men den aarlige Afsætning er høist forskjellig.

Møllebedriften har ikke havt nogen god Periode i de sidst forløbne 5 Aar; i enkelte Aar har den endogsaa bragt Tab foranlediget ved de stadigt synkende Korn- og Melpriser¹⁾; et enkelt Møllefirma har endog for Tiden helt indstillet sin Virksomhed og indskrænket sig til delvis Bortforpagtning af sine Møller. I 1895 er der dog indtraadt en kjendelig Bedring i disse Forhold, og det er at haabe, at den vil vedvare.

Af nye industrielle Anlæg hersteds i Femaaret bør nævnes 2 Gjærfabriker, hvoraf den største, der beskæftiger ca. 25 Arbeidere, er beregnet paa ved Siden af Gjær at udvinde Sprit og tørret Mask, hvilket sidste Produkt ansees som et fortrinligt Kraftfoder og anvendes navnlig til Opdrætning af Svin. Den anden mindre Fabrik tilhører et Interessentskab dannet med en Aktiekapital af Kr. 60 000 og beskæftiger kun 7 Arbeidere. Den aarlige Gjærproduktion fra begge Fabriker beregnes til ca. 600 000 Kg. og skal finde god Afsætning baade her i Landet og i Sverige. Fremdeles er en ny Dampsag (Kullebundens Dampsag) kommet i Virksomhed og beskæftiger ca. 20 Arbeidere. En Korkefabrik, som sysselsætter 18 Arbeidere, skal vise sig fordelagtig.

Foruden det lokale Tryk, som for Tiden hviler over al Foretagsomhed hersteds og saaledes ogsaa over Industrien, kan her som en almindelig Bemærkning, der rammer sidstnævnte, fremhæves, at den trænger Lettelse i de Tyngsler af forskjellig Art, hvormed den nu belastes, navnlig gjælder dette den stærke Beskatning, hvorfor den nu er Gjenstand; man faar haabe, at Statsmyndighederne vil laane Øre til de høilydte og vistnok grundede Klager, som i saa Henseende nu mer og mer fremkommer. Afhjælpes disse Klager, er det at forudse, at Moss med sine udmærkede naturlige Betingelser for stor industriel Drift, og under den Udvikling paa det tekniske Felt, som nu paagaar, i en

¹⁾ Den store Udførsel af Rugmel, som foregik herfra i 1893 og 1894, var foraarsaget ved de mislige Kornkonjunkturer, idet Mølleierne her, for at formindske sine Tab, udførte sammalet Rugmel til Finland, hvor der paa Grund af Misvækst i det nordlige Rusland da fandtes Marked for saadan Vare.

ikke fjern Fremtid maa kunne komme ud over de nu bestaaende økonomiske Vanskeligheder — en Tilstand, der ogsaa for en Del har sin Grund i den lokale Krise, der vel kun bør lignes ved et kortvarigt Bygeveir, som gjerne bereder Overgangen til normale og sunde Tilstande. Men fornøden Driftskapital mangler for Tiden, det er sandt, og saadan maa skaffes; jeg mener dog, at de gunstige lokale Forhold, som jeg i mine tidligere Indberetninger har omtalt, vil lokke Kapitalen frem, naar det nuværende Tryk er overvundet.

Rederibedriften er gaaet adskilligt tilbage i dette Femaar. Ved Udgangen af 1895 var Antallet paa de hersteds hjemmehørende

Seilskibe	26	med en Drægtighed af	12 626 R.-Ton
og Dampskibe	13	- - - - -	1 825 —
	39		14 451 R.-Ton,

medens den samlede Tonnage i foregaaende Femaarsperiode var 22 849, fordelt paa 47 Fartøier. Udbyttet af Fragtfart har været lidet eller intet. Den i foregaaende Periode etablerede Dampskibsfart paa Vansjø er i det sidste Femaar indstillet som ulønsom. De 2de herværende Skibsværfter har ikke havt nogen god Periode. Virksomheden ved det ene er især høist ubetydelig. Moss mekaniske Værksted har stadig og lønnende Beskjæftigelse, og med en tilstrækkelig Driftskapital vilde dette Anlæg vistnok kunne faa en betydelig udvidet Virksomhed. For Tilvirkningen af Cellulose var Aarene 1891 og 1892 gunstige, medens i de 3 derpaa følgende Aar en mærkbar og jevnt tiltagende Tilbagegang er sporet ogsaa paa dette Industrifelt. Den mod Cellulosefabriken anlagte Politisag, som jeg omtalte i min forrige Indberetning, og som da havde passeret 2 Instantser, blev afgjort ved Høiesteretsdom af 14 Mai 1892, som gik ud paa, at Fabriken under en Dagmulkt tilpligtedes at efterkomme det af Sundhedskommissionen givne Paalæg om at iværksætte saadanne Foranstaltninger, at Stanken «fjernedes». Dertil er der truffet Forføjninger af Fabriken, som indtil videre har tilfredsstillet Sundhedskommissionen, der dog, efter hvad Høiesteret har udtalt i sine Præmisser for nævnte Dom, fremdeles kan stille rimelige og billige Fordringer til Fabriken for at faa Lugten til helt at forsvinde, om saadant ad kemisk eller teknisk Vei lader sig gjøre. Hvorvidt de Fordringer, som stilles i saa Henseende, er rimelige og billige, er ikke Domstolenes Sag at afgjøre, men henhører ifølge Høiesteretsdommen under de Sundhedskommissionen overordnede administrative Autoriteter.

De herværende 2de hermetiske Fabriker samt Olieklædefabriken har havt en forholdsvis god Periode.

Af Brændevin er der i Femaaret produceret 608 778 Liter og
- Malt 1 341 621 Kg. Byg.

Brændevin produceres nu fra et tidligere nedlagt Brænderi (i Matr.-No. 6 i Møllergaden), som er tilladt gjenoptaget, medens det ældre Brænderi (i Matr.-No. 10 i H. Gerners Gade) er omdannet til Gjærfabrik, hvor der tillige i Henhold

til Lov af 14 Juli 1893 tillades tilvirket Sprit paa Betingelse af, at alt her tilvirket Brændevin udføres til Udlandet inden en vis bestemt Termin.

Lovene af 27 Juni 1892 om Tilsyn med Arbeidet i Fabriker og af 23 Juli 1894 om Ulykkesforsikring for Fabrikarbeidere er at anse som gavnlige for Byen i det Hele taget, om end Fabrikherrene finder, at den sidste Lov forøger de Tyngsler, hvormed Industrien har at kjæmpe. Kommunens Budget berøres ogsaa i nogen Grad af Loven, idet Løn for en Tilsynsmand ved Rigsforsikringsanstalten udredes med en Halvdel af Kommunen, hvortil i 1895 budgetteredes Kr. 774. Paa den anden Side antages det, at man faar fuldt Vederlag for denne Udgift paa Fattigvæsenets Konto.

Moss Sparebanks Virksomhed er ikke bleven uberørt af den lokale Krise, som udbrød hersteds i forrige Aar, men dens Stilling var saa vel funderet, at nogen større Rystelse derved ikke kan befrygtes. Af Formuen, som 31 December f. A. blev beregnet til Kr. 272 771.19, har man til Dækkelse af sandsynlige Tab afsat Kr. 40 000, men det tør dog være noget tvivlsomt, om dette Beløb vil vise sig fuldt tilstrækkeligt. Af Forvaltningssummen, der samtidig udgjorde Kr. 1 721 645.46, er ca. Kr. 300 000 anbragt i let realisable Værdipapirer overensstemmende med Budet i Sparebankloven af 6 Juli 1887.

I Femaaret er ialt afhændet (ved thinglæste Dokumenter)	164 Eiendomme	
til Værdi		Kr. 2 025 724
thinglæst 574 Panteheftelser for ialt		- 2 072 502
afkast 428 Do.		- 1 631 941
Over fast Gods afholdt 32 Tvangsauktioner (der ledede til Salg),		
hvorefter udbragtes		- 222 660
Over Løsøre 8 Tvangsauktioner		- 12 653
For Gjæld er i samme Tidsrum afholdt 146 Exekutioner til		
Beløb		- 90 674

Handelsborgerskab har i Femaaret været meddelt til 85 Personer, hvoraf 32 Kvinder, Skipperborgerskab til 28 Personer, Haandværksborgerskab til 52 Personer.

Foruden de i min sidste Beretning omhandlede Foreninger kan her bemærkes, at forskellige Fagforeninger inden Arbeidsklassen i den senere Tid er stiftede, og derhos findes ikke faa Sammenslutninger med et eller andet sædeligt Formaal for Øie, saaledes 3 Goodtemplar-Loger, 1 Total-Afholdsforening, 1 Husarme-forening, 1 Sædelighedsforening, 1 Ynglingeforening, 1 Forening for unge kristelige Kvinder o. s. v.

Moss Telefonselskab, som jeg nævnte i min forrige Indberetning, tæller nu 175 Abonnenter. I 1894 fik Selskabet sin Koncession fornyet paa 5 Aar, men paa Vilkaar, at Staten naarsomhelst kan indløse Linierne. Indtil December 1895 kunde Moss foruden med Kristiania og Drøbak alene komme i Forbindelse med de nærmeste Landdistrikter o: Rygge, Moss Landsogn, Raade, Vaaler,

Hobøl, Soner, Hølen og Hvitsten, men ved den Overenskomst, som 17 December f. A. istandbragtes med Telegrafvæsenet angaaende Drift af interurbane Telefonlinier (Rigstelefonen), vil Forbindelse altsaa kunne komme, og er tildels allerede kommet istand med andre Byer og Distrikter. Imidlertid er det nu sikkert, at Linien Moss—Drøbak—Kristiania vil blive indløst af Staten, medens Selskabet antages indtil videre at faa beholde sine lokale Linier.

Der har været gjort et Par Tilløb fra privat Hold paa at skaffe Byen elektrisk Belysning, men Forsøgene er strandede, idet den Omstændighed, at Byen eier sit eget Gasværk, der skaffer nødtørftig Gadebelysning, hidtil har stillet Hindringer iveien. Enkelte Fabriker har til eget Brug faaet istand elektriske Lysanlæg med egen Turbine som Drivkraft, saaledes Moss Aktiemølle (forhen Gerner & Søn's Mølle), der har 200 Lamper à 16 Normallys, Moss Cellulosefabrik, der har 150 Lamper af samme Lysstyrke, og Lerke Møllebrug, der har 82 Lamper og tillige skaffer Belysning for 3 Butiker foruden 2 Blus til Oplysning af Uhret paa Torvbazaren. Det er vistnok sandsynligt, at Byen i en ikke fjern Fremtid faar sine Gader oplyste med elektrisk Lys.

Siden 1 Juli 1894 er hersteds i Medfør den nye Sjøfartslovs § 313 organiseret fast Sjøret, hvis Jurisdiktion omfatter Moss By, Moss Landsogn og Rygge Herred. Til dens Betjening er opnævnt 6 faste Sjøretsmedlemmer med 3 Varamænd.

I strafferetsligt Øiemed er nu for Byen opnævnt 20 Lagrettesmænd og 48 Domsmand foruden 8 søkyndige og 8 bygningskyndige Do. Antallet af Meddomsretssager har været:

i 1891.....	12 med 22 Tiltalte,
- 1892.....	11 - 15 —
- 1893.....	6 - 9 —
- 1894.....	14 - 14 —
- 1895.....	9 - 21 —

Antallet af Forhørsretssager i samme Tidsrum har været:

f 1891.....	58 med 82 Sigtede,
- 1892.....	51 - 73 —
- 1893.....	35 - 53 —
- 1894.....	39 - 41 —
- 1895.....	19 - 34 —

Antallet af Bødesager, der ikke har foranlediget Tiltale, har efter Opgave fra Politikammeret været:

i 1891	247
- 1892	179
- 1893	260
- 1894	211
- 1895	186

Tilsammen 1 083 mod 532 i forrige Femaar.

Sundhedstilstanden har i den hele Femaarsperiode været god.

Forøvrigt henviser jeg til medfølgende 30 Stkr. udfyldte Schemaer.

Moss Magistratskontor, 20 Juni 1896.

Fredr. Sandberg.

II.

Akershus Amt.

Underdanigst Beretning

om Akershus Amts økonomiske Tilstand m. v.
i Femaaret 1891—1895.

A. Landdistriktet.

I. Jordbrug.

I de 5 Aar, nærværende Indberetning omfatter, var Udbyttet af Høhøsten i Aarene 1892—1895 omtrent som et Middelsaars og i 1891 noget over. I 1895 var Kvaliteten paa Grund af stadigt Regnveir daarlig. I samtlige Distrikter med Undtagelse af Hurdalen var der alle Aar tilstrækkeligt til Behovet og enkelte Steder noget til Salg.

Vintersæden gav i 1891, 1892 og 1893 Udbytte som i et godt Middelsaar, medens Udbyttet i 1894 var noget og i 1895 adskillig under et Middelsaars. Der dyrkedes ikke i Amtet tilstrækkeligt til Behovet.

Af Vaarsæd avledes i 1892 og følgende 3 Aar som i et Middelsaar, i 1893 og 1894 endog som i et godt Middelsaar, og var der da tilstrækkelig til Behovet og noget til Salg, medens Udbyttet Aaret 1891 var under, tildels meget under Middelsaars, og kunde da intet afsættes. Kvaliteten var i Aarene 1892—1894 ganske god, i 1891 daarlig; ligesaa tildels i 1895.

Potethøsten var i 1891, 1892 og 1894 lidet heldig — i 1895 mislykkedes den fuldstændig. I 1893 var Udbyttet derimod godt, de fleste Steder over og intet Sted under Middelsaars.

Turnips og andre Rodfrugter dyrkes fremdeles lidet. Hvor Dyrkning finder Sted, har Udbyttet været ret godt undtagen i 1893, da det var under Middelsaars.

Udbyttet af Jordbruget har saaledes i Femaarsperioden været nogenlunde tilfredsstillende, men da Prisen paa Landbrugsprodukter ogsaa i denne Tid har været lav og Arbeidslønnen paa Grund af Vanskeligheden ved at opnaa den tilstrækkelige Arbeidshjælp høj, har ingen særlige Forbedringer kunnet foretages. Jevnt Fremskridt spores dog saagodtsom overalt.

Naar betydelige Forandringer eller større Fremskridt ikke kan siges at være gjorte i Tidsrummet, kommer jo dette for en stor Del ogsaa deraf, at Jordbruget allerede i lang Tid i Akershus Amt maa siges at have staaet paa et noksaa fremskredet Standpunkt.

Landbrugsmaskiner benyttes meget i Amtet, og er Antallet af Slaa- og Meiemaskiner gennemgaaende ganske betydelig tiltaget i Femaarsperioden.

Radsaamaskinernes Antal er derimod omtrent det samme som i forrige Femaarsberetning angivet; Tilvæksten har i ethvert Fald ikke været af nogen nævneværdig Betydning. Nøiagtig kan ikke Antallet af Slaa-, Meie- og Radsaamaskiner angives. Slaa- og Meiemaskiner findes i Amtets samtlige Herreder og paa de fleste Brug, Radsaamaskiner derimod ikke i Hurdalen, Fering og Gjerdrum.

Af Damptærskemaskiner findes nu:

i Aker og Follo	Fogderi.....	20
- Nedre Romerike	—	27
- Øvre Romerike	—	36

Tilsammen i Amtet 83

mod i 1890 tilsammen 65.

De hayes i alle Amtets Herreder undtagen Frogn, Nesodden, Hurdalen og Fering.

Opdyrkning af Nyland har i Femaaret kun fundet Sted i ringe Udstrækning. Den væsentligste Grund hertil er vistnok den, at den meste virkelig god lønsom Dyrkningsjord allerede er opryddet. Hvor der hist og her er opdyrket lidt bortover Gaardene, er dette hovedsagelig kun beregnet paa at rette og arrondere den allerede dyrkede Mark.

Paa den anden Side er kun en ubetydelig Del af den tidligere dyrkede Indmark udlagt til Havn eller Udmark.

Af Grundforbedringer, særlig Drænering, udføres der Aar om andet ikke saa lidet, men meget staar jo endnu igjen. Vanskeligheden ved at skaffe den fornødne Extrahjælp til saadanne Arbeider virker her igjen hemmende.

Af Sædarterne indtager fremdeles som tidligere Havren den fornemste Plads, da den er lettest afsættelig og desuden forholdsvis bedst betalt.

Dyrkningen af Korn er i Femaarsperioden gennemgaaende noget aftaget, medens paa den anden Side Dyrkningen af Foderplanter er tiltaget.

Dyrkningen af Poteter er de fleste Steder som før. Hvor nogen Forandring er foregaaet, gaar denne næsten overalt i Retning af Forøgelse af Potetdyrkningen. Enkelte Steder, saaledes Nesodden, Nannestad og Gjerdrum, spores dog Tilbagegang.

Af Turnips og andre Rodfrugter dyrkes, som før nævnt, lidet. Der er dog i Femaaret paa flere Steder gjort ikke ringe Fremskridt paa dette Omraade, idet man finder, at et rationelt og lønsomt Fjæsstel vanskelig kan iværksættes uden ved Anvendelse af rigelige Mængder af Rodfrugter til Kreaturenes Vinterfodring.

Af nye Kulturplanter, som er indkommet i Jordbruget i de sidste Aar, maa nævnes Lupiner, der anvendes som Grøngjødningsplante. Nogen større Betydning har den dog endnu ikke faaet og er det paa dette Tidspunkt for tidligt at kunne udtale nogen sikker Mening om dens fremtidige Stilling. Dertil er den endnu for lidet prøvet.

Efter de af Lensmændene afgivne Opgaver over, hvad der i hvert Herred i Almindelighed udsaaes og avles pr. Maal, var i 1895:

Udsæd pr. Maal:

	Hvede.	Rug.	Byg.	Bland-korn.	Havre.	Erter.	Poteter.	Græsfrø.
	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	kg.
I Aker og Follo	27.9	19.8	25.3	40	34.3	37.3	304.6	2.9
- Femaaret 1886—1890 ..	28	19	25	40	37	36	328	2.7
- Nedre Romerike	27	17.9	27.3	35	44	32.3	274	2.4
- Femaaret 1886—1890 ..	30.7	18.8	28.3	35	44.1	31.5	267	2.2
- Øvre Romerike	30.8	22	29	37.2	43.3	32.6	299	2.4
- Femaaret 1886—1890 ..	30.6	19.8	27.5	37.6	41.7	33.6	293.9	2.4
Altsaa i Middeltal for Amtet	28.6	19.9	27.2	37.4	40.5	34.1	292.5	2.6
I Femaaret 1886—1890 ..	29.6	19.2	26.9	37.5	40.9	33.7	296.3	2.4

Avl pr. Maal:

I Aker og Follo	238.8	238.3	237.9	280	292.5	306.5	1 905.5	273.3
- Femaaret 1886—1890 ..	208	259	268	280	303.3	242	2 138	281
- Nedre Romerike	218.5	221	264	270	303.7	200	1 966.3	254.3
- Femaaret 1886—1890 ..	234.8	219.7	264	265	303.7	193.2	1 976.3	254.3
- Øvre Romerike	238	269	302	326	318.6	208	1 880	273.3
- Femaaret 1886—1890 ..	262	258.3	286.4	321.7	312.1	225	2 054.8	270
Altsaa i Middeltal for Amtet	231.8	242.8	268	292	304.9	238.2	1 917.3	267
I Femaaret 1886—1890 ..	234.8	246.3	271.3	288.9	306.4	220.1	2 056.4	268.4

Fold pr. Maal:

	Hvede.	Rug.	Byg.	Bland- korn.	Havre.	Erter.	Poteter.	Græs- frø.
	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	kg.
I Aker og Follo	8.5	12	9.4	7	8.5	8.2	6.2	-
- Femaaret 1886—1890 ..	7	14	11	7	8	7	7	-
- Nedre Romerike.....	8	12.4	9.6	7.7	6.9	6.2	7.1	-
- Femaaret 1886—1890 ..	7.6	12.3	9.8	7.1	7	6.5	7.4	-
- Øvre Romerike.....	7.7	12.2	10.3	9	7.3	6.4	6.3	-
- Femaaret 1886—1890 ..	8	12.3	9.8	8.8	7.3	6.9	7.5	-
Altsaa i Middelstal for Amtet.....	8	12.2	9.8	7.9	7.6	6.9	6.5	-
I Femaaret 1886—1890 ..	7.5	12.9	10.3	7.8	7.4	6.8	7.3	-

Blandkorn dyrkes i Aker og Follo og Nedre Romerike Fogderier meget sjelden, i Øvre Romerike derimod mere almindeligt.

Dyrkning af Engfrø er overalt i Amtet almindelig; de fleste Steder dyrkes tilstrækkelig til Behovet.

Jordens Gjødsling drives fremdeles med stor Kraft. I alle Bygder i Amtet, der har Jernbaneforbindelse med Kristiania, bruges aarlighaars store Mængder af Bygjødsel.

Saaledes førtes der i Femaaret fra Kristiania til Stationer i Amtet af Gjødssel:

A a r .	Med Hoved- og Kongsvinger- banerne.	Med Smaalens- banen.	Med Kristiania —Drammen- banen.	Tilsammen.
1891	23 746.59 Ton	5 942.93 Ton	1 859.86 Ton	31 549.38 Ton
1892	25 706.21 -	8 223.12 -	2 406.84 -	36 336.17 -
1893	24 955.06 -	9 221.13 -	2 938.64 -	37 114.83 -
1894	26 798.97 -	11 256.66 -	2 200.30 -	40 255.93 -
1895	26 836.46 -	10 890.32 -	2 629.18 -	40 355.96 -
Gjennemsnitlig i Femaaret	25 608.64 -	9 106.83 -	2 406.96 -	37 122.43 -
mod i Femaaret 1886—1890	16 059.00 -	4 534.00 -	1 941.00 -	22 534.00 -

Fremdeles anvendes overalt Kunstgjødssel i ikke liden Maalestok. Af Kunstgjødnings har Thomasfosfat faaet den største Udbredelse. Gjennem Fællesindkjøb foranstaltet af Landhusholdningsselskabet er Kunstgjødning af garanteret Indhold erholdt til rimelige Priser.

Sædskifte og Plantekultur befinder sig i det Væsentlige i samme Stilling som angivet i forrige Indberetning.

Amtets Landbrugsskole paa Gaarden Sem i Asker har fortsat sin Virksomhed uden Afbrydelse, idet den første Kontrakt med Brødrene Holtsmark i 1892 fornyedes for 5 Aar indtil Udgangen af 1897. Udgifterne afholdes af Statskassen med 3 Fjerdeparter og af Amtet med 1 Fjerdepart.

Skolen, der er forbundet med en privat Vinterlandbrugsskole, har haft en jevn Søgning fra Amtet og Resultatet af dens Virksomhed maa siges at være tilfredsstillende. At Statens høiere Landbrugsskole i Aas ligger inden Amtet, har naturligvis ogsaa sin særlige Betydning for Distriktet.

Landhusholdningsselskabet har i Femaarsperioden udfoldet en ganske betragtelig og utvivlsomt gavnlig Virksomhed til Landbrugets Fremme. Ved Amtskommunens og Storthingets Imødekommenhed og fra 1892 tillige ved et større Bidrag fra Kristiania Brændevinssamlag (Kr. 2 000 aarlig) har Selskabet været istand til at udvide sin Virksomhed ganske betydeligt. Foruden den tidligere ansatte Amtsgartner har det fra 1893 haft en Amtsagronom i sin Tjeneste, og begge disse Funktionærers Tid har været sterkt optaget.

Selskabet har i Femaaret aarlig afholdt Udstillinger af Korn og Frø, foretaget Frøanalyser, Plante Kulturforsøg i Forening med Selskabet for Norges Vel, Gjødningsforsøg, Gratisuddeling af Frugttræer og nyttige Skrifter, Præmiepløininger, Fællesindkjøb af Gjødningsstoffer, ligesom der ved dets Foranstaltning er oprettet et Fæstekontor for Landmænd m. v.

At Landhusholdningsselskabet vinder mere og mere Tilslutning, bestyrkes ved, at dets Medlemsantal stiger, og specielt ved Oprettelsen af lokale Landbrugsforeninger, der slutter sig til Selskabet som Underafdelinger; medens Selskabet i Slutningen af forrige Femaarsperiode kun havde 1 Underafdeling, havde det ved Udgangen af Aaret 1895 14 saadanne og senere er der oprettet Landbrugsforeninger i alle Amtets Herreder.

Om Havevæsenet, dets Stilling og Udvikling i Amtet i Femaarsperioden henvises til nedenstaaende Indberetning fra Amtsgartner A. M. Petterson af 19 Juni 1897:

(Bilag 1.)

«Som i min Indberetning af 12 September 1891 omtalt, vedvarer og tiltager Interessen for Havedyrkning stadig mer og mer, og især i de Bygder, hvor nogle har faaet Have istand eller har kunnet omsætte sine Haveprodukter med Fordel, synes andre, saasnart Leilighed gives, at følge efter.

Fremdeles er Interessen størst, særlig længere fra Hovedstaden, i at faa anlagt Haver og plantet Frugttræer og Bærbuske osv. Nærmere Byen er der jo flere, som slaar ind paa andre Grene, som Bærdyrkning alene eller Kjøkkenurtdyrkning i større Mængder for Salg i Byen.

Saaledes findes der større Anlæg af Bringebær og Jordbær udelukkende til Salg i frisk Tilstand, og man ser oftere nu end før, at Jordbrugere dyrker større Strækninger med Kaal, Bønner og Agurker. Ligesaa har Interessen for Saft- og Vinlavning af Havebær tiltaget i høj Grad, og særlig synes Bærvinen at blive bedre, renere og mere velsmagende end før; Skrifter og Foredrag om denne Sag samt Smaaavink paa mine Reiser omkring i Hjemmene modtages og noteres omhyggeligt, og Husmødrene er ofte med

Grund stolte af sine Bryg det paafølgende Aar. Her og der følges jo endnu gamle Opskrifter, og der iagttages ikke den nødvendige Renslighed og Fjernelse af Blomsterrester og Stilke; dette giver sig snart tilkjende i Vinens Farve og Smag.

Nogen Husindustri for Salg af Saft eller Vine er endnu ikke kommet istand. Enkelte Forsøg er efter min Anvisning gjort nogle Steder med heldigt Resultat med Æbleøl, idet det er faldt i Smag baade hos Arbeidsfolkene og de bedre Stillede som en god og frisk Læskedrik.

Som en Oversigt over, hvad som er udplantet i Femaaret af mig personlig og ved mine Assistenten, kan anføres:

i 1891 plantedes	1 295	Frugttræer og Bærbuske,
- 1892 —	1 971	— - —
- 1893 —	1 487	— - —
- 1894 —	2 640	— - —
- 1895 —	2 673	— - —

Desuden er der udplantet en hel Del Zir- og Hegntræer, endvidere de af Landhusholdningsselskabet gratis uddelte Frugttræer og Bærbuske; der er jo hertil selvfølgelig paa Landsteder og Gaarde omkring i Amtet uden min personlige Hjælp plantet en hel Del Træer af alle Slags, hvad der jo ikke kan have nogen Oversigt over.

At Havedyrkningen har Betydning for Gaardbrugerne, er ganske vist, og at de kan bringe Indtægter, er ligesaa sikkert; jeg har for mig et Brev, hvori en Gaardbruger siger, at han forrige Aar havde en Nettoindtægt af sin Frugthave af Kr. 1200, og mange har havt fra nogle Hundrede og op til et Tusinde Kroner i Indtægt af sit Havebrug ved Siden af Jordbruget.»

Med Hensyn til Eiendommenes Fordeling ved Udgangen af Aaret 1895 stiller Forholdet sig saaledes ifølge Fogdernes Opgaver:

i Aker og Follo.....	17 862.83	Skyldmark, 5 042 Brug, mod
i 1890	17 882.22	— 4 619 —
- Nedre Romerike	13 148.98	— 3 996 — mod
i 1890	13 149.42	— 3 817 —
- Øvre Romerike	13 785.07	— 5 538 — mod
i 1890	13 785.08	— 5 029 —
Tilsammen for Amtet	44 796.88	Skyldmark, 14 576 Brug, mod
i 1890	44 816.72	— 13 465 —

Brugenes Antal er saaledes i Femaarsperioden forøget med 1 111, altsaa 8.25 Pct.. I Aarene 1886—1890 var Forøgelsen 1 206 Brug eller 9.83 Pct.

I Femaaret er følgende Antal Udskiftninger til Udskiftning af Jordfællesskab afsluttede:

A a r .	Antal Forret- ninger.	Antal Lodder.	Udskiftet Areal:		
			Indmark.	Udmark.	Tilsammen.
			Ar.	Ar.	Ar.
1891	7	22	29 146.1	20 895.5	50 041.6
1892	5	20	15 806	14 756.6	30 562.6
1893	1	174	2 424.9	189 596.3	192 021.2
1894	1	3	136	629	765
1895	4	13	14 046	501	14 547
Tilsammen	18	232	61 559	226 378.4	287 937.4
mod i Femaaret 1886—1890	21	96	85 819.9	55 485.1	141 305

2. Fædrift.

Kreaturholdet staar, forsaavidt angaar Heste og Kornkvæg, omtrent paa samme Stadium som i forrige Femaarsperiode. Opdræt og Salg af Heste angives i Aker og Follo og Nedre Romerike Fogderier at være noget tiltaget, medens Forholdet i Øvre Romerike er som forhen.

I alle tre Fogderier maa der kjøbes Heste til Distriktets Forsyning; i Nedre og Øvre Romerike dog kun i ringe Grad.

Opdræt og Salg af Hornkvæg angives overalt at være noget tiltaget.

Faareholdet er derimod næsten overalt aftaget og Gjeder findes nu kun i Nes Herred i Øvre Romerike Fogderi, og der ogsaa kun i ringe Udstrækning.

Svineholdet er tiltaget, paa flere Steder sterkt.

I de af Lensmændene leverede Indberetninger opgives Gjennemsnitsværdien for Husdyrene saaledes:

Distrikter.	Arbeids- heste.	Okser.	Kjør.	Ungnøt.	Kalve.	Voksne Faar.	Voksne Gjeder.	Svin.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
I Aker og Follo i 1895	312.00	110.00	115.60	60.00	18.20	17.00	-	80.00
- 1890	287.00	131.00	130.00	62.00	9.50	15.50	-	89.00
- Nedre Romerike - 1895	340.00	105.00	110.00	57.10	16.00	15.30	-	62.90
- 1890	328.50	110.70	109.00	60.00	17.10	15.60	10.00	81.00
- Øvre Romerike - 1895	300.00	90.70	87.10	46.40	11.60	11.50	8.00	73.30
- 1890	285.00	104.00	95.00	41.00	12.00	12.00	9.00	74.00
- Gjennemsnit for Amtet								
i 1895	317.00	102.00	104.00	54.00	15.00	14.00	8.00	75.00
- 1890	300.00	115.00	111.00	77.00	13.00	14.00	9.00	81.00

Gjennemsnitsprisen paa Melk pr. Liter og for Smør pr. kg. er i 1895 opført med 9.9 Øre og Kr. 1.66 mod henholdsvis 8.9 Øre og Kr. 1.71 i 1890.

Salg af Smør angives at være af nogen Betydning for Vestby, Eidsvold, Ullensaker, Hurdalen, Fering, Nannestad, Nes, Enebak, Urskog og Høland, for de øvrige Herreder derimod af ringe eller ingen Betydning.

Salg af Melk angives at være af megen Betydning for næsten samtlige Herreder. Melken føres til Kristiania saavel ad Landevei eller tilvands som med Jernbanerne.

Hvormeget der fra de forskjellige Distrikter inden Amtet ad Landevei eller tilvands tilføres Byen af Melk, lader sig ikke engang tilnærmelsesvis angive.

Fra Jernbanestationerne inden Amtet førtes der fra 1 Juli 1890—30 Juni 1895 følgende Kvanta af Melk til Kristiania:

A a r.	Med Hoved- og Kongsvinger- banerne.	Med Smaalens- banen.	Med Kristiania —Drammen- banen.	Tilsammen.
	Ton.	Ton.	Ton.	Ton.
Driftsaaret 1890/91.....	5 861.24	1 688.87	1 005.68	8 555.79
— 1891/92.....	6 307.69	1 587.77	817.84	8 713.30
— 1892/93.....	6 906.47	1 841.38	1 002.26	9 750.11
— 1893/94.....	7 510.02	1 958.98	1 047.54	10 516.54
— 1894/95.....	7 398.11	1 668.17	849.46	9 915.74
Tilsammen i Femaaret	33 983.53	8 745.17	4 722.78	47 451.48
Gjennemsnitlig aarlig	6 796.71	1 749.03	944.56	9 490.30
mod i Perioden fra 1 Juli 1885— 30 Juni 1890	5 736.62	1 029.10	830.24	7 595.96

Det gennemsnitlige aarlige Melkeudbytte pr. Ko er i Lensmændenes Indberetning angivet saaledes:

Distrikt.	Hos de mere fremskredne Gaardbrugere.	Ellers i Distriktet.
	Liter.	Liter.
I Aker og Follo for 1895.....	2 357	1 900
- 1890	2 066	1 633
- Nedre Romerike - 1895	1 814	1 414
- 1890	1 685	1 343
- Øvre Romerike - 1895	1 614	1 243
- 1890	1 600	1 228
Gjennemsnitlig for det hele Amt for 1895..	1 928	1 519
1890..	1 783	1 400

Salg af Ost anføres at være af nogen Betydning for Eidsvold, Ullensaker, Nannestad og Nes, men forøvrigt at være af ringe eller ingen Betydning.

Af Meierier og Ysterier fandtes ved Udgangen af 1895 1 i Bærum, 3 i Asker, 2 i Urskog, 1 i Sørum, 1 i Skedsmo (Lillestrøm), 1 i Enebak, 2 i Høland, 1 i Fet, 2 i Nes, 1 i Eidsvold, 10 i Ullensaker, 2 i Hurdalen, 2 i Fering og 8 i Nannestad, altsaa tilsammen i det hele Amt 37 Meierier, hvoraf 31 er Fællesmeierier, medens 6 eies af Enkeltmænd.

Fra 2 af disse Meierier har man ingen Opgave kunnet erholde.

Ved de øvrige 35 indmaalttes i 1895 8 347 889 Liter Melk, kjærnedes 113 957 kg. Smør og ystedes 23 086 kg. Fedost, 80 688 kg. Magerost samt 57 947 kg. Mysost.

Meierierne beskæftigede i 1895 ved den egentlige Meierivirksomhed 27 Mænd og 52 Kvinder mod i 1890 22 Mænd og 35 Kvinder.

Til Sammenligning kan videre anføres, at i 1890 var der i Amtet 23 Meierier, hvoraf 19 Fællesmeierier, 4 tilhørende Enkeltmænd. Ved 22 af disse — fra et af dem fik man ingen Opgave — indmaalt i 1890 4 879 323 Liter Melk, kjærnedes 107 210 kg. Smør, ystedes 15 201 kg. Fedost og 50 987 kg. Magerost.

Amtsdyrlægerens Antal var ved Udgangen af 1895: 8. Ved Udgangen af 1890 var deres Antal 7.

Angaaende Fædriften i Amtet har jeg fra Amtsagronomen modtaget nedenstaaende Oversigt, hvortil jeg tillader mig at henvise.

(Bilag 2.)

«Fornemmelig af den Grund, at de fleste Bygder inden Akershus Amt har en nogenlunde let og god Afsætning for Melk og Meieriprodukter til Kristiania, saa baade har og vil endnu mere i Fremtiden, eftersom Byens Melkeforbrug øges, Kvægholdet komme til at indtage den allerfornemste Plads i disse Distrikters Landbrug.

Statistiske Opgaver over Antallet af Storfæ ved Udløbet af denne Femaarsperiode mangler, da ingen Optælling er foretaget siden 1890. Ved denne sidste Tælling viste der sig, at Kreaturerens Antal var formindsket med ca. 2 Pct. siden 1875. Hvorvidt der i de sidste fem Aar er foregaaet nogen Forandring i nævnte Henseende, kan selvfølgelig ikke med Bestemthed siges, men Sandsynligheden taler for, at Kreaturbesætningerne er gaaet noget frem i Størrelse; dog er Forandringerne rimeligvis ubetydelige. Det er nemlig ikke saa meget gjennem en Forøgelse af Kreaturerens Antal, at Gaardbrugerne i Almindelighed har søgt at øge Udbyttet af sit Fjøs, men det er ved Anskaffelse af mere produktive Kjør, forbedret Stel og særlig ved Anvendelse af en kraftig Fodring, at Melkeafkastningen søges opdrevet.

Kvægets Fodring forbedres aarligaars, idet Kraftfoder og Rodfrugter, fornemmelig Turnips, anvendes i større og større Mængder. Dog maa der med Hensyn paa Fodringens Styrke skjælnes mellem de Distrikter, der ligger i 1—1½ Mils Afstand fra Kristiania, og hvorfra Melken kjøres direkte til Byen, og de øvrige, der er henviste til at fragte Melken med Jernbane eller Dampskib. Fra førstnævnte Steder opnaaes en Pris af 12—16 Øre pr. Liter, hvilket har til Følge, at der fodres saa stærkt, som Dyrene kan taale, — lige op til 3—4 kg. Kraftfoder og 15—20 kg. Turnips pr. Dyr daglig. I de øvrige Bygder derimod, hvor Melkeprisen ialmindelighed er mellem 7—9 Øre pr. Liter, lønner det sig selvfølgelig ikke at fodre meget stærkt, og det høieste Kraftfoderforbrug om Dagen pr. Melkeko kommer næsten aldrig over 2 kg., men kan i de fleste Tilfælde i Bygder med daarlig Meieridrift ikke sættes høiere end til mellem ½—1 kg. Dog eftersom Kommunikationerne forbedres og Melkeforbruget i Kristiania tiltager, er det rimeligt, at Tilførselen vil stige, og som en naturlig Følge heraf ogsaa Fjøsstel og Fodring forbedres.

Ved Nybygning af Fjose indrettes disse ialmindelighed baade lyse, luftige og bekvemme, saa i denne Retning er man for Tiden kommen saapas langt frem, at lidet staar tilbage at ønske.

Selve Fjøsstellet udføres ikke overalt saa jevnt godt, som det kunde ventes over disse Landets centrale Fladbygder. Vistnok er Stellet i de mere fremskredne Meieribygder og i Kristiania Omegn som Regel upaaklageligt, især for de større Gaardes Vedkommende; men der findes desværre tillige mange Fjose med et daarligt og urensligt Stel. Vel kan der nok spores betydelig Fremgang paa dette Omraade, men samtidig lyder stadig Klager over, at flinke og paalidelige Kvægrogttere bliver vanskeligere at opdrive. Fjøsstellet er nemlig fra gammel Tid af oftest betragtet som det simpleste Arbeide paa

Gaarden og Budeien som den simpleste af Tjenerne. For at kunne rette lidt paa denne bagvendte Opfatning af Fjøsstellets Betydning, har Amtets Landhusholdningsselskab i Forbindelse med de lokale Landbrugsforeninger de sidste 2 Aar atter gjenoptaget Fjøs-skuer med Præmiering af de flinkeste Kvægrogtere. Det ser ud til, at denne Sag vinder almindelig Tilslutning udover Bygderne og vil sikkert gjøre sit til, at Fjøsstellet faar den Anseelse, som det med Rette fortjener.

Kvægavlen er det dog, som i denne Femaarsperiode har undergaaet den største Forandring; thi for dennes Vedkommende er nemlig indtraadt et fuldstændigt System-skifte i Avls- og Forædlingsprinciperne.

Naar Telemarken undtages, hvor det stedlige Kvæg gennem lange Tider er forædlet, saa har man omtrent i alle andre Dele af vort Land søgt at forbedre sine Kreatur-besætninger ved Hjælp af indførte, fremmede Racer. Dette har ogsaa været Tilfældet her i Akershus Amt; thi gennem de sidste 40—50 Aar er her fra Tid til anden indført betydelige Mængder af Ayrshire-, Angler- og Telemarkskvæg, der enten er anvendt til Krydsning med det stedlige eller ogsaa vedligeholdt som rene Stammer.

Da imidlertid de første statsunderstøttede Kvægavlsforeninger skulde oprettes her i Amtet i 1894, fik Kvægracespørgsmaalet en mere aktuel Betydning; thi da blev det nødvendigt, at hver enkelt Forening iallefald samlede sig om én Race og helst ogsaa den samme Race over hele Amtet, for at faa System og Plan i Arbeidet. Men med Hensyn til Valg af Kvægrace stod dog Meningerne til en Begyndelse meget afvigende og skarpt imod hverandre, da mange fremragende Mænd inden Amtet, der havde nedlagt et stort og dygtigt Arbejde paa Indførsel af fremmede Racer, nødigt saa, at man nu skulde kaste Vrag paa disse og kun arbeide paa Forædling af det stedlige Kvæg. Men da man saa, at i de fleste Tilfælde havde de indførte Racer vanskelig for at akklimatiseres og bevare sine oprindelige gode Egenskaber, naar de kom udover Bygderne til den almindelige Gaardbruger og kun fik et middelmaadig godt Opdræt, holdt de fleste paa, at Indførsel og Krydsning med fremmede Racer i Fremtiden burde opgives, og derimod søges dannet en Race ved Indavl mellem det mest ublandede stedlige Kvæg. Da man tillige fandt, at den mest fremtrædende og karakteristiske Kvægtype over store Dele af Amtet, særlig paa Romerike, var det røde, kollede Østlandskvæg, hvoraf flere Stammer allerede havde gjort sig fordelagtig bemærket ved Dyrskuerne, saa bestemte de første Kvægavlsforeninger sig for at arbeide med dette, og Resultatet er blevet, at samtlige Kvægavlsforeninger i alle Amtets Dele nu kun holder Stamokser af Romerikskvæg. Selvfølgelig vil der endnu gaa mange Aar, inden der kun findes en eneste Kvægrace inden Amtet, men ifald der kan holdes ud med den Energi og Planmæssighed, som det er begyndt, kan der have de bedste Forhaabninger om en rask Fremgang.

Efterat der fra Statens Side er ydet saa betydelige Bidrag til Kvægavlsforeningerne, har disse skudt rask Fart. Der er ved Udgangen af 1895 Foreninger i Virksomhed i Eidsvold, Nes, Ullensaker, Nannestad, Sørum, Fet, Kraakstad, Aas, Frogn og Vestby — i samtlige Bygder staar tilsammen 29 Stamokser. Desuden oprettes stadig flere og flere Foreninger, hvorved der inden faa Aar vil være dannet saadanne inden alle Bygder af Amtet, som driver Kvægavl.

Foruden de her opregnede Foranstaltninger til Kvægavlens Fremme kan ogsaa nævnes Oprettelsen af en Stamhjord af det røde, kollede Romerikskvæg. Denne, der ved Stats- og Amtsbidrag er oprettet og drives af Amtslandhusholdningsselskabet, blev indkjøbt Høsten 1895 og stationeret paa Frogn i Ullensaker. Stamhjorden bestaar nu af 10 Kjør og 1 Okse, men det er Meningen at udvide den senere. Hensigten med Stammen er, at der fra denne skal kunne skaffes Avlsdyr med bekjendt, god og sikker Afstamning.

Til Kvægavlens Fremme lader desuden Amtshusholdningsselskabet aarlig afholde et større Dyrskue, ligesom det yder Bidrag til flere mindre Udstillinger, der forøvrigt besørges af de lokale Landbrugsforeninger.

Hesteavlen har ikke liden Betydning for dette Amt, da der opales omtrent det Antal Dyr, som tiltrænges. Hidtil er der dog ikke gjort noget videre til dens Opkomst, idet der kun findes et Faatal af mere fremragende Hingste udover Bygderne. Det synes dog, som om dette nu skal forandre sig noget, da der netop i den sidste Tid er under Dannelse flere Hesteavlsforeninger med det Maal at anskaffe gode Avlshingste af Gudbrandsdals-Racen.

Faareavl og Faarehold er kun af nogen Betydning for de øverste Bygder af Amtet, og der er heller ikke gjort stort for at afhjælpe denne Gren af Fædriften. Men det er vel ikke usandsynligt, at Faareholdet ogsaa burde paaagtes mere end skeet i de senere Aar, da Koen ligesom har trykket alle vore andre Husdyr i Baggrunden.

Svineavlen har med det for sammes Udvikling drevne energiske Arbeide taget adskillig Opsving i de sidste Aar. Isærdeleshed har man været meget ivrig for at skaffe sig Avlsdyr af mere hurtigvoksende Racer, fornemmelig stor Yorkshire, til Krydsning med den gamle Landrace. Desuden kan nævnes, at Svinenes Stel og Fodring er blevet langt mere rationelt end forhen. Ved Opførelse af nye Svinehuse bliver ogsaa disse nu ialmindelighed indrettede baade bekvemme og hensigtssvarende.

Ogsaa Fjærkræavlen har i den sidste Tid tiltrukket sig Opmærksomhed som en ikke uvigtig Binæring ved Landbruget. Man har søgt ved Anskaffelse af forbedrede Racer og bedre Stel at erholde et større Udbytte og det er utvivlsomt, at Fjærkræhold bør blive en ikke uvæsentlig Indtægtskilde for Amtet.»

3. Skovdrift.

Efter de af Lensmændene afgivne Opgaver over Skovdriften — sammen-dragne i vedlagte Tabel (Bilag 3)¹⁾ — er Skovene i Amtet paa de fleste Steder gaaet noget tilbage. Dog anføres de i Nesodden, Asker, Høland og Gjerdrum at være som før, i Vestre Aker og Eidsvold at være gaaet noget og i Aas og Frogn meget frem.

Fra samtlige Herreder med Undtagelse af Sørum leveres Kjøbmandslast eller andet stort Tømmer, ligesom alle Herreder med Undtagelse af Østre og Vestre Aker, Skedsmo, Sørum og Gjerdrum forsyner sig selv med Bygnings-tømmer og Brændeved.

Torv benyttes kun i Nes, Eidsvold og Ullensaker — de to første Steder i meget ringe Udstrækning.

Skovene bestaar overalt væsentlig af Gran og Furu — enkelte Steder noget Birk.

Nogen Opgave over, hvor stort Kvantum der i Femaaret er aavirket, kan ikke med Sikkerhed leveres. Opgaven over, hvad der er flødet gennem Amtets Vasdrag, omfatter nemlig ogsaa Tømmer fra Skove udenfor Amtet.

Efter Lensmændenes Opgaver er gennem de forskellige Vasdrag i Amtet flødet følgende Kvanta:

¹⁾ Ikke trykt.

1. Gjennem G j e r s ø e n med H v i d e b j ø r n E l v, omfattende Oppegaard, Ski og Nordby samt en Del af Østre Aker, er flødet følgende Antal Tylvter:

1891.	1892.	1893.	1894.	1895.	Tilsammen.
1 000	1 372	1 155	1 032	985	5 544,

eller gennemsnitlig 1 109 Tylvter pr. Aar mod 622 Tylvter gennemsnitlig i Femaaret 1886—1890. Det aavirkedes Dimensioner er ikke opgivet.

2. Gjennem N o r d m a r k e n s V a s d r a g, omfattende af Akershus Amt Dele af Vestre Aker og Nittedalen samt desuden Dele af Ringerike og Hadeland, er flødet:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.	Tilsammen.
Tylvter Tømmer	2 476	2 587	3 334	3 443	3 697	15 537
Favne Stokkeved	1 736	1 640	1 844	1 589	1 550	8 359

altsaa gennemsnitlig i Femaaret 3 107 Tylvter Tømmer og 1 672 Meterfavne Stokkeved aarlig mod henholdsvis 1 398 Tylvter Tømmer og 1 601 Meterfavne Stokkeved i Femaaret 1886—1890.

3. Gjennem S ø r k e d a l e n s V a s d r a g, omfattende Dele af Vestre Aker og Østre Bærum samt Ringerike, er flødet:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.	Tilsammen.
Tylvter Tømmer	2 926	2 783	2 949	2 834	2 966	14 458
Favne Stokkeved	908	1 152	1 136	1 023	1 390	5 609

altsaa gennemsnitlig 2 889 Tylvter Tømmer og 1 122 Meterfavne Stokkeved mod henholdsvis 1 415 Tylvter Tømmer og 1 087 Favne Stokkeved i Femaaret 1886—1890.

Tømmeret er for de 2 sidste Vasdrags Vedkommende af Lensmanden opgivet i Almindelighed i sidste Femaar at have holdt 10' 9" og Stokkeveden at have havt en Længde af 3 Meter.

4. Gjennem F r e d r i k s h a l d s k e V a s d r a g er flødet og optaget ved Skulerud Læse:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.	Tilsammen.
Tylvter Tømmer	11 845	23 054	15 108	18 466	21 613	90 086

altsaa i Gjennemsnit aarlig 18 017 Tylvter mod i forrige Femaarsperiode gennemsnitlig 19 143 Tylvter pr. Aar. Lastens Dimensioner har i Almindelighed været 12 Alen 8 Toms. — Det Tømmer, der flødes gennem dette Vasdrag, er væsentlig fra Høland og Sitskogen og delvis Urskog. I Urskog er i sidste Femaarsperiode aarlig gennemsnitlig hugget 2 352 Tylvter mod 2 475 i forrige Femaarsperiode. Kun en ringe Del af, hvad der aavirkes i Urskog, bliver imidlertid flødet gennem Vasdraget; den væsentligste Del skjæres og sendes med Jernbane.

Gjennem Bielve til Vormen og Glommen er i Femaaret flødet:

5. Gjennem Nitelven fra Hakedalen, Nittedalen og Hadeland efter Optælling ved Nes Læns i Hakedalen:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.	Tilsammen.
Tylvter Tømmer	645	1 655	831	1 641	1 761	6 533
desuden nedenfor Lænsen	115	324	815	854	538	2 646
Favne Stokkeved	387	227	353	641	517	2 125

altsaa gjennemsnitlig aarlig 1 836 Tylvter Tømmer og 425 Favne Stokkeved mod 1 569 Tylvter Tømmer og 593 Favne Stokkeved gjennemsnitlig aarlig i forrige Femaarsperiode.

Dimensionerne af det gennem dette Vasdrag flødede Tømmer opgives i Almindelighed at have havt 6—12 Alens Længde med 7—18 Toms Top.

6. Gjennem Lerelven fra Hadeland, Bjerke og Nannestad samt Skedsmo:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.	Tilsammen.
Tylvter Tømmer	4 657	1 397	2 433	4 594	5 896	18 977

altsaa i Gjennemsnit aarlig 3 795 Tylvter mod 3 799 Tylvter i Femaaret 1886—1890.

Af Ovenstaaende er i 1891 og 1892 i dette Vasdrag flødet henholdsvis 903 og 535 Tylvter Props.

Foruden ovenstaaende er her i Femaarsperioden flødet tilsammen 2 375 Meterfavne $5\frac{1}{4}$ Alen lang Stokkeved fra Hadeland og Nannestad.

Dimensionerne af det fra Nannestad kommende Tømmer er opgivet til 6—12 Alens Længde, 5—20 Toms Top.

7. Gjennem Hurdalssjøen med Bielve, Stensjøelv, Skrukelivasdraget, Hæggeelv fra Hurdalen, Nannestad, Toten og Hadeland:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.	Tilsammen.
Tylvter Tømmer	8 418	7 543	13 600	17 812	18 497	65 870

eller 13 174 Tylvter aarlig mod 9 827 i forrige Femaarsperiode.

Dimensioner 12 Alen 5 Tommers Top.

Af det her angivne Kvantum Tømmer er optalt ved K n a i L æ n s e i Hurdalen:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.	Tilsammen.
Tylvter	3 450	2 739	3 568	4 649	3 654	18 060

eller 3 612 Tylvter gjennemsnitlig pr. Aar.

Heraf udgjorde ialt 12 500 Tylvter eller 2 500 Tylvter gjennemsnitlig pr. Aar Smaalast.

8. Gjennem Mjøsen og Vormen fra Eidsvold, Fering og Nes:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.	Tilsammen.
Tylvter Tømmer:						
fra Fering	1 700	1 800	2 000	2 000	2 000	9 500
- Eidsvold	2 470	2 345	2 420	3 412	2 396	13 043
- Nes	581	748	1 409	1 092	1 519	5 349

gjennemsnitlig pr. Aar altsaa henholdsvis 1 900, 2 609 og 1 069 Tylvter mod i forrige Femaarsperiode henholdsvis 1 700, 2 968 og 416 Tylvter. — Dimensionerne af det i dette Vasdrag flødede Tømmer varierer mellem 10 à 12 Alens Længde og 6—9 Tommer Top.

9. Gjennem følgende Elve i Nes:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.	Tilsammen.
Tylvter Tømmer:						
Dystaaen	198	249	568	1 112	91	2 218
Uven- og Faldaaen..	530	635	6 556	5 801	1 670	15 192
Sagstuaaen	895	1 242	346	380	1 446	4 309

eller gjennemsnitlig pr. Aar henholdsvis 444, 3 038 og 862 Tylvter mod i Femaarsperioden 1886—1890 henholdsvis 675, 1 205 og 580 Tylvter.

Dimensioner 12 Alen 6 og 6 $\frac{1}{2}$ Toms for Sliberitømmer, 12 Alen 8 $\frac{1}{2}$ à 9 Toms for andet.

10. Gjennem Lyssjøaaen i Eidsvold:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.	Tilsammen.
Tylvter Tømmer.....	166	156	-	190	125	637

eller gjennemsnitlig 127 Tylvter pr. Aar mod 1 035 Tylvter aarlig i Gjennemsnit i forrige Femaarsperiode:

Gjennem Hovedvasdraget Glommen er i Femaaret efter de ved Fetsund Lænsse foretagne Optællinger flødet:

i 1891	259 205 Tylvter,
- 1892	310 665 —
- 1893	267 470 —
- 1894	365 615 —
- 1895	355 697 —

tilsammen 1 558 652 Tylvter, altsaa i Gjennemsnit pr. Aar 311 730 Tylvter mod 258 201 Tylvter gjennemsnitlig aarlig i forrige Femaarsperiode. Alt dette her flødede er Tømmer af større Dimensioner. Smaalast er ifølge Lensmandens Indberetning ikke flødet i Vasdraget, ialfald ikke i nogen betragtelig Mængde.

Det meste af hvad der flødes gennem Glommen og optælles ved Fetsund Lænsse er ikke aavirket her i Amtet; det samme gjælder for en stor Del det Tømmer, som føres til Kristiania fra Fetsund og Lillestrøm Stationer pr. Jernbane. Dette udgjorde i Femaaret:

Driftsaar.	Planker, Bord, Lægter, Stav.	Tømmer, alle Slags.	Brænde og Baghun.
	Ton.	Ton.	Ton.
1890/91	51 397.30	33 572.40	19 614.40
1891/92	56 713.20	23 919	17 418.30
1892/93	60 474.90	21 551.80	18 198.10
1893/94	60 462.50	17 498.10	15 546.10
1894/95	65 293.80	20 931.90	14 217.50
Tilsammen	294 341.70	117 473.20	84 994.40
altsaa i Gjennemsnit aarlig.....	58 868.34	23 494.64	16 998.88
mod i Femaaret 1885—1890	45 390	25 933	15 706

Hvad der iøvrigt fra Jernbanestationer i Amtet førtes til Kristiania er for den væsentligste Del aavirket inden Amtets Grænser.

Ifølge Jernbanernes Driftsberetninger er der i Femaaret fra samtlige Jernbanestationer inden Amtet med Undtagelse af Fetsund og Lillestrøm ført til Kristiania:

(Se Tabellen næste Side.)

Med Smaalensbanen er i Femaaret fra Stationer i Amtet ført til Kristiania:

Driftsaar.	Planker, Bord, Lægter, Stav.	Tømmer, alle Slags.	Brænde og Baghun.
	Ton	Ton.	Ton.
1890/91	1 896.38	2 100.70	2 910.03
1891/92	851.37	2 192.35	1 780.90
1892/93	2 144.69	3 339.48	1 272.70
1893/94	3 713.95	5 835.50	2 145.80
1894/95	8 959.94	8 330.89	4 266.50
Tilsammen	17 566.33	21 798.92	12 375.93
altsaa i Gjennemsnit aarlig.....	3 513.27	4 359.78	2 475.19
mod i Femaaret 1885—1890	1 609.69	1 947.36	1 675.64

Med Hoved- og Kongsvingerbanerne:

Driftsaar.	Af Planker, Bord, Lægter, Stav. Ton.			Af Tømmer, alle Slags. Ton.			Af Brænde og Baghun. Ton.		
	Fra Nedre Romerike.	Fra Øvre Romerike.	Tilsammen.	Fra Nedre Romerike.	Fra Øvre Romerike.	Tilsammen.	Fra Nedre Romerike.	Fra Øvre Romerike.	Tilsammen.
1890/91	2 086.36	14 057.80	16 144.16	6 562.50	16 151.60	22 714.10	2 567.90	9 372.60	11 940.50
1891/92	5 265.40	12 197.40	17 462.80	5 606.70	13 286.40	18 893.10	1 957.80	10 672.80	12 630.60
1892/93	3 456.56	10 637.88	14 094.44	4 607.90	11 111.80	15 719.70	3 539.30	7 973.30	11 512.60
1893/94	4 284.04	16 020.53	20 304.57	5 073.90	7 927.30	13 001.20	3 837.10	6 201.38	10 038.48
1894/95	7 033.50	6 859.00	13 892.50	3 168.10	8 151.57	11 319.67	3 158.30	5 617.00	8 775.30
Tilsammen	22 125.86	59 772.61	81 898.47	25 019.10	56 628.67	81 647.77	39 837.08	15 060.40	54 897.48
I Gjennemsnit aarlig.....	4 425.17	11 954.52	16 379.69	5 003.82	11 325.73	16 329.55	7 967.41	3 012.08	10 979.49
mod i Femaaret 1885—1890 aarlig	3 379.5	12 905.8	16 285.3	5 731.7	12 827.3	18 559.00	1 407.8	6 109.52	7 517.00

Med Kristiania—Drammenbanen er i Femaaret fra Stationer i Amtet ført til Kristiania:

Driftsaar.	Planker, Bord, Lægter, Stav.	Tømmer, alle Slags.	Brænde og Baghun.
	Ton.	Ton.	Ton.
1890/91	1 494.13	1 318.47	2 147.88
1891/92	1 197.60	1 740.46	1 027.90
1892/93	777.05	2 216.00	768.95
1893/94	1 032.70	1 968.80	710.20
1894/95	361.48	1 486.00	913.35
Tilsammen	4 862.96	8 729.73	5 568.28
i Gjennemsnit aarlig	972.59	1 745.95	1 113.66
mod i Femaaret 1886—1890 aarlig	1 039.20	1 249.55	2 220.88

Af Lændser findes i Amtet fremdeles kun følgende 9:

- i Vestre Aker: 1) Maridals Lændse, der sysselsætter 2 à 3 Mand fra Begyndelsen af Mai til Begyndelsen af Oktober.
2) Bogstad Lændse med samme Antal Arbeidere og samme Arbeidstid.
- Sørum: 3) Jutil-, Rømua- og Hammer-Lændserne. Arbeidsstok ikke opgivet.
- Høland: 4) Skulerud Lændse, der i Almindelighed sysselsætter 25 Mand fra 15 Mai til 25 Oktober.
- Fet: 5) Fetsund Lændse, der sysselsætter 3 à 400 Mand fra medio April til ud September.
- Hakedalen: 6) Nes Lændse, der sysselsætter 10 Mand fra 15 Mai til 1 Juni.
- Skedsmo: 7) Borgen og Lersund Lændser, der sysselsætter 15 Mand fra medio Mai til ud August.
- Hurdalen: 8) Knai Lændse, der sysselsætter 6 Mand fra 1 Mai til 30 Juni.
- Nannestad: 9) Kraakfoss Lændse, der sysselsætter 2—4 Mand fra 1 Mai til 1 Juli.

Priserne paa Ved er i Femaaret gaaet noget tilbage.

De opgives af Lensmændene i Gjennemsnit til:

Distrikter.	Birk.	Furu.	Or.	Gran.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
For Aker og Follo	11.25	9.14	7.59	8.21
mod i Femaaret 1886—1890 ..	12.20	9.70	7.90	8.80
- Nedre Romerike	9.29	7.00	6.60	6.50
mod i Femaaret 1886—1890 ..	9.42	7.33	6.33	6.58
- Øvre Romerike	7.59	6.29	5.50	5.86
mod i Femaaret 1886—1890 ..	8.71	7.00	6.00	6.21
For Amtet.....	9.38	7.48	6.56	6.86
mod i Femaaret 1886—1890 ..	10.11	8.01	6.74	7.20

Skovene eies i Vestby, Aas og Frogn, Bærum, Sørum, Fering og Gjerdrum af Indenbygdsboende.

I Ski (Anneks til Kraakstad), Oppegaard (Anneks til Nesodden), Høland, Fet, Urskog, Enebak, Nittedalen, Nes, Ullensaker, Hurdalen og Nannestad i betydeligt Omfang af Udenbygdsboende; i de øvrige Herreder derimod delvis og kun i ringe Mængde af Udenbygdsboende.

Nogen Skov eies fremdeles af Udlændinge, dog i intet Herred i noget større Mængde.

4. Fabrikdrift.

Ifølge de af Lensmændene indleverede Opgaver fandtes der ved Udgangen af 1895 følgende Antal Fabriker i Amtet under de forskellige Industrigrupper:

1. Forædling af Sten og Jord:
16 Teglværk, 2 Kalkfabriker, 2 Glasværk, ialt 20 Anlæg.
2. Metalindustri:
1 Hesteskosømfabrik, 2 Spigerfabriker, 1 Blikvarefabrik, 1 Kapselfabrik, 1 Hegtefabrik, ialt 6 Anlæg.
3. Tilvirkning af Maskiner:
4 mekaniske Værksteder, 1 Jernbanevognfabrik, ialt 5 Anlæg.
4. Kemisk Industri:
2 kemiske Fabriker, 3 Tændstikfabriker, 1 Blyhvidtfabrik, 1 Limfabrik, 1 Krudtværk, ialt 8 Anlæg.
5. Textilindustri:
5 Væverier, 3 Uldspinderier, 1 Farveri, ialt 9 Anlæg.
6. Papir- og Læderindustri:
6 Træsliberier, 1 Cellulose- og Sulfitfabrik, 2 Papirfabriker, 1 Papfabrik, 3 Garverier, ialt 13 Anlæg.

7. Tilvirkning af Trævarer:

14 Dampsage med Høyleri, 31 andre Sagbrug, 1 Træmassefabrik, 2 Trævarefabriker, 1 Smørdunkefabrik, ialt 49 Anlæg.

8. Tilvirkning af Næringsmidler:

39 Møllebrug, 1 Kjæksfabrik, 1 Margarinsmørfabrik, 1 Bryggeri, 1 Kaffe-tilsætningsfabrik, ialt 43 Anlæg.

Endelig findes 1 Stokkevedkehrrad, 1 Frørenseri og 1 Brændtorvfabrik. Ialt fandtes saaledes i Amtet ved Udgangen af Aaret 1895 156 større industrielle Anlæg mod 145 i 1890.

5. Forskellige Næringer.

Antallet af Handlende efter Bevilling udgjorde ved Udgangen af 1895 for det hele Amt 281 mod 258 i 1890.

Deraf var der i Aker og Follo 91, i Nedre Romerike 84 og i Øvre Romerike 106, mod i 1890 henholdsvis 81, 83 og 94.

Af Forbrugs-, Spare- og Handelsforeninger var ved Udgangen af 1895 i Virksomhed:

Herred.	Foreningens Navn.	Naar oprettet.	Antal Medlemmer ved Udgangen af 1895.	Omsætning i Aaret 1895.
				Kr.
Vestre Aker	Nydalens Forbrugsforening	1883	105	95 269.00
—	Grorud Handelsforening	1887	Ingen	Opgave
Bærum	Lommedalens Handels- og Spareforening	1876	80	55 000.00
—	Østre Bærums Handelsforening	1895	85	26 000.00
—	Vestre Bærums Do.	Ingen	Opgave	
Skedsmo.....	Lillestrøms Forbrugsforening ...	1889	87	43 911.78
Enebak	Enebak Aktiemeieri og Landhandleri	1888	63	44 000.00
Fet	Fet Spareforening	1870	46	60 000.00
Urskog	Blakjer Husholdningsforening ..	1874	183	25 875.28
Høland	Hemnes Forbrugsforening.....	1870	130	88 000.00
—	Løken Do.	1870	79	49 200.00
—	Skreppestad Do.	1875	59	35 000.00
—	Mo Do.	1872	37	25 400.00
—	Sitskogen Do.	1871	64	40 000.00
Ullensaker.....	Ullensakers Handelsforening ...	1871	87	53 000.00
Eidsvold	Bøhn Forbrugsforening	1888	125	50 000.00
—	Langset Do.	1894	112	40 000.00

Tilsammen er der saaledes nu i Amtet 17 Forbrugs- og Spare- eller Handelsforeninger mod 16 ved Udgangen af Aaret 1890. 3 nye er oprettede, nemlig 2 i Bærum og 1 i Eidsvold, medens paa den anden Side 2 er nedlagte, nemlig 1 i Skedsmo, «Lillestrøms Spareforening», og 1 i Ullensaker (Navnet ikke opgivet).

Af disse 17 Foreninger havde 15 ved Udgangen af 1895 et samlet Medlemsantal af 1 342 og en aarlig gennemsnitlig Omsætning af Kr. 720 656.06. Ved Udgangen af forrige Femaarsperiode havde 15 af de da eksisterende 16 Foreninger 1 292 Medlemmer og en samlet aarlig gennemsnitlig Omsætning af Kr. 628 829.

Af Rettigheder til Udskjænkning og Smaasalg af Øl og Vin fandtes der ved Udgangen af 1895 i Aker og Follo Fogderi 35, i Nedre Romerike 11 og i Øvre Romerike 8, hvorhos der i Ullensaker er et Samlag til Udskjænkning af Øl paa Gardermoen under Exerцитietiden om Sommeren. 1 Rettighed i Nannestad er ogsaa indskrænket til Tiden under Vaabenøvelserne paa Gardermoen om Sommeren.

Af de øvrige 53 Rettigheder var de 21 «almindelige», de øvrige 22 indskrænkede. Rettighederne indehavdes for 7's Vedkommende af Kvinder, forøvrigt af Mænd.

Ved Udgangen af forrige Femaarsperiode var Rettighedernes Antal i Aker og Follo 49, i Nedre Romerike 9 og Øvre Romerike 7.

Nogen Rettighed til Udskjænkning af Brændevin findes ikke i Amtets Landdistrikt.

Af Stenbrud opgives i Vestre Aker at findes 10 til Brydning af Granit. Disse 10 Brud sysselsatte i 1895 131 Arbeidere; Driftens Varighed opgaves tilsammenlagt til 508 Arbeidsuger. Værdien af Produktionen opgaves for 9 af dem — fra det 10de har ingen Opgave kunnet erholdes — samlet til Kr. 123 500.

I Østre Aker drives et Blaastensbrud og i Nesodden et Feltspatbrud, fra hvilke ingen Oplysninger foreligger.

Forøvrigt drives ikke Stenbrydning i Amtet.

I s s k u r dreves i Femaaret i Herrederne Vestby, Frogn, Nesodden, Asker og Vestre Aker. Driften stiller sig efter de af Lensmændene indleverede Opgaver saaledes for Aaret 1895/96:

Herred.	Anlæg.	Ishuse.	Stabler.	Arbeids- styrke, Mænd.	Arbeids- uger.	Udbytte.
						Ton.
Vestby	2	2	2	43	14	7 617
Nesodden ¹⁾	12	10	4	189	39	25 050
Frogn ²⁾	4	4	-	56	22	5 586
Vestre Aker ³⁾	2	-	5	20	8	2 400
Asker	9	14	-	153	123	53 300
Tilsammen	29	30	11	461	206	93 953
mod i Femaaret 1886—1890..	32	65	14	702 à 705	199 ^{3/4}	97 106

Af Anlæg for Torvdrift er i Amtet opgivet at være følgende: 1) Frogn's Torvstrøinteressentskab, 2) Lillestrøms Torvstrøfabrik, 3) Nes Brændtorvfabrik, 4) Bækkevolds Brændtorvfabrik (Eidsvold), 5) Eidsvolds almindelige Torvfabrik, 6) Bjørnengens Torvanlæg i Ullensaker.

Disse Anlæg beskæftigede i 1895 67 Mand og 14 Kvinder, og Driftens Varighed opgives tilsammenlagt til 34 Arbeidsuger. Produktionens samlede Mængde udgjorde 4 322 m³ og dens samlede Værdi Kr. 7 796.

Til Sammenligning anføres, at ved Udgangen af forrige Femaarsperiode fandtes der kun i Ullensaker Anlæg til Torvdrift. Disse sysselsatte i 1890 6 Mand i 22 Uger; Produktionens Mængde udgjorde 108 000 Stykker Torv og dens Værdi Kr. 520.

Noget Anlæg til Baadbygning findes ikke i Amtet.

Ifølge den officielle Statistik fandtes der ved Udgangen af 1895 i Aker og Follo 66 Seilfartøier, drægtige 8 074 Ton med en Bemanding af 290, hvoraf 16 til en samlet Drægtighed af 6 634 Ton var over 50 Ton. I udenrigsk Fart gik 41 Fartøier med en samlet Tonnage af 7 542 og i indenrigsk Kystfart 25 med en samlet Tonnage af 532.

Paa Amtets Indsøer gaar 9 Dampskibe med 222 Hestekræfter og 52 Mand's Besætning, ligesom Kristianiafjordens indre Del befares af endel mindre Dampskibe, som imidlertid ikke hører hjemme i Landdistriktet.

Saltvandsfiskerierne er som hidtil kun af ringe Betydning for Amtet. Brisling-, Makrel- og andet Fiske har i Femaaret givet et gennemsnitlig aarligt Udbytte af Kr. 20 767. Foreningen til Fredning af Fiskeriet i den indre Del af Kristianiafjorden har i Femaaret udfoldet en betydningsfuld Virksomhed, og er der ifølge velvillig Opgave fra Foreningens Formand i Aaret 1895 indført til Kristiania Fiskebrygger fra Distriktet indenfor Drøbak Fisk til en Værdi af Kr. 140 300. Forøvrigt henvises angaaende denne Forenings Virksomhed til vedlagte Beretning fra Fiskeriopsynsbetjenten til Foreningens Formand af 8 Marts 1898 (Bilag 4).

¹⁾ Fra 2 Anlæg har ingen Oplysninger været at erholde og 2 andre Anlæg har ikke været drevet i 1895/96. ²⁾ 1 Anlæg har ikke været drevet i 1895/96. ³⁾ Fra 1 Anlæg foreligger ingen Opgave.

Ferskvandsfiskerierne er fremdeles uden væsentlig Betydning for Amtet.

Jagten er her i Amtet indskrænket til Elg, Storfugl og Hare, og har i økonomisk Henseende liden Betydning. Af Elg er i Tidsrummet fældet 569 eller gennemsnitlig 114 aarlig.

Ifølge tidligere for hvert Aar indsendt Opgave over fældede Rovdyr er der i Femaaret udbetalt Præmier for:

1 924 Ræve	mod 1 576 i Femaaret 1886—1890,		
1 016 Hønsenhøge	- 1 157 -	—	—«—
5 Ørne	- 8 -	—	—«—
4 Gauper	- 13 -	—	—«—
40 Hubroer	- 20 -	—	—«—
37 Falke	- 18 -	—	—«—

6. Distriktets Tilstand i Almindelighed.

1. De i Femaaret thinglæste og aflæste Panteheftelser i fast Eiendom udgjorde:

Sorenskriverier.	Thinglæsninger:		Aflæsninger:	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
		Kr.		Kr.
Aker	1 991	13 041 508	1 302	5 922 289
Follo	1 345	3 208 810	929	2 420 137
Nedre Romerike	2 268	5 024 691	1 184	2 928 554
Nes	779	2 708 974	591	1 539 721
Eidsvold	803	4 078 007	559	2 096 429
Tilsammen	7 186	28 061 990	4 565	14 937 130
mod i Femaaret 1886—1890....	-	25 102 484	-	19 147 585

2. I Femaaret er der afholdt Tvangsauktioner som nedenfor anført:

Sorenskriverier.	Over fast Gods:		Over Løsere:	
	Antal.	Salgssum.	Antal.	Salgssum.
		Kr.		Kr.
Aker	74	1 137 825	78	59 179
Follo	39	308 701	33	29 124
Nedre Romerike	46	449 670	85	35 065
Nes	49	398 056	50	24 875
Eidsvold	29	140 294	29	29 435
Tilsammen	237	2 434 546	275	177 678
mod i Femaaret 1886—1890....	-	1 116 310	-	142 376

3. Antallet af Exekutioner i Femaaret udgjorde:

i Aker og Follo Fogderi	1 746	til samlet Beløb Kr.	985 280
- Nedre Romerike —	985	- — -	415 031
- Øvre Romerike —	999	- — -	474 391

Tilsammen 3 730 til samlet Beløb Kr. 1 874 702
 mod i Femaaret 1886—1890 2 851 - — - 1 611 545

4. Antallet af Udpantninger i Femaaret udgjorde:

for Skatter	30 973	til samlet Beløb Kr.	916 173
- andet	4 231	- — -	110 157

Tilsammen 35 204 til samlet Beløb Kr. 1 126 330
 mod i Femaaret 1886—1890 28 512 - — - 847 375

5. Ifølge den officielle Statistik behandledes ved Forligelseskommissionerne i Amtet aarlig følgende Antal Sager:

A a r.	Samlet Antal Sager.	Forligt, hævet eller afvist.	Heraf Sparebankforlig.	Afgjorte ved Kjendelse.	Udsat.	Henviste til Retten.
1891	8 674	7 754	7 221	373	2	545
1892	9 847	8 626	7 857	546	2	673
1893	9 459	8 388	7 563	440	2	629
1894	9 012	7 906	7 321	480	1	625
1895	9 479	8 343	7 681	458	3	675
Tilsammen	46 471	4 017	37 643	2 297	10	3 147
Middeltal aarlig	9 294	8 203	7 529	459	2	629
Middeltal i Femaaret 1886—1890	8 774	7 928	7 244	371	6	468

6. Ifølge den officielle Statistik viser Amtets Sparebanker, Aker og Follo Sparebanker derunder indbefattede, følgende Stilling i Femaaret:

A a r.	Indskydernes Antal.	Deres Tilgodehavende.	Sparebankernes eget Fond.	Den hele under Forvaltning staaende Kapital.
		Kr.	Kr.	Kr.
1891	19 244	11 748 505	2 235 281	14 163 654
1892	19 784	12 246 478	2 339 176	14 756 007
1893	20 684	12 892 033	2 442 108	15 488 441
1894	21 528	13 630 150	2 542 969	16 314 119
1895	22 247	14 352 410	2 626 507	17 111 217
mod i 1890	18 652	11 892 921	2 180 348	14 199 574

Indskydernes Antal er saaledes i Femaaret steget med 3 795 og Kapitalen med Kr. 2 911 643, henholdsvis 20 Pct. og 21 Pct.

7. Under Overformynderiernes Forvaltning i Amtets Landdistrikt henstod aarlig:

efter Middeltal for Femaaret 1886—1890 Kr. 2 021 724

i 1891	-	1 904 114	fordelt paa	763	Myndlinge,
- 1892	-	2 022 105	—	-	755 —
- 1893	-	1 900 550	—	-	743 —
- 1894	-	1 992 878	—	-	774 —
- 1895	-	2 043 517	—	-	772 —

8. Ifølge den officielle Statistik vedkommende Skiftevesenet overgaves i Femaaret følgende Antal Boer til Konkursbehandling:

Sorenskriverier.	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.	Ialt i Femaaret.	Ialt i Femaaret 1886—1890.
Aker	1	9	7	10	9	36	14
Follo	3	2	-	-	2	5	11
Nedre Romerike	2	8	1	-	-	11	12
Nes	-	-	-	-	5	5	2
Eidsvold	1	4	1	2	2	10	7
Tilsammen	7	23	9	12	18	67	46

9. Tjenerløn og Arbeidspriser. Herom henvises til vedlagte Tabel, der er udarbejdet efter de af Lensmændene afgivne Indberetninger (Bilag 5)¹⁾.

Hvad specielt Tjenerlønnen og Lønnen for sædvanlige Dagarbeidere angaar, stiller Forholdet for Amtets tre Fogderier sig for de 3 sidste Femaarsperioder saaledes:

(Se Tabellen næste Side.)

Værdien af den Tjenestefolk ydede Kost og Logis antages ifølge Lensmændenes Opgaver at udgjøre:

	Tjenestegutter.	Tjenestepiger.
i Aker og Follo	Kr. 253	Kr. 202
- Nedre Romerike	- 208	- 170
- Øvre Romerike	- 243	- 184

10. I Aarene 1886—1889 var de anlagte Justitssagers Antal gennemsnitlig pr. Aar 91, de derunder Tiltaltes 121, de anlagte Politisagers 72, de derunder Tiltaltes 103.

¹⁾ Ikke trykt.

Distrikt.	Aar.	Tjenestegutter.	Tjenestepiger.	Husmænd:				Dagarbeidere (Mænd):				Dagarbeidere (Kvinder):			
				Paa egen Kost.		Paa Husbondens Kost.		Paa egen Kost.		Paa Husbondens Kost.		Paa egen Kost.		Paa Husbondens Kost.	
				Sommer.	Vinter.	Sommer.	Vinter.	Sommer.	Vinter.	Sommer.	Vinter.	Sommer.	Vinter.	Sommer.	Vinter.
Aker og Follo	1885	175	92	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
	1890	235	116	1.50	1.20	0.76	0.55	1.80	1.40	1.05	0.65	1.10	0.85	0.58	0.41
	1895	240	130	1.76	1.36	1.28	0.96	2.03	1.56	1.26	0.83	1.19	0.99	0.76	0.54
Nedre Romerike.....	1885	154	84	1.60	1.57	1.05	0.89	2.08	1.70	1.23	0.89	1.28	1.07	0.74	0.66
	1885	154	84	1.18	0.97	0.55	0.40	1.63	1.24	1.00	0.64	1.03	0.80	0.49	0.35
	1890	183	99	1.43	1.15	0.68	0.47	1.90	1.45	1.13	0.79	1.10	0.87	0.61	0.43
Øvre Romerike.....	1885	194	113	1.50	1.20	0.79	0.64	1.93	1.40	1.20	0.84	1.10	0.88	0.64	0.46
	1885	194	113	1.27	1.07	0.53	0.41	1.62	1.23	0.87	0.54	0.96	0.80	0.48	0.35
	1890	160	92	1.37	1.10	0.54	0.42	1.73	1.30	1.00	0.63	1.00	0.90	0.53	0.43
	1895	187	110	1.32	1.08	0.63	0.49	1.78	1.35	1.00	0.70	1.15	0.92	0.62	0.44

I Tidsrummet fra 1890—1894 stiller Forholdet sig ifølge den officielle Statistik, som nedenstaaende Schema viser:

A. Justitssager.

A a r .	Antal Sager med fældende Resultat.	Antal straffældte Personer:		
		Mænd.	Kvinder.	Tilsammen.
1890	83	95	16	111
1891	75	73	17	90
1892	81	92	16	108
1893	68	61	13	74
1894	83	77	22	99
Gjennemsnitlig pr. Aar	78	80	17	97

B. Politisager.

A a r .	Antal Sager med fældende Resultat.	Antal straffældte Personer:			Antal Personer, som vedtog Mulkt efter Forelæg:		
		Mænd.	Kvinder.	Tilsammen.	Mænd.	Kvinder.	Tilsammen.
1890	45	67	3	70	344	47	391
1891	49	63	7	70	296	32	328
1892	52	65	3	68	380	45	425
1893	69	71	8	79	536	52	588
1894	102	157	3	160	510	41	551
Gjennemsnitlig pr. Aar	63	85	5	90	413	43	456

11. Ifølge de af Det statistiske Centralbureau leverede Opgaver over Skyldmarkens gennemsnitlige Værdi i Amtets Thinglag, beregnede efter de i Femaaret foretagne Salg af faste Eiendomme, udgjorde Værdien for hvert af Aarene 1891—1895 henholdsvis 2 287, 2 042, 2 092, 2 228 og 2 153 Kroner, altsaa i Gjennemsnit for Femaaret 2 168 Kroner mod 2 084 Kroner i Femaaret 1886—1890.

12. Fattigvæsenet. Efter den officielle Statistik understøttedes følgende Antal Hovedpersoner i Amtets Landdistrikt:

	I Femaaret 1881—1885 gjennem- snitlig aarlig.	I Femaaret 1886—1890 gjennem- snitlig aarlig.	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Deraf:	3 731	3 776	3 811	3 772	3 986	3 924	3 853
i Aker og Follo	1 494	1 516	1 554	1 531	1 699	1 726	1 627
- Nedre Romerike	993	1 029	1 037	1 018	1 024	1 021	1 042
- Øvre Romerike	1 244	1 252	1 220	1 223	1 263	1 177	1 184

Fattigvæsenets Udgifter udgjorde efter den officielle Statistik:

	Hvoraf til Indkøb af faste Eiendomme og Opførelse af nye Bygninger.	Fattigvæsenets kontante Udgifter med Tillæg af Lægdshold og Natural- ydelser og med Fradrag af Refusioner.
1891 Kr. 368 065	Kr. -	Kr. 337 201
1892 - 409 547	- 23 456	- 366 373
1893 - 394 842	- 5 980	- 349 468
1894 - 432 283	- 29 961	- 381 702
1895 - 444 590	- 17 286	- 387 651

13. Efter den officielle Statistik udgjorde det hele Beløb af Amts- og Herredsskatter (med Tillæg af Skolekredsens Udredslser) i Gjennemsnit Kr. 849 149 aarlig, medens de i her omhandlede Tidsrum har udgjort:

Aar.	Herredsskat (herunder Skolekredsens, Værker og Brugs Udredslser).	Amtsskat.	Tilsammen.
1891.....	Kr. 728 589	Kr. 192 594	Kr. 921 183
1892.....	- 767 870	- 188 112	- 955 982
1893.....	- 813 537	- 188 112	- 1 001 649
1894.....	- 859 347	- 188 112	- 1 047 459
1895.....	- 863 467	- 188 112	- 1 051 579

Paa Amtskommunen hviler ingen Gjæld.

Paa Herredskommunerne hvilede derimod følgende Gjæld:

Ved Udgangen af 1890	Kr. 881 129
- — - 1891	- 877 801
- — - 1892	- 894 862
- — - 1893	- 903 374
- — - 1894	- 913 254
- — - 1895	- 1 117 948

14. Landdistriktets ved Skatteligningen for 1890 antagne Formue og Indtægt udgjorde henholdsvis:

	Kr. 107 680 689	Kr. 16 276 918
og i 1891	- 107 654 000	- 16 357 000
- 1892	- 111 186 000	- 17 343 000
- 1893	- 115 225 000	- 18 683 000
- 1894	- 117 279 000	- 19 312 000
- 1895	- 117 901 000	- 19 813 000

15. Af Brandforsikringsindretninger findes, naar Akershus-Foreningen, hvis Sæde er i Kristiania, medtages, følgende 10:

Foreningernes Navne.	Op- ret- tet.	Forsikringssum 31 December 1895.			Forsikringssum 31 December 1890.		
		For Huse alene.	For Løsøre alene.	Tilsammen.	For Huse alene.	For Løsøre alene.	Tilsammen.
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Akershus Brand- assuranceforening for Bygninger...	1844	137 690 961	-	137 690 961	128 065 146	-	128 065 146
Follo Løsøre- brandassurance- forening	1889	-	3 650 974	3 650 974	-	-	-
Urskog Brand- assuranceforening	1864	1 078 710	148 590	1 227 300	936 380	98 390	1 034 770
Høland gjensidige Brandforsikrings- forening	1888	2 538 695	438 184	2 976 879	2 148 760	224 070	2 372 830
Fet gjensidige Brandassurance- forening	1888	-	913 595	913 595	-	-	-
Gjerdrum Løsøre- brandforsikrings- forening	1895	-	826 210	826 210	-	-	-
Ullensaker Løsøre- brandforsikrings- forening	1884	-	1 479 000	1 479 000	-	1 451 900	1 451 900
Nes Løsøre- brandforsikrings- forening	1883	-	2 350 300	2 350 300	-	2 537 860	2 537 860
Nannestad Brand- assuranceforening	1888	76 640	1 029 060	1 105 700	43 370	1 071 430	1 114 800
Eidsvold gjensidige Brandforsikrings- indretning	1884	-	1 722 519	1 722 519	-	1 300 000	1 300 000
Tilsammen		141 385 006	12 558 432	153 943 438	131 193 656	6 683 650	137 877 306

I den almindelige Brandassuranceforening var Bygninger i Amtets Landdistrikt forsikrede til følgende Beløb:

ved Udgangen af 1890	Kr. 26 281 020
- - - 1895	- 37 021 260

altsaa en Forøgelse i Femaaret af Kr. 10 740 240.

16. Veivæsen. Med Hensyn hertil henvises til vedlagte af Amtsingeniør Thoresen udarbejdede Tabel (Bilag 6), hvorefter der ved Udgangen af 1895 fandtes:

505.7 km. Hovedvei	mod 488.2 km. i 1890,
1 217.9 - Bygdevei	- 1 217.5 - - -

Tilsammen 1 723.6 km. rodelagt Vei mod 1 705.7 km. i 1890.

Desuden findes i Urskog 38 og i Nes 21 km. rodelagt Ridevei.

Veilængden er saaledes i Femaaret forøget med 17.9 km.

Af de i Femaaret udførte Hovedveisanlæg kan nævnes Veianlægget Kløften—Ask med Arm til Gjerdrum Kirke, Lillepladsen—Garder og Homble—Nannestad Kirke samt Armen fra Feringchausséen til Fering Kirke, ialt en Længde af ca. 11 km. Disse Veianlæg har foranlediget en tilsvarende Nedlæggelse af gammel Bygdevei, ligesom den saakaldte Aursvei (Bygdevei over Aursmoen) i Nannestad og Ullensaker er nedlagt.

Udgifterne til Veivæsenet har ifølge den officielle Statistik udgjort:

A a r.	Herredskommunerne.				Amtskommunen.					Til- sammen af Herreds- kommu- nerne og Amts- kommu- nen.
	Anlæg og Omlæg- ning af Bygde- veie.	Ved- lige- hol- delse.	For- øvrigt.	Til- sam- men.	Anlæg og Omlæg- ning af Hoved- veie og Broer derpaa.	Ved- ligehol- delse af Hoved- veie.	Løn- ninger.	Andre Ud- gifter.	Til- sam- men.	
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1891.....	118 436	52 929	22 476	193 841	44 771	34 576	12 210	1 667	93 224	287 065
1892.....	19 608	53 708	22 402	95 718	2 613	58 148	11 531	23 479	95 771	191 489
1893.....	22 830	69 463	24 714	117 007	20 134	56 904	11 579	117	88 734	205 741
1894.....	30 732	73 575	10 017	114 324	20 000	64 568	11 722	1 725	98 015	212 339
1895.....	68 306	39 066	16 768	124 140	22 870	56 690	11 752	1 376	92 688	216 828
Tilsammen	259 912	288 741	96 377	645 030	110 388	270 886	58 794	28 364	468 432	1 113 462
Gjennemsnit- lig aarlig..	51 983	57 748	19 275	129 006	22 078	54 177	11 759	5 673	93 687	222 693
For Femaaret 1886—1890 gjennem- snitlig....	48 294	32 523	14 744	95 561	14 116	51 138	11 122	9 742	86 119	181 686

Med Hensyn til Naturalarbeidet ved Veivæsenet henvises til den af Amtsingeniøren udarbejdede Tabel.

Af faste Skydsstationer findes 45, ved hvilke der holdes 102 faste og 71 Reserveheste.

Det Offentliges Tilskud til disse Stationer udgjør ialt Kr. 14 656, og Amtskommunens Andel heraf Kr. 2 442.67.

Et flygtigt Blik paa foranstaaende Tabeller skulde lettelig give Indtrykket af, at den økonomiske Stilling i Amtet er gaaet væsentlig tilbage i Perioden. Medens Forskjellen mellem thinglæste og aflæste Heftelser i fast Eiendom i forrige Femaar var 6 Millioner, udgjør den i nærværende 13 Millioner. Salgssummen af det ved Tvangsauktioner afhændede faste Gods var i de respektive Tidsrum ca. 1 110 000 Kr. og 2 400 000 Kr., og de Beløb, hvorfor Exekution og Udpantning er afholdt, udgjør i sidste Femaar 550 000 Kr. mere end i forrige.

Det maa imidlertid paa den anden Side erindres, at Sparebankernes Indskudskapital i Femaaret er forøget med ca. 3 Millioner Kroner og at Forsikringssummen for de i den almindelige Brandassuranceforening forsikrede Bygninger i Amtets Landdistrikt er forøget med $10\frac{3}{4}$ Million, en Forøgelse, som giver en naturlig Forklaring af Pantegjældens store Vækst. Skjønt Jordbrugsnæringen vistnok virker under trykkende Vilkaar, væsentlig paa Grund af, at Arbeidshjælpen er dyr og vanskelig at erholde, er Distriktets økonomiske Tilstand i det hele taget visselig nogenlunde den samme som tidligere, idet ikke blot Industriens raske Udvikling men ogsaa Fremskridt paa Landbonæringens Omraade i nogen Grad neutraliserer de uheldige Vilkaar, hvorunder den jordbrugende Klasse virker.

B. Byerne.

Om Kjøbstaden Drøbak samt Ladestederne Son, Hølen og Hvitsten har Byfogden i Drøbak afgivet den hermed følgende Beretning, til hvilken jeg henviser.

Kristiania, 31 Marts 1898.

Ole Furu.

Beretning

om den økonomiske Tilstand i Kjøbstaden Drøbak samt Ladestederne Son, Hølen og Hvitsten i Femaaret 1891—1895.

Ifølge de hos vedkommende Lokalautoriteter indhentede Oplysninger angaaende den økonomiske Tilstand i Drøbak og de 3 akershusiske Ladesteder paa Østsiden af Kristianiafjorden for Femaaret 1891—1895 er der ikke synderlig meget at tilføie min Femaarsberetning for Aarene 1886—1890. Jeg skal i de nedenfor gjorte Bemærkninger vedrørende de forskjellige Byer oplyse om de indtraadte Forandringer.

Drøbak.

I Henseende til Kjøbstadens Handel og Haandværksdrift er ingen mærkbar Forandring indtraadt i Tilstanden i de sidst forløbne Aar undtagen forsaavidt, at Befæstningsarbeiderne i Byens Omegn har bragt en større Arbeidsstok til Stedet, hvilken naturligvis har maattet søge sin Forsyning hos Stedets Næringsdrivende.

Efter Oplysning fra Toldkammeret er der ved Ugangen af 1895 hjemmehørende i Tolddistriktet 30 Fartøier, anbragte i udenrigsk Fart, af samlet Drægtighed 12 133 Reg.-Ton, men af disse hører kun 13 med samlet Drægtighed 5 209.79 Reg.-Ton hjemme i selve Drøbaks By. Opgaven udtaler, at der i Tolddistriktet er hjemmehørende mindst 40 Jagter og Smaafartøier i indenrigsk Fart; men lader det sig ikke gjøre nøiagtig at angive Antal eller Drægtighed paa disse Fartøier, da de stadig pleier at skifte Eier uden nogen Anmeldelse derom for Toldvæsenet. Paa Stedet er hjemmehørende 5 Bugserdampbaade.

Særlige Bemærkninger vedkommende Skolevæsenet vides ikke at gjøre, undtagen forsaavidt, at den gjennem Arbeidersamfundet tidligere underholdte Husflidsskole nu er nedlagt, idet Undervisningen i Husflidsarbeide nu er optaget paa Folkeskolen som tvungent Fag. Ogsaa endel af Middelskolens Elever deltager i Slöjdundervisning. Elevantallet i Folkeskolen er fra 247 i 1891 steget til 319 i 1895 og i Middelskolen faldt fra 105 i 1891 til 86 i 1895; Gjennemsnittantallet af Skoleelever i Folkeskolen har i Femaaret været 280 og i Middelskolen 98.

Over Drøbak er i Femaaret ikke foregaaet nogen Udvandring til andre Verdensdele.

Nogen mærkbar Forandring i Henseende til Forbrydelser og Politionordener frembyder Femaaret ikke, ligesaa lidt som der er indtraadt nogen Forandring af Betydning i Ædruelighedsforholdene.

Den paa Stedet tidligere værende S ø m a n d s f o r e n i n g eksisterer ikke længer.

Byens V a n d v æ r k har vist sig tilfredsstillende ligesom den i Forbindelse med samme staaende offentlige K l o a k.

A s s u r a n c e s u m m e n for Stedets Bygninger udgjorde ved Udgangen af 1895 Kr. 1 656 180 med aarlig Brandkontingent Kr. 6 603.74, idet Stedet nyder 25 Pct. Nedsættelse i Brandkontingenten paa Grund af sit Vandværk.

S k a t t e t a k s t e n paa de faste Eiendomme paa Stedet udgjorde 31 Decbr. 1895 Kr. 1 299 550, hvoraf ubebygget Grund Kr. 107 600.

L i g n i n g s f o r r e t n i n g e n udviser for:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Antagen Formue	1 596 400	1 755 100	1 667 000	1 617 600	1 581 200
— Indtægt	614 850	543 930	559 700	542 750	562 190
Skatbar Indtægt.....	238 515	182 140	169 050	161 921	171 173

Follo Sparebanks Formue var anslaaet i Ligningsforretningen for 1891 til Kr. 121 000, for 1892 Kr. 122 000, for 1893 Kr. 122 000, for 1894 Kr. 123 000 og for 1895 Kr. 125 000.

Budgettet er opgjort for 1891 med Kr. 33 500, hvoraf til Fattigvæsenet Kr. 9 000, og med udlignet Skattebeløb Kr. 21 346, for 1892 henholdsvis med Kr. 34 500, 9 500 og 20 056, for 1893 ligesaa med Kr. 34 000, 9 500 og 20 398.33, for 1894 ligesaa med Kr. 34 000, 9 500 og 19 336.33 og for 1895 ligesaa med Kr. 34 400, 8 500 og 19 444.67.

Saa vel Follo Sparebank som Drøbaks Brændevinssamlag har i Femaaret liberalt bidraget til Skolepenge for begavede Børn paa Middelskolen samt paa anden Maade bidraget til almennyttige Foranstaltninger paa Stedet.

I 1895 er inden Byens Omraade paabegyndt Anlæg af et Batteri paa 2 Kanoner paa Husvigodden samt andre Befæstningsanlæg.

H v i t s t e n

frembyder ingen synderlige Forandringer siden forrige Femaarsberetning. Vistnok er en større Skibsreder fraflyttet Stedet, og en anden, hvis Familie ligeledes er flyttet, afgaaet ved Døden; men de økonomiske Forhold er gode, og Ædrueligheds- og Sædelighedsforholdene særdeles tilfredsstillende. Flere af Stedets Huse er gaaet over i Hænderne paa Kristianiafolk, der anvender dem til Sommeropholdssteder.

Stedet har 8 F a r t ø i e r i udenrigsk Fart med samlet Drægtighed 5 157.68 Reg.-Ton.

Hølen.

Ifølge indhentede Oplysninger fra Ordføreren i Hølen og fra den i Hølen boende Lensmand i Vestby er Forholdene i Ladestedet i det hele taget omtrent de samme som ved Afgivelsen af forrige Femaarsberetning, idet specielt er udhævet, at ingen nævneværdig Forandring er indtraadt i Stedets økonomiske Forhold eller i Handels-, Haandværks-, Arbeider- eller Ædrueligheds- og Sædelighedsforholdene. Stedets Veie og Gader har nu en Længde af 900 m. Paa Stedet findes ingen Foreninger eller Samlag. Formue og Næring var i Ligningsforretningen anslaaet til henholdsvis Kr. 130 800 og 40 385 i 1891, Kr. 86 400 og 36 205 i 1892, Kr. 83 700 og 37 895 i 1893, Kr. 126 900 og 41 135 i 1894 samt Kr. 96 600 og 42 350 i 1895.

Son

er desværre i stadig Tilbagegang, og det er med meget store Vanskeligheder, at Udgifterne kan klares; i det sidst forløbne Aar var Byskatten steget til Kr. 18.50 af hvert 100 Kr. skatbar Indtægt, og det forudsaaes, at den endnu vilde forøges uforholdsmæssig paa Grund af det Udfald, Voteringen om Oprettelsen af Brændevins-samlag paa Stedet erholdt. Skatten paa Formue er Kr. 3.40 pr. 100 Kr., hvorhos betales Kr. 2.80 pr. Kr. 1 000 af Takstsummen paa faste Eiendomme (Bygninger og Grunde).

Stedet har sin væsentlige Næring af Søfart og et Skibsværft. Paa Stedet er hjemmehørende 11 Seilskibe i udenrigsk Fart af samlet Drægtighed 4 505 Reg.-Ton, og i indenrigsk Fart 2 Jagter med samlet Drægtighed 31 Reg.-Ton. De paa Stedet hjemmehørende 12 Dæksbaade, drægtige tilsammen 70 Reg.-Ton, benyttes kun som Fiskerbaade. Paa Værftet er der i Femaaret ikke bygget noget nyt Skib, hvorimod Værftet har haft 2 større Reparationer; forøvrigt har der ved Værftet hver Vinter været udført mindre Reparationer, Kjølhaling og Kobringer. Værftets gennemsnitlige Arbeidsstyrke er 40 Mand.

Den et Interessentskab tilhørende Dampsaag drives et Par Maaneder om Vaaren med Leieskur og beskæftiger da gennemsnitlig 10 Mand.

Længden paa Stedets Gader er opgivet til 2 262 m. og paa Stedets Brygger til 315 m.

Stedet har ingen Foreninger eller Samlag af nogen Art, ingen Husflids- eller Haandgjerningsskole, og Stedets Handels-, Haandværks- og Arbeiderforhold har i Femaaret ingen Forandring undergaaet. Sædelighedsforholdet skildres som godt og Ædruelighedsforholdet har efter Ordføreren Opgivende i Femaaret bedret sig saaledes, at det nu maa karakteriseres som meget godt.

Indvaanerantallet holder sig omtrent ved det samme; men paa ingen enkelt Haand er der synderlig Formue eller Indtægt, der kan skatlægges; hver enkelt Mands Næring er saa liden, at ved Udregningen af den skatbare Indtægt bliver kun en liden Del skatbar.

Ligningsprotokollen udviser, at Formue og Næring i hvert af Aarene har været:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Formue.....	205 900	227 500	217 418	264 575	250 340
Indtægt (Næring).....	134 508	138 720	143 042	134 340	122 522

Drøbaks Byfogedkontor, $\frac{31 \text{ December } 1895}{6 \text{ Juni } 1896}$.

D. Faye Hansen.

*Bilag 4.***Beretning om «Foreningen til Fremme af Fiskeriet i Kristianiafjorden indenfor Drøbak» og dens Virksomhed i Aarene 1891 til og med 1895**

samt Opgave over Fisk ankommet til Kristiania Fiskebrygger fra Fjorden indenfor Drøbak i samme Tidsrum og samlet Værdi af samme.

Foreningen har i 1891 og 1892, i Forbindelse med sin Virksomhed til Forebyggelse af hensynsløs Opfiskeri af Yngel og den endnu ikke madnyttige Smaafisk samt Opsyn med Overholdelse af de i dette Øiemed udstedte Fredningsbestemmelser, tillige været sat istand til at gjøre Forsøg med Udlægning af befrugtet Torskerogn og Udsætning af kunstig udklækket Torskeyngel paa fredede Grunde i de indre Dele af Fjorden samt med Udsætning af Sørretyngel i en til Bestumkilen førende større Bæk (Hofselsen), hvilke Forsøg alle er foretagne uden mærkbare Uheld. Saaledes blev Torskerogn indkjøbt af Foreningen gennem Styrmand Blegen, ved Kristiania Brygge, hvor et større Parti levende Torsk var ankommen. Efterhaanden som Fisken fandtes gydefærdig, blev Rognen befrugtet og straks udlagt, — for en Del ogsaa paa Østsiden af Fjorden ved Ljan. Der erholdtes paa denne Maade ca. 34 Liter befrugtet Torskerogn; 1 Liter er, som bekjendt, flere Millioner Rogn. Som bekjendt, blev der af Opsynet i April d. A. paa Formandens Initiativ anbragt Bassiner af galvaniseret Jerntraaddug paa de fredede Strækninger af Frognerkilen og Bestumkilen, samt i Mundingen af Hofselsen. I de førstnævnte to Bassiner, der har god Græsgrund, blev der i samme Maaned udsluppet ca. 10 Millioner spæd Torskeyngel fra Flødevigens Udklækningsanstalt. Ynglen blev transporteret i store dobbelte Trækasser, fyldte med friskt saltholdigt Søvand. Den indre Kasse, hvor Ynglen befandt sig, var paa Siderne betrukket med fint gjennemsigtigt Lærred og Bunden med ganske fin Sigtedug. Det friske og saltholdige Søvand kunde saaledes uhindret trænge ind fra Yderkassen til Inderkassen og stadig forfriskes med Vand af samme Temperatur. Ynglen saa noksaa frisk og livlig ud ved Ankomsten og da den blev sluppet i Bassinerne. De nævnte Bassiner blev oventil betrukket med tyndt gjennemsigtigt Lærred og gjentagne Gange besat med befrugtet Torskerogn.

Den 7 Juni 1892 ankom til Kristiania med Sydbanen 10 800 Ørretyngel fra Aas Landbrugsskole og afhentedes i Baad af Opsynsbetjenten og hans Assistent fra Jernbanebryggen. Ynglen blev transporteret i store Blikbeholdere, hvori ferskt Vand, der stadig forfriskedes undervejs med smaa Isstykker, som medfulgte Transporten i en Beholder. Ynglen saa ualmindelig frisk og livlig ud ved Ankomsten og da den blev sluppet ud i Bassinet ved Hofselsen. Bassinerne blev i Sommerens Løb jevnlig efterseet af Opsynet, og var det ganske interessant at iagttage, at endel af Ørretynglen holdt sig i længere Tid i Bassinet udover Sommeren, trivedes godt og voksede sig stor.

Paa en gammel Østersgrund er gjort Forsøg med Udlægning af kalkede Tagsten til Opfangelse af Østersyngel. Dette Forsøg er bleven forstyrret af uvedkommende Personer. Paa Grunde, hvor der findes Moderøsters, formenes denne Fremgangsmaade hos os at kunne anvendes med Held, hvorfor Foreningen til Sommeren agter at anstille flere Forsøg i den Retning.

Fra Flødevigen ankom 8 Mai ca. 18 Millioner Torskyngel, som tidlig den paafølgende Morgen transporteredes til de ved det indre af Frognerkilen og Bestumkilen anbragte Bassiner. Ynglen fremkom iaar som det foregaaende Aar, i dobbelte Trækasser, hvori Søvandet opfriskedes underveis, havde holdt sig frisk og livlig ved Ankomsten og da den blev sluppet i Bassinerne.

Den 9 Juni afhentedes fra Aas Landbrugsskole 16 000 Ørretyngel, der fra Sydbanestationen blev kjørt ud til Mundingen af Hofselven og sluppet ud i et der anbragt Bassin. Ynglen transporteredes i smaa Blikbeholdere, stadig forsynet med smaa Isstykker, og al Ynglen saa ualmindelig frisk og livlig ud ved Ankomsten til sit Bestemmelsessted. Bassinet blev jevnlig efterseet af Fiskeriopsynsbetjenten i Sommerens Løb, og var det ganske interessant at iagttage, at endel af Ynglen ogsaa iaar holdt sig i længere Tid i Bassinet, udover Sommeren trivedes godt og voksede sig stor. Stationsmesteren paa Bygdø fortalte mig, at han i dette Aars Vaar havde seet større Stimer af Ørretyngel i Hofselven, og antog han, at det var af den Yngel, Foreningen havde ladet udslippe i Elven 1892 om Sommeren.

Den 17 Juli udlagdes 3 Snes Moder-Østers paa 4 forskellige Steder i Frognerkilen og samtidig dermed nedsænkedes 120 overkalkede Tagsten til Opfangelse af Østersynglen. 1 Oktober s. A. blev Tagstenene efterseede; men der kunde ikke sees nogen Antegning til Østersyngel paa nogen af dem, hvorimod paa de Tagsten, der samtidig med Moder-Østers udlagdes ved Nesøen i Asker, kunde spores saadan Yngel og præsenterede sig som Miniaturøsters, af Størrelse som Neglene paa en spæd Barnehaand.

Foreningen har ogsaa iaar været istand til at fortsætte med sine Forsøg med Udlæggelse af befrugtet Torskerogn og Udslipning af Yngel. Paa fredede Strækninger i Frognerkilen samt paa Sydsiden af Nakholmen opsattes i de første Dage af Mai Bassiner af galvaniseret Jerntraaddug No. 4, oventil beklædte med Strie. I disse udlagdes 15 Liter befrugtet Torskerogn. Torskeyngel var nemlig i det Aar ikke at erholde fra Flødevigen, hvorfra man i de to foregaaende Aar havde erholdt tilsammen ca. 35 Millioner udklækket Yngel.

I de første Dage af Juni afhentedes fra Aas Landbrugsskole og fra Randsfjord ca. 23 000 Ørretyngel, væsentlig Sørrer, og fra Haugsund ca. 2 000 Laksyngel, som udsattes i de Bække, der udmunder i Frognerkilen, Bestumkilen og Holtekilen. Ynglen transporteredes i Blikspand, stadig forsynede med et Stykke Is, og al Yngel viste sig frisk og livlig ved Ankomsten til sit Bestemmelsessted.

Den 31 Oktober og 5 November ankom fra Østerskompaniet «Norge»s Anlæg ved Lyngør ca. 10 000 1 à 2 Aars gammel Østersyngel i aldeles frisk Tilstand. Disse udlagdes straks paa Grunde, hvor der visseligen i tidligere Dage har været Østersbestand, saaledes omkring Sandviksbugten paa 8 forskellige Steder, og ligeledes ved Øerne fra Ytre Brandskjær til Steilene paa 7 forskellige Steder. Ved Valget af Lokalteter for Østersens Udlægning, har man — foruden at indhente Grundeernes Tilladelse — saavidt gjørligt taget Hensyn til, at der fra beboet Hus kan føres Indseende med, at ikke Uvedkommende forstyrrer Anlæggene, og er disse derhos bleven forsynede med iøinefaldende Fredningsplakater. For med Lethed at kunne føre Tilsyn med Østersynglens Trivsel og Udvikling paa de forskellige Steder, har man nedsænket fladbundede Kurve af galvaniseret Jerntraad, hvori er anbragt $\frac{1}{2}$ Snes Stykker Yngel i hver Kurv. Før Jul blev et Par af disse Kurve, liggende i Sandviksbugten, optagne og nogle faa Østers aabnede; disse viste sig at have trivedes godt paa sit nye Opholdssted og var meget velsmagende.

I de senere Aar er der fisket en ikke ubetydelig Mængde af Smaatorsk, for liden til at komme ind under Optællingen ved Bryggerne, og er Fiskerne tilbøielige til at betragte denne forøgede Tilgang paa ung Fisk som et Resultat af Foreningens Virksomhed. Der er ogsaa indberettet af Fiskere, at de i Nærheden af de Steder, hvor Torskyngel fra Flødevigen har været udsat, har iagttaget store Sværme af ganske smaa Torsk i Moldbakken paa 2 à 3 Favne Vand, og udtalt som sin Formening, at denne Smaatorsk skriver sig fra den af Foreningen udsatte Yngel. I det hele taget er Fiskerne, især paa Vestsiden af Fjorden, mere og mere kommet til Erkjendelse, at Bestanden af de stationære Fiskearter har vokset under Foreningens Bestræbelser for at se overholdt de givne Forbud mod Brug af «Kultevad» og anden Redskab, der under Slæbning berører Bunden; ligesom de ogsaa erkjender Gavnligheden af Udsættelse af Yngel paa hensigtsmæssige Steder. Foreningen har fremdeles været istand til at fortsætte sine Forsøg med Udlæggelse af befrugtet Rogn og Udslipning af Yngel. Ved Nakholmen og Herbernsundet samt Kjørbo i Bærum opsattes i Slutningen af April og de første Dage af Mai Bassiner af galvaniseret Jerntraaddug, oventil beklædt med Strie. I disse udlagdes $8\frac{1}{2}$ Liter befrugtet Torskerogn.

Fra Flødevigen ankom 7 Mai til Kristiania 15 Millioner Torskyngel, som samme Nat med den lille Dampbaad «Ellida» transporteredes ud til det ved Nakholmen anbragte Bassin. Ynglen, der denne Gang, ligesom tidligere, var fremkommet i dobbelte Kasser, hvori Søvandet opfriskedes underveis, havde holdt sig frisk og livlig.

Den 27 Mai ankom til Kristiania fra Haugsund 3 000 Laksyngel, som udsattes i et anbragt Bassin i Engervandet ved Sandviken. Den 13 Juni afhentedes fra Gaarden Berger i Randsfjord 6 000 Ørretyngel; af denne blev 2 000 udsluppet i Frognerdammen og over det Resterende disponeredes af Formanden.

Den 17 Juni afhentedes fra Aas Landbrugsskole 15 000 Ørretyngel, som udsattes i Ljanselven, Frognerelven og Hofselven. Ynglen transporteredes i Blikspand stadig forsynet med et Stykke Is. Ynglen saa frisk og livlig ud ved Ankomsten til sit Bestemmelsessted. Alle Bassiner er i Sommerens Løb bleven efterseede af Opsynet, og henimod Høsten har man igjen fjernet Jerntraaddugene.

Den 19 Oktober ankom til Kristiania fra Østerskompaniet «Norge»s Anlæg ved Lyngør ca. 2 500 Østersyngel i aldeles frisk Tilstand. Disse udlagdes straks paa Grunde, hvor der af Foreningen tidligere er udlagt Moder-Østers, og hvor Kulturen har havt al ønskelig Fremgang, saasom ved Hals- og Hestesund paa Nesøen i Asker, Jernholmerne, Kalvøen, Kjørbo og Grosserer Plathes Landsted i Bærum samt paa Steilene.

Efter den ved Kristiania Fiskebrygger foretagne Optælling er der i hvert af Femaarets enkelte Aar over Bryggerne indført følgende Kvanta Fisk fra Distriktet indenfor Drøbak til følgende Gjennemsnitsværdier:

(Se Tabellen næste Side.)

Omstaaende Tal omfatter blot Værdien af den over Fiskebryggen indførte Fisk, hvortil for det indre Distrikts Vedkommende bliver at lægge Værdien saavel af den Fisk, som bliver forbrugt i selve Distriktet, som af den, der er solgt i Byen uden at føres over Bryggen, og som for hvert af Aarene formentlig kan ansættes til mindst Kr. 25 000.

			1891.		1892.		1893.		1894.		1895.	
				Kr.		Kr.		Kr.		Kr.		Kr.
Aal	Stkr.	2 312	2 137	1 741	1 244	2 758	2 054	2 709	2 318	2 647	1 764	
Hummer	—	630	740	637	542	430	352	849	869	448	489	
Østers	Snes	735	2 332	289	974	422	1 330	415	1 035	283	881	
Skjæl	—	397	64	637	100	940	188	1 215	239	914	173	
Laks	Kg.	-	-	142	278	-	-	-	-	133.7	200	
Ørret	—	526	1 097	452	904	563	955	623	1 132	952	1 867	
Torsk	Stkr.	41 443	45 540	44 013	43 327	50 322	51 057	65 219	64 158	65 753	61 976	
Lange	—	82	90	-	-	-	-	-	-	-	-	
Kolje, Lyr og Sei	Snes	976	9 323	1 254	10 041	1 187	7 089	1 897	10 365	2 445	16 363	
Flyndre	Kg.	530	530	378	378	-	-	1 391	1 463	-	-	
Helleflyndre	—	-	-	26	18	-	-	-	-	-	-	
Makrel	Stkr.	8 042	3 377	27 772	14 537	33 311	3 330	84 696	30 890	65 996	14 325	
Horngjæl	—	278	80	304	89	298	89	156	39	-	-	
Hvitting og Sypiger	Snes	2 524	1 699	2 812	1 941	3 314	2 642	4 336	3 537	3 936	3 286	
Smaasild	Liter	31 370	5 272	42 770	5 104	100 800	10 080	76 000	9 151	20 100	2 090	
Garnsild (Snesesild)	Snes	12 776	5 581	2 060	828	11 110	4 439	8 786	2 636	13 710	4 048	
Ansjos	Liter	4 790	787	60 414	7 682	12 910	2 582	48 600	11 863	165 180	32 280	
Ræker	—	432	416	300	383	407	335	473	446	604	558	
Krabber	Snes	-	-	-	-	3	6	-	-	-	-	
			79 065		88 370		86 528		140 141		140 300	

O p g a v e

over

Akershus Amts Veinet ved Afslutningen af Femaaret 1891—1895.

Herred.	Hoved-	Bygde-	Til-	Ride-	Udført Vei-		Vedligeholdelses-			Sum	Godt-	Anmærkninger.
	vei	vei	sammen		arbejde :		udgifter :			Vedlige-	gjørelse	
	1895.	1895.	1895.		Nye	Om-	Udbetalt	Naturalarbeidets		hol-	for	
				vei.	Anlæg.	læg-	af	Værdi :		delses-	Natural-	
						ninger.	Herreds-	Sommer.	Vinter.	udgifter.	arbejde.	
	Km.	Km.	Km.	Km.	Km.	Km.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	
Vestby	19.9	60.3	80.2	-	-	1.8	180	9 520	2 800	12 500	2 000	1.00 pr. Sk.mark.
Kraakstad	15.9	81.4	97.3	-	-	-	1 055	4 750	3 288	9 093	5 056	2.50 pr. Sk.mark.
Aas og Frogn	45.1	85.9	131.0	-	-	-	1 359	8 675	6 532	16 566	-	
Nesodden ¹⁾	7.7	42.6	50.3	-	1.5	-	300	40	90	-	3 790	758 Sk.mark à 5.00 pr. Sk.mark.
Aker { Østre.	27.2	57.4	84.6	-	5.6	1.1	14 000	5 685*	3 410*	23 095	9 095	* 3.20 pr. Sk.mark.
{ Vestre.	14.4	60.8	75.2	-	-	-	17 350	5 963*	3 578*	26 891	9 541	* 3.20 pr. Sk.mark.
Bærum	23.0	55.2	78.2	-	2.0	11.0	2 135	-	-	-	11 205	4.00 pr. Sk.mark.
Asker	12.3	38.5	50.8	-	-	2.4	1 320	2 058	501	3 879	-	
Høland	41.0	86.0	127.0	-	-	-	4 171	14 846	3 427	22 444	-	
Urskog	22.0	55.0	77.0	38.0	-	-	-	5 855	900	-	3 537	2.00 pr. Sk.mark.
Enebak	11.6	73.1	84.7	-	-	-	-	-	-	-	8 221	2 055.16 Sk.mark à 4.00 pr. Sk.mark.
Fet	24.0	39.3	63.3	-	-	-	-	7 780	4 670	-	7 780	5.00 pr. Sk.mark.
Sørum	21.0	30.0	51.0	-	-	-	-	4 626	1 922	-	?	5.50 pr. Sk.mark.
Skedsmo	24.7	23.6	48.3	-	-	-	615	-	-	-	9 755	5.00 pr. Sk.mark.
Nittedalen	25.6	16.5	42.1	-	-	1.1	342	3 176	769	4 287	4 188	3.00 pr. Sk.mark.
Nes	19.2	130.8	150.0	21.0	-	-	300	18 000	4 500	22 800	-	
Eidsvold	48.1	64.5	112.6	-	-	1.0	4 717	13 928	3 365	22 010	9 650	4.50 pr. Sk.mark.
Ullensaker ²⁾	51.0	61.0	112.0	-	9.0	1.0	890	19 600	5 220	25 710	11 867	4.17 pr. Sk.mark.
Gjerdrum ²⁾	6.0	29.0	35.0	-	6.0	-	150	9 300	2 570	12 020	3 310	3.00 pr. Sk.mark.
Nannestad	15.0	73.0	88.0	-	2.0	1.0	976	10 750	3 000	14 726	-	
Hurdalen ²⁾	9.0	51.0	60.0	-	6.0	-	921	1 659	999	3 579	1 824	2.50 pr. Sk.mark.
Fering ²⁾	22.0	3.0	25.0	-	-	-	-	628	750	-	741	2.00 pr. Sk.mark.
	505.7	1 217.9	1 723.6	59.0								

¹⁾ 65 Km. af Hovedveien gennem Oppegaard vedligeholdes for Sommerveiarbeidets Vedkommende for Amtskassens Regning, ²⁾ Nedlagte Bygdeveie erstattet med ny Hovedvei. ³⁾ Gammel Hovedvei overgaet til Bygdevei.

III.

Kristiania.

Underdanigst Beretning

om den økonomiske Tilstand i Kristiania
i Femaaret 1891—1895.

Medfølgende af Kristiania Magistrat afgivne Beretning angaaende Kristiania Bys økonomiske Tilstand i Femaaret 1891—1895 vedtages herved som underdanigst Femaarsberetning for nævnte Tidsrum for dette Overøvrighedsdistrikts Vedkommende.

Kristiania Stift, 20 April 1898.

M. Rye.

1 og 2. Handel og Skibsfart.

For at erholde en Oversigt over, hvorledes Kristianias Bys Handels- og Skibsfartsforholde har stillet sig i Femaaret 1891—1895, har Magistraten som sædvanlig ved tidligere Femaarsberetningers Afgivelse henvendt sig til Kristiania Børs- og Handelskomite med Anmodning om, at denne velvillig vilde meddele en saadan Oversigt.

Denne Anmodning har Komiteen efterkommet i den som Bilag I medfølgende trykte Beretning om Byens Handel og Skibsfart i Femaarsperioden.

Idet Magistraten henviser hertil, finder man det upaakrævet nærmere at omhandle disse Forholde.

Beretningen er saalydende:¹⁾

Femaaret 1891—1895 tør i det Hele taget neppe siges at have været ugunstigt for Byens Fremvækst, om der end i flere Næringsgrene har været Stilstand eller endog Tilbagegang.

Jernbanetrafikken er noget forøget.

Daglønningen har holdt sig paa en rimelig Høide.

Export og Import har tiltaget og Byens økonomiske Vilkaar har været i Fremgang.

Forretningslivet i Kristiania

har været jevnt og roligt, uden større Begivenheder. Der har vistnok ofte været hørt Klager fra Forretningsdrivende over Stagnation og Flauehed i forskellige Brancher, og om disse Klager end delvis maa erkjendes at have været berettigede, tør de dog siges ogsaa hyppig at have været overdrevne. Konjunkturerne paa Verdensmarkedet har været stagnerende omtrent gjennem hele Femaaret, og dette har selvfølgelig heller ikke gaaet vor Hovedstad sporløst forbi. Stærkest har de vistnok været følt af de i Skibsfarten interesserede. Paa den anden Side synes flere Tegn at berettigede til en mindre pessimistisk Opfatning af Femaarets økonomiske Resultater. Der maa siges at have raadet sunde Forholde inden Byens Forretningsdrift. Forbrugsevnen inden de lavere Lag af Befolkningen har holdt sig usvækket. Ikke saa ganske faa industrielle Anlæg er startede med indenbys Kapital, navnlig paa Træmasseindustriens Omraade, ligesom flere Anlæg er udvidede. Disse Nyforetagender har dog tildels fremkaldt Overproduktion og følgelig vist sig mindre rentable end paaregnet.

Pengemarkedet.

Diskontosatserne i Norges Bank har været følgende:

	Vexler.	Vexelobligationer.
Fra 1 Januar 1891	4 $\frac{1}{2}$ Pct.	4 $\frac{1}{2}$ Pct.
- 5 Februar 1891	4 -	4 $\frac{1}{2}$ -
- 5 April 1891	4 $\frac{1}{2}$ -	4 $\frac{1}{2}$ -
- 16 — 1891	5 -	5 -
- 4 Juli 1891.....	5 $\frac{1}{2}$ -	5 $\frac{1}{2}$ -
- 1 August 1891	5 -	5 -
- 17 November 1891	5 -	5 $\frac{1}{2}$ -
- 30 — 1891	5 $\frac{1}{2}$ -	6 -
- 18 December 1891 ..	6 -	6 -
- 3 Februar 1892	5 $\frac{1}{2}$ -	6 -
- 29 August 1892	5 -	5 $\frac{1}{2}$ -
- 9 Mai 1894.....	4 $\frac{1}{2}$ -	5 -
- 21 September 1894... ..	4 -	4 $\frac{1}{2}$ -
- 3 — 1895.....	3 $\frac{1}{2}$ -	4 -

Som det vil sees, var Pengemarkedet meget uroligt i Løbet af 1891, med ikke mindre end 8 Diskontoforandringer og med tiltagende Stramhed, der først

¹⁾ De forskellige Afsnit følge i en anden Orden end i Beretningen.

Det stat. Centralbureau's Anm.

kulminerede i December, da Banken satte Vexeldiskontoen op i 6 Pct. Denne usædvanlig høie Kurs holdt sig dog blot omtrent $1\frac{1}{2}$ Maaned, men først i 1894 kom Diskontoen atter ned i $4\frac{1}{2}$ Pct. Som en af Aarsagerne til Markedets Stramhed i 1891 har man i forrige Femaarsberetning omtalt Hypothekbankens Konverteringslaan til $3\frac{1}{2}$ Pct., der krævede store Beløb. Hertil kom imidlertid den ved den lave Rente bevirkede livligere Virksomhed i Næringslivet ved Anbringelse af ledige Kapitaler i faste Foretagender (Industri, Skibe etc.), samt den Omstændighed, at forskellige offentlige Fonds inddrog sine betydelige Indskud i Privatbankerne til Anbringelse mod Pant i faste Eiendomme. Endelig maa ogsaa nævnes de ualmindelig høie Kornpriser, som bandt store Summer.

Senere har Pengemarkedet været roligt med gennemgaaende høie Diskontosatser.

Trælastexporten.

1891.

Aaret 1890 var gaaet ud med lave Priser, og disse vedblev under Størsteparten af 1891 og gik tildels endog yderligere ned, saa at Exportens Gjennemsnittsværdi tiltrods for den noget, om end ubetydeligt, øgede Mængde var noget lavere i 1891 end i 1890. Aarets sidste Maaneder bragte nogen Stigning. Aarsagen til de mislige Konjunkturer paa Trævaremarkedet maa væsentlig søges i de store Beholdninger i Sverige og Finland.

Af høvlet Last skibedes omtrent 6 Pct. mere end i 1890, men til lavere Priser end noget Aar siden 1879. De begyndte med £ 7—10 pr. Std. for 1×7 1ma Gran cif. Vestkysten af England; men der blev solgt lige ned til £ 6—15. Af Rundlast var der Overflod paa Markedet.

Australien var en god Kunde for Høvellast, dog var det dertil skibede Kvantum mindre end i 1890, idet Salgene foregik til stadig vigende Priser lige ned til £ 5—12—6 for Gran, mixed, da der i Melbourne forefandtes store Konsignationer, som trykkede Markedet. Frankrige forsynede sig godt i Anledning den ventede Toldforhøielse.

Der fremflødedes i Glommen 270 000 Tylvter, deraf blot omtrent 100 000 Tylvter stort nok til deraf at skjære fra $2\frac{1}{2} \times 6\frac{1}{2}$ til 3×9 . Middel-dimensionen i Glommen gaar stadig tilbage.

1892.

Markedet var meget roligt med nogen Prisnedgang for høvlet Last, for-aarsaget af Overproduktion i Norge. Derimod kunde der noteres en Smule Stigning for skaaren Last, idet Produktionen i Sverige og Finland i de 2 sidste Vintre havde været indskrænket. Fra Norge exporteres forholdsvis mindre Skurlast.

Exporten fra Norge af høvlet Last var 490 000 m³ mod 579 000 foregaaende Aar. Fordringerne var i Begyndelsen ganske store: £ 9—10—0 for 1ma Furu og £ 8 for 1ma Gran cif. Vestkysten, men allerede ved Aarsskiftet var der gjort Salg til £ 9 og £ 7—10, som senere gik ned til £ 7—5 og £ 7—0 for Gran. Af Skurlast var ogsaa Exporten mindre end i 1891. Mine-tømmer betaltes i Januar med 24/6 d pr. Load cif. Hull, i Marts med 24/ d og senere 23/6.

En stor økonomisk Krise i Melbourne hemmede Udførselen til Australien, som efter England har været vor vigtigste Kunde. Der skibedes didhen i Aaret blot 5 500 Std. mod omtrent 21 700 Std. i 1891, uagtet Fragterne var lave.

Paa Grund af sine prohibitive Toldsatser var Frankrige omtrent udelukket. Derimod øgede Holland, Spanien og Sydafrika sin Indførsel af norsk Last.

I December dannedes en norsk Høvellast-Exportforening, til hvilken der sattes store Forhaabninger.

1893.

Ifølge den officielle Statistik udgjorde den samlede Export af uforarbeidede eller halvforarbeidede norske Trævarer:

i 1891.....	1 932 000 m ³	til en samlet Værdi af Kr. 30 421 600
- 1892.....	1 895 000 - - - -	— - - 27 843 200
- 1893.....	1 686 505 - - - -	— - - 27 031 300

Heraf vil sees, at den samlede Exportmængde i 1893 var forholdsvis mindre end Exportværdien, hvilket navnlig skyldes den indtraadte moderate Stigning i Priserne paa høvlet og skaaren Last. Der var usædvanlig smaa Beholdninger saavel i Udførsels- som i Indførselslandene, takket være den af svenske og finske Exportører foretagne Indskrænkning i Produktionen. Den foran nævnte nydannede norske Exportforening fik gennemført flere gavnlige Forandringer i Afskibernes Interesse.

Priserne paa Høvellast begyndte med £ 7—5 à £ 7 pr. nom. Std. 1ma Gran cif. til Vestkysten og holdt sig saaledes indtil September, da der indtraadte nogen Stigning. Først i de to sidste af Aarets Maaneder, da London gjorde større Indkjøb, kom der imidlertid Liv i Handelen og flere Partier solgtes cif. til Importørerne, hvorved de risikable Konsignationsskibninger delvis kunde undgaaes. Priserne paa skaaren Last (3 × 9 Furu og Gran) var gode; derimod daarligere for Minetømmer. Battenspriserne langs Jernbanelinierne var 12 à 12½, undtagelsesvis 13 Øre pr. 2 eng. Fod 2½ × 6½ 3^a Sortering.

Krisen i Australien vedvarede. Indskrænket Import i Spanien paa Grund af forhøiede Toldsatser. Fragterne var lave hele Aaret.

1894.

Aaret kan betegnes som et Middelsaar. Udførselen var noget større end i 1893: 1 716 000 m³ mod 1 687 000, men Forøgelsen falder væsentligst paa de mindst værdifulde Sorter, huggen og rund Last. Exporten til Frankrige var paa Grund af de høie Toldsatser forholdsvis liden (ialt ca. 2 300 m³), derimod tiltog Skibning af Skurlast til Spanien. Udførselen af Høvellast til London var større end foregaaende Aar, ligesom der af denne Vare gik næsten dobbelt saameget til Australien som i 1893. Ogsaa Sydafrika var en god Kunde og absorberede en god Del af, hvad de forskellige europæiske Lande ved Toldbeskyttelse har stængt ude.

Prisen for Høvellast til gode Havne paa Englands Vestkyst var i Begyndelsen af Aaret £ 7—15, men faldt noget allerede i Januar og holdt sig senere mellem £ 7—15 og £ 7—7/6.

Tømmerpriserne var 5 à 7½ Pct. høiere end i 1893. 12 Al. 9" Gran solgtes ved St. Hans for 27 à 28 Kr. mod 26 det foregaaende Aar. Indkjøbspriserne paa Skurlast var relativt høie.

1895.

Aaret begyndte med omtrent samme Priser som i 1894 og disse Konjunkturer vedvarede indtil September, da nogen Bedring indtraadte. Denne havde væsentlig sin Aarsag i Sydafrikas Behov af Last.

Af Høvellast exporteredes en Ubetydelighed mindre end i foregaaende Aar (100 850 mod 102 650 Std.). Prisen paa Normaldimensionerne 1×7 mixed Gran til Englands Vestkyst var £ 7 à 7—10/ pr. nom. Std. Vaarskibning, men steg udover Høsten gradvis til 8 £. Skaaren Last var Gjenstand for stor Efter-spørgsel udover Høsten, navnlig som nævnt paa Grund af Behov i Kap. Prisstigningen var ganske betydelig.

Battenspriserne langs Jernbanelinierne var $12\frac{1}{4}$ à $12\frac{1}{2}$ Øre pr. 2 eng. Fod $2\frac{1}{2}'' \times 6\frac{1}{2}''$ 3^a Sortering; steg senere til 13 og $13\frac{1}{4}$.

Foruden Forholdene i Sydafrika stillede ogsaa Exporten til Australien sig gunstigere end 1894 og de nærmest foregaaende Aar. Priserne var ivaar og isommer £ 6 à £ 6—5/ for mixed Gran med fulde Tillæg for de smaa Dimensioner og 15/ à 20/ mere for Furu.

Tømmerflødningen i Glommen androg til 361 500 Tylvter mod 372 900 i 1894. Dimensionerne aftager i betænkelig Grad og Kjøbet af 4 à 6" Top er i Stigende. Til Træmasseved anvendes nu baade stort og smaat Tømmer.

Tr æ m a s s e - I n d u s t r i e n .

1891.

Udsigterne paa Træmassemarkedet var fra Aarets Begyndelse ikke meget lyse, idet Priserne var lave og Konkurrencen stor. Paa Grund af den i 1890 dannede Træmasseforenings Beslutning om Indskrænkning i Produktionen lykkedes det dog at fremtvinge nogen Prisstigning tiltrods for, at den reducerede Produktion i 1891 paa Grund af de mange nye Anlæg, der i den sidste Del af 1890 og i 1891 kom i Gang, alligevel blev større end i 1890. Forbruget i de konsumerende Lande viste sig nemlig at være i sterk Stigning; navnlig gik Exporten til England betydelig op. For Frankriges Vedkommende var det samme Tilfældet, men dette var tilfældigt, idet Importørerne dersteds paa Grund af den paalagte Indførselstold forsynede sig over Behovet for 1891. Ikke alene blev saaledes Aarets Produktionsmængde udsolgt, men det gik ogsaa stærkt ind paa Beholdningerne. De største Kvanta antoges at være solgt til omtr. 30 Kr. fob. vaad Masse.

Totalexporten, som i 1890 gik op til 145 700 Ton vaad og 17 600 Ton tør Masse, udgjorde i 1891 henholdsvis 159 500 og 23 700.

Nogen Forøgelse af Celluloseexporten fandt derimod ikke Sted.

1892.

Fabrikerne kunde afslutte Aaret med nogen, om end ingen særlig stor Fortjeneste, hvilket for en stor Del skyldtes Træmasseforeningens Virksomhed. For Leverancer i 1892 havde denne noteret Kr. 36 pr. Ton vaad og Kr. 75 à 80 pr. Ton tør Masse (Gran), med hvilke Priser Høstsalgene ogsaa begyndte. Paa Grund af Købernes Tilbageholdenhed ved Aarets Begyndelse sluttede imidlertid enkelte mere ængstelige Fabrikanter til lavere Priser, lige ned til Kr. 30 fob., hvorfor Foreningen straks besluttede at gennemføre en Maanedes fuldstændig Stansning ved Fabrikerne. Selve denne Beslutning virkede; allerede inden Stansningen var traadt i Kraft, var større Kontrakter afsluttede til Priser, som nærmede sig Foreningens Notering. Først udpaa Høsten opnaaede imidlertid Markedet Fasthed, hvortil navnlig bidrog den i Tyskland herskende Vandmangel. Der betaltes da lige op til Kr. 38 fob. vaad og Kr. 80 tør. I det Hele kan

Gjennemsnittspriserne vistnok sættes til Kr. 4 for vaad og Kr. 7 à 8 for tør høiere end i det foregaaende Aar.

Af mekanisk Træmasse exporteredes ikke ubetydeligt mindre i 1892 end i 1891, saavel i tør som i vaad Tilstand.

Ingen nye Sliberier anlagdes.

Celluloseforeningen noterede Høsten 1891 for det paafølgende Aar følgende Priser: Sulfitmasse, tør, 1ma, Kr. 190, 2da Kr. 175 fob. og noget lavere for vaad; Sulfatmasse, tør, 1ma, Kr. 175 à 180, 2da Kr. 165 à 170. Aaret var gunstigt for Fabrikanterne, hvortil især bidrog, at der paa Grund af den herskende Koleraepidemi i flere papirfabrikerende Lande udstedtes Forbud mod Indførsel af Klude; herved steg Efterspørgselen for Cellulose, saa at den i September kunde noteres til Kr. 195 à 200 for 1ma og Kr. 180 à 185 for 2da Sulfitmasse, tør.

Papirfabrikanterne havde god Omsætning. Udførselen af Pakpapir steg fra 10 340 Ton i 1891 til 14 323 i 1892.

1893.

Aaret medførte en kontinuerlig Stigning i Priserne paa mek. Masse, navnlig fordi Foreningen af Frygt for Overproduktion havde besluttet at indskrenke Tilvirkningen til $\frac{2}{3}$ af det sædvanlige Kvantum. Allerede Høsten i Forveien begyndte Salgene med Kr. 35 og 73, henholdsvis vaad og tør, i Februar kunde Foreningen notere Kr. 40 og 80 à 85 og i August Kr. 42 og 85 à 90. I Aarets sidste Maaneder kunde der undtagelsesvis opnaaes lige til Kr. 55 og 110. Den nævnte Produktionsindskrænkning var allerede i Mai formindsket fra $33\frac{1}{3}$ til $23\frac{1}{3}$ Pct. og blev i August fuldstændig ophævet. Totaludførselen androg for Aaret til 161 500 Ton vaad og 17 800 Ton tør Masse. Sammenlignet med de nærmest foregaaende Aar viser det sig, at Exporten af tør Masse gaar tilbage, medens derimod den vaade Masse bliver mere og mere eneraadende. Vore vigtigste Kunder var England, som konsumerer stadig voksende Mængder, — Frankrige, hvorhen Udførselen ogsaa var noget større end i 1892, og Tyskland, som atter paa Grund af Vandmangel var nødt til at forsyne sig fra skandinaviske Fabriker. De gode Priser fristede til forceret Nybygning — til Skade for hele Bedriften.

De gode Konjunkturer for Cellulosemarkedet vedblev ogsaa at gjøre sig gjældende i 1892, idet Priserne paa Grund af de fremdeles eksisterende Importforbud mod Klude fremdeles var lønnende. Der betaltes Kr. 200 à 210 for 1ma Sulfit, Kr. 185 à 195 for 2da; for Sulfat Kr. 180 à 190 1ma og Kr. 170 à 180 2da. Saavel i Sverige og Amerika som i Norge byggedes imidlertid nye Fabriker, som vil trykke Priserne ned. I Norge fandtes der i 1893 10 Sulfit- og 4 Sulfat-Cellulosefabriker, deraf henholdsvis 3 og 2 i Forbindelse med Papirfabriker.

Der exporteredes i 1893 12 500 Ton vaad og 27 300 Ton tør Cellulose mod i 1892 henholdsvis 9 000 og 21 800 Ton.

Aaret var ikke tilfredsstillende for Landets Papirfabriker, idet Raamaterialernes Stigning i Priser ikke havde en tilsvarende Forbedring i Papirpriserne tilfølge. Konkurrencen var for stor og Efterspørgselen for liden.

1894.

De daarlige Udsigter for Træsliberierne, der ved Aarets Begyndelse gjorde sig gjældende paa Grund af den øgede Nybygning, blev gjort til Skamme, og Aaret bragte tilfredsstillende Resultater for Exportørerne. Vistnok androg den

ved Nybygninger og Udvidelser bevirkede Vækst i Produktionen til omtrent 50 000 Ton vaad, men denne Tilvækst sluttes alene af England, som forøgede sit Behov med en tilsvarende Mængde. Imidlertid kunde det ikke undgaaes, at Priserne sank i den stærke Konkurrence mellem Exportørerne indbyrdes og med den amerikanske Masse, hvoraf der skibedes omtrent 50 000 Ton til Europa, men heldigvis fik Prisfaldet ingen videre Indflydelse paa Fabrikernes Udbytte i 1894, da omtrent $\frac{4}{5}$ af Produktionen allerede ved Aarets Begyndelse var solgt til Priser fra Kr. 40 til over Kr. 45 vaad Masse, og omtrent Kr. 85 tør.

Betydelig Stigning i Exporten af vaad Masse, idet der af saadan udførtes 184 600 Ton; derimod gik den tørre Masse fremdeles tilbage.

Cellulosepriserne sank betydeligt. Afsætningen til Amerika var mindre end sædvanligt, da der anlagdes flere Fabriker derover til indenlandsk Produktion, tildels ved tyske og skandinaviske Ingeniører. Herved øgedes den hjemlige Konkurrence.

Enkelte Fabriker, som solgte for Leverance, opnaaede Kr. 190 for 1ma Sulfit med godt Udbytte, men for de øvrige var Priserne lavere, dog ikke ulønssomme. Der udførtes ialt 8 600 Ton vaad og 30 400 Ton tør Cellulose.

1895.

En Del af Produktionen var allerede foregaaende Høst solgt til Priser, der laa mellem Kr. 33 og 36 fob. pr. Ton. Kun undtagelsesvis kunde der opnaaes høiere Pris. Gjennemsniitspriserne for Aaret kan antagelig søges mellem Kr. 30 og 33 vaad og Kr. 60 à 65 tør Masse. En væsentlig Aarsag til Prisernes stærke Fald maa søges i, at Behovet af mekanisk Masse gik stærkt tilbage, navnlig i England, hvor Papirfabrikerne benyttede sig af de lave Priser paa den kemiske Masse til at gjøre store Indkjøb for Fabrikation af finere Papirsorter.

Ved Udgangen af 1895 fandtes der i Riget ialt 62 Træsliberier, hvoraf 1 dreves i Forbindelse med Bøttefabrik og 10 med Papirfabriker.

For Cellulosefabrikerne har Aaret været lidet tilfredsstillende paa Grund af den forcerede Nybygning i Norge og Sverige, som har drevet Priserne ned til et Lavmaal. Behovet har imidlertid været i Stigning navnlig i England. Celluloseforeningens sidste Notering

i 1895 var Kr. 135 pr. Ton 1 ^{ma} Sulfit, fob. og
- 130 - - 1 ^{ma} Sulfat,

med forholdsvis Reduktion for secunda Kvaliteter.

Der fandtes ved Udgangen af 1895 13 Sulfitfabriker og 4 Sulfatcellulosefabriker i Norge, hvoraf henholdsvis 3 og 1 dreves i Forbindelse med Papirfabriker.

Papirfabrikerne. Priserne holdt sig meget lave hele Aaret. Noget Udbytte kan neppe denne Industri have givet, undtagen maaske for de Anlæg, som selv har tilvirket sit Raamateriale. Efterspørgselen var stærkest efter naturelt, brunt Træpapir og Avispapir.

Tændstikfabrikationen

har i Femaaret undergaaet en Krise til det værre. Udførselen er gaaet jevnt tilbage saavel hvad Kvantiteten som endnu mere hvad Værdien angaar.

I 1891 holdt Priserne sig uforandrede paa de oversøiske Markeder. Skibningen var jevn og Beholdningerne gik med. Fabrikens Udbytte Middelaars. Høie Arbejdspenge og høie Priser paa Raastoffene.

1892 bragte faldende Priser i 2det Halvaar. Aarsudbyttet neppe et Middelsaar.

1893. Priserne uforandrede. Skibningerne jevnt godt i Aarets første Halvdel, senere mere ujevne. Udbyttet under middels; høie Priser paa Arbeide og Raastof.

1894. Udførselen betydelig mindre end i 1893, navnlig paa Grund af den østasiatiske Krig. Som Følge af store Beholdninger indskrænkedes Arbeidstiden ved Fabrikerne noget udover Høsten.

1895. Konkurrencen med Japan drev Priserne yderligere ned. Udover Høsten flere Ordres. Aarets Udbytte utilfredsstillende, — for flere Fabriker lig Nul. 2 Anlæg stansede paa Grund af daarlige Fremtidsudsigter og 1 solgtes i andet Øiemed; for de øvrige var Driften indskrænket.

H e s t e s k o s ø m f a b r i k e r n e

arbejdede i 1891 som i det foregaaende Aar under meget tilfredsstillende Vilkaar. Udførselen udgjorde omtrent 6 500 Ton til en Værdi af Kr. $3\frac{1}{4}$ Mill., det hidtil største Beløb i noget Aar. En forventet Toldforhøielse i Frankrige bidrog til at holde Priserne oppe og bevirkede en livlig Afsætning derhen; ligeledes tiltog Udførselen til England.

I Østerrige anlagdes flere nye Fabriker, som tildels begyndte at konkurrere i Udlandet med vore.

1892. De prohibitive Toldsatser i Frankrige formaaede ikke at indskrænke vor Export, som i Aaret steg noget, ogsaa til Frankrige, hvorhen der udførtes noget over 2 Mill. Kg. mod ikke fuldt $1\frac{1}{2}$ Mill. Kg. i 1890. Resultatet var i det hele tilfredsstillende.

I 1893 og 1894 var Forholdene vanskeligere. Anlæggene i Udlandet konkurrerede stærkt, og Toldsatserne i flere Lande hindrede Udførsel derhen. Exporten gik derfor tilbage. Nogen Forbedring bragte heller ikke 1895 i dette Forhold. Priserne gik jevnt tilbage Aar for Aar i hele Femaarsperioden.

Udsigterne for denne Industri er ikke meget lyse. Forhaabningerne staa væsentlig til oversøiske Lande, navnlig Sydamerika, hvor imidlertid Handelsforholdene i det hele taget er meget usikre.

S p i g e r f a b r i k e r n e

arbejdede i 1891 ligesom i sidste Halvdel af 1890 under ugunstige Forholde, delvis paa Grund af, at det svenske Marked under den nye Mellemrigslov var bleven lukket for endel af vore Fabriker, hvorved vort eget lille Marked blev overfyldt. Udførselsmængden omtrent som tidligere Aar, men Priserne lavere.

1892. Stigning i Udførselen til England og Sverige. Fra England sendes Varen for den større Del til Kolonierne, navnlig Indien. Naar Norge kan exportere saa meget til disse to jernproducerende Lande, har dette sin Grund i, at Fabrikationen falder billigere her i Landet.

1893 og 1894 bragte yderlig daarligere Priser. Der var Overproduktion paa Markedet, Konkurrencen skarp og Efterspørgselen ringe. I dette Forhold har heller ikke Aaret 1895 bragt nogen Bedring.

Dampskibsbygning.

Vore to store mekaniske Værksteder, Nylands og Akers Værksted, har i Femaaret været gennemgaaende godt beskjæftigede. Priserne har imidlertid stadig været lave, saa at Fabrikerne ikke har kastet nogen videre Fortjeneste af sig for Aktieieerne, saa meget mere som Arbeidslønningerne stadig har holdt sig høie. Et forholdsvis større Antal Dampskibe bygges nu ved indenlandske Værksteder, om det end ikke kan siges, at disse begunstiges i Konkurrencen med Udlandet. Altfor ofte bestilles endnu i Udlandet, hvis større Værksteder som Regel kan præstere kortere Byggetid og tilsyneladende ogsaa billigere Priser, idet de med Bestillinger i Udlandet forbundne, ikke ubetydelige Extraudgifter, ikke er saa iøinefaldende.

Uldvare-Industrien.

Aaret 1891 var utilfredsstillende for Fabrikanterne, — Efterspørgselen liden og Priserne lave. I 1892 sank de end yderligere, dog med nogen Stigning i Aarets Slutning. Exportmængden gik fremdeles tilbage. Aaret 1893 bragte godt Udbytte med stigende Omsætning og deraf følgende fuldt optaget Drift ved Fabrikerne. Priserne var dog fremdeles lave. Exporten steg fra 595 948 Kg. i 1892 til 909 732 Kg. i 1893. Det følgende Aar var ogsaa gunstigt, med bedre Priser, idet Raamaterialet delvis var billigere, medens Priserne paa det færdige Produkt holdt sig uforandrede. I de første 3 Kvartaler af 1895 var Afsætningen meget tilfredsstillende med omtrent uforandrede Priser, hvorimod det sidste Kvartal paa Grund af den milde Vinter og dermed følgende større Træghed i Detailhandelen ikke var saa gunstigt.

Uldvareindustrien er i god Fremgang her i Landet, hvad der for en stor Del kan tilskrives de enkelte Fabrikers mere gennemførte Specialisering af sine Produkter.

Bomuldsvæverier og Spinderier.

1891. Spinderierne var jevnt beskjæftigede, omend med mindre Fordel paa Grund af Nedgang i Priserne, som rammede baade Raamaterialet og Garnet. Enkelte led Tab paa Beholdninger af Garn, produceret af tidligere indkjøbt Raamateriale.

1892. Stærke Fluktuationer paa Bomuldsmarkedet, idet Noteringerne i April var lavere end nogensinde siden 1848. Senere steg de stærkt paa Grund af daarlig Høst i Amerika. Udførselen af Bomuldsgarn steg til 136 676 Kg. mod 89 699 i 1891. Væverierne var af Mangel paa Ordres ikke fuldt beskjæftigede, idet Efterspørgselen var liden og Priserne lave.

1893. Fabrikerne arbeidede under vanskelige Forholde. Bomuldsmarkedet var uroligt med Fald og Stigninger, afhængige af Høstudsigterne. Spinderierne arbeidede jevnt, men Garnpriserne var lave og Omsætningen træg.

Udførselen af Væveriprodukter var betydelig større end i 1892; til Sverige noget mindre paa Grund af reduceret Kjøbeevne.

1894. Den ualmindelig store Bomuldshøst i Amerika foranledigede nedadgaaende Priser paa Bomuld; som Følge heraf sank ogsaa Garnpriserne og Priserne paa vævede Artikler, ligesom der ledes Tab paa ældre Beholdninger. Spinderiernes Drift var nogenlunde jevn. Væverierne formaaede ikke at beskæftige sine Maskiner fuldt ud, idet Konkurrencen med England tiltrods for de lave Priser var meget trykkende. Den samlede Udførsel af vævede Bomuldsvarer var imidlertid ikke ubetydelig større end i 1893, nemlig 614 105 Kg. mod 525 117 Kg. i sidstnævnte Aar.

1895. Bomuldspriserne var i jevn Stigning.

Spindrierne var fuldt beskæftigede med fordelagtigt Resultat paa Grund af bedre Garnpriser. For de Fabriker, som kun producerede grovt Garn til Husflid, var Konjunkturerne mindre heldige. Behovet af saadant er i Tilbagegang og Konkurrencen med Sverige er skarp. Der indføres nu omtrent intet ufarvet Garn fra Sverige til vore Væverier.

Ogsaa disse var vel beskæftigede med godt Udbytte. Flerfarvede Bomuldstøier er nu blevet den vigtigste Produktionsartikel.

Is exporten.

1891.

Isdriften begyndte tidlig i 1891 og sluttede sent, saa der blev lagret en Mængde Is, som paa Grund af den kolde Vinter var af udmærket Kvalitet. Da imidlertid Kulden var stærk ogsaa i Udlandet, saa at store Kvanta nativ Is trykkede Markedet, var Priserne lave. Paa Høstkontrakter opnaaedes indtil 9/0 Sh. for Vaarskibning og 12/0 Sh. for Sommerskibning til London; udpaa Sommeren opnaaedes imidlertid paa Grund af den stærke Konkurrence ikke mere end 9/0 à 10/0 cif. London.

Totalexporten var noget mindre end i 1890. Udbyttet for Exportørerne var daarligt nok.

1892

var ogsaa et mindre godt Isaar. Vistnok begyndte Aaret med gode Udsigter for den norske Isdrift, men det slog snart ind med streng Kulde baade her og i Udlandet, hvorved Exporten til Tyskland og Danmark omtrent faldt bort. De uheldige Sneforholde herhjemme gav dertil et mindre godt Produkt, paa samme Tid som de øgede Driftsomkostningerne betydeligt. De lave Priser, som bødes, kunde alligevel akcepteres paa Grund af de billige Fragter. Der noteredes lige ned i 7/6 for Vaarskibning og omtrent 10/0 Sommerskibning cif. London og henholdsvis 8/6 à 9/0 og 11/6 à 12/6 cif. Vestkysten.

Hvad det økonomiske Udbytte for Exportørerne betræffer, saa blev dette daarligt, hvortil ikke Isens daarlige Kvalitet bidrog. For flere Afskibere var den Aarsag til direkte Tab. Exportmængden var noget større end i det foregaaende Aar (omtrent 296 000 Reg.-Ton mod 280 000).

1893.

Paa Grund af Kulde og Sne fra Aarets Begyndelse til ud i Februar holdt Producenterne sig tilbage af Frygt for et ligesaa daarligt Aar som de to fore-

gaaende. Vaarvarmen kom imidlertid tidlig og bragte mere Liv i Markedet, saa at Priserne, som hidtil havde staaet i 7/6 cif. London Vaarskibning og 10/0 à 10/6 Sommerskibning, steg ikke ubetydeligt. I Begyndelsen af April betaltes 11/0 til Gravesend og i Juni oplevede man det Særsyn, at udenlandske Pengemænd begyndte at spekulere i norsk Blokis ved Indkjøb i større Mængder. I August betaltes op til 20/0 cif. London og 24 Frcs. cif. Ostende. Den tidlige Kulde bragte imidlertid Priserne til senhøstes at falde ned i 8/6 cif. Østkysten.

Ud paa Sommeren dannedes en Forening af større Exportører til Varetagelse af fælles Interesser.

Aarets Udbytte var i det hele tilfredsstillende, — noget over et Middelaaar. Omtrent hele Beholdningen blev solgt. Ved Siden af, at nogle Afskibere tjente godt, bragte dog Aarets delvis høie Priser Tab for enkelte, der var bundne ved større Kontrakter, til hvis Opfyldelse de maatte købe andetstedsfra.

1894.

Høstkontrakterne var vistnok sluttede til almindelig daarlige Priser, men større Partier blev ud paa Vaarparten til forholdsvis gode Priser opkjøbt for Sommerleverance af uheldige Spekulanter, hvorhos der, efter at disse havde drevet Noteringerne op, blev afsat ikke faa Skibsladninger til noksaa pene Priser. Udpaa Sommeren blev imidlertid London-Markedet overfyldt, saa at de der-værende Importører vanskelig kunde finde Afsætning; Priserne herhjemme faldt da ned til Kr. 1.80 à Kr. 2.00 pr. ny Reg.-Ton. Fragterne var lave hele Aaret igjennem.

Ligesom 1893 bragte 1894 Tab for enkelte Afskibere, som efter en heldig Forvinter regnede paa høie Priser; men i det hele taget tør Udbyttet vistnok karakteriseres som et Middelsaars, — maaske noget over.

Exportmængden omtrent 329 000 Reg.-Ton mod 340 000 i 1893.

1895.

Vinteren var kold lige ud i Midten af Marts, saa der blev samlet en Mængde Is af bedste Kvalitet — lige op til 30 Tommer tyk. Da Kulden imidlertid ogsaa var streng i Udlandet, samledes der store Kvanta nativ Is, saa at der ved Vaarskibningens Begyndelse var Overflod af Is, men faa Kjøbere. Den uvittige Konkurrence drev derhos Priserne ned, hvorfor Markedet aabnedes med meget lave Noteringer: 7/0 à 7/6 London, 8/6 à 10/0 Irland og til franske Kanalhavne 10.50 à 11.10 Frcs. Forholdet bedredes heller ikke udover Sommeren, idet London, som tildels var dækket ved tidligere Kontrakter, kun købte til 8/6 à 9/3 cif., Hull til 8/0 à 8/9. Først den varmere Eftersommer bragte nogen Bedring, men Priserne kunde dog ikke hæve sig over 9/0 à 9/6 cif. London, undtagelsesvis 10/0.

Aarets Resultat var daarligt for alle Interesserede.

Der exporteredes ialt omkring 330 000 Reg.-Ton.

Export af huggen Sten.

Der udførtes i 1891 omtrent 41 345 Ton huggen Sten. Priserne var noget bedre end i det foregaaende Aar. Udførselen foregaar væsentligst til Tyskland og England, men ogsaa til Danmark og Holland. Til det førstnævnte Land gaar Kantsten, Gadesten og finhuggen Sten til Broarbeider o. l., saaledes leveredes ikke saa ubetydeligt til de store Arbeider ved Nord-Østersøkanalen.

Exportværdien var i 1891 ca. Kr. 744 000.

I 1892 var Efterspørgselen livligere og Priserne bedre. Det udførte Kvantum blev saaledes noget større end i 1891.

1893. Det foregaaende Aars gode Udbytte af denne Industri fremkaldte større Konkurrence, som straks trykkede Markedet. For at ophjælpe dette oprettedes et Syndikat af Exportører, men da flere af disse negtede at slutte sig dertil, benyttede Udlandet sig heraf for end yderligere at drive Priserne ned.

I 1894 sprængtes det i 1893 dannede Syndikat og Konkurrencen blev større end nogensinde. Exporten dreves tildels ligefrem paa Rov med Overproduktion og tabbringende Priser.

Exporten af

naturligt Smør og Margarinsmør

har været i Tiltagende sammenlignet med tidligere Aar, navnlig for den sidstnævnte Artikel.

Udførselen af

kondenseret Melk

steg i Aarene 1891—93, men gik betydelig tilbage i 1894. For 1895 haves ikke endnu Opgaver.

Østersfangsten

var forsvindende liden og androg i 1891 til en Værdi af Kr. 13 388, men er senere gaaet tilbage. Priserne paa norske Østers er høje, men da Behovet ikke kan tilfredsstilles tiltrods for den kunstige Dyrkning, indføres der endel fra Udlandet.

Sæl- og Bottlenosefangsten.

1891. Der var udrustet til denne Fangst:

Fra Tønsberg 7 Dampere, 1 772 Ton, 22 382 Skind, 5 920 Tdr. Spæk, 229 Bottlenose, 10 Isbjørne. Fra Sandefjord 6 Dampere, 1 121 Ton, 5 158 Skind, 3 690 Tdr. Spæk, 263 Bottlenose, 6 Isbjørne. Fra Kristiania 4 Dampere, 946 Ton, 14 882 Skind, 3 770 Tdr. Spæk, 156 Bottlenose, 10 Isbjørne.

Det samlede Udbytte af Skind var omtrent 66 700, hvoraf 40 100 Ungsæl, 8 900 gammel Sæl og 17 700 Klapmyds. Priserne for de to sidste Sorter var noget lavere end i 1890, for Ungsæl noget bedre.

Rederiernes Nettoudbytte som i 1890, Kr. 25 à 30 000.

Til Bottlenosefangsten anvendtes ialt 6 Dampskibe og 51 Seilskibe, hvoraf 1 hjemmehørende i Kristiania. Nettoudbyttet antagelig noget mindre end i 1890.

1892. Fra Arendal 5 Dampere, 1 661 Ton, 27 180 Skind, 5 225 Tdr. Spæk (Sæl), 870 Tdr. Hvalspæk. Fra Tønsberg 5 Dampere, 1 316 Ton, 22 190 Skind, 4 315 Tdr. Spæk (Sæl), 780 Tdr. Hvalspæk. Fra Kristiania 4 Dampere, 946 Ton, 23 342 Skind, 4 420 Tdr. Spæk (Sæl), 690 Tdr. Hvalspæk.

Totaludbytte 49 873 Ungsælskind, 15 412 gammel Sæl og 33 501 Klapmyds. Skindpriserne lavere end i de sidste 20 Aar: Kr. 5.00 for gamle Skind, Kr. 3.50 for Ungskind.

Bottlenosefangstens Udbytte: 2 367 Hval med ca. 23 700 Tdr. Spæk. Bruttoværdien meget lavere end i 1891 og antagelig intet Udbytte.

1893. Fra Tønsberg 6 Dampere, 1 568 Ton, 13 258 Skind, 950 Tdr. Hvalspæk, 8 000 Tdr. Sælspæk. Fra Kristiania 4 Dampere, 1 023 Ton, 23 066 Skind, 300 Tdr. Hvalspæk, 5 200 Tdr. Sælspæk. Fra Arendal 4 Dampere, 1 342 Ton, 30 045 Skind, 20 Tdr. Hvalspæk, 6 050 Tdr. Sælspæk.

Den samlede Fangst udgjorde 104 646 Sælskind (34 792 Ungsæl, 14 114 gammel Sæl og 55 741 Klapmyds) 3 320 Tdr. Hvalspæk, 23 250 Tdr. Sælspæk og 55 Bjørneskind.

Priserne paa Skind var Kr. 3.00 for Ungsælsskind og Kr. 4.50 for andre. Olien betaltes med 21 £ pr. Ton mod 17 à 18 £ i 1892. Overskudet kan ansættes til Kr. 300 000.

65 Fartøier, hvoraf 8 Dampskibe, med samlet Drægtighed 6 329 Ton gik efter Bottlenose. Fangsten udgjorde omtrent 2 380 Hval. Bruttoværdien omtrent Kr. 700 000 mod Kr. 520 000 i 1892, men uden noget nævneværdigt Netto-udbytte.

1894. Ialt deltog 14 Dampskibe med Drægtighed 3 231 Ton i Virksomheden, deraf 4 fra Kristiania og 5 fra Tønsberg. Bruttoværdien tør ansættes til Kr. 750 000 med et antageligt Overskud af Kr. 200 000.

Skindpriserne: Ungskind 4 sh. til 5 sh., gamle stod ikke høiere, ca. 4 sh., Klapmyds daarlige ca. 6 sh. gennemsnitlig.

Bottlenose. I Fangsten efter denne deltog 63 Fartøier (hvoraf 7 Damp), med 5 981 Tons Drægtighed. Samlet Fangst omtrent 2 767 med en Fangstværdi af omtrent Kr. 700 000, men med daarlige Priser. Olien stod i 18 £ 5 sh. pr. Ton. Resultatet snarere Underskud end Overskud af hele Bedriften.

1895. Til denne Fangst var udrustet 17 Dampskibe, 4 128 Ton, hvoraf fra Kristiania 4 Dampskibe, 889 Ton, 10 090 Skind, 1 890 Tdr. Sælspæk, 760 Tdr. Hvalspæk, hvoraf fra Tønsberg 5 Dampskibe, 1 136 Ton, 11 058 Skind, 2 100 Tdr. Sælspæk, 440 Tdr. Hvalspæk. Totalfangst 46 393 Skind, 8 650 Tdr. Sælspæk, 2 920 Tdr. Hvalspæk mod i 1894 80 645 Skind, 16 920 Tdr. Sælspæk, 1 094 Tdr. Hvalspæk.

Skindpriserne bedre end det foregaaende Aar. Ungskind op til 9 sh., andre til 8 sh. Bruttoudbytte var omtrent Kr. 638 000 uden noget Netto-udbytte.

Bottlenosefangsten sysselsatte 63 Fartøier (hvoraf 8 Dampskibe), drægtige tilsammen 6 012 Ton med Besætning 947 Mand. Af Fartøierne hørte blot 1 hjemme i Kristiania, 22 i Tønsberg. Fangsten androg til 2 391 Hval. Oliepriserne var 18 £ 5 sh. à 18 £ 10 sh. Bedriften gav intet Overskud.

Skibsrederibedriften

har i Femaaret havt saamange Vanskeligheder at kjæmpe med, at man vistnok uden Overdrivelse vil kunne betegne denne Periode som den sletteste, vi endnu har haft i denne Bedrift. Den i Slutningen af 80-Aarene under de usædvanlig blomstrende Skibsfartforholde stærkt forcerede Anskaffelse af Tonnage saavel her som i Udlandet har selvfølgelig en stor Del af Skylden i denne Henseende, idet den, da Reaktionen kom, bevirkede et kjendeligt Misforhold mellem Tilbud og Efterspørgsel af Tonnage.

Og endnu værre blev Forholdet, da der indtraadte en usædvanlig Stagnation i snart sagt alle Forretningsgrene, ledsaget af forskellige Rystelser i de økonomiske Forholde inden enkelte af de Lande, der regelmæssig skaffer vor Seilflaade Beskæftigelse. Saaledes har f. Eks. Krisen i Australien gennem Størsteparten af Femaaret hindret nogen livligere Trælastexport, ligesom Trælastmarkedet gennem det hele Tidsrum har været usædvanlig flaut. Den store Kulstreik i 1893 sænkede Kulfragterne betydeligt, uden at de senere i nogen væsentlig Grad har formaaet at bedre sig. Dertil har forskellige prohibitive Toldforandringer i flere Lande bidraget sit til at formindske Behovet af Tonnage. Af enkelte heldigere Skibe har der vistnok til sine Tider været gjort nogenlunde gode Forretninger, navnlig i Langfart, saaledes f. Eks. i 1891 paa Grund af den daarlige Kornhøst i Europa paa Nordamerikas Øst- og Vestkyst, men iøvrigt har Lyspunkterne for Skibsfarten hverken været mange eller betydelige, om end enkelte Omstændigheder tyder paa, at Forholdene maaske kan have været maledede vel mørke. Anskaffelsen af Seiltonnage har saaledes ikke været saa ganske ubetydelig, om den end ikke paa langt nær kommer op imod Slutningen af 80-Aarene. Antallet af Jern- og Staalseilere steg fra Udgangen af 1891—1894 fra 33 til 64 med en Drægtighed af omtrent 1 000 Ton pr. Skib. Af de 64 var 12 hjemmehørende i Kristiania, hvor ogsaa pr. 31 December 1894 223 Træseilskibe med en Tonnage af 128 461 Ton hørte hjemme. Landets samlede Antal Træseilere var paa samme Tid 6 453 med en Tonnage af 1 335 275 Ton (ny Maaling).

Dampskibsrederierne

har i Femaaret gennemgaaende været noget heldigere stillede end Seilskibsrederierne, om de end har havt megen Modgang at kæmpe mod. Fragterne har, som foran nævnt, været meget daarlige, men den Smule Fortjeneste, som har været at opnaa, tør antages at have været noget jevnere fordelt end for Seilskibene. Femaaret har bekræftet Dampfartøiernes relative Overlegenhed, idet disse har kunnet fortrænge Seilerne i enkelte kurante Ruter, f. Eks. i Østersøtraden, hvor der nu i stadig stigende Udstrækning anvendes Dampskibe. Endel større Lastedampere har været engagerede i Fragtfart i Østasien og har til sine Tider, navnlig efter den kinesisk-japanske Krig, havt god Fortjeneste; men i det store Hele taget tør Nettofortjenesten af vor Dampskibsflaade i sidste Femaar neppe antages at have overskredet det nødtørftige. Der lægges nu mere og mere Vægt paa at erholde store, hurtiggaaende Skibe, og om det end maa indrømmes, at vor Dampskibsflaade i den sidste Tid er blevet forsynet med ikke saa ganske faa saadanne, navnlig ved Indkjøb fra Udlandet, kan det paa den anden Side heller ikke benegtes, at vi fremdeles ligger ganske betydeligt agterud med vor Dampskibsflaade i Forhold til de øvrige søfarts-interesserede Lande. Af Rigets 850 Dampskibe pr. 31 December 1894 (Tonnage 263 842) var 136 hjemmehørende i Kristiania (Tonnage 45 468).

Fragtnoteringerne

har gennem hele Femaaret været yderst lave. Nedgangen har været almindelig, over hele Linien, hvad der nærmere vil sees af følgende specielle Oplysninger om de vigtigste Farter:

Trælastfragterne. For Splitved, Nedre Østersøhavne — London, betaltes i 1891 32/6 sh. à 35/0 pr. Favn, og 35—36 Frcs. for Planker, Nedre-

Botten—Frankrige. Høvellast til Englands Østkyst 23/ à 24/ mod 26/ à 27/ i 1890. Nogen Opgang til Frankrige udpaa Høsten. Fra Fredrikstad—London 18/0 à 18/6 for Høvellast, til Liverpool 22/ à 22/6. Endnu lavere i de følgende Aar. I 1894 Splitved 28/0 à 29/ pr. Fav. Nedre-Bottenhavne—London, Skurlast 22/ à 24/0. Sydlige Belgien eller Nordfrankrige 32 à 34 Frcs. pr. Std. Øvre-Botten—London for Splitved 30/ à 31/3, Do. til Belgien 37 à 39 Frcs. pr. Std. 1895: Udpaa Vaaren frembødes Fragter lige ned til 28/0 Splitved ved Sundsvall—London og 22/0 for Skurlast Ptb. Std. Gefle—Tyne uhøvlet Last Fredrikstad—London i 1892 17/0 sh., i 1893 16/3 à 16/6, i 1894 16/0 à 16/6 og i Januar 1895 16/6.

Canadafragterne faldt i 1890 fra 60 à 65 sh. Quebec—London lige ned til under 40/0 og har senere holdt sig omtrent paa dette Standpunkt. I Slutningen af 1891 nogen Stigning, men kortvarig paa Grund af daarligt Sammenhold. I 1892 fra nedre Havne 41/3, Quebec 42/6 lige ned i 37/6. I 1893 delvis noget bedre. Planker og Bord til Englands Vestkyst i Juli 43/0. Quebec—London i 1894 pr. Std. 40/6 à 43/0. I 1895 sluttedes endog for Quebec—Greenock med Tømmer for 15/6 pr. Load. Nedre Havne 35/ à 40/ pr. Std.

Pitchpinefragterne fra Pensacola aabnedes i 1891 med 97/6, høist 100/ for Sawn Timber, men gik snart ned til 87/6. I 1892 mellem 85/0 og 97/6 til U. K. eller Kontinentet; forholdsvis gunstige. Ligesaa i 1893: i Begyndelsen af Aaret 87/6 à 90/0, i Juli for større Skibe op til 97/6, men senere ned til 92/6. I 1894 mellem 87/6 og 92/6 pr. Std. til U. K. eller Kontinentet og i 1895 ligesaa, med nogen Stigning i November indtil 95/.

Petroleumsfragterne har gennem hele Femaaret været overordentlige lave. Seilskibenes Anvendelse i denne Fart har været i Tilbagegang, idet der nu mere og mere benyttes Tankskibe. Fragterne var i 1891 lige ned i 1 sh. 4¹/₂ d. à 1 sh. 6 d. til U. K. eller Kontinentet, men steg i Aarets Løb til 2/3 à 2/6 sh. I de følgende Aar har der været noteret omkring 2/, ofte derunder.

San-Francisco-Fragterne var i 1891 udmærkede: 45/ pr. Ton U. K. eller Kontinentet for Hvede, medens i 1890 30/ ansaaes som antagelig Fragt. I 1892 og de følgende Aar lavere. I 1893 saaledes fra Puget Sound Kontinentet 57/6 til 65/ pr. Std., til Sydney 35/. I 1894 og 1895 nogen Bedring.

Australie-Fragterne. Høvellast, der i 1890 var gaaet ned fra 100/ til 72/6, faldt yderligere til 55/ i 1891 pr. Std. Øst-Norge—Sydney. Disse Priser er absolut tabbringende. I 1892 faldt de ikke desto mindre lige ned i 40/, i enkelte Tilfælde skal endog endnu lavere Priser være akcepterede. I 1894 og 1895 mærkedes nogen Stigning.

Kulfragterne aabnedes med lave Rater og holdt sig lave hele Aaret igennem (1891). I 1890 noteredes 18/ à 19/ til Montevideo, i 1891 mellem 15/ og 16/. Til Cape Town 17/6. I 1892 betaltes til Montevideo 13/ à 14/, hvilke Fragter i 1893 paa Grund af den store Kulstreike end yderlige sank ned til 11/6. I 1894 lige ned til 8/6 pr. Ton Kul til Montevideo. Flere Skibe gik endog paa Grund af tabbringende Kulfragter i Ballast til La Plata for at tage Korn til Europa. Udfragterne til Kapkolonien 17/6. I Slutningen af 1895 noteredes 9/0 Cardiff—Buenos Ayres og 17/0 Cardiff—Santos.

1891. Dels som Følge af den i foregaaende Aar stedfundne stærke Produktion af Tonnage og dels paa Grund af daarlige Konjunkturer paa Varemarkedet blev Resultatet daarligt for Skibsfartsbedriften, idet det neppe gav noget nævneværdigt Udbytte. Særlig inden den for vort Land saa vigtige Trælastfart var Fragterne saa lave, at mange Skibe gav Underskud, dertil var Petroleumsfragterne ogsaa omtrent tabbringende. Dette gjaldt væsentligst vore mange gamle Seilskibe af Træ; derimod antages enkelte af de nyere Staalskibe og de bedste Klaseskibe at have havt godt Udbytte, navnlig i Farten paa Indien, Sortehavet og De forenede Stater, idet den daarlige Kornhøst i Europa udpaa Sommeren bragte mere Liv i disse Ruter. For Dampskibene var ogsaa Fragterne meget mislige i Begyndelsen af Aaret, men ogsaa disse nød godt af den nævnte Stigning. Paa de østasiatiske Farvande var Farten mindre lønnende end tidligere, men gav dog noget Overskud. Der byggedes i Aaret ikke saa ganske faa større tidsmæssige Damp- og Seilskibe for norsk Regning. Nogen videre Indflydelse paa Fragtnoteringerne kan imidlertid den Forøgelse i Tonnagen, som falder paa Norge, ikke have, da dennes Andel i de forskjellige Lands Totalforøgelse er alt for liden til at øve nogen Indflydelse paa Forholdet mellem Tilbud og Efterspørgsel af Tonnage. Vor Dampskibsflaade forøgedes med 79 Fartøier med en samlet Tonnage af 42 775 Ton, hvoraf 39 Skibe med 12 028 Ton ved Nybygning her i Landet. Af Seilfartøier anskaffedes 250, drægtige tilsammen 93 130 Ton, hvoraf 146 med 60 025 Ton indkøbtes fra Udlandet. Paa den anden Side forliste i Aarets Løb 222 norske Skibe, hvoraf 13 Dampfartøier. I Storbritannien byggedes 622 Dampskibe med en samlet Drægtighed af omtrent 480 000 Ton og 308 Seilskibe med omtrent 192 000 Ton, hvoraf henholdsvis 141 og 184 000 faldt paa Jern- og Staalseilere.

Aaret 1892 bragte ingen Forandring til det bedre for Skibsfarten; tvertimod sank Fragterne yderligere ned og naaede det hidtil kjendte Lavmaal. Mange Skibe seilede med Underskud og meget faa tjente saa meget, at Udbyttet kunde dække mere end Fartøiernes Værdiforringelse. De gunstigste Fragter opnaaedes vistnok i Pitchpinetraden, men denne hører, som bekjendt, ikke til de mest eftertragtede. Noget gunstigere stillede Forholdet sig for Dampskibene; men ogsaa for disse var Konjunkturerne meget trykkede. Maanedsbefragtningerne paa Middelhavet, der i enkelte Aar spiller en ikke ubetydelig Rolle inden vor Fragtfart, var indskrænkede paa Grund af Tarifforviklinger mellem Frankrige og Spanien, og Fragterne paa Østasien lavere end paa mange Aar. Heldigvis var Kulpriserne lave, navnlig i Aarets sidste Halvdel; derimod holdt Hyrerne sig høie, ca. Kr. 50 for fuldbefarne Matroser og Fyrbødere. Hvad den norske Flaades Tilvækst i Aaret angaar, saa var denne for Dampskibenes Vedkommende ikke saa ganske ubetydelig, medens Seiltonnagen gik noget tilbage. Nyanskaffelserne var væsentlig mindre end i 1891, ligesom Forlisprocenten var betragtelig lavere. En stadig større Procent af Seilflaadens Tilvækst bestaar af Staal- og Jernskibe, som bedre kan bestaa i Konkurrencen end Træskibene. Inden den britiske Flaade var Nyanskaffelsen større end i 1891 forsaavidt angaar Seilskibene, men noget mindre for Dampskibene.

Aaret 1893 medførte heller ingen Forbedring i Skibsfart-Konjunkturerne. Fragtmarkedet holdt sig sørgelig lavt, — i flere Tilfælde endog lavere end i de foregaaende Aar, dels paa Grund af de lave Trælastpriser og den deraf følgende mindre Livlighed inden denne Branche, dels ogsaa som Følge af Kulstreiker. Forøvrigt var Aarsagerne mange, om de end alle kunde føres tilbage til den inden hele Forretningsverdenen raadende Flauhed som Grundaarsag. Kornfragterne fra Amerika var daarlige, Sortehavsfragterne ligesaa. En Mængde Fartøier laa

derfor oplagte. Paa enkelte længere Farvande kunde dog nogen Fortjeneste opnaaes af 1ste Klasses Træ- og Jernseilskibe. Dampskibsflaadens Udbytte var ogsaa omtrent lig Nul. Paa den østasiatiske Fart har vore Skibe en vanskelig Konkurrence at udstaa med Englænderne, som med sine svære Dampskibe paa 8 à 12 000 Ton driver Fragterne ned. Aaret medførte ingen nævneværdig Forøgelse i vor Flaade og Begyndelsen af 90-Aarene staar i det Hele taget i denne Henseende i Modsætning til Slutningen af 80-Aarene, i hvilke Handelsflaaden under Indflydelse af heldige Fragtkonjunkturer steg meget betydeligt. Seilskibene har som Regel vanskeligt for at bestaa Konkurrencen med Dampfartøjerne, hvorved vore Redere lidt efter lidt tvinges til at lægge mere Vind paa Anskaffelsen af større og mere hurtiggaende Dampere. Det viser sig da ogsaa af Statistiken, at den Forøgelse, som i de sidste Aar overhovedet har fundet Sted inden vor Flaade, falder paa Dampskibene, medens Seilskibene gaar tilbage. Den engelske Flaades Nybygning var i 1893 betydelig mindre end i 1892, navnlig for Seilskibenes Vedkommende. Der holdtes i Juli et stort Søfartsmøde i Kristiania, hvori deltog ialt 281 Medlemmer, hvoraf 15 svenske, 37 danske og 6 andre Udlændinger.

1894. Ved Udgangen af foregaaende Aar havde Fragterne, som man troede, naaet sit Lavmaal og begyndte straks i 1894 at vise Tegn til lidt Bedring. Stigningen var dog for de fleste Ruter kun af kort Varighed og i Marts og April var Flaaheden større end nogensinde. I Australie- og San Francisco-Farten var der nogen Bedring; derimod var Trælast- og Kulfragterne fremdeles elendige. Mod Slutningen af Juli blev en hel Del Dampskibstonnage optaget i Østersø- og Sortehavsfart for Korn, men først i Oktober begyndte nogen Stigning. I Kina har Dampskibe under Krigen gjort det meget godt, og flere norske antages at have havt en meget lønnende Beskæftigelse. De forskjellige Landes samlede Tonnage, naar 1 Dampskibston regnes lig 3 Seilskibston, gik i 1894 frem med omtrent 3 Pct. Paa Grund af Opmaalning af Fartøjerne viser imidlertid den norske Handelsflaade en noget mindre beregnet Tonnage end i 1893. Iøvrigt viser andre Lande saa stor Forøgelse i Tonnagen, at Norges Procentandel i den samlede Tonnage vistnok er gaaet tilbage. Alene i Storbritannien androg Nybygningen af Skibe til 524 Damp- og 363 Seilskibe med Tonnage henholdsvis 485 000 og 89 000 Ton. De talrige Forlis inden den norske Flaade vækker Opmærksomhed og naaede ifølge den officielle Statistik i 1894 op til over 9 Pct. af Aarets gennemsnitlige Seilskibstonnage mod 6.5 Pct. i 1893, som hidtil havde udvist de fleste Forlis. Af Dampskibstonnagen forliste i 1894 3.15 Pct. Ved de høie Tillægspræmier, som disse hyppige Forlis paa lægger de øvrige Skibe, vanskeliggjøres selvfølgelig Rederibedriften end mere.

1895. Fragtmarkedet var daarligt og bragte kun undtagelsesvis nogen Gevinst for Rederne. I Trælastfarten var Forholdene endnu elendigere end i 1894. Markederne i Kina og Ostindien laa omtrent døde, Sortehavsfarten var ubetydelig og Middelhavs- og Kulfragterne kunde heller ikke holde sig oppe. Enkelte mindre, 1ste Klasses Skibe havde derimod en Smule Fortjeneste paa Vestindien, ligesom nogle Fartøier gjorde ganske gode Forretninger i Farten paa Australien. Rederne har vistnok ikke selv saa liden Skyld i disse mislige Forholde; thi der er intetsumhelst Samhold og der konkurreres stærkt selv om tabbringende Fragter. Enkelte Dampskibe tjente godt i Timecharter paa Brasiliekysten, Vestindien og Kina. Handelsflaaden antages at være noget øget for Dampskibe, derimod stationær for Seilskibe. Imidlertid er vor Dampskibsflaade endnu blot $\frac{1}{5}$ saa stor som Seilflaaden, medens i Udlandet omtrent Halvparten

af Tonnagen falder paa Dampfartøierne. Følgen heraf er, at vi er sakkede ganske betragtelig agterud fra vor Stilling i Syttiaarene.

Angaaende Haandværkets Vilkaar i Femaarsperioden tillader man sig at henvise til den som Bilag II vedlagte Beretning fra den norske Haandværks- og Industriforening, som tillige giver en Fremstilling af Foreningens Virksomhed i dette Tidsrum samt til de som Bilag III—VII¹⁾ vedlagte trykte Aarsberetninger fra Foreningens Bestyrelse.

Ovennævnte Beretning fra den norske Haandværks- og Industriforening er saalydende:

Til Brug ved Udarbeidelsen af den kommunale Beretning om Hovedstadens økonomiske Tilstand i Femaaret 1891—1895 meddeles efter Magistratens Anmodning nedenstaaende, der indeholder en kort Fremstilling af Foreningens Virksomhed saavel som af Haandværkets Vilkaar og Forhold i ovennævnte Tidsrum.

Foreningen har som før «til Fremme af den norske Haandværksdrift og Industri» virket gennem sine Udstillinger og Udlodninger af indenlandske Haandværks- og Industrifrembringelser, ved belærende Foredrag, tildels illustrerede ved Udstillinger, samt ved Diskussionsmøder og endelig ved sit Bibliotek, der foruden Skjønliteratur ogsaa eier en Samling af Værker af arkitektonisk, teknisk og populærvidenskabeligt Indhold.

Som Foreningens virksomste Middel til Støtte og Udvikling af det bedriftsmæssige Haandværk og de unge og levedygtige Industrigræne bør først nævnes de aarlige Udlodninger og Udstillinger af norske Haandværks- og Industriarbeider.

Til at varetage den væsentlige Gren af Foreningens Virksomhed er et Udvalg nedsat, hvori Kunsten, Arkitekturen og de forskjellige Brancher af Haandværket har været repræsenteret. Til Udvalgets Disposition har Foreningen stillet et aarligt Beløb af Kr. 2 000, der anvendes til originale Tegninger og Modeller. Herved har Udvalget kunnet yde sit Bidrag til, at vort Haandværk og kunstmæssige Industri er tilført nye Former, noget, som hos os saameget mere har været paakrævet, som vore Haandværkeres økonomiske Øyne ikke som Regel giver dem fornøden Adgang til at varetage denne Side af Haandværkets Udvikling.

I Overensstemmelse med den af Autoriteterne approberede Plan har der aarlig været bortloddet 4 000 Gevinster til et samlet Værdibeløb af Kr. 52 000. I omhandlede Tidsrum er saaledes 20 000 Gevinster til et Beløb af Kr. 260 000 bortloddede gennem de 20 Udlodninger, Perioden omfatter.

Foreningens Bibliotek har havt et betydeligt Udlaan og en stadigt øgende Tilslutning fra Medlemmernes Side. Man fandt som Følge heraf fra 1893 Grund til at forhøje Bibliothekets Annuum. Dets Tilvækst var i omhandlede Periode ca. 600 Bind, bestaaende af Skjønliteratur, Historie, Reiseberetninger, populærvidenskabelige Skrifter samt Plancher og illustrerede Værker af kunstindustrielt og arkitektonisk Indhold.

Det bemærkes, at Medlemmer har havt Adgang til at benytte og afkopiere

¹⁾ Ikke trykt.

saavel de af Udstillingsudvalget erhvervede Originaltegninger som de Bibliotheket tilhørende Plancher.

Af belærende Foredrag er der afholdt ca. 50, dels omhandlende videnskabelige og dels tekniske Emner. Til de sidste knytter sig to illustrerende Udstillinger, en elektrisk Udstilling i 1892 og en Gasudstilling i 1893, begge arrangerede af Foredragsudvalgets daværende Medlem, Hr. Værkseier A. L. Thune.

Udstillingerne vakte megen og fortjent Opmærksomhed og har utvivlsomt i høi Grad bidraget til en mere almindelig Forstaaelse af de Fremskridt, vor Tid netop har at opvise paa vedkommende Felter.

Foreningens Industriudvalg har i Femaaret, som tidligere, efter Anmodning fra Indredepartementet behandlet de indkomne Andragender om Reisestipendier af de for Haandværkere og tekniske Arbeidere dertil bevilgede Midler og derom afgivet Indstilling til Departementet.

I Perioden 1890/91 til 1894/95 er 636 Ansøgninger indløbne om Udenlandsstipendier. Af Ansøgerne er 147 indstillede. Til Indenlandsstipendier blev der for Budgetterminen 1891/92 for første Gang af Stortinget bevilget Kr. 3 000, medens samtidigt det til Udenlandsstipendier bevilgede Beløb forhøiedes fra Kr. 10 000 til Kr. 12 000.

Initiativet hertil var fra først af taget af Industriudvalget, idet dette under sin Befatning med Stipendieindstillingerne havde erfaret Ønskeligheden af, at Indenlandsstipendier kunde blive uddelt til Haandværkere og tekniske Arbeidere fra de mindre Byer og Landskommunerne. Da Tanken blev tiltraadt af Foreningens Bestyrelse og Repræsentantskab, indgik man til Regjeringen med en Forestilling i saadan Retning og opnaaede ogsaa, som ovenfor meddelt, efter kgl. Proposition Bevilling hertil.

En yderligere Forøgelse af de aarlig bevilgede Stipendiebeløb erholdt man i 1894, dennegang paa Foranledning af en Henvendelse fra den norske Fællesforening for Haandværk og Industri. Begge Stipendiebeløb blev ved denne Leilighed forhøiede, Udenlandsstipendier bevilgedes med Kr. 15 000 og Indenlandsstipendierne med Kr. 5 000.

I den Tid, Indenlandsstipendierne har bestaaet, har der meldt sig 170 Ansøgere til disse og er 67 indstillede til Stipendier fra 150—300 Kr.

Foruden disse reglementære Stipendier var der i Anledning af Chicago-udstillingen af Stortinget bevilget et Beløb stort Kr. 18 000, der var bestemt til Stipendier for Haandværkere og Industridrivende, der kunde antages at have Udbytte af et Besøg ved denne Udstilling. Det overdroges da ogsaa Foreningen at afgive Indstilling blandt de ikke mindre end 216 Ansøgere. Af disse indstilledes 16 med Beløb fra Kr. 1 000 til Kr. 1 200.

Efter Andragende fra nærværende Forenings Bestyrelse var det ogsaa, at Hr. Instrumentmager J. A. Krogh og Elektrotekniker N. Jacobsen gaves Stipendier for at besøge den elektrotekniske Udstilling, der 1891 afholdtes i Frankfurt a/M.

Der var nemlig ved nævnte Udstilling en Leilighed til at gjøre sig bekendt med Elektricitet som Drivkraft for den mindre Industri, hvilket man antog kunde have fremtidig Betydning for flere Industrigræne hertilands.

Ved sin Hjemkomst holdt Hr. Instrumentmager Krogh et Foredrag, indeholdende lagttagelser fra denne sin Stipendiereise: «Om Elektricitetens Anvendelse som Drivkraft for Smaaindustri i andre Lande og dens Betingelser for at kunne blive anvendt til Motor ogsaa paa indenlandske Værksteder».

Et Særstipendium for optisk Instrumentmager H. G. Olsen bevilgedes til fortsat Ophold i München og Wien, hvor han studerede theoretisk og praktisk Optik, ligeledes efter anbefaling af Foreningens Bestyrelse.

*

*

*

Som bekjendt, afholdtes 1891 en Landsudstilling i Skien. Efter Forslag af Udstillingsudvalget besluttede Foreningen at deltage i denne med en kollektiv Afdeling, bestaaende af Møbler, Smedearbeide, Gjørtlerarbeide, Vognarbeide, Sadelmagerarbeide og Guldsmedarbeide samt textile Arbeider og Kunstvævning. De hermed forbundne Udgifter bevilgedes af Foreningen.

*

*

*

Af de mange Spørgsmaal, der i omhandlede Tidsrum har været under Diskussion og hvorom Udtalelser og Betænkninger er afgivne, skal her nævnes enkelte —, der er af mere almen Interesse.

Da der ved kgl. Res. af 26 September 1891 blev nedsat en Kommission til Revision af den da gjældende Toldlovgivning, blev Foreningens Bestyrelse ved en Cirkulærskrivelse anmodet om at udtale sig angaaende forskellige nærmere paa pegede Punkter vedrørende vore Toldforhold. Spørgsmaalet fik sin Behandling i det nationaløkonomiske Udvalg og findes besvaret i en længere Redegjørelse, som i Uddrag er indtaget i Aarsberetningen for 1891, Side 8 og 9, til hvilken man tillader sig at henvise.

Paa Foranledning af Indredepartementets Henvendelse, afgav Foreningens Bestyrelse en Udtalelse om sin Opfatning af Chicagoudstillingens Betydning for den norske Industri. Der tilveiebragtes i den Anledning endel interessante Oplysninger angaaende vort Lands merkantile og industrielle Interesser paa det amerikanske Marked.

Paa Grundlag af disse fandt man ikke, at der var nogen særdeles Opfordring til, at Staten traf Forføjninger til en officiel Deltagelse i nævnte Udstilling. Foreningens Udtalelse indeholdes i dens Aarsberetning for 1891, Side 17.

Da Bagersvendenes Forening i Kristiania i 1891 havde fremsat Forslag for Stortinget om Forandring i den af dem selv i 1885 forønskede Lov «om Indskrænkning i Arbeidstiden i Bagerier», — sendte Regjeringen dette Forslag til den norske Haandværks- og Industriforening og udbad sig dens Betænkning desangaaende.

Det nationaløkonomiske Udvalg, til hvilket Sagens Behandling overdroges, afgav efter Konferencen med vedkommende Faggruppe en længere Betænkning, der indeholdes i Aarsberetning for 1892, Side 8, 9 og 10. Denne af Bestyrelse og Repræsentantskab tiltraadte Udtalelse, der leverer en indgaaende Kritik af Svendenes Forslag, oversendtes Regjeringen 30 November 1892, uden dog at kunne forhindre, at den nuværende høist eiendommelige Tvangslov emanerede i 1894. Loven, der gaar ud paa en fuldstændig Ophævelse af Nattearbeidet, indeholder Bestemmelser saa upraktiske og særlig for de mindre Bedrifter uheldige, at den neppe var traadt ud i Livet, forinden den atter ønskedes forandret og det af Bagersvendene selv. Den viste sig nemlig ganske at stænge de fremadstræbende Svendes Udsigter til at erhverve en selvstændig Stilling og bidrog mægtig til, at Bageribedriften gik over til en mere fabrikmæssig Virksomhed.

I 1893 forelaa Spørgsmaalet om Oprettelse af Fagskoler til Uddannelse af vore Haandværkere første Gang til Udtalelse i vor Forening. Spørgsmaalet er senere vidtløftigen udredt af Fællesforeningens Bestyrelse i Trondhjem (1891—1893) ved dens Sekretær, der i en Bog om Fagskoler for Haandværkere har samlet endel Oplysninger om, hvad der i andre Lande er gjort til Fremme af Haandværkernes forbedrede Uddannelse.

Da Interessen var vakt, traadte ogsaa Regjering og Storting støttende til. For at studere en praktisk Gjennemførelse af en forbedret Haandværksundervisning ved Fagskoler eller Fagundervisning knyttet til de eksisterende Haandværksskolars, foretog Snedker H. W. Schrøder i 1895 med Statsstipendium en Reise til Tyskland, Østerrige, Schweiz og Danmark.

Ved sin Tilbagekomst holdt han i den norske Haandværks- og Industriforening et, af for Sagen interesserede, talrigt besøgt Foredrag om sine Iagttagelser fra de større og nyere Undervisningsanstalter af saadan Art i de nævnte Lande, samt sin Tanke om hvorledes Haandværksundervisningens Forbedring skulde kunne realiseres hos os.

Udbyttet af sin Reise nedlagde Hr. Schrøder i sin Indberetning til Departementet for det Indre, betitlet: «Om Haandværksskoler i Tyskland, Østerrige, Schweiz og Danmark».

Sagen fandt Kirke- og Undervisningsdepartementet nu tilstrækkeligt forberedt og udredet, til at et videre Skridt til dens Realisation kunde tages, hvorfor en Komité nedsattes til Udarbejdelse af et Forslag til forbedret Undervisning for vore Haandværkere.

I Anledning af Haandværksretternes forandrede Stilling paa Grund af Jurylovens Ikrafttræden, foranledigede Bergens Haandværks- og Industriforening, at dette Spørgsmaal forelagdes Fællesforeningens Bestyrelse, som igjen ved en Cirkulærskrivelse indhentede Udtalelser desangaaende fra Landets forskjellige Byer.

Den norske Haandværks- og Industriforening nedsatte en Komité, bestaaende af d'Hrr. Advokat Unger, Bogtrykker C. Grøndahl og Skomager Gundelach, til Udredning af dette Spørgsmaal.

Komiteens Betænkning (der indeholdes i Aarsberetning for 1893, Side 22, 23 og 24), giver særdeles oplysende Data angaaende de Haandværksrets-Strafsager, der ved Kristiania Haandværksret inkamineredes i Aarene 1885—1892, og den Indflydelse, Juryloven i dette Tidsrum synes at have kunnet øve paa Haandværksrettergangen. Da der kun i forholdsvis faa Tilfælde gjøres Paastand paa Straf i Haandværksretssager, finder Komiteen, at Juryloven kun i ringe Grad har havt Indflydelse paa disses Behandling.

Foranlediget ved flere større Bestillinger fra Udlandet til Statens Jernbaner og Værksteder skede der i September 1893 en Henvendelse fra Foreningens Bestyrelse til Departementet for de offentlige Arbejder, hvori der blev fremholdt, at det vilde være ønskeligt og for Landet gavnligt, om Staten — saavidt muligt — lod deslige Arbejder udføre ved vore indenlandske Værksteder, hvorved Bestillingerne vilde komme vor egen Industri og vore egne Arbeidere tilgode.

Da Haandværksstipendiaterne i sine paabudne Indberetninger kun gav sparsomme og lidet lærerige Meddelelser fra sine Stipendiareiser, fandt Fællesstyrelsen det ønskeligt, at en Veiledning til Stipendieberetningernes Affattelse udarbejdedes.

Forslag til saadan forelaa og vedtoges i Bestyrelsens Møde den 15 Juni 1894. Se Aarsberetningen for dette Aar, Side 26 og 27.

Efter Finantsdepartementets Anmodning har Foreningen gennem sit national-økonomiske Udvalg udtalt sig angaaende Spørgsmaalet om Toldpaalæg paa Skibe og Skibsinventar m. v.

Det nationaløkonomiske Udvalgs Betænkning er indtaget i Beretning for Aaret 1895, Side 9, 10 og 11.

*

*

*

Til Behandling af de mere specielle Haandværksspørgsmaal er inden Foreningen dannet en Haandværkergruppe, bestaaende af særskilte Grupper for de forskjellige Haandværksfag, forenede under en Centralstyrelse, bestaaende af Gruppernes respektive Formænd.

Til dennes Drøftelse og Afgjørelse har da i Femaaret foreligget en Række Spørgsmaal, af hvilke nedenstaaende, der kan antages at have en mere almen Interesse, skal nævnes:

Da manglende økonomisk Evne har i høi Grad hindret vort Haandværks

Trivsel og Udvikling, har Spørgsmaalet om en lettere og billigere Erhvervelse af Laan oftere været oppe inden Haandværkskredse. Det vakte derfor Forhaabninger og Glæde inden Haandværksstanden, da Repræsentanterne Rygh og Michelsen for Odelstinget i 1892 fremsatte 2de Forslag vedrørende den industrielle Kredit. Enstemmigt vedtoges i Centralstyrelsen en Resolution, hvori deres Forslag anbefaledes til Vedtagelse. En hensigtsmæssig Ordning af de industrielle Kreditforhold var, udtales der, af væsentlig Betydning for vort Lands Industri.

Det største og for Haandværket vigtigste Spørgsmaal, der i denne Periode er behandlet og ogsaa har fundet sin Løsning, er dog den Forandring i Haandværksloven, der vedtoges 29 Juni 1894.

Duelighedsprøven var Haandværkernes stadige Krav i 21 Aar, mere og mere høilødt kom det tilorde, indtil det — trods megen Modstand — ogsaa vandt Gjør hos en Flerhed af Storthingets Repræsentanter.

I Anledning af den nye Lov og dennes Bestemmelse om, at den indførte Svendep prøve skal være en Betingelse for Erhvervelse af Haandværksborgerskab, maatte den tidligere Haandværksplakat af 18 December 1882, der var given for frivillige Svendep prøver, nødvendigvis tages under fornyet Behandling.

I en Række af Møder inden de enkelte Faggrupper saavel som i Centralstyrelsen diskuteredes da Haandværksplakaten og de i denne opstillede Prøver. Ogsaa Fag, for hvilke ingen Prøve var opstillet i Plakaten af 1882, gjorde nu Krav paa at komme med, og nye Prøver opstilledes for disse.

Det i Plakaten indeholdte Schema for Svendebrev, Tegneprøve etc. toges ogsaa under Behandling.

Angaaende Kravet paa Tegning, dets Betydning for Haandværket og Nødvendighed i en Række af Fag indhentes Erklæring fra Tegneskolens Direktør, Hr. W. Holter.

De opstillede Prøver, Forslag til Forandringer i Schemaet, Direktørens Udtalelse etc. indeholdes i Aarsberetningen for 1894, Side 14—21.

Spørgsmaalet om Dannelse af en Arbejdsgiverorganisation har flere Gange været diskuteret i Foreningen og særlig inden Haandværksgrupperne.

Derved at Næringsfriheden aabnede Haandværkets Døre for den faglige Ukyndighed, var de ubemidlede Haandværkssvende fortrængte fra sin naturlige Adkomst til Mesterskab og Selvstændighed. Dette medførte gennem Tiden, at den tidligere Følelse af Forpligtelse overfor Mesteren og Faget veg for Ønsket om at gjøre Svendetilværelsen, til hvilken de som Regel for altid var henviste, saa behagelig og indbringende som muligt. Ved den svagere økonomiske Modstandsevne, Haandværkssvendene mødte ved Gjennemdrivelsen af sine Krav, og den større Vanskelighed ved at erstatte dem paa Værkstedet kunde de ogsaa gaa videre end Fabrikarbejderne i ensidig Fordringsfuldhed overfor sine Arbejdsherrer. Saaledes er Haandværkssvendene ved sine Fagforeninger og disses socialistiske Ledelse blevet de anførende under de i vor Tid stadig hyppigere Arbeidsnedlæggelser. Trangen til en modsvarende Organisation af Arbejdsgiverne er derfor stadig bleven stærkere og ikke mindst følt af Haandværkerne, men disses Betænkeligheder ved at underkaste sig de hermed forbundne Opofrelser har hidtil hindret en endelig Realisation af denne.

Den i moralsk Henseende faretruende Mangel paa Kontrol, under hvilken vore Læregutter for Tiden lever, naar de ikke under selve Arbeidstiden er sysselsat paa Værkstedet, bevægede Indremissionen i Kristiania til at søge oprettet et Læreguthjem, som i nogen Grad kunde rette paa nævnte Forhold.

Denne Tanke saavel som Planen til dens Udførelse vandt i Haandværkergrupperne Centralstyrelse udelte Sympathi og blev paa det bedste anbefalet som værdig den pekuniære Støtte, Foretagendet tiltrængte. (Se Aarsberetningen for 1895, Side 17 og 18.)

Den nye Lov om Ulykkesforsikring af Arbeidere i Fabriker m. v. har været til Behandling i Centralstyrelsen. Uagtet Loven led af mange Mangler, om hvilke allerede havde Erfaring, fandt man dog, at den havde virket for kort til, at man endnu vilde fremkomme med Forslag til dens Forandring, særlig da den indeholdt en Bebudelse af senere Revision.

Efter Femaarets Udgang er Spørgsmaalet om dens Forandring i de paa-klagede Punkter gjenoptaget, foranlediget ved et Forslag fra Hr. Direktør Schjøll selv.

I Anledning af Mellemrigslovens Opsigelse fra 12 Juli 1897 blev en kgl. Kommission nedsat til Revision af denne. Ved Cirkulærskrivelse af 4 November 1895 udbad nævnte Kommission sig Foreningens Udtalelse angaaende Mellemrigslovens Indflydelse paa og Betydning for Norges Næringsliv.

Spørgsmaalet har været samtlige Haandværkergrupper forelagt til Betænkning, ligesom det blev det nationaløkonomiske Udvalg overdraget at afgive en mere generel Udtalelse. Saavel denne som de fra 18 Haandværksfag fremkomne Betænkninger oversendtes Kommissionen.

Man fremholdt Nødvendigheden af, at en Række Haandværksfag, der gennem lange Tider havde havt en haard Kamp at bestaa med den udenlandske Indførsel af Masseartikler, der ikke i tilstrækkelig Grad var toldbeskattede, — i højere Grad burde beskyttes og at derfor ved den eventuelle Revision af Mellemrigsloven Forandringer burde foretages til Gunst for disse. Paa samme Tid fandt man dog, at den bestaaende Ordning af Mellemrigshandelen i det Store og Hele havde været gavnlig for den industrielle Udvikling i vort Land og derfor i Hovedprincipperne burde søges opretholdt.

Hvad Foreningens Virksomhed forøvrigt angaar, tillader man sig at henvise til medfølgende Aarsberetninger for omhandlede Periode.

Foreningens Medlemsantal, der ved Udgangen af 1890 var 4 138, hvoraf 2 074 udenbys, var ved Udgangen af 1895 6 591, af hvilke dog kun 2 211 var indenbys, medens 4 380 var udenbys, som kun er at betragte som passive Medlemmer og som kun støtter Gjæringen ved at deltage som Spillende ved de aarlige Udlodninger af Haandværks- og Industriprodukter.

Foreningens Indtægts- og Udgiftsbudget for 1891 var henholdsvis Kr. 106 850 og Kr. 99 530, medens Indtægts- og Udgiftsbudgettet for 1895 var henholdsvis Kr. 117 200 og Kr. 110 270.

Heraf vil sees, at Foreningen i Løbet af omhandlede 5-Aar er gaaet fremad og at den forøgede Indtægt alene er anvendt til Arbeidet for dens Formaal.

*

*

*

Med Hensyn til de øvrige af Magistraten ønskede Oplysninger er saadanne indhentet fra de forskjellige Haandværksfag, og nedenstaaende gjengiver i Korthed, hvad Grupperne har indberettet:

B a g e r h a a n d v æ r k e t har arbeidet under høist ugunstige Forhold, der dog nærmest er at tilskrive den nye høist uheldige Tvangslov, som hindrer Bagerbedriften i dens Udvikling. Ophævelsen af Nattearbeidet har bevirket Dannelsen af Kompanier, i hvilke 2 eller ofte flere Mestere, der som saadanne har kunnet arbeide uhindrede af Loven, har drevet en systematisk Omgaaelse af Lovens Forbud mod Nattearbeidet. De Skridt, der er tagne for at hindre saadant Uvæsen, har ikke ført til nogetsomhelst Resultat og det endog i Tilfælde, hvor Kompaniskabet kun er fingeret. I de øvrige Værksteder, hvor Loven overfor Bagersvendene har været overholdt, har til Gjengjæld Bedriftens øvrige

Folk, som ikke har været protegeret af nogen Lov, maattet forlænge sin Arbeidstid udover Aftenen og Natten for at omsætte det sent færdige Produkt, medens dette endnu havde sin fulde Værdi. Gjennemgaaende har Loven befordret Bedriftens Udvikling i fabrikmæssig Retning.

Bogbinderiet har i betydelig Grad udviklet sig og det tiltrods for, at Faget lider under den fri Indførsel af indbundne Bøger. Man synes i dette Fag allerede at spore den gavnlige Virkning af Haandværksloven af 1894, at Lærlingeforholdet ikke længere er saa løst og Lærlingerne saa uinteresserede som før Svendeproven endnu var paabudt.

Til den parlamentariske Toldkommission har Bogbinderne indsendt en Hensetting, hvori det bestaaende Misforhold paaeges, at medens Bøger toldfrit indføres fra Udlandet, er de for Bogbinderiet fornødne Materialier tildels toldbeskattede.

Blikkenslagerne har paa Grund af den store Byggevirksomhed havt en forholdsvis god Tid, hvad denne Branche af Faget angaar. Arbeidernes Krav har imidlertid ogsaa været stigende. De har opstillet en Priskurant, der dog kun delvis kunde akcepteres. Paa Kravet om en fastsat, fælles, daglig Arbeidstid, der i de fleste Tilfælde vilde kollidere med indgaaede Kontrakter, kunde man ikke indgaa, hvorimod man vedtog en Maximalarbeidstid af 60 Timer om Ugen.

Loven om Ulykkesforsikring har vakt megen Misnøie, særlig paa Grund af dens § 9 og den høie Fareklasse, hvorunder Faget er optaget.

Skudsmaalsbøger er nu bragt i Anvendelse inden Faget.

Bogtrykkerne har havt god Tilgang paa Arbeide og virket under rolige Arbeidsforhold.

Faget er søgt af Gutter med videregaaende Skoledannelse, hvorfor det tør forventes, at den faglige Dygtighed er fremadskridende.

Bødkerne klager over Bedriftens Tilbagegang.

Garverne har virket under vanskelige Konkurrenceforhold. Indførselen af amerikansk Læder har for en stor Del fortrængt det norske.

Faget er i den sidste Tid udviklet til ogsaa at omfatte finere Tilberedninger.

Gibsmagerne, hvis Fag i betydelig Grad har udviklet sig, klager i sin Indberetning over, at Fagets Vilkaar har lidt under Byggespekulanternes Anvendelse af Svende, der har begyndt som Mestere om Vaaren for atter at ophøre om Høsten. I denne Tid har de erholdt Værksted i de Bygninger, hvori de har havt Arbeide, og har saaledes ved at undgaa alle direkte Udgifter, der paahviler den virkelig etablerede Mester, kunnet paatage sig Arbeider til Priser, der svarer til en almindelig Svendeløn.

Man haaber dog, at den nye Haandværkslov vil rette paa nævnte Forhold, der ikke alene er ødelæggende for de virkelige Mestere, men ogsaa for den faglige Udvikling af Bedriften.

Glasmeisterne, der paa Grund af den stærke Vækst i Hovedstadens Bebyggelse har havt rig Adgang til Arbeide, har lidt betydelig ved Glasmagasinernes direkte Konkurrence med Glasmeisterhaandværket i Bygningsarbeidet.

For at kunne drive Faget med Fordel fordres derfor en betydelig større Driftskapital nu end tidligere og mange dygtige Fagmænd udelukkes derved fra selvstændig Virksomhed.

Det i Faget længe raadende Fuskeri forventer man i nogen Grad hemmet ved den nye Haandværkslov. Et andet Spørgsmaal er det, om Glasmagasinernes Konkurrence derved vil kunne hemmes, idet disse ansætter en Mand med Borgerkab som Tilskjærer og Leder af denne Del af Forretningen.

Guldsmedene har arbeidet under gunstige Afsætningsforhold, men under meget fluktuerende Priser paa Sølv. Et Arbeidsreglement for Guldsmedarbeiderne i Kristiania er vedtaget. Forholdet mellem Mestere og Svende har været godt. Dygtigheden hos Arbeiderne er i Fremgang, hvad vistnok tør siges om Fagets Udvikling i det hele.

Kleinsmedene meddeler, at vistnok er de Grene af Faget, der vedrører Bygningsudstyr, i betydelig Grad udviklet og i Opkomst, men samtidigt er en vigtig og hidtil væsentlig Branche, nemlig Laase- og Beslagsmedning, gaaet tilbage i en saadan Grad, at det er at frygte for, at den vanskelig vil kunne tilbageerobres. Den frie Indførsel fra Sverige har været Aarsag i, at denne Gren af Haandværket staar i Fare for fuldstændig at fortrænges.

Malerfaget har i 5-Aaret ikke arbeidet under gunstige Forhold. Arbeidernes Krav er i stadigt Stigende og truer med at fordyre Malerarbeidet i en Grad, der lettelig kan blive skjæbnesvangert for Faget, idet Tapeter og Linoleum kan komme til at afløse den hidtil brugelige Maling. Hvad særlig gjør Lønskravene betænkelige er, at samtidigt synes Raskhed og Interesse for Faget at aftage. En forliden Tilgang paa Læregutter synes at skulle komme til at forværre Forholdet; Fagets Rekruttering har i de sidste Aar ikke været tilstrækkelig og Dygtigheden hos Svendene, der maa rekrutteres fra de mindre Byer, at være i Aftagende.

Murmesterne. I Byggefaget har der i det Hele taget været meget at bestille, uagtet den stadig tiltagende Byggespekulation ikke kan siges at have gavnet den faglige Udvikling. Der har dog i den sidste Tid gjort sig en Trang gjældende til mere solid og veludført Arbeide i Murerfaget, der spaar godt for Fremtiden.

Arbeidernes Krav til Løn er stadigt stigende og beklageligvis staar ikke Dygtigheden i rimeligt Forhold til Lønsforlangendet. Man ser Grunden hertil i Fagets Rekruttering, der sker af Arbeidere, der en Tid har befattet sig med Haandværket uden at have udstaaet nogen egentlig Lære. Forhaabentlig vil den nye Haandværkslov, hvortil der ogsaa spores Tegn, ved sit Krav paa aflagt Svendeprove, forat Haandværksborgerskab skal kunne erholdes, rette paa disse Forhold.

Sadelmagerne har arbeidet under noget gunstigere Forhold. Konkurrencen med hjemført Arbeide og Auktionstrafiken har jo ogsaa i omhandlede 5-Aar fundet Sted, dog har Omsætningen været stigende og Fagets Udvikling i Fremgang. Arbeiderforholdene har været gode og Lærlingeforholdene forbedrede. Det sidste vistnok som en Følge af den nye Haandværkslov af 1894.

Skomagerne udtaler, at Faget mere og mere gaar en Deling imøde, det billige og maskinmæssige Arbeide, med hvilket Haandarbeidet umuligt kan

konkurrere i Pris, og det haandarbeidede Skotøi, der stadigt maa forbedres for at naa en Fuldkommenhed, der ikke kan naaes af Maskinarbeidet. Det sidste bliver derfor en dyr Artikel, nærmest for dem, der har Raad til at betale og eftertrakter en Vare, der tilfredsstiller de større Fordringer, medens Maskinerne gaar af med Massearbeidet. De, der lider, er de mindre Mestere, som trods Alt maa optage den ulige Konkurrence med Maskinproduktionen, der stadig udvikles og forbedres. Beklageligt er det, at samtidigt er Haandværkets Rekruttering af dygtige Svende stadigt i Aftagende. Nødvendigheden af Oprettelsen af Fagskoler fremholdes.

Den gunstige Forretningsperiode har havt en heldig Indflydelse paa Omsetningen og Priserne. Der har været fuldt op at bestille og Fortjenesten forholdsvis god.

Skrædderne har arbeidet under bedre Vilkaar end i den forudgaaende 5-Aars-Periode, tiltrods for Arbeidernes stigende Lønskrav.

Arbeidets Deling er i dette Fag fuldstændig gennemført, hvorved Arbeidernes Udvikling vistnok er bleven mere ensidig, men tillige er gaaet fremad i de Specialiteter, som de enkelte Arbeidere har valgt sig. Faget er saaledes i sin Helhed gaaet fremad, men i specialistisk Retning.

Tilgangen paa unge Svende, der er udlært paa Stedet, er aldeles utilstrækkelig, saa Faget rekrutteres væsentlig fra Smaabyerne med Svende, der mangler meget paa faglig Uddannelse. For Fagets Udvikling er det fornødent, at noget gjøres for unge Mænds Uddannelse i Professionen.

Snedkerne udtaler, at der vistnok inden Møbelfaget har været en nogenlunde jevn Afsætning, men at Produktionen ikke er steget i Forhold til det voksende Forbrug. Hertil har den betydelige Import — navnlig fra Sverige — væsentlig bidraget. Maskiner er til Lettelse under Produktionen i de senere Aar i større og større Udstrækning kommet til Anvendelse.

Læregutter anvendes ikke i fornøden Grad. Navnlig hos de større Mestere er Ulysten til at antage Læregutter raadende, hvilket er saameget mere beklageligt, som det hos disse vilde være rigest Adgang til at lære at udføre velgjort og smukt Arbeide.

I Bygningsfaget har der paa Grund af den livlige Byggevirksomhed været adskilligt at bestille, men en større Del af Arbeidet er i de senere Aar gaaet over til de større Fabriker i eller udenfor Kristiania, og Indredningsarbeidet udføres tildels af Svende, der for egen Regning arbejder for Bygherrerne.

Uhrmagerne klager over Indgreb paa Fagets Omraade af omreisende Handelskarle, der ved Markeder og Fiskestevner og i de større Byer fra Hoteller og Logishuse forsælger Uhre direkte til Publikum. En Henvendelse til Regjeringen om ved Lov at hemme dette Uvæsen er oversendt Departementet for det Indre.

*

*

*

Som af foranstaaende faglige Indberetninger fremgaar, har der i omhandlede 5-Aars-Periode været en gennemgaaende Fremgang i faglig saavelsom økonomisk Henseende inden vort Haandværk.

At dette skyldes i stor Udstrækning den gunstigere Forretningsperiode, er vistnok utvivlsomt, men samtidigt synes den nye Haandværkslov af 29 Juni 1894 at have medvirket ved allerede paa dette tidlige Tidspunkt efter dens Ikrafttræden at have forbedret Lærlingeforholdene og skjærpet den faglige Interesse.

En længere Tid maa dog nødvendigvis hengaa, forinden Dueligheden blandt Haandværkssvendene kan komme til mærkbar Fremgang ved den gjenindførte Svendeprøve.

Det første Kuld af Haandværkslærlinge, der er traadt ind i og har gennemgaaet sin Lære under den nye Lovs Auspicier, vil først i 1898 træde ind i Svendenes Rækker.

Angaaende Fabrik- og Brugsvirksomheden og kommunale Foranstaltninger m. v. skal man oplyse følgende:

Fabrik- og Brugsvirksomheden.

Af nedenstaaende Tabel, der er hentet fra de ved Magistratens 2den Afdeling for hvert Aar udarbejdede Statistiske Meddelelser angaaende Kristiania By, vil man kunne se Antallet og Arten m. v. af de indenfor Bygrænsen liggende Fabriker og industrielle Anlæg ved Udgangen af 1895.

Anlæggets Art.	Antal Anlæg.	Antal, der indehaves af Enkeltmand (Firma).	Antal, der indehaves af Interessentskab eller Aktieselskab.	Indehavere, Bestyrere og Kontorfolk.	Gennemsnitlig Arbejdsstyrke i Driftstiden (Opsynsmænd og Formænd medregnede).				Hvormange Uger af Aaret været i Drift.	Drivkraft.					
					Mænd.		Kvinder.			Damp.	Vand.	Gas.	Elektricitet.	Varmluft.	
					Over 18 Aar.	Under 18 Aar.	Over 18 Aar.	Under 18 Aar.							
I. Keramisk Industri.															
Teglværker ¹⁾	7	4	3	12	240	7	83	-	183	7	2	-	-	-	-
Stenhuggerier	4	4	-	8	73	1	-	-	108	-	1	2	-	-	-
	11	8	3	20	313	8	83	-	291	7	3	2	-	-	-
II. Metalindustri.															
Etablissementer for Guld- og Sølvarbejder	5	4	1	17	177	17	47	8	260	3	-	1	1	-	-
Do. for Vaaben- og Jagtrekvisita	3	2	1	6	55	6	2	-	155	2	-	1	-	-	-
Instrumentfabriker	3	3	-	8	33	3	-	-	154	2	-	1	1	-	-
Fabriker for elektriske Apparater	4	1	3	23	131	26	9	-	170	-	-	3	2	-	-
Filfabrik	1	1	-	3	28	3	1	-	52	1	-	-	-	-	-
Dørvrider- og Laasefabriker	2	2	-	5	72	21	13	2	101	2	-	-	-	-	-
Metalstøberier og Gjørtlerier	5	5	-	9	42	17	-	-	258	2	-	-	-	-	-
Fabrik for Anthracitorovne	1	-	1	2	4	-	-	-	16	1	-	-	-	-	-
Spigerfabrik	1	1	-	4	31	5	4	-	52	1	-	-	-	-	-
Nagle-, Skruer- og Møtrikfabriker	2	2	-	5	43	7	-	-	104	2	-	-	-	-	-
Hesteskosømfabriker	2	-	2	16	294	6	125	10	103	1	1	-	-	-	-
Traadstift- og Traadspigerfabrik	1	1	-	3	14	1	12	1	52	1	-	-	-	-	-
Jerntrappe-, Jernskabe- og Vægtefabriker	7	7	-	14	120	32	-	-	359	3	-	1	-	-	-
Staalvare- og Aducerværker	2	1	1	5	26	4	-	-	102	1	-	1	-	-	-
Blikkenslagerier	3	3	-	5	19	4	1	-	156	-	-	1	-	-	-
	42	33	9	125	1089	152	214	21	2094	22	1	9	4	-	-

¹⁾ Se Gruppe XII.

Anlæggets Art.	Antal Anlæg.	Antal, der indehaves af Enkeltperson (Firma).	Antal, der indehaves af Interessentskab eller Aktieselskab.	Indehavere, Bestyrere og Kontorfolk.	Gennemsnitlig Arbejdsstyrke i Driftstiden (Opsynsmænd og Formænd medregnede).				Hvormange Uger af Aaret været i Drift.	Drivkraft.				
					Mænd.		Kvinder.			Damp.	Vand.	Gas.	Elektricitet.	Varmluft.
					Over 18 Aar.	Under 18 Aar.	Over 18 Aar.	Under 18 Aar.						
III. Tilvirkning af Maskiner etc.														
Jernskibsbyggerier og mekaniske Værksteder	2	-	2	46	1168	71	-	-	102	2	-	-	-	-
Mekaniske Værksteder og Jernstøberier ¹⁾	21	²⁾ 14	6	160	1784	105	-	-	1077	19	2	1	-	-
Vognfabriker ...	6	6	-	7	78	-	-	-	272	-	-	-	-	-
Piano- og Orgelfabriker	4	4	-	10	105	1	-	-	208	1	-	1	-	-
	33	24	8	223	3135	177	-	-	1659	22	2	2	-	-
IV. Kemisk Industri.														
Teknisk-kemisk Fabrik	1	1	-	3	6	-	4	-	52	1	-	-	-	-
Farvefabriker	2	1	1	9	10	1	9	1	104	1	-	-	1	-
Pudretfabriker og Renovationsforretninger	4	3	1	8	149	-	-	-	208	-	-	-	-	-
	7	5	2	20	165	1	13	1	364	2	-	-	1	-
V. Tilvirkning af Belysningsmidler, Olier, Sæbe m. m.														
Kristiania Elektricitetsværk	1	³⁾	³⁾	8	22	-	-	-	52	1	-	-	-	-
Kristiania Gasværk	1	³⁾	³⁾	13	232	5	-	-	52	1	-	1	-	-
Medicintran	1	1	-	4	5	-	6	-	52	-	-	-	-	-
Sæbesyderier ¹⁾	7	6	1	16	34	-	12	-	362	2	-	-	-	1
Vedhuggerier	4	3	1	13	41	1	-	-	219	2	-	2	-	-
Oliemølle	1	1	-	1	53	1	3	-	48	-	1	-	-	-
	15	11	2	55	387	7	21	-	785	6	1	3	-	1
VI. Textilindustri.														
Spinderi og Væveri	1	1	-	4	28	23	175	33	50	-	1	-	-	-
Væverier og Klædefabriker ¹⁾ ...	2	1	1	23	194	6	564	54	104	-	2	-	-	-
Seildugfabrik	1	-	1	19	88	11	400	40	50	1	1	-	-	-
Fiskegarnfabrik	1	-	1	3	5	-	25	-	52	-	-	1	-	-
Baad- og Lidsefabrik	1	-	1	3	9	2	34	2	51	1	-	-	-	-
Trikotagefabriker ¹⁾	4	4	-	8	5	-	107	-	206	1	-	-	-	-
Rebslagerier	2	2	-	2	11	9	-	-	104	-	-	-	-	-
Farverier	3	3	-	4	36	1	5	-	156	3	-	-	-	-
Kattuntrykkeri og Farveri	1	-	1	9	41	3	10	4	52	1	-	-	-	-
Vatfabrik	1	1	-	3	6	-	7	-	52	1	-	-	-	-
Drevfabrik	1	-	1	1	2	-	3	-	50	1	-	-	-	-
	18	12	6	79	425	55	1330	133	927	9	4	1	-	-

¹⁾ Se Gruppe XII. ²⁾ 1 tilhører Statsbanerne. ³⁾ Eies af Kommunen.

Anlæggets Art.	Antal Anlæg.	Antal, der indehaves af Enkeltmand (Firma).	Antal, der indehaves af Interessentskab eller Aktieselskab.	Indehavere, Bestyrere og Kontorfolk.	Gjennemsnitlig Arbejdsstyrke i Driftstiden (Opsynsmænd og Formænd medregnede).				Hvormange Uger af Aaret været i Drift.	Drivkraft.									
					Mænd.		Kvinder.			Damp.	Vand.	Gas.	Elektricitet.	Varmluft.					
					Over 18 Aar.	Under 18 Aar.	Over 18 Aar.	Under 18 Aar.											
VII. Papir- og Læder-industri.																			
Papirfabrik	1	-	1	7	138	14	39	11	52	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Tapetfabrik	1	1	-	6	5	-	-	-	52	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bogbinderier, Protokol-, Mærkelap- og Posefabriker ¹⁾	13	13	-	25	206	15	254	32	674	7	-	1	1	1	1	1	1	1	1
Æskefabrik	1	1	-	1	-	1	4	-	52	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Garverier	20	19	1	37	158	4	15	-	1040	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Remfabrik	1	-	1	5	15	6	2	1	52	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-
	37	34	3	81	522	40	314	44	1922	12	1	1	2	1	1	1	1	1	1
VIII. Tilvirkning af Trævarer.																			
Høvlerier ¹⁾	5	1	4	16	220	19	-	-	253	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Møbel- og Trævarefabriker	5	4	1	11	197	8	-	-	256	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Korkefabriker	4	2	2	9	73	5	25	2	206	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Bødkerier og Stavskjærerier	2	2	-	4	61	3	-	-	104	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Børstefabriker	3	3	-	7	26	2	25	7	156	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Baadbyggeri	1	-	1	2	6	-	-	-	52	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Fabrik forKostehoveder og-Skafte	1	1	-	1	22	1	-	-	50	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Dampdreieri	1	1	-	1	2	1	-	-	52	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kassefabrik ¹⁾	1	1	-	2	7	2	-	-	52	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	23	15	8	53	614	41	50	9	1181	15	-	2	-	-	-	-	-	-	-
IX. Tilvirkning af Næringsmidler etc.																			
Ølbryggerier	9	1	8	71	659	25	174	2	449	9	-	-	-	2	-	-	-	-	-
Møller	2	2	-	21	154	4	7	-	104	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-
Mineralvandfabriker ¹⁾	8	5	3	20	88	7	10	1	350	6	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Destillationer	3	1	2	13	41	9	4	-	156	3	2	-	1	-	-	-	-	-	-
Chocolade- og Bonbonfabriker ¹⁾	3	3	-	14	37	-	35	4	156	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Dropsfabriker	5	4	1	7	28	5	18	9	260	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Presgjærfabrik	1	-	1	4	14	-	-	-	52	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Dampkjøkken	1	-	1	5	26	-	64	-	52	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Meieribolag	1	-	1	3	16	-	7	-	52	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Pølsemagierier	8	8	-	13	43	-	10	-	414	7	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Margarinmørfabriker	4	-	4	40	98	-	22	-	156	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kaffebrønderi	1	1	-	1	6	-	-	-	52	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Frugt-Preserving Co.	1	-	1	4	12	-	-	-	52	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Speciermølle	1	1	-	1	1	-	3	2	52	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Edikkefabrik	1	1	-	-	3	-	-	-	52	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tobaksfabriker	13	13	-	60	257	140	344	129	662	7	-	1	-	-	-	-	-	-	-
	62	40	22	277	1483	190	698	147	3071	46	4	3	3	3	3	3	3	3	3

¹⁾ Se Gruppe XII.

Anlæggets Art.	Antal Anlæg.	Antal, der indehaves af Enkeltperson (Firma).	Antal, der indehaves af Interessentskab eller Aktieselskab.	Indehavere, Bestyrere og Kontorfolk.	Gjennemsnitlig Arbejdsstyrke i Driftstiden (Opsynsmænd og Formænd medregnede).				Hvornænge Uger af Aaret været i Drift.	Drivkraft.							
					Mænd.		Kvinder.			Damp.	Vand.	Gas.	Elektricitet.	Varmluft.			
					Over 18 Aar.	Under 18 Aar.	Over 18 Aar.	Under 18 Aar.									
X. Tilvirkning af Beklædningsgjenstande.																	
Kaabefabriker	6	6	-	12	2	2	251	-	310	-	-	-	-	-	-	-	-
Herrehatte- og Huefabrik	1	1	-	9	64	3	120	14	52	1	-	-	-	-	-	-	-
Damehatte- og Straahattefabriker	3	3	-	7	7	1	25	-	134	-	-	-	2	-	-	-	-
Handskefabriker	2	2	-	6	10	11	43	30	104	-	-	-	-	-	-	-	-
Linsømfabriker	6	6	-	7	-	-	66	-	310	-	-	-	-	-	-	-	-
Pelsvarefabriker	2	2	-	5	7	2	30	-	104	-	-	-	-	-	-	-	-
Slipsfabriker	3	1	2	1	3	1	218	-	154	-	-	-	-	-	-	-	-
Haarsaale- og Sundhedssaalefabrik	1	1	-	2	-	-	7	-	48	-	-	-	-	-	-	-	-
Mekanisk Skoefabrik	1	1	-	4	26	2	35	4	52	-	-	1	1	-	-	-	-
	25	23	2	53	119	22	795	48	1268	1	-	3	1	-	-	-	-
XI. Polygrafisk Industri.																	
Lithografiske Anstalter	7	4	3	11	45	5	21	7	364	3	-	2	1	-	-	-	-
Bogtrykkerier ¹⁾	35 ²⁾	27	7	92	602	38	177	29	1990	17	-	11	6	-	-	-	-
Kortfabriker	2	2	-	2	3	-	6	-	104	-	-	-	-	-	-	-	-
Skriftstøberier	2	2	-	2	4	5	-	-	104	-	-	1	-	-	-	-	-
	46	35	10	107	654	48	204	36	2562	20	-	14	7	-	-	-	-
XII. Anlæg, der hører ind under flere Grupper.																	
Guldlistefabrik og Høvleri	1	-	1	5	126	52	-	-	52	1	-	-	-	-	-	-	-
Kassefabrik og Høvleri	1	1	-	2	27	1	-	-	52	1	-	-	-	-	-	-	-
Kassefabrik og Rundstokhøvleri	1	1	-	2	3	1	-	-	52	1	-	-	-	-	-	-	-
Teglværk og Sag	1	-	1	2	65	-	36	³⁾ 20	1	1	-	-	-	-	-	-	-
Rørlegger- og mek. Værksteder	2	2	-	14	184	18	3	1	102	2	-	-	-	-	-	-	-
Møbelfabrik, Cigarkassefabrik, Finérskjæreri m. m.	1	1	-	10	62	2	4	-	52	1	-	-	-	-	-	-	-
Fabrik for Isbeholdere og Vandkølere, Mineralvandfabrik samt Ismagazin	1	1	-	2	23	1	1	-	52	-	-	1	-	-	-	-	-
Mineralvandfabrik, Saft- & Maltextraktfabrik	1	1	-	4	16	3	2	-	52	1	-	-	-	-	-	-	-
Chokolade- og Mineralvandfabrik	1	1	-	3	8	1	6	2	52	1	-	-	-	-	-	-	-
Chokolade-, Lakfabrik og Sæbesyderi	1	1	-	3	5	-	13	-	52	1	-	-	-	-	-	-	-
Chokoladefabrik, Papirposefabrik og Accidentstrykkeri	1	1	-	-	3	-	18	-	52	-	-	-	-	-	-	-	-
Kaffetilsætnings- og Skosmørelsefabrik	1	1	-	2	6	-	-	-	52	-	-	-	-	-	-	-	-
Trikotage, Vævning, Søm og Sadelmagerarbejde	1	1	-	7	17	-	550	-	52	-	-	1	-	-	-	-	-
Bogtrykkeri og Bogbinderi	1	-	1	8	26	1	22	-	50	1	-	1	-	-	-	-	-
	15	12	3	64	571	80	655	3	744	11	1	3	-	-	-	-	-

¹⁾ Se Gruppe XII. ²⁾ 1 Trykkeri eies af Kristiania Opfostringshus. ³⁾ Resten af Aaret arbejder kun 11 Mænd og ingen Kvinder.

Anlæggets Art.	Antal Anlæg.		Antal, der indehaves af Enkeltpmand (Firma).	Antal, der indehaves af Interessentskab eller Aktieselskab.	Indehavere, Bestyrere og Kontorfolk.	Gjennemsnitlig Arbejdsstyrke i Driftstiden (Opsynsmænd og Formænd medregnede).				Hvormange Uger af Aaret været i Drift.	Drivkraft.				
						Mænd.		Kvinder.			Damp.	Vand.	Gas.	Elektricitet.	Varmluft.
						Over 18 Aar.	Under 18 Aar.	Over 18 Aar.	Under 18 Aar.						
						Rekapitulation:									
I.	11	8	3	20	313	8	83	-	291	7	3	2	-	-	
II.	42	33	9	125	1089	152	214	21	2094	22	1	9	4	-	
III.	33	24	8	223	3135	177	-	-	1659	22	2	2	-	-	
IV.	7	5	2	20	165	1	13	1	364	2	-	-	1	-	
V.	15	11	2	55	387	7	21	-	785	6	1	3	-	1	
VI.	18	12	6	79	425	55	1330	133	927	9	4	1	-	-	
VII.	37	34	3	81	522	40	314	44	1922	12	1	1	2	1	
VIII.	23	15	8	53	614	41	50	9	1181	15	-	2	-	-	
IX.	62	40	22	277	1483	190	698	147	3071	46	4	3	3	-	
X.	25	23	2	53	119	22	795	48	1268	1	-	3	1	-	
XI.	46	35	10	107	654	48	204	36	2562	20	-	14	7	-	
XII.	15	12	3	64	571	80	655	3	744	11	1	3	-	-	
	334	252	78	1157	9477	821	4377	442	16868	173	17	43	18	2	

Ved at sammenligne denne Tabel med den i Femaarsberetningen for 1886 — 1890 indtagne lignende Tabel vil man se, at Antallet af Fabriker og industrielle Anlæg fra Udgangen af 1890 til Udgangen af 1895 er steget fra 194 til 334, altsaa med 135 Anlæg, hvorved dog maa bemærkes, at i Tabellen for 1890 som Regel ikke var medtaget Anlæg, som havde mindre end 5 Arbeidere, medens i ovenstaaende Tabel er medtaget Anlæg med ned til 3 Arbeidere. Denne Forskel har dog ikke synderlig Betydning, sikkert er det, at Fabrikvirksomheden overhovedet har været i jevnt Stigende.

Om enkelte af de større industrielle Virksomheder hidsættes følgende almindelige Oplysninger:

Møllebrугenes Antal har i Femaaret været inden Byens Grænser 2 og i dens Nærhed 7 — altsaa det samme Antal, som var i Virksomhed ved Udgangen af forrige Femaar. Produktionen antages at være omtrent som før, dog er der maaske formalet noget mere ved enkelte Brug, som har forbedret sine Maskiner og derved forøget Produktionen. Med Hensyn til Nettoudbyttet for Eierne angives dette i de sidste Aar at have været slet paa Grund af den store Konkurrence med de udenlandske Møller, der har store Fordele i den gjældende Drawback paa Mel, og saalænge denne Præmie vedvarer, formenes

der ikke at være lyse Udsigter for den norske Mølleindustri. Af nedenstaaende Opgave, der er udtagen af den officielle Statistik angaaende Norges Handel, vil sees Mængden af det indførte Korn og Mel ved Kristiania Toldsted i hvert af Aarene 1891—1895:

		1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
		100 Kg.	100 Kg.	100 Kg.	100 Kg.	100 Kg.
Kornvarer:						
uformalede	{ Hvede	17 289	9 318	772	219	1 483
	{ Rug	523 798	392 210	447 444	518 998	530 941
	{ Byg	130 177	193 661	142 540	148 051	127 040
	{ Erter, Bønner og Lindser	20 324	20 932	14 858	14 403	20 213
	{ Malt.....	17 180	17 954	21 555	18 514	12 575
	{ Mais.....	39	2 102	1 227	-	8 867
formalede	{ af Hvede	296	290	694	128	101
	{ - Byg og Boghvede...	3 398	2 203	2 954	3 839	4 522
	{ - Havre	707	817	1 096	1 453	1 655
	{ - Hvede	158 418	225 606	217 134	175 238	163 555
Mel	{ af Rug	52 585	87 707	92 225	123 812	125 403
	{ - Byg	8 879	3 259	10 787	10 180	17 448
	{ andre Slags	570	1 692	2 010	1 720	2 158

Uld- og Bomuldsvæveriernes samt Spinderiernes Antal har været det samme som i foregaaende Femaarsperiode, nemlig:

Kristiania mekaniske Væveri, tilhørende et Interessentskab,

Hjula Bomuldsvæveri og Klædefabrik, tilhørende Firmaet Halvor Schou,

Vøiens Bomuldsspinderi og Væveri, tilhørende Herr Knud Graah.

Af disse har Hjula Væveri i Slutningen af 1890 og Begyndelsen af 1891 foretaget en større Udvidelse, hvorved Produktionen af Bomuldsvarer er bleven forøget med omtrent 50 Pct. og af Uldvarer med omtrent 25 Pct.

Femaaret maa antages at have givet Væveindustrien et nogenlunde rimeligt Gjennemsnitsudbytte tiltrods for, at den herværende Klædefabrik den sidste Del af 1892 og første Halvaar 1893 paa Grund af trykkede Priser og usædvanlig liden Afsætning saa sig nødt til at indskrænke Driften og at Bomuldsvæverierne omtrent i samme Tidsrum havde store Vanskeligheder at kæmpe med paa Grund af en udstrakt og langvarig Strike i de engelske Spinderidistrikter.

For Spinderibedriften har derimod Femaaret været ugunstigt. Grunden hertil har først og fremst været den overlegne Konkurrence fra de svenske Bomuldsspinderier, hvortil desuden kom, at Priserne paa Bomuld var saaatsige stadig faldende lige til Vaaren 1895 med deraf følgende nedadgaaende Priser paa Garn og Tab paa Beholdningen.

Exporten af vævede Uld- og Bomuldsvarer til Sverige var vistnok adskilligt større end i foregaaende Femaar og var særlig i 1894 betydeligt større end nogensinde før. Exporten af Bomuldsgarn til Danmark er derimod saaatsige fuldstændig ophørt.

Særlig store Fluktuationer i Priser paa Raamateriale eller færdige Varer har ikke fundet Sted.

Ølbryggeriernes Antal har i Løbet af Femaaret 1891—1895 været uforandret 9, medens et af disse i 1891 er overgaaet fra Enkeltmands Besiddelse til Aktieselskab.

Ved Udgangen af Femaaret befandtes 7 af Bryggerierne i Aktieselskabers, 1 i et Interessentskabs og 1 i privat Besiddelse.

Ligesom i forrige Femaarsperiode er der ogsaa i denne ved flere særlig af de ældre Anlæg foretaget betydelige Forandringer og Ombygninger, hvilke har været fornødne for at holde den skarpe Konkurrence Stangen og forøvrigt for at kunne tilfredsstille Tidens Fordringer i enhver Henseende.

Bryggeriindustrien i Kristiania stod saaledes ved Femaarets Udgang, hvad Anlæg og Udstyr angaar, fuldstændig paa Høide med hvad man finder i Udlandet.

Bedriftens Afkastning har været tilfredsstillende og Konsumenten i de 4 første Aar svagt stigende, medens der har fundet en betydelig Nedgang Sted i 1895 grundet dels paa den af Kommunebestyrelsen iværksatte betydelige Indskrænkning i Tiden for Salg af Øl og dels paa Grund af den stedfundne Prisforhøielse, der var en Følge af de i 1894 og 1895 foretagne betydelige Forhøielser af Maltafgiften og Malttolden.

Exporten af Øl har været i betydeligt Aftagende, da de fleste tidligere oversøiske Markedspladse for Ølexporten dels selv har anlagt Bryggerier og dels oversvømmes af billige Ølsorter væsentlig fra de store Bryggerier i Tyskland, der exporterer af sin Overproduktion. Overskudet af Exporten har derfor ogsaa været yderst tarvelig og har vistnok for fleres Vedkommende snarere bragt Tab end Gevinst. Enkelte Bryggerier har desuagtet nødig villet ganske opgive denne Del af Forretningen, der tidligere havde bragt Fordel og Anerkjendelse.

Tobaksfabrikernes Antal og de af disse fortoldede Kvanta Tobaksblade har i Femaaret beløbet sig til:

	Antal Fabriker.	Fortoldede Tobaksblade.
1891	15	985 713.9 Kg.
1892	16	1 017 950 -
1893	16	1 011 373 -
1894	18	1 032 829 -
1895	16	988 890 -

Tilsammen 5 036 756 Kg.

Raatobakspriserne har som vanlig fluktueret en Del. Grundet flere smaa og mindre gode Høster har Tendentsen for de hovedsagelig brugte Sorters Vedkommende dog gjennemgaaende været stigende.

Femaaret har været af en roligere Beskaffenhed end det nærmest forangaaende, idet der i dette ikke er foretaget yderligere Toldforhøielse. Som Følge heraf har Tobaksforbruget efter Nedgangen i forrige Femaar atter været stigende, idet en Forøgelse af ca. 10 Pct. udover forrige Femaars Forbrug kan noteres. Toldforhøielse har imidlertid gjentagende været paa Bane, og har Fabrikanterne med sine talrige Aars-Leverance-Forpligtelser som Følge heraf været nødt til at ligge med store Beholdninger og til ogsaa paa anden Maade at holde sig forberedte. At dette Forhold har medført adskillige Ulemper, Uro og Udgifter som Rentetab etc. er selvsagt.

Med Hensyn til Fabrikernes Udbytte formenes Femaaret at have været middels gode Aar. Vistnok har Raatobakspriserne ikke været lave, men bekært ved Følgerne af den vilde Konkurrence i det forrige Femaars sidste 2 Aar har Konkurrencen senere været fornuftigere. Antallet af Fabriker har derfor — skjønt noget ujevnt — været stigende siden sidste Halvdel af foregaaende Femaar.

Hvad specielt Cigar- og Cigaretfabrikationen angaar, antages denne neppe at have været lønnende. Den udenlandske Konkurrence med sine billigere Arbeidspriser og øvrige gunstigere Betingelser og Forhold har været skarpere og mere trykkende end nogensinde tidligere for den indenlandske Fabrikation. Importen af udenlandske Cigarer og Cigaretter har saaledes i Løbet af de 3 sidste Aar steget med tilsammen ca. 30 Pct.

Teglværkernes Antal inden Byens Grænser udgjorde ved Femaarets Begyndelse 8 og ved dets Slut 9, hvorhos der i Byens umiddelbare Nærhed fandtes henholdsvis 5 og 8 Stykker.

Produktionen af Sten ved disse Teglværker samt Salgspriserne for Mursten og Tagsten vil sees af nedenstaaende Tabeller:

P r o d u k t i o n :

Sten.	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
I. Mursten.....	40 087 900	41 179 279	46 774 367	46 175 300	¹⁾ 42 826 076
II. Tagsten	951 200	978 621	1 021 488	975 300	967 209

¹⁾ Nedgangen i Produktionen i 1895 har sin Grund i en ca. 3 Ugers Strike ved samtlige Værker.

Salgspris:

Sten.	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
I. Mursten	24	24	22	19	19—21—25
II. Tagsten	40—44	40—44	40—44	40—44	40—44

Importen af Mursten og Tagsten til Kristiania udgjorde:

Sten.	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
I. Mursten	11 054 850	15 284 365 + 65 Ton	23 722 300	33 694 150	43 443 800
II. Tagsten	154 800	110 980	257 645	466 500	337 800

Korkefabrikerne's Antal var ved Femaarets Begyndelse 4, hvoraf den ene dog saagodtsom ikke deltog i den almindelige Konkurrence, og det samme Antal virkede ved dets Slutning.

Arbejdsstyrken har ogsaa været omtrent lige stor i hele Perioden, eller maaske nogle faa Personer mindre ved dens Slutning end i Begyndelsen.

Da denne Industrigren ikke er toldbeskyttet ved nogen Told paa færdig Vare fra Udlandet, hvor en stærk Overproduktion synes at gjøre sig gjældende, arbejder Fabrikerne under meget vanskelige Forhold.

Fagforeningerne gjør ogsaa — paastaaes der — sit til, at denne Industrigren bliver adskilligt hemmet i sin Virksomhed, saa at Fabrikerne af disse Grunde ikke har godt for at udvikle sig, men bliver staaende paa samme Standpunkt.

Angaaende de mekaniske Værksteder, «Akers mekaniske Værksted» og «Nylands Værksted», er oplyst, at der i Femaaret ved førstnævnte er bygget 33 Dampskibe og at Arbejdsstyrken har varieret mellem 450 og 600 Mand, medens der ved «Nylands Værksted» er bygget 22 Dampskibe med en Arbejdsstyrke af gennemsnitlig 746 Mand.

Kristiania Sporveisselskab havde i Femaaret de samme Linier igang som i nærmest foregaaende Femaar, — nemlig Homansby—Oslolinien af Længde 4 480 m. og Grünerløkken—Vestbanelinien af Længde 3 550 m.; Længden af nedlagt Spor udgjorde 7 320 m.

Den ordinære daglige Drift har været besørget ved 26 Sporvogne, hvorhos der i den stærkeste Trafiktid har været kjørt Extravogne, sædvanligvis 8 om Dagen; ialt haves 43 Sporvogne, hvoraf 33 er lukkede, 6 halvaabne og 4 helt-aabne Sommervogne.

Den underordnede Betjening bestod ved Udgangen af Aaret 1895 af ca. 115 Mand, hvoraf 50 Kuske og 16 Staldkarle.

Hver Hest tilbagelagde i Femaaret gjennemsnitlig pr. Dag 21.86 Km.

Af nedenstaaende Tabel vil fremgaa, i hvilken Grad Sporveien har været benyttet m. v.:

A a r.	Antal Passagerer.	Forhold mellem Passagerantal og Kristiania Indbyggerantal.	Antal af kjørte Km. i Aaret.	Hestestyrken ved Aarets Udgang.	Indtægt af solgte Billetter.
					Kr.
1891	2 249 316	14.74	861 183	128	290 161.38
1892	2 229 035	13.83	876 193	130	287 563.62
1893	2 480 064	14.80	869 363	129	320 134.60
1894	2 419 591	13.85	876 372	134	313 006.77
1895	2 312 327	12.64	890 454	143	299 970.42

Aktieeierne blev udbetalt følgende Udbytte: i 1891 8 Pct., i 1892 8 Pct., i 1893 7 Pct., i 1894 7 Pct. og i 1895 ligeledes 7 Pct.

Kristiania elektriske Sporvei. I Marts 1894 aabnedes for Trafik en elektrisk Sporvei, dannet som privat Aktieselskab. Banens Længde var saavel i 1894 som 1895 6.03 Km. Der kjørtes i 1894: 457 258 Km. og i 1895: 730 120 Km. Passagerantallet var i disse Aar gjennemsnitlig 1 901 353 og 2 733 228 og Kjøretaksten 10 Øre. Som Aktieudbytte udbetaltes i 1895: 5½ Pct.

Kristiania Telefonselskab har i Femaaret været i jevn og stadig Udvikling, hvilket tydelig vil fremgaa af nedenstaaende Tabel:

A a r.	Linie- nettets Udstræk- ning i Km.	Antal Fælles- stationer og Bistationer:		Antal Appa- rater, hvormed Selskabet fører Tilsyn:		Forbindelse med andre Telefon- selskaber:		Antal Samtale- forbindelser gjennem Central- stationen.	Gjennemsnitligt Antal Samtale- forbindelser:	
		Fælles- sta- tioner.	Bi- sta- tioner, der staa- r i For- bindelse med Kri- stiania.	Appa- rater til- knyttet i Kri- stia- net.	Appa- rater til- hørende Linier uden For- bindelse med Central- sta- tionen.	Antal- Sel- skaber.	Antal Appa- rater i disse.		pr. Arbeids- dag.	pr. Søndag.
1891..	3 539.4	127	52	3 146	134	8	737	4 682 843	15 136	1 416
1892..	4 509.35	174	64	3 620	148	11	978	5 806 116	18 342	1 665
1893..	5 742.55	215	81	4 235	150	13	1 404	7 482 370	23 778	3 151
1894..	6 787.55	285	81	4 842	158	14	1 694	9 846 000	31 300	4 800
1895..	7 552.55	349	105	5 507	175	15	2 059	11 068 912	40 509	6 000

Kristiania Dampkjøkken har i Femaaret i alt væsentligt været drevet paa samme Maade som tidligere, og Søgningen har været jevnt god. Det havde i:

i 1891 en samlet Omsætning af	Kr. 523 077	og en Nettofortjeneste af	Kr. 8 230
- 1892 - — — —	- - 521 753	med Tab	- - 3 326
- 1893 - — — —	- - 485 315	og en Nettofortjeneste	- - 19 922
- 1894 - — — —	- - 552 519	- - —	- - 16 127
- 1895 - — — —	- - 541 795	- - —	- - 39 827

Grunden til den uheldige Drift i 1892 tilskrives hovedsagelig forøgede Driftsudgifter i Forbindelse med Merudgift paa indkjøbt Kjød i Maanederne Juni til September samt mindre Indtægt ved indvundne Renter.

Af Madportioner solgtes:

i 1891 i Spisesalen	505 847	Portioner og til Hentende	260 277	Portioner
- 1892 - — — —	507 723	— - —	239 645	—
- 1893 - — — —	417 458	— - —	191 796	—
- 1894 - — — —	414 965	— - —	184 603	—
- 1895 - — — —	431 872	— - —	182 109	—

I 1891 blev der opført en Tilbygning til Udvidelse af Butiken og Kjælderne m. v. Dennes Kostende androg til Kr. 26 540. I 1893 indrettedes en Del af Kjælderne til Café. Dette har vist sig at være en meget fordelagtig Foranstaltning, idet den har givet jevnt Overskud, og Søgningen har været meget stor til Caféen.

Kommunale Foranstaltninger.

Folkeskolerne. Antallet af skoleberettigede Børn, der i 1890 udgjorde 22 724, var i 1895 steget til 26 913. Der har saaledes fundet en Tilvækst Sted af 4 189 mod 2 881 i forrige Femaar.

I Femaarets Løb er opført 2 nye Skolebygninger, Grünerløkken og Vaalerengen, hvorhos man har leiet Maribogadens Skole og Lokaler paa 2 Steder for de til Folkeskolen knyttede Særklasser. Byen havde altsaa i 1895 følgende Skoler og Skoleafdelinger med hosføiet Klasse- og Elevantal:

Vaterland	Skole,	45	Klasser,	1 524	Børn
Møllergaden	—	52	—	1 902	—
Grønland	—	43	—	1 510	—
Ruseløkken	—	45	—	1 554	—
Sagene	—	42	—	1 405	—
Tøien	—	46	—	1 587	—
Oslo	—	29	—	1 032	—
Sofienberg	—	46	—	1 530	—
Uranienborg	—	38	—	1 237	—
Bjølsen	—	37	—	1 247	—
Kampen	—	28	—	950	—

Lateris 451 Klasser, 15 478 Børn

Transport 451 Klasser, 15 478 Børn				
Grünerløkken Skole	47	—	1 522	—
Vaalerengen	—	38	—	1 283
Maribogadens	—	30	—	753
Særklasserne	17	—	208	—

Tilsammen 583 Klasser, 19 244 Børn.

Ved samtlige Folkeskoler var der ansat 15 Overlærere (11 i 1890), 126 Lærere (100 i 1890) og 396 Lærerinder (314 i 1890), 12 Timelærere og 2 Timelærerinder i Gymnastik, Tegning, Sløjd m. v. Den gennemsnitlige Løn for Lærere i fuldstændige Poster var ca. Kr. 2 055 og for Lærerinder ca. Kr. 1 135.

De samlede Udgifter til Folkeskolen udgjorde i 1895 Kr. 1 037 280, hvoraf Kr. 785 399 til Lønninger. Statskassens Tilskud til Lønningerne udgjorde Kr. 164 468.50.

Den nye Folkeskolelov af 26 Juni 1889 er i Løbet af Femaaret i sin Helhed gennemført saavel paa Administrationens som Undervisningens Omraade. For Lærerpersonalet er saaledes vedtaget en ny Lønningsvedtægt, der traadte i Kraft fra 1 Juni 1892 og hvorved Lønningerne i ikke ringe Grad er forbedrede. Ligeledes er nye Undervisningsplaner udarbejdede og vedtagne. Som nyt Fag er i Henhold til Loven Sløjd indført for samtlige Gutter i de 3 øverste Klasser. Der er derhos ved 5 Skoler indrettet Skolekjøkkener, og Undervisning i Madstel m. v. for Piger er ved disse Skoler optaget som frivilligt Fag.

Skolesøgningen har i det Hele været tilfredsstillende; Forsømmelsesprocenten, der i 1891 var 7.7, er efterhaanden gaaet ned til 6.5 i 1895.

Kristiania Borger- og Realskole. Det gennemsnitlige Elevantal udgjorde i 1891: 493 mod 482 i 1895.

Lærernes Antal var de første 3 Aar af Femaaret 20, de 2 sidste Aar 19. Lærerindernes Antal var de første 3 Aar 4, de sidste 2 Aar 5. Klassernes Antal var hele Femaaret igjennem 18.

Bykassens Tilskud til Skoler udgjorde i 1890 Kr. 12 713.74, i 1895 Kr. 16 745.62.

Kristiania tekniske Skole. Skolen har i Femaaret virket efter den i 1890 vedtagne udvidede Plan. Klassernes Antal har været 4, hvoraf de to nederste (Fælleskursuset) hver delt i 2 Parallelafdelinger, de to øverste (Fagkursuset) hver i 3 Afdelinger, for Bygningsingeniører, Maskiningeniører og Kemikere. Elevantallet har udgjort respektive 152, 174, 186, 190, 185 i hvert af de 5 Aar, saa Skolen har været optaget omtrent til Ydergrænsen af det Elevtal, der kan skaffes Plads til. Lærernes Antal udgjorde 1891: 21, 1895: 23.

Skolens Udgifter var i 1891 Kr. 68 270, Indtægter Kr. 40 756; i 1895: Udgifter Kr. 88 634, Indtægter Kr. 58 690.

Statens Bidrag, der for Terminen 1890/91 var Kr. 20 000, forhøiedes for 1891/92 til Kr. 24 000 og for 1895/96 til Kr. 37 960.

De tekniske Aftenskoler har ligesom i forrige Femaar været 2, nemlig Vaterlands og Sagenes, og deres Virksomhed har været i 8 Maaneder af Aaret, nemlig fra 15 September til 15 Mai. Kursuset har været 3-aarigt med et 1-aarigt Tillægskursus for Skolen i Vaterland. Fagene har været de samme som tidligere. Ved den tekniske Aftenskole i Vaterland blev der desuden i 1890 oprettet et Kursus for Dampskibsmaskinister. Skolernes Indtægter er dels Renterne af Kjøbmand Peter Nicolaysens Legat, andragende til Kr. 2 000 pr. Aar, og dels Skolepenge, der er 1 Kr. pr. Maaned. Resten bevilges af Bykassen. Fra 1 Juli 1895 er der bevilget Statsbidrag til Skolerne, andragende til Kr. 16 730.

Skolernes budgetterede Udgifter udgjorde i 1895 Kr. 27 100 og Indtægterne Kr. 4 400.

I 1891 var der 13 Klasser, 20 Lærere og 346 Elever mod i 1895 henholdsvis 17, 22 og 430.

Maskinistiskolerne traadte i Virksomhed Høsten 1890. De bestaar af et 6-Maaneders Dagkursus og et 4-aarigt Aftenkursus, hvilket sidste er knyttet til Vaterlands tekniske Aftenskole. Der undervises i Norsk, Regning, Geometri, Fysik, Maskinlære og Maskintegning.

Dagkursets budgetterede Udgifter udgjorde i 1895 Kr. 15 300 og Skolepenge-Indtægter Kr. 1 200.

Aftenkursets budgetterede Udgifter udgjorde i 1895 Kr. 6 500 og Skolepenge-Indtægter Kr. 250. Skolerne har tilsammen et Statsbidrag stort Kr. 9 650.

Ved Dagkurset var der i 1891: 1 Klasse med 2 Lærere og 11 Elever mod i 1895 henholdsvis 3 Klasser, 6 Lærere og 39 Elever.

Ved Aftenkurset var der i 1891: 1 Klasse med 2 Lærere og 14 Elever mod i 1895 henholdsvis 3 Klasser, 6 Lærere og 53 Elever.

Den tekniske Elementærskole traadte i Virksomhed i 1893. Den bestaar af et 6-Maaneders Dagkursus og et 2-Maaneders Tillægskursus. Skolen er knyttet til Maskinistkolernes Dagkursus og bestaar af to Afdelinger: a) Bygningsafdelingen og b) den elektrotekniske Afdeling, hvilken sidste blev oprettet Høsten 1895. Undervisningsfagene er: Regning, Matematik, Norsk, Bogholderi, Fysik, Mekanik, Frihaandstegning, Konstruktionstegning samt i Bygningsafdelingen: Bygningsslære med tilhørende Fagtegning og praktiske Øvelser; i den elektrotekniske Afdeling: Elektroteknik med tilhørende Fagtegning og praktiske Øvelser.

Skolens budgetterede Udgifter udgjorde i 1895 Kr. 10 300 og Skolepenge-Indtægterne Kr. 400. Staten giver et Bidrag af Kr. 4 500 samt til Elevstipendier Kr. 2 300.

I 1895 bestod 1ste Afdeling af 2 Klasser og 2den Afdeling af 1 Klasse med tilsammen 7 Lærere og 46 Elever.

Kristiania Handelsgymnasium har i Femaaret bestaaet af 2 Kursus: et mandligt Formiddags- og et kvindeligt Eftermiddagskursus, det første 2-aarigt, det andet 1-aarigt. Det mandlige Kursus afsluttede i Juli 1895 sit 20de Skoleaar og det kvindelige Kursus i December 1895 sit 18de Skoleaar.

Ved Skoleaarets Slutning 1891 var der 5 mandlige Klasser med 15 Lærere og 107 Elever mod ved samme Tidspunkt i 1895 henholdsvis 6, 15 og 102. I 1891 var der 3 Klasser for Kvinder med 8 Lærere og 64 Elever mod i 1895 henholdsvis 4, 8 og 83.

Udgifterne og Indtægterne ved Handelsgymnasiet beløb sig i 1895 til henholdsvis Kr. 37 780.40 og Kr. 50 483.70, hvoraf Skolepenge Kr. 34 580.40 og Bidrag af Børskassen Kr. 2 000.

Kristiania Søndagsskole har i Femaaret virket med det samme Hovedformaal som tidligere, nemlig at meddele konfirmerede Gutter, der er udgaaet af Folkeskolerne, Undervisning paa Søndagsmorgenerne i Modersmaalet, Skrivning, praktisk Regning med Udmaalingslære, for Viderekomne ogsaa i Bogholderi og Engelsk. Skolen er ordnet med 6 opadstigende Klasser; Parallelklasser oprettes efter Behovet. Den faar de nødvendige Subsistentsmidler gennem Renterne af et Par Legater (ca. 280 Kr. aarlig), gennem et Tilskud af Selskabet for Kristiania Bys Vel (200 Kr. aarlig), ved hvad der kommer ind paa en omsendt «Gavebog» (i Regelen 6—700 Kr. aarlig) og ved et aarligt Tilskud af Kristiania Sparebank (gennem hele Femaaret 1 600 Kr. aarlig). Kristiania Kommune udreder desuden Husleie for Skolen med 400 Kr. aarlig.

I 1891 var der 12 Klasser, de sidste 4 Aar af Femaaret 11 Klasser. Det gennemsnitlige Elevantal var i 1891: 123, i 1895: 171.

Udgifterne udgjorde i 1891 Kr. 2 560.07, i 1895 Kr. 2 859.12.

Kristiania Sømændsskole. I de 5 sidste Skoleaar, nemlig fra 1890—91 til 1894—95, har der i Styrmandsklassen været indmeldt ialt 281 Elever, hvoraf 191 dimitteredes, og af disse bestod 174 Examen.

I Skipperklassen har der i samme Tid været indmeldt 117 Elever, hvoraf 80 meldte sig til Examen. Antallet af Examinerede ved Skipperexamen er øget i de sidste Aar, og Søgningen er nu saa stærk, at man iaar har været nødt til at afvise dem, der meldte sig sent, paa Grund af Mangel paa Plads. Trangen til at erhverve sig Kundskaber udover det, der læres til den almindelige Styrmandsexamen, synes saaledes at være øget.

Den kongelige norske Kunst- og Haandværksskoles Virksomhed har været fortsat uforandret med 8 Maaneders aarlig Undervisning saavel paa Dagskolen som Aftenskolen. Lærerpersonalet har som tidligere været 12 Overlærere og 5 faste Lærere. Paa Grund af det stigende Elevantal maatte i Skoleaaret 1891—92 oprettes en ny Parallelklasse i Konstruktionstegning paa Aftenskolen, og det samme blev Tilfældet paa Dagskolen i Skoleaaret 1893—94. Undervisningen i disse Klasser har været besørget af midlertidige, for hvert Skoleaar antagne Assistenten. Derhos har det ligeledes paa Grund af det

stigende Elevantal været ansat en Assistent i Dagskolens Bygningsklasse siden Skoleaaret 1892—93 og i Dagskolens Ornamentklasse siden Skoleaaret 1893—94.

I Skoleaaret 1892—93 afholdtes et Kursus til Uddannelse af Lærere og Lærerinder i Tegning for Folkeskolen og Middelskolen. Afgangsexamen bestodes af 22.

Elevantallet paa Dagskolen var i Skoleaaret 1890—91 186 mod 232 i Skoleaaret 1894—95. Paa Aftenskolen var Elevantallet i de samme Aar henholdsvis 608 og 664.

Den kvindelige Industriskole har i Femaaret havt følgende Afdelinger:

1. Hovedafdelingen med 1 Aars Kursus i praktiske og, om ønskes, i theoretiske Fag. Daglig Undervisningstid henholdsvis 4 eller 7 Timer, nemlig 4 Timer i de praktiske Fag og 3 Timer i de theoretiske.

De praktiske Fag er Søm, Vævning og fransk Strykning.

Sømafdelingen omfatter Undervisning i Linsøm, Skræddersøm (Gutteklæder) og Kjølesøm, Maaltagning, Ridsning og Tilskjæring, Stopning, Lapning og Maskinsøm.

Væveundervisningen omfatter alle Arter Skaftæv, Dreilæv, Aaklædevæv og al anden national Vævning samt Jacquardvæv med Tegning og Anordning af Mønstre.

2. Afdelingen for finere Haandarbeider med mindst 3 Maaneders Kurser. Daglig Undervisningstid 5 Timer, Tegning inklusive. Optagelse til enhver Tid i Skoleaaret.
3. Lærerindeafdelingen til Uddannelse af Haandarbeidslærerinder for Seminarier, Folkeskoler og høiere Pigeskoler. Kursernes Længde er 3 Maaneder med 3 Timers daglig Undervisningstid. Optagelse 2 Gange aarlig.
4. Kortere Vævkurser. Kursernes Længde er 1, 2 eller 3 Maaneder. I 1890 var 4 Lærere, 18 Lærerinder og 216 Elever mod i 1895 henholdsvis 3, 18 og 270.

Kirke- og Begravelsesvæsenet. Som i forrige Beretning nævnt, blev de nye Kirker for Sagenes og Paulus Menigheder fuldførte henholdsvis i 1891 og 1892. Da de oprindelige Bevilgninger, Kr. 150 000 til hver af dem, viste sig utilstrækkelige, blev der ved Kommunebestyrelsens Beslutninger af 14 Juli 1892 og 20 Juli 1893 efterbevilget ca. Kr. 49 482 til Sagenes Kirke og Kr. 55 807 til Paulus Kirke. Nogen ny Kirkebygning er i Femaaret ellers ikke opført eller paabegyndt; derimod er der i Henhold til Kommunebestyrelsens Beslutning af 11 December 1890 og 17 Januar 1891 indkjøbt 2 Eiendomme ved den saakaldte Justitsplads paa Galgeberg for i Forening med denne Plads at udlægges til Tomt for en ny Kirke for Oslo Menighed, der for Tiden benytter den Oslo Hospital tilhørende lille Kirke. Kjøbesummen for disse Eiendomme var Kr. 23 675, hvoraf falder paa Grund til Gadeudvidelse

Kr. 9 380, altsaa en Nettoudgift af Kr. 14 295. Ved en senere Beslutning af 29 September 1892 er udfærdiget Konkurrenceindbydelse til Tegninger for denne Kirke med en Overslagssum af indtil Kr. 235 000. Kirkebygningen er dog endnu ikke paabegyndt. Endvidere er til Opførelse af Kirke paa Vestkanten under 14 December 1894 besluttet indkjøbt for Kjøbesum Kr. 65 000 en Tomt af Matr.-No. 15, Gimleveien.

Til Menighedshus for Kampen blev under 22 November 1894 bevilget Kr. 18 000, der er anvendt til Indkjøb af Methodistkapellet sammesteds (Kampensgade 25 og Normannsgade 55); derhos er til Indredning af Huset bevilget Kr. 2 750.

Som Bidrag til Kirken for de Døves Menighed har Kommunebestyrelsen den 28 Juni 1894 bevilget Kr. 5 000.

Af foretagne Forandringer i de ældre Kirkebygninger er at mærke de i Henhold til Kommunebestyrelsens Beslutninger af 29 September 1892 og 2 Mai 1895 henholdsvis i Gamle Akers og Johannes Kirker iværksatte Anlæg af Varme- og Ventilationsapparater.

Uafhængig af den forestaaende Omregulering af Bymenighedernes Grænser blev under 29 September 1892 Petrus, Paulus og Sagenes Menighedsgrænser fastsatte mod hinanden.

Angaaende Udvidelser af ældre og Anlæg af nye Begravelsespladse bemærkes, at der til eventuel Udvidelse af Nordre Gravlund er indkjøbt ca. 34 Maal af Eiendommen Løkeberg til en Pris af Kr. 11 733, foruden Eiendommen Matr.-No. 79, Gjetemyrsveien, for Kjøbesum Kr. 24 000 med tillagte Omkostninger (Kommunebeslutning af 14 Juli 1892); derhos er til Arrondering af Gravlunden paa samme Kant, ifølge Beslutning af 14 December 1894, indkjøbt en Parcel af Matr.-No. 18 b, Dannevigsgveien, stor 8 635 m², for Kjøbesum 7 340 Kr.

Ved Beslutning af 15 December 1892 indkjøbtes Eiendommen Helsfyr i Østre Aker for en Pris af Kr. 100 000 for at anvendes som Begravelsesplads for de østre og centrale Bydele; til Anlæg af saadan (o: delvis Oparbeidelse, Bygning af Gravkapel m. v.) er under 21 Marts 1894 bevilget en samlet Sum af Kr. 79 900, foruden Kr. 53 000 til Overhælvning af Bækken langs Strømsveien for at skaffe Afløb for Draineringen. Kirkegaarden, der har Navnet «Østre Gravlund», blev taget i Brug den 25 Oktober 1895.

Til Oparbeidelse af den gjenværende Del af Tostrupløkken blev der bevilget under 14 Juli 1897 Kr. 6 000, og til Oparbeidelse af 2 nye Gravkvarterer ved Oslo Gravlund under 28 Juni 1894 Kr. 7 000.

Brand- og Ingeniørvæsenet. Angaaende Brandvæsenets Udvikling i Femaaret bemærkes følgende:

Personellet:

Aar 1891 ansattes 3 nye Brandkonstabler, der om Dagen er beskjæftigede ved Vandværket med Rørlægningsarbeide, og hvis Lønninger refunderes Brand-

væsenet fra Vandværkets Budget, medens de uniformeres og indkvarteres ved Brandvæsenet og er tilstede om Natten som Reservemandskaber.

I 1892 forøgedes Korpsets Styrke med 1 Underbrandmester, 2 Formænd, 2 Brandkonstabler af 3die og 2 af 4de Klasse i Anledning af Oprettelsen af Solli Bistation. Til denne Station overflyttedes samtidig fra Hægdehougens Station 3 Brandkonstabler.

I 1893, 19 April, ansattes en Assistent for Afdelingschefen med aarlig Løn 2 400 Kr.

Korpsets Styrke udgjorde ved Udgangen af 1890: 98 Mand. Ved Udgangen af 1895: 108 Mand, nemlig 7 Underbrandmestere, 27 Formænd, 70 Brandkonstabler, 1 Staldkarl, 1 Værkmester (1ste Maskinist) og 2 Maskinister.

Stationer:

Den nye Solli Bistation for de vestre Bydele traadte i Virksomhed 1 Mai 1892 i leiet Lokale, Løkkeveien No. 4. Den 11 Oktober 1895 tilflyttedes den nybyggede Solli Brandstation i Skovveien 1 B. I Lighed med de øvrige Bistationer er Besætningen 1 Underbrandmester, 3 Formænd og 6 Konstabler; forøvrigt er Udstyr med Heste og Materiel lig de øvriges.

Brandvæsenets Heste:

Antal Heste var ved Udgangen af 1890 20, blev 1892 forøget med 4, nemlig til Solli Station 2 og til Forøgelse af Hovedstationens Besætning 2, saaledes ved Udgangen af 1895 tilsammen 24 Heste. Fra 1892 forøgedes Udrykningsmateriellet ved Hovedstationen med en egen Redningsvogn, hvorpaa føres en 12 m. lang Skjødéstige.

Materiellet:

Der er i Femaaret indkjøbt bl. a. 1 Redningssæk, 1 Redningsseil, Slinger, portative Glødelamper, 1 Baad, nye Sugelanger til Sødampsprøiten. Denne forsynedes i 1892 med et nyt Pumpeapparat fra Ludwigsberg, Stockholm. Endvidere anskaffedes 1 Respirationsapparat, 1 Asbestklædning samt 4 Geværer med Tilbehør for Udskydning af Redningsapparat til Vinduer eller Tage. De er anbragte paa fire forskellige Stationers Udrykningsvogne.

Ved Brandvæsenets Værksteder er forarbejdet bl. a.: 1 Slangevogn, 1 do. Slæde, 1 Redningsvogn, 1 do. Slæde, 2 Triller, Forstilling til Redningsstige, Skjødéstiger, Slangekuplinger, Straalerør, Sæletøier o. s. v.

Brandkumme og Brandreservoirer:

Brandkummenes Antal var ved Udgangen af 1890: 1 231, heraf 54 privat anlagte. Ved Udgangen af 1895:

Maridalsledningen	1 194	samt private	40
Sognsvandsledningen.....	202	-	— 19
Frøensvandledningen.....	-	-	— 15

Tilsammen 1 396 samt private 74,

altsaa tilsammen 1 470 Brandkumme.

Af Brandreservoirer vedligeholdes endnu kun et ved Kampens Kirke.

Brand- og Polititelegraphen:

I 1892 blev samtlige Brandstationer satte i telefonisk Forbindelse med Hovedbrandstationen, hvor der er anskaffet et nyt Centralbord for 30 Linier; heraf er optaget 26 Linier med 35 Apparater for Brand- og Ingeniørvæsenet. I 1894 sloifedes den ældre Skrivetelegraf mellem Politiets Bistationer og afløstes af et Telefonanlæg med Centralbord paa Hovedstationen og i Forbindelse med Hovedbrandstationens. Signaltelegraphen blev 1893 fordelt paa 5 (før 3) Linier til Opnaaelse af sikrere Drift og mindre Ulemper ved opstaaende Feil, samt for at give Plads for 19 nye Signalapparater, der anskaffedes 1893 og 1894, heraf 2 for privat Regning.

I 1894 foretoges en længere Linieomlægning for at undgaa Kryds med den elektriske Sporvei, der hertil bidrog 300 Kr. Desuden indførtes forskellige Sikringsdele paa de Linier, der kunde blive udsatte for skadelige Kontakter med Sporveiens Arbeidsledning.

Kristiania udskrevne Brandkorps er ved Storthingsbeslutning af 7 Mai 1894 og kgl. Res. af 30 s. M. ophævet.

Til Erstatning af dette Korps er organiseret Kristiania Brandvæsens Reservekorps, bestaaende af 200 Mand, udtagne af Kristiania Ingeniørvæsens faste Arbeidere. Korpsen øves under Befalingsmænd af det faste Brandkorps og sammenkaldes ved Hjælp af elektriske Ringeapparater fra de forskellige Brandstationer.

Kristiania faste Brandkorps' Præmie- og Understøttelsesfond:

Fondets Formue var ved Udgangen af 1890 Kr. 35 062.58. Ved aarlige Tilskud af Kommunen à Kr. 600, aarlige Gaver af Kr. 400 fra hvert af Brandforsikringsselskaberne «Storebrand» og «Norden», ved indkomne Gaver for ydet Assistance under Brand m. v., ved Renter samt ved en i 1894 af Hoffrøken Kathinka Marie Falbe skjænket testamentarisk Gave af Kr. 2 525 er Fondets Formue steget, saa at den ved Udgangen af 1895 var Kr. 45 765.35. Der udbetaltes ved dette Tidspunkt Kr. 2 100 aarlig i Pensioner.

Redningsvæsen:

Under 8 Juni 1895 blev udfærdiget en Lov om Foranstaltninger til Betryggelse mod Ildsfare i større Bygninger, hvorefter der er givet Brandvæsenet Adgang til at forordne Anbringelse af Redningsapparater for Beboere, der benytter Værelser over 2den Etage i Huse, hvor der kun findes 1 Trappegang.

Ildbrande, som i Femaaret er komne til Brandvæsenets Kundskab, har været i 1891: 130, 1892: 160, 1893: 156, 1894: 146, 1895: 189.

Antallet af brandlidte Bygninger udgjorde i 1891: 93, 1892: 111, 1893: 103, 1894: 105, 1895: 124.

Angaaende Kristiania Veivæsens Virksomhed i Femaaret bemærkes:

Vei- og Gadenettet er udvidet ved Anlæg af nye eller Forlængelse af ældre Gader.

a) i hel Udstrækning:

Birkelundsgaden, Grønlandskroken, Forbindelsesvei mellem Thorshaug og Rodeløkken gjennem Dælenenggaden og Kjøbenhavnsgraden til Værksgaden, Deichsmannsgaden, Bryggerigangen, Calmeyergaden, Ebbells Gade.

b) I partiel Udstrækning eller som Forlængelse af delvis oparbejdede Gader:

Bernt Ankers Gade	mellem Torvegaden og Calmeyergaden,
Mauritz Hansens Gade	- Welhavens Gade og Pilestrædet,
Mossegaden	- Arendalsgaden og Drøbaks Gade,
Waldemar Thranes Gade	- Ullevoldsveien og Maridalsveien,
Christiansands Gade	- Arendalsgaden og Dannevijs Gade,
Skovveien	- Frognerveien og Bygdø Allée,
Pilestrædet	- Underhaugsveien og Nora Bryggeri,
Stenstrups Gade	- Grüners Gade og Helgesens Gade,
Helgesens Gade	- Markveien og Fossveien,
Sporveigaden	- Pilestrædet og Thereses Gade,
Frognerveien	- Sommerrogaden og Skovveien,
2 Tvergader	- Toftes Gade og Falsens Gade,
Danmarksgaden	- Oplandsgaden og Ingeborgs Gade.
Markveien	- Seildugsgaden og Nordsiden af Kirketomten,
Göteborggaden	- Værksgaden og Helgesens Gade,
Bogstadveien	- Hjelms Gade og Bygrændsen,
Observatoriegaden	- Hansteens Gade og Drammensveien,
Seildugsgaden	- Thv. Meyers Gade og Markveien,
Thereses Gade	- Pilestrædet og Stens Gade,
Borggaden	- Aakebergveien og Jens Bjelkes Gade,
Solørgaden	- Strømsveien og Odalsgaden,
Heimdalsgaden	- Motzfeldts Gade og Vahls Gade,
Herslebs Gade	- Schous Plads og Trondhjemsveien samt Diagonalveien over Schous Plads,
Islandsgaden	- Danmarksgaden og Østsiden af Vaalerengens Folkeskoles Tomt samt af Gaden paa Vestsiden af samme.
Toftes Gade	- Helgesens Gade og Seildugsgaden,
Skolestrædet	- Skolegaden og Østgrænsen af No. 3, Skolestrædet,
Maschmanns Gade	- Hammersborg Torv og Møllergaden,
Drammensveien	- Skillebæk og Frognergaden,

Arendalsgaden i halv Bredde mellem Christiansands Gade og Mossegaden, Bro over Akerselven i Hausmannsgadens Forlængelse med Veiundergange paa begge Sider af Elven.

Arbeider til Vedligeholdelse af ældre makadamiserede Veie, Brolægning af Rendestene, Fortouge, Kjørebane og offentlige Pladse samt Asfalteringsarbeider er i Fem-aaret foretaget i saadan Udstrækning:

Der er i Aaret:	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.	Tilsammen i Fem-aaret.
Udlagt Pukstensdække, l. m.	7 211	8 461	4 539	5 120	5 950	31 281 l. m.
Brolagt nyt og omlagt ældre Fortouge, l. m. ...	658	1 259	730	2 360	4 800	9 807 - -
Udført Brolægningsarbeide i Fortouge, Kjørebane etc., m ²	34 105	90 174	31 256	49 795	38 138	243 468 m ²
Asfalteret Fortouge, m ² ..	2 442	3 017	4 073	1 750	8 750	20 032 -

Da der ved Udgangen af 1895 forefandtes ca. 94 Km. makadamiserede Gader og Veie inden Byens Grænser, er saaledes ifølge ovenstaaende omtrent Tredieparten heraf eller 31 281 Km. i Fem-aaret bleven forsynet med nyt Veidække.

Forbruget af Puksten saavel hertil som til de nyanlagte Veie har i de forskjellige Aar af heromhandlende Tidsrum varieret mellem 9 420 og 18 700 m³.

Forbruget af de væsentligste Materialier ved Brolægningsvæsenet har i Fem-aaret varieret:

for huggen Brolægningssten.....	mellem	5 700 og 24 400 m ²
- Heller for Fortouge og Overgange....	—	2 000 - 7 800 m.
- Bordursten	—	6 200 - 9 700 -

Vanding af de makadamiserede og delvis ogsaa af brolagte Gader samt af Torve og Holdepladse for Vognmænd er udført med fra 4—20 Vogne, hver med 2 Heste og 1 Kusk, samt 3 à 4 Kjærrer (for 1 Hest); den har været udstrakt over ca. 6 500 m² offentlige Pladse og ca. 94 000 m. Veibane, hvoraf ca. 16 000 m. i Regelen har været vandet 2 Gange hver Dag og ca. 78 000 m. 1 Gang daglig.

I den varmeste Del af Sommeren har samtlige Gader (ca. 22 000 m.) været vandet hver Dag i Tiden fra Kl. 6—9 om Morgen.

De offentlige Holdepladse, nemlig paa Lilletorvet, i Jernbanegaden, paa Jernbanetorvet, ved Børsen, i Raadhusgaden ved Politistationen, paa Torvet, paa Storthingspladsen, i Akersgaden ved Storthingsbygningen, ved Vestbanen, paa Nytorvet, paa Drammensveien ved Solli, i Hægdehaugsveien ved Krydset af Bogstadveien, ved Den geografiske Opmaaling, i Universitetsgaden ved Eidsvolds

Plads, paa St. Olafs Plads, paa Olaf Ryes Plads, i Raadhusgaden ved Johanneskirken, paa Revieret, i Toldbodgaden ved Børsen, paa Grønlands Torv, i Holtegaden ved Uranienborgveien, i Parkveien ved Hægdehaugsveien, i Riddervoldsgaden, paa Victoria Terrasse, ved Beyerbroen, ved Nybroen, i Hausmannsgaden, ved Møllergaden, i Gjetemyrsveien ved St. Hanshaugen, i Ullevoldsveien ved Akersbakken, i Akersgaden ved Hospitalsgaden og paa St. Halvards Plads ved Sporveiens Endepunkt, er vandede med Vandingsvogne i den varmeste Del af Sommeren 2 Gange daglig. Holdepladsen paa Stortorvet samt den sydøstre Del af Brolægningen paa Nytorvet er oversprøjet 2 Gange daglig med Slange, hvortil der er anbragt særskilte Vandingsstændere.

Gratis skøitebaner er holdte aabne Størstedelen af Vinteren paa Tullinløkken, i Parken paa Kampen, paa Tøienløkken og i Birkelunden.

Ved Udgangen af 1895 var Udstrækningen af de offentlige Pladse, Kjørebane og Fortouge inden Kristiania By:

	Pladse i m ² .	Kjørebane i m.	Fortouge i m.
der er forsynet med Brolægning	50 200	22 100	64 200
- - - - Makadamisering	6 500	94 970	-
- - - - Grusning.....	-	-	93 800
- - - - Asfalt.....	-	-	13 500
Altsaa Udstrækningen af de nævnte Pladse, Kjørebane og Fortouge ved Udgangen 1895	56 700	117 070	171 500

Af Arbejder under Beplantningsvæsenet, der er fuldførte i Femaaret kan nævnes:

Beplantning paa Tordenskjolds Plads, Parklægning af den søndre Del af St. Hanshaugen, Beplantning omkring Sagenes Kirke.

Endvidere har Parklægning og Planering været udført i Stensparken, ved Reservoiret paa Kampen samt i Kommunens Eiendom paa Ekeberg.

De Kristiania Bys Beplantningsvæsen underlagte offentlige Pladse og Anlæg havde ved Udgangen af 1895 en Udstrækning af ca. 269 000 m² (Ekeberg og Frognersæterskoven ikke medregnet); desuden endel mindre Alléplantninger etc.

Af Inventariesager, anskaffet i Løbet af Femaaret, kan mærkes:

5 Feiemaskiner, 9 Vandingsvogne, en 15 Tons Dampveivalse fra Aveling & Porter, 1 Boremaskine, 1 Stukemaskine, 300 Fod Kjetting til Vandingsvogne.

Angaaende V a n d- og K l o a k v æ s e n e t bemærkes:

Byens Vandforsyning foregaar gjennem to særskilte, Kommunen tilhørende, Vandværker, nemlig Maridalsværket og Sognsvandværket, hvorhos der desuden findes et mindre privat Vandværk, kaldet Frøensvandledningen.

M a r i d a l s v a n d v æ r k e t s Rørnet er jevnlig bleven udvidet, eftersom den tiltagende Bebyggelse har krævet det. Rørnettet, som ved Begyndelsen af Femaaret var 117 370.2 l. m. og forsynede 69 Stkr. offentlige Vandposte og Fontæner samt 4 376 Eiendomme, havde ved Femaarets Slutning en Længde af 131 888.2 l. m. og forsynede 71 Stkr. offentlige Vandposte og Fontæner samt 5 121 Eiendomme.

Vandforbruget, der er bestemt ved Vandmaalere, anbragt paa de to Hovedledninger for Maridalsvand, har udgjort i 1891: 6 248 300 m³, 1892: 6 195 400 m³, 1893: 6 712 900 m³, 1894: 6 598 600 m³ og 1895: 6 948 500 m³.

Af større Vandledninger, der er udført ved Maridalsvandværket i Femaaret, kan mærkes:

Anlæg af 305 mm. (12") Vandledning i K a m p e n s G a d e, N o r d e r h o v s G a d e, N a n n e s t a d g a d e n, K j ø l b e r g g a d e n og H a a k o n s G a d e fra Bøgaden til Aakebergveien.

Omlægning af den ældre Vandledning i D r a m m e n s v e i e n fra Observatoriegaden til Munkedamsveien med 203 mm. (8") Rør.

Omlægning af den ældre Vandledning i H a u s m a n n s g a d e n fra Torvgaden til Møllergaden med 203 mm. (8") Rør.

Anlæg af 305 mm. (12") Vandledning i B e r g e n s G a d e fra Sarpsborgs Gade til Maridalsveien.

S o g n s v a n d v æ r k e t er ligeledes stadig bleven udvidet. Rørnettet, der ved Femaarets Begyndelse var 24 599.8 l. m. og forsynede 3 Stkr. offentlige Vandposte og Fontæner samt 567 Eiendomme, udgjorde ved Udgangen af Femaaret 29 706.5 l. m. og forsynede 3 Stkr. Vandposte og Fontæner samt 798 Eiendomme.

V a n d f o r b r u g e t er bestemt ved Maalinger over et Overløb i Indtaget ved Gaustad Asyl og har udgjort i Aarene 1891: 540 414 m³, 1892: 715 374 m³, 1893: 811 433 m³, 1894: 1 045 708 m³ og 1895: 1 567 812 m³.

D e v i g t i g s t e A r b e i d e r, der er udført ved Sognsvandet i Femaaret er:

Anlæg af 203 mm. (8") Vandledning i D r a m m e n s v e i e n fra Nils Juels Gade til Frognergaden.

Anlæg af 178 mm. (7") Vandledning i D r a m m e n s v e i e n fra Frognergaden til Bygrænsen.

Anlæg af 203 mm. (8") Vandledning i F r o g n e r v e i e n fra Kirkeveien til Frognergaden.

Anlæg af 178 mm. (7") Vandledning i F r o g n e r g a d e n fra Frognerveien til Drammensveien.

Frøensvandleddningen har i Femaaret ikke undergaaet nogen Forandring; Længden af samme er 4 500 l. m., hvoraf 714 l. m. er lagt af 156 mm. (6") Jernrør og Resten 3 786 l. m. af 127 mm. (5") Jernrør.

Kloaknettet, der ved Femaarets Begyndelse udgjorde i Længde 118 868.6 l. m., hvoraf 101 647.1 m. Rørkloaker og 1 7221.5 m. Murkloaker, havde ved dets Slutning en Længde af 134 269.35 l. m., hvoraf 113 618.75 er Rørkloaker, 20 453.1 m. Murkloaker og 197.5 m. Betonrør-Kloak.

Af Murstenskloaker er i Femaaret udført:

En 0.94×0.71 m. Murstenskloak i Engens Gade og Piperviksbryggen fra Munkedamsveien til Søen, 300 m. lang.

Overhvelvning af Munkebækken fra Oslo Gade og 50 m. nedover.

En 0.94×0.63 m. Murstenskloak i Sidebæk til Thorshaugbækken langs Thorshaugs Vestside fra Biermanns Gade til Thorshauggaden, 404 m. lang.

En 1.0 m. Murstenskloak i Bisletbækken fra Ullevoldsvæien mod Syd til den ældre Kloak i en Længde af 246 m.

En 1.20 m. Murstenskloak i Sandakerbækken fra Sandakerveien og over til den ældre tørmurede Kloak i en Længde af 167 m.

Overhvelvning af Akerbækken med 1.1×0.73 m. Murstenskloak fra Kjerschows Gade nordover i en Længde af 90 m.

En 1.10×0.73 m. Murstenskloak i Klostergangen fra Munkebækken til Grønlandsleret, 194.4 m. lang.

En 1.05 m. Murstenskloak i Bisletbækken fra den ældre Murstenskloak ved Bygrænsen til Kirkeveien, 258 m. lang.

Overhvelvning af Bækken langs Strømsveien med en 1.10×0.73 m. Murstenskloak fra Munkebækken til Bygrænsen, 696.5 m. lang.

Overhvelvning af Bækken langs Strømsveien med en 1.10×0.73 m. Murstenskloak fra Bygrænsen til Østre Gravlund.

En 1.40 m. Murstenskloak i Lakkegaden fra Heimdalsgaden sydover i en Længde af 60.7 m.

En 1.00 m. Murstenskloak i Lakkegaden fra Heimdalsgaden til henimod Herslebs Gade, 93.5 m. lang.

En 1.05 m. Murstenskloak i Heimdalsgaden og Vahls Gade fra Lakkegaden til Jens Bjelkes Gade, 299 m. lang.

Endvidere er anlagt en 0.94×0.63 m. Betonrør-Kloak i Bækken fra Trondhjemsveien til den ældre Murstenskloak gennem Rodeløkken, 197.5 m. lang.

Angaaende Kristiania Havnevæsens Virksomhed i Femaaret bemærkes:

Paa Havnevæsenets Tomt paa Loengen opførtes i 1891 en Bindingsværks

Bygning, $16\frac{1}{2}$ m. $\times$ $14\frac{1}{2}$ m., der ved en Bordvæg er delt i 2 Rum, det mindre for en liden Cirkelsag, det større til Klinkeværksted.

Begge Pontonbryggerne i Bjørviken er forlængede, den ene med 13.7 m., den anden med 27.4 m., hvorhos en ny Flydebrygge af 15 m.s Længde er anbragt mellem disse.

Efterat Toldvæsenets Brygger ved Mageskifte var erhvervede for Havnevæsenet i 1890, ombyggedes disse i Sten i Aarene fra 1891 til og med 1893, saaledes at de danner en ret Kailinie fra Palæbryggen paa 140 m.s Længde i Flugt af den gamle Toldpakhusbrygge med en Bredde af 27.6 m., hvorefter hele Arealet brolagdes.

Den i 1890 paabegyndte Ombygning og Udvidelse af Revierbryggen fortsattes til Høsten 1892, da Arbeidet indstilledes paa Grund af det vakte Spørgsmaal om Anlæg af Silopakhus paa Revierbryggen. I Slutningen af 1895 optoges Arbeidet igjen, og er nu færdigbygget hele den søndre Arm tilligemed Underbygningen for største Delen af den nordre Arm. I 1894 ombyggedes ogsaa Indsiden af den søndre Arm og efter Fuldførelse af dette Arbeide blev hele den søndre Arm brolagt.

I Piperviken er Bolværket paa Østsiden af Keisertrappen ombygget i Sten, en Længde af 47 m., og det indenfor liggende Areal brolagt i en Bredde af 20 m. I Fortsættelse af denne Stenbrygge er opført en 70.6 m. lang og 8 m. bred Træudstikkerbrygge for de mindre Dampskibe.

I Filipstadbugtens Baadhavn er anlagt en Undervandsbedding for Landsætning af Baade, og for Revierbryggens Baadhavn er Bolværket langs denne ombygget.

Stenbryggen ved Skarpsno er forlænget med 7.2 m. i 2 Spænd, udført i Træ.

Af Brolægninger er, foruden den ovennævnte, udført en større Udvidelse af Brolægningen paa Kranbryggen og Jernbanebryggen.

I Piperviken er anbragt 4 nye Moringer og i Grønlien 2 nye Moringer, hvorhos 28 af de gamle Moringer paa Bjørviken har faaet nye sværere Kjættinger. Endvidere er samtlige i de fornemste Seilløb værende Undervandsgrunde forsynede med Bøier med fornødne Mærker istedetfor de tidligere Stager med Koste. Istedetfor den tidligere Jernsøile paa Kobbernaglen er der bygget op et stort Mærke af Bindingsværk paa en muret Grundmur.

I 1891 og 1892 byggedes 3 nye Indseilingsfyre inden Kristiania Havne-distrikt, nemlig paa Stangskjærrabben, søndre Kavringdyng og Vippetangen, samtlige af Bindingsværk paa Grundmur af huggen Sten, der for de 2 førstnævnte Vedkommende hviler paa en Betonundervandsmur. Samtlige Fyre er af 6te Orden, det første et rødt og hvidt Blinkfy med Lampens Brændpunkt 4.5 m. over Havet, de 2 andre, saakaldte klippende Fyre, det ene rødt, det andet hvidt, med Lampernes Brændpunkt ca. $11\frac{1}{2}$ m. over Havfladen.

I 1892 fuldførtes den i forrige Femaarsperiode paabegyndte Bortsprængning af Skibsløbsgrunden. Den er nedsprængt til en Dybde af 7.25 m. under 0 eller 6.25 m. under laveste Vandstand.

Havnevæsenets Mudderapparater har fortsat med Havnens Uddybning paa forskellige Steder i hele Femaarsperioden.

Fattigvæsenet. Antallet af de ved Fattigvæsenet understøttede Hovedpersoner (Familier og enslige Personer samt udsatte forældreløse Børn, Sygehuspatienter dog undtagne) har udgjort i 1891: 7 187, 1892: 7 447, 1893: 7 692, 1894: 7 794 og i 1895: 8 145, deraf hjemstavnberettigede i Kristiania henholdsvis 6 409, 6 669, 6 880, 7 002 og 7 257. I disse Tal er ikke medregnet de Personer, der blot er understøttede med Lægehjælp og Medicin, og heller ikke de, der har nydt Hjælp i andre Kommuner mod Refusion fra Kristiania.

Arbejdsløshed har ligesaa lidt som i det foregaaende Femaar paaført Fattigvæsenet væsentlige Udlæg, hvorimod Udgifterne er stegne nogenlunde jevnt med Befolkningens Vækst. Husleien, der i ikke liden Grad indvirker paa Udgifternes Størrelse, har fremdeles været høi.

Det ved Sagene samt paa Grünerløkken og Rodeløkken, henholdsvis fra 1887 og 1890, gjorde Forsøg med en Fattigpleie efter det saakaldte «Elberfeld-System» opgaves ved Udgangen af 1893, væsentlig fordi det efter den vundne Erfaring antoges umuligt til enhver Tid at erholde de mange Hundreder til denne Ordning nødvendige villige og skikkede, ulønnede Fattigværger og Distriktsforstandere i de fra den centrale By noksaa fjerntliggende Bydele, hvor den fattigere Befolkning væsentlig bor.

Fra 1893 er Byen delt i 9 istedetfor tidligere i 7 Fattigdistrikter, hvert med sin lønnede Fattigforstander og Bylæge.

Efter en af Kommunerepræsentantskabet under 9 November 1893 fattet Beslutning er der i 1894 som Chef for de kommunale Sygehuse og Fattigsygepleien ansat en Direktør, der har den overordnede Ledelse i administrativ og hygienisk Henseende af samtlige under Magistratens og Fattigkommissionens Overbestyrelse henhørende Sygehuse samt fører Indseende med Fattigpleien. Direktøren er derhos i Henhold til Kommunerepræsentantskabets Beslutning af 13 September 1894, stadfæstet ved kgl. Res. af 27 Oktober næstefter, fast Medlem af Fattigkommissionen.

Angaaende Kristiania Gasværks Virksomhed i Femaaret henvises til omstaaende Tabel:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Produktion af Gas m ³	5 742 310	6 309 579	6 357 400	6 297 000	6 335 454
— - Cokes..... hl.	392 911	445 520	441 806	428 427	442 787
— - Tjære..... kg.	7 106	8 114	8 187	8 778	9 037
— - Ammoniak -	77 785	93 962	90 415	106 500	134 900
Salg af Gas til Private..... m ³	4 220 831	4 726 388	4 484 500	4 434 500	4 261 555
Antal af offentlige Lygter ved Aarets Udgang, Havnevæsenet iberegnet...	2 094	2 225	2 331	2 446	2 553
Forbruget af Gas i disse Lygter.. m ³	846 341	966 297	1 116 200	1 194 200	1 298 180
Antal private Konsumenter ved Aarets Udgang	3 555	3 672	3 873	4 010	3 602
Antal af private Lygter, der forsynes med Gas som ikke ledes gennem Maaler	39	39	43	42	29
Forbruget af Gas i disse Lygter.. m ³	10 966	10 983	11 083	11 014	8 171
Antal af udleiede Gasmaalere	1 386	1 549	1 769	1 935	1 527
Antal Gaskogeapparater	557	644	804	846	896
Forbruget af Gas i disse m ³	112 617	125 645	148 611	178 180	203 000
Største Gasforbrug pr. Døgn -	36 257	37 252	39 148	39 055	37 758
Rørledningernes Længde, Spisnings- ledninger og Ledninger paa Gas- værket ikke indbefattet l. m.	90 557	95 213	98 998	100 636	103 298
Forbrug af Cokes ved Gasværket.. hl.	75 725	80 442	89 491	78 106	91 091
Indtægt af Gas solgt til Private.. Kr.	584 125	650 491	610 755	599 870	518 346
— - Biprodukter	277 478	292 064	270 618	307 059	347 121
Samlet Bruttoindtægt..... -	886 403	978 335	909 655	934 732	894 505
Udgifter..... -	710 154	761 225	758 514	747 527	771 344
Overskud (Afsætning til Reserve- fond medregnet)..... -	176 248	217 110	151 141	187 205	123 161
Indflydt i Bykassen:					
a) Som Renter af Værdien af overladte Tomter..... -	11 175	11 175	11 175	11 175	11 175
b) Som Renter af optjent Anlægs- kapital	57 350	61 868	61 868	64 264	64 745
c) Som Andel i Overskudet..... -	164 248	197 111	131 141	167 205	103 161
Anlægskapital ved Aarets Udgang -	1 737 365	1 737 365	1 785 286	1 794 890	1 794 890
Heraf dækket af Overskudet og Reservefondet ved Aarets Ud- gang	1 237 365	1 237 365	1 285 286	1 294 890	1 294 890
Anvendt til mindre Udvidelser og forskjellige Arbejder belastede Driftskontoen (heri ikke med- regnet Arbejdsløn for Omlægning af ældre Ledninger)..... -	34 733	34 755	29 348	25 551	28 192
Reservefondets Størrelse ved Aarets Udgang	10 198	30 198	2 277	12 673	32 673

Kristiania Elektricitetsværk. Den 2 April 1891 bevilgede Repræsentantskabet Kr. 500 000 til Udførelse af et Elektricitetsværk, hvilken Bevilgning senere under Planlæggelsen forhøiedes til Kr. 1 165 000, da Anmeldelsen af Konsum viste sig betydelig større end fra først af forudsat.

Der sluttedes den 17 December 1891 — efter en offentlig Konkurrence, hvori 20 Firmaer deltog — Kontrakt med Schuckert & Co. i Nürnberg om Levering af Maskineri, Kabelnet o. s. v. og med A. L. Thunes mekaniske Værksted om Levering af Kjedelanlægget.

Anlægget sattes for første Gang i Drift 12 December 1892 og afleveredes færdigt 28 Februar 1893.

Kjedelanlægget bestaar af 4 Vandrørdampkjedler med en samlet Hedeflade af 895 m² og 2 Worthington-Dampumper, hver tilstrækkelig stor til at levere 14 000 Liter Vand i Timen.

I Maskinhallen er for Tiden opstillet 4 Dampmaskiner med tilhørende Dynamomaskiner, hvis Størrelse og Forholde vil fremgaa af følgende Tabel:

Maskin- No.	Effekt i ind. Heste- kræfter :		Om- dreinin- ger.	Damp- forbrug :		Nytte- effekt.	Ved Kontrolkommissionens Prøve leverede Dynamoerne :				
	Nor- mal.	Maxi- mal.		Nor- mal.	Maxi- mal.		Spæn- ding.	Ampère.		Hektowatt.	
								Nor- mal.	Maxi- mal.	Nor- mal.	Maxi- mal.
1	100	130	175	8.5	9.7	80	240	244	300	585	720
2	200	260	150	8.3	9.5	85	-	486	600	1 166	1 440
3	450	600	110	7.3	8.4	87	-	1 050	1 500	2 520	3 600
4	450	600	110	7.3	8.4	87	-	1 050	1 500	2 520	3 600
Tils.	1 200	1 590					240	2 830	3 900	6 791	9 360

I Maskinrummet er reserveret Plads for en 5te Dampdynamo paa maksimalt 800 ind. Hestekræfter, og i Kjedelrummet er der Plads for yderligere en Kjedel af 250 m² Hedeflade. Dette Maskineri er nu bestilt og vil blive opstillet i Løbet af Sommeren 1896.

Over Maskinrummet er i 2den Etage anbragt et Akkumulatorbatteri med en Kapacitet paa 1 980 Ampèretimer.

Der anvendes Ligestrøm i et Treledersystem med 2 $\times$ 107 Volt Spænding hos Konsumenterne. Ledningsnettet er overalt underjordisk og Kablerne beskyttede med en dobbelt Blymantel og Jernbaandsbenikling. Der er ialt nedlagt 38.17 Km. Fordelingsledninger foruden Stikledninger og Kabler for Gadebelysningen. Fordelingsnettet tilføres Strøm i 12 Spisepunkter gennem 12 Spise-

ledninger, der tilsammen har 18.7 Km. Kabel. Ledningsnettet kan tilknyttes ialt 8 200 samtidig benyttede Hektowatt, d. v. s. 16 400 samtidig benyttede Normallamper. Kobbervægten i Fordelings- og Spiseledningerne er tilsammen 51 389 Ton.

Den samlede Husfrontlængde, langs hvilken der er nedlagt Fordelingskabel, udgjør 15.95 Km.

Anlæggets Regnskab ved Afleverelsen den 28 Februar 1893 stillede sig, som følger:

L.-No.	Konto.	Bevilget.	Udgifter.	Difference :		I 1893 endnu ikke anvendt.
				Besparelse.	Over- skridelse.	
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1	Grundeierdomme	91 000	88 940.64	2 059.36	-	-
2	Bygninger	135 000	204 089.76	-	69 089.76	-
3	Vandledningsarbeider ...	12 150	18 461.23	-	6 311.23	-
4	Kjedelanlægget	83 809	83 809.00	-	-	18 123.16
5	Dampmaskinanlægget ...	160 025	163 127.56	-	3 102.56	-
6	Elektrisk Maskineri	215 391	192 052.64	23 338.36	-	-
7	Kabelnettet	271 000	271 183.90	-	183.90	-
8	Gravningsarbeider	35 500	53 534.26	-	18 034.26	-
9	Stikledninger	36 000	38 075.79	-	2 075.79	-
10	Elektricitetsmaalere	26 000	26 000.00	-	-	-
11	Administration osv.....	40 625	48 616.87	-	7 991.87	-
12	Gadebelysning	65 500	44 795.88	20 704.12	-	-
	Tilsammen	1 172 000	1 232 687.53	46 101.84	106 789.37	18 123.16

I de efterfølgende Aar er Akkumulatorbatteriet, Kjedelanlægget og Ledningsnettet udvidet, hvorved Anlægskapitalen er steget. Ved Udgangen af 1895 var den anvendte Kapital og den tilbagestaaende Gjæld til Bykassen følgende:

L.-No.	Konto.	Samlet Kapital anvendt i Anlægget.	Normal Afskriv- ning i Pct.		Afskrevet 1895 :		Gjældens Fordeling ved Aarets Udgang.
			af Værdien.	af den hele Anlægs- kapital.	Pct. af Vær- dien.	Kr.	
		Kr.					Kr.
1	Grundstykket	88 940.64	0	-	-	-	88 940.64
2	Bygningerne	204 089.76	2	0.300	3	6 100.00	187 900.00
3	Vandledningsarbejder ...	18 461.23	3	0.042	4.5	850.00	16 150.00
4	Kjedelanlægget	96 808.84	10	0.705	15	14 523.00	66 600.00
5	Dampmaskinanlægget ...	163 127.56	7.5	0.890	11.25	18 500.00	111 500.00
6	Elektrisk Maskineri	158 052.64	4	0.450	6	9 500.00	132 500.00
7	Akkumulatorer	97 354.77	4	0.284	6	5 854.77	86 500.00
8	Kabelnettet	337 608.16	3.5	0.860	5.25	17 900.00	290 000.00
9	Stikledninger	38 075.79	3.5	0.097	5.25	2 000.00	32 000.00
10	Gadebelysningen	65 177.73	4	0.190	6	3 975.03	57 000.00
11	Administration osv.....	49 527.26	3	0.105	4.5	2 255.75	43 398.70
12	Elektricitetsmaalere	56 102.79	5	0.204	7.5	4 102.79	48 000.00
	Tilsammen	1 373 327.17		4.127		85 561.34	1 160 489.34

Anlæggets tekniske og økonomiske Drift forestaaes af en Driftsbestyrer, der til Assistance har en fast ansat Ingeniørassistent.

Kontorpersonalet bestaar forøvrigt af 1 Kassererske, 2 kvindelige Kontorister, 1 Maaleraflæser og 1 Kontorbud.

Ved Driften er ansat:

1 Maskinmester med 2 Undermaskinister, 1 Dynamomester med 2 Assistenten, desuden: Maskinsmørere, Fyrbødere, Haandlangere o. s. v., ialt 8 Mand.

For de udvendige Arbejder er ansat 1 Kabelmester, der til sin Assistance har: 1 Installationskontrollør og 1 Monter. Til Buelampernes Betjening anvendes 3 Mand og til ydre Arbejde forøvrigt 2 Mand. Den samlede Arbejdsstyrke ved Driften udgjør altsaa — indbefattet de 3 Mestere — ialt 22 Mand.

De vigtigste tekniske og økonomiske Resultater fra Anlæggets Virksomhed i Aarene 1893, 1894 og 1895 er sammenstillet i efterfølgende Tabel, der viser en jevn Fremgang i Konsum og en jevn Nedgang i Produktionsomkostningerne. Den 1 Januar 1895 nedsattes Salgsprisen for Strøm til Belysning fra 7.5 Øre pr. Hektowatt-Time til 6.0 Øre, altsaa et Nedslag af 20 Pct.

Oversigt over Elektricitetsværkets Drift:

	1893.	1894.	1895.	
Pris for Strøm til Belysning. Grundpris pr. Kilo-watt-Time..... Kr.	0.75	0.75	0.60	
Pris for Strøm til teknisk Brug	0.25	0.25	0.25	
Antal private Forbrugere ved Aarets Udgang....	259	351	471	
Antal tilknyttede Normallamper ¹⁾ for Belysning 31 December	9 930	12 560	15 020	
Antal tilknyttede Normallamper for teknisk Brug	1 050	1 779	3 190	
Antal tilknyttede Normallamper for offentlig Belysning	500	630	736	
Gjennemsnitlig Tilvækst pr. Maaned Normallamper	313	290.8	329	
— Brugstid for privat Belysning — Timer	478.3	504.5	499.9	
— — - teknisk Brug —	546.2	327.8	371.2	
— — - det hele Konsum —	613.8	598.3	579.4	
Strømproduktion	Kilowatt-Timer	319 448	458 104	563 729
Leveret private Forbrugere for Belysning	—	193 256	283 495	345 149
Leveret til teknisk Brug	—	7 971	22 337	45 546
Forbrugt til den offentlige Belysning	—	70 328	78 392	87 762
Anvendt til eget Brug	—	9 861	14 626	13 248
Nyttiggjort af Produktionen	Pct.	88.9	87.07	87.22
Forbrug af Brændmateriale	Kg.	1 091 690	1 441 258	1 472 349
Produceret pr. Kg. Brændmateriale.. Watt-Timer	—	293	318	382
Nyttiggjort - - - ..	—	258	276	334
Maximalt Strømforbrug	Ampère	3 050	3 975	4 810
— — i Pct. af installeret Ampère	—	55.8	56.4	54.2
Den gennemsnitlige Belastningsprocent....	Pct.	5.69	6.43	6.26
Største Dagsforbrug	Kilowatt-Timer	2 961	3 600	4 550
Mindste —	—	37	127	107
Akkumulatorernes totale Nytteeffekt efter Watt-Timer	Pct.	74	78.8	81.91

¹⁾ 1 Normallampe = 50 Watt.

Regnskabsmæssige Resultater:

	1893.	1894.	1895.
Samlede Aarsindtægter Kr.	160 581.19	229 917.00	243 718.13
— Aarsudgifter -	63 404.55	85 110.81	93 997.92
Renter af Gjælden — 5 Pct. -	55 091.21	57 510.92	58 591.91
— - de afskrevne Beløb — 5 Pct. -	-	2 104.27	5 648.98
Driftsoverskud -	42 085.43	85 191.00	85 561.34
Deraf anvendt til nye Anlæg -	-	14 296.82	19 885.95
Anlægskapital ved Aarets Udgang -	1 185 631.06	1 251 416.27	1 339 144.34
Tilbagebetalt af denne -	42 085.43	108 979.61	178 655.00
Brutto-Overskud.. Pct.	8.18	12.6	11.18
Produktionspris, indbefattet Renter pr. leveret Kg. Watt-Time Kr.	0.42	0.359	0.31
Udgifter ved Driften..... - — -	0.225	0.214	0.191
Renter af Gjælden..... - — -	0.195	0.145	0.119
Lønningsudgifter - — -	0.076	0.07	0.067
Brændmateriale - — -	0.061	0.057	0.052
Udgifter til Olie..... - — -	0.0245	0.0094	0.006

Politivæsenet har, naar undtages, at der i 1893 blev indført fast ridende Politi i Kristiania, ikke undergaaet nogen væsentlig anden Forandring end den Forøgelse af Politistyrken, som den stigende Folkemængde og Bebyggelse har medført. Det ridende Politi har siden dets Oprettelse bestaaet af 13 Mand foruden Befal og 16 Heste, samt 3 Staldkarle. Der er bygget egen Stald ved Pipervikens Politistation for det ridende Politis Heste. De aarlige Udgifter ved det ridende Politi beløber sig til ca. 19 000 Kr. Den samlede Politistyrke — Embedsmændene og Kontorpersonale ikke medregnede — udgjorde i 1891: 308 Mand og i 1895: 369 Mand, og Udgifterne ved deres Aflønning og Beklædning henholdsvis Kr. 347 079 og Kr. 421 160. De samlede Politiudgifter udgjorde i 1891 Kr. 408 470 og i 1895 Kr. 518 814. Statskassens Bidrag til Bestridelse af Politiudgifterne har uforandret været Kr. 20 000.

Kommunen har i Femaaret optaget 2 nye Kommunelaan, nemlig i 1892 et Laan paa 4 Millioner Kroner i Henhold til Repræsentantskabets Beslutning af 3 December 1891 og i 1894 et Laan paa 6 Millioner Kroner i Henhold til Repræsentantskabets Beslutning af 26 April 1894. Af begge Laan svares 4 Pct. Rente.

Kommunens Laan androg ved Udgangen af 1895 til følgende Beløb:

Laanet af 1858	Kr	95 200
— - 1859	-	90 000
— - 1877	-	1 400 000
— - 1880	-	1 874 533
— - 1885	-	3 028 000
— - 1889	-	3 382 000
— - 1892	-	3 841 600
— - 1894	-	6 000 000

Tilsammen Kr. 19 711 333

Kommunens øvrige Gjæld udgjorde Kr. 450 566, saaledes at Kommunens samlede Gjæld ved Femaarets Udgang beløb sig til omtrent Kr. 20 162 000. Ved Femaarets Begyndelse var den samlede Gjæld omtrent Kr. 11 671 000, hvoraf Kommuneobligationer, lydende paa Ihændeaveren, Kr. 11 078 756. Af Foretagender, der for Laanefondets Regning er iværksatte i Femaaret, skal man nævne: Anlæg af Centralstation for elektrisk Belysning, Indkjøb af Gaarden Midtoddan ved Maridalsvandet, Udvidelse af Uranienborgs og Møllergadens Folkeskoler og Indkjøb af Tomt for nye Folkeskoler ved Tøien og paa Vaalerengen, fortsat Opførelse af Ullevold Sygehuse, Udvidelse af St. Hanshaugen, Indkjøb af Matr.-No. 2, 4, 8 og 10 Tomtebyggen, Indkjøb af Eiendommen Hølsfyr til Kirkegaard. Opførelse af nye Folkeskoler paa Grünerløkken og paa Vaalerengen, Forbedring af Opvarmnings- og Ventilationsforholdene i Distriktsfængslet. Anskaffelse af en ny Isbryder, Opførelse af nyt Retorthus for Gasværket, Anlæg af Centralvarmeapparat i Møllergadens Folkeskole og Indlægning af elektrisk Lys i samme Skole, Opførelse af Kjødkontrolstation paa Ankerløkken, Opførelse af Solli Brandstation, Indkjøb af No. 21 Frognergaden til Politivagt for de vestre Bydele, Anlæg af nye Kloaker i og Brolægning af forskellige Gader og Pladse.

Almindelige Oplysninger.

Kristiania Folkemængde, der ved Udgangen af 1890 udgjorde 151 130, udgjorde ved Udgangen af:

1891	156 535
1892	161 151
1893	167 588
1894	174 717
1895	182 856

Tilvæksten i Femaaret har altsaa udgjort 31 726 eller gennemsnitlig en aarlig Forøgelse af 6 345. Tilvæksten har imidlertid været størst i Femaarets sidste Aar, idet den er steget fra 29.49 pro mille i 1892, da Tilvæksten var mindst, til 46.58 pro mille i 1895, da Tilvæksten var størst. Angaaende Befolkningens Tilvækst samt dens Fordeling efter Alder, Kjøen og Fødested tillader man sig forøvrigt at henvise til de medfølgende statistiske Meddelelser, Afsnit I, hvor der findes detaljerede Oplysninger herom.

Af nedenstaaende Tabel vil sees, i hvilken Grad Udvandring til Lande udenfor Europa har fundet Sted i Femaaret over Kristiania, og hvormange af de Udvandrede var hjemmehørende i Kristiania:

A a r.	Antal.	Heraf hjemmehørende i Kristiania:			
		Antal.	Mænd.	Kvinder.	Deraf Børn under 15 Aar.
1891	7 632	886	323	563	144
1892	10 262	1 010	407	603	172
1893	10 623	987	391	596	202
1894	2 513	336	100	236	47
1895	2 742	496	140	356	75

Sundhedstilstanden synes i det Hele at have været meget god, idet der anmeldtes resp. 232, 206, 181, 160 og 184 Sygdomstilfælde af epidemisk Art for hvert Tusinde af Befolkningen, hvilket sammenlignet med de tilsvarende Tal for foregaaende Femaar viser en betydelig Forskjel.

Af de smitsomme, epidemiske Sygdomme aftog Difterit i 1891 og 1892, men tiltog igjen i 1893 (431) og 1894 (658), men aftog atter i 1895. Dødeligheden, som i de tidligere Aar holdt sig omkring 25 Pct. af de Angrebne, har i de 3 sidste Aar udgjort resp. 18.33 Pct., 17.17 Pct. og 5.7 Pct.

Skarlagensfeber viste det samme Forhold; faldt i 1892 til 287, steg i 1893 og 1894 (901), men faldt igjen i 1895 (577).

Tyfoidfieberen har ikke i nogen af de forløbne Femaar vundet nogen synderlig Udbredelse. Det største Antal Tilfælde — nemlig 101 — anmeldtes i 1893. Der har hvert Aar forekommet enkelte Tilfælde i den saakaldte Ekebergskraaning, formentlig foraarsaget ved mindre heldige Forholde med Hensyn til Vandforsyning og Kloakafløb. Forøvrigt har Sygdommen kun optraadt som Husepidemier og med spredte Tilfælde.

Af Børnekopper anmeldtes i 1891 17 Tilfælde. Denne lille Epidemi syntes ogsaa at have sin Oprindelse fra Korn, importeret fra Rusland, paa samme Maade som omnævnt i forrige Femaarsberetning.

Af Influenza, der efter mange Aars Forløb første Gang paany optraadte i Kristiania i 1889, har der optraadt Epidemier næsten hvert Aar. Der anmeldtes respektive 9 074, 4 830, 4 253, 622 og 6 173 Tilfælde i hvert af Aarene 1891—1895, og der døde respektive 118, 62, 36, 27 og 65.

Dødeligheden har i Femaaret været betydelig lavere end i foregaaende Femaar og, i Overensstemmelse med Forholdet ved Sygeligheden, viser den som Regel synkende Tal. Den udgjorde resp. 19.61, 19.34, 17.37, 18.67 samt for 1895, under Forudsætning af en Forøgelse af Folkemængden af

5 000 samt et Antal Døde af 3 062 (hvilket antages rundeligt beregnet), 17.03 for hvert Tusinde Levende ved hvert Aars Udgang, — eller i Gjennemsnit 18.50 mod 21.47 i foregaaende Femaar.

Dødsfaldene af Lungetæring har udgjort i Gjennemsnit 15.48 Pct. af samtlige anmeldte Dødsfald med resp. 13.20, 16.85 og 17.25 i de foregaaende 3 Femaar.

Antallet af Byens skattepligtige faste Eiendomme, deres Skattetakstværdi og den af samme beregnede Skat vil sees af nedenstaaende Tabel:

1891.....	6 425	198 229 730	18 789 030	1 139 719.96	18 782.03	1 158 502.00
1892.....	6 633	228 587 810	22 738 140	1 314 378.72	22 738.14	1 337 116.86
1893.....	6 860	240 227 690	22 834 530	1 381 308.84	22 834.53	1 404 143.37
1894.....	7 052	256 512 070	22 260 600	1 474 944.40	22 260.60	1 497 205.00
1895.....	7 241	273 492 460	21 632 610	1 572 581.65	21 632.61	1 594 214.26

Byggevirksomheden har i Femaaret været temmelig stor og jevnt stigende. Man skal i saa Henseende under Henviisning til nedenstaaende Tabel specielt henlede Opmærksomheden paa Væksten i Kjøkkenernes, d. v. s. Leilighedernes, Antal.

I det foregaaende Femaar var den samlede Tilvækst i Leilighedernes Antal, 4 166 eller ca. 833 pr. Aar mod for nærværende Femaar 7 959 eller ca. 1 592 pr. Aar.

Tages i Betragtning, at Folkemængden i disse sidste fem Aar er vokset fra 151 130 til 182 856 eller aarlig med 6 345 Mennesker, samt at der gennemsnitlig kan regnes 5 Personer pr. Leilighed, skulde det gennemsnitlige Behov for nye Leiligheder have været ca. 1 270. Hertil maa imidlertid gjøres et Tillæg for nedrevne, nedbrændte og omforandrede Bygninger, der høit regnet kan sættes til 130 Leiligheder pr. Aar, saaledes at det aarlige Behov for nye Leiligheder skulde udgjøre ialt $1\,270 + 130 = 1\,400$ Leiligheder.

Det aarlige Overskud i Leilighedernes Antal har saaledes antagelig udgjort 192 eller for Femaaret 960, hvilket maa siges at være vel meget.

Angaaende Byggearbeidernes Art, Areal i Kvadratmeter og antagelige Værdi henvises til omstaaende Tabel:

Byggearbeidets Art.	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
	m².	m².	m².	m².	m².
Vaaningshuse paa 1 Etage	2 771	6 694	6 126	5 351	6 693
— - 2 Etager	6 187	9 968	6 083	4 454	4 508
— - 3 —	11 265	9 805	9 780	13 453	11 398
— - 4 —	15 351	19 668	21 383	35 430	38 286
— - 5 —	700	380	1 186	262	1 630
Samlet Antal Kjøkkener	1 131	1 396	1 243	1 998	2 191
Paabygninger og Indredninger	2 115	437	247	291	224
Udhuse	2 508	4 039	2 550	3 121	3 770
Pakhuse, Fabriker paa 1 Etage ...	6 157	7 432	3 920	4 656	1 472
— — - 2 Etager ...	1 538	1 186	434	1 365	732
— — - 3 — ...	1 068	270	877	1 307	158
— — - 4 — ...	939	897	524	277	252
— — - 5 — ...	149	-	200	-	351
Offentlige Bygninger, Skoler m. m.	2 919	3 538	3 239	510	2 442
Aabne og lukkede Skur	8 712	2 500	6 959	6 140	5 791
Byggearbeidets antagelige Værdi i	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Kroner	683 710	7 533 300	8 551 430	10 951 500	11 156 080

Til Tabellen knyttes derhos den Bemærkning, at Værdien af de udførte Bygningsarbeider vil vise sig at være ikke ubetydelig mindre end den aarlige Tilvækst i Bygningernes Brandtakstværdi.

Den antagelige Værdi af Byggearbeiderne er her imidlertid ansat efter Bygningsinspektørernes bedste Skjøn i Henhold til det Indblik i det udførte Arbeides Soliditet og de anvendte Materialiers Beskaffenhed, som de erholder ved at følge Byggearbeidets Udførelse fra Grunden af.

Byggevirksomheden har væsentlig koncentreret sig saaledes:

I de vestre Bydele: paa Sorgenfriløkken, Elisenbergløkken, Frognerjordet, Lille Frogner, Skillebæk samt i Skovveien og Niels Juels Gades nordre Del.

I de nordre Bydele: paa Bolteløkken og den søndre Del af Sagene og nordre Del af Grünerløkken.

I de østre Bydele: paa Grünerløkkens søndre Del, Schousløkken og rundt nedre Del af Trondhjemsveien.

I de indre Bydele er en Flerhed af ældre Bygninger nedrevet og ombygget til moderne Forretningsgaarde med Centralopvarmnings- og elektrisk Belysningsanlæg og for største Delen derhos forsynet med Elevatorer for saavel Personer som Varer.

Beskaffenheden af det udførte Bygningsarbeide er for en stor Del mindre tilfredsstillende, idet der anvendes billigst mulige Træmaterialier og til Murbruget mindre god Sand.

Bygherrerne savner derhos for en stor Del de fornødne Kundskaber til at forestaa og kontrollere Arbeidets Beskaffenhed.

Tilgangen paa fuldt udlærte Mursvende er paa Grund af den stærke Byggevirksomhed ikke tilstrækkelig for Behovet, hvorfor der i stor Udstrækning anvendes Læregutter selv til vanskeligere Arbeider, hvorved Byggearbeidets Kvalitet ogsaa bliver mindre tilfredsstillende.

Anvendelsen af naturlig Sten til Bygningernes Opførelse har i de senere Aar taget et stærkt Opsving, men anvendes dog væsentlig ved de kostbare Forretningsgaarde i den indre Bydel.

Jernkonstruktioner synes derimod at vinde større og større Udbredelse saavel til bærende Dele i Façaderne som inde i Bygningerne.

Den ilignede Byskat tilligemed den ved sammes Udligning antagne Indtægt og Formue har udgjort:

Aar.	Byskat.	Indtægt.	Formue.
	Kr.	Kr.	Kr.
1891	2 460 000	52 543 200	232 794 500
1892	2 729 000	57 776 850	259 097 500
1893	2 839 000	60 781 000	254 768 500
1894	3 041 000	61 711 100	261 261 500
1895	3 278 000	64 517 970	281 805 000

Procentforhøielsen fra det foregaaende Aar har for Byskattens samt for Indtægtens og Formuens Vedkommende udgjort følgende:

Aar.	Byskat.	Indtægt.	Formue.
	Pet.	Pet.	Pet.
1891	+ 3.10	+ 5.20	+ 2.06
1892	+ 10.94	+ 9.96	+ 11.30
1893	+ 4.03	+ 5.20	÷ 1.67
1894	+ 7.11	+ 1.53	+ 2.55
1895	+ 7.79	+ 4.55	+ 7.86

Det gennemsnitlige Skattebeløb pr. 1 000 Kr. for den paa Indtægten udlignede Byskat udgjorde i 1891 Kr. 77.473, i 1892 Kr. 79.844, i 1893 Kr. 83.060, i 1894 Kr. 87.428 og i 1895 Kr. 88.421.

Antallet af Skatydere inden de forskjellige Indtægtsklasser vil sees af omstaaende Tabel:

A a r .	Samlet Antal Skatydere.	Indtægtsbeløb under Kr. 800.		Indtægtsbeløb fra Kr. 800— Kr. 1 000.		Indtægtsbeløb fra Kr. 1 000— Kr. 1 200.		Indtægtsbeløb fra Kr. 1 200— Kr. 1 500.		Indtægtsbeløb fra Kr. 1 500— Kr. 2 000.		Indtægtsbeløb fra Kr. 2 000— Kr. 4 000.		Indtægtsbeløb fra Kr. 4 000— Kr. 6 000.		Indtægtsbeløb paa og over Kr. 6 000.	
		Antal Skatydere.	Pet. af det samlede Antal Skatydere.	Antal Skatydere.	Pet. af det samlede Antal Skatydere.	Antal Skatydere.	Pet. af det samlede Antal Skatydere.	Antal Skatydere.	Pet. af det samlede Antal Skatydere.	Antal Skatydere.	Pet. af det samlede Antal Skatydere.	Antal Skatydere.	Pet. af det samlede Antal Skatydere.	Antal Skatydere.	Pet. af det samlede Antal Skatydere.	Antal Skatydere.	Pet. af det samlede Antal Skatydere.
1891	24 780	1 994	8.05	8 040	32.45	4 314	17.41	3 229	13.04	2 132	8.60	2 766	11.15	974	3.93	1 331	5.37
1892	29 278	2 420	8.28	11 501	39.22	4 563	15.59	3 543	12.11	2 097	7.17	2 856	9.76	964	3.30	1 334	4.57
1893	33 012	2 732	8.28	13 773	41.72	4 737	14.35	4 028	12.20	2 318	7.02	3 049	9.24	998	3.02	1 377	4.17
1894	32 758	2 801	8.55	12 797	39.07	5 139	15.69	3 944	12.04	2 484	7.58	3 141	9.59	1 053	3.21	1 399	4.27
1895	33 271	2 885	8.67	12 938	38.89	5 452	16.39	3 851	11.57	2 386	7.17	3 247	9.76	1 051	3.16	1 461	4.39

Antallet af de under Kristiania Magistrat og Kommunebestyrelse henlagte Legater og disses samlede Kapitaler udgjorde:

ved Udgangen af 1891:	134	med samlet Kapital	Kr. 4 752 651,
- — - 1892:	135	- - —	- 4 799 088,
- — - 1893:	135	- - —	- 4 958 027,
- — - 1894:	139	- - —	- 5 018 505,
- — - 1895:	146	- - —	- 5 297 919.

De ved Kristiania Overformynderi henstaaende Midlers Størrelse og Myndlingernes Antal vil sees af nedenstaaende Tabel:

A a r.	Myndlingernes Antal.	De inde- staaende Midlers Total- sum.	I Aarets Løb		
			indkomne	udgaaede	
			Midlers Totalsum.	Myndlingers Antal.	Midlers Totalsum.
		Kr.	Kr.		Kr.
1891	876	7 649 094	871 318	84	459 048
1892	991	8 158 020	912 026	107	403 100
1893	1 071	8 976 232	1 300 119	76	481 907
1894	1 124	9 261 567	1 091 632	148	806 297
1895	1 127	8 795 893	817 879	152	1 283 553

Antallet af de ved Kristiania Skifteret behandlede Boer vil sees af nedenstaaende Tabel:

A a r.	Fra de fore- gaaende Aar henstod usluttede:		I Aaret er tilkomne:		Ialt har i Aaret været under Behandling:			Af de i Aaret behandlede Boer			
	Kon- kurs- boer.	Døds- boer og andre Boer.	Kon- kurs- boer.	Døds- boer og andre Boer.	Kon- kurs- boer.	Døds- boer og andre Boer.	Til- sam- men.	er i Aarets Løb sluttede:		henstod ved Aarets Udgang usluttede:	
								Kon- kurs- boer.	Døds- boer og andre Boer.	Kon- kurs- boer.	Døds- boer og andre Boer.
1891.....	122	163	50	123	172	286	458	38	108	134	178
1892.....	134	178	74	120	208	298	506	45	105	163	193
1893.....	163	193	62	¹⁾ 133	225	326	551	46	115	179	211
1894.....	179	211	53	142	232	353	585	52	122	180	231
1895.....	180	231	55	118	235	349	584	85	139	150	210

Angaaende Konkursboerne henvises til omstaaende Tabel, som indeholder nærmere Oplysninger bl. a. om de Personers Stilling, hvis Boer er komne under Konkursbehandling, og hvilken Dividende de sluttede Boer har givet:

¹⁾ Hvoraf 1 Efterudlodning i et i 1892 sluttet Dødsbo.

A a r.	Antal Boer, der henstod uslutede fra det foregaaende Aar.	Tilkomne i Aaret.	Tilsammen.	De Personers Stilling, hvis Boer er komne under Skiftebehandling.					Hvor lang Tid de i Aaret afsluttede Boer har været under Behandling.						Behandlingen indstillet, jfr. Konkurslovens § 20.	Extraderede ifølge Akkord.	De i Aaret sluttede Boer.						Tilsammen.	Sluttede som solvente.	Ialt.	
				Embedsmænd.	Bestillings- og Ombudsmænd.	Handlende, Skibs- redere, Fabrik- og Værkseiere.	Haandværkere.	Personer i andre Stillinger.	Indtil 6 Maaneder.	Fra 6 Maaneder til 1 Aar.	Fra 1 til 2 Aar.	Fra 2 til 3 Aar.	Fra 3 til 4 Aar.	Fra 4 til 5 Aar.			Over 5 Aar.	Udlæg alene til prioriterede Kreditorer.	Dividende til uprioriterede Kreditorer:							
																			under 10 Pct.	fra 10 til 25 Pct.	over 25 til 50 Pct.	over 50 til 75 Pct.				over 75 Pct.
1891.....	122	50	172	-	-	35	12	3	2	2	6	15	3	6	4	2	3	10	15	5	3	-	-	33	-	38
1892.....	134	73	207	-	2	50	14	7	6	4	7	16	5	4	3	1	3	10	10	15	6	-	-	41	-	45
1893.....	163	62	225	-	-	45	11	6	1	4	16	9	1	6	3	2	5	9	17	8	6	-	-	40	-	47
1894.....	177	53	230	-	-	38	13	2	-	3	15	12	5	10	7	2	7	13	18	5	5	2	-	43	-	52
1895.....	180	55	235	-	-	34	10	11	-	3	25	25	12	7	13	11	7	28	17	15	7	-	-	67	-	85

Antallet af thinglæste og aflæste Panteheftelser samt afhændede faste Eiendomme og deres Gjennemsnittspris vil sees af nedenstaaende Tabel:

A a r.	Gjældsbreve og Skifteudlæg med Pant i faste Eiendomme:				Afhændede faste Eiendomme:		
	Thinglæste.		Aflæste.				
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Gjennemsnitspris.
		Kr.		Kr.		Kr.	Kr.
1891.....	1 449	19 283 240	1 156	10 576 769	646	15 968 802	24 719
1892.....	1 277	17 186 868	947	8 444 491	519	14 083 613	27 136
1893.....	1 502	22 178 297	986	8 935 963	605	16 036 712	26 507
1894.....	1 982	31 026 606	1 386	13 958 203	734	18 391 767	25 057
1895.....	2 585	40 789 495	1 848	21 122 202	810	19 861 448	24 520

Der er i Femaaret afholdt Tvangsauktioner og frivillige Auktioner over fast Eiendom og Løsøre i følgende Udstrækning:

A a r.	Over faste Eiendomme:					Over Løsøre:				
	Tvangsauktioner.		Frivillige Auktioner.		Samlet Beløb.	Tvangsauktioner.		Frivillige Auktioner.		Samlet Beløb.
	Antal, hvor Salg fandt Sted.	Beløb.	Antal, hvor Salg fandt Sted.	Beløb.		Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	
		Kr.		Kr.	Kr.		Kr.		Kr.	Kr.
1891	35	612 112.89	5	64 850.00	676 962.89	166	165 407.03	118	496 866.00	662 273.03
1892	53	1 119 176.00	2	18 910.00	1 138 086.00	197	239 547.15	116	477 721.83	717 268.98
1893	48	841 289.00	4	45 510.00	886 799.00	178	203 310.72	74	342 582.21	545 892.93
1894	47	1 180 711.00	7	101 750.00	1 282 461.00	193	256 478.05	92	359 862.12	616 340.17
1895	37	628 350.00	3	29 700.00	658 050.00	184	222 447.63	106	369 303.00	591 750.63

Der har i Femaaret været afholdt følgende Antal Udpantnings- og Exekutionsforretninger:

A a r.	Udpantninger afholdte af Skattefogden.		Udpantninger afholdte af Kæmneren.		Exekutioner afholdte af Byfogden.	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
		Kr.		Kr.		Kr.
1891.....	3 156	82 327	17 502	1 170 712	543	321 648
1892.....	3 586	94 104	20 814	1 229 308	741	465 642
1893.....	2 648	76 800	16 257	1 011 718	708	425 731
1894.....	2 033	50 977	14 934	877 895	842	541 642
1895.....	3 235	91 584	24 633	1 264 079	827	641 920

Sluttelig tillader man sig at henvise til de 5 som Bilag VIII—XII ¹⁾ vedlagte trykte Hefter indeholdende statistiske Meddelelser angaaende Kristiania By for Aarene 1891—1895.

¹⁾ Ikke trykt.

Kristiania Magistrat, 2den Afdeling, 16 April 1898.

Birch-Reichenwald.

A. Jervell.

IV.

Hedemarkens Amt.

Underdanigst Beretning

om Hedemarkens Amts økonomiske Tilstand m. v.
i Femaaret 1891—1893.

A. Landdistriktet.

I. Jordbrug¹⁾.

I Perioden 1891—1895 har Udbyttet af Jordbruget i Hedemarkens Amt i 3 af Aarene, nemlig 1891, 1892 og 1894, været omtrent som i Middelsaar. Derimod var Aaret 1893 for enkelte Dele af Amtet mindre godt, idet den tørre Forsommer bragte Hø- og Foderudbyttet betydelig ned. Ligesaa var 1895 et mindre godt Aar, idet en regnfuld Sommer og Høst og den tidlig indtraadte Vinter medførte, at saa at sige den hele Avling blev af meget daarlig Kvalitet. For Hedemarken Fogderi var dette Aar særlig ugunstigt, idet Potetavlen, som her spiller en stor Rolle, var mere eller mindre mislykket. Aaret 1895 staaar derfor betydelig under et Middelsaar, ja bør for enkelte Bygder maaske rettest betegnes som et Uaar. Man maa derfor i det Hele antage, at Afkastningen af Jordbruget i denne Femaarsperiode snarere kommer under end over det gennemsnitlige. Dette i Forbindelse med flere andre uheldig virkende Faktorer har forarsaget, at Jordbruget i det forløbne Femaar ikke har arbeidet under gunstige Vilkaar. Som saadanne ydre, uheldig virkende Faktorer maa nævnes de lave Kornpriser og de stigende Arbeidspriser. I Hedemarken Fogderi, hvor Jordbruget har en større Betydning end i de andre Fogderier, føles Trykket af de slette Konjunkturer stærkest. Jeg vedlægger som Bilag 1 et Sammendrag af Lensmændenes Opgaver angaaende forskellige Forhold ved Agerbruget.

¹⁾ Hovedsagelig efter Landbrugsskolebestyrer K. r. Larsen's Fremstilling.

Fra de forskjellige Dele af Amtet erfarer man, at Korndyrkningen indskrænkes og at Foderdyrkningen udvides.

I de vigtigste kornproducerende Dele af Amtet er det nu navnlig Havre, som dyrkes for Salg. Rug dyrkes næsten udelukkende kun til Husbehov. Det samme er i det væsentlige Tilfældet med Byg; noget sælges dog til Brænderierne; men saavel disse som Bryggerierne benytter i stor Udstrækning udenlandsk Byg. Dyrkningen af Havre synes at være tiltaget noget; uagtet Prisen ogsaa paa denne Kornsort har holdt sig lav, saa er dog dette en Vare, som i Regelen er let afsættelig, da der stadig fra Skovdistrikterne er Efterspørgsel efter Havre, der i stor Mængde benyttes som Hestefoder under Tømmerkjørselen. Østerdalen er saaledes fremdeles det vigtigste Marked for Overskudet af Hedemarkens Korn. Kun enkelte Aar gaar en Del af Havren til Kristiania, ligesom en Del finder Afsætning i de svenske Grænsebygder.

Erter dyrkes som før navnlig i Hedemarken Fogderi. Det er næsten udelukkende Graaerter, der dels benyttes i Husholdningen, dels som Kraftfoder. Desuden benyttes Erter i Blanding med Havre til Foder, der dels anvendes som Grønfoder om Sommeren, dels som tørret til Vinterfoder for Kreaturerne. Til dette Brug anvendes ogsaa ved Siden af Erterne Vikker.

Af Rodfrugter dyrkes fremdeles Poteterne i ubetinget størst Udstrækning. Leverance af Poteter til Brænderierne spiller i Hedemarksbygderne en vigtig Rolle i Jordbrugets Økonomi som Middel til om Høsten at reise Kontanter til Dækkelse af de paa denne Tid store Driftsudgifter. Under de raadende mindre gunstige Konjunkturer for Brænderierne har imidlertid Potetprisen holdt sig meget lav. Dyrkningen af Poteter kræver meget Arbeide, og da det ofte falder vanskeligt især til Optagningen at skaffe den nødvendige Arbeidshjælp tilveie, mærkes der en Tendents til at indskrænke Potetavlen.

Turnips dyrkes ikke i stor Udstrækning; i enkelte Herreder sees dog Turnipsavl at være stigende. I Hedemarken Fogderi dyrkes lidet Turnips, idet man der har Brænderiaffaldet, Drank, der i Foderblandingen har omtrent samme Betydning som Turnipsen.

Idet jeg forøvrigt henviser til det som Bilag 2 medfølgende Sammen- drag af de gennem Lensmændene indhentede Opgaver over Udsæd, Avl og Foldighed pr. Maal, skal her alene meddeles, at Foldigheden for det hele i de to sidste Femaar har stillet sig saaledes:

	Hvede.	Rug.	Byg.	Blandkorn.	Havre.	Erter.	Poteter.
1886—1890.....	-	13.96	9.62	9.34	8.75	6.86	8.53
1891—1895.....	-	14.02	9.28	9.82	8.94	5.60	8.46

Avl af Engfrø er af stor Betydning for Hedemarken Fogderi, hvorfra aarlig sælges forholdsvis meget Kløver- og Timotheifrø. Af «Frørensier» var

der i 1895 i Amtet i Virksomhed 9 med en samlet Produktion af 81 000 kg. Frø, hvoraf i Hedemarken Føgderi 7 Stykker med en Produktion af 77 000 kg. Frø.

Ved Igjenlægning af Agrene til Eng benyttes nu næsten udelukkende Kløver og Timothei, i Regelen i Blanding. Andre Engplanter som Engsvingel og Hundegræs m. fl. er af enkelte forsøgte, men har ikke vundet Udbredelse.

Nogen Oprydning af Nyland synes ikke at være foregaaet i Femaaret. Fra enkelte Herreder berettes, at lidt er bleven opryddet, medens det fra andre heder, at lidt af den tidligere dyrkede Indmark er udlagt til Havn eller Udmark. Man tør derfor gaa ud fra, at Udstrækningen af den dyrkede Mark i det hele taget ikke er undergaaet nogen nævneværdig Forandring.

Forbedrede Redskaber og Maskiner vinder mere og mere Udbredelse; hertil bidrager ogsaa, at Haandkraften bliver dyrere og vanskeligere at skaffe tilveie i fyldestgørende Udstrækning. Af nyere Maskiner er de senere Aar til flere større Eiendomme anskaffet Potetoptagere og Selvbindere.

Brugen af kunstig Gjødning er fremdeles i Tiltagende, navnlig udtales dette i Indberetningerne fra Solør og Østerdalen. Det mest benyttede kunstige Gjødningstof er Thomasfosfat. Desuden bruges endel Kainit og Potetgjødning. Der var i 1895 i Amtet 8 Benknuserier eller Benmøller, der havde en samlet Produktion af 27 000 kg. Benmel. Det større Forbrug af kunstig Gjødning skriver sig formentlig delvis derfra, at der ikke altid holdes fuld Kreaturbesætning paa Gaardene, hvorved Gjødselfølgangen bliver for knap. Der har de sidste Aar i enkelte Herreder været en Tendents i Retning af at formindske Besætningerne. I enkelte Tilfælde kan dette være en Følge af de trykkende Tider, i andre kan det være begrundet i, at man finder Foderavl for Salg at være mere lønnende. Hø og Halm afsættes fra Hedemarken dels til Østerdalen, dels til Kristiania; i de senere Aar gaar ogsaa noget til Gudbrandsdalen.

Antallet af særskilt skyldsatte Brug og disses Matrikulskyld udgjorde:

Distrikt.		Antal.		Matrikulskyld.
		1890.	1895.	1895.
				Mark. Øre.
Hedemarken	Fogderi	4 055	4 416	21 216.86
Vinger og Odalen	—	2 839	2 964	8 769.66
Solør	—	4 016	4 201	9 774.54
Nordre Østerdalen	—	4 544	4 975	7 546.02
Søndre Østerdalen	—	4 719	5 011	5 123.56
Amtet		20 173	21 567	52 430.64

Der er saaledes foregaaet en ikke ubetydelig Udstykning. I Matrikulskyldens Størrelse er ingen nævneværdig Forandring foregaaet. Opgave over Antal Brug og Matrikulskyld herredsviis (Bilag 3) vedlægges.

Udskiftning af Fællesskab i Jord og Skov er i Femaaret fremmet i saadant Omfang:

Aar.	Antal sluttede Underudskiftninger.	Overudskiftninger.	Det udskiftede Areal.			Forretninger, ved hvilke Arealet ikke kan opgives, da Opmaaling og Kartering er undladt.
			Indmark opmaalt og karteret.	Udmark, i Regelen skiftet efter Skjøn.	Tilsammen.	
			Ar.	Ar.	Ar.	
1891.....	10	1	33 758	190 263	224 021	3
1892.....	8	1	42 739	103 178	145 917	1
1893.....	7	-	45 641	-	45 641	4
1894.....	7	2	31 128	56 696	87 824	2
1895.....	7	1	26 204	32 405	58 609	1
Tilsammen	39	5	179 470	382 542	562 012	11

Amtets Landhusholdningsselskab har som tidligere fortsat sin Virksomhed som det ledende Organ for Amtets Landbrugsanliggender. I 1892 oprettede Selskabet en Husholdningsskole, der nu er i Virksomhed. Den holdes paa Gaarden Glomsaas i Søndre Odalen og har Plads for 9 Elever, der gennemgaar et 1-aarigt praktisk-theoretisk Kursus. Selskabet lod i 1894 med stor Tilslutning afholde en Landbrugsudstilling paa Hamar. Den omfattede Husdyr, Meieriprodukter, Agerbrugsprodukter, Redskaber og Maskiner samt Husflid. Det af Selskabet igangsatte Fællesindkjøb af kunstig Gødning, Kraftfoder og Græsfø foregaar fremdeles. Den samlede Omsætning var i de 4 sidste Aar:

1892	Kr. 93 300
1893	- 86 300
1894	- 69 900
1895	- 56 600.

Omsætningen er saaledes aftaget noget, hvilket sandsynligvis for en væsentlig Del er begrundet i de trykkende Tider for Jordbruget. Fællesindkjøbet blev fra Begyndelsen af 1895 ordnet efter en ny Plan.

Da Kravet til Amtsaagronomens Bistand har øget stærkt, maatte Landhusholdningsselskabet i 1895 ansætte endnu en Amtsaagronom, saaledes at Amtet nu har to saadanne. Den ene af disse har Distriktet Nordre og Søndre Østerdalen samt Solør, medens den anden har Hedemarken samt Vinger og Odalen.

Paa Amtets Landbrugsskole paa Jønsberg i Romedal er i Femaaret foretaget en betydelig Udvidelse af Bygningerne, idet ny Skolebygning og ny Bestyrerbolig samt Stabur, Meieri og Bryggerhusbygning er opført. Til det hele Byggeforetagende bevilgede Amdsformandskabet i 1894 Kr. 48 500. Bygningerne var ved Udgangen af 1895 ikke helt færdige, men dog saa langt fremskredne, at de kort Tid efter kunde tages i Brug.

2. Fædrift¹⁾.

Sandsen for et forbedret Kreatur- og Melkestel har ogsaa i denne Femaarsperiode været i stadigt Tiltagende. Der hersker en stærk Iver for at forædle Besætningerne, hvilket giver sig Udslag i de mange dannede Kvægavls- og Oksehøldsföreninger, i et bedre Opdræt og bedre Fodring og Stel i det hele.

Det i 1893 paa Statsbudgettet optagne og siden aarlig øgede Bidrag til Anskaffelse og Underhold af gode Avlsokser har i høi Grad skabt Liv i Kvægavlen, ligesom Afholdelsen af Kvægudstillinger og Okseksuer i Distrikterne har skjærpet Synet for de gode Avlsdyrs Egenskaber og Betydning. Fjæsskuer med Præmiering af flinke Budeier har medført paatagelige Forbedringer i Fjøsstellct.

Produktion og Salg af levende Kvæg har i Femaaret været omtrent som i forrige Beretning meddelt. Tendentsen er dog stigende, uagtet Priserne er gaaet betydelig ned, hvilket følgende Sammenstilling af Gjennemschnittspriserne pr. Stykke viser:

	Okser.	Kjør.	Ungnøt.	Kalve.
1890.....	Kr. 117.70	Kr. 95.00	Kr. 56.60	Kr. 15.40
1895.....	- 91.40	- 83.00	- 43.70	- 12.30

Prisfaldet er saaledes fra ca. 13—22 Pct., hvorved dog maa erindres, at Priserne i 1890 var forholdsvis høie.

Ogsaa paa Melk og Smør er Priserne faldt, saa de endog staar under, hvad Tilfældet var i 1885. Sammenstillet tager Forskjellen sig saaledes ud:

	Melk pr. Liter.	Smør pr. kg.
1885	Kr. 0.082	Kr. 1.65
1890	- 0.089	- 1.73
1895	- 0.079	- 1.64

Denne betydelige Prisnedgang paa alle Produkter af Fædriften, hvilken selvfølgelig har en indgribende Betydning for Gaardbrugernes Økonomi, og som man i Almindelighed vil tilskrive den stærke Konkurrence fra Udlandet, kan antagelig ogsaa anføres som en væsentlig Aarsag til, at Melkendbyttet pr. Dyr

¹⁾ Væsentlig efter en Fremstilling af Amdsagronom Opsand.

ikke er steget synderlig i Femaaret, idet der under de uheldige Prisforhold ikke er stor Opfordring til at søge Produktionen forøget ved intensivere Fodring af Dyrene. Som følgende Opgave viser, har Melkeudbyttet i flere Fogderier endog gaaet noget tilbage. Gjennemsnittsudbyttet af Melk pr. Ko udgjorde i:

		1885.	1890.	1895.
Hedemarken	Fogderi	1 141 Liter	1 358 Liter	1 343 Liter
Vinger og Odalen	—	1 212 -	1 300 -	1 238 -
Solør	—	980 -	1 052 -	1 200 -
Søndre Østerdalen	—	1 250 -	1 425 -	1 363 -
Nordre Østerdalen	—	1 160 -	1 345 -	1 375 -
Amtet		1 150 Liter	1 293 Liter	1 304 Liter

I Melkens rationelle Behandling er der i Femaaret gjort gode Fremskridt, idet den meieribehandlede Melk i 1895 udgjorde ca. 60 Pct. mere end i 1890. Heraf følger igjen en forøget Produktion af Smør og tildels Ost fra Meierierne. Fogderivis stiller Meieridriftens Udvikling sig saaledes:

Distrikt.	Indmaalt Melk i		Kjærnet Smør i		Ystet Fedost i		Ystet Magerost i		Antal Meierieri	
	1890.	1895.	1890.	1895.	1890.	1895.	1890.	1895.	1890.	1895.
	Liter.	Liter.	kg.	kg.	kg.	kg.	kg.	kg.		
Hedemarken										
Fogderi.....	4 333 436	7 540 547	148 993	190 888	920	4 384 ¹⁾	160 089 ²⁾	128 309	13	13
Vinger og Odalen										
Fogderi.....	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Solør Fogderi..	689 078	788 125	33 857	29 039	-	-	41 949	49 823	3	2
Søndre Østerdalen										
Fogderi	669 627	691 260	21 154	24 083	-	-	22 840	19 544	5	5
Nordre Østerdalen										
Fogderi	-	214 675	-	8 218	-	-	-	164	-	3
Amtet	5 692 141	9 234 607	204 004	252 228	920	4 384	224 878	197 840	21	23

Den Uoverensstemmelse mellem forøget Mængde indmaalt Melk og Nedgang i Smørproduktionen, som viser sig for Solør Fogderi, kan kun forklares ved en Feil i Opgaverne over Produktionen for 1890; dette synes ogsaa at fremgaa af Forholdet mellem indmaalt Melk og Smørproduktion i Solør i 1885, da Melken var 385 670 Liter og det producerede Smør 12 234 kg.

At Ostproduktionen ikke har øget i Forhold til den indmaalte Melk til Meierierne har sin Aarsag i, at flere af disse leverer Skummetmelken tilbage til Leverandørerne (Smørmeierier), samt at flere Meierier — specielt paa Hedemarken — sender noget Skummetmelk til Kristiania.

¹⁾ Heraf 1 160 kg. Pultost. ²⁾ Heraf 450 kg. Pultost.

Den store Masse meieribehandlet Melk i 1895 har vistnok for en ikke ringe Del sin Aarsag i en forøget Tilførsel af Melk til de ældre Meierier, men derhos er ogsaa endel nye saadanne oprettede. Foruden Hedemarkens Meieri i Hamar er der saaledes i Femaaret oprettet 3 i Nordre Østerdalen, 1 i Søndre Østerdalen og 1 i Solør. I samme Tidsrum er der nedlagt 1 Meieri i Hedemarken Fogderi, 2 i Solør og 1 i Søndre Østerdalen.

Smørforeningerne er fremdeles i Virksomhed i Fjeldbygderne — specielt i Nordre Østerdalen —, hvor Bebyggelsen er mere spredt og derved vanskeliggjør Sammenslutning til Meierier. Hvad disse Foreninger udretter, fremgaar tydelig af den af Lensmanden i Kvikne meddelte Oplysning, at der gennem Smørforeningerne dersteds i 1895 blev solgt ca. 35 000 kg. Smør.

Forsendelse af Melk pr. Jernbane til Kristiania foregaar fremdeles, navnlig fra Hedemarken. For dette Distrikt er ogsaa, som det af nedenstaaende fremgaar, Melkekondenseringsfabriken i Hamar fremdeles en betydelig Konsument, om end dens Drift i Størstedelen i Femaarsperioden har været mindre end i foregaaende Femaarsperiode. Fabriken har ifølge Magistratens Opgave havt en Arbeidsstok paa ca. 60 Mand. Omfanget af dens Drift fremgaar af nedenstaaende Opgave, der ogsaa denne Gang velvillig er meddelt af Fabrikens Bestyrer.

	Kg. Melk, kondenseret.	Udbetalt Leverandørerne. Kr.	Gjennemsnitspris pr. kg. Melk. Kr.
1891	6 874 801.1	620 215.37	0.09
1892	2 897 022.6	240 571.21	0.08.5
1893	4 632 795.2	413 582.43	0.08.5
1894	3 092 666.7	253 406.48	0.08
1895	3 066 480.6	247 210.94	0.08

Kvægbestanden staar i Antal omtrent paa samme Standpunkt som i forrige Femaarsperiode. Fra enkelte Herreder, specielt i Østerdalens Fogderier, noteres et tiltagende Opdræt.

Hesteavlens har holdt sig som tidligere; kun et Par Herreder i Nordre Østerdalen noterer et aftagende Opdræt. I Hedemarken Fogderi opdrættes adskilligt udover eget Behov og er Hesteavlens her en betragtelig Indtægtskilde for Gaardbrugerne.

Foranstaltninger til Hesteavlens Fremme har været de samme som i forrige Femaarsberetning meddelt.

Faaereavlens drives væsentlig kun til Husbrug og synes i flere Distrikter nærmest at have en aftagende Tendens. Aarsagen hertil ligger formentlig i, at man anser Kvægholdet for mere lønnende.

Med Hensyn til Gjedeholdet kan ingen Forandring paavises at være foregaaet, siden forrige Femaarsberetning blev afgiven.

Svineavl en har været i stærkt Tiltagende i det hele Amt. Tidsmæssige Svinehuse er byggede og Avlen i det hele kommen i et mere rationelt Spor. Det tidligere saa foragtede Landsvin er igjen kommen til Ære; men det er nu paa de fleste Steder vanskeligt at paatræffe det ublandet. Krydsning af Landsvin med mere forædlede Svineracer, f. Eks. stor Yorkshire, giver nemlig de bedste Slagte- og specielt Slagterisvin. For at sikre en saadan Produktion af Brugsdyr har det derfor ogsaa været fremholdt som nødvendigt at oprette Avlscentre for Renavl af disse Racer. Fra Hedemarken Fogderi foregaar et ikke uvæsentligt Salg af Smaagrise til de øvrige Fogderier i Amtet, ligesom der opdrættes en ikke ubetydelig Mængde for Kristiania Svineslagteri.

Tamren findes kun i Amtets nordlige Del. Fogden i Nordre Østerdalen meddeler, at der findes endel Tamren paa Østsiden af Fæmund paa det for dem reserverede Terræn, hvorhos «Jacobsfinernes» Hjorde holder til i Fjeldstrækningen mellem Lille Elvedalen, Kvikne og Opdal. Disse sidste gjør megen Skade paa Beitestrækningerne og de tre Herredsstyrelser har derfor sat sig i Bevægelse for at faa disse ubudne Gjæster fjernet. En stor Hjord paa flere Tusind Dyr, som tidligere holdt til paa Strækningen mellem Kvikne, Tønset og Tolgen og der gjorde stor Skade og foranledigede mange Processer, har forladt Distriktet og trukket ned til Sætersdalen.

Forøvrigt tillader jeg mig for dette Afsnits Vedkommende at henvise til den i Bilag 4 meddelte Sammenstilling af Lensmændenes Opgaver vedrørende Fædriften.

3. Skovdrift.

Jeg vedlægger som Bilag 5 et Sammendrag af Schema No. 8 vedkommende Tømmerflødningen. Disse Opgaver, der er meddelt af Lensmændene, skulde paa det nærmeste udvise Hugstmængden i de forskellige Aar. Da der i vedkommende Schema ikke var meddelt nogen Opgave over Flødningen fra Vaaler i Solør, har saadan heller ikke kunnet indtages i Sammendraget. Imidlertid har Fogden senere gennem Flødningsvæsenet tilveiebragt en Opgave over det fra Vaaler i Femaaret flødede Tømmer, hvilken Opgave vedlægges som Underbilag til Bilag 5.

Efter disse Opgaver ansættes Produktionens Størrelse i Femaarsperioden til nedenfor nævnte Antal Tylvter, idet herved ogsaa er taget Hensyn til det Tømmerkvantum, der i forædlet Tilstand er fragtet fra Distriktet pr. Jernbane, forsaavidt Oplysning herom har kunnet tilveiebringes.

Distrikt.	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.	Sum.
Hedemarken Fogderi.....	3 000	6 600	4 100	8 800	8 000	30 500
Vinger og Odalen —	53 700	50 700	60 400	73 700	62 400	300 900
Solør —	71 600	90 400	67 200	100 600	106 600	436 400
Søndre Østerdalen —	119 200	136 600	127 300	156 600	173 000	712 700
Nordre Østerdalen —	31 600	37 200	31 500	33 900	44 500	178 700
Amtet	279 100	321 500	290 500	373 600	394 500	1 659 200

Der blev hugget Antal Tylvter:

	1886—1890.	Altsaa 1891—1895.
Hedemarken Fogderi	25 100	5 400 mere,
Vinger og Odalen —	274 200	26 700 —
Solør —	330 000	106 400 —
Søndre Østerdalen —	550 000	162 700 —
Nordre Østerdalen --	140 900	37 800 —
Ialt	1 320 200	339 000 mere.

Produktionen er saaledes øget med ca. 39 Pct.; denne Forøgelse af Driften, der hovedsagelig skyldes de forholdsvis gode Tømmerpriser i Femaarsperioden, er ganske betydelig, og det maa vistnok antages, at der i ikke ringe Udstrækning er hugget stærkere, end hvad der kan ansees foreneligt med Hensynet til Skovens Bevarelse. Særlig synes dette at gjælde Østerdalsskovene, medens Forholdene i Solør samt Vinger og Odalen Fogderier antages at være noget bedre. I Tømmerets Dimensioner er der fremdeles nogen Nedgang, og Driften af Smaalast til Sliberierne synes at være øget ganske betragtelig; men der mangler Materialier til med nogen Paalidelighed at kunne udtale sig nærmere om dette Punkt.

Idet jeg forøvrigt henviser til de i Bilag 6¹⁾ samlede Opgaver vedkommende Skovdriften, tillader jeg mig i denne Forbindelse at hidsætte endel af Fogdernes Udtalelser om Skovenes Tilstand.

Fogden i Vinger og Odalen:

«Skovbestanden er overalt i Fogeddistriktet god og tilstrækkelig og Skovbunden har en god Reproduktionsevne, saaat der ingen Fare er for Skovens totale Ødelæggelse. Enkelte Skove er vistnok i Femaaret kommen i saadanne Hænder, nemlig Skovspekulanter, at de er blevne huggede ned for Føde, ligesom ogsaa stærk Hugst lige ned til de mindste Dimensioner (det saakaldte Slibetømmer til Opslibning af Træmasse til Fabrikation af Papir) har fundet Sted, men med Tiden kommer dog Skoven op igjen selv paa disse Steder.»

Fogden i Solør:

«Skovene antages af Lensmanden i Aasnes at være gaet merkbart, af de øvrige Lensmænd noget tilbage. Heri har de ganske vist Ret, forsaavidt Dimensionerne angaar, navnlig i Sammenligning med Tilstanden for længere Tid tilbage; men for Bestandens

¹⁾ Ikke trykt.

Vedkommende tror jeg ikke, man kan sige, at Skovene gaar tilbage. De udhugne Strækninger bevokses straks med Skov igjen, og Gjenvæksten er frodig og livskraftig. Braatebrænde er i den senere Tid ukjendt og mange Sætre nedlægges, ligesom Myrer tildels grofftes og Bække renses. Til Brændeved og Gjørdefang anvendes hovedsagelig Løvtræ og Top samt Trælskog.»

Fogden i Søndre Østerdalen:

«Saavel Lensmændenes Indberetninger som underhaanden erhvervede Oplysninger gaar ud paa, at Skogene i Femaaret har aftaget. At man med det i 1894 og 1895 hugne Tømmerkvantum har overskredet Skogenes Reproduktionsevne er heller ikke tvivlsomt. Færdes man noget om i Skogene, faar man straks Indtrykket af, at det ikke alene er de store Dimensioner, der Aar om andet mer og mer forsvinder, men at det ogsaa gaar ud over selve Bestanden.

Forsigtig og kyndig Hugst, der selvfølgelig har stor Betydning for Skogenes Vedligeholdelse, har visselig i disse Aar tiltaget, men er dog endnu paa langt nær saa almindelig, som den skulde og burde være. Man ser endnu ofte, at store Strækninger uden Hensyn til Beskaaffenhed hugges ned til et Lavmaal, der neppe dækker Driftsomkostningerne.»

Fogden i Nordre Østerdalen:

«Der er vistnok Grund til at antage, at Skogen nu specielt i Tønset og Lille Elvedalen er stærkt medtaget; særlig siges der i Lille Elvedalen at have fundet adskillig forceret Hugst Sted. I Lensmændenes Indberetninger heder det gennemgaaende, at Skogen gaar tilbage, tildels «merkbart tilbage» — i Rendalen «antagelig endel tilbage». En Undtagelse synes Kvikne Hovedsogn at danne, idet det heder, at Skogen der er i Fremgang. I Tolgen har et privat Aktieselskab, bestaaende af en Flerhed af Hovedsognets Indvaanere, kjøbt den Røros Værk tidligere underlagte, betydelige «Tolgens Kronskog», for at bevare Skogen for Herredet og for at skaffe de i Skogens Nærhed Boende Rydningsland; man har imidlertid for at dække Kjøbesummen (der, saavidt vides, var 225 000 Kr.) været nødt til i Vinteren 1895—96 at hugge mere, end ønskeligt kunde være.»

I Hedemarken Fogderi har Skovdriften ikke megen Betydning. Til samtlige Herreder hører Almenningsskove, der behandles paa forsvarlig Maade og tildels er i Fremgang; de viser sig nogenlunde tilstrækkelige til Distrikternes Forsyning med Bygningstømmer og Brændeved. De private Skove af nogen Betydning, som forefindes i Ringsaker, Romedal og Løiten og som for de to sidstnævnte Herreders Vedkommende for Størstedelen eies af Udenbygdsboende, er, efter hvad Fogden indberetter, vel stærkt huggede og derfor i nogen, om end ikke betydelig Tilbagegang.

Prisen paa Brændeved har holdt sig omtrent uforandret.

Den har gennemsnitlig udgjort:

Distrikt.		Aar.	Birk.	Furu.	Or.	Gran.
			Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Hedemarken	Fogderi.....	1890	11.10	8.40	7.50	7.70
		1895	11.10	7.80	6.80	7.70
Vinger og Odalen	—	1890	8.10	6.00	6.30	5.60
		1895	8.15	6.55	5.25	5.95
Solør	—	1890	8.00	6.50	6.50	5.60
		1895	8.60	6.60	6.90	6.00
Søndre Østerdalen	—	1890	8.00	5.70	5.00	5.60
		1895	8.00	5.35	4.00	5.35
Nordre Østerdalen	—	1890	7.90	5.80	8.00	5.25
		1895	8.10	6.05	-	4.50
Amtet		1890	8.60	6.50	6.70	5.90
		1895	8.79	6.47	5.74	5.90

Torv tilvirkes og benyttes nu i ganske betydeligt Omfang i de fleste Herreder i Hedemarken Fogderi. Udenfor dette sees Torv kun at være benyttet i tre Herreder og i disse ogsaa kun i ubetydelig Mængde.

Tjære og Kul tilvirkes kun i ringe Mængde.

Ved Amtets Landbrugsskole paa Jønsberg er i Femaarsperioden undervist i theoretisk og praktisk Skovbrugslære i samme Udstrækning som tidligere.

Af Foranstaltninger vedkommende Skovvæsenet kan nævnes, at Staten efter en Beslutning af Stortinget i 1894 har anlagt en Udklægningsanstalt for Skogfrø i Forbindelse med den i 1890 oprettede Forst-væsenets Planteskole paa Hamar.

4. Bergværks-, Fabrik- og Haandværksdrift.

Bergværksdrift har ikke fundet Sted i Femaaret. De i tidligere Indberetninger nævnte «Trons Grubesamlag» i Tønset, «Tronsli Grubebolag» i Lille Elvedalen samt «Os-Hommelviks Kopperverk», der havde optaget et Par Gruber i Os Anneks til Tolgen, har alle indstillet sin Virksomhed.

Fabrikdriften kan ikke skjønnes at have gjort Fremskridt i Femaarsperioden. Vistnok sees i enkelte Distrikter at være opstaaet endel nye Anlæg til Forædling af Skovprodukter, men i det hele viser Fabrikdriften efter Opgaver, modtagne fra Det statistiske Centralbureau, Nedgang saavel i Anlæggenes Antal som med Hensyn til Driftens Omfang.

I 1895 var der i Amtet (Byerne ogsaa medregnet) følgende Fabrikanlæg:

Fabrikanlæggets Art.	Antal Anlæg.	Samlet Arbeids- styrke.	Samlet Antal Dagværk.
			Tusinder.
Kalkbrænderier	2	13	2.4
Teglværker	4	59	4.1
Kridtpibefabrik	1	6	1.5
Hesteskofabrik	1	12	3.0
Metalvarefabrik	1	21	6.0
Mekaniske Værksteder forenede med Jernstøberier	2	165	36.9
Vognfabriker	3	49	12.9
Uldspinderier	2	36	8.4
Farveri	1	8	1.8
Cellulose- og Papirfabrik	1	94	26.0
Garveri	1	6	1.4
Overføres	19	469	104.4

Fabrikanlæggets Art.	Antal Anlæg.	Samlet Arbeids- styrke.	Samlet Antal Dagværk.
Overført	19	469	Tusinder. 104.4
Dampsage.....	15	190	18.4
Vandsage.....	5	40	3.6
Sagbrug og Høvlerier.....	11	123	22.6
Mekanisk Snedkeri.....	1	8	2.4
Møllebrug.....	34	72	19.4
Melkekondenseringsfabrik.....	1	60	16.9
Mineralvandfabriker.....	2	14	2.6
Ølbryggerier.....	3	73	17.0
Brændevinsbrænderier.....	9	122	16.8
Halmhylsterfabrik.....	1	30	4.4
Sagbrug, Høvleri og Hjulfabrik.....	1	15	2.9
Fabrik for Landbrugsmaskiner, Økser, Ski samt Sag- og Møllebrug.....	1	18	5.1
Bryggeri, Sagbrug, Møller og Teglværk.....	1	86	22.5
Tilsammen	104	1 320	259.0

Antallet af Fabrikanlæg var i 1890: 107 med 1 423 Arbeidere og 315 800 Dagværk. Antallet er saaledes formindsket med 3, Arbeidsstyrken med 103 og Antal Dagværk med 56 800.

H a a n d v æ r k s d r i f t e n staar paa samme Standpunkt som tidligere. Dens Frembringelser afhændes saagodtsom udelukkende inden Tilvirkningsdistrikterne.

5. Jagt og Fiskeri.

Jagt og Fiskeri har fremdeles mindre Betydning som egentlige Næringskilder; men de maa dog i store Dele af Distriktet tillægges en voksende Betydning for Befolkningen saavel med Hensyn til de direkte Indtægter, som hentes derfra, som med Hensyn til de Bidrag, de yder til Husholdningerne. Der afhændes saaledes især i Østerdalstrakterne ikke ubetydelige Mængder af Vildt — væsentlig Fugl — og endel Fisk til Landhandlere og andre Opkøbere til Videreforsendelse, især til Kristiania, ligesom Afgifterne for Jagt- og Fiskerettigheder fra Udenbygdsboende ikke kan lades ude af Betragtning. Der spores imidlertid inden Befolkningen en voksende Uvillie mod de fremmede Jægere og Fiskere, en Uvillie, som har givet sig Udslag i gjentagne Forsøg paa at faa vedtaget Fredningsbestemmelser, der navnlig for Jagtens Vedkommende vilde saagodtsom umuliggjøre Deltagelse af Udenbygdsboende.

Jagten har som Næringskilde størst Betydning i Nordre Østerdalen, hvor der foregaar en betydelig Snarefangst af Ryper, Storfugl og Hare. Ogsaa i Søndre Østerdalen Fogderi er Jagten for mange en ganske væsentlig Biindtægt. I de øvrige Distrikter er Jagten af mindre Betydning, om den end ikke hverken i Solør eller Vinger og Odalen Fogderier kan sættes helt ud af Betragtning. Bestanden af Fuglevildt og Hare maa siges gennemgaaende at have været god; i Nordre Østerdalen antages den i Periodens sidste Del at være tiltaget; medens der i Søndre Østerdalen klages over, at Bestanden af Barfugl og Hare aftager. Elgbestanden har i Østerdalen holdt sig omtrent uforandret; dog har maaske ogsaa den i den sidste Tid tiltaget noget i Nordre Østerdalen; i Solør er derimod Elgbestanden i Aftagende.

Ved høieste Resolution af 3 Juli 1891 er det bestemt, at det for et Tidsrum af 5 Aar skal være forbudt ved Jagt paa Elg i Amtet at benytte løssluppen, under Drevet halsende Hund.

For Fældelse af R o v d y r har der været udbetalt Præmier:

	1886—1890.	1891—1895.
	Kr.	Kr.
for Bjørne	220	20
- Jerve	20	280
- Gauper	320	240
- Ræve	13 460	19 948
- Ørne og Høge	4 564	4 642
- Ulve	60	20
Tilsammen	18 644	25 150

Interessen for Fremme af F i s k e r i e t synes fremdeles at være i Stigende. Dette viser sig i Oprettelsen af nye Fiskeriforeninger og i Bestræbelserne for at faa vedtaget Regler for Fiskeriet i Vasdrag, hvor saadanne ikke tidligere hayes, samt for i ældre Regler at faa ind mere effektive og hensigtsmæssige Bestemmelser. Fra enkelte Distrikter, navnlig Solør, klages der dog endnu over, at Fiskeriet drives paa en Maade, som er i Bund og Grund ødelæggende for Fiskeribestanden. I det hele taget kan Fiskeriet formentlig endnu ikke paa langt nær siges at have den Betydning som Indtægts- og Næringskilde, som det efter Forholdene burde og kunde.

De ældre Fiskeriforeninger (Mjøsens, Søndre Østerdalens og Osens) er fremdeles i Virksomhed og synes at arbeide med Held. De udsætter aarlig en Mængde Fiskeyngel i de dem underliggende Vasdrag og Søer, hvoraf der begynder at vise sig gode Resultater.

Af Amtsformandskabet har i Femaarsperioden til Fiskeriets Fremme aarlig været bevilget Kr. 900.

6. Binæringer.

Jagt og Fiskeri er foran omhandlet under No. 5.

Husfliden kan ikke siges at gjøre Fremgang. Den indskrænker sig fremdeles væsentlig til Forarbeidelse af simple Gaaardsredskaber og Husgeraad samt grovere Klædningsstoffer, og selv disse Ting bliver det mere og mere almindeligt at købe færdige hos Landhandlerne eller Haandværkerne. Der synes saaledes endnu ikke at kunne spores nogen større Virkning af Husflidsundervisningen i Skolerne eller af de Bestræbelser, som ved Husflidskurser og Haandgjerningsskoler gjøres for at vække Interessen for Husfliden.

Tømmerkjøring, Tømmerhugst og Flødning er nu som før de vigtigste Bierhverv i Distrikterne langs Glommenvasdraget, og Skovarbeidet er for Husmænd og mindre Gaardbrugere den væsentligste Kilde til Erhvervelse af kontante Penge.

Ved Udgangen af 1895 var der af:

			Personer, der drev Landhandleri efter Bevilling eller Handelsbrev.	Rettigheder til Udskjænkning af Øl.	
				Almindelige.	Indskrænkede.
i Hedemarken	Fogderi		75	5	5
- Vinger og Odalen	—		47	2	2
- Solør	—		44	1	6
- Søndre Østerdalen	—		82	3	13
- Nordre Østerdalen	—		38	-	19
Tilsammen i Amtet udenfor Byerne			286	11	45

Retten til Udskjænkning af Øl m. v. er i alle Herreder gjort til Gjenstand for Bevilling. Foruden i Elverum er der nu ogsaa i Aamot oprettet Samlag for Øl og Vin. Nettoudbyttet af disse, der anvendes til almenyttige Formaal, udgjorde i Femaaret tilsammen Kr. 59 721.68, hvoraf paa Elverum Samlag falder Kr. 42 693.98 og paa Aamot Samlag (oprettet i 1892) Kr. 17 027.70. Den sidste Ret til Udskjænkning af Brændevin i Amtet bortfaldt ved den Beretigedes Død i 1895.

Med Hensyn til Forholdet vedkommende Forbrugs-, Spare- og Handelsforeninger hidsættes følgende Opgave:

(Se Tabellen næste Side.)

Af Stenbrud findes et i Søndre Østerdalen, der i 1895 med en Arbejdsstyrke af 12 Mand og 44 Arbejdsuger har produceret 240 000 Sten (Lerskiifer) til en Bruttoværdi af Kr. 11 000. I Nordre Østerdalen findes der fire Brud (Skifer- og Klæbersten), hvoraf de tre i 1895 har produceret Sten til en Værdi af tilsammen Kr. 5 100.

Distrikt.	Antal Foreninger i 1895.	Antal Med- lemmer ved Udgangen af 1895.	Omsætning (Salgs- beløb) i 1895.	Antal Foreninger, hvis Virk- somhed er ophørt i Femaaret 1891—1895.	Anmærkninger.
			Kr.		
Hedemarken Fogderi	2	301	283 000	-	1) Konkurs i 1894.
Vinger og Odalen —	1	73	43 000	1 1)	
Solør —	2	147	145 900	-	
Søndre Østerdalen —	2	174	122 900	-	
Nordre Østerdalen —	4 1)	364	116 900	1	1) Hvoraf 1 er ophørt ved Udgangen af 1895.
Amtet	11	1 059	711 700	2	

Af Anlæg for Torvdrift findes ialt 11, hvoraf dog kun 9 var i Drift i 1895. Følgende Opgave hid sættes:

Distrikt.	Antal i 1895.	Arbeids- styrke i 1895.	Antal Arbeidsuger i 1895.	Produktion i 1895:		Anmærkninger.
				Mængde.	Værdi.	
					Kr.	
Ringsaker	1	-	-	-	-	Ikke drevet i 1895.
Furnes	1	-	-	655 000 Stkr.	1 950.00	
Vang	2	18	7 à 8 Uger	779 000 —	2 025.40	
Løiten	2	36	9 og 7 —	2 400 m ³ .	3 120.00	
Romedal	2	18	4 —	100 000 Stkr.	1 750.00	Blot det ene i Drift i 1895.
Stange	1	28 à 30	12 —	1 965 m ³ .	3 144.00	
Grue	1	19	16 Dage	250 -	750.00	
Elverum	1	10 à 12	7 Uger	595 000 Stkr.	1 600.00	

Havedyrkningen har i de fleste Distrikter gjort Fremskridt, men i Regelen ikke meget betydelige. I de sydligere Dele af Amtet er Interessen for Havebrug bleven mere og mere almindelig, men det er dog endnu kun ganske undtagelsesvis, at der avles mere Havevækster end til vedkommende Gaards eget Behov, og dette er som oftest noksaa indskrænket. I enkelte Distrikter raader imidlertid gennemgaaende fuldstændig Mangel paa Interesse for Havebrug og Forstaaelse af dettes Betydning. I 1895 optoges for første Gang paa Amtsbudgettet Bevilgning til praktiske Havekurser, af hvilken Foranstaltning der antagelig kan ventes gode Resultater.

Biavlens synes ikke at være i Fremgang og har vistnok liden økonomisk Betydning i Amtet.

Bærsankning foregaar de fleste Steder i større Udstrækning end tidligere og er i enkelte Distrikter en ikke helt uvæsentlig Biindtægt for den fattigere Del af Befolkningen; i andre Distrikter er dog Bærsankningen lidet paaagtet. Til Salg sankes især Multer og Tyttebær samt tildels Blaabær; Afsætningen sker til Opkøbere.

Af Fjærkræ holdes væsentlig Høns, men Hønsavlens synes at være fremadgaaende. Der vises saaledes i de fleste Distrikter Interesse for at indføre forædlede Hønsracer, ligesom der nu fra enkelte Distrikter sælges endel Æg. Andre, specielt i Nordre Østerdalen, maa dog endnu indføre Æg udenbygdsmæssigt.

Af Foreninger af Næringsdrivende kan nævnes Landmandsforeninger (eller Landbo-, Landbrugsforeninger) i Ringsaker, Vang, Stange, Elverum og Stor Elvedalen med tilsammen noget over 400 Medlemmer ved Udgangen af 1895. Desuden findes der en hel Del Arbejderforeninger.

7. Kommunikationsvæsenet¹⁾.

Længden af de offentlige Veie inden Amtsdistriktet udgjorde efter de fra Lensmændene modtagne Opgaver ved Udgangen af Aaret 1895:

(Se Tabellen næste Side.)

Veienes Vedligehold er efter Lensmændenes Opgaver for 1895 skjønsmæssig anslaaet til:

Distrikt.	Udbetalt af Herredskassen.	Antagen Værdi af Naturalarbeidet:				Tilsammen Vedligeholdelsesudgifter.
		Sommer.	Vinter.	Tilsammen.	Heraf Godtgjørelse til Gaardbrugene efter Skattelovens § 10.	
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Hedemarken Fogderi	13 100	26 700	13 800	40 500	27 600	53 600
Vinger og Odalen —	1 900	24 700	4 600	29 300	18 600	31 200
Solør —	10 100	14 500	5 800	20 300	-	30 400
Søndre Østerdalen —	17 800	7 000	2 800	9 800	3 600	27 600
Nordre Østerdalen —	5 900	15 500	6 600	22 100	-	28 000
Amtet	48 800	88 400	33 600	122 000	49 800	170 800

¹⁾ Udarbejdet af Amtssingenior Werenskiöld.

Distrikt.		Samlet Veilængde ved Udgangen af 1895:			Heraf vedligeholdes:			I Femaaret 1891—1895 afleveret til offentlig Afbenyttelse:		Rideveie.
		Hoved- veie.	Bygde- veie.	Til- sammen.	mod Penge- udbetaling af Herredskassen.	udelukkende ved Natural- veiarbeide.	delvis ved Natural- veiarbeide, delvis mod Penge- udbetaling af Herredskassen.	Nylagte Veie.	Omlagte Veie.	
		km.	km.	km.	km.	km.	km.	km.	km.	km.
Hedemarken	Fogderi.....	156	623	779	106	505	72	50	-	6.3
Vinger og Odalen	—	101	229	330	-	230	-	20	0.5	151
Solør	—	222	287	509	61	326	-	25.3	2	106
Søndre Østerdalen	—	268	240	508	381	227	-	37	8	93
Nordre Østerdalen	—	238	380	618	60.2	513	45	31	8	-
Amtet		985	1 759	2 744	608.2	1 801	117	163.3	18.5	356.3

Til Anlæg af Hovedveie bevilgede Stortinget i 1895

Kr. 98 000.00

heri indbefattet Amtstilskud paa Kr. 25 233.33.

Til Vedligeholdelse af Broer (Sanderbroen ikke medregnet), Stikrender, Ombygninger, Tilskud til Bygning af Bygdeveie etc. bevilgede Hedemarkens Amtsformandskab i 1895 - 48 617.32

Ifølge foranstaaende Opgaver krævede det almindelige Veihold i 1895 - 160 900.00

Hvorhos der af Herrederne udrededes til Bygdeveisanlæg i Penge og Naturalarbeide, tildels skjønsmæssig opført - 50 000.00

De samlede Udgifter til Hedemarkens Amts

Veivæsen for 1895 kan saaledes anslaaes til ca. Kr. 357 500.00

De i Femaaret for Statsmidler anlagte eller omlagte og til Vedligeholdelse af Distrikterne overtagne Hovedveie er:

Neby Bro—Lunsæter med Sidearm, Tønset.....	16.5 km.	Kr. 127 000
Drevsjø—Heggeriset, Fjelddistriktet.....	28.5 -	- 40 000
Kjølen—Flisen, Aasnes.....	1.8 -	- 26 100
Lundesæter Kapel—Rigsgrænsen.....	20.0 -	- 99 600

i Arbeidsudgifter, hvortil kommer de af de engere Kommuner udredede Udgifter til Grund og Gjerde.

Følgende Hovedveisanlæg var i Femaaret under Arbeide for Statsmidler:

Harpvigen—Rings Meieri, Fortsættelse,
Hersoug—Nes Kirke,
Atna—Storbækmoen og
Bakken—Jordet—Heggeriset til Forbindelse mellem Aamots Anneks Osen i Østerdalen og Tryssil.

Af større Broer er ingen udført i sidste Femaarsperiode.

Jernbanenettet er betydelig udvidet i forløbne Periode.

Kongsvinger—Flisenbanen aabnedes for Trafik den 3 November 1893 og har en Længde af 49 km.

Dens Kostende er Kr. 2 725 779.59 inkl. Gjerde, exkl. Grund, der betales af Distrikterne.

Hamar—Ottabanen aabnedes for Trafik:

Strækning Hamar—Tretten den 15 November 1894, 88 km.,
— Tretten—Otta - 1 — 1896, 83 -

Af denne Banes Længde er 51.5 km. i Hedemarkens Amt.

Hamar—Tretten har kostet ca. Kr. 6 026 000 inkl. Gjerde, undtagen gennem Ringsaker, exkl. Grund.

Strækningen inden Hedemarkens Amt anslaaes skjønsmæssig til ca. Kr. 3 500 000.

Angaaende Færdselsforholdene paa disse Baner kan anføres:

Kongsvinger—Flisenbanen:

Driftsaar.	Pr. km. Driftslængde:				Samlet Indtægt.
	Person- km.	Il- og Fragtgods i Tonkm.	Indtægt i Kr.		
			Persontrafik.	Godstrafik.	
					Kr.
1893/94	20 400	9 300	580	619	-
1894/95	20 800	8 600	588	601	58 642
1895/96	20 900	12 500	661	740	65 861

Godstransporten fordeler sig saaledes:

Driftsaar ¹⁾ .	Skovprodukter.	Landbrugsprodukter.	Andet Fragtgods.
	Ton.	Ton.	Ton.
1893/94 ²⁾	6 821	3 372	3 079
1894/95	6 392	4 158	3 918
1895/96	10 418	4 576	4 450

Transporten af Skovprodukter synes at tiltage paa Kongsvinger—Flisenbanen.

Da der føres Fællesregnskab for Eidsvold—Hamar- og Hamar—Ottabanen, haves ingen særskilte Oplysninger.

Om Færdselsforholdene paa Eidsvold—Hamar—Ottabanen, 229 km., kan anføres:

Driftsaar.	Pr. km. Driftslængde:				Samlet Indtægt.
	Person- km.	Il- og Fragtgods i Tonkm.	Indtægt i Kr.		
			Persontrafik.	Godstrafik.	
					Kr.
1890/94 ²⁾	74 500	54 000	2 451	3 217	-
1894/95	66 600	49 200	2 096	2 749	533 996
1895/96	70 500	48 800	2 209	2 495	669 002

¹⁾ Regnes fra 1 Juli det ene Aar til 30 Juni paafølgende Aar. ²⁾ Gjennemsnitlig aarlig.

Godstrafiken fordeler sig saaledes:

Driftsaar.	Skovprodukter.	Landbrugsprodukter.	Andet Fragtgods.
	Ton.	Ton.	Ton.
1890/94 ¹⁾	6 893	17 023	47 978
1894/95	10 016	22 967	65 024
1895/96	11 897	28 806	69 709

Af Kanaliseringsarbeider er ingen større udført siden forrige Beretning.

Telefonnettet har stadig udbredt sig, saaledes at Østerdalens øverste Dele er kommen i saavel indbyrdes Forbindelse som med de andre Dele af Distriktet. Kun Sollien er fremdeles uden Telefon.

Mjøsen trafikeredes ved Udgangen af 1895 af 12 større og mindre Dampskibe og Lastedragere, men ingen af disse var stationeret inden Hedemarkens Amt. Postdampskibet «Fæmund» underholdt regulær Forbindelse langs Fæmundsjøen under aabent Vand, men var stationeret inden Søndre Trondhjems Amts Distrikt.

Trafiken over Glommen, der gennemskjærer det hele Distrikt fra Ende til anden, foregik ad 8 offentlige Broer (og en privat Bro i Lille Elvedalen) samt i 15 offentlige Sundsteder.

Af Sundsteder var der ogsaa et over Storsjøen mellem Buruen og Andraa i Rendalen. Sundstedet over Kværnesodden i Rendalen er afløst af fast Bro.

Der var i 1895 inden Amtet 66 faste Skydsstationer²⁾ (Tilsigelsesstationer findes ikke). Ved disse holdtes der 141, til visse Tider eller under visse Betingelser 149, faste Heste og 46, til visse Tider 62, Reserveheste. Det samlede kontante Tilskud til disse Stationer udgjorde ca. Kr. 31 000.

8. Den økonomiske Tilstand i Almindelighed.

Den gennemsnitlige Arbejdsfortjeneste vil sees af omstaaende Opgave over Lønninger for Tyende, Husmænd og Dagarbeidere i Aarene 1890 og 1895:

¹⁾ Gennemsnitlig aarlig. ²⁾ Foruden 1 i hver af Byerne Hamar og Kongsvinger.

Distrikt.	Aar.	Tje- neste- gutter.	Tje- neste- piger.	Husmænd:				Dagarbeidere (Mænd):				Dagarbeidere (Kvinder):			
				Paa egen Kost:		Paa Husbondens Kost:		Paa egen Kost:		Paa Husbondens Kost:		Paa egen Kost:		Paa Husbondens Kost:	
				Sommer.	Vinter.	Sommer.	Vinter.	Sommer.	Vinter.	Sommer.	Vinter.	Sommer.	Vinter.	Sommer.	Vinter.
				Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Hedemarken Fogderi..	1890	173	102	1.50	1.13	0.76	0.46	1.70	1.25	1.07	0.58	1.10	0.95	0.52	0.36
	1895	186	97	1.58	1.20	0.89	0.54	1.80	1.30	1.12	0.64	1.10	0.83	0.59	0.40
Vinger og Odalen Fog- deri	1890	149	80	1.05	0.85	0.45	0.32	1.63	1.28	1.00	0.74	0.90	0.72	0.53	0.40
	1895	178	95	1.05	0.85	0.43	0.28	1.73	1.39	1.05	0.70	1.03	0.83	0.61	0.43
Solør Fogderi	1890	166	80	1.27	0.98	0.54	0.37	1.64	1.36	0.84	0.60	0.94	0.65	0.44	0.36
	1895	196	93	1.28	1.00	0.56	0.40	1.84	1.60	1.00	0.82	0.94	0.78	0.50	0.40
Søndre Østerdalen Fogderi.....	1890	190	86	1.28	1.02	0.65	0.47	2.15	1.75	1.25	0.90	1.40	0.98	0.73	0.53
	1895	220	103	1.68	1.29	0.75	0.52	2.05	1.72	1.13	0.92	1.25	0.95	0.58	0.43
Nordre Østerdalen Fogderi	1890	174	80	1.80	1.60	0.80	0.60	1.93	1.53	1.05	0.67	1.15	1.00	0.63	0.35
	1895	188	89	-	-	-	-	2.13	1.72	1.18	0.83	1.15	0.90	0.65	0.45

Af Brandforsikringsindretninger havde den 31 December 1895:

Distrikt.	Antal.	Forsikringssum:			Udbetalte Erstatninger i 1895.
		for Huse.	for Løsøre.	Tilsammen.	
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Hedemarken Fogderi	5	20 698 091	9 535 491	30 233 582	31 879
Vinger og Odalen —	2	2 454 125	215 950	2 670 075	2 492
Solør —	-	-	-	-	-
Søndre Østerdalen —	1	2 496 965	-	2 496 965	0
Nordre Østerdalen —	4	4 864 090	660 786	5 524 876	252
Amtet	12	30 513 271	10 412 227	40 925 498	34 623

Af Kreaturforsikringsindretninger havde ved samme Tidspunkt 1, «Hedemarkens Amts gjensidige Forsikringsselskab for Heste og Hornkvæg», oprettet i 1892 med Sæde i Hamar. Ved Udgangen af 1895 var i dette Selskab forsikret 1 864 Heste og 3 416 Kreaturer for en samlet Forsikringssum af Kr. 966 691; i 1895 udbetaltes Erstatninger til samlet Beløb Kr. 16 498.86.

Forholdet mellem antagen Formue og Indtægt i Landdistrikterne i hvert af Aarene 1890 og 1895 stiller sig ifølge den officielle Statistiks Opgaver saaledes:

Distrikt.	Antagen Formue:		Antagen Indtægt:	
	1890.	1895.	1890.	1895.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Hedemarken Fogderi	26 424 995	26 549 000	5 069 330	5 782 000
Vinger og Odalen —	18 388 350	17 376 000	2 534 648	2 786 000
Solør —	18 961 695	19 699 000	2 467 626	2 651 000
Søndre Østerdalen —	33 202 340	29 052 000	3 352 374	3 448 000
Nordre Østerdalen —	11 203 150	11 063 000	2 231 963	2 253 000
Amtet	108 180 530	103 739 000	15 655 941	16 920 000

Skyldmarkens Gjennemsnitsværdi udgjorde ifølge den officielle Statistik:

i Aaret 1890	Kr. 1 499
- — 1891	- 1 479
- — 1892	- 1 573
- — 1893	- 1 592
- — 1894	- 1 605
- — 1895	- 1 406

De statistiske Opgaver over Sparebankernes Virksomhed viser:

	Antal Indskydere.	Samlet Indskud. Kr.	Samlet Forvaltningskapital. Kr.
1890	12 028	5 720 649	6 789 005
1895	17 287	8 413 243	9 877 790

I Sammenligning med Femaaret 1886—1890 viser de i sidste Femaar stedfundne Thinglæsninger og Aflæsninger af Panteheftelser, Tvangsauktioner og Exekutioner m. v. følgende Resultater:

	Antal Forretninger:			Beløb i Kroner:		
	1886— 1890.	1891— 1895.	Mere (+) eller mindre (÷) i 1891—1895.	1886—1890.	1891—1895.	Mere (+) eller mindre (÷) i 1891—1895.
Thinglæste Panteheftelser	6 752	6 869	+ 117	23 429 810	18 711 765	÷ 4 718 045
Aflæste Do.	5 382	3 997	÷ 1 385	18 430 891	13 247 793	÷ 5 183 098
Tvangsauktioner over fast Gods	775	386	÷ 389	4 359 968	1 634 139	÷ 2 725 829
Tvangsauktioner over Løsøre	941	559	÷ 382	379 673	263 407	÷ 116 266
Udpantninger for Skatter	32 967	34 428	+ 1 461	947 175	1 116 070	+ 168 895
Andre Udpantninger	3 212	3 115	÷ 97	117 339	102 274	÷ 15 065
Exekutioner af Lens- mændene	6 134	4 556	÷ 1 578	1 117 722	998 862	÷ 118 860
Exekutioner af Fogderne	1 040	289	÷ 751	2 797 287	869 763	÷ 1 927 524

De her meddelte Opgaver synes i det store og hele at tyde paa, at den økonomiske Fremgang, som sporedes allerede i forrige Femaarsperiode, har vedvaret ogsaa gennem den sidstforløbne. Arbejdsfortjenesten er gennemgaaende gaaet noget op. Den antagne Indtægt efter Skatteligningerne for 1890 og 1895 viser for det sidste Aar i alle Fogderier et noget høiere Beløb end i det førstnævnte. Med Hensyn til den antagne Formue er vistnok det modsatte Tilfældet; men dette antages ihvertfald for en ikke uvæsentlig Del at hidrøre fra, at Eiendomspriserne saavel for Skov- som Jordeiendommene er satte noget ned i Skatteligningerne. Skyldmarkens Gjennemsnitsværdi viste i Periodens 4 første Aar stigende Tendents, medens den i 1895 er gaaet betydelig ned.

Ogsaa Opgaverne over Gjældsstiftelse og Gjældsinddrivelse maa i det hele taget siges at tyde paa økonomisk Fremgang. Beløbet af thinglæste Panteheftelser er saaledes henimod 5 Millioner Kroner mindre end i Perioden 1886—1890. Vistnok er Beløbet af aflæste Panteheftelser samtidig gaaet endnu mere ned, saaledes at Pantegjælden i sidste Periode i det hele er bleven forøget med $5\frac{1}{2}$ Million Kroner mod en Forøgelse af 5 Millioner Kroner i den foregaaende Periode. Dette Forhold synes imidlertid ihvertfald for en Del at maatte have sin Grund i tidligere Perioders mindre gunstige Tilstande. Under Gjældsinddrivelser indtager Opgaverne over Udpantninger for Skatter en Særstilling,

idet de, baade hvad Antal og Beløb angaar, viser Forøgelse i sidste Periode; Forklaringen hertil kan vel for en Del søges i Indførelsen af den direkte Statskat. Forøvrigt viser Gjældsinddrivelsen Nedgang i sidste Periode saavel i Antal Forretninger som i Beløb; denne Nedgang er, som det vil sees, endog særdeles betydelig for Tvangsauktioner over fast Gods og Løsøre samt for Exekutioner. Jeg tillader mig forøvrigt at henvise til de vedliggende specificerede Opgaver over Panteheftelser og Gjældsinddrivelse (Bilag 7—11)¹⁾ samt det ligeledes medfølgende Sammendrag vedkommende Sager, behandlede i Forligelseskommis-sionerne (Bilag 12)¹⁾.

Den Fremgang i økonomisk Henseende, som saaledes i det hele maa siges at have fundet Sted, er imidlertid ikke i lige Grad kommen alle Distrikter tilgode. Særlig maa det merkes, at i de Distrikter, hvis Hovednæringsveie er Agerbrug og Fædrift, saaledes navnlig i Hedemarksbygderne, har den økonomiske Tilstand blandt Gaardbrugerne snarere gaaet tilbage end frem, ligesom der ogsaa blandt Skovbygderne er endel, hvem dels en tidligere overdreven Hugst, dels en endnu ikke helt forvunden Lammelse efter tidligere økonomiske Kriser har hindret fra helt ud at drage Fordel af de gunstige Konjunkturer for Skovdriften; det første gjælder antagelig især for enkelte Østerdalsbygder, navnlig i den nordre Del, det sidste tildels i Søndre Odalen.

Af Fogdernes Udtalelser om den økonomiske Tilstand i deres respektive Distrikter hidsættes følgende:

Fogden i Hedemarken:

«Ifølge samstemmige Meddelelser fra Lensmændene er den økonomiske Stilling blandt Gaardbrugerne i Femaaret gaaet ikke saa lidet tilbage, idet deres Hovednæringsveie, Jordbruget og Fædriften, som foran paapeget, har været lidet lønnende paa Grund af daarlige Priser paa Produkterne og forøgede Driftsomkostninger, nemlig forhøiet Løn og forbedret Kosthold til Tjenere og andre Gaardsarbeidere.

Gjælden befrygtes saaledes at være ikke uvæsentlig forøget, dels Pantegjæld, dels løs Gjæld til Handelsmændene. Arbejdsklassens Stilling antages derimod efterhaanden at være bleven noget gunstigere end tidligere paa Grund af forøget Arbeidsfortjeneste; men da Fordringerne til god Levemaade i samme Grad er stegne, er ogsaa Aarsudgifterne forøgede, saa at kun faa af denne Klasse antages at have lagt sig noget tilbedste.

I 1894 blev Jernbanen mellem Hamar og Lillehammer færdigbygget og aabnet for almindelig Færdsel. At den er til stor Nytte og Bekvemmelighed for de Distrikter, hvorigjennem den gaar, for dette Fogderis Vedkommende Furnes og Ringsaker, er selvfølgelig; men nogen paatagelig økonomisk Fremgang som dens Virkning kan dog neppe endnu paavises.»

Fogden i Vinger og Odalen:

«Som anført i forrige Femaarsberetning, var den økonomiske Tilstand i Periodens Løb, navnlig i dens 3 sidste Aar, gaaet noget tilbage, hovedsagelig paa Grund af de mislige Trælastpriser, hos en Del af Befolkningen, især Skovspekulanter, og som bevirkede, at disse maatte opgive sine Boer til Konkurs, medens endel af Befolkningen, navnlig af Gaardbrugerstanden med nogenlunde opdyrkede Gaarde og med tilliggende Skove, som var skaanede for altfor stærk Hugst, antoges i Femaaret 1886—1890 i økonomisk Henseende at være gaaet noget fremad. De faste Eiendomme i de ovennævnte Konkursboer er i indeværende Femaarsperiode gaaede over i andre, solide Hænder, og da Trælastkonjunkturerne og Virksomheden med Trælast i det hele i indeværende Periode har været livligere og kastet af sig et større Udbytte end i næstforegaaende, er den økonomiske Tilstand i Distriktet mod forrige Periode i Almindelighed gaaet noget fremad og var ved

¹⁾ Ikke trykt.

Udgangen af 1895 i det store noksaa jevn og god, med Undtagelse maaske af Søndre Odalen Herred, hvor Virkningen af de i tidligere Perioder stedfundne større Konkursker ikke endnu er fjernede.

Som Følge af Gjennemførelsen af den nye Skolelov for Folkeskolen ved Opførelse af flere større Skolehuse, Forøgelse i Fattigvæsenets Udgifter og Forholdenes Udvikling i det hele forøvrigt er Skatterne i Femaaret steget noget.

Trangen efter Laan har i Femaaret ikke været saa stor som i foregaaende Periode og er i Almindelighed tilfredsstillet ved mindre Laan enten i Distriktets 3 Sparebanker (en i Kongsvinger, en i Søndre Odalen og en i Nordre Odalen) eller i Kristiania.

Kommunerne har ikke, saavidt det kan erfares, anden Gjæld til offentlige Fond end:

Nordre Odalen Herred til Oplysningsvæsenets Fond	Kr. 4 950
Vinger — — — — —	Kr. 41 300
Udestaaende Statsfordringer	- 37 000
	- 78 300
Eidskogen til Oplysningsvæsenets Fond	- 26 250
Søndre Odalen — — — — —	- 46 070.»

Fogden i Solør:

«Periodens store Begivenhed for Distriktet og det Foretagende, som har paatrykt det nu forløbne Tidsrum sit Præg, er Arbeidet paa Jernbanen Kongsvinger—Flisen og denne Jernbanes Aabning for den almindelige Færdsel. Jernbanearbeidet i Periodens første Aar bragte Arbeidsbefolkningen rigelig Adgang til Arbejde med god Fortjeneste og medførte en almindelig Stigning i Arbejdslønnen. For Gaardbrugerne følte disse vistnok nærmest som et Tryk; men dette opveiedes ved den lette Adgang til Afsætning af alle Produkter, baade til Jernbanen og til Arbejdsskikken, og ved den lette Adgang til Extrafortjeneste, navnlig ved Kjøring.

Høsten 1893 blev Jernbanen aabnet for almindelig Trafik, og om denne end ikke paa langt nær har været saa stor, som man havde ventet, har de nye og forbedrede Kommunikationsforhold dog medført Oprettelsen af flere industrielle Anlæg, hvorved Distriktets Naturprodukter forædles og nyt Liv og ny Adgang til Fortjeneste opstaar. Det er at haabe, at denne industrielle Virksomhed, der synes begyndt med Forsigtighed, vil udvikle sig videre til Bedste for Distriktet.

Ingen økonomisk Krise har i Femaaret rammet nogen Del af Fogderiet.

Den økonomiske Tilstand maa i det hele taget ansees for god, uagtet Byrderne og navnlig Skattebyrderne paa Grund af de store Bidrag til Jernbanen og de stigende Fordringer, som i alle Retninger stilles til Kommunerne, er forøgede i en Grad, som volder alvorlig Bekymring.»

Fogden i Søndre Østerdalen:

«Den almindelige økonomiske Tilstand inden Fogderiet har i Femaaret uden Tvivl bedret sig. Exekutioner er, som ovenfor vist, gaaet betydelig ned saavel i Antal som Beløb. Forsigtighed og Sparsommelighed har tiltaget.

Distriktet har i Femaaret ikke været rammet af nogen økonomisk Krise; Aaringerne har været gode og Trælastpriserne holdt sig oppe.

Formuen er dog — som det fremgaar af ovenanførte Opgave — gaaet noget tilbage. Dette beror formentlig især paa, at Skogseiendommenes Værdi tidligere har været for høit ansat. Den jevne Velstand er derimod øget. Specielt har Kropsarbeidernes Kaar betydelig bedret sig.

Kommunernes Udgifter viser stigende Tendents. Gjennemførelsen af den nye Skolelov har fordret betydelige Summer, samtidig som Kravet til Kommunernes Kasse ogsaa paa mange andre Omraader i Udviklingens Medfør har meldt sig.»

Fogden i Nordre Østerdalen:

«Ser man hen til Forholdene i det hele taget og bl. a. til, at Befolkningen nu synes at have lettere end tidligere for at tilfredsstille en Trang til bedre Levemaade, bedre Udstyr og kostbarere Indredning af sine Beboelseshuse, til Anskaffelse af kostbarere Jorddyrkningsmaskiner etc. — noget, der ikke tør opfattes alene som Bevis for, at Befolkningen er tilbøielig til at ville leve over Evne — og naar specielt hensees til, at der i Femaarsperioden ikke har indtruffet noget Uaar, idet snarere Aaringerne har været

gjennemgaaende gode, er man vistnok berettiget til at udtale, at den økonomiske Tilstand visselig ikke er bleven slettere end før, om den end neppe er bleven synderlig forbedret.»

Sædelighedstilstanden synes ikke at gjøre hurtige Fremskridt. Vistnok indberettes det fra enkelte Distrikter, Vinger og Odalen samt Nordre Østerdalen, at der i sædelig Henseende er en mærkbar Fremgang, men forøvrigt synes Tilstanden at være noget nær uforandret og ikke synderlig tilfredsstillende. Det samlede Antal af de af Amtmanden udfærdigede Resolutioner om Opfostringsbidrag beløb sig i 1890 til 90, medens Gjennemsnittallet for Femaaret 1886—1890 udgjorde 157 aarlig. I 1895 blev der udfærdiget 140 Resolutioner, medens der i Femaaret 1891—1895 ialt blev udfærdiget 685 eller gjennemsnitlig 137 Resolutioner aarlig.

Hvad Ædrueligheden angaar, mærkes der næsten overalt betydelig Fremgang, og enkelte Distrikter maa i denne Henseende nu siges at staa ganske høit. Afholdsbevægelsen har vundet mere og mere Tilslutning og den stigende Folkeoplysning ledsages af en voksende Afsky for Drukkenskab.

B. Byerne.

Med Hensyn til Forholdene i Kjøbstæderne Hamar og Kongsvinger tillader jeg mig at henvise til Magistraternes vedlagte Beretninger.

Hedemarkens Amtskontor, 17 Marts 1898.

Aug. T. Wilhelmsen,
kst.

Beretning

om Kjøbstaden Hamars økonomiske Tilstand i Femaaret 1891—1895.

Handel. Bestyrelsen for Hamar Handelsforening har paa Foranledning udtalt sig om Handelens Stilling. Den bemærker, at Handelsomsætningen i Femaaret neppe har gaaet nævneværdig fremad, hvortil en af Grundene er den Mangfoldighed af Landhandlerier, der stadig oprettes i de Byen nærmest tilstødende Distrikter, ligesom de daarlige Tider i Forbindelse med mindre gode Aargange og lave Priser paa Korn og Foder har bevirket en mindre Kjøbeevne

hos Gaardbrugerstanden. I Forbindelse hermed nævnes, at Østerdalen, hvortil Hamar har en betydelig Omsætning, paa Grund af de lave Trælastpriser ikke har været saa god Forbruger som tidligere. At Handelsomsætningen trods dette kan siges at have staaet paa det samme Niveau som før, antages for en stor Del at kunne tilskrives den i Femaaret foregaaede Bygning af Hamar—Selbanen, samt den betydelige Byggevirksomhed i Byen. Videre tilføier Handelsforeningen, at Anlægget af Hamar—Trettenbanen, der blev taget i Brug i Høsten 1894, antages at have og fremdeles at ville tilføre Byen en øget Kundekreds med deraf følgende Omsætning.

Jeg henholder mig hertil og skal kun tilføie, at Handelsforholdene, saavidt jeg har kunnet bringe i Erfaring, maa siges i det store og hele taget at være sunde; dog bemærkes, at flere Smaahandlere, specielt kvindelige Handelsberettigede, ikke kan antages at besidde den for en Handelsvirksomhed fornødne Uddannelse. Omsætningen antages at være ikke ganske liden i Forhold til Byens Størrelse, hvilket skyldes Byens betydelige Opland (den væsentligste Del af Hedemarken og Østerdalen).

Antallet af de til Firmaregisteret anmeldte Handelsberettigede var ved Udgangen af 1895 83 Mænd, hvoraf 19 tillige havde Haandværksborgerskab, og 26 Kvinder. Ifølge Skatteligningen for 1896 havde kun 2 Handlende en Formue af over Kr. 35 000 (nemlig 1 Kr. 160 000 og 1 Kr. 80 000), 5 havde en Indtægt af Kr. 6 000 eller derover, 6 Kr. 4—6 000, 11 Kr. 3—4 000.

Der er i Hamar foruden en Afdeling af Norges Bank følgende Bankindretninger: Vangs Sparebank, der væsentlig har Forretninger med Landdistriktet, Hamar Sparebank, og en Privatbank: Oplandske Kreditbank. Om de to sidstnævnte Indretningers Virksomhed hidsættes følgende Oplysninger vedkommende Aaret 1895:

	Indbetalt Grundfond.	Reserve- og Delkrederefond ved Udgangen af 1895.	Indsat i Aarets Løb.	Indestaaende ved Aarets Udgang.	Veksler og Veksleobligationer i Portefeuille ved Aarets Udgang.	Aarets Overskud:	
						Aktieudbytte.	Henlagt til Reserve- og Delkrederefond.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Oplandske Kreditbank	400 000	262 336	3 536 291	2 428 792	2 832 919	28 000	17 293
		Reguleringsfond: 20 000					
Hamar Sparebank..	340	-	681 144	625 963	547 391	-	1 774
	Formue ved Udg. af 1895: 51 779.64						Til Dækkelse af Tab: 3 500

Intet Bidrag til velgjørende og almennyttige Øiemed.

Byens Færdselsforbindelse med Landdistrikterne er i Femaaret bleven yderligere lettet, idet, som foran berørt, den mellem Hamar og Tretten liggende Del af Hamar—Selbanen blev taget i Brug i Høsten 1894. Byen er Sædet for Administrationen af Statsbanernes 3die Trafikdistrikt og er et Knudepunkt for de herover førende Jernbaner; som bekjendt, maa Omlastning til og fra den smalsporede Bane Hamar—Trondhjem her ske fra de andre Baner, der er bredsporede. Jernbanen udøver her paa Stedet en ikke ringe Arbeidsvirksomhed og de ved den ansatte Funktionærer og Arbeidere udgjør en ikke ganske ubetydelig Del af Byens Indvaanere.

Byens vandværts Forbindelse med de til Mjøsen stødende Distrikter foregik i dette ligesom i det foregaaende Femaar navnlig ved Hjælp af Dampskibe samt for Godstransportens Vedkommende tillige ved nogle faa Jagter.

H a a n d v æ r k s d r i f t. Byens Haandværkerforening har i en paa Anmodning afgiven Erklæring udtalt den Mening, at Haandværkets Tilstand i Femaaret maa siges at have været daarligere end før, hvortil den søger Aarsagen bl. a. i en ofte usund inden- og udenbys Konkurrence samt i stærk Indførsel af færdige Haandværksgjenstande.

Antallet af Haandværksborgere efter Borgerrullen ved Udgangen af Aaret 1895 var 122, hvoraf 19 som Handelsborgere har anmeldt sig til Firmaregisteret.

De høiest beskattede Haandværkere var i Aaret 1895 skatlagte efter følgende Indtægt: 1 Kr. 8 000, 1 Kr. 6 000, 6 Kr. 4—6 000, 11 Kr. 3—4 000; af disse havde 1 en Formue af Kr. 60 000, 4 Kr. 30—40 000, der dog for 2's Vedkommende for en væsentlig Del ikke antages at hidrøre fra Haandværksvirksomhed.

I n d u s t r i o g F a b r i k e r. Af Byens faa industrielle Anlæg var i Femaaret Melkekondenseringsfabriken (60 Arbeidere) fremdeles det betydeligste. Desuden var der 1 Bryggeri (49 Arbeidere), 1 Fabrik for Tilvirkning af Kobberkjedler m. m. (23 Arbeidere), 1 Jernstøberi og mekanisk Værksted (18 Arbeidere), 3 Værksteder for Vognfabrikation (11—20 Arbeidere), 2 Mineralvandfabriker (7—10 Arbeidere), 1 Dampsag og Høvleri (19 Arbeidere), m. fl.

Endelig nævnes her det i 1894 oprettede «Hedemarkens Meieri», et af de største i Skandinavien (12 Arbeidere, indmaalt Melk i 1895: 2 122 013 Liter).

F o l k e m æ n g d e n, der ved Udgangen af 1890 udgjorde 4 169, har efter kommunale Tællinger den 1 September i efternævnte Aar udgjort:

1891.....	4 196
1892.....	4 414
1893.....	4 457
1894.....	4 633
1895.....	4 777

Her er en Methodistmenighed og en Frimenighed («den evangeliske Frimenighed»), den sidste organiseret i April 1895, begge med egne Kapeller. Menighedslemmernes Antal var ved Udgangen af 1895 resp. ca. 100 (af hvilke formentlig flere bosat udenfor Byen) og 59 (foruden 26 udenfor Byen). Her er desuden formentlig 5 Adventister.

Den økonomiske Tilstand. Kommunens Indtægter og Udgifter udgjorde i Femaaret:

Indtægter:				Udgifter:	
1891.....	Kr. 118 532	+ Laan	Kr. 138 467	Kr. 188 491	
1892.....	- 126 095	+ —	- 45 000	- 230 142	
1893.....	- 160 000	+ —	- 20 000	- 172 449	
1894.....	- 167 674	+ —	- 66 000	- 227 520	
1895.....	- 155 901			- 163 704	

Byens faste Eiendomme med tilhørende Inventarium var anslaaet til en Værdi ved Udgangen af 1890 af Kr. 616 042 og ved Udgangen af 1895 af Kr. 701 728. Byen eiede ved Udgangen af 1895 i Aktier, Obligationer m. v. Kr. 40 400.

Byens Gjæld udgjorde ved Udgangen af 1890 Kr. 341 660 og ved Udgangen af 1895 Kr. 546 037.

Om Skatterne hidsættes følgende Oplysninger:

	Skat- ydernes Antal.	Antagen Indtægt.	Antagen Formue.	Udlignet Skat:			Skatøre paa skatbar Krone.
				Eiendoms- skat.	Paa Formue.	Paa Indtægt.	
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Øre.
1891.....	1 026	1 308 200	3 016 000	12 650	3 016	40 927	5.5
1892.....	1 072	1 447 100	4 092 000	13 260	4 092	45 147	5.42
1893.....	1 217	1 611 900	4 415 000	14 720	6 622	58 318	6.4
1894.....	1 444	1 659 525	4 246 000	15 500	6 369	68 982	9.0
1895.....	1 524	1 710 050	4 055 000	16 310	6 082	69 109	8.9

Eiendomsskatten har i hele Femaaret været udlignet med $3\frac{1}{2}$ pro mille.

Brændevinsafgiften udgjorde i 1891 Kr. 6 400 og i 1895 Kr. 9 333.33. Ølafgiften udgjorde i de samme Aar resp. Kr. 2 460 og Kr. 3 200.

Grundes og Bygningers samlede Takstværdi var:

1891	Kr. 3 868 520
1892	- 3 956 000
1893	- 4 031 140
1894	- 4 345 250
1895	- 4 538 710

Det samlede Antal afhændede faste Eiendomme har i Femaaret udgjort 95 til samlet Beløb Kr. 819 217.

I Femaaret er thinglæst 201 Panteheftelser i faste Eiendomme til samlet Beløb Kr. 1 310 634 og aflæst 148 saadanne til samlet Beløb Kr. 637 007.

Der er i Femaaret afholdt 5 Tvangsauktioner over fast Gods, hvor Salg har fundet Sted; Tilslagssummerne udgjorde tilsammen Kr. 100 050. Ved 21 Tvangsauktioner blev der solgt Løsøre til samlet Beløb Kr. 18 749.

Antallet af Exekutioner for Gjæld udgjorde i Femaaret 68 med samlet Exekutionsbeløb Kr. 76 202. Antallet af Udpantninger var 2 737 med Udpantningsbeløb Kr. 56 894, hvoraf for Skatter resp. 2 079 og Kr. 38 683.

Angaaende forskellige kommunale Forhold og Foranstaltninger oplyses Følgende:

Offentlige Arbeider og Brandvæsen. Udgifterne (Administrationsudgifter herunder ikke indbefattet) har udgjort i Femaaret: Til Vei- og Brolægningssvæsenet Kr. 30 752, til Vandværket Kr. 65 170, Brandvæsenet Kr. 35 932, Kloakvæsenet Kr. 5 877. Vandværkets Indtagssassin og Reservebassin er i Femaaret istandsatte og ombyggede og en større Dampsprøite anskaffet. Til Gadebelysningen har der fremdeles været anvendt Olielygter.

Skolevæsenet. Hamar Skole for høiere Almendannelse, der ved Udgangen af 1890 havde 121 Elever, hvoraf fra Hamar By 63, havde ved Udgangen af 1895 187 Elever, hvoraf fra Hamar 78. Skolens Bibliothek udgjorde ved Udgangen af 1895 4 400 Bind. Det til Skolen knyttede private Latingymnasium, der i Femaaret 1891—1895 fremdeles har nydt Bidrag af Kommunen, stort Kr. 500 aarlig, og af Brændevinssamlaget har havt Bidrag til Fripladse, havde ved Udgangen af 1890 21 Elever, hvoraf 11 fra Hamar, og ved Udgangen af 1895 7 Elever, hvoraf 4 fra Hamar.

Folkeskolen. Antallet af Elever udgjorde gennemsnitlig i 1890: 518 og ved Udgangen af 1895: 612. Skolens Udgifter (heri ikke iberegnet Udgifter vedkommende Skolens Lokale) udgjorde i 1890 Kr. 16 957 og i 1895 Kr. 30 611. Det faste Lærerpersonele (Bestyreren indbefattet) udgjorde i 1890: 6 Lærere og 7 Lærerinder og i 1895: 9 Lærere og 10 Lærerinder. Skolen har ligesom tidligere (helt siden Seminariets Oprettelse) været det herværende Lærerseminariums Øvelsesskole. Skolebygningen er i Femaaret udvidet, saaledes at der er skaffet tredobbelt Rum mod tidligere.

Den offentlige Tegneskole har fremdeles været i Virksomhed med Bidrag af Kommunen, Staten og Brændevinssamlaget; Elevantallet udgjorde i Skoleaaret 1895—96 gennemsnitlig 43.

Den tidligere af Kommunen underholdte Pigeskole blev, som meddelt i forrige Femaarsberetning, inddraget fra 1 August 1891. Den har senere været

drevet for privat Regning og havde ved Udgangen af 1895 et Elevantal af 152, hvoraf 107 fra Hamar. (1890 resp. 119 og 94.)

Videre nævnes, at der her paa Stedet er et Skolelærerseminarium og et Døvstummeinstitut.

Folkebibliotheket havde i September 1895 1800 Bind. Udlaanernes Antal var i 1895: 6 367 til 853 Laantagere. Det samlede Bidrag af Stat, Kommune og Brændevinssamlaget udgjorde i 1895 Kr. 1 500.

En i 1893 oprettet Forelæsningsforening har siden den Tid virket med 1 à 2 Forelæsninger i Vinterhalvaaret, afholdte væsentlig af indenbys Foredragsholdere. Den underholdes ved Bidrag af Stat, Kommune og Brændevinssamlaget samt Private og en liden Adgangskontingent, i 1895—96 tilsammen Kr. 1 590.

Fattigvæsenet. Udgifterne er steget fra Kr. 19 209 i 1891 til Kr. 23 828 i 1895.

Der blev i Tiden fra 1 April 1894 til 1 Juli 1896 anstillet et Forsøg med Anvendelse af det saakaldte Elberfeldsystem, men Forsøget maatte igjen opgives paa Grund af Vanskelighederne ved her paa Stedet at skaffe det tilstrækkelige Antal for sin Stilling egnede og interesserede Fattigværger.

Der er i Byen en Forening for kirkelig Fattigpleie. Brændevinssamlaget har i Femaaret hvert Aar ydet Bidrag (i 1895 Kr. 600) til Aflønning af en Menighedsdiakonisse.

Telefonforeningen, der i 1890 havde 93 Abonnenter, havde i 1895 et Abonnentantal af 182.

Sundhedstilstanden har i Femaaret gennemgaaende været god. Der døde gjennemsnitlig ca. 14.5 pro mille. Difterit, der i foregaaende Femaar havde ikke liden Udbredelse, gik betydelig tilbage. Influenza, der er optraadt hvert Aar, kulminerede i 1892 med 483 Tilfælde; i 1894 herskede en Mæslingepidemi med 290 og i 1891 Kighoste med 159 Tilfælde.

Ædruelighedstilstanden. Der var ved Udgangen af 1895 meddelt 5 Brændevinsrettigheder, alle til Hamar Brændevinssamlag, nemlig 1 Rettighed (og 1 Udsalg) i dets eget Lokale og 4 i Hoteller og Restaurationer; og 6 Ølrettigheder, hvoraf 1 til Samlaget. Brændevins- og Ølafgiftens Størrelse er foran meddelt. Det solgte Kvantum Brændevin udgjorde 1891: 51 690 l., 1892: 67 262 l., 1893: 67 742 l., 1894: 61 417 l., 1895: 54 964 l.

Brændevinssamlaget har i Femaaret havt en aarlig Nettofortjeneste af gjennemsnitlig Kr. 44 983, der efter Fradrag af Aktiendbyttet er anvendt til almennyttige Øiemed.

Flere Afholdsforeninger har ogsaa i dette Femaar virket hersteds og det maa formentlig for en Del tilskrives disse og Brændevinssamlaget, at Ædrueligheden her synes i Femaaret at være bleven noget bedre.

Blandt de i Byen værende Foreninger nævnes: Selskabet for Hamar Bys Vel, en Handelsforening (1895: 51 Medlemmer), en Haandværkerforening (1895: 90 Medlemmer), en Arbejderforening (1895: 170 Medlemmer), Hamar tekniske Forening, stiftet i 1895 for at fremme Sammenslutningen mellem Teknikere i Hamar og Omegn samt varetage Standens Interesser (med 15 Medlemmer), Hamar Sygekasse, en Ynglingeforening, en saakaldet Konfirmandforening (Tjenestepiger) m. fl.

Her er en Forbrugsforening, nemlig den af og for Jernbanefunktionærer i 3die Distrikt i 1894 stiftede «3die Distrikts Forbrugsforening»; den havde ved Udgangen af 1895 300 Medlemmer og en Omsætning i Aaret 1895 af 58 000 Kroner.

Der udkom paa Stedet i hele Femaaret 2 Aviser: «Hamar Stiftstidende» og «Oplandenes Avis».

H a m a r M a g i s t r a t, 10 Oktober 1897.

O l a f N. H a l s.

Beretning

om Kjøbstaden Kongsvingers økonomiske Tilstand i Femaaret 1891—1895.

I nærværende Femaar har heller ikke nogen videre Bebyggelse fundet i Kongsvinger.

Med Undtagelse af Jernbanens Bygninger er de øvrige Bygninger i Kjøbstaden assurerede i Landets almindelige Brandforsikringsindretning.

Bygningernes Antal ved Udgangen af 1890, forrige Periode, udgjorde, som oplyst i Beretningen for samme, 131 med samlet Assurancesum 1 265 580 Kroner, ved Udgangen af den heromhandlede Periode udgjorde Bygningernes Antal 140 med en samlet Assurancesum 1 353 450 Kroner. Antallet af Bygninger har vist sig til enhver Tid fuldkommen tilstrækkeligt for Behovet; til enkelte Tider har der endogsaa staaet Bekvemmeligheder ledige. Husleien har holdt sig temmelig lav og omtrent været den samme som i tidligere Perioder. Brandtakster paa Eiendommene, hvilke selvfølgelig maa være i Overensstemmelse med, hvad de antages at have kostet opførte, er sædvanlig langt større, end

hvad der ved Salg kan ventes opnaaet for dem, især for Bygninger, som ligger udenfor det egentlige Handelsstrøg, medens der for Bygninger i samme tildels opnaaes noksaa høje Priser.

Paa enkelte Undtagelser nær, eies de Gaardene tilliggende Grunde af Kongsvinger Fæstning eller Staten, af hvem de er fæstede mod Kr. 28.67 pr. 1 000 m². Nogle enkelte Grundstykker inden Byens Grænser, og paa hvilke der tildels er opført Bygninger, eies ogsaa af Private; Fæstesummen for disse Grundstykker er omtrent ens med de for Fæstningen gjældende.

I den i forrige Beretning berørte Tilbagegang i Stedets Virksomhed og økonomiske Forholde, som Følge af Jernbaneanlægget til Kristiania og den i Landdistriktet indførte Frihandel, er der hellerikke i indeværende Femaar indtraadt nogen Forandring til det Bedre. I nærværende Periode er der vistnok ikke gaaet noget tilbage, mod hvad der allerede var skeet i tidligere Periode, men noget fremad med Hensyn til Virksomhed og Velvære er der hellerikke gaaet; i Stedets Forholde har der i Femaaret været saagodtsom Stillestaaen. De Forventninger, Befolkningen tildels nærede, at Kongsvinger—Flisen-Jernbanen vilde medføre Fordele for Byen, har, ialfald endnu, ikke vist sig at holde stik. Snarere er den lille Trafik og Forbindelse mellem Kongsvinger og Solør-bygderne, som tidligere fandt Sted, aftaget, siden hin Jernbane kom istand.

Der har hellerikke i indeværende Periode vist sig nogen særlig Tendents til, at Virksomheden, saaledes som fra først af antaget, vilde trække sig ned til den, ifølge Lov af 5 Mai 1875, af Vingers Landsogn Byen underlagte Strækning (den saakaldte nye Bydel omkring Jernbanestationen), idet den væsentligste Handels- og Haandværksdrift fremdeles har holdt sig i den ældre Bydel, hvor Byens Øvrighed (undtagen Byfogden, som er bosat i Nærheden paa Landets Grund), Læger, Apothek, Sagførere og andre offentlige Funktionærer er bosiddende.

De fleste Handlende og Haandværksdrivende er ogsaa bosiddende i denne Bydel, hvor tillige den største Værdi i Bygninger m. m. er nedlagt, nemlig til ca. 1 Million Kroner.

I Femaarets Løb har der været 3 Handlende, som har maattet overgive sine Boer til Konkurs.

Ved Udgangen af Femaaret forefandtes i Byen:

af Handlende:

i den ældre Bydel	10
- den nye Do.	4

af Haandværkere:

i den ældre Bydel	42
hvoraf 11 uden Haandværksbrev.	
- den nye Bydel	7
hvoraf 5 uden Haandværksbrev, foruden 1 Apoteker.	

De Handlendes Virksomhed, der hovedsagelig bestaar af Salg i Detail af Kolonial- og Manufakturvarer, har ikke været af nogen Betydning og ikke større end i tidligere Femaar; imidlertid har Handelsstandens økonomiske Stilling,

naar bortsees fra de ovennævnte 3 Konkursere, efter Omstændighederne været noksaa tilfredsstillende.

Haandværksstanden befinder sig derimod, paa nogle faa Undtagelser nær, fremdeles paa samme lidet tilfredsstillende Standpunkt som berørt i tidligere Beretninger. De fleste af de Haandværksdrivende savner baade Foretagsomhed og Midler til at kunne bringe Haandværket op til nogen Betydning.

Skatterne har i Femaaret været temmelig lave, dog noget høiere end i forrige Periode. Her hidsettes en Oversigt over Formue, Indtægt og Skattens Størrelse i indeværende og næstforegaaende Periode:

A a r .	Antagen		Skat paa 100 Kroners	Skat paa Formue pr. 1 000 Kroner.	Den Sum, som efter Budgettet har været udlignet.
	Formue.	Indtægt.	Indtægt.		
	Kr.	Kr.	Kr. Øre.	Kr. Øre.	Kr.
1886.....	1 187 000	423 400	1.85.71	1.00	6 730.00
1887.....	1 206 000	397 560	1.33.18	0.79.56	4 792.00
1888.....	1 493 000	375 560	1.86.66	0.84.66	6 320.00
1889.....	986 500	340 640	2.51.36	1.52.25	7 510.00
1890.....	1 012 500	352 100	2.77.57	1.67.75	8 492.00
1891.....	1 192 500	342 070	2.92.80	1.44.74	8 630.00
1892.....	1 327 500	373 850	3.31.11	1.35	10 520.00
1893.....	1 343 500	390 455	6.79.10	1.00	13 200.00
1894.....	1 376 800	424 560	6.15.79	1.00	13 300.00
1895.....	1 085 800	395 050	7.06.96	1.00	13 300.66

At Skatterne i Femaaret har været større end i næstforegaaende Periode hidrører derfra, at Fattigudgifterne, navnlig Udgifterne ved flere Patienters Indlæggelse paa Gaustad for Fattigvæsenets Regning, er forøgede.

Folkemængden er uforandret ca. 1 400 Mennesker.

Det i forrige Beretning omhandlede Meieri i Kongsvinger har i nærværende Femaar været i Drift, skjønt i ubetydeligt Omfang. Et Uldspinderi blev i 1895 opført i Kongsvinger, af hvilket man lover sig adskillig Virksomhed til Indtægt, navnlig for Arbeidsstokken i Byen. De forbedrede Trælastkonjunkturer i Femaaret i det tilstødende Landdistrikt har selvfølgelig ikke været uden Indflydelse paa de økonomiske Forholde i Byen, blandt andet derved, at den Del af Arbeidsstokken, som har kunnet deltage i denne Virksomhed, har havt en rigere Fortjeneste.

Kommunen har i Femaaret udført et større Foretagende, nemlig Anlæg af 2de nye Vandværk, et i hver Bydel, med Ledninger i Byens forskellige Gader, hvorhos Kommunen har omorganiseret sit Brandvæsen paa en, saavidt muligt, tidsmæssig Maade, og ved hvilket Foretagende, som har kostet Kommunen ca.

Kr. 140 000, er opnaaet, at Brandkontingenten for Bygninger i Landets almindelige Brandforsikringsindretning fra 1ste Januar 1893 er nedsat med 25 Pct., samt at de private Assuranceselskaber, paa Grund af hin Forbedring, har nedsat Præmien paa Løsøre i Kongsvinger. Ved disse Foretagender og ved Opførelse af et kommunalt Badehus har Kommunen paadraget sig en ikke ubetydelig Gjæld, hvoraf der imidlertid nu kun staar til Rest ca. Kr. 75 000, hvoraf til Oplysningsvæsenets Fond ca. Kr. 58 000, hvortil kommer Rest paa et tidligere Laan af Oplysningsvæsenets Fond til Opførelse af en ny Folkeskole, Kr. 6 500, altsaa Byens Gjæld ialt ved Udgangen af 1895 ca. Kr. 82 000.

Elevantallet i Folkeskolen har stadig været stigende, medens det i Middel-skolen har været i Aftagende.

Politistyrken bestaar, saaledes som oplyst i tidligere Beretninger, af 1 Politibetjent og 4 Politikonstabler, hvilken Styrke fuldstændig er tilstrækkelig til at opretholde Orden, naar undtages under Markedet og ved ekstraordinære andre Leiligheder, hvor en Mængde Mennesker søger ind til Byen fra Landdistriktet, og ved hvilke Leiligheder der maa antages Extra-Politi.

Det paa Stedet oprettede, i forrige Beretning omhandlede «Selskab for Byens Vel» bestaar fremdeles og har paa en særdeles heldig Maade virket i Byens Interesse og til dens, saavidt mulige, Fremgang og Udvikling.

Vingers Sparebank, der fremdeles har sit Kontor i Kongsvinger, led, som oplyst i forrige Beretning, adskillig Tab i flere store Konkursen, men Banken har atter igjen rettet paa sig, idet den, efter sidste Opgjør ved Udgangen af 1895, har et Overskud af Kr. 84 649.67.

Tjenerløn og Arbeidslønninger i 1895 udgjorde:

A. Sædvanlig Aarsløn:

	I Penge.	Antagen Værdi af Kost, Logis m. m.	Til- sammen.
	Kr.	Kr.	Kr.
Tjenestegut.....	260	250	510
Tjenestepige	100	200	300

B. Sædvanlig Dagløn for almindelige Dagarbeidere:

	Paa egen Kost.		Paa Husbondens Kost.	
	Sommeren 1895.	Vinteren 1895—96.	Sommeren 1895.	Vinteren 1895—96.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Mænd.....	2.00	1.60	1.00	0.80
Kvinder.....	1.40	1.00	0.60	0.40

C. Sædvanlig Dagløn i 1895 for voksne Arbeidere i nedennævnte Virksomhedsgrene:

	Dagløn paa egen Kost.
Smedesvende	Kr. 2.50
Smedearbeidere	- 2.00
Blikkenslagere	- 2.50
Farversvende	- 2.50
Farverarbeidere	- 2.00
Garversvende	- 2.50
Bagersvende	- 3.00
Skomagersvende	- 2.00
Skomagerarbeidere	- 1.50
Skræddersvende	- 3.00
Skrædderarbeidere	- 2.00
Bundtmagersvende	- 2.50
Mursvende	- 3.00
Murerarbeidere	- 2.00
Snedkersvende	- 2.50
Snedkerarbeidere	- 2.00
Hustømmermænd	- 2.50
Malersvende	- 3.00
Maleralbeidere	- 2.00
Bogtrykkersvende	- 2.50
Bogbindersvende	- 2.50
Arbeidere ved mekaniske Værksteder	- 3.00
Telefonarbeidere	- 2.50
Arbeidere ved Vognfabriker	- 2.50

Antallet af Exekutionsforretninger i Kongsvinger, som udelukkende afholdes af Fogden, har i Femaaret udgjort:

1891.	1892.	1893.	1894.	1895.	Tilsammen 1891—1895.
5	1	6	6	3	21
til Beløb					
Kr. 344.06	Kr. 92.84	Kr. 3109.25	Kr. 729.25	Kr. 1936.80	Kr. 6212.20

Af Udpantninger, der afholdes af Underfogden i Kongsvinger, har der ikke været afholdt mange og saagodtsom udelukkende for Skatter. Skatten indkommer nemlig nogenlunde jevnt uden Udpantning.

Det i Kongsvinger i Femaaret eksisterende Brændevinssamlag er ved Afstemning i Aaret 1896 bestemt fortsat fra 1ste Januar 1897. Ligeledes er der i Kongsvinger i Femaaret oprettet et Ølsamlag.

Det sædvanlige Marked i Kongsvinger, i de første Dage af Oktober, foregaar omtrent i samme Udstrækning som i tidligere Perioder; det maa fornemmelig betragtes som et Kreaturmarked og som saadant har det ogsaa sin Berettigelse, idet der i Landdistriktet hvert Aar altid hayes endel overtallige Kreaturer, og som da paa Kongsvinger Marked finder rig Afsætning, fornemmelig til Opkøbere fra Kristiania.

Hvad de sædelige Forholde i Kongsvinger angaar, er Stedet ikke synderlig gaaet fremad til det Bedre. I Forhold til Folkemængdens Ubetydelighed er Antallet af uægte Fødsler ikke ubetydeligt.

Drukkenskaben er derimod betydelig aftagen, hvortil Selskabet «Det blaa Baand» ved sin Virksomhed, saavelsom Brændevinssamlaget og Ølsamlaget ved sine Ordensregler, som strengt er bleven befulgte, ikke lidet har bidraget. Udskjænkning og Smaasalg af Øl er underkastet samme Tidsindskrænkning, som gjælder for Brændevin.

Kongsvinger Magistrat, 22 Oktober 1896.

Eidem.

Bilag 1.

Op-
vedkommende Agerbruget i

Distrikt.	Er meget Nyland bleven opryddet i Femaaret?	Er nogen Del af den tidligere dyrkede Indmark udlagt til Havn eller Udmark?	Er Dyrkning af Korn tiltaget eller aftaget?
Ringsaker	Nei.	Ja.	Lidt aftaget.
Nes	Nei.	Nei.	—
Furnes	Noget i den første Del af Femaaret.	Ja, endel.	Noget aftaget.
Vang	Nei, ubetydeligt.	Nei.	Intet eller næsten intet tiltaget.
Løiten	Forholdsvis lidet.	Nei.	Nei.
Romedal	Nei.	Nei.	Nei.
Stange	Næsten intet.	Lidt.	Noget aftaget.
Nordre Odalen	Ubetydeligt.	Ubetydeligt.	Noget aftaget.
Søndre Odalen	Ubetydeligt.	Intet eller næsten intet.	Nei.
Vinger	Intet.	Ubetydeligt.	Noget aftaget.
Eidskogen	Noget.	Noget.	Ubetydelig tiltaget.
Brandval	Ikke meget.	For en ringe Del.	Noget aftaget.
Grue	Nei.	Ubetydeligt.	Lidt aftaget.
Hof	Ubetydeligt.	Nei.	Lidt aftaget.
Aasnes	420 Ar.	Nei.	Nei.
Vaaler	Intet.	Ja, endel.	Lidt aftaget.
Elverum	Næsten intet.	Næsten intet.	Næsten intet tiltaget.
Tryssil	Ubetydeligt.	Nei.	Ubetydelig tiltaget.
Aamot	Noget.	Næsten intet.	Noget aftaget.
Stor-Elvedalen	Nei.	Nei.	Noget aftaget.
Sollien	Nei.	Nei.	Næsten intet aftaget.
Ytre Rendalen	Nei.	Nei.	Noget aftaget.
Øvre Rendalen	Ikke meget.	Nei.	Noget aftaget.
Lille-Elvedalen	Nei.	Nei.	Meget aftaget.
Tønset	Lidt.	Nei.	Uforandret.
Tolgen	ca. 500 Maal.	Nei.	Særdeles meget aftaget.
Kvikne	Nei.	Nei.	Uforandret.

gave

Hedemarkens Amt i Femaaret 1891—1895.

Er Dyrkning af Poteter tiltaget eller aftaget?	Er Dyrkning af Turnips tiltaget eller aftaget?	Er Dyrkning af Engfrø almindelig eller af nogen Betydning?	Har Havedyrkningen gjort Fremskridt?
Nei.	Nei.	Nogen Betydning.	Ja, lidt.
Nei.	Nei.	Megen Betydning.	Uforandret.
Nei.	Noget tiltaget.	Megen Betydning.	Ja, noget.
Tiltaget noget.	Tiltaget lidt.	Ja, meget.	Lidt.
Tiltaget noget.	Tiltaget noget.	Almindelig, men væsentlig til eget Brug.	Næsten intet.
Nei.	Nei.	Megen Betydning.	Nei.
Nei.	Tiltaget lidt.	Meget almindelig.	Noget.
Lidt tiltaget.	Næsten intet tiltaget.	Nogen Betydning.	Ja, noget.
Nei.	Ubetydelig tiltaget.	For endel til eget Brug.	Ubetydeligt.
Lidt tiltaget.	Næsten intet tiltaget.	Ingen Betydning.	Ja, noget.
Næsten intet tiltaget.	Intet tiltaget.	Ingen Betydning.	Ja, noget.
Noget tiltaget.	Lidt tiltaget.	Af Betydning.	Nei.
Nei.	Nei.	Nogen Betydning.	Ja, lidt.
Næsten intet tiltaget.	Noget tiltaget.	Ingen Betydning.	Ja, noget.
Nei.	Noget tiltaget.	Nogen Betydning.	Intet eller næsten intet.
Intet eller næsten intet tiltaget.	Lidt tiltaget.	Almindeligere.	Nei.
Næsten intet tiltaget.	Lidt tiltaget.	Ringe Betydning.	Ja, lidt.
I nogen Grad tiltaget.	Dyrkes ikke.	Nogen Betydning.	Ja, lidt.
Nei.	Lidt tiltaget.	Nogen Betydning.	Ja.
Intet.	Intet.	Nei.	Nei.
Næsten intet aftaget.	Avles ikke.	Nei.	Nei.
Noget tiltaget.	Uforandret.	Nei.	Nei.
Uforandret.	Uforandret.	Nei.	Nei.
Noget aftaget.	Dyrkes ikke.	Nei.	Ja, lidt.
Uforandret.	Dyrkes ikke.	Dyrkes ikke.	Nei.
Meget tiltaget.	Lidt tiltaget.	Ikke almindelig og af liden Betydning.	Ja, lidt.
Noget tiltaget.	Dyrkes næsten ikke.	Ingen Betydning.	Nei.

Bilag 1 (Forts.).

Distrikt.	Er Brugen af forbedrede Redskaber og Maskiner bleven almindeligere?	Slaa- og Meiemaskiner:		Radsaa-
		Antages Antallet at være meget eller lidet forøget siden 1 Januar 1891?	Kan det nøiagtige Antal af saadanne Maskiner pr. 1 Januar 1896 opgives?	
Ringsaker	Ja.	Meget forøget.	Nei.	Meget forøget.
Nes	Betydelig.	Meget forøget.	ca. 120.	Meget forøget.
Furnes	Ja.	Noget forøget.	Nei.	Lidt forøget.
Vang	Ja.	Meget forøget.	Nei.	Meget forøget.
Leiten	Ja, meget.	Ja, meget.		Ja, meget.
Romedal	Uforandret.	Lidet forøget.	Nei.	Lidet forøget.
Stange	Særdeles meget.	Meget.	Nei.	Meget forøget.
Nordre Odalen	Almindeligere.	Noget forøget.	43	Noget forøget.
Søndre Odalen	Ja.	Endel forøget.	Nei.	Ubetydelig forøget.
Vinger	Ja.	Meget forøget.	29	Lidet forøget.
Eidskogen	Ja.	Noget forøget.	35	1895 2 Stykker.
Brandval	Ja.	Meget forøget.	26	Findes ikke.
Grue	Ja.	Meget forøget.	42	Aftaget.
Hof	Ja.	Meget forøget.	27	
Aasnes	Ja.	Meget forøget.	23	Meget forøget.
Vaaler	Ja, noget.	Meget forøget.	23	Lidt forøget.
Elverum	Ja.	Noget forøget.	Nei.	Nei.
Trysil	Ja.	Ubetydelig forøget.	Nei.	Findes ikke.
Aamot	Ja, noget.	Noget forøget.	Nei.	Noget forøget.
Stor-Elvedalen	Ja.	Meget forøget.	33	Lidet forøget.
Sollien	Ja.	¹ / ₁ 1891, ingen.	2	Nei.
Ytre Rendalen	Ja.	Uforandret.	10	Ingen.
Øvre Rendalen	Ja.	Lidt forøget.	6	Ingen.
Lille-Elvedalen	Ja.	Meget forøget.	19	Findes ikke.
Tønset	Ja.	Forøget.	40	Ingen.
Tolgen	Ja.	Meget forøget.	36	Ingen.
Kvikne	Ja, i nogen Grad.		1	Ingen.

maskiner:		
Kan det nøiagtige Antal af saadanne Maskiner pr. 1 Januar 1896 opgives?	Hvormange Damp- og tærskemaskiner findes i Herredet?	Hvilke er forøvrigt de væsentligste Forandringer i Femaaret for Agerbrugets Vedkommende?
Nei.	10	Ingen.
ca. 38.	6	Forøget Foderproduktion.
Nei.	5	Agerbruget formindsket og Avl af Foder tiltaget.
Nei.	10	Prisen paa Jordbrugsprodukter er aftaget, efterat Kommunikationsmidlerne er forbedrede her i Landet og i Udlandet i den Grad, at det ikke lønner sig at avle Korn til Salg efter de nuværende Driftsudgifter med de stegne Arbejdspriser.
	5	Bedre Dyrkning og forøgede Avlinger paa det tidligere opdyrkede Areal.
Nei.	7	Gaardbrugerne viser Tendens til at sælge sine Kreaturbesætninger, hvilket hidrører fra de for Bondestanden i sin Almindelighed saa haardt trykkede Tider og Mangel paa Kvægrøgttere.
Nei.	12	Bedre Udsæd og bedre Bearbejdelse af Jorden. Vanskelige Afsætnings- og Arbejdsforhold, hvilket har bevirket en mere extensiv Drift.
3	1	
Nei.	2	Nogen særlige Forandringer kan ikke paavises.
4	Ingen.	Kornavlens aftaget og er Hø- og Fourageproduktionen tiltaget, idet man lægger sig mere efter Fædriften.
2	Ingen.	Ploge og Harve forandrede.
	Ingen.	Udsæd og Avling af Korn er formindsket, medens Høavlingen er forøget.
6	1	Vexelbruget udvidet, mere Græsavl og lidt mindre Kornavl samt Indkjøb af kunstig Gødning, navnlig Thomasfosfat.
1	Ingen.	
8	1	Et større Forbrug af kunstig Gødning.
7	1	At Avling af Hø er traadt noget i Forgrunden fremfor Avling af Korn.
Nei.	Ingen.	Kornavl indskrænkes fremdeles. Høavlen antages tiltaget lidt, dog ikke i den Grad, som ønskeligt kunde være, hvad muligens har sin Grund i de lave Priser paa Landmandsprodukter og de stigende Arbejdspriser.
Nei.	1	Ingen væsentlig Forandring foregaaet siden sidste Femaarsperiode.
Nei.	Ingen.	Paa Grund af smaa Priser paa Kornvarer og da Kornet ikke med Sikkerhed kan paaregnes at opnaa fuld Modenhed, er det fundet fordelagtigst at anvende Agren mere til Avl af Grønfoder og Hø end til Kornavl.
3	Ingen.	Ingen nævneværdig Forandring.
Ingen.	Ingen.	
	Ingen.	Foreøvrigt ingen væsentlige Forandringer.
	Ingen.	Foreøvrigt ingen væsentlige Forandringer.
	Ingen.	Anvendelse af Thomasfosfat til Grønfoderavling er tiltaget i betydelig Grad.
	Ingen.	Ingen væsentlig Forandring.
	Ingen.	Man har anskaffet bedre Ploge og Harve, hvorved Jorden bliver bedre bearbejdet; Gjødselen passes og blandes almindelig med god Strøelse. Kun undtagelsesvis forekommer Vaarbejtning.
	Ingen.	Agerbrug drives her kun lidt til Kornavl. I Annekset Inset drives noget, men uden væsentlig Forandring. Til Foderavling er Oppløining og Bearbejdning af Jorden tiltaget endel i Femaarets Løb.

Opgave

vedkommende

Agerbruget i Hedemarkens Amt i Femaaret 1891—1895.

Udsæd, Avl og Foldighed.

Distrikter.	Udsæd pr. Maal (10 Ar).							
	Hvede.	Rug.	Byg.	Blandkorn.	Havre.	Erter.	Poteter.	Græsfro.
	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Kg.
Hedemarken Fogderi	30	24.1	31.6	38	39	31	318.9	3
Vinger og Odalen —	-	21.1	30.3	44.3	46.8	91	244.8	2.9
Solør —	-	16.6	22.3	31.4	37.8	43.5	256.6	2.9
Søndre Østerdalen — ²⁾	-	20	38	41.5	45.5	28.7	263	2.9
Nordre Østerdalen —	-	20	33.1	36	41.3	35	316.6	2.2
Amtet	30	20.4	31.1	38.2	42.1	45.8	280	2.8

Distrikter.	Avl pr. Maal (10 Ar).								Foldighed.						
	Hvede.	Rug.	Byg.	Blandkorn.	Havre.	Erter.	Poteter.	Hø.	Hvede.	Rug.	Byg.	Blandkorn.	Havre.	Erter.	Poteter.
	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Kg.							
Hedemarken Fogderi	285	320.6	312.1	404.3	417.9	250	2 754.3	414.3	9.5	13.7	9.7	10.8	10.8	7.9	8.8
Vinger og Odalen —	-	310.8	290	450	369	430	1 898	250	-	16.8	9.9	10.8	7.8	4.6	7.8
Solør —	-	264.8	238.2	299	313.6	181.2	2 440.8	382	-	16	10.8	9.6	8.4	4.5	9.6
Søndre Østerdalen —	-	266.6	314	361.5	382.5	195.3	2 455	370	-	13.6	8.4	8.9	8.7	7	9.6
Nordre Østerdalen —	-	200	252	325	360	150	2 240	422.5	-	10	7.6	9	9	4	6.5
Amtet	285	272.6	281.2	368	368.6	241.3	2 357.6	367.8	9.5	14	9.3	9.8	8.9	5.6	8.5

¹⁾ Indtaget i forkortet Form. ²⁾ I Sollien avles omtrent ikke Korn og Poteter.

Bilag 3¹⁾.**Opgave**

over

faste Eiendomme i Hedemarkens Amt ved Udgangen af 1895.

Distrikter.	Særskilt skyldsatte Brug (Brugs-No.).	
	Samlet Antal.	Revideret Matrikulskyld.
		Mark. Øre.
Hedemarken Fogderi	4 416	21 216.86
Vinger og Odalen —	2 964	8 769.66
Solør —	4 201	9 774.54
Søndre Østerdalen —	4 975	7 546.02
Nordre Østerdalen —	5 011	5 123.56
Amtet	21 567	52 430.64

¹⁾ Indtaget i forkortet Form.

Bilag 4¹⁾.

Op
vedkommende Fædriften

Distrikter.		Opgave over den gennemsnitlige Værdi i 1895 af efternævnte Dyr:								
		Ar- beids- heste.	Okser.	Kjør.	Ungnøt.	Kalve.	Voksne Faar.	Voksne Gjeder.	Voksne Svin.	Voksn Rens- dyr.
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Hedemarken	Fogderi	300.7	106.4	97.1	51.4	16.1	12.6	10.7	60.7	-
Vinger og Odalen	—	412.5	95	92.5	52.5	11.4	9.8	7.5	77.5	-
Solør	—	320	83	71	39	10.4	10	7.2	75	-
Søndre Østerdalen	—	310	77	76	40	15	10	9	85	-
Nordre Østerdalen	—	266.7	90.8	79.2	43.3	12.7	11.8	9.7	60	25
Amtet		322	90.4	83.2	45.2	13.1	10.8	8.8	71.6	25

Distrikter.		Opgave over det almindelige			
		Hest.		Ko.	
		Hø.	Halm.	Hø.	Halm.
		Kg.	Kg.	Kg.	Kg.
Hedemarken	Fogderi	2 914.3	540	972.9	1 328.6
Vinger og Odalen	—	2 725	645	1 320	1 060
Solør	—	2 528	516	1 276	904
Søndre Østerdalen	—	2 880	310	1 500	630
Nordre Østerdalen	—	2 983.3	365	1 656.7	390
Amtet		2 806.1	475.2	1 345.1	862.5

¹⁾ Delvis indtaget i forkortet Form.

graver

Hedemarkens Amt i 1895.

Opgave over det gjennemsnitlige Melkeudbytte om Aaret pr. Ko; Melke- og Smørpriser samt Foderpriser i 1895:

Hvor stort er det gjennemsnitlige Melkeudbytte om Aaret pr. Ko:		Prisen var i 1895:					
For de mere fremskredne Gaardbrugere.	Overhovedet i Herredet.	pr. Liter nysilet Melk:		pr Kg. Smør.	pr. Kg. Hø.	pr. Kg. Halm.	pr. Kg. andet Foder.
		almindelig Pris.	leveret til Meieri.				
Liter.	Liter.	Øre.	Øre.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1 864.3	1 342.9	8	7.7	1.66	5.04	1.81	-
1 837.5	1 237.5	9.6	8.5	1.33	4.70	2.04	4.25
1 650	1 200	8.3	8	1.63	5.90	2.72	4.00
1 780	1 330	9.5	7.5	1.70	6.52	3.81	5.50
1 683.3	1 375	9.7	7.7	1.62	5.29	3.08	2.02
1 763	1 297.1	9	7.9	1.59	5.49	2.69	3.94

interfoder pr. Kreatur i 1895:

Faar.		Gjed.	
Hø.	Halm.	Hø.	Halm.
Kg.	Kg.	Kg.	Kg.
331.7	-	350	-
340	480	235	-
417	100	290	160
402	-	346	-
330	-	272	-
364.1	290	298.6	160

Bilag 4 (Forts.).

Distrikter.	Opgave over Hesteopdræt, Salg af levende Hornkvæg		
	Er Opdræt og Salg af Heste tiltaget eller aftaget?	Kjøbes Heste for Bygdens Forsyning?	Er Opdræt og Salg af levende Hornkvæg tiltaget eller aftaget?
Hedemarken Fogderi.			
Ringsaker	Nei.	Nei.	Nei.
Nes.....	Uforandret.	Nei.	Uforandret.
Furnes	Uforandret.	Nei.	Uforandret.
Vang	Intet ell. næst. int. aft.	Nei.	Intet ell. næst. int. af
Løiten	Lidt tiltaget.	Nei.	Noget aftaget.
Romedal	Uforandret.	Nei.	Uforandret.
Stange.....	Noget tiltaget.	Nei.	Næsten intet tiltaget
Vinger og Odalen Fogderi.			
Nordre Odalen	Lidt tiltaget.	Ja.	Noget tiltaget.
Søndre Odalen.....	Lidt tiltaget.	Ja, for en større Del.	Nei.
Vinger	Saagodtsom ingen Heste opdrættet.	Ja.	Noget tiltaget.
Eidskogen	Lidt tiltaget.	Nei.	Noget tiltaget.
Solør Fogderi.			
Brandval	Noget tiltaget.	For endel.	Noget tiltaget.
Grue.....	Nei.	For endel.	Nei.
Hof.....	Lidt tiltaget.	For endel.	Noget tiltaget.
Aasnes.....	Nei.	Ja.	Nei.
Vaaler.....	Intet ell. næst. int. aft.	Ja.	Intet ell. næst. int. af
Søndre Østerdalen Fogderi.			
Elverum	0	For endel.	Lidt tiltaget.
Tryssil.....	Noget tiltaget.	For endel.	Betydelig tiltaget.
Aamot.....	Intet ell. næst. int. aft.	Ja.	Noget tiltaget.
Stor Elvedalen	Uforandret.	Ja.	Uforandret.
Sollien	Uforandret.	Ja, for det meste.	Uforandret.
Nordre Østerdalen Fogderi.			
Ytre Rendalen	Uforandret.	Ja.	Uforandret.
Øvre Rendalen	Uforandret.	Nei.	Uforandret.
Lille-Elvedalen	Noget aftaget.	Ja.	Noget tiltaget.
Tønset	Uforandret.	Der baade kjøbes o.sælg.	Noget tiltaget.
Tolgen	Lidt aftaget.	Fjordheste kjøb. f. endel	Noget tiltaget.
Kvikne	Nei.	Baade kjøbes og sælges.	Lidt tiltaget.

Faarehold og Svinehold samt Melkeproduktion.

Er Faareholdet tiltaget eller aftaget?	Er Svineholdet tiltaget eller aftaget?	Er Melkeproduktionen tiltaget eller aftaget?	Er Salg af Melk af Betydning for Herredet?
Lidt aftaget. Meget aftaget. Noget aftaget. Meget aftaget. Meget aftaget. Uforandret. Meget aftaget.	Meget tiltaget. Meget tiltaget. Meget tiltaget. Særdeles meget tiltaget. Meget tiltaget. Noget tiltaget. Særdeles meget tiltaget.	Lidt tiltaget. Meget tiltaget. Noget tiltaget. Lidt tiltaget. Noget tiltaget. Uforandret. Meget tiltaget.	Megen Betydning. Megen Betydning. Megen Betydning. Megen Betydning. Megen Betydning. Megen Betydning. Megen Betydning.
Lidt aftaget. Lidt aftaget. Lidt aftaget. Noget tiltaget.	Noget tiltaget. Noget tiltaget. Noget tiltaget. Noget tiltaget.	Noget tiltaget. Nei. Noget tiltaget. Lidt tiltaget.	0 Ringe Betydning. Nogen Betydning. 0
Noget aftaget. Nei. Meget aftaget. Noget aftaget. Noget aftaget.	Noget tiltaget. Meget tiltaget. Meget tiltaget. Lidt tiltaget. Noget tiltaget.	Noget tiltaget. Noget tiltaget. Særdeles meget tiltaget. Nei. Lidt aftaget.	Nogen Betydning. Nogen Betydning. Megen Betydning. Nogen Betydning. Ringe Betydning.
Lidt tiltaget. Betydelig aftaget. Noget aftaget. Noget aftaget. Lidt aftaget.	Noget tiltaget. Noget tiltaget. Meget tiltaget. Meget tiltaget. Uforandret.	Noget tiltaget. Betydelig tiltaget. Noget tiltaget. Uforandret. Lidt tiltaget.	Nogen Betydning. Nei. Nogen Betydning. Ringe Betydning. Nei.
Meget aftaget. Uforandret. Meget aftaget. Lidt aftaget. Noget aftaget. Har været lidet i læn- gere Tid.	Noget tiltaget. Noget tiltaget. Meget tiltaget. Lidt tiltaget. Særdeles meget tiltaget. Noget tiltaget.	Noget tiltaget. Noget tiltaget. Meget tiltaget. Noget tiltaget. Noget tiltaget. Lidt aftaget.	0 0 0 Ringe Betydning. Ringe Betydning. 0

Bilag 4 (Forts.).

Distrikter.	Opgave over Smør.		
	Er Salg af Melk til Byen eller Fabriker af Betydning?	Er dette tiltaget eller aftaget?	Er Salg af Smør af Betydning for Herredet?
Hedemarken Fogderi.			
Ringsaker	Megen Betydning.	Meget tiltaget.	Nogen Betydning.
Nes	Megen Betydning.	Meget tiltaget.	Nogen Betydning.
Furnes	Megen Betydning.	Lidt tiltaget.	Ringe Betydning.
Vang	Megen Betydning.	Lidt tiltaget.	Nogen Betydning.
 Løiten	 Megen Betydning.	 Noget tiltaget.	 Megen Betydning.
Romedal	Megen Betydning.	Uforandret.	Ringe Betydning.
Stange	Megen Betydning.	Meget tiltaget.	Ringe Betydning.
 Vinger og Odalen Fogderi.			
Nordre Odalen	0	0	Nogen Betydning.
Søndre Odalen	Ubetydeligt.	Aftaget.	—
Vinger	Nogen Betydning.	Noget tiltaget.	Nogen Betydning.
Eidskogen	0	0	0
 Solør Fogderi.			
Brandval	Nogen Betydning.	Noget tiltaget.	Nogen Betydning.
Grue	0		Nogen Betydning.
Hof	Nei.	0	Ringe Betydning.
Aasnes	Nei.	0	Nei.
Vaaler	Finder ikke Sted.	0	Ringe Betydning.
 Søndre Østerdalen Fogderi.			
Elverum	Nogen Betydning.	Lidt tiltaget.	Nogen Betydning.
Trysil			Ja.
Aamot	Ringe Betydning.	Næsten intet tiltaget.	Nogen Betydning.
Stor Elvedalen	0	0	Ringe Betydning.
Sollien			Nogen Betydning.
 Nordre Østerdalen Fogderi.			
Ytre Rendalen	0	0	Ringe Betydning.
Øvre Rendalen	0	0	Nogen Betydning.
Lille-Elvedalen	0	0	Megen Betydning.
Tønset	0	0	Megen Betydning.
 Tolgen	 0	 0	 Megen Betydning.
 Kvikne	 0	 0	 Megen Betydning.

Ost- og Uldproduktion m. v.

Er Salg af Ost af Betydning for Herredet?	Er Salg af Uld af Betydning for Herredet?	Er der forevrigt Forandringer af Betydning i Femaaret inden Fædriften?
Nogen Betydning. Ringe Betydning. Ringe Betydning.	Ringe Betydning. Nei.	Nei. Bedre Fodring. Oprettelse af Okseholdsforeninger og Forædling af Kreaturracen.
Ringe Betydning.	0	Kvægracerne søges forbedrede og til dette Maal virker 1ste Klasses præmierede Avlsokser og tildels Indkjøb af Avlsdyr særlig fra Telemarken. Der spores allerede Frem- gang hos Ungfæet.
Nogen Betydning. Ringe Betydning.	Ringe Betydning. 0	Nei. Bedre Fodring, Røgt og Pleie. Bedre Hus — fornemmelig Svinehus — og bedre Ivare- tagelse af Gjødselen.
0	0	Nei.
0	0	Nei.
0	0	Man tillægger sig ædlere Dyr, der giver mere Melk, og forbedrer Fjøsstellet.
0	0	Tiltaget noget.
Ringe Betydning.	0	Nei.
0	0	Nei.
Nei.	0	Forskaffelse af gode Melkekjør er tiltaget.
Ringe Betydning.	Nei. Ringe Betydning.	Nei. Naar undtages Hestehold, er Besætningerne i Femaaret noget reduceret.
Nogen Betydning. Ja.	0 Nei.	Lidt Fremgang.
Nogen Betydning.	0	Nei.
Ringe Betydning.	0	Nei.
Ringe Betydning.	0	Lidt forbedret.
0	0	Noget bedre Fodring end før.
Ringe Betydning.	0	Nei.
Nogen Betydning.	0	Større Forbrug af Kraftfoder samt bedre Røgt og Fodring.
0	0	Der arbeides stærkt for Ophjælp af Distriktets stedegne Kvægslag — mod tidligere Tele- marksracer.
Ringe Betydning.	0	Nogle Kvægavlsforeninger er oprettede, et godt Fjøsstel er i rask Fremgang blandt Flerheden af Gaardbrugerne i Distriktet, der indkøbes en ikke ringe Mængde Kraftfoder.
Ringe Betydning.	0	Neppe.

Bilag 5.

Op- over Tømmerflødningen i Hedemarkens

a) Antal Tylvtter Tømmer (og Smaalast)

Hovedvasdragets eller Bivasdragets Navn.	Herreder, hvor Tømmeret hovedsagelig er hugget.	1891.	1892.	1893.
1. Til Mjøsen	Nes.	-	-	300
2. Aasta	Ringsaker.	-	-	-
3. Svartelven og Bielv Furen..... Do. - Do.	Vang, Romedal og Løiten. Vang, Romedal, Løiten og Stange.	700 -	3 400 -	700 -
4. Faldaaen, Malungsaen og Gauk- aaen	Romedal.	1 669	2 124	2 078
5. Starelven	Do.	200	450	300
6. Haugs- og Trøftaaen	Stange.	316	634 ⁷ / ₁₂	665 ³ / ₁₂
7. Til Mjøsen	Do.	126	1 ⁶ / ₁₂	42
8. Dølsjøen og Sloaaen.....	Søndre Odalen.	612 ¹¹ / ₁₂	681 ¹¹ / ₁₂	557
9. Mangaaen		87 ⁸ / ₁₂	135 ⁹ / ₁₂	73 ¹¹ / ₁₂
10. Sæteraen		3 576 ³ / ₁₂	1 747 ⁹ / ₁₂	524 ⁵ / ₁₂
11. Glommen		3 381 ¹ / ₁₂	1 804 ⁷ / ₁₂	2 089 ⁹ / ₁₂
12. Storsjøen	Nordre Odalen.	952 ¹ / ₁₂	635 ¹¹ / ₁₂	669 ⁷ / ₁₂
13. Osaen		3 729 ⁷ / ₁₂	2 431	4 406
14. Haugsaen		894	1 825 ⁸ / ₁₂	1 297 ⁶ / ₁₂
15. Juraen		3 248 ¹ / ₁₂	2 523 ¹¹ / ₁₂	7 297
16. Løvsetaaen	Nordre Odalen.	1 140 ¹ / ₁₂	620	700 ¹ / ₁₂
17. Trøftaaen	Do. og Stange.	3 135 ³ / ₁₂	734 ² / ₁₂	920
18. Mørkaen	Do. - Nes.	576 ³ / ₁₂	828 ² / ₁₂	1 523 ³ / ₁₂
19. Østvandsaaen	Do. Grue og Hof.	714 ⁶ / ₁₂	1 537 ¹ / ₁₂	1 105
20. Faldaen og Rasensjøerne.....	Stange og Romedal.	1 669	2 124 ⁴ / ₁₂	1 439 ¹ / ₁₂
21. Storsjøen, Sandssjøen, Raasen samt Ousaen	Nordre Odalen.	3 689 ¹ / ₁₂	3 998 ⁵ / ₁₂	5 534 ² / ₁₂
22. Gaukaen	Romedal og Stange.	-	-	851 ⁹ / ₁₂
23. Digeren og Østbølaen		706 ¹⁰ / ₁₂	78	457 ¹ / ₁₂
24. Vingersjøen		1 378 ⁰ / ₁₂	1 175 ¹ / ₁₂	680 ² / ₁₂
25. Glommen		2 458 ³ / ₁₂	2 347 ³ / ₁₂	5 201 ⁴ / ₁₂
26. Børrudaaen	Eidskogen.	800	900	900
27. Nordfjeldaaen		300	300	400
28. Veksaen		200	200	200
29. Billøven		1 500	1 500	1 500
30. Buelven	Brandval.	300	400	800
31. Sootkanalen		3 661	7 171	6 305
32. Glommen		2 431	2 609	1 366
33. Agnaen		871	1 121	925
34. Nueren		445	782	240
35. Skadsvasdraget		8 819	9 363	3 797
36. Præstegaardstjernet		579	530	764
37. Glommen		1 534 ¹⁰ / ₁₂	1 549 ² / ₁₂	620 ⁵ / ₁₂
38. Agnaen	Grue.	2 758 ⁴ / ₁₂	2 156 ⁶ / ₁₂	1 222 ² / ₁₂
39. Domma		1 638	1 104	980 ⁴ / ₁₂
40. Vestaaen		253 ⁹ / ₁₂	766 ¹¹ / ₁₂	308 ⁷ / ₁₂
41. Navnaen		104 ⁷ / ₁₂	1 526 ¹¹ / ₁₂	980 ⁴ / ₁₂
42. Gaardsjøen	Hof.	994 ⁹ / ₁₂	871 ⁶ / ₁₂	219 ⁶ / ₁₂
43. Vebergaaen		423 ¹⁰ / ₁₂	682 ¹⁰ / ₁₂	689 ⁹ / ₁₂
44. Skadsvasdraget		1 840 ¹¹ / ₁₂	7 183 ⁵ / ₁₂	4 779 ¹ / ₁₂
45. Flisen		1 252	847 ³ / ₁₂	589
46. Tyskaen		2 225	1 205	2 105

gave

Amt i Femaaret 1891—1895.

sluppet i Vasdraget.			b.	c.	Anmærkning.	
1894.	1895.	Sum.	Er Smaalast i nogen betragtelig Mængde bleven flødet i Vasdraget?	Hvilke Dimensioner antages Lasten i Almindelighed at have holdt i Femaaret?		
200	1 200	1 700	Nei.	12 Al. 9" og derover.		
1 200	1 880	3 080	Ja, ca. 300 Tylvter Sagtømmer.	Ca. 12 Al. 8½".		
2 400	700	7 900	Ja, ca. 2 000 Tylvter Sagtømmer.	12 Al. 7—12".		
-	-	-				
2 540	2 487	10 898	Nei.	12 Al. 8 og 9".		
1 800	700	3 450				
648 ² / ₁₂	929 ⁸ / ₁₂	3 193 ³ / ₁₂				
47 ⁸ / ₁₂	125 ² / ₁₂	342 ⁴ / ₁₂				
534 ⁴ / ₁₂	442 ⁴ / ₁₂	2 828 ⁶ / ₁₂	Nei.	12 Al. 9", 12 Al. 12", 8½ Al. 10", 8½ Al. 15".		
19 ⁹ / ₁₂	54 ⁵ / ₁₂	370 ¹⁰ / ₁₂				
1 339 ¹¹ / ₁₂	546 ¹ / ₁₂	7 734 ⁵ / ₁₂	Endel, men Kvantum kan ikke opgives.	7" fuldt Maal.		
7 970 ² / ₁₂	6 501 ³ / ₁₂	21 746 ¹⁰ / ₁₂				
1 670 ⁸ / ₁₂	1 007	4 935 ³ / ₁₂				
3 283	855 ⁷ / ₁₂	14 704 ⁸ / ₁₂				
992 ³ / ₁₂	1 385 ¹¹ / ₁₂	6 395 ⁴ / ₁₂				
6 443	7 597 ² / ₁₂	27 109 ² / ₁₂				
740 ⁴ / ₁₂	494 ⁴ / ₁₂	3 695 ¹ / ₁₂				
864 ¹¹ / ₁₂	397 ¹ / ₁₂	6 051 ¹⁰ / ₁₂				
2 044 ⁷ / ₁₂	1 087 ⁵ / ₁₂	6 060 ¹ / ₁₂			Ca. 3 000 Tylvter Smaatømmer.	12 Al. 7".
7 021 ⁴ / ₁₂	1 352 ⁵ / ₁₂	11 730 ⁴ / ₁₂				
2 026 ¹⁰ / ₁₂	2 352 ¹⁰ / ₁₂	9 612 ¹ / ₁₂				
5 158 ³ / ₁₂	6 708 ¹⁰ / ₁₂	25 088 ⁹ / ₁₂	Nei, endel Sliberitømmer.	12 Al. 8 à 9".		
821 ⁶ / ₁₂	1 063 ¹¹ / ₁₂	2 737 ² / ₁₂				
308 ⁴ / ₁₂	74 ¹⁰ / ₁₂	1 625 ¹ / ₁₂				
921 ⁷ / ₁₂	1 421 ⁸ / ₁₂	5 577 ⁴ / ₁₂				
5 605 ⁷ / ₁₂	2 559 ¹ / ₁₂	18 171 ⁶ / ₁₂				
1 200	1 100	4 900	Nei.	8 Al. 8".		
400	500	1 900				
200	200	1 000				
1 600	1 500	7 600				
300	400	2 200				
7 241	7 848	32 226	Nei.	12 Al. 8, 8½ og 9" og større Dimensioner samt endel Papirtømmer i mindre Dimensioner.		
1 622	2 475	10 503				
1 241	1 659	5 817				
1 206	473	3 146				
5 899	7 695	35 573				
753	252	2 878	Nei.	12 Al. 7—9".		
1 054 ⁹ / ₁₂	2 003 ³ / ₁₂	6 762 ⁵ / ₁₂				
1 214 ¹¹ / ₁₂	4 731 ³ / ₁₂	12 083 ² / ₁₂				
1 058 ⁴ / ₁₂	1 183 ⁶ / ₁₂	5 964 ² / ₁₂				
902 ² / ₁₂	776 ¹ / ₁₂	3 007 ⁶ / ₁₂	Nei.	12 Al. 7—9".		
3 705 ³ / ₁₂	2 780 ⁴ / ₁₂	9 097 ⁵ / ₁₂				
306 ¹⁰ / ₁₂	1 614 ⁵ / ₁₂	4 007				
1 089 ⁹ / ₁₂	1 070 ⁵ / ₁₂	3 956 ⁴ / ₁₂				
8 261 ¹ / ₁₂	8 096 ² / ₁₂	30 161 ² / ₁₂	Nei.	12 Al. 7½ à 8".		
3 076 ⁹ / ₁₂	1 454 ¹¹ / ₁₂	7 219 ¹¹ / ₁₂				
1 800	1 400	8 735				

* Ved denne Ansættelse er taget Hensyn til, at der er hugget ikke ubetydel. af Sliberilast.

Bilag 5 (Forts.).

a) Antal Tyltver Tømmer (og Smaalast)				
Hovedvasdragets eller Bivasdragets Navn.	Herreder, hvor Tømmeret hovedsagelig er hugget.	1891.	1892.	1893.
47. Sorma	Hof.	1 371 ¹¹ / ₁₂	4 281 ⁷ / ₁₂	2 259 ⁴ / ₁₂
48. Vestaaen		2 967 ² / ₁₂	690 ¹⁰ / ₁₂	357 ⁸ / ₁₂
49. Glommen		1 266 ⁵ / ₁₂	1 615 ⁸ / ₁₂	715
50. Gautaaen og Navnsjøen		-	381 ⁴ / ₁₂	359 ² / ₁₂
51. Alunbækken		1 743 ⁹ / ₁₂	1 707 ⁶ / ₁₂	1 974 ⁸ / ₁₂
52. Jesaassjøen eller Skya		702 ⁹ / ₁₂	1 348	487 ¹ / ₁₂
53. Kynna Kjøbmandsflødning		647 ⁵ / ₁₂	1 230 ¹¹ / ₁₂	977 ¹⁰ / ₁₂
54. Lindaaen		2 192 ⁸ / ₁₂	897 ² / ₁₂	2 461 ⁹ / ₁₂
55. Nya		674	2 802 ⁸ / ₁₂	1 496 ⁷ / ₁₂
56. Tveraaen		364 ¹¹ / ₁₂	256 ⁹ / ₁₂	400 ⁸ / ₁₂
57. Vermundsjøen	Aasnes og Vaaler.	1 520 ¹ / ₁₂	303 ⁴ / ₁₂	373 ⁵ / ₁₂
58. Krogaaen	Do.	247 ⁴ / ₁₂	204 ³ / ₁₂	577 ¹ / ₁₂
59. Flisen, Store	Aasnes.	9 837 ⁹ / ₁₂	9 152 ² / ₁₂	9 171 ³ / ₁₂
60. Hasla, Søndre	Aasnes og Vaaler.	3 056 ⁷ / ₁₂	3 053 ⁶ / ₁₂	2 646 ¹⁰ / ₁₂
61. Kynna, Ytre	Aasnes.	2 443	3 561	1 118 ⁸ / ₁₂
62. Glommen	Do.	683 ³ / ₁₂	971 ¹⁰ / ₁₂	450 ¹¹ / ₁₂
63. Tyskaaen	Aasnes og Hof.	1 525 ⁴ / ₁₂	1 250 ⁴ / ₁₂	1 505 ⁵ / ₁₂
64. Vaaler Herred	Ingen Opgave meddelt			
65. Glommen	Elverum.	4 989	6 524	8 307
66. Lekjerna		1 233	1 204	893
67. Norderaaen		1 567	2 538	2 329
68. Terningaaen		193	28	-
69. Jomna med Bielve		4 918	7 840	6 525
70. Julussa -		12 790	7 577	6 349
71. Øksna		-	-	225
72. Flisen, Lille		-	-	-
73. Ulvaaen		7 268	5 327	3 614
74. Kynna		3 460	3 027	5 119
75. Bronkaaen	Tryssil Hovedsogn.	2 427	3 165	2 230
76. Tryssilølvén, Løra og Varaaen		18 460	23 350	27 200
77. Osen, Valmen, Brøa, Ena, Tverena samt Ulvsjøerne	Osen Annekssogn.	13 527	11 350	11 605
78. Løra til Vestre Dalelven	Tryssil Hovedsogn.	-	-	-
79. Glommen	Aamot.	4 961	4 328	5 875
80. Aasta	Aamot og Vang.	2 912	4 587	1 914
81. Blikaaen	Aamot.	592	-	-
82. Hovda		302	1 445	650
83. Lilleelvaaen		1 494	412	1 292
84. Osa, Nordre		2 056	1 237	616
85. Osa, Søndre		2 195	5 033	702
86. Rena, Søndre		5 004	4 743	3 539
87. Skynna		208	1 307	863
88. Slemma med Luva		1 893	2 496	3 158
89. Æra, Østre		353	1 186	294
90. Glommen		9 280	14 216	16 388
91. Alna med Setningen	Store-Elvedalen.	1 565	5 206	2 341
92. Rokka		-	-	-
93. Imsa med Elaaerne		4 556	4 813	3 823
94. Sekunna		890	1 176	907
95. Neta	Øvre Rendalen.	74	2 463	524
96. Glommen		605	1 232	1 115

sluppet i Vasdraget.			b.	c.	Anmærkning.				
1894.	1895.	Sum.	Er Smaalast i nogen betragtelig Mængde bleven flødet i Vasdraget?	Hvilke Dimensioner antages Lasten i Almindelighed at have holdt i Femaaret?					
3 009 ² / ₁₂	3 723 ⁷ / ₁₂	14 645 ⁷ / ₁₂	Nei.	12 Al. 7 ¹ / ₂ à 8" *.	* Se Anmærkningen Side 51.				
4 469 ¹¹ / ₁₂	4 292 ⁹ / ₁₂	12 778 ⁴ / ₁₂							
1 554 ¹ / ₁₂	1 188 ⁸ / ₁₂	6 339 ¹⁰ / ₁₂							
12 ² / ₁₂	256 ⁹ / ₁₂	1 009 ⁵ / ₁₂							
324 ⁵ / ₁₂	375 ⁵ / ₁₂	6 125 ⁴ / ₁₂							
373 ⁵ / ₁₂	1 999 ¹ / ₁₂	4 910 ⁴ / ₁₂							
1 018 ¹⁰ / ₁₂	2 628 ⁴ / ₁₂	6 503 ⁴ / ₁₂							
444 ⁸ / ₁₂	1 928 ¹ / ₁₂	7 924 ⁴ / ₁₂							
1 161 ⁹ / ₁₂	2 185 ⁸ / ₁₂	8 320 ⁸ / ₁₂							
726 ¹⁰ / ₁₂	349 ¹¹ / ₁₂	2 098 ⁷ / ₁₂							
1 541 ⁴ / ₁₂	1 445 ⁴ / ₁₂	5 183 ⁰ / ₁₂							
498 ⁸ / ₁₂	459 ¹⁰ / ₁₂	1 987 ¹ / ₁₂							
16 056 ¹¹ / ₁₂	11 604 ⁹ / ₁₂	55 822 ¹⁰ / ₁₂							
4 038 ⁶ / ₁₂	1 994 ¹⁰ / ₁₂	14 790 ³ / ₁₂							
3 319 ¹⁰ / ₁₂	2 669 ⁴ / ₁₂	13 111 ¹⁰ / ₁₂							
103 ⁶ / ₁₂	778 ⁷ / ₁₂	2 988 ¹ / ₁₂							
1 835 ⁹ / ₁₂	1 405 ¹¹ / ₁₂	7 522 ¹¹ / ₁₂							
af Lensmanden.			Nei.	12 Al. 7".					
7 514	9 084	36 418	Nei.	12 Al. 8".					
1 516	1 610	6 456							
3 006	2 340	11 780							
-	9	230							
9 512	7 008	35 803							
10 704	10 281	47 701							
-	-	225							
841	644	1 485							
5 619	4 833	26 661							
4 441	4 871	20 918							
2 171	3 512	13 505							
26 560	30 950	126 520							
11 478	13 711	61 671							
-	4 250	4 250							
7 180	5 030	27 374							
3 734	2 077	15 224							
1 332	170	2 094							
154	1 532	4 083	Nei.	5—8 m. 16—34 cm.s Top.					
591	369	4 158							
1 979	2 335	8 223							
1 549	3 543	13 022							
6 592	7 391	27 269							
157	388	2 923							
5 177	3 166	15 890							
-	92	1 925							
22 359	27 148	89 391							
5 051	4 416	18 579			Ja, Sliberilast og anden Smaalast (Minetømmer) ca. 25 Pct.	12 Al. 8".			
-	2 284	2 284							
3 213	1 470	17 875							
1 346	911	5 230							
1 816	1 633	6 510							
1 989	2 936	7 877							
							Nei.	12 Al. 7—8".	

Bilag 5 (Forts.).

a) Antal Tylvter Tømmer (og Smaalast)				
Hovedvasdragets eller Bivasdragets Navn.	Herreder, hvor Tømmeret hovedsagelig er hugget.	1891.	1892.	1893.
97. Tipla, Søndre, og Rena.....	Øvre Rendalen.	2 425	3 397	2 713
98. Undsetaaen.....		1 489	1 900	1 706
99. Finstadaaen.....		1 027	629	452
100. Væraaen.....		667	806	2 111
101. Mistra, Nordre.....		-	-	451
102. Storsjøen.....	Ytre Rendalen.	4 066	8 930	4 481
103. Lomnessjøen.....		5 577	2 490	4 449
104. Mistra, Søndre.....		1 407	1 232	1 917
105. Grøna.....		1 047	1 376	666
106. Renaaen.....		431	72	649
107. Fløna.....	Lille-Elvedalen.	1 699	472	350
108. Glommen.....		3 331	3 876	2 931
109. Snilla (Bielv til Glommen)		89	56	139
110. Auma (— - —)		353	506	100
111. Folla (— - —)		3 184	4 000	2 510
112. Einunda (— - Folla)....	Tønset Hovedsogn.	44	58	14
113. Grimsa (— - —)....		130	-	92
114. Sølva (— - —)....		564	271	540
115. Høsta (— - —)....		-	93	24
116. Glommen med Tunna og Faaen		928	1 307	1 374
117. Breia (til Finstadsjøen og Undsetaaen).....	Do.	670	540	452
118. Tysla.....	Tyldalen Anneks.	1 277	1 523	1 146
119. Væraaen (til Undsetaaen)...	Do.	-	1 500	400
120. Glommen.....	Tolgen.	482	842	706
121. Orkla med Bielve Inna og Gisna.....	Inset.	96	101	33
	Tilsammen	239 891 ^{11/12}	272 103 ^{5/12}	245 240 ^{4/12}

Luppet i Vasdraget.			b.	c.	Anmærkning.
1894.	1895.	Sum.	Er Smaalast i nogen betragtelig Mængde bleven flødet i Vasdraget?	Hvilke Dimensioner antages Lasten i Almindelighed at have holdt i Femaaret?	
3 025	4 897	16 457	} Nei.	} 12 Al. 7—8".	
1 177	1 939	8 211			
636	2 216	4 960			
1 350	2 386	7 320			
-	-	451	} Nei.	} 12 Al. 7—8".	
4 508	5 983	27 968			
4 199	3 995	20 710			
1 385	2 578	8 519			
621	808	4 518	} Nei.	} 12 Al. 7—8".	
118	-	1 270			
-	854	3 375			
5 908	3 124	19 170			
-	-	284	} Nei.	} 12 Al. 7½".	
361	386	1 706			
3 290	4 229	17 213			
-	-	116			
17	279	518	} Nei.	} 7½" à 8".	
286	530	2 191			
-	-	117			
1 362	1 969	6 940			
630	1 680	3 972	} Nei.	} 8—10 Al. 9—12" ⅓ Del og ⅔ Dele 10—12 Al. 9—12".	
1 556	2 038	7 540			
800	980	3 680			
567	558	3 155			
128	131	489	En Del.	Er ikke opgivet.	
20 728 ⁹ / ₁₂	333 977 ² / ₁₂	1 411 941 ⁷ / ₁₂			

ad Bilag 5.

Beregning

af Tømmerdriften i Vaaler i 1891—1895.

Vasdrag.	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.
Glommen	700	1 000	680	1 933	2 000
Mangnesaaen	2 707	2 208	2 668	4 231	4 458
Tveraaen	200	248	300	700	500
Silkaaen	225	408	759	2 281	514
Enebergbækken	1 010	-	1 085	462	-
Ulvaaen og Lille Flisen	1 766	1 326	2 598	6 017	-
Halaaen og Halsjøen	483	1 515	47	246	6 087
Hasla	2 367	3 677	1 733	3 412	6 309
Kynna	1 319	3 346	3 461	3 062	2 989
Fløisjøen og Haukbækken	1 242	3 754	871	1 617	1 666
Bølaaen	1 133	1 133	1 728	686	336
Bjua og Dypen	-	1 533	1 415	-	1 149
Vestaaen	1 021	3 333	2 850	2 255	3 628
Sum	14 173	23 481	20 195	26 902	29 636

Solør Fogedkontor, 18 Februar 1898.

J. B. Krogh.

V.

Kristians Amt.

Underdanigst Beretning

om Kristians Amts økonomiske Tilstand
i Femaaret 1891—1895.

A. Landdistriktet.

I. Jordbrug.

Efter Fogdernes Opgaver udgjorde Antallet af særskilt skyldsatte Brug i 1895 tilsammen 13 948 med samlet Skyld 49 852 Mark 86 Øre. Den gennemsnitlige Skyld pr. Brug bliver altsaa Mark 3.57 mod Mark 3.73 i 1890. Gjennemsnitsskylden er størst i Hadeland og Lands Fogderi, Mark 4.73, og mindst i Valdres, 2.34. Af de enkelte Herreder har Østre Gausdal den største Gjennemsnitsskyld pr. Brug, nemlig Mark 6.35. Siden Udgangen af 1890 er Brugenes Antal i Amtet forøget med 541. Stigningen er saaledes mindre end i forrige Femaar, da den udgjorde 806.

Avlingen saavel af Korn som af Hø har i Periodens Aar i det Store taget givet Middelsaars Udbytte, Høavlen dog i 1894 over dette, Potetesavlingen over et Middelsaar i 1893, men under dette i 1892 og 1895, særlig i det sidste.

Opdyrkning af Nyland og Grundforbedringsarbejder har ikke fundet Sted i betydeligere Udstrækning. De eneste Herreder, hvor Dyrrkning af Nyland anføres at være foregaaet i nogen større Grad, er Biri, Gran og Østre Slidre. Efter en fra Landbrugsdirektøren modtaget Opgave er der i Femaaret tilstaaet 57 Laan i Amtet af Myrdyrknings- og Jorddyrkningsfondet til et samlet Beløb af Kr. 48 780, hvoraf mest i Totens Fogderi, nemlig Kr. 21 030. Indskrækning af Korndyrkningen og Udvidelse af Foderavlingen er fortsat i Femaaret, hvilket

gjælder i mindre og større Grad de fleste Herreder i Amtet. I flere Distrikter er adskilligt Slaatteland bleven udlagt til Havn. Dyrkning af Engfrø har erholdt adskillig Betydning i en større Del af Amtets Herreder. Anvendelsen af kunstig Gjødning og af Landbrugsmaskiner er tiltaget. Antallet af Slaa- og Meiemaskiner, der i flere Distrikter er meget almindelige, har ikke kunnet opgives. Af Damptærskemaskiner var Antallet ved Femaarets Udgang 38.

Amtets Landbrugsskole har fortsat sin Virksomhed i samme Omfang som tidligere. En i 1889 for Amtskommunens Regning indkjøbt større, ved sin Beliggenhed og Beskaffenhed mere tjenlig Gaard for Skolen var endnu ikke ved Femaarets Udgang taget i Brug, idet en fuldstændig Bebyggelse fra nyt af har fundet Sted og ved dette Tidspunkt endnu ikke var færdig.

Fra Begyndelsen af 1892 har 2 Amtsgrover været i Virksomhed og ydet Amtets Gaardbrugere sin Bistand paa forskellig Maade samt medvirket ved flere af Amtslandbrugsforeningens Foranstaltninger.

Denne Forening har virket med Midler i den senere Del af Perioden til et Beløb af ca. 6 000 Kr. aarlig, tilveiebragte ved Bidrag af Staten, Amtskommunen og en større Del af Herrederne. Foreningens Virken har for den største Del været rettet paa Fremme af Heste- og Kvægavlen samt Meierivæsenet. For Jordbrugets Vedkommende har dens vigtigste Foranstaltning været den ydede Bistand til Fællesindkjøb af kunstig Gjødning. Ogsaa Fællesindkjøb af Kraftfoder har været støttet af Foreningen. Til denne Foranstaltnings Fremme blev af Amtsformandskabet ydet et større Laan. Som Underafdelinger af Foreningen virker i forskellige Herreder Landboforeninger, hvis Antal i Foreningens Aarsberetning for Aaret 1894—1895 blev opgivet til 19.

3 Udskiftningsformænd har ogsaa i denne Periode været anvendte i Amtet, hvorved Udskiftningsarbeidet er bleven fremmet med tilfredsstillende Hurtighed.

Efter de af Lensmændene udfyldte Schemaer meddeles følgende Opgaver over Udsæd og Avl pr. Maal samt Foldighed i hvert af Fogderierne i Femaaret:

(Se Tabellerne Side 3 og 4.)

2. Fædrift.

Prisen paa Heste har steget noget i Femaaret, saaledes at Gjennemsnitsprisen paa Arbejdsheste udgjorde i 1895 for det hele Amt Kr. 299 mod Kr. 278 i 1890. Den var høiest i Hadeland og Land, nemlig Kr. 356 mod Kr. 337 i 1890, og lavest i Nordre Gudbrandsdalen, Kr. 250 mod Kr. 213 i 1890. Opdrætning af Heste til Salg er ogsaa tiltaget i en stor Del af Amtets Herreder, men i det Hele kun i mindre Grad. I endel Herreder saaledes flere i den nordlige Del af Gudbrandsdalen samt Biri opgives den at være lidt aftaget.

Interessen for Foranstaltninger til Fremgang i Hesteavlen har været usvækket. I flere Herreder er for Statens og Kommunens Regning, idet hver

Gjennemsnitlig Udsæd og Avl pr. Maal efter Lensmændenes Indberetninger
i Femaarene 1886—1890 og 1891—1895.

Fogderi.	Hvede.		Rug.		Byg.		Blandkorn.		Havre.		Erter.		Poteter.		Hø.	
	1886— 1890.	1891— 1895.	1886— 1890.	1891— 1895.	1886— 1890.	1891— 1895.	1886— 1890.	1891— 1895.	1886— 1890.	1891— 1895.	1886— 1890.	1891— 1895.	1886— 1890.	1891— 1895.	1886— 1890.	1891— 1895.
	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Kg.	Kg.
Nordre Gudbrands- dalen {																
Udsæd	-	-	24	24	34	34.83	41	40.62	40	40	37	27	274	269.16	2.25	2-2 ¹ / ₂
Avl	-	-	277	275	324	337	300	302.5	226	253	205	187.5	1 618	1 660	-	270
Søndre Gudbrands- dalen {																
Udsæd	-	-	19	20.30	33	32.10	40	40.60	41	42.10	32	33.5	287	273.30	3.0	2.93
Avl	-	-	234	230.30	273	272.5	334	330	350	348.30	196	181.60	2 119	2 033.30	-	396.30
Toten {																
Udsæd	-	-	25	24.20	33	29.70	40	40.70	43	43.20	31	30.70	335	375	2.75	2.60
Avl	-	-	278	286.15	303	318.40	350	398.5	413	429.75	231	258.85	2 671	2 862.5	370	352.5
Hadeland og Land {																
Udsæd	25	-	23	21.6	37	37	36	43.75	40	44.25	31	34	269	300	2.25	2.26
Avl	198	300	280	286.25	297	343.75	322	384	313	420	194	225	2 265	2 590	290	360
Valdres {																
Udsæd	-	-	22	21.2	50	40.60	43	40.80	47	43.60	21	20.2	311	309.30	3.17	3.2
Avl	-	-	143	233.8	262	303.5	292	336.3	294	341.3	153	244	2 012	2 299.66	480	396
I Gjennemsnit {																
Udsæd	25	-	23	22.20	37	34.84	40	41.29	42	42.63	31	29.08	295	305.35	2.68	2.64
Amtet {																
Avl	198	300	242	262.30	292	315.03	320	350.26	319	358.47	196	219.39	2 137	2 289.09	-	354.96

Kristians Amt.

Gjennemsnitlig Foldighed pr. Maal efter Lensmændenes Indberetninger
i Femaarene 1886—1890 og 1891—1895.

Fogderi.	Hvede.		Rug.		Byg.		Blandkorn.		Havre.		Erter.		Poteter.		Græsfø.	
	1886— 1890.	1891— 1895.	1886— 1890.	1891— 1895.	1886— 1890.	1891— 1895.	1886— 1890.	1891— 1895.	1886— 1890.	1891— 1895.	1886— 1890.	1891— 1895.	1886— 1890.	1891— 1895.	1886— 1890.	1891— 1895.
Nordre Gudbrandsdalen	-	-	10.7	11.4	9.9	10.2	7.1	7.4	5.3	6.05	5.06	7.27	6.5	6.5	-	160
Søndre Gudbrandsdalen	-	-	12.3	10.9	8.5	8.63	8.5	8.59	8.6	8.72	6.2	5.75	7.4	7.5	133	141
Toten	-	-	11.9	12.3	9.6	10.8	8.9	9.8	9.7	10.15	7.7	8.6	8.3	7.65	138	142.2
Hadeland og Land	7.7	-	11.5	13.2	8.4	9.65	8.3	9.15	7.9	9.7	6.2	6.9	9.9	8.8	143	160.9
Valdres	-	-	5.3	10.67	6.4	9.5	7	10.87	6.6	11.25	6.08	10.4	6.9	7.55	151	145.33
Amtet	7.7	-	10.3	11.69	8.6	9.75	7.9	9.16	7.6	9.17	6.5	7.78	7.7	7.6	141	149.88

udreder Halvdelen af Udgifterne, fremragende Avlshingste blevne anskaffede, ligesom saadanne ogsaa holdes af private Interessentskaber. Ved Foranstaltning af Amtets Landbrugsforening er Unghingsteskuer oftere blevne afholdte paa forskellige Steder. Statsforanstaltningerne i Amtet til Hesteavlens Fremme har ingen Forandring undergaaet. Til Lettelse af Afsætningen har der ved Siden af de tidligere dannet sig et nyt uautoriseret Marked i Øier.

Priserne paa Hornkvæg, hvis Salg er en Indtægtskilde af Betydning for den større Del af Amtet, var i 1895 for Okser noget større end ved Udgangen af forrige Femaar, nemlig gennemsnitlig i Amtet Kr. 91 mod Kr. 86, men for Kjør og Ungnøt lidt mindre, nemlig Kr. 80 og Kr. 49 mod Kr. 84 og Kr. 50. For Faar og Gjeder var Gennemsnitsprisen omtrent den samme som i 1890. Salg af Hornkvæg har tiltaget lidt eller har holdt sig uforandret med Undtagelse af nogle Herreder i Mellem-Gudbrandsdalen, Østre Toten, Jevnaker og Gran, hvor Salget er aftaget, dog kun i mindre Grad undtagen Jevnaker. Faareholdet opgives at være aftaget i en Flerhed af Herrederne, i Østre Toten og Jevnaker meget, men at være tiltaget i Lom, de Gausdalske Herreder og Øier, i det sidste meget. Prisen paa voksne Svin udgjorde i 1895 gennemsnitlig i Amtet henved Kr. 55, mest i Hadeland og Land, nemlig Kr. 82, og mindst i Valdres, Kr. 42.50. Svineholdet har paa Grund af stigende Priser i en Del af Perioden, som dog senere igjen aftog, tiltaget i Femaaret i større og mindre Grad saagodtsom over det hele Amt, mest i de nordligste og sydligste Herreder af Gudbrandsdalen samt i Jevnaker.

Bestræbelserne for Racernes Forædling har været fortsat med stigende Interesse. For Storfæet har der i denne Henseende været virket gennem Okseholdsforeninger, understøttede af Staten, hvoraf der i 1895 bestod 23 i Amtet, samt ved de større af Staten understøttede Kvægudstillinger, hvoraf der afholdes 3 i Gudbrandsdalen og 1 i Valdres, saavel som ved mindre Udstillinger, der afholdes med Bidrag af Landbrugsforeningen. Den ene af Statsudstillingerne, nemlig den i Faaberg afholdte, har givet Anledning til Dannelsen af et ikke ubetydeligt Kvægmarked, der foregaar i Forbindelse med Udstillingen. Til Forædling af Faare- og Svineracen har Landbrugsforeningen fortsat sin Virksomhed ved at yde Bidrag til Private til Indkjøb af Dyr af ædlere Race.

Kvægets Fodring staar endnu i store Dele af Amtet vistnok meget tilbage, hvilket staar i Forbindelse med den i Fjelddistrikterne bestaaende Driftsmaade, der i det Væsentlige er uforandret, at holde store Besætninger for at kunne udnytte Fjeldhavnegangene om Sommeren. Den store Opdrætning af Ungfæ til Salg er formentlig ogsaa en medvirkende Grund til den knappe Fodring. Efter de schematiske Opgaver, som er tilveiebragte i Anledning af Femaarsberetningen og som denne Gang ogsaa omfatter Vinterfodringen, sees der at være en ganske betydelig Forskjel i Vinterfodringen mellem større Dele af Fjelddistrikterne og de sydligere Dele af Amtet, hvor Meierivæsenet staar paa et høiere Trin. For Vaages Vedkommende er saaledes den almindelige Vinterfodring af en Ko opgivet til 650 kg. Hø, 325 kg. Halm og endel Korn, Mose og Bar, for Øier til 700 kg. Hø og 476 kg. Halm, for Vang til 680 kg. Hø, 600 kg. Halm og

50 kg. Mel, medens den for Gran er opgivet til 2 000 kg. Hø, 2 000 kg. Halm og 700 kg. Mel og Poteter, i Jevnaker til 1 300 kg. Hø, 1 300 kg. Halm og 500 kg. Havre og Limmel samt i Vestre Toten til 2 880 kg. Hø, 800 kg. Halm og endel Kraftfoder. Amtsdylægen i den mellemste Del af Gudbrandsdalen har ogsaa i en af sine senere Aarsberetninger anført, at Fodringen af Kvæget er i hans Distrikt mange Steder yderst knap, saa knap, at det grænser ind paa Sultefodring. Saalænge man intet Meieri har, kan man efter hans For-
 • mening heller ikke vente, at det bliver bedre, da der ingen Pris er paa de frembragte Produkter. I den samme Beretning anføres ogsaa, at Kvægavlen i Distriktet staar lavt, idet man i Almindelighed bekymrer sig altfor lidet om, hvorledes den Kalv er, som man lægger paa, eller efter hvilken Okse den er falden.

Antallet af Meierier udgjorde i 1895: 46, hvoraf 35 Fællesmeierier. Af Meierierne findes i Nordre Gudbrandsdalen 4, hvoraf 3 i Lesje og 1 i Dovre, i Søndre Gudbrandsdalen 6, alle i de Gausdalske Herreder og Faaberg, i Toten 19, i Hadeland og Land 9, i Valdres 8, hvoraf i Søndre Aurdal 1, i Vestre Slidre 3 og i Vang 4. Meieriernes samlede Produktion i 1895 var 304 705 kg. Smør, 294 453 kg. Magerost og 280 590 kg. Mysost. Af Meierierne dreves 12 med Dampkraft. Fællesmeieriernes Antal er aftaget noget siden forrige Femaar, ved hvis Udgang de udgjorde 40. Blandt de i Femaaret tilkomne nye Meierier var samtlige Meierier i Lesje og Dovre samt de i Vestre Slidre og Vang; Meierierne i Øier og Nordre Fron er derimod nedlagte, hvilket ogsaa er Tilfældet med endel i Hadeland og Land. I Østre Toten er bleven anlagt en Melkekondenseringsfabrik, der har været af megen Betydning som Afsætningssted for Melken. Anvendelsen af Separatorer ved Melkens Behandling er tiltaget og anføres at have bevirket enkelte Meieriers Stansning.

Efter Opgaverne skal Melkeproduktionen være tiltaget over en større Del af Amtet, dog i større Grad kun i Lesje, Dovre, Lom, Øier, Faaberg, Østre Toten, Jevnaker og Gran. Det aarlige gennemsnitlige Melkeudbytte i Amtet pr. Ko er efter Opgaverne for mere fremskredne Gaardsbrug 1 545 Liter og overhovedet 1 144 Liter mod 1 481 og 1 117 Liter i 1890. Udbyttet er størst i Hadeland og Land, nemlig i Almindelighed 1 412 og lavest i Nordre Gudbrandsdalen og Valdres, 1 033 Liter. Gennemsnitsprisen for Smør og Melk for det hele Amt er omtrent som i 1890, nemlig Kr. 1.63 pr. kg. Smør og 8.07 Øre pr. Liter Melk. Salg af Smør har været af megen Betydning i de fleste Herreder af Amtet, af Ost derimod kun i endel Herreder af Gudbrandsdalen samt Biri og Østre Toten, medens det i den øvrige Del af Amtet for det meste har liden eller ingen Betydning.

Sæterudbyttet var i Aarene 1892 og 1895 under et Middelsaar, i de øvrige tilfredsstillende, i 1893 meget tilfredsstillende. De af Landbrugsforeningen antagne Meiersker til Veiledning i Smørtilvirkning og Melkestel m. v. paa Gaardene og Sætrene har havt mere Anvendelse i denne Periode end i den

forrige. Med Bistand af Selskabet for Norges Vel, der udreder Halvdelen af Udgifterne ved Driften, medens Resten udredes af Amtskommunen, er bleven oprettet en Husholdningsskole for Piger paa Gaarden Berg i Biri med 1-aarigt Kursus. Skolen, der modtager 9 Elever, har langtfra vist sig tilstrækkelig til at tilfredsstille Søgningen, men økonomiske Hensyn har i Femaaret været til Hinder for Oprettelsen ogsaa af en anden saadan Skole.

Den i længere Tid herskende Faareskabssyge i Mellem og Søndre Gudbrandsdalen har været i Nedgang. Antallet af Dyr lægeposter med Lønning af Staten og Distriktet var i 1895: 11, hvoraf 2 stod ledige af Mangel paa Ansøgere, da Tilgangen af examinerede Dyr læger i den senere Tid har været utilstrækkelig.

Af de fra Lensmændene modtagne Opgaver hidsættes Sammendrag, udvisende for hvert Fogderi Gjennemsnittsværdien af de forskellige Husdyr, det gjennemsnitlige Melkeudbytte med Priser paa nysilet Melk og Smør samt Meieriernes Antal og deres Produktion.

G j e n n e m s n i t s v æ r d i a f n e d e n n æ v n t e D y r :

Fogderi.	Ar- beids- heste.	Okser.	Kjør.	Ung- nødt.	Kalve.	Voksne Faar.	Voksne Gjeder.	Voksne Svin.	Voksne Rens- dyr.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Nordre Gudbrandsdalen ...	250.00	87.50	67.50	52.50	24.11	12.00	9.33	48.33	24.83
Søndre Do. ...	286.66	94.11	81.66	51.66	23.50	13.66	10.66	44.10	-
Toten	312.50	120.00	86.25	52.50	14.25	12.50	10.00	57.50	-
Hadeland og Land.....	356.25	88.75	92.50	51.25	17.50	13.25	12.00	82.00	-
Valdres	291.66	66.66	75.00	36.66	12.16	9.50	9.83	42.50	25.00
Amtet	299.41	91.40	80.58	48.91	18.30	12.18	10.36	54.88	24.91

M e l k e u d b y t t e o g G j e n n e m s n i t s p r i s f o r n y s i l e t M e l k
o g f o r S m ø r :

Fogderi.	Melkeudbytte pr. Ko:		Gjennemsnittspris	
	For de mere fremskredne Gaardbrugere.	Overhovedet i Fogderiet.	pr. Liter nysilet Melk.	pr. Kilogram Smør.
	Liter.	Liter.	Øre.	Kr.
Nordre Gudbrandsdalen.....	1 341.66	1 033.33	7 $\frac{1}{3}$	1.54
Søndre Do. 	1 316.66	1 041.66	8 $\frac{1}{2}$	1.57
Toten	1 675	1 200	8	1.70
Hadeland og Land.....	1 925	1 412.50	8 $\frac{1}{2}$	1.82
Valdres	1 466.66	1 033.33	8	1.52
Amtet	1 544.99	1 144.16	8.07	1.63

Meierier og Ysterier:

Fogderi.	Antal Meierier & Ysterier.	Heraf Fælles- meierier.	Kvantum kjernet Smør.	Kvantum ystet Magerost.	Kvantum ystet Mysost.	Antal med Damp til Drivkraft.
			kg.	kg.	kg.	
Nordre Gudbrandsdalen	4	2	15 025	-	-	-
Søndre Do.	6	6	32 812	-	-	-
Toten	19	12	183 180	216 647	231 819	8
Hadeland og Land	9	7	58 386	59 806.5	31 171	4
Valdres	8	8	15 302	18 000	17 600	-
Amtet	46	35	304 705	294 453	280 590	12

3. Skovdrift.

Efter Lensmændenes Opgaver over Flødningen i Amtets Vasdrag skulde det Kvantum Tømmer, der i Femaaret er fremflødet fra Amtet være følgende:

1. Paa Randsfjorden er efter Optælling ved Randsfjord Lændse flødet:

i 1891	Tylvter	57 874
- 1892	—	78 930
- 1893	—	61 370
- 1894	—	116 585
- 1895	—	91 787

Tylvter 406 546

2. I Bægnas Vasdrag med Bivasdrag Torsjøelven er flødet fra Valdres — 77 189
 3. - Urula ligeledes fra Valdres..... — 28 973
 4. - Laagen er flødet efter Optælling ved Lillehammer Lændse..... — 42 097
 5. - Hunnselven — | 23 071 || 6. - Vismund- og Stokkeelvene i Biri samt paa Mjøsen fra Biri..... | — | 46 780 |
| 7. - Rinnaelv i Faaberg | — | 9 650 |

Tilsammen Tylvter 634 306

mod 578 786 Tylvter i forrige Femaarsperiode.

Til en mere korrekt Sammenligning med Opgaverne for forrige Periode opføres istedetfor No. 4—7 i Lighed med forrige Periodes Opgaver kun følgende Kvanta:

4. Paa Mjøsen er i Femaaret flødet fra Amtet efter Opgave over det med Oplandske Dampskibsselskabs Skibe til Eidsvold fragtede Kvantum Tømmer:

fra Lillehammer	Tylvter	24 614
- Biri	—	11 547
- Vardal (og Gjøvik).....	—	481

Tylvter 36 642

5. Til Lillehammer Dampsag er efter Opgave fra Eierne indkjøbt... — 13 431

Lægges disse Kvanta til de under No. 1, 2 og 3 opførte, udkommer en Sum af 562 781 Tylvter, altsaa lidt mindre end det i forrige Femaarsberetning opførte samlede Kvantum.

Der er dog vistnok Grund til at antage, at den samlede Hugst ikke har været mindre, men heller større end i forrige Femaar, hvilken Mening synes at støttes ved det forøgede Antal inden Amtet af industrielle Anlæg, der bearbejder Træmateriale.

Med Hensyn til Tømmerets Dimensioner og Priser oplyses, at efter Fogden i Hadeland og Lands Opgave udgjør af det paa Randsfjorden flødede Kvantum 212 342 Tylvter, altsaa ca. 52 Pct., Sliberilast, der væsentlig bestaar af 7, 6 og 5 Toms Tømmer. De mindre Dimensioner udgjorde i dette Vasdrag i forrige Femaar ca. 45 Pct. af det hele flødede Kvantum. Gjennemsnitsprisen paa Sliberilasten opgives til 10 Kr. pr. Tylvt. Det til Drammens Trælasthandlere leverede Kvantum bestod hovedsagelig af 8 og 9 Toms Last og opnaaede en Gjennemsnitspris af 25 à 26 Kr. pr. Tylvt. Af det i Bægnas og Urulas Vasdrag flødede Tømmer, tilsammen 106 162 Tylvter, udgjør 63 942 Tylvter eller ca. 60 Pct. Smaalast (dansk Last) eller Last af 19 cm. og derunder og ca. 11 Halvmeters Længde, medens den større Last havde 21 cm. og derover med gjennemsnitlig Længde af 13 Halvmeter. Smaalastens Procent af det hele Flødningskvantum er særskilt for det i Bægnaelven flødede 59 Pct. mod 52 Pct. i forrige Femaar og 43 Pct. i det næstforegaaende.

Af den over Mjøsen fremførte Last, 36 642 Tylvter, i Femaaret har Smaalasten (Sliberilast) udgjort omtrent $\frac{1}{5}$ med en Gjennemsnitsstørrelse af 12 Alen 5—7", medens den større Last kan ansættes i Gjennemsnit til 12 Alen 9".

Af det Kvantum, der er flødet paa Elvene i Biri og paa Mjøsen fra Biri, opgives omtrent Halvparten at have været Smaalast af almindelig Dimension, 12 Alen 6 $\frac{1}{2}$ ", medens Dimensionen af de fremflødede Bjælker og Battens ansættes til 12 Alen 8".

Det til Lillehammer Dampsag i Femaaret indkjøbte Tømmer opgives at have haft Gjennemsnitsdimension af 12 Alen 8 $\frac{1}{2}$ " og en Gjennemsnitspris af Kr. 27 pr. Tylvt.

Af de fra Lensmændene meddelte Oplysninger fremgaar, at Skovene antages i de fleste Herreder i Amtet at være i Femaaret gaaet tilbage i større og mindre Grad. Nogen, tildels dog liden, Fremgang menes der kun at have fundet Sted i Lom, Vaage, Søndre Fron, Østre Gausdal og Vang.

I Gudbrandsdalen har Skovdriften ikke været af større Betydenhed uden i Vestre Gausdal. I Toten Fogderi er Skovene efter Fogdens Formening i høj Grad forringede ved overdreven Hugst af Tømmer til Salg, medens en tiltagende Benyttelse af Brændetorv har medført nogen Indskrænkning i Forbrugen af Ved. En Cellulosefabrik og et Træsliberi inden Distriktet samt en Cellulosefabrik udenfor dette, til hvilken en hel Del Sliberitømmer sælges, har medvirket til Udthugning af Skovene ned til mindre Dimensioner.

Fogden i Hadeland og Land oplyser, at flere af de større Skove i Distriktet, der tilhørte udenbygds Eiere, er i Slutningen af Perioden solgte til Lastehandlere,

af hvem de antagelig vil blive udhuggede i den nærmeste Tid til et meget lavt Maal, men derefter vil der efter hans Formening indtræde en Stagnation af Trælastexporten ialfald fra Søndre og Nordre Land, idet de enkelte Gaarde tiliggende Eiendomsskoge ogsaa i Regelen er huggede til et meget lavt Maal og i ethvert Fald i et Forhold, der ikke svarer til Skovenes Reproduktionsevne. Fogden anser det for en ubestridelig Kjendsgjerning, at Skovene i Distriktet for hvert Aar gaar betydeligt tilbage ved en hensynsløs Hugst til et Maal, der ofte gaar ned til 4 Tommers Top og derunder. Han henholder sig derfor til sine Ytringer ved en tidligere Femaarsberetning om Nødvendigheden af Lovgivningens Indskriden for i nogen Grad at indskrænke Eierens Dispositionsret over Skoven.

Fogden i Valdres anfører, at der antages i Terminens 4 sidste Aar at være hugget aarlig meget mere, end hvad Skovene kan producere.

Af Amtets Herreder har Lom og Østre Gausdal maattet indkjøbe fra andre Distrikter endel saavel Brænde som Bygningstømmer, Dovre, Søndre Fron og Vestre Toten kun endel eller lidt Brænde. Brændepriserne er høie i Mellem og Søndre Gudbrandsdalen, den største Del af Toten samt Vang. I Nordre Fron og Faaberg anføres saaledes Middelprisen pr. Meterfavn i 1895 at have været for Birk 15 Kr., for Gran henholdsvis 11 og 10 Kr., i Øier og Vardal for Birk 14 Kr., for Gran 10 Kr., i Østre Toten 13 og 9 Kr., i Søndre Fron og Ringebu 12 og 9 Kr., i Vestre Toten 12 og 8 Kr. Torv opgives kun at bruges i ringe Grad i Lesje, Østre Gausdal, Jevnaker og Vang samt antagelig noget mere i Østre Toten og Gran. Anlæg for Torvdrift haves i Gran 1 med en Arbeidsstyrke i 1895 af 32 Mand i 28 Uger og en Produktionsværdi af Kr. 4 464.60, i Vestre Toten 2 med en Arbeidsstyrke tilsammen af 39 Mand i 6½ Uge og Produktionsværdi Kr. 2 333.70 samt i Østre Toten 2 med en Arbeidsstyrke tilsammen af 28 Mand i 9 Uger og Produktionsværdi Kr. 2 178.

I Tilslutning til hvad der er paapeget i Amtets forrige Femaarsberetning kan jeg ikke undlade at henlede Opmærksomheden paa den stærke Udnyttelse af Skovene, der fremdeles foregaar, og den Frygt for deres Fremtid, som derved formenes berettiget. Særligt truende er den forøgede Virksomhed af træforædlende Anlæg, fornemmelig Sliberier, ved den Hugst af de mindre Dimensioner, hvortil disse giver Anledning.

4. Andre Erhvervskilder.

De i Jevnaker fundne Ertsforekomster har endnu ikke ledet til nogen egentlig Drift, og nogen Bergværksdrift foregaar heller ikke forøvrigt i Amtet. Af Stenbrud er Skiferbruddene i Østre Slidre de betydeligste, andre saadanne drives i Øier (4) og i Vaage (2) foruden flere af ringe Betydning. Kleberstensbrug drives 1 i Jevnaker og 1 i Vaage. For det sidste saavel som for Skiferbruddene i Vaage vil Aabningen af Jernbanen til Sel rimeligvis medføre en forøget Drift.

I H a a n d v æ r k s d r i f t e n har neppe nogen Fremgang fundet Sted. Den i Toten Føgderi drevne S m a a i n d u s t r i, omfattende Tolleknive, Bliktøi, vævede Sager m. m. og som for en stor Del har havt sit Marked i Sverige, har ogsaa i dette Femaar været en Indtægtskilde af Betydning for Smaabrugere i Distriktet.

Heller ikke H u s f l i d e n antages at være gaaet fremad.

Af i n d u s t r i e l l e A n l æ g havde Amtets Landdistrikt ved Udgangen af 1895 efter Lensmændenes Opgaver 92. Heriblandt fandtes 1 Melkekondenseringsfabrik, 1 Glasværk, 1 Klædefabrik, 1 Fyrstikfabrik, 1 Bryggeri, 8 Brændevinsbrænderier, 36 Møller, hvoraf 6 forbundne med Sagbrug, desuden 17 Sagbrug, hvoraf 13 forbundne med Høvleri, 7 Træsliberier samt 1 Cellulosefabrik, 5 Teglværk m. v. Siden forrige Termin er Træsliberiernes Antal forøget med 2, de med Høvlerier forbundne Sagbrug med 8. Af Anlæg, der er tilkommet i Femaaret, mærkes særlig Melkekondenseringsfabriken i Østre Toten.

Antallet af L a n d h a n d l e r e og F r i h a n d l e r e har fremdeles tiltaget, idet det er steget fra 234 i 1890 til 276 i 1895. Handelsforeningerne er i Perioden tiltaget med 1 og udgjorde i 1895 8, deraf 6 i Gudbrandsdalen, 1 i Jevnaker og 1 i Vang. Af Handlende og Handelsforeninger tilsammen falder gennemsnitlig 1 paa 334 Indvaanere af Landdistriktets Folkemængde. Størst er Antallet i Toten Føgderi, hvor Forholdet er 1 : 316. Stigningen i Antallet har været størst i Søndre Gudbrandsdalen, rimeligvis som Følge af det der stedfundne Jernbanearbejde, ligesom Stigningen vel overhovedet er et Tegn paa gode Tider for Arbeidsklassen.

Endel Folk fra Lesje og Dovre driver fremdeles Handel med Fisk og Salt, der fra Romsdalen føres ned gennem Gudbrandsdalen og der sælges og bortbyttes mod Korn og Skind.

Om J a g t e n og F i s k e r i e t vides for dette Femaars Vedkommende intet særligt at bemærke. Det sidste har langt fra den Betydning som Indtægtskilde, som det burde kunne opnaa under den paagaaende Udvikling af Amtets Kommunikationer.

Af E l g er ifølge statistisk Meddelelse i Femaaret dræbt 705 og af Vildren 1 005 Stkr. eller respektive 12 og 29 Pct. af det hele i Landet fældte Antal af disse Dyr.

I Præmier for dræbte Rovdyr er af Amtskommunen udbetalt i Femaaret tilsammen Kr. 14 800 eller i Gjennemsnit aarlig Kr. 2 960.

De i forrige Femaarsberetning omhandlede Indtægtskilder, hvortil T u r i s t e r og L a n d l i g g e r e i Amtet giver Anledning, har ogsaa senere været af Betydning, der, ialfald hvad Indtægterne af Landliggere angaar, har tiltaget. Til Oplysning om, i hvilket Omfang Amtet har været besøgt af Turister, mangler

man det fornødne Materiale, men det kan i denne Forbindelse anføres, at efterat en Ordning i Overensstemmelse med Skydslovens § 25, hvorefter der kan kræves, at der løses Politiets Bevilling for Vognmænd, der tager Plads paa offentlige Veie og Pladse, i 1895 var bleven gjort gjældende for Ruten gjennem Land og Valdres til Lærdalsøren — den stærkest besøgte Rute i Amtet — blev der i dette Aar udfærdiget Bevillinger her i Amtet for Vognmænd med 123 Kjøretøier og i Sogn for Vognmænd i samme Rute med 77 Kjøretøier. Om det Omfang, hvori Fremmede har taget Ophold i Amtet for en Del af Sommeren, er for Aaret 1895 søgt Oplysning hos Lensmændene, der i denne Anledning har afgivet Opgaver, omfattende Antallet af de Fremmede, der for en længere Tid end 3 Dage har i Sommertiden opholdt sig i Amtet, og over den antagelige Bruttoindtægt, som derved er tilflydt Værterne. Fra Opgaverne er undtaget Sanatorier, der i det Væsentlige tilhører Personer udenfor Amtet. Efter de saaledes modtagne Oplysninger havde der i 1895 paa 96 Steder i Amtet, spredte over de fleste af Herrederne, opholdt sig 3 236 Gjæster, Børn medregnet, og udgjorde den antagelige Bruttoindtægt af disses Ophold ca. 200 000 Kr. De største Indtægter faldt i Øier, Østre Gausdal, Faaberg, Søndre Aurdal, Etne-dalen, Nordre Aurdal og Vestre Slidre.

5. Kommunikationsvæsen.

Paa Kommunikationsvæsenets Omraade indleder Perioden betydningsfulde Fremskridt, idet en omfattende Jernbanebygning i Amtet i denne tog sin Begyndelse. Storthinget i 1890 besluttede nemlig Anlæg af Jernbane fra Hamar til Sel i Vaage, hvoraf Strækningen fra Hamar til Tretten i Øier aabnedes for Drift i Slutningen af 1894, hvorhos Storthinget i 1894 besluttede Anlæg af Jernbane fra Kristiania over Grua til Gjøvik, hvilket Anlæg paa-begyndtes i Slutningen af 1895. Til Opnaaelsen af disse Fremskridt har Amtskommunen og de nærmest interesserede Herreder paataget sig særdeles betydelige Ofre.

Amtets offentlige Veie havde i 1895 en Udstrækning af 1 909 km., hvoraf 954.8 km. Hovedvei og 954.2 km. Bygdevei. I Perioden er anlagt 73.7 km. ny og omlagt 34.9 km. offentlig Vei. Til Anlæg og Omlægning af Veie er af Amtskommunen i Perioden udbetalt Kr. 93 224.79. Herredernes Udgifter til Veienes Vedligeholdelse dels i Penge, dels i Naturalarbeide ansættes for Aaret 1895 til Kr. 118 857.64, hvortil kommer Amtskommunens Udgifter til Veivedligeholdelsen efter Regnskaberne for 1895, Kr. 26 211.55, tilsammen Kr. 145 069.19.

Paa Veibygningens Omraade har for Hovedveienes Vedkommende Virksomheden i Femaaret for en betydelig Del bestaaet i Fortsættelsen af de tidligere paabegyndte Anlæg af Fjeldveie, der enten udelukkende eller for en væsentlig Del sigter til Fremme af Turisttrafikken, nemlig til Forbindelse af Jotunheimen

med Hovedveien gjennom Valdres og Sidelinien gjennom Østre Slidre samt til Forbindelse mellem Ottas Dalføre og Vestkysten i Geiranger og Stryn. Virksomheden har derfor været mindre end ønskelig til Forbedring af Veiene for den almindelige Førsel. I denne Retning har Veibygningen bestaaet i Omlægning af en større Strækning af Veien over Filefjeld mellem Skogstad og Nystuen og af den fra Nordre Aurdal gennem Søndre Aurdal førende Siderute til Endepunktet for Dampskibsruten paa Bægnas Vasdrag ved Sørum, paa hvilken Rute der fremdeles arbeides, samt i Fuldførelsen af den nye Veilinie gennem Toten fra Gjøvik til Amtsgrænsen mod Akershus i Skreia, hvorfra den fortsættes gennem Fering til Minne. Ligeledes er paabegyndt en Omlægning af Veien langs Otta-Elv fra Garmo i Lom til Loms Hovedkirke, hvorhos 2de betydelige Broanlæg over Laugen ved Øier og Tretten Jernbanestationer er fuldførte.

Foruden at Rigstelefonlinien til Valdres er bleven udvidet til Vang, er private Telefonanlæg i Femaaret anlagte i betydelig Udstrækning.

6. Den økonomiske Tilstand i Almindelighed m. m.

Man skal meddele følgende Opgaver over Beløb af thinglæste og aflæste Panteheftelser, over Tvangsauktioner samt over Exekutioner og Udpantninger i Femaarsperioden:

Fogderier.	Sorenskriverier.	Thinglæst.	Aflæst.	Forøgelse (+) eller Formindskelse (-).
		Kr.	Kr.	Kr.
Nordre Gudbrandsdalen	Nordre Gudbrandsdalen	590 669.00	392 028.00	+ 198 641.00
Søndre Gudbrandsdalen	Mellem Gudbrands- dalen { Nordre Fron Søndre Fron, Ringebo og Øier.....	175 527.00	151 295.00	+ 24 232.00
		488 774.00	363 129.00	+ 125 645.00
	Søndre Gudbrandsdalen	773 116.00	405 172.00	+ 367 944.00
Toten	Toten	2 863 409.00	1 640 797.00	+ 1 222 612.00
Hadeland og $\frac{1}{2}$ Land ...	Hadeland og Land ...	4 060 296.00	2 574 427.00	+ 1 485 869.00
Valdres.....	Valdres.....	1 126 195.00	780 042.00	+ 346 153.00
	Amtet	10 077 986.00	6 306 890.00	+ 3 771 096.00
	I Femaaret 1881—1885	10 349 547.65	5 851 469.01	+ 4 498 078.64
	- -- 1886—1890	10 711 176.31	7 301 367.23	+ 3 409 809.08

I Femaaret er afholdt Tvangsauktioner for følgende Beløb:

Sorenskriverier.	Fast Gods.		Løsøre.		I Fogderiet:			
					Fast Gods.		Løsøre.	
	Antal.	Sum.	Antal.	Sum.	Antal.	Sum.	Antal.	Sum.
		Kr.		Kr.		Kr.		Kr.
Nordre Gudbrandsdalen ..	25	128 620.00	70	40 430.00	35	Nordre Gudbrandsdalen:		
Mellem { Nordre Fron ...	10	35 980.00	15	8 551.00		164 600.00	-	48 981.00
Gudbrands- { Søndre Fron,	13	66 953.00	48	32 451.00	18	Søndre Gudbrandsdalen:		
dalen { Ringeby og Øier	13	66 953.00	48	32 451.00		93 808.00	-	39 907.00
Søndre Gudbrandsdalen ..	5	26 855.00	10	7 456.00	}	Som i Sorenskriveriet.		
Toten	25	109 065.00	39	19 943.00				
Hadeland og Land	160	487 616.00	97	56 471.00				
Valdres.....	21	49 243.00	25	8 856.00				
Amtet	259	904 332.00	304	174 158.00				
I Femaaret 1886—1890 ..	217	1 015 940.00	456	221 709.25				
- — 1881—1885 ..	197	836 583.62	431	223 702.88				

Exekutioner og Udpantninger afholdte i Femaaret 1891—1895:

Fogderier.	Udpantninger.		Exekutioner.		Tilsammen.	
	Antal.	Sum.	Antal.	Sum.	Antal.	Sum.
		Kr.		Kr.		Kr.
Nordre Gudbrandsdalen ..	2 984	89 752.81	326	116 695.74	3 310	206 448.55
Søndre Do. ..	2 848	65 694.64	289	107 007.15	3 137	172 701.79
Toten	4 998	67 046.26	438	147 391.55	5 436	214 437.81
Hadeland og Land	4 782	122 019.35	1 100	414 432.57	5 882	536 451.92
Valdres.....	1 926	34 992.65	405	108 820.28	2 331	143 812.93
Amtet	17 538	379 505.71	2 558	894 347.29	20 096	1 273 853.00
I Femaaret 1886—1890 ..	-	-	-	-	20 761	1 707 099.66
- — 1881—1885 ..	-	-	-	-	20 403	1 415 123.85

Over den ved Skatteligningerne for 1895 og 1890 ansatte Formue og Indtægt hidsættes følgende Opgave, der for Aaret 1895 er taget af «Statistiske Meddelelser» for 1896 No. 8:

Fogderier.	1890.		1895.	
	Antagen Formue.	Antagen Indtægt.	Antagen Formue.	Antagen Indtægt.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Nordre Gudbrandsdalen.....	7 573 564	1 598 005	8 847 000	1 761 000
Søndre Do.	9 914 652	2 506 057	12 977 000	2 739 000
Toten	16 818 160	2 938 064	17 170 000	2 873 000
Hadeland og Land	21 920 268	3 020 339	22 079 000	3 388 000
Valdres	9 747 564	1 532 803	11 147 000	1 694 000
Amtet	65 974 208	11 595 268	72 220 000	12 455 000

Gjennemsnittsværdien af faste Eiendomme pr. Skyldmark efter stedfundne Salg udgjorde i Aarene 1891—1895, beregnet efter 1 034 Salg, Kr. 1 334 pr. Skyldmark, høiest i Søndre Land Kr. 1 754 og lavest i Skiaaker Kr. 1 000. I Femaaret 1886—1890 udgjorde den Kr. 1 270 pr. Skyldmark.

I det sidste Aar, for hvilket der haves bearbejdet Statistik over de kommunale Finantser, nemlig 1893, udgjorde den i Amtet udlignede Herredsskat tilsammen Kr. 635 230 og Amtsskatten Kr. 178 577, tilsammen Kr. 769 807, der med et Antal af 26 338 Skatteydere giver en gennemsnitlig Skat pr. Skatyder af ca. 29 Kr. Denne Skat overstiger den gennemsnitlige Skat pr. Skatyder i Rigets Landdistrikter, der for samme Aar udgjorde ca. Kr. 26. For Aaret 1890 udgjorde Gjennemsnitsskatten i Amtet Kr. 24 pr. Skatyder, der omtrent svarede til Gjennemsnitsskatten pr. Skatyder i Rigets Landdistrikter for samme Aar. De betydelige Udgifter, der paahviler Amtet og endel af Herrederne til de besluttede Jernbaneanlæg, vil i Fremtiden medføre en betragtelig Forøgelse af Beskatningen.

Antallet i Amtets Landdistrikt af fattigunderstøttede Hovedpersoner var ifølge den sidste Fattigstatistik, nemlig for Aaret 1894, i dette Aar 4 082 eller 3.8 Pct. af Folkemængden. Det tilsvarende Forhold for samtlige Rigets Bygder var 3.5 Pct. Fattigvæsenets Udgifter var for samme Aar i Amtets Landdistrikt Kr. 264 627 eller Kr. 64.82 for hver understøttet Hovedperson og Kr. 2.51 pr. Indvaaner. I Rigets Bygder i det Hele var Fattigudgifterne Kr. 71.8 for hver understøttet Hovedperson og Kr. 2.49 pr. Indvaaner.

Det til Amtskommunens Udgifter udlignede Beløb udgjorde for 1895 Kr. 191 597.54, hvoraf Kr. 57 000 fordeltes paa Herrederne. Amtskommunens Gjæld udgjorde ved Udgangen af samme Aar Kr. 325 169.24.

Efter den officielle Statistik var der i Amtets Landdistrikt ved Udgangen af Aaret 1895: 22 Sparebanker med et samlet Antal Indskydere af 16 957, hvis samlede Tilgodehavende beløb sig til Kr. 6 607 220. Bankernes samlede Formue udgjorde Kr. 1 057 405 og deres samlede Forvaltningskapital Kr. 7 681 950. Ved Udgangen af 1890 var de tilsvarende Tal henholdsvis 14 640, Kr. 5 386 570, Kr. 821 247 og Kr. 6 221 225.

Paa hver Indskyder faldt i 1895 et Tilgodehavende af Kr. 389, i 1890 af Kr. 368. De tilsvarende Gjennemsnitsbeløb for det hele Land var Kr. 417 og Kr. 412.

Af Indskydernes Antal var 82 Pct. Indskydere af Summer under 500 Kr., hvis samlede Indskud udgjorde 20 Pct. af Indskuddenes Sum.

I 1895 udgjorde den gennemsnitlige Dagløn for Husmænd paa Husbondens Kost 89 Øre om Sommeren og 54 Øre om Vinteren. Høiest stod Lønnen i Valdres Fogderi for Sommeren (Kr. 1.41 mod Kr. 0.62 for Vinteren) og i Hadeland og Land samt Toten for Vinteren (resp. Kr. 0.73 og Kr. 0.66 mod Kr. 0.90 og Kr. 1.03 for Sommeren), lavest i Nordre Gudbrandsdalen for Sommeren, Kr. 0.52, og i Nordre og Søndre Gudbrandsdalen for Vinteren, i begge Kr. 0.34.

For andre mandlige Arbeidere paa egen Kost var Daglønnen gennemsnitlig Kr. 2.04 om Sommeren og Kr. 1.44 om Vinteren og paa Husbondens Kost Kr. 1.20 om Sommeren og Kr. 0.68 om Vinteren.

Ved Sammenligning med Lønningerne i 1890 sees Stigningen at være størst for Husmændene, nemlig i Daglønnen paa Husbondens Kost med 14 Øre eller 15 Pct. om Sommeren og 11 Øre eller 20 Pct. om Vinteren. Den laveste Husmandsdagløn fandtes nu for Vinteren i Ringebu med 25 Øre, i Vaage med 27, i Lom, Skiaaker, Østre og Vestre Gausdal med 30 Øre. For Sommeren er Lønnen lavest i Ringebu med 40 Øre og i Lesje, Dovre, Lom samt Skiaaker 50 Øre. I 1890 gik Lønnen for Vinteren ned til 13 Øre i Øier, i Ringebu og Søndre Aurdal til 20 Øre og for Sommeren til 35 Øre i Ringebu.

For en Tjenestegut var Aarslønnen i 1895 gennemsnitlig i Penge Kr. 177 og for en Tjenestepige Kr. 85 (i 1890 resp. Kr. 171 og Kr. 85), hvortil kommer Værdi af Kost, Logis m. m., gennemsnitlig resp. Kr. 195 og Kr. 170. Størst var Lønnen i Hadeland og Land for Tjenestegutter, nemlig Kr. 218, og i Valdres for Piger, nemlig Kr. 108, lavest i Nordre Gudbrandsdalen for Gutter, nemlig Kr. 140, og i Søndre Gudbrandsdalen for Piger, nemlig Kr. 56.

Forsaavidt Herrederne i Søndre Gudbrandsdalen og Toten angaar, er af Lensmændene meddelt Oplysninger om Husmandsvæsenets Stilling, hvoraf det fremgaar, at Husmandsklassen i de senere Aar er bleven mærkbart indskrænket i ikke faa af disse Herreder, idet mange Pladse er blevne nedlagte eller solgte, og at de Husmandskontrakter, som nu oprettes, i Almindelighed gaar ud

paa høiere Dagløn for Pligtarbeidet med høiere Afgift for Pladsen end før. Bortfæste af Pladsene paa Aaremaal bliver almindeligere og Pligtarbeidet indskrænket. Stillingen som løs Arbejder foretrækkes og mange Arbeidere skaffer sig eget Hus med et lidet Stykke Jord til Brug. Flere af Lensmændene paa- peger imidlertid, at Husmændenes økonomiske Stilling i Almindelighed ikke er værre end de løse Arbeideres, snarere bedre. Ogsaa fra Valdres oplyses det, at Husmandsvæsenet er i Aftagende.

Af de Data, som de foranstaaende statistiske Opgaver indeholder til Bedømmelsen af den økonomiske Stilling i Almindelighed, synes det nærmest at maatte sluttes, at denne ikke er gaaet tilbage i den forløbne Femaarsperiode, men snarere lidt fremad. Fogderne i Hadeland og Land samt Toten mener dog, at Tilbagegang har fundet Sted for Gaardbrugerklassen. Fogden i Søndre Gudbrandsdalen antager, at den neppe er gaaet videre frem i økonomisk Henseende, hvortil han søger Grunden i stigende Fordringer til Livet, i høie Arbeidspriser og stigende Skatter. I Nordre Gudbrandsdalen antager Fogden, at nogen Bedring i økonomisk Henseende har fundet Sted. For Arbeiderklassen har Perioden i det Hele taget været gunstig.

Udvandringen udgjorde i Femaaret, naar Byernes medregnes, 4 449 Mennesker eller gennemsnitlig aarlig 890, altsaa en Aftagen fra forrige Femaar, da den udgjorde 6 676 Mennesker eller aarlig i Gennemsnit 1 335. I Forhold til Amtets samlede Folkemængde udgjorde den 4.11 Pct. og var saaledes større procentvis end Udvandringen i Femaaret fra det hele Land, der i Forhold til dettes Folkemængde udgjorde 3.04 Pct.

Hvad Ædrueligheden angaar, antages nogen Fremgang at have fundet Sted i Gudbrandsdalen og den sydlige Del af Hadeland og Land Fogderi. Fogden i Søndre Gudbrandsdalen bemærker dog, at Drukkenskab fremdeles hersker ved Markeder og Udstillinger. Fogden i Toten anfører, at den fremskridende Folkeoplysning ikke synes at have havt en tilsvarende Indflydelse paa Folkets sædelige Forhold, og at den tilvoksende Ungdom og især Fabrikbefolkningen endnu har ligget under for Tilbøieligheden til Drik og andet Brud paa Sædelighed. Paatagelige Fremskridt til det Bedre, hvad Nydelsen af spirituøse Drikke angaar, tror han ikke, at Perioden kan opvise i dette Distrikt.

I Landdistriktet fandtes, foruden Brænderiernes Ret til Partisalg m. v., ingen anden Brændevinsrettighed end den Gausdals og Tonsaasens Sanatorier ifølge Loven af 1894 tilstaaede Ret til Udskjænkning til derværende Reisende og Gjæster. De i 1895 meddelte Bevilgninger til Øludskjænkning medførte kun Ret til Udskjænkning til Reisende og faste Gjæster, naar undtages i Herrederne Østre Toten (hvor 4 almindelige Bevillinger), Vardal (2), Nordre Fron (2) og Dovre (5).

I Sædelighedstilstanden spores nogen, om end liden, Fremgang, men den staar endnu temmelig lavt i en stor Del af Gudbrandsdalen samt i

Søndre og Nordre Land. Til Oplysning i denne Henseende hidsættes en Opgave over Antallet af uægte Børn, fødte i hvert Herred i Perioderne 1886—1890 og 1890—1895 samt dettes Forhold i Procent til samtlige Levendefødte i Herredet. Den Tilbagegang, som der sees at have fundet Sted i nogle Herreder i Søndre Gudbrandsdalen, staar rimeligvis i Forbindelse med, at der i Anledning af Jernbanearbeidet har i nogle af disse opholdt sig en større fremmed Arbejderbefolkning.

I Femaaret er udfærdiget et Antal af 443 Resolutioner om Opfostringsbidrag for uægte Børn, altsaa 88 aarlig i Gjennemsnit. De tilsvarende Tal i forrige Periode var 451 og 90.

Herred.	Levende- fødte 1886—1890.	Uægte Levende- fødte 1886—1890.	Levende- fødte 1891—1895.	Uægte Levende- fødte 1891—1895.	Antal uægte Levendefødte pr. 100 Levendefødte:	
					1886—1890.	1891—1895.
Dovre	262	31	270	22	12	8
Lesje	324	23	301	10	7	3
Skiaaker	379	37	308	28	10	9
Lom	397	30	373	27	8	7
Vaage	892	127	842	98	14	11
Nordre Fron	627	80	632	81	13	12
Nordre Gudbrandsdalen Fogderi	2 881	328	2 726	266	11	9
Søndre Fron	437	62	430	71	14	16
Ringebu	556	68	654	76	12	11
Øier	412	21	519	41	5	7
Østre Gausdal	401	30	398	38	7	9
Vestre Gausdal	328	47	276	19	14	6
Faaberg	579	63	616	60	11	9
Søndre Gudbrandsdalen Fogderi	2 713	291	2 893	305	11	10
Biri	720	45	704	43	6	6
Vardal	546	23	575	29	4	5
Østre Toten	1 152	113	1 196	92	10	7
Vestre Toten	1 062	57	1 010	46	5	4
Toten Fogderi	3 480	238	3 485	210	7	6

Herred.	Levende- fødte 1886—1890.	Uægte Levende- fødte 1886—1890.	Levende- fødte 1891—1895.	Uægte Levende- fødte 1891—1895.	Antal uægte Levendefødte pr. 100 Levendefødte :	
					1886—1890.	1891—1895.
Jevnaker	970	59	1 109	57	6	5
Gran	1 370	73	1 243	80	5	6
Søndre Land	758	71	735	61	9	8
Nordre Land	631	52	647	65	8	10
Hadeland og Land Fogderi	3 729	255	3 734	263	7	7
Søndre Aurdal	721	12	652	21	2	3
Etnedalen	-	-	103	3	-	2
Nordre Aurdal	735	30	683	17	4	2
Vestre Slidre	411	32	396	24	8	6
Østre Slidre	344	20	306	7	6	2
Vang	349	24	293	13	7	4
Valdres Fogderi	2 560	118	2 433	85	5	3
Amtet	15 363	1 230	15 271	1 129	8	7
Rigets Bygder	226 495	15 715	223 017	14 178	7	6

B. Kjøbstæderne.

Angaaende den økonomiske Tilstand i Amtets Kjøbstæder, Lillehammer og Gjøvik, tillader jeg mig at henvise til de vedlagte Indberetninger af disse Byers Magistrater.

Kristians Amt, 17 Mai 1898.

J. G. Skjoldborg.

Beretning

om Købstaden Lillehammers økonomiske Tilstand i Femaaret 1891—1895.

Siden 1 Januar 1891 har der ikke været afholdt Folketælling i Lillehammer. Da udgjorde Indvaanerantallet 1832. Siden den Tid er Folkeantallet forøget. Jeg antager, at man paa det nærmeste træffer det Rette, naar man nu anslaa Folkemængden i Lillehammer til over 2 000, maaske henimod 2 400. Jeg slutter dette fornemlig af den forøgede Bebyggelse og af de flere industrielle Anlægs Udvidelse.

Bygningernes Assurancesum 31 December 1895 udgjorde for Købstadsafdelingen Kr. 2 160 180 og for Landafdelingen Kr. 70 860, medens Assurance-summen 31 December 1890 udgjorde henholdsvis Kr. 1 609 640 og Kr. 67 070.

Ved høieste Resolution af 16 Marts 1895 er et nyt Reglement for Lillehammer Brandkorps approberet. Det kommer til at bestaa af: 1) Brandmesteren, 2) Brandinspektøren, 3) dennes Assistent, 4) 3 Slangeformænd, 5) 12 Mandskaber med aarlig Aflønning, 6) til Timebetaling for Tjeneste og Øvelse er bevilget et aarligt Beløb, 7) Formanden for Seilkorpset, 8) Chefen for Brandsprøiten, 9) 6 Mandskaber ved samme. Der er anskaffet en ny Dampsprøite og nye Slinger til samme; derhos er bevilget de fornødne Penge til et Slangetørringstaarn samt til 8 nye Seil.

Byens Vandværk er gammelt — det blev bekostet for over 30 Aar siden — og formentlig paa Grund af for smale Rør, som i Tidens Løb tildels er belagte med Rust, ikke saa effektivt som ønskeligt. Der er derfor af Samlaget bevilget et betydeligt Beløb til Vandværkets Udbedring overensstemmende med en Plan, som er behørigt approberet. Arbeidet er endnu ikke ganske fuldført. Brandkontingenten er nedsat med 15 Pct.; men man nærer det Haab, at Udbedring af Vandværket vil foranledige yderligere Nedsættelse.

Flere private Brandassuranceelskaber har her Agenter. Der tegnes Forsikring saavel paa fast, men fornemlig paa løst Gods.

Om Lillehammer Bankafdelings Virksomhed i det forløbne Femaar oplyses, at der i Aarene 1891 og 92 var stillet til Disposition Kr. 800 000, i 1893 og 95 Kr. 900 000 samt i 1894 Kr. 1 000 000. Paa Folium indestod 31 December 1891 Kr. 304 851 og 31 December 1895 Kr. 139 520. Der var udlaant 31 December 1891 Kr. 1 060 933 og 31 December 1895 Kr. 917 578. Indtægten af Renter og Diskontopræmie udgjorde i 1891 Kr. 42 914 og i 1895 Kr. 37 146, medens i samtlige Aar Diskontopræmien i Regelen varierede mellem $5\frac{1}{2}$ og 4 Pct., dog saaledes, at Diskontopræmien enkelt Gang i 1892 var oppe i 6 Pct. og en kort Tid 1895 nede i $3\frac{1}{2}$ Pct.

Lillehammer Sparebank havde under Forvaltning ved Udgangen af:

1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1 697 983	2 218 976	2 455 780	2 597 930	2 482 809.

Nettofortjeneste:

19 436	26 687	35 702	26 721	26 098.
--------	--------	--------	--------	---------

Bankens egen Formue:

308 896	269 083	309 458	335 579	361 677.
---------	---------	---------	---------	----------

Den 31 December 1895 havde 3 905 Indskydere tilgode Kr. 2 121 132
og Sparebankens egen Formue - 361 677

Tilsammen Kr. 2 482 809

Indskudsrenten har været enkelt Gang $4\frac{1}{2}$ og $2\frac{1}{2}$ Pct., men i Regelen 3, $3\frac{1}{2}$ og 4 Pct. Udlaansrenten har i Almindelighed været den samme som i Bankafdelingen. Af Pantelaan har Renten i Almindelighed været $4\frac{1}{2}$ Pct., enkeltvis 4 og 5 Pct. Exekutioner og Tvangsauktioner har i Femaaret været sjældne. Faabergs Sparebank har Kontor paa Lillehammer, men vedkommer Faaberg Herred.

Lillehammer offentlige Skole for den høiere Almendannelse har i Femaaret havt et gennemsnitligt Elevantal af 91 (høieste Antal 101, laveste 79). Gutternes Antal 64 Pct., Pigernes 36 Pct. Indenbys Elever 75.8 Pct., udenbys 24.2 Pct.; Gymnasiets Elevantal 9 mod 12 i forrige Femaar. Middelskolens Latinlinies 12, Engelskliniens 39 (mod 16 à 17 og 28 i forrige Femaar). I Femaaret har 11 af Skolens Disciple underkastet sig Examen artium og 55 Middelskolens Afgangseksamen. Lærernes Antal var ved Femaarets Begyndelse 13, ved dets Slutning 12. Indskrivnings- og Skolepengenes Beløb udgjorde i Femaaret gennemsnitlig Kr. 7 786 (mod Kr. 7 536 i forrige Femaar). Kommunens Bidrag har udgjort Kr. 3 000 og Statskassens Tilskud gennemsnitlig Kr. 24 634 (mod Kr. 27 963 i forrige Femaar).

Folkeskolens Omregulering overensstemmende med Loven 1889 blev gennemført ved Skoleaarets Begyndelse i August Maaned 1892. Som Følge heraf indgik Sløjdundervisningen som Led i Skolens Fagkreds. I Sløjdundervisningen deltager ogsaa Elever af den høiere Almenskole, dog i særskilte Partier, da disse Elever selv betaler Læreren. Lærerpersonalet i Folkeskolen er bleven forøget med 1 Lærer og 1 Lærerinde, hvortil kommer i Skoleaaret 1894—95 1 midlertidig Lærerinde. Lærerpersonalet bestaar af 4 Lærere og 3 Lærerinder. Ved Skolens Omregulering ansattes en Vagtmester. Elevantallet har været i 1891: 217, i 1892: 223, i 1893: 259, i 1894: 275 og i 1895: 265. Eleverne har været fordelt i 7 opadstigende Fællesklasser. Tilvæksten af Elevantallet har nødvendiggjort en Todeling af 3die Klasse i Aaret 1894—95, af 1ste Klasse i sidste Halvdel i samme Skoleaar og af 4de Klasse i 1895—96. Skolesøgningen har

gjennemgaaende været god. Disciplin og Orden maa siges at have været god. Den paa Grund af Jernbanebygningen stedfundne Tilstrømning af fremmede Arbeidere har dog virket noget forstyrrende paa god Orden. Nyt Lønningsregulativ traadte i Kraft 1 August 1892, og fra 1 August 1895 vedtoges et Lønstillæg for samtlige Lærere og Lærerinder — 100 Kr. for hver. Et Lærerbibliothek er oprettet, ligesom frit Bad er tilstaaet Skolebørnene fra Høsten 1895.

Fabrikdriften kan heller ikke nu siges at være betydelig her paa Stedet, nagtet der vistnok spores Fremgang i denne Henseende. Blandt de Anlæg, som i det forløbne Femaar er udvidede og derhos antages at drives med Fordel, maa nævnes: Mesna Brug, hvis Virksomhed især gaar ud paa Tilvirkning af Agerbrugsredskaber, Gudbrandsdalens Uldspinderi, hvis Bygninger ikke ubetydeligt er forøgede og udvidede, H. Hershaugs Frørenseri og Ben- og Barkmølle, G. Larsens Pibefabrik, for hvilken en ny Værkstedbygning er opført, et nyt Sagbrug og det forhen saakaldte Bjerkes Sag- og Møllebrug, hvilke nu drives af to Eiere i Fællesskab under Navnene Nymo og Brofoss Brug samt endelig Lillehammer Dampsag og Høvleri, som er beliggende paa Faabergs Grund, men hvis Kontor er paa Lillehammer, hvor Eierne ogsaa er bosatte.

I det nu forløbne Femaar er et Elektricitetsværk til Fremme af Belysning og Kraftoverføring oprettet paa Lillehammer. Senhøstes 1894 var Anlægget færdigt; det har kostet Kr. 32 800, hvortil Samlaget har bidraget det meste. Det Vandfald, hvorover Elektricitetsværket disponerer (den saakaldte Helvedesfos), er for den ene Halvdel, som tilhører Lillehammer Kommune, overladt Interessentskabet for Elektricitetsværket for en Afgift af Kr. 200 om Aaret, medens der for den anden Halvpart er indgaaet Overenskomst med Gaarden Lysgaards Eier. Gadebelysningen udføres ved 10 Buelamper og 12 Glødelamper, dog vil Lampernes Antal med det første blive forøget. Elektrisk Belysning er desuden nu anvendt, foruden ved Jernbanestationen, ved Sparebanklokalet og ved Mesna Brug — tillige i de fleste Butiker og Hoteller samt derhos i mange Værksteder og Privatboliger i Byen. Den elektriske Strøm anvendes ogsaa til Drivkraft for et Meieri, et Pøsemageri, en Mineralvandfabrik og to Bogtrykkerier. Elektricitetsværket drives af et Aktieselskab, men kan efter 10 Aars Forløb indløses af Lillehammer Kommune.

Høsten 1894 blev Jernbaneanlægget Hamar—Lillehammer—Tretten fuldført. Dette Jernbaneanlæg, til hvilket fra Lillehammer er bidraget Kr. 200 000, har tilfredsstillet et her stærkt følt Savn til et tidsmæssigt Samfærseisemiddel, fornemlig i den lange Vintertid, da Dampskibsfarten ophører. Et andet Spørgsmaal er det, hvilken Indflydelse Jernbaneanlægget vil udøve paa Byens Handelsforbindelser fornemlig med Gudbrandsdalen. Det er endnu fortidligt at udtale en bestemt Formening derom, hvilken først kan opgjøres, naar Jernbanen aabnes til Sel, hvilket efter al Sandsynlighed vil ske i indeværende Aars Høst. Enkelte

af de større Handelsmænd synes allerede nu at spore en Tilbagegang, medens andre tror at opdage lidt Fremgang. Imidlertid synes der dog at raade Enighed om, at Jernbaneanlægget ikke vil bringe Handelsstanden Fordele, som staar i Forhold til det store Bidrag, som er ydet fra Byens Side. Ved Siden af den lettere Kommunikation, som er en Følge af Jernbanen, er i Femaarets Løb Telefonvæsenet udvidet baade i Nord og Syd og ogsaa til Landdistrikterne, saaledes at man dels ved Telegrafan, dels ved Telefonen kan sætte sig i let og hurtig Forbindelse med Udenverdenen.

Der er i det forløbne Femaar udrettet meget til Byens Forskjønnelse. Dette skyldes fornemlig Selskabet for Lillehammer Bys Vel, i hvis Spidse staar en interesseret og energisk Formand, som i denne Henseende har indlagt sig megen Fortjeneste. Tidligere Parkanlæg tilhørende Byen er saaledes udvidede og forskjønnede, hvortil Brændevinssamlaget har bidraget ikke ubetydeligt. Nye Bygninger er opførte og flere ældre er istandsatte og forskjønnede. Blandt nye Bygninger maa i Særdeleshed udhæves en Sparebank- og Festivitetsbygning, som først i indeværende Aars Foraars blev tagen i Brug. Bygningen er efter Alles enstemmige Dom dekoreret med megen Smag. Foruden Sparebank- og Festivitetslokale afgiver Bygningen 3 større Rum til Rets- og Kommunelokale. Den har elektrisk Belysning og opvarmes ved varm Luft. Bygningen er bekostet af Sparebanken, hvortil er bevilget Kr. 125 000.

Med Hensyn til Byens økonomiske Forholde bemærkes, at Skatteligningen for Femaaret udviser følgende Tal:

	Indtægt.	Formue.
1891	Kr. 684 840	Kr. 3 278 700
1892	- 670 780	- 3 416 300
1893	- 773 520	- 3 527 100
1894	- 832 080	- 3 547 200
1895	- 831 830	- 3 592 600

Disse Tal antyder en Fremgang; hvorvidt Fremgang virkelig har fundet Sted, er det vanskeligt at udtale sig om. Byens Gjæld i Femaaret stiller sig saaledes:

ved Udgangen af 1891	Kr. 33 100
- — - 1892	- 86 750
- — - 1893	- 105 200
- — - 1894	- 115 650
- — - 1895	- 117 600

Stigningen skriver sig fra Bevilgningerne til Jernbaneanlægget. En væsentlig Del dertil er desuden bevilget af Lillehammer Sparebank, nemlig Kr. 124 000. Skatteøret er i Femaaret steget, dog er det endnu ikke større end ca. 6.5. At Skattebyrden i Fremtiden vil blive større, har jeg Grund til at forudsætte. Saafremt Brændevinssamlaget bliver nedlagt og dersom Sparebanken ikke skulde kunne afse saa store Bidrag som tidligere, vil de kommunale Skatter sikkerlig

blive større, noget som ogsaa forøvrigt formenes at være en Følge af Tidsomstændighederne. Af Brændevinssamlagets Overskud har i Femaaret været anvendt ialt til forskellige Øiemed, fornemmelig i Byen, men ogsaa i Landdistrikterne Kr. 140 688.

Handelsstandens økonomiske Stilling maa — efter hvad Lillehammer Handelsforening har udtalt — i det væsentlige siges at være uforandret siden 1891. For de større Handlendes Vedkommende formenes Omsætningen aftaget, og den Formue, som Skatteligningen udviser, er hovedsagelig tidligere opsparet Kapital, medens neppe nogen saadan formenes erhvervet i de senere Aar. I de sidste Aar er der etableret flere mindre Forretninger, som imidlertid arbejder under stor Konkurrence og uden Kapital. Fem mindre Handlende har i Femaaret overleveret sine Boer til Konkursbehandling.

Byens Haandværkere formenes at have arbeidet under heldigere Forholde end tidligere. Enkelte af Haandværksstanden er anseede for særdeles Færdighed og Dygtighed.

Arbejdsklassens Kaar antages i Femaaret at være noget forbedret. Byens Fattige forpleies humanitært af Kommunen, som i den private Fattigpleie har virksom Understøttelse. Fattigdommens egentlige Elendighed, tør man ogsaa nu sige, ikke er kjendt her paa Stedet.

Med Hensyn til Ædruelighedstilstanden tror jeg med fuld Grund at kunne henholde mig til, hvad Stedets Ordfører har udtalt, nemlig, at Ædruelighed i de senere Aar her i Byen har havt god Fremgang. Der er fra Afholdsfolkenes Side, som her paa Stedet har 3 Foreninger, arbeidet meget for denne Sag, ligesom Kommunebestyrelsen ifjor fattede Beslutning om, at Ret til Smaasalgs af Vin, Mjød og Cider skulde gøres til Gjenstand for Bevilgning; ligeledes blev besluttet, at Salg af Øl og Vin skulde være forbudt efter Kl. 6 Efterm. Dagen før Søn- og Helligdage indtil den paafølgende Virkedags Morgen Kl. 8.

Noget autoriseret Kart over Byen havdes ikke, naar man ikke vil medregne et Kart, som blev optaget i 1827 ved Byanlæggets Oprettelse. Dette Kart var dog ganske uefterretteligt og dertil kommer, at man ved Kjøbstadens Oprettelse i 1842 fastsatte en mod Nord og Syd indskrænket Grænse for Kjøbstaden, ligesom man begik den Feil at bestemme Grænserne mod Nord og Syd ikke efter matematiske Linier, men efter vedkommende Gaardes Grænser, som er høist uregelmæssige og saaledes, at Grænsepunkterne paa enkelte Steder vanskelig kan paavises. Byens Regulering har været forbundet med Vanskelighed dels af den anførte Grund og dels af det formentlig mindre heldige Valg af Byens Beliggenhed fra først af. Der blev i Aaret 1895 truffet Foranstaltning til Optagelse af et Kart over Byen i $\frac{1}{1000}$ Maalestok, hvilket Kart nu er færdigt. Forslag til ny Reguleringsplan er derhos tillige færdigt fra Regulerings-

kommissionens Side, som nylig har indleveret samme til Kommunebestyrelsen til videre Fremsendelse til Approbation.

Lillehammer Byfogedkontor, 21 August 1896.

Mejdell.

Beretning

om Kjøbstaden Gjøviks økonomiske Tilstand i Femaaret 1891—1895.

I Femaaret har Byen gjort ganske betydelige Fremskridt. Folkemængden er forøget, Byens Territorium i stor Udstrækning bebygget, Vandtilførslen lettet ved udvidet Vandværk, Brandvæsenet forbedret, Husene bedre og bedre vedligeholdte, Gadenettet betydelig udvidet, Fabrikvirksomheden i stadig Fremgang, Lærerkrafterne ved Folkeskolen betydelig forøgede, og saaledes videre fremad i alle Retninger. Med Henviisning forøvrigt til min Beretning for Femaaret 1886—1890 opstilles følgende Talangivelser til nærmere Belysning af Forholdet.

1. Ved den i September 1895 optagne kommunale Tælling befandtes Folkemængden at udgjøre.....	1 920
Ved Tællingen i 1890	1 416

Altsaa Forøgelse 504

Ved Tællingen i September Maaned d. A. er den funden at være 2 231, regnet efter tilstedeværende Individer.

2. Gaardenes Antal var ved Udgangen af 1895.....	120
og ved Udgangen af 1890.....	86.

Altsaa tilkommet i Femaaret 34.

3. Assurancen for Gaardene i den almindelige Brandforsikringsindretning udgjorde 31 December 1895.....	Kr. 1 875 390
og ved Udgangen af 1890.	- 1 246 540.

Følgelig forøget med Kr. 628 850.

Byens Kirke, et større Høvleri med Sag og nogle Huse under Opførelse er forsikrede i private Indretninger. Nogen større Ildebrand er i Femaaret ikke indtruffet, kun et enkelt Hus er brændt.

4. Efter Ligningsprotokollen udgjorde — Statsskatten og Bygningsskatten fraregnet — den beregnede:

	Formue.	Indtægt.	Skat.
	Kr.	Kr.	Kr.
for 1891.....	982 700	444 240	14 500
- 1892.....	1 074 900	531 000	16 110
- 1893.....	1 353 800	521 955	16 970
- 1894.....	1 235 200	534 350	19 200
- 1895.....	1 392 000	605 400	20 000

Aarsagen til, at det til Udligning bestemte Skattebeløb har været forholdsvis lidet, ligger i den Støtte, som Byen har havt i Brændevinsafgiften og Næringsskatten af Samlaget for Brændevinshandel. Samlaget blev nedlagt ved Udgangen af 1895, og al Brændevinsafgift bortfalder for Fremtiden. Byens Gjæld er i Femaaret gaaet jevnt nedad.

5. Over Fattigbudgettet har man ikke havt Grund til at klage. Det har stillet sig saaledes:

for 1891	Kr. 2 200
- 1892	- 2 180
- 1893	- 2 650
- 1894	- 2 640
- 1895	- 3 200

Vistnok har Budgettet i de sidste Aar været i Stigende, men dette har sin Grund dels i Tilfældigheder med mere vedvarende Sygdom og dels i, at Understøttelsen har været ydet noget rundeligere end før. Betleriet har været i jevnt Aftagende.

Den Kauffeldtske Arbeidsstiftelse, som eies i Forening med Vardals Kommune, har vistnok været i Virksomhed i Femaaret, men Belægget fra Gjøvik har været meget ringe. De Trængende frygter denne Anstalt paa Grund af Indskrænkning i den fulde Frihed. Understøttelsen falder ogsaa i mange Tilfælde noget dyrere ved Anbringelse paa Anstalten end ved Forsørgelse i Byen.

Arbeidsfortjenesten har i Femaaret været jevn og forholdsvis meget god. Tjenerlønnen har været i Stigende, dog ikke betydelig.

6. Sundhedstilstanden har i Femaaret været noksaa god, naar undtages et enkelt Aar, hvori Byen blev hjemsøgt af en Difteritepidemi, som medførte flere Dødsfald.

En heldig Foranstaltning er iværksat med Engagement af 2 Diakonisser.

Man har havt Tanken henvendt paa Opførelse af et nyt Sygehus og paa Anlæg af et Epidemilazaret; men denne Tanke er endnu ikke kommet til Udførelse.

7. Samlaget for Brændevinshandel har ogsaa i det forløbne Femaar været bestyret med Omhu med 1 Udsalgssted og 3 Udskjækningssteder. Det er som anført nu nedlagt.

Ædruelighedstilstanden har, uagtet Afholdsselskabernes ihærdige Virksomhed, ikke været bedre end før. Udskeielser blandt Byens og Omegnens forholdsvis store Fabrikbefolkning har desværre ikke været saa sjeldne.

Antallet af Rettigheder til Udskjækning af Øl, Vin, Mjød og Cider har gjennem det hele Femaar været fastholdt med 4, og ligesaa Bestemmelsen om Indskrækning af Tiden, hvori Udskjækning kunde foregaa. Men Afgiften af nævnte Rettigheder har været forhøiet til 800 Kr. (fra 1 Januar 1896 til 1 200 Kr. — med yderligere Indskrækning i Tiden).

8. Handelsomsætningen maa være ikke lidet forøget, da Antallet af Handelsborgere suksessivt er gaaet op fra 12 til 19.

3 Fedevarehandlere og 3 Modehandlerinder.

Tuskhandelen antages dog ikke at have været i Tiltagende.

Nogen Handelsforening har ikke været i Virksomhed.

Angaaende Gjenstandene for Handelsomsætningen specielt med Hensyn til Smaaindustrien henvises til Indberetningen for Femaaret 1886—1890.

9. Haandværkernes Antal opgaves ved forrige Indberetning til 56. Deres Antal er i sidste Femaar omtrent fordoblet, ligesaa Antallet af Svende og Dreng. Et Møbelsnedkeri har oparbejdet et noksaa smukt og vel udstyret Lager. Haandværkerne har i det Hele taget gjort gode Fremskridt.

Haandværkerforeningen er atter kommet tillive med voksende Medlemsantal.

10. Af nye Fabriker er i Femaaret tilkommet et Støberi med mekanisk Værksted, en Dampsag med Høvleri og af andre industrielle Anlæg en Vognfabrik, et Dampfarveri og et Dampgarveri.

11. Gjøviks Sparebank eiede ved Udgangen af 1890..... Kr. 47 119
Dens eget Fond var ved Udgangen af 1895 gaaet op til - 77 729

Altsaa forøget med Kr. 30 610

Ved Udgangen af Aaret 1890 udgjorde Bankens Forvaltningskapital

Kr. 722 666

Ved Udgangen af 1895 var den - 1 197 064

Den er i Femaaret følgelig forøget med Kr. 474 398
eller i Gjennemsnit aarlig Kr. 94 880,

12. Antallet af solgte faste Eiendomme i Femaaret har været 82 for en samlet Kjøbesum af 302 733 Kr.

Beløbet af thinglæste Heftelser har udgjort	Kr. 716 467
og af aflæste Heftelser	- 407 097

Pantegjælden skulde altsaa være forøget med Kr. 309 370, men det maa antages, at der er afbetalt flere Heftelser, end der er aflæst.

Ingen Tvangsauktioner er afholdt i Femaaret.

Antallet af Exekutioner har i Femaaret udgjort 20 for et samlet Beløb af Kr. 17 257.97 og af Udpantninger 667 for et samlet Beløb Kr. 18 681.43, hvoraf for Skatter 590 for samlet Beløb Kr. 15 082.07.

13. Enkelte af Byens Indvaanere driver nogle Byløkker som Binaering eller maaske mere som en Fornøielse eller Behagelighed. Fiskeriet i Mjøsen har ikke været af nogen Betydning. Elven er, som i min forrige Beretning anført, uskikket for Fiskeri, naar undtages paa enkelte Tider af Aaret, naar Vandet ikke er grunset eller forurenset ved Tømmerflødning eller Affald fra Fabrikerne.

14. 3 mindre Dampskibe, som eies af et Interessentskab i Byen, har ogsaa i sidste Femaar været i Drift med Befordring, væsentlig af Varer og Tømmer, men tildels ogsaa paa den bedste Sommertid med et ikke ubetydeligt Antal Lystreisende.

Af Brygger er intet nyt Anlæg tilkommet.

15. Antallet af Børn i Byens Folkeskoler var ved Udgangen af 1895 steget op til henimod 300. Det er en Selvfølge, at Lærerkrafterne har maattet forøges. Der er nu 5 Lærere og 6 Lærerinder ved Skolen. En Klasse for videregaaende Undervisning er i Femaaret tilknyttet Skolen.

Middelskolen med 2 Lærere og 1 Lærerinde har i Femaaret ikke havt fuldt ud den Søgning, som man kunde have ventet; men i indeværende Aar er Elevantallet gaaet op til over 30.

En Lærerinde har drevet en Privatskole, som forbereder Undervisningen til Middelskolen.

16. Ved Byens Vandbassin er i Femaarets Løb plantet Alléer og Lysthuse og anlagt Spadsergange. En Vogterbolig er opført. Byens Park har været vel vedligeholdt.

Tiltalte ved Retten eller efter Forelæg har været:

i 1891	5
- 1892	14
- 1893	6
- 1894	0
- 1895	3

Tilsammen 28,

hvoraf ingen for grovere Forbrydelse. For Betleri har kun 4 været straffede.

De Tiltalte eller Straffede har saaledes været i betydeligt Aftagende. For det foregaaende Femaar var Antallet 72.

G j ø v i k M a g i s t r a t , 31 December 1896.

S o m m e r f e l d t .

VI.

Buskerud Amt.

Underdanigst Beretning

om Buskerud Amts økonomiske Tilstand i Femaaret 1891—1893.

Amtets Udstrækning og Folkemængde.

Amtets Fladeindhold har siden 1890 ingen Forandring undergaaet. Det udgjør 14 996.85 km², hvoraf Landdistriktet indtager 14 925.54 og Amtets 4 Byer tilsammen 71.31 km².

Den samlede tilstedeværende Folkemængde udgjorde efter den sidste Folketælling, 1 Januar 1891: 105 203, hvoraf paa Landdistriktet kom 77 534 og paa Byerne 27 669.

Den samlede hjemmehørende Folkemængde udgjorde ved nævnte Tidspunkt 104 769, hvoraf paa Landdistriktet kom 76 883 og paa Byerne 27 886.

Det samlede Antal af udvandrede Personer i det forløbne Femaar udgjør for Landdistriktet 2 241 og for Byerne 810.

I forrige Femaar (1886—1890) udvandrede fra Landdistriktet tilsammen 3 240 og fra Byerne tilsammen 1 284 Personer.

Udvandringen har saaledes været adskillig mindre i den forløbne Femaarsperiode end i den forrige.

Overskuddet af Født i Landdistriktet udgjorde i Femaaret 4 919 mod 5 069 i forrige Femaar.

I Byerne var de Fødtes (Levendefødtes) Antal 2 367 flere end Antallet af Dødsfald.

A. Landdistriktet.

I. Jordbrug.

Ved Udgangen af Aaret 1895 fandtes i Amtet 14 914 særskilt skyldsatte Brug med en samlet Matrikulskyld af Mark 36 100.84.

Ved Udgangen af forrige Femaarsperiode 1890 var Brugenes Antal 13 963 med en samlet Skyld af Mark 36 100.07.

I det sidste Femaar er saaledes Brugenes Antal forøget med 951 eller ca. 6.8 Pct.

Forøgelsen i næst foregaaende Periode udgjorde 447 Brug eller ca. 3.3 Pct. Udstykningen har i den forløbne Femaarsperiode været størst i Buskerud Fogderi, hvor Tilvæksten af Brug udgjør næsten 10 Pct. (eller 596 Brug).

I forrige Femaar udgjorde Forøgelsen af Brug for dette Fogderi kun 1.89 Pct. (111 Brug). I de øvrige Fogderier er Udstykningen foregaaet nogenlunde i samme Grad som i forrige Femaar. I Ringerikes, Hallingdals og Numedal og Sandsvær Fogderier er saaledes Brugenes Antal forøget med henholdsvis 98, 197 og 60 eller henholdsvis 5.2, 5.4 og 2.5 Pct.

Gjennemsnitsskylden pr. Brug udgjorde ved Udgangen af 1890 og 1895:

Fogderier.	1890.	1895.
Buskerud	Mark 3.04	Mark 2.77
Ringerike	— 4.12	— 3.91
Hallingdal	— 1.46	— 1.39
Numedal og Sandsvær	— 1.97	— 1.92
For det hele Amt	Mark 2.64	Mark 2.42

Gjennemsnittsprisen paa Landeiendomme har for de fleste Distrikters Vedkommende været endel høiere i det forløbne Femaar end i det foregaaende, saaledes som det vil fremgaa af nedenstaaende Tabel:

Fogderier.	Gjennemsnittspris pr. Skyldmark:	
	1886—1890.	1891—1895.
	Kr.	Kr.
Buskerud	1 757	1 873
Ringerike	2 031	1 668
Hallingdal	1 581	1 737
Numedal og Sandsvær	2 008	2 106
Amtet	1 791	1 865

Høstens Udfald i Femaaret kan i Korthed betegnes saaledes:

I 1891 var Udbyttet i det Hele som i et Middelsaar, omend Produkternes Beskaffenhed tildels blev mindre god paa Grund af den regnfulde Eftersommer. Vaarsæden lykkedes dog mindre godt, navnlig i Buskerud Fogderi. Heller ikke Poteterne kastede saa meget af sig som vanligt.

I 1892 var Udbyttet noget over et Middelsaar. Man havde godt Veir under Indhøstningsarbeidet, og Produkternes Beskaffenhed blev god. Dette gjælder dog ikke fuldt ud Hallingdal og Numedal og Sandsvær Fogderier. Kornhøsten, især Rugen, lykkedes mindre godt i Ringerike og Buskerud. Udbyttet af Sæterbedriften var noget knapt i Hallingdal.

I 1893 havde man et godt Aar. Af Hø blev der ikke meget, men Kvaliteten var god. Kornhøsten lykkedes over Forventning, Vintersæden dog mindst. Poteterne gav næsten overalt en god og Sæterbedriften tildels en udmærket Afkastning.

I 1894 var Aaret middels godt. Høhøsten gav et tilfredsstillende Udbytte, hvorimod Kornhøsten ikke lykkedes fuldt saa godt, især Vintersæden. Kvaliteten var dog god. Potetavlingen var som i almindelige Aar. Sæterbedriften gav et ganske godt Udbytte.

I 1895 havde man et knapt Middelsaar. Hømængden var rigelig, men Kvaliteten var mindre god. Kornet gav saagodtsom overalt en mindre god Høst. I Dagalid og Opdal blev Kornet ikke modent.

Heller ikke Poteterne naaede op til et Middelsaars Udbytte, hvortil kom, at Sygdom var temmelig almindelig udbredt. I Dele af Numedal og Sandsvær Fogderi var Potethøsten næsten mislykket. Udbyttet af Sæterbedriften var tilfredsstillende.

I tabellarisk Form er Høstens Udfald i de aarlige Beretninger angivet saaledes gennemsnitlig for samtlige Sædarter for hvert af Amtets Fogderier:

(Tallet 1 betegner Middelshøst, 1.50 Kronaar og 0.50 Uaar):

A a r .	Buskerud.	Ringerike.	Hallingdal.	Numedal og Sandsvær.	Amtet.
1891.....	0.94	0.98	1.03	1.06	1.00
1892.....	1.08	1.01	1.00	1.04	1.05
1893.....	1.05	1.05	1.07	1.08	1.06
1894.....	1.01	1.00	1.03	1.03	1.00
1895.....	1.02	0.94	0.91	0.94	0.95

Oprydning af Nyland har ikke fundet Sted i nogen nævneværdig Udstrækning i Femaaret. Forøvrigt er Jordbrugsbedriften i det Hele gaaet

fremad. Dette gjælder særlig Slettebygderne i Ringerike og Buskerud Fogderier, hvor de naturlige Betingelser for et lønværdigt Jordbrug i rigt Mon er tilstede og hvor Afsætningsforholdene er gode.

I disse Bygder forekommer saaledes tidsmæssige Maskiner og andre hensigtsmæssige Jordbrugsredskaber i et temmeligt stort Antal, hvorhos Anvendelse af kunstig og en bedre Udnyttelse af den naturlige Gjødelse er i Fremgang.

Ogsaa i Fjeldbygderne er i disse Henseender sporet adskilligt Fremskridt, omend Terrænets Beskaffenhed her selvfølgelig lægger Hindringer i Veien for en mere rationel Jordbrugsdrift og navnlig vanskeliggjør og paa flere Steder tildels umuliggjør Anvendelsen af moderne Jordbrugsmaskiner.

Saagodtsom over det hele Amt mærkes der en, omend svag, Tendens til Udvidelse af Foderavlen og Indskrænkning af Kornavlen. Denne Tendens er navnlig merkbar i Hallingdal Fogderi og tildels i Numedal.

Dyrkning af Rodfrugter til Foder, navnlig Turnips, er i enkelte af Fladbygderne tiltaget noget. I Fjeldbygderne dyrkes Turnips næsten ikke.

Dyrkning af Engfrø er almindelig i flere af de større Bygder i Buskerud Fogderi og i Ringerike og er paa disse Steder ogsaa i Tiltagende.

I Hallingdal og Numedal og Sandsvær Fogderier, og særlig i disse Fogderiers øvre Distrikter, er Dyrkning af Engfrø derimod fremdeles kun af forsvindende Betydning.

Af Damptærskemaskiner var der i Femaaret i Røken 1, i Lier 1, i Norderhov 3 og i Hole 3 eller tilsammen i Amtet 8.

I forrige Femaar var Antallet 9 (idet der foruden paa de nævnte Steder tillige fandtes en saadan Maskine i Modum).

Den gennemsnitlige Udsæd og Avl pr. Maal (10 Ar) samt Foldigheden stiller sig saaledes for de i Amtet dyrkede Kulturplanter:

(Se Tabellen næste Side.)

Efterstaaende Opgave fremviser ingen væsentlig Forskjel fra den tilsvarende Opgave for forrige Periode, naar undtages, at Rugens Foldighed synes at have været betydelig mindre i det forløbne Femaar end i det næst foregaaende. Denne Forskjel hidrører navnlig fra Opgaverne for Hallingdal Fogderi, for hvis Vedkommende Rugavlen dog er af ringe Betydning.

Kornsorter m. v.	1891—1895.													1886—1890.
	Buskerud Fogderi.			Ringerike Fogderi.			Hallingdal Fogderi.			Numedal og Sandsvær Fogderi.			Amtet.	Amtet.
	Udsæd.	Avl.	Foldighed.	Udsæd.	Avl.	Foldighed.	Udsæd.	Avl.	Foldighed.	Udsæd.	Avl.	Foldighed.	Foldighed.	Foldighed.
	Liter.	Liter.		Liter.	Liter.		Liter.	Liter.		Liter.	Liter.			
Hvede	23	214	8.57	29	210	8	-	-	-	25	197	8	8.19	8.64
Rug.....	18	236	12.22	18	224	13	24	155	6.5	23	202	9	10.18	12.67
Byg	23	282	11.7	28	245	9	35	248	7	30	253	8.5	9.05	8.48
Blandkorn	32	277	9	34	287	9	38	245	6	36	267	7.5	7.88	8.25
Havre	38.4	297	8.1	36	302	9	40	231	6	43	286	6.5	7.40	7.11
Erter.....	29.6	176	6	33	208	7	37	142	4	25	150	6	5.80	5.46
Poteter	295	2 042	6.9	270	1 765	7	246	1 955	8	257	1 898	7.3	7.30	7.50
	Kg.	Kg.		Kg.	Kg.		Kg.	Kg.		Kg.	Kg.			
Græsfør	2.5	306	-	2.6	302	-	2.7	293	-	3.4	304	-	-	-

Buskerud Amt.

Gjennemsnittsprisen paa de forskjellige Kornsorter pr. hl. har i 1891—1895 været:

Kornsorter m. v.	Buskerud Fogderi.	Ringerike Fogderi.	Hallingdal Fogderi.	Numedal og Sandsvær Fogderi.	Amtet.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Hvede	11.30	12.88	-	12.86	12.35
Rug	10.14	11.20	10.57	11.47	10.85
Byg	7.87	8.84	8.39	8.92	8.50
Blandkorn	7.38	7.07	7.04	7.65	7.28
Havre	6.18	6.48	5.74	6.47	6.22
Erter	13.34	11.16	10.75	16.30	12.89
Poteter	3.50	3.13	2.37	3.48	3.02

Af Landbrugsmaskiner forefandtes i 1890: 1 179 Slaa- og Meiemaskiner samt 116 Radsaamaskiner.

Maskinernes Antal ved Udgangen af 1895 kan ikke opgives, men antages at være forøget. Navnlig er Antallet af Slaa- og Meiemaskiner i de fleste Distrikter bleven betydelig forøget. Som allerede nævnt var der i 1895 8 Damp-tærskemaskiner i Distriktet.

I det offentlige Udskiftningsvæsens Tjeneste har ogsaa i den forløbne Femaarsperiode foruden den fast ansatte Formand virket en med særskilt Bemyndigelse udrustet Formand.

Til Belysning af, i hvilken Udstrækning Udskiftningsarbeidet er foregaaet, hidsættes følgende Tabel:

A a r.	Antal Forretninger.	Antal Lodder.	Indmark.	Udmark.
			Ar.	Ar.
1891	10	92	7 468	128 563
1892	11	68	3 014	68 634
1893	8	77	7 884	503 127
1894	25	100	44 188	85 617
1895	37	156	31 742	402 161
Sum	91	493	94 296	1 188 102

Af offentlige Foranstaltninger til Landbrugets Fremme kan nævnes, at der ogsaa i den forløbne Periode har virket en med Bidrag af Staten ansat Amtsgonom, hvis Bistand har været søgt af Amtets Gaardbrugere i stedse stigende Udstrækning.

Amtets Landhusholdningsselskab, der i Løbet af Femaarsperioden har faaet sit samlede Stats- og Amtsbidrag forhøiet fra Kr. 1 600 til Kr. 5 000 aarlig, har fortsat sin Virksomhed til Fremme af Jordbruget paa samme Maade som tidligere. Et i 1891 af Selskabet istandbragt Fællesindkjøb af kunstige Gjødningsstoffer m. v. vandt ikke tilstrækkelig Tilslutning blandt Amtets Gaardbrugere og maatte derfor i 1894 igjen opgives. Dette samme var Tilfældet med et med Bidrag ogsaa fra nogle andre Amters Landhusholdningsselskaber understøttet Fæstekontor for Landmænd.

Den i forrige Beretning omhandlede Landbrugslærlingeinstitution har været opretholdt i Femaaret og har i det Hele taget været omfattet med Interesse af Amtets Gaardbrugere. Den samlede Bevilgning dertil er forøget fra Kr. 3 000 til Kr. 4 000 aarlig. Af dette Beløb udredes som fast Tilskud til vedkommende Skole Kr. 1 800 aarlig, hvorfor indtil 12 Lærlinge i Vinterhalvaaret meddeles Undervisning. Resten af Beløbet uddeles som Stipendier til Læringerne, nemlig med 8 paa 200 Kr. og 4 paa 150 Kr.

I 1891 uddeltes disse Stipendier, som hver Gang gjælder for 2 Aar, til 4, i 1892 til 4, i 1893 til 5, i 1894 til 6 og i 1895 til 7 antagne Læringer.

Forøvrigt har Landhusholdningsselskabet i denne Periode som tidligere søgt at virke for Jordbrugsbedriftens Udvikling og til Støtte og Gavn for Gaardbrugerne, navnlig ved at yde Bidrag, dels til de under Selskabet virkende engere Foreninger, dels til enkelte Personer til Istandbringelse af gavnlige Foranstaltninger i forskjellige Retninger, saasom Dyrskuer, Fjæsskuer, Okseskuer, Udstillinger af forskjellig Art, ved Uddeling af Stipendier, ved Fordeling af Jordbrugsskrifter m. m.

2. Fædrift.

I det store og hele taget maa det vistnok siges, at denne Næringsvei ogsaa i det forløbne Femaar har gjort Fremskridt, omend Forbedringer paa mange Steder tiltrods for ihærdige og vedholdende Foranstaltninger fra det Offentliges Side har havt særdeles vanskeligt for at vinde Indpas. Dette gjælder navnlig de mere afsidesliggende Fjeldbygder, hvor en Forandring i det vante Stel er mest paakrævet, dels fordi dette i og for sig staar paa et temmelig lavt Standpunkt, dels fordi Udbyttet af Kvæget er Befolkningens hovedsagelige Næringskilde. Vistnok er Aarsagen til den ringe Fremgang for endel at søge i Befolkningens Mangel paa økonomisk Evne til uden Savn at bestride de med de paakrævede Reformers forbundne Udgifter, men den Mangel paa Interesse for et forbedret Husdyrstel og hvad dermed staar i Forbindelse, som hyppig lægges for Dagen, har utvivlsomt ogsaa for en ikke ringe Del sin Grund deri, at den rette Forstaaelse af Betydningen af et rationelt drevet Husdyrsbrug endnu ikke har vundet tilstrækkelig Indgang.

Baade i Hallingdal og Numedal drives Kvægavl i stor Udstrækning, idet man ikke alene ved Avl erstatter sine udlevede Dyr, men der sælges ogsaa adskilligt Kvæg til Driftehandlere, der om Høsten sælger dem i Slettebygderne og i Byerne.

Nogen udbredt Planmæssighed i Kvægavlen gjør sig dog endnu ikke synderlig gjældende, idet man paa flere Steder, hvor man ikke tillægger nok for eget Brug, gjerne rekruterer sin Besætning med Dyr af forskellige Racer, saasom ved Indkjøb af Telemarks-, Ayrshire-, Angler- og saakaldte Svenskekjør.

Paa Kvægstillingerne forekommer derfor sjelden Gaardsbesætninger med den Ensartethed i Bygningsformer, at de kan blive bedømte som Samlinger med fælles Racemærker.

Da det imidlertid fra sagkyndigt Hold stadig fremhæves, at ethvert Distrikt saavidt muligt bør søge at opelske en stedegen Kvægstamme, og at de Distrikter, der har en særlig Kvægrace, hvilket for dette Amts Vedkommende navnlig gjælder Hallingdal, bør søge at holde denne ren, tør det haabes, at Arbeidet derfor snart vil blive mere paaagtet.

Forøvrigt er der i Femaaret udfoldet en ikke ringe Virksomhed for at skaffe gode Avlsokser og gode Melkekjør. Der er med Statsbidrag oprettet en hel Række af Okseholds- eller Kvægavlsforeninger, som har indkjøbt og udstationeret Avlsokser og givet Regler for Udkaaring og Mærkning af Stamkvæg.

For at afhjælpe Mangelen paa skikkede Avlsokser, har der i de senere Aar af Perioden rundt omkring i Bygderne været afholdt Okseskuer.

Om Resultaterne af disse Bestræbelser er det imidlertid endnu for tidligt at udtale nogen Mening.

Kreaturstellet har paa mange Steder gjort Fremgang. Paa de større Gaarde er Stellet saavel i Henseende til Fodring, Røgt og Renslighed som med Hensyn til Fjøsenes Indretning saaledes nu gennemgaaende godt.

Hos de mange mindre Eiendomsbesiddere navnlig i Fjeldtrakterne er det derimod paa langt nær, som det skulde og burde være. Der gives Steder, hvor det ser ud til, at der skal en lang Aarrække til, inden Befolkningen faar Forstaaelse af Fordelene ved et velordnet Husdyrstel, ligesom den ringe økonomiske Evne naturligvis ogsaa lægger store Hindringer i Veien for at følge med i Udviklingen, selv om Villien kan være god. Den gamle og skadelige Skik at sætte Kalvene paa en Hjel under Taget er i Aftagende og det samme gjælder ogsaa den Uskik at lade Kvæget gaa ude om Vinteren for at «bite Beit».

Fodringen af Kreaturerne er i Fjelddistrikterne nu nogenlunde tilstrækkelig, om den endnu paa flere Steder gjerne bliver knap paa Grund af, at Besætningens Størrelse ikke staar i det rette Forhold til Fodermængden. Man er nemlig tilbøielig til at holde saa mange Kjør som muligt i Vintertiden for om Sommeren at kunne producere des mere Smør og Ost.

En væsentlig Hindring for Gjennemførelse af et tidsmæssigt Husdyrstel er de gamle trange, mørke og dunstfulde Fjøs, der er endnu hyppig forekommende, navnlig i Hallingdal og Numedal. Paa mange Steder er Fjøsene uden Vinduer

eller alene forsynet med Glugger, der er tættet med Halm. Man faar dog haabe, at disse for Dyrenes Sundhedstilstand skadelige Bygninger, eftersom Ælden gjør sin Ret gjældende, vil blive erstattede af mere tidsmæssige Kreaturstalde, da deres U hensigtsmæssighed nu turde være nogenlunde almindelig erkjendt.

Paa Sætrene er Fjøsene om muligt endnu tarveligere; paa mange Steder haves intet Fjøs.

Paa Steder, hvor Fæhusene staar paa det ovenfor beskrevne primitive Standpunkt, lader i Regelen Pleien og Røgten af Kreaturerne meget tilbage at ønske. Hudpleien er i Almindelighed forsømt, hvorom den store Udbredelse af Ringorme og andre Hudlidelser afgiver Vidnesbyrd. I den sidste Tid er dog mange begyndt at faa Øinene aabne for Nyttens og Nødvendigheden af Renholdelse af Dyrene. Saaledes er Arsenikvaskninger i de sidste Par Aar udført i temmelig stor Udstrækning i de øvre Bygder, særlig i Hol.

Paa andre Steder, hvor Fjøsene er tidsmæssig indrettede og Forholdene i det Hele er større, erholder Kreaturerne som Regel en god Pleie.

Fremgangsmaaden ved Tillavningen af Smør og Ost staar endnu udenfor de egentlige Meieridistrikter paa et lidet fremskredet Standpunkt. Nogen Fremgang er der dog at spore. Saaledes anvendes paa mange Steder i Hallingdal Koldtvandsmetoden, men da Is i Regelen ikke benyttes, bliver Udbyttet gjerne daarligt.

Man er saa smaat begyndt at faa Øinene op for Separatorernes Nytte og ikke faa af disse Apparater er anskaffede opover Dalene. Ved Hjælp af disse Apparater i Forbindelse med Udnyttelse af de gode Vandkilder, som i Regelen findes paa Sætrene og Gaardene, og især naar der anskaffes bedre Sæterhuse og Kreaturstalde, tør man nære Haab om, at der fra Fjeldbygderne om nogen Tid vil kunne leveres meget godt Smør og god Ost.

Landhusholdningsselskabet har i Femaaret havt to Meiersker i Virksomhed, hvoraf den ene har virket i Numedal og Sandsvær og tildels i Sigdal og Eggedal og den anden i Hallingdal.

I Numedal havde Meiersken nogenlunde god Søgning, men i Hallingdal har hendes Bistand været lidet benyttet. I 1894 forsøgte man saaledes paa en af Sætrene i Gol at oprette en Sæterskole, men der meldte sig ikke en eneste Elev, uagtet der tilstodes fri Skole og frit Ophold. I 1895 holdtes derfor ogsaa Amtsmeierskeposten ubesat.

I Sandsvær var der i 1891 sat i Drift 2 nye tidsmæssige Ysterier. I nævnte Distrikt haves derefter ialt 5 Meierier, hvoraf et større Schweizer-Ysteri.

I Flesberg er 2 Smørmeierier oprettede, nemlig et i Lyngdal og et i Hommeliskogen.

I 1894 anlagdes et nyt Meieri paa Sønsteby i Modum. Ved dette benyttes elektrisk Drivkraft og elektrisk Lys (antagelig det første elektriske Meieri i Landet).

Hesteavlen er paa de fleste Steder af mindre Betydning og der avles paa langt nær ikke saa mange Heste, som der behøves til Jordbruget og Skogbedriften. Der indkøbes saaledes en stor Del Heste dels som fuldt udviklede Dyr, dels som 2 til 3 Aar gamle Foler. I Hallingdal køber man i Regelen sine Heste fra Bergens Stift. I Ringerike har Hesteavlen i de sidste Par Aar taget lidt Opsving, hvortil Aarsagen antagelig er at søge i de høiere Hestepreiser og den forholdsvis store Efterspørgsel efter militære Tjenesteheste.

I Øvre Eker, Eggedal og Hole indkøbes der ifølge Lensmændenes Meddelelser ikke længere Heste til Bygdens Forsyning.

For Landhusholdningsselskabets Regning har der været holdt en Avlshingst og været drevet en Hesteavls- og Hingstfølsæter. Høsten 1895 indkøbtes for Amtets Regning og med Statsbidrag en Avlshingst paa Hesteudstillingen i Lillehammer til en Pris 4 000 Kr.

Til Personer, der ønskede at uddanne sig i Hovbeslag, har Landhusholdningsselskabet uddelt endel Stipendier.

Faareavl drives i nogen Udstrækning i Aal og Hol, hvorfra ikke faa Dyr om Høsten udføres til Slettebygderne og Byerne. Paa de øvrige Steder er Faareavlen i Aftagende, maaske med Undtagelse af Opdal i Numedal, idet man som Regel finder, at det svarer bedre Regning at indføre Uld fra Vestlandet end selv at producere den.

Svineavlen tog i 1891 et raskt Opsving i Ringerike, hvilket vel for en væsentlig Del skyldtes det nyoprettede Svineslagteri i Kristiania. Flere lagde sig til gode Avlsdyr af Yorkshireracen og der byggedes nye tidsmæssige Svinestalde. Interessen tabte sig imidlertid snart, da Bedriften ikke ansaaes tilstrækkelig lønnende.

Forøvrigt drives ikke Svineavl i synderlig Udstrækning i Amtet. Dog spores der paa de fleste Steder Fremgang, omend denne er ringe, kanske med Undtagelse af Nedre Eker, Sigdal og Norderhov. Paa flere Steder købes de Svin, der opales til Slagt, som ganske smaa Unger af omreisende Grisehandlere, navnlig fra Hadeland, Toten og Hedemarken.

Landhusholdningsselskabet har som sædvanligt bevilget endel Bidrag til Indkøb af Avlsgrise i enkelte Distrikter, saaledes Lier og Hol.

Gjedefholdet er paa flere Steder, hvor det tidligere var af nogen Betydning, adskillig indskrænket, saaledes i Numedal. Alene i Hol i Hallingdal har Gjeden nogen større Udbredelse og her findes mange tildels vakre Dyr.

Sundhedstilstanden blandt Husdyrene har i Femaaret i de fleste Distrikter været god. Alene i Numedal og Sandsvær har der været Sygdomme af større Udbredelse, nemlig Kværke og Luftveiskatarrh blandt Hesten.

Af offentlige Foranstaltninger til Fremme af den her omhandlede Næringsvei, som ikke ovenfor er nævnt, kan anføres, at Landhusholdningsselskabet i 1893 bevilgede 300 Kr. til Uddannelse af en Meierist.

Offentlige Udstillinger med Statsbidrag er som sædvanlig afholdt hvert Aar paa Kongsberg og i en af de hallingdalske og en af de numedalske Bygder. Paa de sidste Steder har med Kvægudstillingen været kombineret Smør- og Osteudstilling. Fra 1895 afholdes tillige aarlige Kvægudstillinger med Statsbidrag i Ringerike og paa Hougsund i Øvre Eker.

I 1891 afholdtes Fjæsskue i Sandsvær. Der undersøgtes 66 Fjøs med tilsammen 653 Stykker Storfæ og uddeltes 24 Budeiepræmier. Ogsaa i 1892 afholdtes Fjæsskuer i samme Distrikt samt Dyrskue i Sigdal. I 1893 afholdtes Fjæsskuer i Hol, hvor næsten samtlige Fjøs undersøgtes (ca. 251 Fjøs med 1 846 Stykker Storfæ og 3 013 Stykker Smaafæ).

I Lier holdtes Udstilling af Kvæg, Faar, Svin, Høns og Haveprodukter i Aarene 1891 og 1894. I 1895 afholdtes Dyrskue i Røken.

Oksekskuer holdtes i 1895 i Gol, Hemsedal, Torpe, Aal, Hol og Ustedalen, paa hvilke Steder tilsammen 85 Okser udstilledes.

Kreatureernes gjennemsnitlige Værdi pr. Stykke i de enkelte Fogderier samt i det hele Amt har efter Lensmændenes Opgaver udgjort i 1895:

	Buskerud Fogderi.	Ringerike Fogderi.	Hallingdal Fogderi	Numedal og Sandsvær Fogderi.	Amtet.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Arbeidsheste	320	322	264	260	297
Okser	104	104	78	97	98
Kjør	105	105	84	98	100
Ungnøt	56	59	46	59	56
Kalve	13	12	12	13	13
Voksne Faar	12	12	12	11	12
— Gjeder	11	10	12	11	11
— Svin	80	82	49	81	75
— Rensdyr	-	-	25	22	23

Til Sammenligning hidsættes den tilsvarende Opgave for 1890 (Rensdyr var dengang ikke medtaget):

	Buskerud Fogderi.	Ringerike Fogderi.	Hallingdal Fogderi.	Numedal og Sandsvær Fogderi.	Amtet.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Arbeidsheste	274	313	225	238	263.2
Okser	110	99	71	93	98.4
Kjør	101	105	88	98	99.3
Ungnøt	61	59	44	54	55.9
Kalve	12	11	13	12	12
Voksne Faar	12	12	13	10	11.9
— Gjeder	11	10	14	11	11.6
— Svin	80	93	49	75	76.7

Kreaturpriserne har, som det vil sees, holdt sig væsentlig uforandret. Dog er Gjennemsnittsprisen paa Arbeidsheste for det hele Amt steget ikke lidet, nemlig fra Kr. 263 til Kr. 297.

Det gjennemsnitlige Melkeudbytte pr. Ko i 1895 vil fremgaa af nedenstaaende Tabel, der er bygget paa de fra Lensmændene modtagne Opgaver:

Distrikter.	Hos de mere frem- skredne Gaard- brugere.	Over- hovedet i Herredet.	Distrikter.	Hos de mere frem- skredne Gaard- brugere.	Over- hovedet i Herredet.
	Liter.	Liter.		Liter.	Liter.
Hurum	1 800	1 500	Nes	2 300	1 150
Røken	2 000	1 500	Gol	1 900	1 500
Lier	2 000	1 500	Aal	1 800	1 400
Nedre Eker	2 500	1 800	Hol	1 680	1 260
Øvre Eker	2 200	1 800			
Fiskum	1 900	1 500	Hallingdal Fogderi	1 920	1 327
Modum	2 700	2 400			
Sigdal	1 250	1 000	Flesberg	1 600	1 100
Eggedal	1 500	1 050	Øvre Sandsvær	2 000	1 600
Krødsherred	2 000	1 400	Ytre Sandsvær	2 000	1 700
			Rollag	1 600	1 300
Buskerud Fogderi	1 985	1 545	Nore	1 800	1 600
			Opdal	1 500	1 300
Norderhov	2 000	1 800			
Lunder	1 500	1 400	Numedal og Sandsvær Fogderi	1 750	1 433
Hole	1 900	1 500			
Aadalen	1 600	1 300	Amtet	1 876	1 473
Ringerike Fogderi	1 750	1 500			

Til Sammenligning hidsættes Opgave over Melkeudbyttet pr. Ko overhovedet for hvert Fogderi i de tre sidste Femaar:

Fogderier.	Aarligt Melkeudbytte pr. Ko:		
	1881—1885.	1886—1890.	1891—1895.
	Liter.	Liter.	Liter.
Buskerud	1 436	1 506	1 545
Ringerike	1 500	1 475	1 500
Hallingdal	1 505	1 262	1 327
Numedal og Sandsvær	1 328	1 342	1 433
Amtet	1 442	1 415	1 473

Det vil heraf sees, at det antagne gennemsnitlige Melkeudbytte pr. Ko i alle Fogderier er steget noget fra den foregaaende Periode. Størst er Stigningen i Numedal og Sandsvær, hvor den udgjør 91 Liter. For det hele Amt er Stigningen 58 Liter pr. Ko.

Salg af Melk har havt megen Betydning for 9 af Amtets 24 Lensmandsdistrikter, nemlig i Røken, Lier, Nedre Eker, Øvre Eker, Fiskum, Norderhov, Hole, Ytre Sandsvær og Øvre Sandsvær.

Nogen Betydning for 4 Distrikter, nemlig Hurum, Modum, Sigdal og Gol.

Ringe Betydning for 3 Distrikter, nemlig Aadalen, Nes og Flesberg.

Ingen Betydning for 8 Distrikter, nemlig Eggedal, Krødsherred, Lunder, Aal, Hol, Rollag, Nore og Opdal.

Salg af Smør har megen Betydning for Øvre Eker, Fiskum, Eggedal, Hole, Gol, Aal, Hol og Opdal.

Nogen Betydning for Lier, Sigdal, Nes, Øvre Sandsvær, Flesberg, Rollag og Nore.

Ringe Betydning for Hurum, Røken, Krødsherred, Lunder og Ytre Sandsvær.

Ingen Betydning for Nedre Eker, Modum, Norderhov og Aadalen.

Salg af Ost har megen Betydning for Sigdal, Eggedal, Ytre Sandsvær og Opdal.

Nogen Betydning for Lier, Øvre Eker, Fiskum, Hole, Gol og Øvre Sandsvær.

Ringe Betydning for Røken, Aadalen, Nes, Aal og Hol.

Ingen Betydning for Nedre Eker, Modum, Krødsherred, Norderhov, Lunder, Flesberg, Rollag og Nore.

Salg af Uld har lidt Betydning for Eggedal, Hol og Opdal, men forøvrigt ikke.

Gjennemsnittspriserne var i 1895 paa nysilet Melk (almindelig Pris), Smør, Hø og Halm:

Fogderier.	Nysilet Melk pr. Liter.	Smør pr. kg.	Hø pr. 100 kg.	Halm pr. 100 kg.
	Øre.	Kr.	Kr.	Kr.
Buskerud	9.6	1.77	5.23	2.45
Ringerike	9.0	1.80	5.25	2.56
Hallingdal	10.0	1.52	5.87	2.86
Nunedal og Sandsvær	9.5	1.63	5.32	2.95
Amtet	9.5	1.70	5.36	2.66

Prisen paa den Melk, der leveres til Meieri, er i Regelen 1 à 2 Øre lavere end den almindelige Salgspris paa nysilet Melk.

Gjennemsnittsprisen paa nysilet Melk er siden 1890 for det hele Amt steget fra 9.2 til 9.5 Øre pr. Liter, medens Smørprisen omtrent er den samme.

Af Meierier og Ysterier er der i Femaaret oprettet 8, nemlig 1 i Lier, 2 i Øvre Eker, 1 i Sigdal, 2 Ysterier i Ytre Sandsvær og 2 Meierier i Flesberg. Det samlede Antal af disse Anlæg udgjorde ved Udgangen af 1895 30 mod 28 i 1890. Der skulde saaledes være nedlagt 6 Meierier i det forløbne Femaar¹⁾.

I Hallingdal Fogderi findes fremdeles intet Meieri.

Man hidsætter en Opgave til nærmere Belysning af Meieriernes Virksomhed:

(Se Tabellen næste Side.)

Den indmaalte Melk er forøget fra 5 751 618 i 1890 til 8 055 972 i 1895, den ystede Fedost fra 10 685 til 66 762 kg., den ystede Magerost fra 33 604 til 105 878 kg. Antallet af de sysselsatte Personer er omtrent det samme i 1895 som i 1890, nemlig henholdsvis 87 og 86.

¹⁾ I Opgaven fra Lensmanden i Modum for forrige Femaar er medtaget 2 Meierier, der iaar opgives at være Filialer af Drammens Meieri, og derfor ikke er medtagne.

Distrikter.		Antal Meierier og Ysterier.	Ny- tilkommet i Fem- aaret.	Indmaalt Melk i 1895.	Kjernet Smør i 1895.	Ystet Fedost i 1890.	Ystet Magerost i 1895.	Antal sysselsatte Personer.	Anvendes Is eller Centrifugesystemet?	Anvendes Damp som Drivkraft?
				Liter.	Kg.	Kg.	Kg.			
Buskerud	Fogderi	18	4	5 685 018	98 338	7 000	26 331	55	{ 3 begge Dele. 12 Is. 3 Centrifuge.	{ 6 Damp.
Ringerike	—	5	-	1 070 567	26 274	-	14 594	11	Alle Centrifuge.	4 Damp.
Hallingdal	—	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Numedal og Sandsvær	—	7	4	1 400 387	17 616	59 762	64 953	21	{ 2 Is. 2 Centrifuge. 3 udelukkende Ysterier	{ 1 Damp.
	Amtet	30	8	8 155 972	142 228	66 762	105 878	87	{ 3 begge Dele. 14 Is. 10 Centrifuge. 3 Ysterier.	{ 11 Damp.

Buskerud Amt.

3. Skogdrift.

Angaaende Tømmerflødningen og hvad dermed staar i Forbindelse skal man væsentlig paa Grundlag af Meddelelse fra Drammens Trælasthandler-direktion og Lensmændenes Indberetninger her meddele følgende:

Gjennem Drammenselvns Vasdrag antages at være fremdrevet i det forløbne Femaar alt i alt ca. 1 308 549 Tylvter Tømmer mod ca. 1 500 626 i forrige Femaar, der fordeler sig saaledes paa de enkelte Aar:

I 1891.....	182 160	Tylvter, hvoraf under Fællesflødning	106 762	Tylvter
- 1892.....	269 714	— — — —	208 359	—
- 1893.....	218 664	— — — —	165 893	—
- 1894.....	322 003	— — — —	265 961	—
- 1895.....	316 008	— — — —	273 473	—

Forholdet mellem paa den ene Side Skurtømmer (iberegnet en mindre Del Smaalast og Aspetømmer) og paa den anden Side Slibe- og Cellulose-tømmer har været følgende:

Aar.	Skurtømmer m. m.		Slibe- og Cellulose-tømmer.	
	Tylvter.	Pct.	Tylvter.	Pct.
1891	109 552	60.14	72 608	39.86
1892	171 148	63.46	98 566	36.54
1893	131 674	60.22	86 990	39.78
1894	149 530	46.43	172 473	53.57
1895	182 353	57.71	133 655	42.29
Tilsammen	744 257		564 292	

Forbruget af Slibe- og Cellulose-tømmer viser sig saaledes at være betydelig tiltaget i Femaarets Løb. Medens der i 1891 og 1892 af denne mindre Last medgik gjennemsnitlig 85 587 Tylvter, var det gjennemsnitlige Forbrug i 1894 og 1895 153 064 Tylvter eller hele 78.84 Pct. mere.

Mængden af Skurtømmer, der i Periodens to første Aar gjennemsnitlig udgjorde 62.12 Pct. af det hele Tømmerkvantum, er i Periodens 2 sidste Aar gaaet ned til 52.02 Pct.

Her hidsættes en Opgave over, fra hvilke Steder det samlede i det under Drammens Trælasthandlerdirektions Administration hørende Distrikt tilvirkede Kvantum Tømmer, 1 359 817 Tylvter eller gjennemsnitlig aarlig 271 963 Tylvter, antages at være kommet, hvorhos for Sammenligningens Skyld medtages det samlede i forrige Femaar fremdrevne Tømmerkvantum:

Vasdrag.	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.	Tilsammen 1891—1895.	Tilsammen 1886—1890.
	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.
Randsfjorden	61 407	104 351	70 905	116 243	105 456	458 362	489 847
Bægna og Aadalselven	38 508	46 211	45 408	72 896	58 964	261 987	285 959
Sogndalselven	10 748	14 245	12 430	25 419	29 974	92 816	118 476
Hallingdal og Krødsherred	14 514	21 519	21 152	29 105	36 006	122 296	115 818
Eggedal og Sigdal	14 032	14 612	13 726	20 906	20 466	83 742	84 430
Ringeriksfjordene og Randselven (inden Buskerud Amt)	11 872	23 749	18 418	20 324	22 415	96 778	172 056
Hovedelven fra Vikesund og Glesne til Aamotsbækken	9 830	22 400	16 667	15 772	19 134	83 803	
Bingselven og Hovedelven nedenfor Aamotsbækken	3 926	9 294	7 798	8 126	8 639	37 783	
Vatsaas, Hof og Eker over Vestfossen	17 323	13 333	12 160	13 212	14 954	70 982	150 043
Lier, Skoger, Sande og Drammensfjorden	7 422	8 674	9 583	10 384	15 205	51 268	84 000
Tilsammen	189 582	278 388	228 247	332 387	331 213	1 359 817	1 500 629

Af det samlede fremdrevne Tømmerkvantum antager Trælastdirektionen, at følgende Kvanta er komne fra Buskerud Amt i hvert af nedenanførte Aar:

1891	120 375 Tylvter,
1892	158 957 —
1893	142 814 —
1894	197 126 —
1895	201 213 —

Tilsammen 820 485 Tylvter.

Af det fremdrevne Kvantum er antaget at falde paa Kristians og Jarlsberg og Larvik Amter:

Aar.	Kristians Amt.	Jarlsberg og Larvik Amt.
1891	64 407 Tylvter	4 800 Tylvter
1892	111 851 —	7 580 —
1893	78 905 —	6 528 —
1894	127 243 —	8 018 —
1895	117 456 —	12 544 —
Tilsammen	499 862 Tylvter	39 470 Tylvter

Angaaende Udgifterne ved Tømmerets Fremflødning, Indkjøbspriserne og Salgspriserne m. v. udtaler Direktionen:

«Udgifterne ved Tømmerets Fremflødning fra Udgangspunkterne i de forskjellige under Fællesflødningen hørende Vasdrag stiller sig ved Udgangen af Femaaret saaledes pr. Tylvt sams Last:

For Randsfjordens Vasdrag:

fra Hadelands Vasbund Kr. 1.75.3 mod ved Udg. af Femaaret 1886/90 Kr. 1.75

- Bægnas og Aadalselvns

Vasdrag:

fra Hvalshængslet ... - 2.09.4 - - — - — — - 2.14

- Sognedalselvns Vasdrag:

fra Stolpefjordhængslet
(Kongsstrømmen)... - 1.60.1 - - — - — — - 1.86

- Hallingdals og Krøds-
herreds Vasdrag:

fra Glesnehængslet ... - 1.23.95 - - — - — — - 1.15

- Eggedals og Sigdals
Vasdrag:

fra Haugerudfoss - 2.68.15 - - — - — — - 2.93

De gjennomsnitlige Indkjøbspriser var ved Udgangen af det foregaaende Femaar:

for 14 Halvmeters Længde 26 cm. Top		Kr. 44.85	pr. Tylvt.
- 14	— — 23 - —		- 32.90 - —
- 15	— — 21 - —		- 26.40 - —
- 15	— — 19 - —		- 19.15 - —

og har i Femaaret 1891—1895 stillet sig saaledes:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895
for 14 Halvmeters Længde 26 cm. Top	Kr. 42.70	Kr. 43.40	Kr. 42.70	Kr. 44.25	Kr. 44.15
- 14	— — 23 - —	- 30.70 - 31.40	- 30.70 - 32.25	- 32.25 - 32.15	- 32.15
- 15	— — 21 - —	- 24.60 - 25.10	- 24.60 - 25.80	- 25.80 - 25.70	- 25.70
- 15	— — 19 - —	- 17.80 - 18.25	- 17.80 - 18.70	- 18.70 - 18.62	- 18.62
- 15	— — 16 - —	- 10.15 - 10.40	- 10.15 - 10.65	- 10.65 - 10.58	- 10.58

med gjennomsnitlig Indkjøbspris for

Aarets Tømmerkvantum:

af Skurtømmer		- 17.66	- 20.25	- 17.90	- 20.25	- 19.50
- Slibetømmer		- 11.70	- 11.45	- 11.25	- 12.45	- 12.20

og Gjennemsnitdimension af samme:

af Skurtømmer...	$15\frac{1}{2}$ m. 19 cm.	$15\frac{1}{2}$ m. 19 cm.	$15\frac{1}{2}$ m. 19 cm.	$15\frac{1}{2}$ m. 19 cm.	$15\frac{1}{2}$ m. 19 cm.
- Slibetømmer...	$15\frac{1}{2}$ - 16	$14\frac{1}{2}$ - 16	$14\frac{1}{2}$ - 16	$15\frac{1}{2}$ - 16	$15\frac{1}{2}$ - 16

Salgspriserne kan gjennomsnitlig ansættes til:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
for første høvlede Sort Bord					
pr. Ptb. Std. f. o. b. ...	Kr. 115.35	Kr. 114.25	mixed } Kr. 108.00	Kr. 113.00	Kr. 110.00
- anden do. do. do. do. ...	- 105.20	- 104.10		- 100.00	- 97.00
- tredje do. do. do. do. ...	- 88.35	- 87.25	- 94.00	- 100.00	- 97.00

Udslibningen af Træløst af alle Slags har ifølge Meddelelse fra Det statistiske Centralbureau udgjort i m³:

A a r.	Høvlet Last.	Skaaren Last.	Huggen Last.	Rundlast.	Stav.	Splitved- last.	Til- sammen.
1891	133 645	23 134	10 872	34 791	24 046	4 531	231 019
1892	88 705	35 664	20 168	25 080	15 565	4 240	189 422
1893	111 071	19 450	16 143	20 266	23 204	5 052	195 186
1894	90 745	20 198	17 133	31 351	22 525	4 480	186 432
1895	85 463	19 130	11 090	21 861	28 163	1 774	167 481
Tilsammen	509 629	117 576	75 406	133 349	113 503	20 077	969 540

Tilvirkningen af Træmasse, Cellulose og Papir ved samtlige Træforædlingsfabriker i Distriktet har udgjort i Ton:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.	Til- sammen.
af Træmasse af 50 Pct. Vand- gehalt	88 314	86 855	98 367	110 889	112 965	497 390
- Cellulose, reduceret til tør	4 288	5 488	5 416	6 277	8 355	29 824
- Papir, Pakpapir og Pap..	2 882	7 027	6 748	7 690	10 426	34 773

Salgspriserne kan gennemsnitlig ansættes til:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
for Træmasse af 50 Pct. Vandgehalt, pr. 1 000 kg. f. o. b., tør.....	70	75	87	85	70
vaad	32	35	40	39	33
- Cellulose, efter tør Beregning pr. 1 000 kg. f. o. b.....	210	190	200	170	133

Udbyttet af Udskibningen i Femaaret kan for Trælastens Vedkommende betegnes som alene middelmaadigt, for Træmassens som godt og for Cellulosens som meget godt.»

Gjennem Lierelvens Vasdrag med Bielve Nordelven og Glitreeelven er fremflødet i hvert af nedenanførte Aar:

1891.....	2 505	Tylvter, hvoraf	929	Tylvter	Smaalast,
1892.....	1 567	—	—	961	—
1893.....	3 436	—	—	1 230	—
1894.....	3 649	—	—	1 716	—
1895.....	4 649	—	—	3 868	—

Tilsammen 15 806 Tylvter, hvoraf 8 704 Tylvter Smaalast.

Derhos fremførtes over Land:

i 1891	1 500	Tylvter,
- 1892	1 500	—
- 1893	2 445	—
- 1894	3 760	—
- 1895	2 250	—

Tilsammen 11 455 Tylvter.

Det samlede fremdrevne Tømmerkvantum udgjør saaledes i Femaaret 27 261 Tylvter. Gennemsnitsdimensionen antages at have været 16—19 Halvmeters Længde og 21—23 cm. Top.

I Femaaret 1886—1890 fremdreves fra dette Vasdrags Distrikt ved Flødning tilsammen 22 324 Tylvter (hvoraf 15 067 Tylvter Smaalast) samt over Land ca. 12 000 Tylvter.

Gjennem Numedalslaagens Vasdrag er i det øvre Distrikt ifølge Lensmændenes Opgaver fremflødet i hvert af Periodens Aar fra efternævnte Distrikter:

Distrikter.	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.	Til- sammen.
	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.
Flesberg	5 168	7 762	4 730	8 700	10 528	36 888
Rollag og Veggli	5 402	6 089	9 760	10 280	8 402	39 933
Nore	3 830	5 561	5 359	7 486	8 144	30 380
Opdal	704	1 938	990	1 110	2 764	7 506
Tilsammen	15 104	21 350	20 839	27 576	29 838	114 707

Gjennemsnittsdimensionerne har været i Flesberg 6.5 m. $\times$ 22 cm., i Rollag og Veggli 8 m. $\times$ 18 cm., i Nore 8 m. $\times$ 18 cm. og i Opdal 6 m. $\times$ 16 cm.

Fra Flesberg er derhos opgivet at være sluppet i Elven til Flødning efternævnte Kvanta Furuved:

i 1891	5 474 m ³ ,
- 1892	5 779 -
- 1893	3 378 -
- 1894	4 508 -
- 1895	5 172 -

Tilsammen 24 311 m³.

I forrige Femaar blev i dette Tømmerdistrikt fremflødet ialt 79 372 Tylvter Tømmer, 50 515 Tylvter Smaalast og 44 131 m³ Ved.

Gjennem samme Vasdrags nedre Distrikt er fremflødet i efternævnte Aar:

i 1891	36 772 Tylvter,
- 1892	42 625 —
- 1893	32 262 —
- 1894	42 703 —
- 1895	42 556 —

Tilsammen 196 918 Tylvter.

Dette Tømmer er væsentlig kommet fra Sandsvær og 2 Herreder i Jarlsberg og Larvik Amt (Lardal og Hedrum) samt for en Del fra Numedal.

Paa Buskerud Amt falder:

i 1891.....	ca. 11 778 Tylvter,
- 1892.....	- 18 110 —
- 1893.....	- 13 448 —
- 1894.....	- 15 827 —
- 1895.....	- 16 389 —

Tilsammen ca. 75 552 Tylvter.

Heraf falder igjen paa Sandsvær Herred:

i 1891.....	ca. 5 270 Tylvter,
- 1892.....	- 7 570 —
- 1893.....	- 3 850 —
- 1894.....	- 3 470 —
- 1895.....	- 4 430 —

Tilsammen ca. 24 590 Tylvter.

Naar undtages det Kvantum, der er indtaget ved Labro Træsliberi (ca. 29 966 Tylvter, hvoraf ca. $\frac{2}{3}$ er Smaalast), er alt Tømmer og Last nedflødet til og optaget ved Langerøens Hængsle ved Larvik.

Af det flødede Kvantum antages omtrent $\frac{2}{3}$ at have været 6 m. $\times$ 15 $\frac{1}{2}$ cm. Tømmer samt Props og Juffers (Smaalast). Gjennemsnittsdimensionerne ansættes til 6.28 m. Længde og 15.5 cm. Top.

Foruden det ovenfor gennem Fællesflødningen fremdrevne Tømmer er der af Sliberierne indkjøbt endel Last, der enten er kjørt over Land eller fremflødet privat. Nøiagtig Opgave herover haves ikke.

I foregaaende Femaar fremflødedes i dette Distrikt 263 082 Tylvter, hvoraf fra Buskerud Amt ca. 107 080 Tylvter.

At de fra Lensmændene indløbne Beretninger angaaende Skogenes Tilstand fremgaar det, at disse i de allerfleste Distrikter antagelig er gaaede tilbage. Saaledes meldes om sterk Hugst fra Aadalen, Lunder, Norderhov og Modum.

I Flesberg antages Bestanden at være gaaet frem, men Dimensionerne tilbage. I Sandsvær er der hugget mindre end i forrige Femaar.

Skogenes Tilstand i Sigdal, Øvre Eker og Hurum opgives at være nogenlunde uforandret.

Intet af Amtets Herreder antages at maatte indkjøbe Bygningstømmer i nogen nævneværdig Grad; dog indkjøbes paa enkelte Steder Planker og høvlede Bord fra Drammen og Hønefoss.

Gjennemsnittsprisen pr. Tylvt Bygningstømmer og Tømmerets almindelige Dimension var efter de modtagne Opgaver i 1895:

Buskerud	Fogderi	ca. Kr. 15.44	6.9 m.	16.6 cm.
Ringerike	—	- - 9.33	6.5 -	15.9 -
Hallingdal	—	- - 13.50	6.3 -	18.5 -
Numedal og Sandsvær	—	- - 13.20	6.7 -	16.5 -

eller for det hele Amt en Gjennemsnitspris af Kr. 13.66 pr. Tylvt og en Dimension af 6.66 m. Længde og 16.8 cm. Top.

Priserne i 1895 pr. Meterfavn Brændevæd, nedført i Bygden, udgjorde for efternævnte forskellige Vedsorter:

		Birk.	Furu.	Or eller Older.	Gran.
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
i Buskerud	Fogderi.....	12.27	8.00	7.00	7.22
- Ringerike	—	8.62	6.62	7.00	6.31
- Hallingdal	—	9.87	6.37	7.00	5.87
- Numedal og Sandsvær	—	6.60	5.80	4.58	4.72
eller gennemsnitlig for Amtet		9.34	6.74	6.35	6.32

Torv bruges ikke som Brændsel i Amtet undtagen i enkelte Sætertrakter i Gol og Aal.

4. Bergværksdrift.

(Meddelt af Bergmesteren.)

Modums Blaa farveværk.

1891: Arbeidsstyrke ialt 145 Mand, udbragt 70 914 kg. Sliger af 1ste Klasse og 115 779 af 2den Klasse, kalcineret 147 861 kg. og i Skaktovn reduceret 148 763 kg. kalcineret Slig.

1892: Arbeidsstyrke 125 Mand, udbragt 52 531 kg. Slig af 1ste Klasse og 70 678 af 2den Klasse, kalcineret 114 600 kg. Slig og i Skaktovn smeltet 153 605 kg. kalcineret Slig.

Desuden blev røstet 57 840 kg. Nikkelmalm fra Beieren i Nordland og deraf udbragt 34 261 kg. Skjærsten.

1893: Arbeidsstyrke 60 Mand, udbragt 49 699 kg. Exportslig og 73 724 kg. Smelteslig, kalcineret 80 178 kg. Slig og i Skaktovn reduceret 78 680 kg. Sliger.

1894: Arbeidsstyrke 60 Mand, udbragt 45 328 kg. Exportslig, 43 418 kg. Smelteslig; Hyttedrift hvilet.

1895: Arbeidsstyrke 55 Mand, udbragt 21 363 kg. Exportslig og 24 009 kg. Smelteslig, kalcineret 43 418 kg. Slig No. 2 og heraf udbragt 36 600 kalcineret Slig.

Ringerikes Nikkelværk.

1891: Erteliens Gruber No. 1 og 2 har været i Drift med gennemsnitlig 46 Mand. Udskeidet er Nikkelmalm 11 120 Tønder og Kobbermalm 408 Tønder, tilsammen 11 528 Tønder eller ca. 5 764 Ton.

Smeltehytten ved Væleren har været igang med 31 à 32 Mand, udbragt er 85.05 Ton Skjærsten samt en Beholdning af 226 452 Ton Skjærsten og 22.5 Ton Nikkelsten.

1892: Erteliens Gruber No. 1 og 2 har været i Drift gennemsnitlig med 35 Mand indtil Udgangen af November Maaned og Langdals Bæktegrube med gennemsnitlig 12 Mand fra Mai til August Maaned; Væleren Smeltehytte med 30 Mand, udbragt 75 Ton Nikkelsten samt en Beholdning af 113 Ton Skjærsten og 15 Ton Koncentrationssten.

1893: Gruberne ikke drevne. Væleren Smeltehytte har været i Drift med 24 à 25 Mand, udbragt 70 Ton Nikkelsten samt en Beholdning af 20 Ton Koncentrationssten og 113 Ton Skjærsten.

1894: Erteliens Grube No. 2 er gjenoptaget og fra 15 Marts drevet med ca. 20 Mand. Udbragt ved Skeidninger er tilsammen ca. 2 355 Ton Malm. Væleren Smeltehytte har været igang med 17 à 18 Mand, udbragt 45 Ton Nikkelsten og ca. 62 Ton Mellemprodukt.

1895: Erteliens Grube No. 2 drevet i Januar og Februar med 20 Mand. Ved Skeidningen er udbragt tilsammen 517 à 518 Ton Malm. Væleren Smeltehytte har været igang i Aarets første 4 Maaneder; der er udbragt 315 Ton Skjærsten.

Ved Blyglands- og Zinkblendeskjærpene i Norderhov har i Femaaret endel Forsøgsarbeider fundet Sted, som dog endnu ikke har ført til noget afgjørende Resultat.

Ved de frigivne Felter henhørende under Kongsberg Sølvværks Territorium har ligeledes i Femaaret Drift fundet Sted, men som hovedsagelig dog kun er at betragte som Undersøgelsesdrift.

5. Industrielle Anlæg.

Den industrielle Virksomhed antages i det forløbne Femaar at have gjort nogen Fremgang. Der er saaledes oprettet 2 nye Træsliberier (Haugfoss i Modum og Viul i Norderhov), 2 nye Cellulosefabriker i Eker og 1 Monier- og Cement-fabrik i Røken.

Antallet af Anlæg var omtrent det samme ved Udgangen af 1895 som ved Afslutningen af forrige Femaarsperiode, nemlig henholdsvis 78 og 79. Her er Follums 3 og Drammenselvns 2 Træsliberier kun regnede hvert som 1 Anlæg.

Den samlede Arbeidsstyrke, der i 1890 udgjorde 2 439 Personer, udgjorde i 1895 ca. 2 472 Personer med et samlet Antal Dagværk af ca. 588 000.

Af Anlæggene var 19 Træsliberier, 4 Cellulosefabriker, 1 Papirfabrik, 2 Cementfabriker, 1 Nitroglycerinfabrik, 9 Teglværker, 1 Bomuldsspinderi, 1 Spigerfabrik og Valseværk, 10 Dampsage, 4 Vandsage, 12 Møllebrug, 1 Kalkfabrik, 1 Trævarefabrik, 1 Krudtværk, 2 Garverier, 1 Ljaa- og Plogfabrik, 1 Teglværk og kemisk Fabrik, 1 Farveri, 2 Møllebrug, Sagbrug og Høvleri, 1 Sagbrug og Høvleri, 1 Møllebrug og Frørenseri, 1 Potteri og 1 Jernstøberi.

Ifølge Lensmændenes Opgaver er i Femaaret nedlagt 6 Møllebrug, hvoraf 3 er nedbrændte, 1 Teglværk, 1 kemisk-teknisk Fabrik og 1 Preserving-Fabrik.

De industrielle Anlæg og Virksomheder fordeler sig saaledes paa de forskellige Distrikter:

I H u r u m havdes 3 Anlæg med 99 Arbeidere, nemlig 1 Nitroglycerinfabrik med 90, 1 Vandsag med 7 og 1 Møllebrug med 2 Arbeidere.

I R ø k e n fandtes 5 Anlæg med 173 Arbeidere, nemlig 1 Cementfabrik med 128, 1 Monier- og Cementfabrik med 10, 1 Teglværk med 31 og 2 Møllebrug med 4 Arbeidere.

I L i e r forefandtes 14 Anlæg med 276 Arbeidere, nemlig 1 Teglværk med 3, 1 Jernstøberi med 6, 5 Dampsage med 104, 1 Vandsag med 24, 1 Sagbrug og Høvleri med 77, 1 Trævarefabrik med 52, 3 Møllebrug med 7, 1 Møllebrug og Frørenseri med 3 Arbeidere.

I N e d r e E k e r havdes 13 Anlæg med 605 Arbeidere, nemlig 1 Kalkfabrik med 22, 3 Teglværker med 161, 1 Potteri med 3, 1 Spiger- og Valseværk med 64, 1 Bomuldsspinderi med 79, 2 Cellulosefabriker med 192, 2 Dampsage med 70, 1 Vandsag med 13 og 1 Møllebrug med 1 Arbeider.

I Ø v r e E k e r havdes 10 Anlæg med 310 Arbeidere, nemlig 2 Cellulosefabriker med 209, 3 Træsliberier med 71, 1 Garveri med 6, 2 Dampsage med 18, 1 Møllebrug med 4 og 1 Møllebrug, Sagbrug og Høvleri med 2 Arbeidere.

I M o d u m var der 8 Anlæg med ca. 342 Arbeidere, nemlig 1 Farveri med 5, 1 Træsliberi forenet med Cellulosefabrik (Opgave over Arbeidsstyrken mangler), 3 Træsliberier med 124, 1 Træsliberi og 1 Papirfabrik med 206, 1 Møllebrug, Sagbrug og Høvleri med 7 Arbeidere.

I S i g d a l fandtes 1 Teglværk og kemisk Fabrik med 7 Arbeidere.

I N o r d e r h o v havdes 10 Anlæg med 343 Arbeidere, nemlig 3 Teglværker med 38, 1 Krudtværk med 6, 6 Træsliberier med 297 og 1 Møllebrug med 2 Arbeidere.

I H o l e var der 4 Anlæg med 73 Arbeidere, nemlig 2 Træsliberier med 34, 1 Garveri med 9 og 1 Vandsag med 30 Arbeidere.

I Aadalen havdes 4 Anlæg med 114 Arbeidere, nemlig 1 Træsliberi med 78, 1 Dampsag med 28, 1 Møllebrug med 3 og 1 Teglværk med 5 Arbeidere.

I Aal havdes 1 Ljaa- og Plougfabrik med 4 Arbeidere.

I Sandsvær havdes 2 Træsliberier med 122 og 1 Møllebrug med 2 Arbeidere.

I Veggli havdes 1 Møllebrug med 2 Arbeidere.

6. Binæringer.

Husflid og Haandværksdrift antages heller ikke i det forløbne Femaar at have gjort noget Fremskridt af Betydning.

I Lighed med hvad der var gjort i forrige Beretning hidsættes en Opgave over de i Amtet ved Udgangen af 1895 eksisterende Forbrugsforeninger (Spare- eller Handelsforeninger) med deres Medlemsantal og Omsætning:

Herreder.	Antal Foreninger.		Medlemsantal.		Omsætning i 1895.
	1890.	1895.	1890.	1895.	
					Kr.
Røken	-	1	-	100	60 000
Lier	3	7	312	438	315 076
Nedre Eker	-	2	-	230	36 690
Modum	3	3	152	285	125 000
Sigdal	2	1	206	100	50 000
Norderhov	1	-	55	-	-
Aadalen	1	1	?	260	70 716
Nes	2	1	548	147	31 480
Aal	1	1	509	580	28 967
Ytre Sandsvær	2	2	257	243	76 678
Nore	1	1	112	102	27 636
Opdal	-	1	-	128	5 300
Amtet	16	21	2 151	2 613	827 543

Tre Handels- eller Forbrugsforeninger har i Femaaret ophørt med sin Virksomhed, nemlig 1 i Modum, 1 i Norderhov og 1 i Nes. Foreningernes samlede Omsætning i 1890 udgjorde Kr. 645 884.

Antallet af Landhandlere, der i 1890 var 234, var 255 ved Udgangen af 1895.

Heraf var i Hurum 13, Røken 13, Lier 24, Nedre Eker 11, Øvre Eker 29, Fiskum 3, Modum 37, Sigdal 7, Krødsherred 8, Eggedal 3, Norderhov 12, Lunder 7, Hole 13, Aadalen 6, Nes 14, Gol 7, Aal 7, Hol 6, Ytre Sandsvær 4, Øvre Sandsvær 8, Flesberg 8, Rollag 6, Nore 3 og Opdal 6.

Af Rettigheder til Udskjænkning af Øl, hvoraf der i 1890 fandtes 57 (5 almindelige og 52 indskrænkede), var der ved Udgangen af 1895 64, hvoraf 3 almindelige, nemlig 1 i hvert af Distrikterne Norderhov, Lunder og Hole og 61 indskrænkede, nemlig 2 i Hurum, 4 i Røken, 1 i Modum, 3 i Sigdal, 3 i Norderhov, 8 i Hole, 8 i Aadalen, 10 i Nes, 7 i Gol, 4 i Aal, 5 i Hol, 1 i Ytre Sandsvær, 1 i Øvre Sandsvær, 3 i Flesberg og 1 i Nore. En af de indskrænkede Rettigheder, nemlig i Hole, udøvedes af Samlag (under Vaabenøvelserne). Af Indehaverne var 6 Kvinder.

Af Isbrug fandtes i Hurum i Vinteren 1895—96 7 med en samlet Arbeidsstyrke af 106 Mand (fra et Brug haves dog ikke Opgave); det skaarne Kvantum Is er for det nævnte Tidsrum opgivet til 8 200 Reg.-Ton. I Røken havde 11 Isbrug med 23 Ishuse, 200 Mand og et skaaret Kvantum Is af 34 500 Reg.-Ton. I Lier forefandtes 1 Isbrug med 2 Ishuse, 10 Mand; det skaarne Iskquantum opgives til 1 000 Ton.

Af Stenbrud fandtes i Røken 3 med en samlet Arbeidsstyrke af 31 Mand og en Produktion, væsentlig bestaaende af Gadesten, til en samlet Værdi af Kr. 22 500. I Lier havde 2 Stenbrud med en Arbeidsstyrke af 48 Mand og en Produktion af 1 395 m² Stenheller af Granit til en Værdi af Kr. 7 900. I Hole findes paa østre Side af Stens- og Holsfjorden en Del mindre Stenbrud, optagne omkring 1837, hvorfra leveres Gesims- og Brølægningsheller af Sandstensskifer væsentlig til Kristiania. Bruddene er ikke i stadig Drift, men kun af og til. I 1895 leveredes ca. 5 600 m² Gesimsheller og ca. 400 m² Brølægningsheller. Prisen paa disse har været, leveret Kristiania, for Gesimsheller Kr. 70 à 80 pr. 0.4 m² og for Brølægningsheller Kr. 1.45 pr. løbende Meter.

Jagten som Næringsvei antages at være gaaet tilbage, idet de for denne tjenlige Strækninger mere og mere bortforpagtes til udenbygds Sportsmænd. I Femaaaret er udbetalt Præmier for 2 646 fældede Ræve, 49 Bjørne, 40 Gauper, 171 Ørne og 1 669 Høge.

Turisttrafikken antages at være tiltaget i Hallingdal, Numedal og Sandsvær samt Krødsherred og Eggedal. Flere skaffer sig en Biindtægt ved om Sommeren at modtage saakaldte Landliggere, navnlig fra Byerne.

Skibsfarten har Betydning som Næringsvei for Herrederne Hurum, Røken og tildels Lier. Ved Udgangen af 1895 udgjorde Antallet af Fartøier, der havde hjemme i Amtets Kystdistrikter, 55 (samtlige Seilfartøier) med en Tonnage af 3 155 og en Bemanding af 215. Af Fartøierne var 9 over 50 Ton med en Tonnage af 2 080 og en Bemanding af 85 Mand.

I 1890 var Skibenes Antal 56 med en Tonnage af 5 983 og en Bemanding af 289.

Noget Skibsværft eller Baadbyggeri af nævneværdig Betydning findes ikke i Amtet.

Angaaende Lakse- og Søørretfiskeriet i Drammenselven, Lierelven og Drammensfjorden har man fra Fiskeriinspektøren modtaget efterstaaende Opgave over Størrelsen af det opfiskede Kvantum og dettes antagelige Værdi. Fiskeriinspektøren bemærker, at Opgaven over Fiskeriet i Søen sandsynligvis er meget for lav, idet det altid har været umuligt at faa direkte Opgave over Udbyttet af Sættegarnsfisket i Drammensfjorden.

Ved Ansættelsen af dette har derfor Inspektøren maattet gaa ud fra Opgaverne over den Laks og Søørret, der er forsendt med Jernbanen fra Drammens, Bragerøens og Røkens Jernbanestationer med skjønsmæssigt Tillæg for Hjemmeforbrug:

Distrikt.		1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Drammenselven	{ Kg.	17 000	10 500	12 000	15 000	13 350
	{ Kr.	23 800	14 700	18 000	22 250	20 000
Lierelven	{ Kg.	1 950	200	700	500	1 000
	{ Kr.	1 755	280	800	640	1 150
Sødistriktet	{ Kg.	13 000	33 600	26 200	13 200	25 000
	{ Kr.	17 450	39 000	37 300	20 000	37 000
Tilsammen {	Kg.	31 950	44 300	38 900	28 700	39 350
	Kr.	43 005	53 980	56 100	42 890	58 150

Af Foreninger af Næringsdrivende fandtes i 1895 i Røken 1 Landboforening og 1 Arbejderforening, i Lier 1 Landboforening, i Nedre Eker 1 Arbejderforening, i Eggedal 1 Sogneselskab, i Hole 1 Sogneselskab og 1 Arbejderforening, i Gol 1 Sogneselskab og 1 Landboforening, i Aal 1 Landboforening, i Hol 1 Landboforening og i Sandsvær ligeledes 1 Landboforening.

7. Om Distriktets Tilstand i Almindelighed.

Det forløbne Femaar maa i det store og hele taget karakteriseres som en i økonomisk Henseende mindre gunstig Periode. Der har været forholdsvis liden Foretagsomhed og Omsætning, og flere af Amtets Næringsveie har givet et mindre godt Udbytte.

Landbrugets Stilling, der i forrige Femaar var lidet tilfredsstillende, har saaledes i den forløbne Periode ikke i nogen væsentlig Grad bedret sig, idet Priserne paa Landmandsprodukterne fremdeles har holdt sig lave.

Skibsfarten har især i Femaaret ligget nede. Fragterne har gennemgaaende været yderst lave og Seilskibene, ialfald paa de kortere Farvande, har i Regelen bragt sine Eiere Tab istedetfor Fortjeneste. For Fartøier, der har været i Fragtfart paa længere Farvande, har Forholdet været bedre.

Ogsaa Trælastproduktionen og Trælasthandelen har havt en ugunstig Tid. Trælastpriserne, der allerede i 1890 var lave, gik i 1891 yderligere ned. Priserne paa høvlet Last antages saaledes ikke at have været lavere i de sidste 20 Aar. Gjennem hele 1892 holdt Priserne sig paa det samme lave Trin. Udpaa Høsten 1893 merkedes nogen Stigning, omend liden, og i 1894 og 1895 gik ligeledes Priserne lidt op.

Træmasseindustrien, der efter at have havt en længere usædvanlig florissant Periode, i 1890 navnlig paa Grund af Overproduktion havde kastet mindre af sig, antages i det forløbne Femaar at være kommet ind i et sundere Spor. Produktionen har nemlig, efter hvad man har Grund til at antage, staaet i et mere rimeligt Forhold til Efterspørgselen end tidligere. Denne Indskrænkning af Produktionen har influeret paa Priserne, der igjen er steget langsomt og jevnt med enkelte mindre Svingninger efter Aarstiderne og Konjunkturerne.

Cellulosepriserne, der en Tid lang havde været høie, gik i 1891 noget ned væsentlig paa Grund af udenlandsk Konkurrence. Der er imidlertid i Femaaret oprettet flere nye indenlandske Anlæg, hvilket har havt til Følge, at Priserne yderligere er blevet trykkede ned. Navnlig fandt et større Prisfald Sted i 1894. Flere Fabriker har dog været heldige og denne Industri antages i det hele at have havt en gunstig Tid.

Papirindustrien har i den største Del af Femaaret maattet kæmpe med synkende Priser og træg Afsætning, hvilket antages for en væsentlig Del at skyldes Konkurrence fra Amerika.

Som sædvanlig skal her meddeles en Opgave for Femaaret over thinglæste og aflæste Panteheftelser, Exekutioner foretagne af Fogderne og Lensmændene; Udpantninger og Tvangsauktioner over fast Gods og Løsøre, idet man til Sammenligning medtager de tilsvarende Tal for 1886—1890:

		1886—1890.	1891—1895.
Thinglæste Panteheftelser.....	{ Antal ...	5 040	6 702
	{ Beløb Kr.	13 415 673	15 579 789
Aflæste Do.	{ Antal ...	4 074	3 862
	{ Beløb Kr.	11 176 162	10 098 698
Ezekutioner foretagne af Fogderne	{ Antal ...	352	177
	{ Beløb Kr.	769 799	518 083
Do. — - Lensmændene.....	{ Antal ...	2 906	3 291
	{ Beløb Kr.	567 850	702 541
Udpantninger	{ Antal ...	16 536	14 684
	{ Beløb Kr.	427 457	575 466
Tvangsauktioner over fast Gods	{ Antal ...	328	317
	{ Beløb Kr.	1 722 989	1 403 940
Do. — Løsøre	{ Antal ...	514	378
	{ Beløb Kr.	291 034	161 676

Af denne Opgave vil det sees, at der er thinglæst et betydeligt større Antal og for et betydeligt større Beløb Panteheftelser i det sidste Femaar end i det næst foregaaende, medens derimod Antallet og Beløbet af aflæste Panteheftelser er adskilligt mindre i det forløbne Femaar end i Aarene 1886—1890.

Der er saaledes stiftet betydeligt mere Pantegjæld i den afsluttede Periode end i den foregaaende, ligesom der ogsaa er indfriet mindre af nævnte Slags Gjæld end i Perioden forud.

Antallet af Tvangsauktioner saavel over fast Gods som over Løsøre er derimod gaaet ned.

Det samme gjælder og Udpantningen, for hvilke Forretningers Vedkommende dog maa bemærkes, at Udpantning for Kommuneskatter paa flere Steder ikke afholdes af Lensmændene, men af Kommunekassererne eller andre dertil beskikkede Mænd og at der over de af disse foretagne Udpantninger mangler Opgave.

Den Sum, for hvilken Udpantninger er afholdt, er gaaet op, hvilket for en Del kommer af, at der paa et enkelt Sted er udpantet for et usædvanlig stort Beløb i Form af forsvejen Afgift til Statskassen.

Den foreliggende Opgave, forsaavidt man af denne kan trække Slutninger, synes ikke at give Anledning til at antage, at Fremgangen i økonomisk Evne i det forløbne Femaar har været synderlig stor.

Konkursernes Antal inden Amtets Landdistrikt var i 1891: 26, i 1892: 29, i 1893: 15, i 1894: 10 og i 1895: 12.

De af Overformynderierne forvaltede Midler har udgjort:

Aar.	Antal Myndlinger ved Aarets Udgang.	De ved Aarets Udgang indestaaende Midlers Totalsum.	I Aarets Løb:		
			Indkomne Midlers Totalsum.	Udgaade:	
				Myndlingers Antal.	Midlers Totalsum.
		Kr.	Kr.		Kr.
1891	652	1 321 866	108 221	82	226 909
1892	648	1 412 019	248 658	98	181 647
1893	645	1 480 442	153 814	78	146 693
1894	659	1 573 753	171 318	82	145 997
1895	645	1 624 394	157 885	86	151 571

Til Belysning af Arbeidslønningerne i 1895 hidsættes følgende Tabel:

Dagløn.	Buskerud Fogderi.	Ringerike Fogderi.	Hallingdal Fogderi.	Numedal og Sandsvær Fogderi.	Amtet.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
a. Husmænd paa egen Kost:					
Sommer	1.69	1.41	1.50	2.20	1.66
Vinter	1.21	1.12	1.00	1.40	1.18
Paa Husbondens Kost:					
Sommer	0.82	0.71	0.85	1.02	0.85
Vinter	0.54	0.45	0.38	0.60	0.51
b. Almindelige Dagarbeidere, Mænd, paa egen Kost:					
Sommer	2.11	2.10	2.10	2.03	2.09
Vinter	1.50	1.60	1.26	1.48	1.45
Paa Husbondens Kost:					
Sommer	1.40	1.20	1.23	1.43	1.34
Vinter	0.90	0.83	0.68	0.80	0.83
c. Almindelige Dagarbeidere, Kvinder, paa egen Kost:					
Sommer	1.40	1.23	1.20	1.18	1.29
Vinter	0.99	0.92	0.92	0.80	0.93
Paa Husbondens Kost:					
Sommer	0.81	0.60	0.64	0.72	0.73
Vinter	0.54	0.45	0.42	0.47	0.49
Aarsløn for Tjenestegutter Kr.	224.00	220 00	180.00	192.00	209.00
— - Tjenestepiger -	109.00	106.00	110.00	107.00	108.00

Ved at sammenholde denne Tabel med den for 1890 meddelte viser det sig, at Arbeidspriserne omtrent overalt er gaaet noget op. Den almindelige Dagarbeiders Dagløn er saaledes for Amtet gaaet op fra Kr. 2.03 til Kr. 2.09 om Sommeren og om Vinteren fra Kr. 1.39 til Kr. 1.45. En nogenlunde tilsvarende Opgang merkes for de kvindelige Dagarbeideres Vedkommende.

Tjenestegutters og Tjenestepigers Aarslønninger er ligeledes steget, især i Buskerud Fogderi, hvor Tjenestegutternes Løn er gaaet op fra Kr. 199 til Kr. 224 og Pigernes fra Kr. 94 til Kr. 109. I Hallingdal er Tjenestepigers Løn gaaet op fra Kr. 95 til Kr. 110 og i Numedal og Sandsvær fra Kr. 95 til Kr. 107. For det hele Amt er Tjenestegutters Løn steget fra Kr. 195 til Kr. 209 og Pigernes fra Kr. 94 til Kr. 108.

Den høieste opgivne Dagløn for almindelige Dagarbeidere (Mænd) paa egen Kost er Kr. 2.50, der betales i Røken, Nedre Eker og Opdal; dernæst kommer Norderhov og Nes med Kr. 2.40. Den laveste opgivne Dagløn er Kr. 1.80 (Ytre Sandsvær).

Den høieste Aarsløn for Tjenestegutter er opgivet fra Røken, nemlig Kr. 300, dernæst kommer Nedre Eker, Øvre Eker, Fiskum og Modum med Kr. 250. Den laveste Løn for Tjenestegutter er opgivet fra Krødsherred og Opdal, nemlig Kr. 150. Den høieste Løn for Tjenestepiger er ligeledes opgivet fra Røken, nemlig Kr. 150, og den laveste fra Fiskum med Kr. 90 pr. Aar.

Tømmerhuggere har været betalte op til Kr. 3.00 pr. Dag (Sigdal og Norderhov). Den almindelige Dagløn for disse har dreiet sig om Kr. 2.50, Tømmerkjørere med Hest fra Kr. 3.00 til Kr. 5.00 (Krødsherred) pr. Dag og Tømmerkjørere uden Hest fra Kr. 1.50 til Kr. 2.50 (Lier og Modum).

Elveflødernes Dagløn har i Almindelighed været Kr. 3.00, Træsliberiarbeidernes Kr. 2.25 à 2.50, Cellulose- og Papirfabrikarbeidernes Kr. 3.00, Høvleriarbeidernes Kr. 2.25, Møllearbeidernes Kr. 3.00, Sagbrugsarbeidernes Kr. 2.50 og Hustømmermænds Kr. 2.50 à Kr. 3.00.

I Landdistriktet virkede ved Udgangen af 1895 16 autoriserede Sparebanker samt 1 uautoriseret (i Røken).

De autoriserede Sparebankers Indtægter udgjorde Kr. 300 174, deres Udgifter Kr. 269 435 og deres samlede Overskud Kr. 30 739.

Deres samlede Formue udgjorde ved Aarets Udgang Kr. 947 432. Indskydernes Tilgodehavende udgjorde ved samme Tidspunkt Kr. 6 270 506. I Aarets Løb blev indskudt Kr. 2 423 347 og udtaget Kr. 2 092 826.

Den gennemsnitlige Indlaansrente var Kr. 3.44 og Udlaansrenten Kr. 4.50.

Til velvillige Øiemed blev uddelt tilsammen Kr. 26 219.

Af Brandforsikringsindretninger havde 6, nemlig Lier, Modums, Sigdals, Hols, Hallingdals (i Aal) og Nores, hvoraf Modums tillige forsikrer Kreaturer.

Forsikringssum pr. 31 December 1895: Lier Kr. 38 293 130, Modum Kr. 3 194 778, Sigdal Kr. 3 995 160, Hol Kr. 500 050, Hallingdal Kr. 689 148 og Nore Kr. 848 784. I Modum var forsikret Kreaturer for Kr. 254 152.

Angaaende Amtets Veivæsen har Amtssingeniøren meddelt følgende:

«Veies Nedlæggelse eller Omklassifikation.

I Femaaret er den gamle Hovedvei fra Svenesund til Rollags Grændse 22 km. nedlagt som Hovedvei efter at være erstattet af ny Vei paa Laugens østre Side, men klassificeret som offentlig Bygdevei, Amtsformandskabets Beslutning af 27 Juni 1891 og kgl. Res. af 23 April 1892 samt Flesberg Herredsstyrelses Beslutning af 9 Juli 1892. Den tilsvarende gamle Bygdevei paa Laugens østre Side er nedlagt.

Bygdeveien fra Vad i Sigdal til Eggedals Kirke, 39 km., er klassificeret som Hovedvei, Amtsformandskabets Beslutning af 24 Juni 1891 og kgl. Res. af 19 Februar 1892.

Nye Hovedveie.

Af nye Hovedveisanlæg er der i Femaaret modtaget følgende:

Ve--Hegga Bro i Norderhov	6.6 km.
Vines—Uleberg i Sandsvær	4.4 -
Kongsberg—Stengelsrud.....	6.0 -
Storeskar—Lofthushaugen, Hemsedalsfjeld	3.2 -

Tilsammen 20.2 km.

Derhos er af Amtet ombygget Linnes Bro i Lier, Jernbro med 34 m. th. Spændvidde for Kr. 17 300 mod Refusion af Staten.

Nye Bygdeveie.

I Femaaret er udført Anlæg af og Ombygning af følgende ældre Bygdeveie:

Herreder.	Anlæg.	Længde i km.	Kostende, foruden Grund og Gjærde.
			Kr.
Røken	Nyt Anlæg fra Bjørnstad til Grodalen	3.5	40 400
—	— — — Aasgaard til Bødalen	2.0	14 300
—	— — — Aaroselven	0.8	6 200
Norderhov	Udbedring af Veien Hønefoss—Klekkem	1.2	2 800
Aadalen	Nyt Anlæg Viken—Elsrud	3.0	4 800
Nes	Udbedring af gammel Vei	1.3	6 950
Modum	Omlægning paa Østmodum	1.2	3 100
Nore	Nyt Anlæg, Parcel af Dagalveien	9.0	14 000
—	— — — Sporran—Kallebæk	4.0	12 000
Sandsvær	Omlægning Muggeberg—Hedenstad	1.0	2 800
—	— — — Aasen—Kvernerud	3.5	12 500
Sigdal	Ombygning af Frøvdal Bro til Jernbro	-	6 600
	Tilsammen	30.5	126 450

V e i v e d l i g e h o l d e t .

I Femaaret er der ansat Veivogtere for følgende Veie:

1 Veivogter for Veien fra Drammen til Hæg i Lier — 7.5 km. — med Kr. 600 i aarlig Løn.

1 Veivogter for Veien fra Hæg til Opsal i Lier — 7.0 km. — med Kr. 600 i aarlig Løn.

1 Veivogter for Veien fra Skollenborg til Labro i Sandsvær — 1.5 km. — med aarlig Løn Kr. 125.

Fra tidligere have en Veivogter for Chausseen i Hole og en for Veien over Ringnesaasen inden Nes Herred.

I Henhold til Norderhovs Herredsstyrelses Beslutning af 3 Mai 1892 og Amtsformandskabets Beslutning af 18 Juni 1892 er Naturalarbeidet i Norderhov helt sløfet og udføres ved leiet Hjælp for Herredskassens Regning og ved 9 Veivogtere.

Amtsveikassen bidrager med Kr. 1 240 til Puksten og med indtil Kr. 300 til Veivogternes Lønning, hvortil ogsaa Statskassen bidrager med indtil Kr. 900.

Vedligeholdet af Norderhov Herreds Veie, 111 km., hvoraf 66 km. Hovedvei og 45 km. Bygdevei, samt foruden 4 km. Ridevei, har i Aarene 1893—1897 kostet i Gjennemsnit Kr. 12 000, hvoraf Veivogterløn Kr. 2 500 og Vinterarbeider Kr. 1 200 aarlig.

B r o e r .

I Femaaret har man været skaanet for større Ødelæggelser af Broer ved Flom. Brovæsenets Opgave har derfor været indskrænket til det sædvanlige Vedligehold og Ombygning af kassable Broer.

Det møder stedse større og større Vanskeligheder at tilveiebringe Furu-materiel af god Bonitet og tilstrækkelige Dimensioner til Brobygning, hvorfor Jernkonstruktion mere og mere finder Anvendelse.

Af større Jernbroer er i Femaaret byggede:

Linnes	Bro i Lier	34 m. th.	Spændvidde,
Frøvd	— - Sigdal	19 - -	—
Sandaker	— - Norderhov	22 - -	—
Sætre	— - —	29 - -	—
Sevre	— - Nes, 2 Spænd à 10 m.	—	—
Aasgaard	— - Røken, 1 — - 12 -	—	—

B e v i l g e d e B e l ø b t i l A m t s v e i k a s s e n .

Angaaende Bevilgningerne i Femaaret til Amtsveikassen tillader jeg mig at henvise til efterfølgende Sammendrag:

A m t s v e i k a s s e n s B u d g e t t e r 1 8 9 1 — 1 8 9 5 :

A a r .	Anlæg og Omlægning af Hovedveie og Opførelse af Broer derpaa.	Vedligeholdelse af Hovedveie og Broer derpaa.	Vintervei- arbejder.	Bidrag til Herreder til Anlæg eller Omlægning af Bygdeveie og til Opførelse af Broer.	Lønninger.	Andre Udgifter med Veivæsenets Bestyrelse.	Andre Udgifter.	Sum.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1891	12 255.56	37 379.33	394.00	8 400.25	6 200.00	1 650.00	3 033.07	69 312.21
1892	15 822.22	53 248.33	394.00	8 185.25	6 200.00	1 650.00	3 171.72	88 671.52
1893	10 900.01	30 404.67	394.00	12 275.25	6 200.00	1 650.00	4 675.02	66 498.95
1894	17 783.33	34 354.67	394.00	6 409.67	6 200.00	1 650.00	3 109.66	69 901.33
1895	10 941.67	49 933.67	414.50	9 582.10	7 800.00	1 650.00	2 495.68	82 817.62
Sum	67 702.79	205 320.67	1 990.50	44 852.52	32 600.00	8 250.00	16 485.15	377 201.63
Gjennemsnitlig aarlig	13 540.56	41 064.13	398.10	8 970.50	6 520.00	1 650.00	3 297.03	75 440.32

Veilængder.

Ved Udgangen af Aar 1895 havde Buskerud Amt af offentlige Veie:

Herreder.	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Til- sammen.	Heraf vedligeholdtes:		Anmærkninger.
				Ved Penge- beløb.	Ved Naturl- arbeide.	
	Km.	Km.	Km.	Km.	Km.	
Hurum	7	36	43	-	43	
Røken	17	11	28	6	22	I Femaaret tilkommet 6.3 km. Bygdevei.
Lier	50	33	83	-	83	
Nedre Eker	10	9	19	-	19	
Øvre Eker	33	37	70	-	70	
Modum	53	46	99	-	99	
Sigdal	91	53	144	5	139	I Femaaret er 39 km. Bygdevei overgaaet til Hovedvei.
Buskerud Fogderi	261	225	486	11	475	
Hole	36	24	60	10	50	
Norderhov	66	45	111	111	-	
Aadalen	58	47	105	-	105	I Femaaret tilkommet 3 km. Bygdevei.
Ringerike Fogderi	160	116	276	121	155	
Nes + Flaa	64	16	80	10	70	
Gol	84	9	93	27	66	27 km. over Hemsedalsfjeld ved- ligeholdes for Statskassens Regning.
Aal	26	29	55	-	55	
Hol	8	42	50	8	42	8 km. Hovedvei i Hol vedlige- holdes af Aal ved Penge- bidrag.
Hallingdal Fogderi	182	96	278	45	233	
Sandsvær	61	52	113	18	95	
Flesberg	27	76	103	-	103	Ved Nybygning er Hovedveien nu forkortet.
Rollag	31	31	62	-	62	
Nore	39	38	77	-	77	I Femaaret tilkommet 17 km. Bygdevei.
Numedal og Sandsvær Fogderi	158	197	355	18	337	

Derhos haves offentlige Rideveie:

i Modum	Herred	5 km.	} Buskerud	Fogderi = 30 km.
- Sigdal	—	25 -		
- Norderhov	—	4 -	} Ringerike	— = 4 -
- Nes	—	14 -		
- Hol	—	4 -	} Hallingdal	— = 18 -
- Flesberg	—	47 -		
- Rollag	—	17 -	} Numedal og Sandsvær	— = 172 -
- Nore	—	108 -		

Anm.: Ved Nedlæggelse og Optagning af nye er Længden af Rideveie i Flesberg forandret fra forrige Femaar.

Af Nore Herreds Rideveie, der i forrige Femaar udgjorde 125 km. er 17 km. erstattet med oparbejdet Bygdevei.

S a m m e n d r a g:

Fogderier.		Hoved- vei.	Bygde- vei.	Ride- vei.	Sum.
		Km.	Km.	Km.	Km.
Buskerud	Fogderi	261	225	30	516
Ringerike	—	160	116	4	280
Hallingdal	—	182	96	18	296
Numedal og Sandsvær	—	158	197	172	527
Amtet Sum		761	634	224	1 619

Amtskommunens samlede Udgifter (Netto) har efter Regnskaberne udgjort i hvert af de følgende Aar:

Aar.	Den almindelige Amtskommunes Kasse.	Veikasse.	Tilsammen.
	Kr.	Kr.	Kr.
1891	94 922.87	89 654.31	184 577.18
1892	96 578.87	51 721.49	148 300.36
1893	79 909.84	61 877.15	141 786.99
1894	81 755.33	45 981.26	127 736.59
1895	76 797.35	63 583.75	140 381.10
Gjennemsnitlig aarlig	85 992.85	62 563.59	148 556.44

Den paa Amtets Matrikulskyld (Mark 36 064.36) udlignede Amtsskat var: i 1891 Kr. 4.00 pr. Skyldmark, i 1892 Kr. 4.50, i 1893 Kr. 4.50, i 1894 Kr. 4.50 og i 1895 Kr. 4.50 pr. Skyldmark.

B. Byerne.

a. Drammen, b. Kongsberg, c. Hønefoss, d. Holmsbu.

For disses Vedkommende henvises til medfølgende Beretninger fra Magistraterne.

Buskerud Amtmands embede, 19 April 1899.

T. C. Bang.

Beretning

om Kjøbstaden Drammens økonomiske Tilstand i Femaaret 1891—1895.

Nogen Udvidelse af Byens Territorium har ikke fundet Sted i det forløbne Femaar. Det udgjør fremdeles 6.86 Km². Heller ikke har nogen større Bebyggelse fundet Sted.

Af Ildebrande har man inden Byens Grændser tilsammen havt 56, der fordeler sig saaledes:

I 1891: 10, i 1892: 9, i 1893: 12, i 1894: 14 og i 1895: 11.

De har alle paa et Par Undtagelser nær været betydningsløse. Af større Ildebrande kan mærkes: Holmen Fabriker (Høvleri og Papirfabrik) nedbrændte den 27 August 1893 og Firmaet S. Haugs Dampsag paa Holmen den 5 December 1894.

Nogen Folketælling har ikke været foretaget siden 1890, og Folkemængdens Stigning kan derfor ikke opgives. Folkemængden antages imidlertid at være omtrent den samme som ved Udgangen af 1890, og regner man den nu almindelig til ca. 22 000.

Det gennemsnitlige Antal af Fødsler og Dødsfald i Femaaret inden de forskellige Bydele fordeler sig saaledes:

	Fødte.	Døde.
a. Bragernes	336	203
b. Strømsø	204	107
c. Tangen	83	37

Assurancesummen for Byens i den almindelige Brandforsikringsindretning assurerede Bygninger, som ved Udgangen af forrige Femaarsperiode eller pr. 1 Januar 1891 udgjorde Kr. 19 724 770, var:

pr. 1 Januar 1892	Kr. 19 767 450
- - -- 1893	- 20 016 720
- - -- 1894	- 20 157 800
- - -- 1895	- 20 616 970
- - -- 1896	- 20 680 300,

fordelt paa 1 752 Brand-No.

Assurancesummen viser stadig Stigning og er ved Udgangen af Femaaret 955 530 Kr. høiere end ved Udgangen af forrige Periode.

1. H a n d e l. Trælastomsætningen udgjorde fremdeles den vigtigste Gren af Handelen her paa Stedet.

Af Trælast er i Femaaret fra Drammens Tolddistrikt udskibet: i 1891: 231 019 m³, i 1892: 189 422 m³, i 1893: 195 186 m³, i 1894: 186 432 m³ og i 1895: 167 481 m³ eller gjennemsnitlig aarlig 193 908 m³.

Mængden af de forskjellige udskibede Trævarer vil sees af nedenstaaende Tabel:

Trævarer.	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
	m ³ .	m ³ .	m ³ .	m ³ .	m ³ .
Høvlet Last	133 645	88 705	111 071	90 745	85 463
Skaaren Last	23 134	35 664	19 450	20 198	19 130
Huggen Last (Bjælker)	10 872	20 168	16 143	17 133	11 090
Rundlast (Spirer, Stik, Props)	34 791	25 080	20 266	31 351	21 861
Stav	24 046	15 565	23 204	22 525	28 163
Splitved m. m.	4 531	4 240	5 052	4 480	1 774
Tilsammen	231 019	189 422	195 186	186 432	167 481

Som det vil sees, udgjør høvlet Last ca. 52 Pct. af den hele Trælast-udførsel. Forædling ved Høvling har saaledes fremdeles vist nogen Stigning. Af Høvlerier fandtes ved Udgangen af 1895 et Antal af 6, altsaa ingen Forandring.

Exporten af Træmasse, der tilvirkes ved Træsliberier i Drammens Vasdrag, har ogsaa i dette Femaar været stigende.

Af Træmasse udskibedes saaledes: i 1891: 90 961 Ton, i 1892: 88 474, i 1893: 95 102, i 1894: 96 043 og i 1895: 104 687 Ton, eller gjennemsnitlig ca. 95 000 Ton pr. Aar.

Som det vil sees, er Træmasseproduktionen ogsaa i denne Periode gaaet betydelig fremad, saa at den nu med Hensyn til Værdi repræsenterer antagelig noget mere end Halvdelen af den samlede Træexports Værdi, der anslaaes til 8 à 9 Millioner Kroner.

Markederne for Trælasten saavel som for Træmassen har væsentlig været de samme som tidligere; kfr, nedenfor.

Den meste Trælast tilflødes fremdeles Byen gennem det Drammenske Vasdrag.

Følgende Opgaver og Udtalelser fra Trælastdirektionen indtages her:

«Dels under Fællesflødning gennem det hele Vasdrag, dels alene gennem længere eller kortere Strækninger af dette, og endelig for en mindre Del udenfor Fællesflødningen er fremdrevet:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.	Til- sammen.
	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.
I. Gennem Hovedvasdraget:						
a. Under Fællesflødningens Admini- stration:						
1. Opflaadet ved Stenberg af Skur- tømmer, iberegnet Krabas- tømmer, et mindre Forhold af Smaalast og i det Hele 1839 Tylvter Aspetømmer til Fyrstik- fabrikation	79 936	137 949	104 717	119 199	151 350	593 151
2. Indtaget til de forskellige Brug i Oplandet af Slibe- og Cellulosetømmer	25 826	70 410	61 176	146 762	122 123	426 297
b. Udenfor Fællesflødningens Ad- ministration:						
Ifølge indhentede Oplysninger indtaget til de forskellige Brug i Oplandet:						
1. Til Træsliberier og Cellulose- fabriker	46 782	28 156	25 814	25 711	11 532	137 995
2. Til Sagbrug i Oplandet	8 367	10 572	7 099	8 993	7 410	42 441
3. Fra Bingselven, Aamotsbækken, Øvre og Nedre Eker	3 926	9 294	7 698	8 126	8 639	37 683
4. Over Vestfossen, hvoriblandt 29 451 Tylvter Smaalast	17 323	13 333	12 160	13 212	14 954	70 982
Tils. gennem Hovedvasdraget	182 160	269 714	218 664	322 003	316 008	1 308 549
II. Fra Lier, Skoger, Sande og Drammensfjorden:						
a. Fra Lier:						
1. Gennem Lierelven	2 505	1 567	3 436	3 649	4 649	15 806
2. Over Land	1 500	1 500	2 445	3 760	2 250	11 455
Tils. fra Lier	4 005	3 067	5 881	7 409	6 899	27 261
b. Fra Skoger og Sande	1 817	4 007	2 102	1 375	6 706	16 007
c. - Drammensfjorden antagelig gjennemsnitlig	1 600	1 600	1 600	1 600	1 600	8 000
Tils. udenfor selve Drammensvasdraget	7 422	8 674	9 583	10 384	15 205	51 268
og fra hele Distriktet ialt	189 582	278 388	228 247	332 387	331 213	1 359 817

Af de gennem selve Hovedvasdraget fremdrevne 1 308 549 Tylvter har Forholdet mellem paa den ene Side Skurtømmer, iberegnet et mindre Forhold af Smaalast og Aspetømmer, og paa den anden Side Slibetømmer og Cellulose tømmer i Femaaret været følgende:

	Skurtømmer m. m.	Slibe- og Cellulose tømmer.	Tilsammen.
i 1891: 109 552 Tylvter = 60.14 Pct.	72 608 Tylvter = 39.86 Pct.	182 160 Tylvter	
- 1892: 171 148 — = 63.46 -	98 566 — = 36.54 -	269 714 —	
- 1893: 131 674 — = 60.22 -	86 990 — = 39.78 -	218 664 —	
- 1894: 149 530 — = 46.43 -	172 473 — = 53.57 -	322 003 —	
- 1895: 182 353 — = 57.71 -	133 655 — = 42.29 -	316 008 —	

Tils. 744 257 Tylvter

564 292 Tylvter

1 308 549 Tylvter

Af denne Oversigt synes imidlertid med temmelig Sikkerhed at kunne sluttet, at Træsliberierne og Cellulosefabrikerne har i 1894 modtaget en større Forsyning af Trævirke end medgaaet til Aarets Forbrug, og derfor kun har behøvet en mindre Forsyning i 1895. Sammenligner man Periodens to første Aar med dens to sidste, viser det sig, at Forbruget af Slibetømmer har i de to første Aar været gennemsnitlig 85 587 Tylvter mod 153 064 Tylvter i de to sidste og altsaa er ligefrem vokset med 78.84 Pct. Sammenligner man det indbyrdes Forhold af Skurtømmer og af Slibetømmer i de nævnte Aar, viser det sig, at Forbruget af Skurtømmer udgjorde gennemsnitlig for Periodens to første Aar 62.12 Pct. mod 37.88 Pct. Slibetømmer, medens Forholdet i Periodens to sidste Aar har været henholdsvis 52.02 Pct. og 47.98 Pct. Forbruget af Slibetømmer sammenlignet med Skurtømmeret er saaledes i Periodens Løb vokset med omkring 10 Pct. paa det sidstes Bekostning.

Af det samlede i hele Distriktet tilvirkede Kvantum, 1 359 817 Tylvter, eller gennemsnitlig aarlig 271 963 Tylvter, kan anslaaes at være kommet fra:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.	Til- sammen.
	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.
Randsfjords Vasdrag.....	61 407	104 351	70 905	116 243	105 456	458 362
Bægnas og Aadalselvns —	38 508	46 211	45 408	72 896	58 964	261 987
Sognedalselvns —	10 748	14 245	12 430	25 419	29 974	92 816
Ringeriksfjorden og Randselven inden Buskerud Amt.....	11 872	23 749	18 418	20 324	22 415	96 778
Hallingdal og Krødsherred	14 514	21 519	21 152	29 105	36 006	122 296
Eggedal og Sigdal.....	14 032	14 612	13 726	20 906	20 466	83 742
Hovedelven fra Vikesund og Glesne til Aamotsbækken.....	9 830	22 400	16 667	15 772	19 134	83 803
Bingselven og Hovedelven nedenfor Aamotsbækken	3 926	9 294	7 798	8 126	8 639	37 783
Vassaas, Hof og Eker over Vestfossen..	17 323	13 333	12 160	13 212	14 954	7 982
Lier, Skoger, Sande og Drammensfjorden	7 422	8 674	9 583	10 384	15 205	1 268
	189 582	278 388	228 247	332 387	331 213	1 359 817

Foranstaaende Fordeling af Tømmerkvantumet er for den langt overveiende Del taget ligefrem efter foreliggende Regnskaber eller indhentede Oplysninger, men har tildels ogsaa alene maattet tages efter et Skjøn og kan derfor ikke gjøre Fordring paa absolut Nøiagtighed. Det samme vil af samme Grund ogsaa i nogen Grad være Tilfældet med efterstaaende Fordeling af Tømmerkvantumet efter Amterne.

Fordelt a m t s v i s kan Tømmerkvantumet henføres som kommet fra:

	Buskerud Amt.	Kristians Amt.	Jarlsberg og Larvik Amt.	Tilsammen.
i 1891	120 375 Tylvter	64 407 Tylvter	4 800 Tylvter	189 582 Tylvter
- 1892	158 957 —	111 851 —	7 580 —	278 388 —
- 1893	142 814 —	78 905 —	6 528 —	228 247 —
- 1894	197 126 —	127 243 —	8 018 —	332 387 —
- 1895	201 213 —	117 456 —	12 544 —	331 213 —
Tilsammen	820 485 Tylvter	499 862 Tylvter	39 470 Tylvter	1 359 817 Tylvter

U d g i f t e r n e ved Tømmerets Fremflødning fra Udgangspunkterne i de forskellige under Fællesflødningen hørende Vasdrag stiller sig ved Udgangen af Femaaret saaledes pr. Tylvt sams Last:

for Randsfjordens Vasdrag, fra Hadelands Vasbund	Kr. 1.75.3
mod ved Udgangen af Femaaret 1886/90	- 1.75
- Bægnas og Aadalselvns Vasdrag, fra Hvalshængslet	- 2.09.4
mod ved Udgangen af Femaaret 1886/90 fra Kongsstrømmen	- 2.14
- Sognedalselvns Vasdrag, fra Stolpefjordhængslet	- 1.60.1
mod ved Udgangen af Femaaret 1886/90	- 1.86
- Hallingdals og Krødsherreds Vasdrag, fra Glesnehængslet	- 1.23.95
mod ved Udgangen af Femaaret 1886/90	- 1.15
- Eggedals og Sigdals Vasdrag, fra Haugerudfoss	- 2.68.15
mod ved Udgangen af Femaaret 1886/90	- 2.93

De gjennemsnitlige I n d k j ø b s p r i s e r var ved Udgangen af forrige Femaar:

for 14 Halvmeters Længde 26 cm. Top	Kr. 44.85 pr. Tylvt
- 14 — — — 23 - —	- 32.90 - —
- 15 — — — 21 - —	- 26.40 - —
- 15 — — — 19 - —	- 19.15 - —

og har i indeværende Femaar stillet sig saaledes:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
for 14 Halvmeter 26 cm. Top	Kr. 42.70	Kr. 43.40	Kr. 42.70	Kr. 44.25	Kr. 44.15
- 14 — — — 23 - — — —	- 30.70	- 31.40	- 30.70	- 32.25	- 32.15
- 15 — — — 21 - — — —	- 24.60	- 25.10	- 24.60	- 25.80	- 25.70
- 15 — — — 19 - — — —	- 17.80	- 18.25	- 17.80	- 18.70	- 18.62
- 15 — — — 16 - — — —	- 10.15	- 10.40	- 10.15	- 10.65	- 10.58
med gjennemsnitlig Indkjøbspris for					
Aarets Tømmerkvantum,					
af Skurtømmer	- 17.66	- 20.25	- 17.90	- 20.25	- 19.50
af Slibetømmer	- 11.70	- 11.45	- 11.25	- 12.45	- 12.20

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
og Gjennemsnittsdimen-					
sion af samme,					
af Skurtømmer... $15\frac{1}{2}$ m. 19 cm.	$15\frac{1}{2}$ m. 19 cm.	$15\frac{1}{2}$ m. 19 cm.	$15\frac{1}{2}$ m. 19 cm.	$15\frac{1}{2}$ m. 19 cm.	$15\frac{1}{2}$ m. 19 cm.
- Slibetømmer... $15\frac{1}{2}$ - 16	$14\frac{1}{2}$ - 16	$14\frac{1}{2}$ - 16	$15\frac{1}{2}$ - 16	$14\frac{1}{2}$ - 16	-

Salgspriserne kan gjennemsnitlig ansættes til:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
for 1ste Sort høvlede Bord					
pr. Ptb. Std. f. o. b....	Kr. 115.35	Kr. 114.25	} Kr. 108.00	Kr. 113.00	Kr. 110.00
- 2den do. do. do. do. ...	- 105.20	- 104.10			
- 3die do. do. do. do. ...	- 88.35	- 87.25			
			- 94.00	- 100.00	- 97.00

Udskibningen af Trælasten er væsentlig, nemlig for ca. $\frac{2}{3}$, foregaaet til Storbritannien og Irland og forøvrigt til Nederlandene, Tyskland, Frankrige, Australien, Afrika, Belgien og Spanien.

Træmassen er ogsaa for en væsentlig Del, nemlig ca. $\frac{1}{2}$ Del, udskibet til Storbritannien og Irland og forøvrigt til Frankrige, Belgien, Danmark, Tyskland og Nederlandene.

Salgspriserne for Træmasse kan gjennemsnitlig ansættes til:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
for Træmasse af 50 Pet. Vand-					
gehalt pr. 1000 Kg. f. o. b.					
tør	Kr. 70.00	Kr. 75.00	Kr. 87.00	Kr. 85.00	Kr. 70.00
vaad.....	- 32.00	- 35.00	- 40.00	- 39.00	- 33.00
- Cellulose efter tør Beregning					
pr. 1000 Kg. f. o. b.	- 210.00	- 190.00	- 200.00	- 170.00	- 133.00

De i Høsten 1891 i Frankrige vedtagne Indførselstoldforhøielser har øvet stærk Indflydelse til Nedgang i Udførselen af saavel Trælast som Træmasse og Cellulose til dette Land.

Udbyttet af Udskibningen i Femaaret kan for Trælastens Vedkommende betegnes som alene middelmadigt, for Træmassens som godt og for Cellulosens som meget godt.»

Byens Detailhandel er som før væsentlig indskrænket til Byindvaanernes Forbrug, da Landdistrikternes Indvaanere som Regel forsyner sig hos Landhandlerne. Imidlertid antages Detailhandelen at have tiltaget i Omsetning og i Femaaret givet ganske god Fortjeneste.

Engros-Handelen er vistnok steget betydelig og har givet god Avance. En væsentlig Grund hertil er vistnok den oprettede direkte ugentlige Dampskibsforbindelse med Hamburg, og at Farvandet ved de anskaffede Isbrydere holdes aabent hele Vinteren.

Af Korn indføres nu hertil lidet og næsten kun Byg, væsentlig til Bryggerierne. Af Rug er i Femaaret kun indført: i 1892: 189 000 Kg. og i 1893: 232 300 Kg.

Derimod indføres fremdeles meget Mel, navnlig Rugmel, fra Udlandet (Tyskland og Ungarn). Importen af Rugmel direkte hertil var i 1891: 3 596 300 Kg. og i 1895: 5 661 700 Kg. Adskilligt Rugmel indføres ogsaa hertil over Kristiania, foruden hvad der kjøbes fra indenlandske Møller, navnlig fra Moss. Den hele Omsætning af Rugmel kan antagelig anslaaes til ca. 10 000 000 Kg. aarlig.

De faste Eiendomme antages at have steget noget i Værdi, ligesom der ogsaa har været nogen Opgang i Omsætningen.

Konkursernes Antal og Betydenhed har været adskillig mindre end i forrige Femaar: 36 mod 68.

Konkursernes Antal udgjorde: i 1891: 4, 1892: 11, 1893: 8, 1894: 9 og i 1895: 4.

Toldintraderne har gjennemsnitlig været noget mindre end i forrige Femaar og udgjorde: i 1891: Kr. 594 648.06, i 1892: Kr. 600 076.67, i 1893: Kr. 584 443.63, i 1894: Kr. 603 529.49 og i 1895: Kr. 689 479.30.

Der er i Femaaret udfærdiget Borgerskab for 101 Handlende af Mandkjøn og 65 Kvinder, og i samme Tid er opsagt 54 Handelsborgerskaber for Mænd og 34 for Kvinder.

2. Skibsfarten. Femaaret har været en daarlig Tid for Seilfartøierne, især de sidste 3 Aar af Perioden. De fleste Fartøier har i denne Tid ingen Fortjeneste givet, men heller Tab. Værdien af Fartøierne er betydelig reduceret. Fragtfarten gaar mere og mere over fra Seil- til Dampskibe. I Femaaret er der dannet flere Aktieselskaber for Fragtfart med Dampskibe, og har man ladet bygge flere større Fragtdampskibe, der vistnok har givet et rimeligt og tildels endog godt Udbytte.

Som det vil sees af omstaaende Tabel, er Seilskibenes Antal i Perioden steget fra 159 i 1891 til 205 i 1895, medens Drægtigheden er gaaet ned fra 65 370 Ton til 54 928 Ton; derimod er Dampskibenes Antal steget fra 15 til 18 og Drægtigheden fra 977 Ton til 3 864 Ton, idet man lægger an paa større Skibe til Fart paa længere Farvande, der giver bedre Udbytte.

Følgende Opgave over Handelsflaadens Størrelse hidsættes:

Aar.	Seilskibe.		Dampskibe.		Tilsammen.	
	Antal.	Ton.	Antal.	Ton.	Antal.	Ton.
1891.....	159	65 370	15	977	174	66 347
1892.....	153	64 401	15	977	168	65 378
1893.....	147	63 124	16	1 165	163	64 289
1894.....	157	62 055	16	1 629	173	63 684
1895.....	205	54 928	18	3 864	223	58 792

Ved Femaarets Udgang udgjorde Flaaden saaledes 205 Seilskibe og 18 Dampskibe mod 166 Seilskibe og 14 Dampskibe i 1890 og med en samlet Drægtighed af 58 792 Ton mod 67 893 Ton i 1890.

Hyrerne i Femaaret har efter Opgave været: for Styrmand pr. Maaned: 60—100 Kr., 2den Styrmand 50—70 Kr., Maskinister 80—250 Kr., Tømmermænd 50—75 Kr., Baadsmænd 50—60 Kr., Matroser 40—45 Kr., Letmatroser 30—40 Kr., Jungmænd 25—32 Kr. og Stuerter 40—90 Kr.

3. **Skibsbyggeri.** Skibsbyggeri har heller ikke i dette Femaar været drevet i Byen, der ikke lenger har noget Skibsværft.

4. **Haandværksdrift.** Om denne Næringsvei gjælder i alt Væsentligt, hvad derom er udtalt i de tvende sidste Femaarsberetninger. Der klages fremdeles over flaue Tider og Tilbagegang i Dygtighed og over Vanskeligheden for Haandværkeren i at kunne staa sig i Konkurrencen med billigt og simpelt Fabrikarbeide og mindre duelige men billige Haandværkere. Daglønnen sees ogsaa i denne Periode at variere adskilligt, men kan antagelig gjennemsnitlig sættes til 15 à 21 Kroner pr. Uge; heri gjør Mursvende en Undtagelse, idet der for disse opføres ca. 27 Kr. pr. Uge.

Den fra 1865 bestaaende Haandværkerforening har fremdeles været i Virksomhed og talte ved Udgangen af 1895: 90 Medlemmer.

Den tekniske Aftenskole — væsentlig for Haandværkere — har været i Virksomhed i Femaaret med omtrent samme Tilslutning som i forrige Periode.

5. **Industriel Virksomhed.** Denne Virksomhed viser med Hensyn til de industrielle Anlægs Antal Nedgang i Perioden fra 75 i forrige Periode til 46 ved Udgangen af 1895. Der er i Femaaret nedlagt eller udgaaet som hørende under Haandværk 39, medens der af nye er tilkommet 10. Efter deres Art var Anlæggene følgende i 1895: 6 Dampsage, 6 Damphøvlerier, 2 Cikorifabriker, 3 Tobaksfabriker, 4 Destillationer, 3 Ølbryggerier og Malterier, 2 Mineralvandfabriker, 3 Garverier, 1 Farveri, 2 Jernstøberier og mekaniske

Værksteder, 2 Sæbefabriker, 1 Kjæxfabrik, 1 Eddikefabrik, 1 Vognfabrik, 1 Snedkerfabrik, 2 Hattefabriker, 1 Vaabenfabrik, 1 Gasværk, 1 Papirfabrik, 1 Svøbefabrik, 1 Uldspinderi og 1 Fabrik for Tilvirkning af Redningsapparater m. v. af Renhaar.

6. Angaaende Byens Forhold forøvrigt. Byen har i Femaarsperioden været hjemsøgt af megen Sygelighed. I 1891 og 1892, især det første Aar, herskede en ganske almindelig og meget udbredt Influenza-epidemi. I 1893, 1894 og 1895 optraadte ogsaa Influenzaepidemier, men ikke i den Udstrækning som i de første 2 Aar.

I 1893 og første Halvdel af 1894 grasserede en alvorlig Skarlagens-epidemi, der ialt angreb henimod 300 Personer.

Fra noget før Julen 1893 og i hele 1894, undtagen de Par sidste Maaneder, herskede en alvorlig Tyfusepidemi, formentlig fremkaldt ved Infektion af Byens Drikkevand. I denne Epidemi indsygnede 180 Personer, hvoraf et meget stort Antal behandledes paa Byens Sygehus.

Ædruelighedstilstanden har neppe gjort synderlig Fremgang i Femaaret trods Indskrænkninger med Hensyn til Salg og Udskjænkning af spirituøse Drikke samt Brændevinssamlagets Virksomhed og fortsat Virksomhed af Byens Afholdsforeninger og Goodtemplar-Loger, hvortil Tilslutningen ikke synes at vokse synderligt.

I Marts 1895 besluttede Kommunestyrelsen Indløsning for Kommunens Regning af samtlige gjenværende private Brændevinsrettigheder fra 1 Januar 1896.

Ifølge Opgave fra Politikammeret var Antallet af de for Drukkenskab arresterede Personer: i 1891: 730, i 1892: 860, i 1893: 1 041, i 1894: 1 006 og i 1895: 972, eller gennemsnitlig 922 pr. Aar mod gennemsnitlig 730 i forrige Femaar.

Arbeidsklassens Kaar har i Femaaret været jevnt gode, og der har ingen større Arbeidsstandsninger fundet Sted. Desuagtet og skjønt den private Fattigpleies ikke ubetydelige Virksomhed viser det sig, at Fattigudgifterne og de Fattiges Antal har været ikke ubetydelig i Stigning.

Til Hjælp for de Fattige findes endel Legater, ligesom Bragernes Hospital sorterer under Fattigvæsenet.

Efter Opgave fra Fattigkommissionen hidsættes en Tabel over Fattigvæsenets Udgifter og de Fattiges Antal:

Aar.	Udgifter.	Antal Fattige.	Gjennemsnitlig pro Persona.
	Kr.		Kr.
1891	115 574	1 018	118.53
1892	123 167	1 068	115.32
1893	126 487	1 077	117.44
1894	123 787	1 046	118.44
1895	134 366	1 118	120.16

Den gjennemsnitlige aarlige Udgift bliver Kr. 124 676 mod Kr. 96 584 for forrige Femaar, altsaa en gjennemsnitlig aarlig Stigning af Kr. 29 092 eller over 30 Pct.

Skolevæsenets Ordning og Virksomhed:

Med Hensyn til Folkeskolen henvises til vedliggende af Drammens Skolestyre udgivne trykte Beretning for Femaaret.

De i 1890 besluttede 2 nye Skolebygninger, 1 for Bragernes og 1 for Strømsø, blev færdige og toges i Brug i 1893. Ved Siden heraf benyttes fremdeles som Filialer den gamle Skole ved Logepladsen, Bragernes, og Tangens Skole. Elevantallet var i 1895 steget til 3 109.

Skolen for den høiere Almendannelse bestod i Femaaret uforandret af Latingymnasium, Middelskole og Forberedelsesafdeling; den sidste kommunal.

Bykassens Tilskud til Skolevæsenet udgjorde:

i 1891.....	Kr. 84 292.69,	hvoraf til Folkeskolen	Kr. 72 262.69
- 1892	- 86 745.75,	—	- 75 465.75
- 1893.....	- 96 832.35,	—	- 84 852.35
- 1894.....	- 109 849.48,	—	- 97 119.48
- 1895.....	- 104 163.96,	—	- 91 917.96

Pigeundervisningen udenfor Folkeskolen besørges nu som tidligere af private Skoler.

Den offentlige Sømandsskole og den tekniske Aftenskole har som før været i stadig Virksomhed. Byen har som før 4 Asylr, der optager Børn indtil Skolealderen.

I Femaaret er endel nye Gader oparbejdede, foretaget endel Brolægningsarbejder samt anlagt endel nye Kloaker.

Ved Vandværket er foretaget endel Forbedringer: Dammen ved Kloptjern er i 1894 forhøiet 1 Meter, hvorved Tjernets Rumindhold er forøget til 194 850 m³. Dammen ved Landfaldtjern er ombygget og forhøiet, hvorved Rumindholdet er forøget til 183 234 m³. Vandledningen er adskillig udvidet i 1894 og 1895, ligesom der i de samme Aar anlagdes en 6" Vandledning over til Holmen.

Til Brandvæsenet anskaffedes i 1893 en ny Dampsprøite med Tilbehør, til hvis Betjening ansattes 1 Maskinist og 15 Mand. I 1895 opførtes 7 Slangestationer, hvoraf 4 paa Holmen, til hvis Betjening antoges 19 Mand. I 1895 ansattes et Reservekorps paa 50 Mand, fordelt over hele Byen og med Forpligtelse til at møde frem og assistere det faste Brandkorps i Ildebrandstilfælde, ligesom det faste Brandkorps forstærkedes med 3 nye Mandskaber.

Brandtelegrafen blev fuldstændig omlagt i 1895, Telegraffinien udvidet og Brandsignalkassernes Antal forøget med 9 Stykker.

Af vigtigere kommunale Foranstaltninger inden Femaaret kan foruden de tidligere omtalte endvidere nævnes:

I 1891 optoges et Kommunelaan stort Kr. 300 000 til Dækning af Udgifterne vedkommende Opførelsen af de 2 nye Folkeskolebygninger, som har kostet Kr. 367 000.

I 1892 blev der endvidere optaget et Kommunelaan stort Kr. 600 000, hvoraf anvendtes til Havnevæsenet til Isbryder ca. Kr. 270 000, til Gasværket ca. Kr. 100 000, til Vandværket Kr. 60 000, til Epidemilazaret med Desinfektionsapparat Kr. 25 000, til Indfrielse af resterende Terminer til Grevskabsbanen Kr. 35 000, til de nye Folkeskolebygninger Kr. 67 000 og til Indfrielse af Gasværkets og Havnevæsenets ældre Gjæld ca. Kr. 30 000.

Bykassens Budget har i Femaaret vist følgende samlede Udgifter: i 1891: Kr. 487 000, i 1892: Kr. 505 000, i 1893: Kr. 553 200, i 1894: Kr. 622 180 og i 1895: Kr. 618 700; altsaa nogen Stigning saavel sammenlignet med forrige Femaarsperiode som inden Perioden.

Brændevinsafgiften udgjorde i 1891—93 Kr. 29 600 pr. Aar, i 1894 og 95 Kr. 30 666.67 pr. Aar.

Ølafgiften viser nogen Stigning og indbragte: i 1891 Kr. 9 070, i 1892 Kr. 10 100, i 1893 Kr. 9 900, i 1894 Kr. 10 080 og i 1895 Kr. 10 115.

Bykassens Indtægter i Femaaret fordelte sig saaledes:

Aar.	Skat paa fast Eiendom.	Skat paa Formue og Næring.	Andre Indtægter.
	Kr.	Kr.	Kr.
1891	55 000	275 000	157 000
1892	55 000	275 000	175 000
1893	65 000	325 000	163 200
1894	72 500	362 500	187 180
1895	72 500	362 500	183 700

Beløbet af de faste Eiendommers Takstværdi var: i 1891 Kr. 16 784 560, i 1892 Kr. 16 975 400, i 1893 Kr. 17 052 610, i 1894 Kr. 17 098 010 og i 1895 Kr. 17 596 560.

Til Belysning af Skatteforholdene forøvrigt hidsættes følgende Opgave fra Ligningskommissionen:

A a r .	Skattelagt Formue.	Skatbar Næring.	Skatøre pr. Kr.
	Kr	Kr.	Øre.
1891	19 738 000	3 232 644	8.3
1892	21 357 000	3 313 090	7.7
1893	21 698 000	3 364 670	9.2
1894	21 158 000	3 223 390	10.4
1895	22 458 000	3 412 700	10

Byens Gjæld udgjorde ved Udgangen af 1890 Kr. 1 168 200 og ved Udgangen af 1895 Kr. 1 700 200, altsaa en Stigning i Femaaret af Kr. 532 000.

Omsætningen af faste Eiendomme viser nogen Stigning sammenlignet med forrige Femaar, men har inden Perioden varieret noget, og vil sees af følgende Fortegnelse over de i hvert af Aarene thinglæste Hjemmelsdokumenter:

Aar.	Antal.	Samlet Værdi.
1891.....	138	Kr. 669.511.14
1892.....	100	- 1 093 324.35
1893.....	116	- 653 285.54
1894.....	140	- 706 156.28
1895.....	117	- 704 355.76

Nedenstaaende Tabel viser Antal og Beløb af thinglæste og aflæste Pantedokumenter samt af Tvangsauktioner, ved hvilke Salg har fundet Sted:

A a r .	Thinglæsninger.		Aflæsninger.		Tvangsauktioner over fast Gods.		Tvangsauktioner over Løsøre.	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
		Kr.		Kr.		Kr.		Kr.
1891.....	233	710 974.63	225	778 823.27	6	59 141.00	6	4 318.58
1892.....	219	675 697.22	164	792 477.03	12	17 427.00	16	9 220.54
1893.....	239	717 988.76	200	509 767.07	9	36 520.00	16	8 082.05
1894.....	237	680 577.51	241	977 119.93	11	91 537.71	16	7 082.35
1895.....	249	974 741.89	228	680 427.45	9	71 464.91	17	7 028.42

Eksekutioner og Udpantninger har været afholdte for Beløb, som omstaaende Tabel viser:

A a r.	Exekutioner.		Udpantninger ved Underfogden.		Udpantning for Skatter ved Skattefogden.	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
		Kr.		Kr.		Kr.
1891.....	57	32 545.98	114	3 257.80	3 730	246 956.86
1892.....	76	46 981.25	120	5 547.90	3 825	227 919 80
1893.....	111	96 770.17	93	197 291.36	4 392	229 861.02
1894.....	96	89 265.13	91	3 489.30	4 214	245 311 79
1895.....	71	57 602.94	72	2 514.48	3 559	207 016.35

I Byen har i Femaaret en Handelsforening med 160 Medlemmer, en Haandværkerforening med 90 Medlemmer, en Sømandsforening med 105 Medlemmer, en Arbejderforening med 589 Medlemmer, en Lægeforening med 20 Medlemmer og en teknisk Forening med 19 Medlemmer, alt pr. Udgangen af 1895, som tidligere været i Virksomhed.

Af nye tilkomne Foreninger kan nævnes:

Drammens konservative Arbejderforening, stiftet 31 Marts 1895 med 509 Medlemmer, og Drammens yngre Handelsstands Forening, stiftet 27 November 1894, med 106 Medlemmer ved Udgangen af 1895.

Af Meierier har som tidligere 2 været i Drift, nemlig: Drammens Meieri, der i 1895 modtog 864 747 Liter Melk, og Skoger Meieribolag, der i 1895 modtog 1 061 771 Liter Melk.

Af Legater til Bedste for Byen er i Femaaret ingen nye tilkommet.

D r a m m e n den 11 Marts 1899.

R. R y n n i n g.

Beretning

om Købstaden Kongsbergs økonomiske Tilstand i Femaaret 1891—1895.

Vandværket er ogsaa i Femaaret udvidet med flere nye Ledninger, til- sammen 760 m., der har kostet Kr. 3 095. Det har endnu ikke været nød- vendigt at forhøje Dammen for Tangentjern, da det har lykkedes at skaffe det nedre Bassin, Rundetjern, tilstrækkeligt Tilløb fra en i Nærheden liggende Bæk.

Byen har været hjemsøgt af 6 Ildebrande. Derunder er opbrændt 5 Vaaningshuse, en Mølle samt et Par Ladebygninger. Den nye Ordning af Brandvæsenet har fremdeles vist sig meget tilfredsstillende. Vandværket har bestaaet sin Prøve med fortrinligt Resultat, idet det endog under høist kritiske Forhold har lykket at indskrænke Ilden til et Par Huse.

Byens Gader er fremdeles forbedrede, idet der til nye Fortouge med Stenkant og stensatte Rendestene er anvendt ca. 4 900 Kr., ligesom selve Veibanen i betydelig Udstrækning er givet solid Underlag med Pukstensdække.

Naar imidlertid Hensyn tages til, at den samlede Længde af Gader og Veie inden Byens Jurisdiktion udgjør	39 847 km.
hvortil kommer de Veie, som er anlagt og vedligeholdes af Sølvværket og væsentlig kun benyttes af dette	21 130 -

tilsammen 60 977 km.

vil det nok indsees, at disse for en By ganske exceptionelle Gade- og Veilængder kræver saa store Udgifter for at være i god Stand, at man ei har kunnet tilfredsstille særlig strenge Krav til tidsmæssige Kommunikationer. Der maa derfor ogsaa fremtidig arbeides mod det Maal yderligere at forbedre vore Gader og Veie.

Gadebelysningen er ogsaa bedret og er 37 nye Lygter anskaffede. Omkostningerne har udgjort ialt ca. 600 Kr. aarlig. Nu vil om ganske kort Tid elektrisk Lys blive anbragt i de centrale Bydele, men i Byens udstrakte Udkanter vil man fremdeles maatte beholde de almindelige Petroleumslygter.

Kongsberg Dameforenings Legat til Fordel for trængende Enker og ugifte Døtre efter Borgere eller Embeds- og Bestillingsmænd af Kongsberg By, konfirmeret ved høieste Resolution af 5 April 1878, har ogsaa fra 1891 til 94 af indvundne Renter aarlig uddelt 2 Portioner paa Kr. 100 hver. Ved Testamente af 9 April 1893, konfirmeret 28 Oktober 1895, har imidlertid Doktor Thinius Bryn her af Byen, der afgik ved Døden den 11 Mai 1894, skjænket Legatet Kr. 8 000, anbragt i en Pantobligation, 4 Pct. rentebærende. I 1895 er derfor uddelt 4 Portioner à Kr. 100 og senere 5 Portioner aarlig. Legatet eiede ved Udgangen af 1895 Kr. 12 816.50.

Ved det ovennævnte Testamente skjænkede Dr. Bryn endvidere Kr. 2 000 til Kongsberg Forskjønnelsesselskab, Kr. 2 000 til et Dyrebeskyttelsesselskab i Kongsberg, Kr. 2 000 til et Legat for Tjenestepiger, Kr. 2 000 til et Do. til Enker efter Vaabenarbeidere i Kongsberg, ligesom større Beløb blev skjænkede til Fordel for trængende Almueskolelæreres, Haandværkeres og Handelsborgeres Enker og Døtre i Kongsberg.

Den økonomiske Tilstand i Byen har i Femaaret i det hele taget været i Fremgang.

Handel og Haandværksdrift har virket under jevne rolige Forhold og vistnok gaaet frem, om end ikke raskt.

Af Konkurser har her fremdeles været faa og har ingen havt nogen større økonomisk Indflydelse for Stedet; ligeledes har der været afholdt faa Exekutioner og Tvangsauktioner.

Priserne paa faste Eiendomme har været stabile og holdt sig nogenlunde høie, omtrent som i forrige Femaar.

Arbeidsbelægget ved Sølvværket, der blev betydelig forhøiet, efterat flere af de nedlagte Gruber paa Underberget i Henhold til Storthingsbeslutning af 1886 var gjenoptaget til Drift, har i Femaaret været omtrent uforandret.

Ved Vaabenfabriken er derimod Bedriften betydelig udvidet allerede fra 1894 og blev Arbeidernes Antal derfor straks forhøiet.

Statens faste Arbeidere her maa ansees for at være heldig situerede. De har en jevn god Indtægt og vel ordnede Pensionsforhold baade for sig og sine Enker. Der er derfor megen Rift saavel blandt Bybefolkningen som af Arbeiderne fra nærmeste Landdistrikter om at opnaa disse Stillinger.

Løsarbejderne har havt det bedre end tidligere, hvad for den væsentligste Del skriver sig fra, at en hel Del af disse, som oven paavist, er gaaet over til faste Arbeidere ved Statens Indretninger. Daglønnen har derfor ogsaa for Løsarbejderne været i Stigning og der har ei som tidligere hersket delvis Arbeidsløshed i Vintertiden.

Kunde blot al den ledige Vandkraft, som endnu findes paa private Hænder, blive anvendt i Industriens Tjeneste, vilde dette straks ikke alene forøge Arbeidsfortjenesten, men bringe mere Fart og Liv i Forretningerne i det hele taget.

Fattigvæsenets Udgifter har fremdeles været i Stigning. Jeg tror dog ikke, at dette har sin Grund i forøget Fattigdom, men kun deri, at de gennemgaaende større Krav til forbedrede Vilkaar for alle Samfundsklasser ogsaa øver sin Indflydelse ved Fastsættelsen af Fattigunderstøttelserne.

Der er ogsaa en Omstændighed tilstede her, som efter min Formening gjør Fattigbyrderne større end paa mange andre Steder. For det første maatte, da Sølvværket nedlagdes i Aarhundredets Begyndelse, hundredevis af dygtige, brave Indvaanere af Stedet ty til Hjælp af det da oprettede offentlige Fattigvæsen. Herved maatte selvfølgelig Fattigunderstøttelsen tabe meget af det odiose Præg, den ellers i Almindelighed har, og denne Opfatning synes endnu at gjøre sig gjældende. Dernæst har Pensionsvæsenet ved de offentlige Indretninger bevirket, at det ansees for at være omtrent lige saa berettiget at melde sig til Understøttelse ved Fattigvæsenet som for den aldrende faste Arbeider ved Sølvværket og Vaabenfabriken at fremsætte Krav paa Pension, saasnart han ved Lægeerklæring kan legitimere Mangel paa fuld Arbeidsdygtighed. Det ansees saaledes ialmindelighed ikke her, som paa saamange andre Steder, for et saa

særlig tungt Skridt at bede om Fattighjælp, og da Fattiglemmet i Manges Øine jevnstilles med Pensionisten, ser man som Regel ikke saa store Opofrelser ydet fra Vedkommendes Slægtninge for at hindre et saadant Skridt, som paa andre Steder, hvor Tingen anskues, som om det var Skam at modtage Fattighjælp.

Som en Eiendommelighed for Stedet kan nævnes, at Betleri er omtrent ukjendt her, og naar det undtagelsesvis finder Sted, er det alene omvankende Personer, som gjør sig skyldig deri.

Antallet af de af det private Fattigvæsen understøttede Personer udgjorde i 1891: 439, i 1892: 498, i 1893: 474, i 1894: 426 og i 1895: 459.

Det samlede Beløb, hvormed de Fattige i de samme Aar er understøttet, udgjorde resp. Kr. 26 963.89, Kr. 30 251.25, Kr. 30 706.99, Kr. 27 733.71 og Kr. 30 443.90, altsaa gjennemsnitlig Kr. 29 291.95 aarlig mod Kr. 25 171.38 i Femaaret 1886--1890.

Statens offentlige Fattigvæsen eksisterer fremdeles. Det har gjennemsnitlig aarlig understøttet 35 Personer med en Understøttelse af Kr. 4 413 pr. Aar.

Ædruelighedstilstanden har fremdeles været i Bedring, og Forholdene er i høi Grad bedrede fra de, der fandt Sted for en 20 å 30 Aar siden. Men den lader endnu adskilligt tilbage at ønske, især for Ungdommens Vedkommende. Unggutterne faar her tidlig Ansættelse ved Sølvværket og Vaabenfabriken og en for sin Alder sjelden god Fortjeneste, og Fristelsen til at sætte en større Del deraf overstyr i Restaurationer og paa Danselokalerne ligger noksaa nær.

Til Opførelse af nye og Udvidelse af ældre Bygninger, paakrævede i Anledning Skoleloven af 26 Juni 1889's Ikrafttræden, er medgaaet Kr. 33 339.63, der samtlige er refunderede af Sparebanken og Brændevinssamlaget.

Skolevæsenets Udgifter er derhos i Femaaret stegne ganske betydeligt, fra Kr. 21 040.52 i 1891 til 38 470 i 1895.

Den offentlige Middelskole her paa Stedet ophørte fra 1 Juli 1895 og har man senere havt kommunal Middelskole.

Kommunens Gjæld udgjorde ved Udgangen af Femaarsperioden Kr. 83 076.08, ved Periodens Begyndelse var den Kr. 46 533.17.

I førstnævnte Sum er indbefattet Kr. 24 600, som Kommunen erholdt af Statskassen for at udlaanes til Ubemidlede inden Kongsberg til Erhvervelse af egne Boliger (Storthingsbeslutning 20 Juli 1894 og kongelig Resolution 30 August s. A.).

Kommunens Aktiva udgjorde ved Udgangen af Femaarsperioden:

- a. Udestaaende Kapitaler (heri indbefattet Kassebeholdning)... Kr. 98 890.15
- b. Jernbaneaktier - 48 000.00

mod ved Periodens Begyndelse:

a. Udestaaende Kapitaler	Kr. 72 378.82
b. Jernbaneaktier	- 48 000.00

I den først anførte Sum er indbefattet det blandt Kommunens Gjæld opførte Laan Kr. 24 000 af Statskassen til Erhvervelse af egne Boliger for Ubemidlede. Beløbet er fordelt paa 24 Laantagere i Beløb fra Kr. 400—Kr. 1 500 mod Tilbagebetaling i 25 Aar.

Værdien af Kommunens faste Eiendomme udgjorde — Kirken samt Vandværket iberegnet — ved Udgangen af Femaarsperioden	Kr. 558 608.05
mod ved Periodens Begyndelse	- 452 898.64

Ved Udgangen af Femaarsperioden udgjorde Værdien af Kommunens og Privates faste Eiendomme i Byen efter Skattetaksterne	Kr. 3 823 900
mod ved Periodens Begyndelse	- 3 257 000

De i den almindelige Brandkasse assurerede Husebygningers Værdi udgjorde ved Udgangen af Femaarsperioden	Kr. 3 250 990
mod ved Periodens Begyndelse	- 2 730 170

Sølvværkets ekstraordinære Bidrag til Kongsberg Kommune (udenfor Bygningsskat og kontraktsmæssige Bidrag) har udgjort: for 1891 Kr. 10 819.00, 1892 Kr. 12 805.83, 1893 Kr. 13 880.12, 1894 Kr. 14 482.87 og 1895 Kr. 14 221.65.

I Slutningen af 1896 er dette Bidrag opsagt og blev derefter i Begyndelsen af 1897 nedsat en kommunal Komite til Ordning af Forholdet i det hele mellem Kommune og Stat. Istedetfor det ekstraordinære Bidrag, der beregnedes procentvis efter Bykassens Udgift, har Staten foruden Bygningsskat og kontraktsmæssige Bidrag for 1897, 98 og 99 ydet et aarligt Bidrag af Kr. 14 000.

Kongsberg Magistrat, 2 Februar 1899.

Eugène Münster.

Beretning

om Kjøbstaden Hønefoss' økonomiske Tilstand i Femaaret 1891—1895.

Femaarsperioden 1891—1895 viser i samme Forhold som den forrige en sikker og rolig Fremgang i Liv og Virksomhed i Hønefoss og Omegn. Arbeidsfortjenesten har været jevn og god, hvoraf fulgte en rask Cirkulation af Penge med livlig Handelsomsætning. At ogsaa i denne Periode et nyt Sliberi i Byens Nærhed er sat igang og et lignende paabegyndt i selve Byen er ogsaa en medvirkende Aarsag hertil.

Haandværksdriften har ogsaa i denne Periode sin rolige Udvikling, der selvfølgelig viser Fremskridt i samme Forhold, som Liv og Virksomhed i det hele er tiltagen.

I Anledning Hønefoss's indre Anliggender kan mærkes, at en lønnet Inspektør for Byens kommunale Arbeider er ansat, og af denne er i Perioden paaseet udført Omlægning af Vandledning saavel i Stabelgaden og Stationsveien med større og nye Rør som en ny Ledning lagt i Stangs Gade mellem Storgaden og Norderhovsgaden. Begge Byens Torve er brolagt. Kjørebanelen i flere af de større Gader makadamiserede, Fortouge forsynet med hugne Kantstene og Rendestene stensatte — alt til ganske anseelige Beløb. Ligeledes er Kloakledning i større Udstrækning nedlagt paa Nordsiden med Kummer af Graasten med Granitrammer.

I Perioden er anskaffet Brandsignalapparater med 4 Gadeapparater; af Signalklokker er 18 anbragt hos de faste Brandmandskaber, der saaledes hver især kan allarmes fra Gadeapparaterne; ligesaa er Byens Belysning væsentlig forbedret, idet samtlige Petroleumslygter er omgjort til Gasolielygter og flere nye opsatte.

Saavel Middelskolen som den nye Almueskole er i Virksomhed, begge forbundet med en Haandgjerningsskole for Piger, den sidste tillige med Sløjdskole for Gutter.

Den kommunale Tegneskole fortsætter fremdeles med Lokale i Middelskolen.

Almuebibliotheket fortsættes med Bidrag fra Stat og Kommune.

Brændevinsbolaget har fortværende været i Virksomhed og har paa samme Tid, som det har formaaet at kontrollere Brændevinsdrikken, af sit Overskud kunnet yde væsentlige Bidrag til de i forrige Beretning omhandlede forskjellige Institutioner som Tegneskolen, Folkebibliotheket, Totalafholdsforeningen, Skytterlaget, unge Kvinders kristelige Forening, den frivillige Fattigpleie o. fl.

Eiendomsværdierne i Hønefoss efter Skattetaksterne, hvilke i Periodens Begyndelse udgjorde Kr. 1 680 790, var ved sammes Ende steget til Kr. 2 124 600.

Den antagne Indtægt, der i 1890 udgjorde Kr. 482 390, var i Periodens Slutning steget til Kr. 563 765; den skatbare Del deraf fra Kr. 205 695 til Kr. 266 006 og den skatbare Formue fra Kr. 1 347 900 til Kr. 1 861 600.

Byens Obligationsgjæld til Kongsberg Sølvværks Driftsfond, der ved Periodens Begyndelse udgjorde Kr. 96 000, er ved dens Ende ved regelmæssige Afdrag sunket til Kr. 62 400.

Efter den kommunale Folketælling udgjorde Indvaanerantallet den 30 September 1891: 1 417 og var samme Dato i 1895 steget til 1 593.

Exekutioner afholdtes i Femaarsperioden til et Antal af 46.

Hønefoss Magistrat, 17 Mai 1898.

Carl Gjør.

Beretning

om Ladestedet Holmsbu's økonomiske Tilstand i Femaaret 1891—1895.

- 1) Den økonomiske Tilstand tør siges at være synlig forbedret i Femaaret.
- 2) Den økonomiske Tilstand er efter Forholdene meget tilfredsstillende. Den personlige Gjæld er mindsket, Levemaaden forbedret og Aktiverne af større Værdi.
- 3) De vigtigste Næringsveie er som før Fiskeri, Søfart samt Handel. Den største Del af Befolkningen lever af Fiskeri. Stærkt generende for Bedriften er den hver Vinter sig gjentagende Isgang fra Drammensfjorden grundet Isbrydningen. Endel Frugtavl bringer ogsaa meget Udbytte.
- 4) Der er ingen industriel Bedrift i Ladestedet. Et større Ansjosrøgeri drives.
- 5) Ædruelighedstilstanden er udmerket god. Af Drankere findes ingen. Denne gode Tilstand skriver sig antagelig fra den Omstændighed, at der ikke gives Udsalgs- eller Udskjenkningssteder i selve Ladestedet.

Holmsbu Magistrat, 15 Mai 1899.

K i e l l a n d.

VII.

Jarlsberg og Larvik Amt.

Underdanigst Beretning

om Jarlsberg og Larvik Amts økonomiske Tilstand
i Femaaret 1891—1895.

Ved Udgangen af 1891 udgjorde Amtets reviderede Matrikulskyld 26 906 Mark 28 Øre. Folkemængden udgjorde efter den sidste Folketælling, i 1891, 97 651.

A. Landdistriktet.

I. Jordbrug.

Efter Fogdernes Opgaver var Antallet af særskilt skyldsatte Brug ved Udgangen af 1895:

i Jarlsberg Fogderi	8 560	med rev. Skyld	17 969	Mark	97	Øre,
- Larvik	—	4 597	- - —	8 936	—	31 -

tilsammen i Amtet 13 157 med rev. Skyld 26 906 Mark 28 Øre.

Ved Udgangen af 1890 var Antallet af særskilt skyldsatte Brug 12 358; Antallet er altsaa forøget med 799.

Efter foranstaaende er Gjennemsnitsskylden pr. skyldsat Brug: i Amtet 2 Mark 4 Øre, i Jarlsberg Fogderi 2 Mark 19 Øre og i Larvik Fogderi 1 Mark 94 Øre.

Lensmændenes Opgaver med Hensyn til de i Schema 6 A nævnte Kornsorter viser, at Udsæd, Avl og Foldighed stiller sig tildels meget forskjelligt i

de forskjellige Dele af Amtet. Saaledes varierer Udsæden af Hvede fra 20 Liter pr. Maal (i Andebu) til 40 Liter (i Vaale og Tjølling). Avlen er i de to førstnævnte Herreder henholdsvis 140 og 210; fra Tjølling haves ingen bestemt Opgave i saa Henseende, men er efter den opgivne Foldighed 320 Liter. Foldigheden er i de samme Herreder henholdsvis 7, ca. 5 og 8. Mindst er Foldigheden i Vaale, ca. 5, og størst i Skoger, Fredriksværn og Hedrum, hvor den er 10.

Af Rug er der mindst Udsæd i Skoger, Hof, Sande, Nøtterø, Tjøme og Hedrum, nemlig 18 Liter pr. Maal, og størst i Vaale, Ramnes og Fredriksværn, nemlig 30 Liter. Foldigheden varierer fra 7 i Ramnes til 15 i Sande, Brunlanes og Hedrum.

Af Byg er der mindst Udsæd i Borre, Hedrum og Tjølling, nemlig 20 Liter pr. Maal, og størst i Vaale med 36. Avlen er henholdsvis 200, 240, 250 og 280 og Foldigheden 10, 12, 14 og 8.

Blandkorn dyrkes kun i Hof i Jærlsberg og er her Udsæden opgiven at være 26 Liter pr. Maal og Avlen 260.

Af Havre er Udsæden mindst i Hof, hvor den er 30 Liter pr. Maal, og størst i Ramnes, hvor den er 54. Avlen er henholdsvis 240 og 270 og Foldigheden 8 og 5. Forøvrigt er Udsæden af denne Kornsort mere jevn.

Erter dyrkes kun i 9 af Amtets Herreder. Udsæden varierer fra 20 Liter pr. Maal i Strømmen til 45 i Vaale. Avlen er henholdsvis 200 og 180 Liter, Foldigheden 10 og 4.

Ved Potetesdyrkningen viser Udsæden sig at være meget forskjellig. Den varierer fra 100 Liter i Hof til 380 Liter i Vaale. Avlen er henholdsvis 700 og 1800, Foldigheden 7 og 5.

Gjennemsnitlig for det hele Distrikt stiller Udsæd, Avl og Foldighed sig i hele Tal omtrent saaledes:

	Hvede.	Rug.	Byg.	Havre.	Erter.	Poteter.
Udsæd pr. Maal i Liter	29	22	26	40	29	263
Avl - - - - -	218	240	262	304	224	1 775
Foldighed	8	11	10	8	8	7

Af Græsfrø udsaaes gennemsnitlig 2 à 3 kg. pr. Maal og er Høavlen gennemsnitlig henved 300 kg. Avlen varierer forøvrigt temmelig meget. I Lardal er den saaledes opgivet at være 100 kg. efter en Udsæd af 2½ kg. og i Stokke 480 kg. efter Udsæd 3 kg.

Af Nyland er kun ubetydeligt opryddet i Femaaret.

Ligeledes er der af den dyrkede Indmark kun udlagt høist ubetydeligt til Havn og Udmærk.

Korndyrkningen viser i det Hele taget ingen merkbar Forandring; maaske er den dog tiltaget lidt.

Ogsaa Potetesdyrkningen er omtrent uforandret.

Derimod er Dyrkning af Turnips og Græsfrø i Tiltagende. Det samme er Tilfældet med Havedyrkningen.

Brugen af forbedrede Redskaber og Maskiner er overalt bleven almindeligere. Saaledes er Antallet af Slaa- og Meiemaskiner meget forøget; i Sem er Antallet opgivet til ca. 200. Derimod er Antallet af Sædsaa-maskiner endnu ubetydeligt.

Af Damptærskemaskiner findes der i Distriktet 4. Desuden er der i Stokke 2 Tærskemaskiner, der drives med Turbine.

Landhusholdningsselskabets Virksomhed har bl. a. i det Væsentlige bestaaet i at medvirke til Afholdelse af Dyrskuer, Anskaffelse af Stamokser og i den senere Tid Indkjøb af gudbrandsdalske Avlshopper, der atter er bortauktionerede under det sædvanlige aarlige Kvægmarked i Tønsberg.

Amtsagronomen har været sterkt optagen; i Vintermaanederne har han væsentlig været beskæftiget med Fjøsbejæring til Udkaaring af Avlskjør. I Slutningen af 1895 begyndte Amtets Landbrugsskole paa Fosnes i Stokke sin Virksomhed.

Ligeledes er der med Bidrag af Staten og af Selskabet for Norges Vel oprettet en Husholdningsskole paa Sommerro i Botne.

Havedyrkningen er i god Fremgang. De to Amtsgartnere har sin Tid fuldt optaget, og den stærke Søgning til det af Amtet understøttede Kursus i Havestel for kvindelige Elever er et tydeligt Vidnesbyrd om Interessen for denne Gjerning.

2. Fædrift.

Gjennemsnitsværdien i 1895 sees efter de indkomne Besvarelser til Schema 6 B at have været:

for Arbeidshest	Kr. 341
- Okser	- 135
- Kjør.....	- 127
- Ungnøt	- 68
- Kalve.....	- 14
- voksne Faar	- 15
- voksne Svin.....	- 85

Rensdyr og Gjeder findes ikke.

Det aarlige Melkeudbytte pr. Ko har efter Lensmændenes Opgaver for Femaaret været hos de mere fremskredne Gaardbrugere 2 161 Liter og overhovedet 1 675 Liter.

Melkeproduktionen har som Regel gaaet betydeligt frem, og skyldes dette særlig Anskaffelse af bedre Kreaturer og bedre Fodring, i det hele taget en mere rationel Drift, der har givet større Udbytte. Salg af Melk er derfor af megen Betydning for Distriktet. — Ogsaa Salg af Ost spiller nogen Rolle; Tilvirkning af Smør til Salg er derimod mindre. Ved Udgangen af 1895 fandtes i Landdistriktet 39 Meierier og Ysterier. Heraf var de 34 Fællesmeierier eller -Ysterier. Den til disse Anlæg i 1895 indmaalte Melk var 8 354 146 Liter. Produktionen af Smør androg i samme Aar til 36 312 kg., af Fedost til 515 574 kg., af Magerost til 18 850 kg. og af Mysost til 538 875 kg. Ved Ysterierne og Meierierne beskæftiges ialt 21 Mænd og 78 Kvinder. Ved 4 Meierier anvendtes Is og ved 1 Centrifugesystem. 5 dreves med Damp.

Gjennemsnitsprisen paa Melk har efter Lensmændenes Opgaver været henvend 10 Øre pr. Liter og for Melk, leveret til Meieri, lidt over 8½ Øre pr. Liter. Smørprisen har gennemsnitlig været ca. Kr. 1.68 pr. kg. Prisen paa Hø var pr. 100 kg. ca. Kr. 4.30 og paa Halm ca. Kr. 2.50.

Efter Besvarelserne til vedkommende Spørgsmaal i Schema 6 B er Opdræt og Salg af Heste i de fleste Herreder tiltaget lidt; desuagtet indkjøbes næsten overalt Heste til Bygdens Forsyning. Det af Landhusholdnings-selskabet i de senere Aar foretagne Indkøb af Avlshopper af Gudbrandsdalsrace, hvilke saa igjen er bortauktionerede til Jordbrugere inden Amtet, er omfattet med megen Interesse og vil forhaabentlig i ikke ringe Grad bidrage til at fremme Hesteavl her i Distriktet. Opdræt og Salg af Hornkvæg er i det hele tiltaget noget. I denne Forbindelse bemærkes, at gennem Landboforeningernes Indkøb af Stamokser er Interessen for et mere skjønsomt Valg af Avlsdyr udviklet.

Faareholdet er gennemgaaende aftaget. Derimod er Svineavlent tiltaget.

3. Skogdrift.

Med Undtagelse af Lardal, Hof, Andebu og Hedrum findes der ingen egentlige Skogbygder i Amtet. Kystbygderne har tildels meget liden Skogbestand.

Uagtet Interessen for Skogens Bevarelse og rationelle Behandling visselig er i Fremgang, tyder dog de indkomne Beretninger paa, at Skogene omtrent i alle Herreder er i Tilbagegang; kun i 4 Herreder angives Skogen at være uforandret. Grunden til det mislige Forhold i saa Henseende er den samme som i forrige Femaarsberetning fremholdt, nemlig, at Jordbruget efter de nuværende

Konjunkturer kaster saa lidet af sig, at Landmanden til Gjengjæld maa gjøre mest muligt ud af Skogen.

Salg af Kjøbmandslast eller andet stort Tømmer foregaar i 3 Herreder, nemlig i Hof, Hedrum og Lardal i betydeligt Omfang; i 8 Herreder er Leverancen anført at være af noget Omfang, i 4 ringe og i 3 (Tjølling, Nøtterø og Tjømo) intet. Fredriksværn kan, da det i Virkeligheden ikke er noget Land-distrikt, ikke medregnes. Spørqsmaalet om, hvorvidt der maa kjøbes Bygnings-tømmer, er for 9 Herreders Vedkommende besvaret med ja, for de øvrige 9 med nei. Salg af Brændevæd er af mere almindelig Betydning, naar undtages de skogfattigste Kystdistrikter hvor Brændevæd tildels maa kjøbes. Af andre Skogprodukter sælges der i de fleste Herreder endel Props. Torv bruges omtrent ikke som Brændsel.

Gjennemsnitsprisen i 1895 for Brændevæd pr. Meterfavn var, angivet i hele Tal:

Birk.....	ca. Kr. 11.00
Or	- - 8.00
Furu.....	- - 9.00
Gran	- - 8.00

Middelprisen pr. Tylvt Bygningstømmer var i 1895 ca. Kr. 14.40, og den almindelige Dimension ca. 21 Fod med 6 à 7 Tommer Top.

Skogene bestaar væsentlig af Gran og Furu samt endel Løvsog, væsentlig Birk. Bøg findes i et Par Herreder.

I Hedrum er det samlede Skogareal angivet til omtrent $\frac{3}{4}$ af Herredet. For de øvrige Herreder mangler Opgave herom.

Af Distriktets Skoge er ingen paa Udlændingers Hænder.

Derimod tilhører en Del af Skogene Udenbygdsboende. Dette er Tilfældet i Skoger og Sande, hvor Grosserer W. Stibolt, Rødsog Brug pr. Drammen, eier en betydelig Del af Skogene, samt i Hedrum og Lardal, hvor Skogene for en stor Del tilhører Treschow-Fritzø.

Med Hensyn til Tømmerflødningen hidsættes efter de indkomne Opgaver for Femaaret:

Optællingen ved Eidsfoss Lænse i Hof viser følgende Resultat:

i 1891.....	2 600 Tylvter, hvoraf Smaalast	1 331 Tylvter,
- 1892.....	3 719 — — —	1 666 —
- 1893.....	3 668 — — —	2 361 —
- 1894.....	7 418 — — —	4 700 —
- 1895.....	6 364 — — —	3 203 —

Tilsammen 23 769 Tylvter, hvoraf Smaalast 13 261 Tylvter.

Tømmeret er væsentlig hugget i Hof, Ramnes, Botne og Lardal.

Størstedelen af Lasten er Sliberilast, der leveres ned til 10 à 11 cm. Topmaal. De almindeligste Dimensioner er 7 m. Længde, 21 cm. Topmaal. Ved Læsen sysselsættes i Almindelighed 1 Mand foruden Fløderne, hovedsagelig fra Mai til Juli.

For Hersgaardens Læse ved Udløbet af Sande- og Lilleelven haves kun Opgave for 1895, i hvilket Aar angives at være optalt 330 Tylvter Tømmer, hvoraf Smaalast 150 Tylvter. Disse Tal angives at kunne passe ogsaa for de øvrige Aar. De almindelige Dimensioner har været 7 m. Længde og 16 cm. Top. Ved Læsen sysselsættes i Almindelighed 4 Mand, hovedsagelig fra Midten af Mai til Midten af Juni. Lasten er hugget i Sande.

Aulielven. Optællingen ved Skillebommens Læse paa Ilene under Jarlsberg har vist følgende Resultat:

1891	610	Tylvter, hvoraf	257	Tylvter	Smaalast,
1892	1 538	—	—	628	—
1893	1 206	—	—	503	—
1894	1 692	—	—	816	—
1895	367	—	—	109	—

Tilsammen 5 413 Tylvter, hvoraf 2 313 Tylvter Smaalast.

Tømmeret er hovedsagelig hugget i Andebu og Ramnes Herreder. Almindelig Dimension 6 Tommer Top. Ved Læsen sysselsættes i Regelen 2 à 3 Mand, hovedsagelig fra April til Juli.

I Farriselven (i Brunlanes) opgives at være sluppen følgende Last, hovedsagelig hugget i Brunlanes:

i 1891	1 375	Tylvter,
- 1892	565	—
- 1893	533	—
- 1894	670	—
- 1895	1 210	—

Tilsammen 4 353 Tylvter,

hvoraf Smaalast ca. 37 Pct.

I Brunlanes er ingen Læse.

I Halleelven (i Brunlanes) er sluppen:

i 1891	1 171	Tylvter,
- 1892	1 656	—

For de øvrige Aar mangler Opgave.

L a a g e n. Ved L a a g e r ø e n s Lænsse er optalt:

i 1891.....	35 141	Tylvter, hvoraf	24 515	Tylvter	Smaalast,
- 1892.....	37 052	—	-	26 798	—
- 1893.....	27 134	—	-	17 216	—
- 1894.....	35 547	—	-	22 130	—
- 1895.....	37 001	—	-	26 000	—

Tilsammen 171 875 Tylvter, hvoraf 116 659 Tylvter Smaalast.

Tømmeret er hovedsagelig hugget i Sandsvær, Lardal og Hedrum. Omtrent $\frac{2}{3}$ af det nedflødede Kvantum var Smaalast (6 Toms samt Props og Juffers). Den almindelige Dimension antages at have været 20 Fods Længde og 6 Toms Top. Ved Lænsen sysselsættes i Almindelighed 40 à 50 Mand, hovedsagelig fra Midten af April til November.

Fra V a s d r a g e n e i S a n d e h e r r e d haves følgende Opgaver over sluppet Tømmer:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.	Tilsammen.
1. Den vestre Elv med Udløb i Gogsjø, Trols- aaselven	2 000	500	700	1 500	2 900	7 600
2. Den østre Elv med Udløb i Gogsjø	-	-	-	120	350	470
3. Gogsjø	-	-	300	200	300	800

Tømmeret angives hovedsagelig at være hugget i Andebu, forsaavidt angaar de to første Vasdrag, i Sandeherred, forsaavidt angaar Gogsjø. Af det flødede Kvantum angives omtrent $\frac{3}{5}$ at være Smaalast. De almindelige Dimensioner for den større Lasts Vedkommende antages at have været omtrent 20 Fods Længde og 8 Tommer Top. I Herredet findes ingen Lænsse.

4. Forskjellige Næringsveje.

a. H a n d e l.

Ved Udgangen af 1895 var der 184 Personer, der drev Landhandel efter Bevilling eller Handelsbrev. Ved Udgangen af 1890 var Antallet 165, hvilket Antal saaledes er forøget med 19.

Forbrugs- og Handelsforeningerne var ved Udgangen af 1895 følgende;

Foreningens Navn.	Begyndt sin Virk- somhed.	Antal Med- lemmer.	Omsætning i 1895.
			Kr.
1. Skoger Meieri & Handelsforening	1885	47	43 452
2. Strømsgodsets Handelsforening.....	1893	118	48 000
3. Berger Handelsforening (Strømmen).....	1886	43	88 500
4. Hof Husholdningsforening	1869	495	55 465
5. Sande Meieribolag	1884	67	50 000
6. Sande Meieri & Handelsforening	1882	39	30 000
7. Klop Forbrugsforening (Ramnes).....	1876	112	20 250
8. Vivestad Do. (Do.).....	1876	72	21 000
9. Nøtterø Do.	1877	500	49 550
10. Helgeraaens Handelsforening (Brunlanes)	1892	30	6 000

Ingen Forbrugs- eller Handelsforening har i Femaaret 1891—1895 ophørt med sin Virksomhed.

b. U d s k j æ n k n i n g a f Ø l .

Af almindelige Rettigheder er der kun 1, nemlig hos Nøtterø Forbrugsforening. I Fredriksværn er der et Samlag for Øl og Vin, hvorhos sammesteds er 2 indskrænkede Rettigheder, der indehaves af Mænd. I Strømmen er der en indskrænket Rettighed, der indehaves af en Kvinde.

c. I s b r u g .

Saadanne har i Vinteren 1895/96 været drevet paa Snekkestad i Vaale, hvor der er 3 Ishuse; Arbeidsstyrken har været 18 Mand i 5 Arbeidsuger, og udgjorde det skaarne Kvantum 2 100 Reg.-Ton. Endvidere er der i Brunlanes 3 Anlæg ved Mørjefjorden, nemlig Barkevig, Torbjørnhus og Bua med henholdsvis 2, 2 og 2 Ishuse, 35, 18 og 20 Mands Arbeidsstyrke og 6, 3 og 4 Arbeidsuger. Produktionen var ved disse Anlæg henholdsvis 4 700, 1 400 og 2 100 Reg.-Ton.

d. S t e n b r u d .

For denne Bedrifts Vedkommende hidsættes følgende schematiske Oversigt:

Stenbrudets Navn og Beliggenhed.	Stenens Art.	Arbejdsstyrke i 1895.	Antal Arbejdsuger i 1895.	Produktion i 1895:		
				Mængde.	Værdi.	
					Kr.	
1. Bogens Stenhuggeri i Botne	Sandsten.	40	48	ca. 5 000 m ³ .	20 000	
2. Gausens Do. - Do.	Do.	12	50	- 2 500 -	10 000	
3. Langøens Kalkbrænderi, Langøen i Vaale...	Kalksten.	10 Mand, 1 Hest.	45	{ 8 444 hl. Stenkalk, 6 919 hl. Melkalk, 1 682 hl. Affaldskalk. }	13 700	
I Nøtterø:						
4. Eriksens Stenbrud paa Smidsrød	Syenit.	2	40	ca. 45 Ton.	ca. 1 600	
5. I. Hansens Do. paa Do.	Do.	2	35	- 30 -	- 1 000	
6. John F. A. Keltzows Stenbrud paa Roppestad og Oterbæk	Do.	4	15	- 17 m ³ .	- 880	
7. E. A. Gudes Stenbrud «Varild» paa Svensrød og Bolæren	}	Det oplyses, at Eierne af disse 2 Stenbrud ikke har været at formaa til at meddele nærmere Oplysninger. Eierne bor i Kristiania.				
8. Johs. Grønseth & Co.s Stenbrud paa Hvalø...						
I Brunlanes:						
9. «Adolfrista» (?) ved Gumserød	Syenit.	13	50	620 Ton	}	Kan ikke opgives.
10. «Grevle» ved Grevle	Do.	4	36	200 -		
11. «Fuglevik» ved Fuglevik	Do.	3	20	75 -	}	35 000
12. Raugland	Do.	9	45	900 -		
13. Tvedalen ved Mørjefjorden	Do.	8	4	100 -	}	4 000
14. Jarene						
15. Raugland	}	For disse Brud kan Opgave ikke meddeles. Eierne er N. S. Beer & Co., Kristiania.				
I Tjølling:						
16. Vik Stenhuggeri.....	Labrador.	10	52	135 m ³ .	Ubekjendt.	

e. Af Anlæg for Torvdrift

har der i Femaaret egentlig kun været et eneste i Distriktet, nemlig «The Norwegian Moss Litter Co. Ltd.», beliggende paa Sundland i Stokke. Her har i 1895 været sysselsat en Arbeidsstyrke af 7 Mand i 22 Arbeidsuger. Produktionen i nævnte Aar angives at have været 3 087 Baller Torvstrø à 80 kg. pr. Balle og til en Værdi af Kr. 3 859.

Desuden er der paa Gaarden Sogn i Lardal i 1895 opført en Bygning til Opbevaring af Torv. Driften er dog ubetydelig, og mangler der nærmere Opgave over Produktionen.

f. Anlæg for Baadbyggeri.

Af saadanne er der kun to, nemlig et i Strømmen, hvor der i 1895 oplyses at være bygget 35 Pramme til en Værdi af Kr. 1 225, og et i Sem, hvor der bygges Lodsskøiter og Dæksbaade. I 1895 har der ved dette Anlæg, der er ganske lidet, været beskæftiget 3 Mand i 30 Uger, og er der i samme Tid bygget 2 Baade af nævnte Sort.

g. Foreninger af Næringsdrivende.

Ved Udgangen af 1895 fandtes Landbforening i hvert af Amtets Herreder med Undtagelse af Fredriksværn, Tjømø og Lardal. Medlemsantallet kan ikke med Nøiagtighed opgives, da Opgaver herover mangler for nogle Foreningers Vedkommende. Efter det foreliggende Materiale antages det imidlertid ved nævnte Tidspunkt at have udgjort omkring 1 500, hvilket viser en Tilvækst siden forrige Femaarsberetning af ca. 300 Medlemmer.

Af Arbejderforeninger findes 2 med gjensidig Understøttelse til Formaal, nemlig en i Hof, stiftet i 1883, med 125 Medlemmer og en i Tjømø, stiftet i 1895, med 149 Medlemmer. I Hof findes desuden «Eidsfos Ungdomsforening», stiftet i 1895, med 135 Medlemmer, hvis Formaal ikke er opgivet.

5. Industrianlæg.

Af industrielle Anlæg fandtes der ved Udgangen af 1895:

22 Møllebrug, 10 Sagbrug, hvoraf 6 Dampsage, 4 Uldvæverier og Spindier, 3 Høvlerier, 3 Jernstøberier, 3 Trankogerier, 2 Teglværker, 2 Garverier, 2 mekaniske Værksteder, 2 Skibsværfter, 1 Glasværk, 1 Guldlistefabrik, 1 Bryggeri, 1 Kalkfabrik, 1 Tøndestavfabrik, 1 Tapetfabrik, 1 Vatfabrik, 1 Torvstrøfabrik, 1 Reberbane, 1 Tændstikfabrik og 1 Flydedok, tilsammen 64 Anlæg. De nærmere Oplysninger vedkommende disse Virksomheder, deres Arbeidsstyrke, Omfanget af deres Produktion m. v. indeholdes i de til Det statistiske Centralbureau indsendte Schema No. 13 B, hvortil man saaledes maa henvise, da Gjenparten deraf ikke er tilstillet Amtskontoret. Ifølge de fra Lensmændene indkomne Opgaver er der i Femaaret nedlagt 6 Anlæg, nemlig i Sande 2 Damp-

sage, i Fredriksværn 1 Dampsag og i Brunlanes 1 Sagbrug, 1 Damphøvleri og 1 Møllebrug.

6. Kommunikationsvæsenet.

Den samlede Længde af Hovedveie var ved Udgangen af 1895 307.7 km., af Bygdeveie 638.2 km. Den samlede Længde af samtlige Veie var altsaa 945.9 km. Heraf vedligeholdes 7.3 km. mod Udbetaling af vedkommende Herredskasser, 198.4 km. dels ved Naturalarbeider og dels ved Pengebetaling og Resten ved Naturalarbeide alene.

Længden af nyanlagte Veie i Femaaret er 91.3 km. og af omlagte Veie 14.4 km. Længden af offentlig Ridevei er som før 8 km. (i Lardal).

Med Hensyn til Vedligeholdelsesudgifterne i 1895 (Schema No. 10 II) mangler der dels Opgave fra flere Herreder, og dels er der ved Udfyldningen af denne Del af Schemaet indløbet Misforstaaelser. Nogen nøiagtig Besvarelse heraf kan derfor ikke gives. For de 12 Herreder, for hvis Vedkommende Opgave foreligger, udgjør Vedligeholdelsesudgifterne tilsammen Kr. 87 080 eller gennemsnitlig ca. Kr. 7 257. Beregnet efter dette Gjennemsnittsbeløb skulde Vedligeholdelsesudgifterne for det hele Distrikt (Fredriksværn fraregnet) udgjøre aarlig ca. Kr. 123 365, hvilket Beløb dog maa antages at være adskilligt for lavt ansat. — I de Herreder, hvor Godtgjørelse til Gaardbrugerne for Naturalarbeider ydes med et Beløb pr. Skyldmark, varierer denne fra Kr. 1.88 til Kr. 3.00 pr. Skyldmark.

Ogsaa med Hensyn til Schemaets Afdeling III, Naturalarbeide, udlignet paa Gaardene i 1895, savnes der Opgaver fra flere Herreder. For de 10 Herreder, for hvis Vedkommende saadan Opgave foreligger over Sommerarbeidet, udgjør dettes samlede Værdi Kr. 50 593 eller gennemsnitlig ca. Kr. 5 000 pr. Herred. For Vinterarbeidets Vedkommende haves Opgaver fra 9 Herreder og udgjør den samlede Værdi heraf Kr. 26 692 eller gennemsnitlig Kr. 2 966 pr. Herred. Efter de indkomne Opgaver stiller Gjennemsnittsberegningen af Vedligeholdelsesarbeidet Sommer og Vinter sig saaledes:

	Antal Mands- dag- værk.	Antal Heste- dag- værk.	Pris pr. Mands- dag- værk.	Pris pr. Heste- dag- værk.	Samlet Værdi		
					af Mands- dagværk.	af Heste- dagværk.	Ialt.
			Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Sommerarbeide	1 158	950	ca. 2.00	ca. 2.50	2 482	2 577	5 059
Vinterarbeide	1 139	485	- 1.60	- 2.20	1 919	1 047	2 966

“ Det er i enkelte af de indkomne Opgaver bemærket, at Vinterarbeidet i 1895 var mindre end sædvanligt paa Grund af den mindre Snemængde. Til Nybygning har der ikke været udskrevet Naturalarbeide.

7. Den økonomiske Tilstand i Almindelighed.

Tjenerløn og Arbeidslønninger i Aaret 1895:

a. Den sædvanlige Aarsløn for Tjenere har været i Gjennemsnit:

	I Penge.	Værdi af Kost og Logi.	Tilsammen.
	Kr.	Kr.	Kr.
For en almindelig Tjenestegut	241	229	470
- - - Tjenestepige	116	181	297

Aarslønnen for Tjenestegutter har varieret fra Kr. 175 til Kr. 320, for Tjenestepiger fra Kr. 80 til Kr. 200. Værdien af Kost og Logi for Tjenestegutter varierer ifølge Opgaverne fra Kr. 150 til Kr. 350, for Tjenestepiger fra Kr. 120 til Kr. 300.

b. Den sædvanlige Dagløn for Husmænd og Dagarbeidere har i Gjennemsnit udgjort:

	Paa egen Kost.		Paa Husbondens Kost.	
	Sommeren 1895.	Vinteren 1895—96.	Sommeren 1895.	Vinteren 1895—96.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Husmænd	1.59	1.22	0.97	0.65
Dagarbeidere, Mænd . .	2.19	1.65	1.49	0.92
— Kvinder	1.23	0.91	0.73	0.49

De her nævnte Lønninger har varieret saaledes:

	Paa egen Kost.		Paa Husbondens Kost.	
	Sommeren 1895.	Vinteren 1895—96.	Sommeren 1895.	Vinteren 1895—96.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Husmænd	Fra 1.20—2.00	Fra 0.60—1.80	Fra 0.60—1.50	Fra 0.40—1.00
Dagarbeidere, Mænd . .	- 2.00—3.00	- 1.20—2.00	- 1.20—2.50	- 0.50—1.50
— Kvinder	- 0.80—1.60	- 0.80—1.20	- 0.50—1.00	- 0.40—0.60

I Herrederne Nøtterø og Tjømø, Tjølling og Sandeherred findes omtrent ikke Husmænd, og er denne Stand ogsaa forøvrigt i Amtet meget faatallig.

c. Den sædvanlige Dagløn for efternævnte Klasser af voksne Arbeidere har været:

For Tømmerhuggere.....	fra Kr. 1.90 til Kr. 3.00, gennemsnitlig Kr. 2.26
- Tømmerkjørere med Hest.....	- - 2.75 - - 4.00, — - 3.50
- — u den Hest ..	- - 1.50 - - 2.00, — - 1.83
- Elveflødere	- - 1.90 - - 5.00, — - 2.69
- Lænsarbeidere	- - 2.00 - - 3.00, — - 2.50
- Bergværksarbeidere.....	- 2.75
- Glasværksarbeidere	- 2.50
- Teglværksarbeidere	- - 2.00 - - 3.00, — - 2.50
- Arbeidere ved mek. Værksteder...	- - 2.50 - - 3.00, — - 2.67
- Arbeidere ved Jernstøberier.....	- - 2.00 - - 3.25, — - 2.56
- Skibstømmermænd ved Værfter....	- - 2.25 - - 2.75, — - 2.50
- Fyrstikfabrikarbeidere, Mænd	- 1.60
- Do. , Kvinder.....	- 0.80
- Arbeidere ved Tranbrænderier.....	- 2.00
- Spinderiarbeidere, Mænd.....	- 2.50
- Do. , Kvinder.....	- - 1.40 - - 1.65, — - 1.52
- Væveriarbeidere, Mænd	- - 2.25 - - 2.50, — - 2.37
- Do. , Kvinder.....	- - 1.40 - - 1.65, — - 1.52
- Sagbrugsarbeidere	- - 1.75 - - 3.50, — - 2.54
- Møllearbeidere	- - 2.00 - - 3.00, — - 2.50
- Hustømmermænd	- - 2.25 - - 3.00, — - 2.72
- Graastensmurere	- - 3.00 - - 3.50, — - 3.25
- Tapetfabrikarbeidere.....	- 2.50
- Vafabrikarbeidere	- 2.50

Bemærkning ved foranstaaende Opgave:

Tømmerhuggere og Tømmerkjørere faar i Regelen Betaling efter Akkord, pr. Tylvt. Paa Eidsfoss Værk i Hof — Jernstøberi og mekanisk Værksted — har Arbeiderne, foruden sin Dagløn, frit Hus, der er værdsat til ca. Kr. 80 aarlig. I Stokke har Møllearbeidere i Dagløn Kr. 1.50 Aaret rundt og frit Hus, værdsat til ca. Kr. 50.

Ifølge de indkomne Opgaver har i Landdistriktet det samlede Antal af Lensmændenes Udpantninger for Skatter i Femaaret været 12 897 med samlet Beløb Kr. 221 383.65, idet dog med Hensyn til dette Beløb bemærkes, at heri ikke er medregnet Nøtterø og Tjømø, for hvis Vedkommende Beløbet ikke er opgivet. Antallet af andre Udpantninger har udgjort 288 med samlet Beløb Kr. 9 852.95. Antallet af de af Lensmændene afholdte Exekutioner har været 889 med samlet Beløb Kr. 249 964.10. Fogderne har i Landdistriktet afholdt 104 Exekutioner til et samlet Beløb af Kr. 354 251.59. Af Tvangsauktioner har der i Femaaret været afholdt over fast Gods 154 med samlet Tilslagssum Kr. 800 655.13, og over Løsøre 152 med en samlet Tilslagssum af Kr. 108 890.75. Af Panteheftelser er i Landdistriktet thinglyst 5 531 til samlet Beløb Kr. 11 535 745.72 og aflyst 3 781 til samlet Beløb Kr. 7 754 494.56.

Ved Udgangen af 1895 fandtes i Amtet kun én Brandforsikringsindretning, nemlig Andebu gjensidige Brandforsikringsindretning, der ved nævnte Tidspunkt havde en samlet Forsikringssum af Kr. 1 465 869.90. Paa Nøtterø virker fremdeles en i 1865 stiftet Assuranceforening for Sjømænds Tøi og Effekter. Nogen Opgave angaaende denne Forening er imidlertid ikke modtagen.

B. Kjøbstæderne og Ladestederne.

Herom henvises til vedlagte af Magistraterne afgivne Beretninger.

Jarlsberg og Larvik Amt, 25 Februar 1898.

Ivar Haugland,
kst.

Beretning

om Kjøbstaden Larviks økonomiske Tilstand i Femaaret 1891—1895.

Byens Folkemængde er i Femaaret ikke tiltaget i væsentlig Grad. I Januar 1891 havde Byen 11 269 Indvaanere og den 31 December 1895 antagelig vel 12 000.

Bebyggelsen. I Femaaret er opført 59 Huse fra nyt af.

Brandforsikringssummen for samtlige Bygninger udgjorde:

i 1891	Kr. 8 807 790,
- 1895	- 9 202 595.

Af Ildebrande er indtruffet i Femaaret ialt 36, deraf ingen betydelig.

Den i forrige Femaarsberetning nævnte forstadsmæssige Bebyggelse i Hedrum lige udenfor Bygrænsen er fortsat i Femaaret.

Husleien har siden 1891 holdt sig omtrent uforandret, dog med nogen Nedgang for større Bekvemmeligheders Vedkommende. Kun ganske enkelte Leiligheder og Butiklokaler staar ledige for Tiden.

Udførselshandelen dreier sig vedvarende væsentlig om Trælast.

Udbyttet af Trælastvirksomheden har i Femaaret været meget ringe. Priserne paa de udenlandske Markeder har holdt sig temmelig jævnt

lave i den hele Periode uden nogen synderlig Forandring hverken i den ene eller anden Retning.

Udbyttet af Træmasseproduktionen har ogsaa været mindre tilfredsstillende med Undtagelse af Høsten 1893 og Begyndelsen af 1894, hvori der var en stærk Opgang i Priserne i Udlandet, hvilket hovedsagelig skyldtes Vandmangel i Tyskland. Denne Stigning havde imidlertid til Følge en forceret Nybygning af Træsliberier, der straks bevirkede Overproduktion og en deraf følgende hurtig Synkning af Priserne.

Ved Udgangen af Femaaret var derfor Priserne paa mekanisk Træmasse lavere end nogensinde før.

Udførsel af Øl har ikke fundet Sted i Femaaret. Af Is kun ganske ubetydeligt.

En Del Sten fra Brud i Hedrum og Tjødling har i de Par sidste Aar været udskibet herover.

Groshandelen med Kolonialvarer er ogsaa i dette Femaar gaaet ned, fremdeles grundet paa Konkurrencen med Kristiania.

Detailhandelen arbejder vedvarende under vanskelige Forhold, idet Konkurrencen fremdeles er for stor til, at Udbyttet kan blive af nogen Betydning.

Skibsfarten. Denne Bedrift gav i de 3 første Aar af Femaarsperioden et nogenlunde Udbytte, hvorimod Aarene 1894 og 1895 kun har sørgelige Resultater at opvise, naar man undtager nogle faa her hjemmehørende første Klasses Skibe, der paa de sydlige Farvande har kunnet bringe sine Rederier noget Overskud.

Hjemmehørende i Distriktet var 31 December 1895 90 Fartøier, drægtige tilsammen 40 902 Ton.

Mandskabernes Hyre er gaaet ned i Femaaret.

Larvik eier ingen Dampskibe med Undtagelse af et mindre Kystdampskib.

Hvalfangst drives fremdeles af det i forrige Femaarsberetning omtalte Aktieselskab. Udbyttet har gennemgaaende ikke oversteget 5 Pct.

Bottlenosefangst har i Femaaret været drevet af 2 Selskaber med et Fartøj for hvert Selskab.

Det ene Fartøj har intet Udbytte givet, det andet kun et ganske ringe.

Af de i forrige Femaarsberetning omtalte Sagbrug er i Femaaret 2de nedlagte.

Antallet af Sagbrug er for Tiden 3, hvoraf 2 Dampsage, og af Damphøvlerier 1.

Fritzø Træsliberi er ogsaa i dette Femaar bleven udvidet.

Fritzø Møller har i Femaaret vistnok kun givet et middelmaadigt Udbytte.

Ved de herværende 2de Ølbryggerier er Produktionen gaaet meget betydelig ned i Femaaret.

Larviks Glasværk er ogsaa i dette Femaar bleven udvidet.

Af nye Virksomheder er i Femaaret tilkommet:

1 Tøndefabrik, 1 Kassefabrik og Sag, 1 Tobaksfabrik og 1 Elektricitetsværk.

Fabrikvirksomheden forøvrigt er den samme som i forrige Femaarsberetning ommeldt.

By- og Fattigkassens Udgifter udgjorde efter Budgetterne: i 1891 Kr. 236 000 og i 1895 Kr. 299 000.

Det samlede Beløb af By- og Fattigskat var: i 1891 Kr. 164 000 og i 1895 Kr. 181 000.

Bykassens Gjæld beløb sig den 31 December 1891 til Kr. 694 150 og den 31 December 1895 til Kr. 849 550.

I Femaaret er (i 1895) optaget et nyt Kommunelaan, stort Kr. 250 000, der er anvendt blandt andet til Udvidelse af Byens Vandværk og Kloaknet.

Kommunen har for fuldt tegnede Jernbanebidrag erholdt Aktier til et Beløb af Kr. 233 500, hvorhos den yderligere har tegnet Jernbanebidrag af Kr. 240 000, hvorpaa der 31 December f. A. var indbetalt Kr. 234 000, og resterende Kr. 6 000, der betales iaar.

Byens Aktiva bestaar i:

1. De indbetalte Jernbanebidrag.
2. De forskellige Bygninger og kommunale Indretninger med dertil hørende Inventarier samt store Tomter og Grunde.

For Havnevæsenet er i Femaaret en af dettes Brygger ombygget og udvidet. En af Bryggerne har faaet elektrisk Belysning.

Havnekassens Gjæld udgjorde den 31 December 1895 Kr. 22 133.33, medens dens Eiendomme og Aktiva forøvrigt androg til ca. Kr. 150 000.

Byens Veivæsen er i god Orden. Gadebelysningen er i Femaaret forbedret. Ved Udgangen af f. A. havdes 171 Gadelygter. Torvet og et Par af Hovedgaderne har faaet elektrisk Belysning.

Vandværket er i Femaaret udvidet med ialt 1 290 m. Ledninger.

Brandvæsenets Slangekorps er forstærket med 4 faste Brandkonstabler, 4 faste til Nattevagt og 6 udskrevne eller leiede Mandskaber.

Byens Kloaker er i Femaaret udvidet med 1270 m.

I 1892 aabnedes et kommunalt Bad (Kar- og Badstubaad), skjænket af Brændevinssamlaget.

Skolevæsenet.

Folkeskolen. Elevantallet var den 31 December 1890: 1671 og den 31 December 1895: 1755.

I 1895 benyttedes 28 Læseværelser, hvoraf 2 til Slöjdundervisning.

Lærerpersonalet bestod i 1895 af 1 Inspektör, 13 Lærere og 27 Lærerinder.

Udgifterne var i 1895 Kr. 55 312.58.

Den i forrige Femaarsberetning ommeldte Skole ved den saakaldte «Frie Missionsforening» er nedlagt.

Larviks offentlige Skole nedlagdes i Juli 1894.

I dens Sted traadte Larviks kommunale Middelskole, idet 6 Middelklasser for Gutter föiedes til de 10 Pigeklasser, hvoraf den kommunale Pigeskole bestod. Den 10de, överste, Pigeklasse slöifedes, idet dens Elever fik i de fleste Fag Undervisning sammen med 6te Middelklasse for Gutter. Det blev derhos bestemt, at Gutter kunde optages i de 3 Forberedelsesklasser af Pigeskolens 10 Klasser, da man havde bragt i Erfaring, at Förældre savnede en særskilt Forberedelsesafdeling ved Middelskolen.

Elevantallet var i:

		Smaaskolen.	Pigeskolen.	Gutteskolen.
August	1894.....	35	95	93
Januar	1895.....	47	101	114
December	1895.....	78	107	96

altsaa det samlede Elevantal:

August	1894.....	223
Januar	1895.....	262
December	1895.....	281

Af disse 281 Elever er 45 fra Bygderne omkring samt Fredriksværn.

Lærerpersonalet bestod den 31 December 1895 af Bestyrer, 4 akademisk uddannede Lærere, 3 Lærere med Seminariexamen og 7 Lærerinder. Desuden Sanglærer.

Skolens Udgifter i 1895 beløb sig til ca. Kr. 25 000. Kommunens Tilskud var Kr. 9 600. Skolen har intet Statsbidrag.

Ved den kommunale Pigeskole aflagdes Middelskolens Afgangsexamen:

i 1891.	af 14 Elever,
- 1892.....	- 6 —
- 1893.....	- 6 —
- 1894.....	- 6 —

Ved den offentlige Middelsskole:

i 1891.	af 7 Elever,
- 1892.....	- 8 —
- 1893.....	- 9 —
- 1894.....	- 7 —

Ved den kommunale Middelsskole i 1895 af 22 Elever, hvoraf 18 Gutter, 4 Piger.

Børneasylet bestaar fremdeles.

Sømandsskolen havde i f. A. 33 Elever.

Larviks Samlag for Brændevinshandel havde en Omsetning af: i 1891 62 887 Liter, 1892 65 173 Liter, 1893 63 047 Liter, 1894 60 484 Liter, 1895 56 809 Liter.

Larviks Sparebank havde en Forvaltningskapital pr. 31 December 1895 af Kr. 2 357 119.

Hedrums Sparebank samme Tid Kr. 1 479 803.

Larviks Privatbank samme Tid Kr. 2 139 129.

Ved Udgangen af 1895 var Medlemsantallet i: Larviks Handelsforening 140, Larviks Sømandsforening 210, Larviks Haandværkerforening 80, Larviks Arbeiderforening 350, Larviks Turnforening 40; Larviks Arbeideres Hjelpe- og Understøttelseskasse havde ved Udgangen af 1895 190 Medlemmer. Dens Kapital udgjorde ved samme Tid Kr. 5 700.

I 1893 oprettedes Arbeiderforeningen «Fram», der ved Udgangen af 1895 havde et Medlemsantal af 264. Foreningens Formaal er «at bidrage til Medlemmernes Fremgang paa de aandelige og materielle Omraader i Tilslutning til en fast og betryggende Samfundsordning paa det bestaaendes Grund».

Larviks Mineralkilder og Bad, der i Femaaret er betydelig udvidet, har i dette været udmerket godt besøgt.

Larviks Pensionsindretning havde ved Udgangen af 1895 et Fond af Kr. 155 272.64 og et Medlemsantal af 470.

Børnehospitalet til Pleie og Helbredelse af syge Børn fortsætter fremdeles sin velsignelsesrige Virksomhed.

Den 18 Oktober 1891 stiftedes «Børnehjemmet», beregnet fornemmelig for forældreløse Børn og underholdt væsentlig ved frivillige Bidrag.

I Hjemmet har i det Hele været optaget 51 Børn, af hvilke 20 er udgaaet, saaledes at Antallet den 31 December 1895 udgjorde 31, hvoraf 16 Gutter og 15 Piger i Alderen fra 4 til 14 Aar. 21 af Børnene er hjemmehørende i Larvik og 10 fra forskellige Dele af Landet.

Personalet bestaar af en Bestyrerinde, 1 Haandværker (Skomager) og 4 Kvinder.

Frelsesarmeen har siden 1891 havt en Afdeling hersteds.

Af veldædige Stiftelser og Legater findes i Larvik fremdeles de i forrige Femaarsberetning ommeldte:

1. Larviks Hospital. 2. Stiftelsen for veldædige Øiemed. 3. Andreas Bredocho's Legat. 4. Andreas Løges og Hustrus Legat. 5. Joh. Chr. Bruuns og Hustrus Legat. 6. Margrethe Theodorus's Legat. 7. Ulrikke Eleonore Petersens Legat. 8. Sognepræst Christen Thuesen Fries's Legat.

Jeg tillader mig forøvrigt at henvise til, hvad som med Hensyn til disse er anført i Femaarsberetningen 1881—1885.

I 1895 besluttede Larviks Brændevinssamlag, at dets opsparede Midler Kr. 50 000 skulde overgaa til et «Legat for Larviks Bys Vel». Legatets Formaal er at virke til Larviks Bys Vel derved, at dets Renteafkastning anvendes til Understøttelse af almenyttige Indretninger for Larviks By af den Beskaffenhed, at Kommunen efter Lovgivningen ikke selv pligter at sørge for dem, og da fortrinsvis til Understøttelse af saadanne Indretninger, der tidligere er understøttede af Samlaget.

Larviks Magistrat, 12 Februar 1896.

J. Middelthon.

Beretning

om Kjøbstaden Sandefjords økonomiske Tilstand i Femaaret 1891—1895.

Sandefjord er vistnok gaaet frem i Folketal siden sidste Tælling, da det udgjorde 4 250 Indvaanere, med flere Hundrede Mennesker. Jeg slutter dette særlig deraf, at Byggevirksomheden har været meget livlig, særlig i de Par sidste Aar, hvorved dog bør bemærkes, at vistnok Frygten for den nye Bygningslovs strengere Bestemmelser kan have været adskillig medvirkende. I Femaaret er

der saaledes kommet 36 nye Vaaningshuse til, hvorhos mange Eiere har paa-bygget eller tilbygget sine Huse for at skaffe mere Rum, og der er vistnok faa Leiligheder, der staar ledige. Aarsagen til denne Byggevirksomhed er dog vistnok ikke den, at Byen er gaaet frem i Trivsel og Velstand, men den, at saamange fra Landdistrikterne søger ind til Byen for at søge andet Erhverv end det, der tilbyder sig paa Landet. Den stigende Folkeoplysning har i sit Følge Lyst til bedre Livsvilkaar og flere Fornøielser. Der er Færre og Færre, som slaar sig til Ro med at blive eller være «Gaardsgut» og «Budeie». Følgen bliver da nødvendigvis, at det bliver vanskeligt for «Folk» paa Landet og tildels for overflødig Tilbud af Arbeidskræfter i Byerne. Som vel i alle Søbyer i Landet under Sandefjords Vilkaar er Velstanden og Indtægterne her aftagne med den stadig synkende Værdi af Træskibe og disses Afkastning. I Sandefjord har der været en hel Del, som i sin Tid har anlagt sine opsparede Penge i Skibe og Skibsparter. Disses Værdi er gaaet saa ned, at den i mange Tilfælde er rent nominel, og Indtægterne for den er i mange Tilfælde forsvundne. De høie Tilskud til de gjensidige Assuranceforeninger har imellem mere end slugt Nettoudbyttet, hvorfor ogsaa flere og flere ikke længere har assureret.

Paa samme Tid er Byens Byrder og Udgifter som Følge af nye Love, særlig de om Skolevæsenet, Forsikringsloven, Kjødkontrolloven etc. og de stadig stigende Fattigudgifter voksede.

Skatteprocenten udgjorde for 1891 Kr. 5.80, 1892 Kr. 5.75, 1893 Kr. 7.28, 1894 Kr. 7.28 og 1895 Kr. 8.04.

Fattigudgifterne var for 1891 Kr. 19 327, 1892 Kr. 18 077, 1893 Kr. 18 901, 1894 Kr. 17 643 og 1895 Kr. 21 488. Det er Tilfældigheder, som har bevirket nogen Nedgang i de enkelte Aar. I det Hele er Udgifterne for Sandefjords egne Fattige efter min Mening stadig gaaede frem.

Alle, som kan, søger at hjælpe paa sine Indtægter og klare de stigende Udgifter ved Paalæg paa Arbeide og Varer, saa at Sandefjord bliver et mere og mere dyrt Levested. Paa samme Vis maa nok for en stor Del den oven-nævnte Byggevirksomhed forklares. Eierne af Tomter søger at gjøre dem frugtbringende ved Opførelse af Huse til Salg eller til Leie, og Eierne af Huse tilbygger eller paabygger dem for at skaffe sig større Indtægter ved Bortleie. Jeg frygter for, at den endelige Følge — saaledes som de økonomiske Udsigter for Tiden er — vil blive Nedgang i Eiendoms- og Leiepriser. En medvirkende Aarsag til Byggevirksomheden er det maaske ogsaa, at man efter Tiderne finder Kapitalen tryggere anbragt i Huse paa Land end i Skibe paa Sø.

Man maa visselig antage, at Indskudene i de herværende Banker er gaaede ned og Gjælden forøget i Femaaret; men da Folk fra Byen transigerer i Sandeherreds her værende Sparebank og omvendt de fra Landet i Byens, er det vanskeligt at paavise Rigtigheden af denne Paastand.

Af Pantebøgerne fremgaar, at der paa de faste Eiendomme er thinglæst Heftelser for 1891 Kr. 163 778, i 1892 Kr. 173 176, i 1893 Kr. 135 956,

i 1894 Kr. 207 559 og i 1895 Kr. 386 128, og aflæst i 1891 Kr. 140 445, i 1892 Kr. 103 681, i 1893 Kr. 151 013, i 1894 Kr. 151 854 og i 1895 Kr. 203 742.

Antallet af Tvangsauktioner over fast Gods var i Perioden 7 til Beløb Kr. 24 700, over Løsøre 18 til Beløb Kr. 8 385.

Hvad Fattigvæsenet angaar, skal jeg bemærke, at man fremdeles holder paa Elberfeldsystemet. En Komite har i Femaarets Løb været nedsat for at undersøge, om Fattigudgifterne ved Anlæg af Arbeidsanstalter og lignende kunde komme til at minke, og foretog temmelig vidtløftige Undersøgelser, men kom til det Resultat, at det blev det bedste at beholde den gamle Ordning.

Man har dog oprettet en Husflidsstue, væsentlig ved Bidrag af Brændevins-samlaget. Den svarer i alle Fald ikke endnu Regning, og den har ondt for at faa sine Produkter afsatte; men den giver dog Fattige, som er dygtige til det Slags Arbeide, den byder, Adgang til saadant, og man kan nu bedre kontrollere dem, som helst helt vil leve paa Fattigkassen. Fattigkommissionen har mindst 2 Gange om Aaret Møde med samtlige Distriktsforstandere og Værger til Konference om de Fattige og til nærmere Bestemmelse om Understøttelserne, saa at disses Størrelse bliver jevnere over den hele By. Naar Udgifterne til de Fattige jævnt er stigende, har dette sin Grund dels i den før berørte Tilgang fra Landet, dels og efter min Mening fornemmelig den, at den økonomiske Evne til frivillig at hjælpe de Fattige saa betydelig er aftagen, at nu Fattigkassen maa skyde til, hvad før frivillig skjænkedes.

Byen har nu ialt 432 Vaaningshuse til en samlet Assurancesum i Landets almindelige Brandforsikringsindretning af Kr. 4 179 800. Summen fra forrige Beretning er saaledes stegen med Kr. 900 000 som Følge af Nybygninger og Tilbygninger.

Jeg gaar dernæst over til den specielle Beretning.

Handelsvirksomheden har, efter hvad jeg har erfaret, i den hele Periode været flau. For Handel og Haandværk er det dog en god Hjælp, at Sandefjords Bad under dygtig Ledelse synes at vinde mere og mere Søgning, og de mange Badegjæster efterlader adskillige Penge, ikke blot til de mange Udleiery, men ogsaa til Handel og Haandværk. Af Konkursen var der i 1891 aabnet 2, en hos en Handelsmand, en hos en Haandværker, i 1892 3 hos tre Handelsmænd, i 1893 4, nemlig tre hos Handlende, en hos en Hotelværtinde, i 1894 5, nemlig tre hos Handlende, en hos en Haandværker og en hos en Skibsreder, og i 1895 4, nemlig tre hos Handlende og en hos en Skibsreder.

Antallet af Enkeltkjøbmænd var pr. 31 December 1895 120 Stkr., Selskabsfirmaer 4, Aktieselskaber 52, Selskaber med begrænset Ansvar 7. Antallet af Skipperborgere var 76, af Haandværksborgere 75,

Af industrielle Anlæg er der 9 Stykker, af Meierier 3. Af Foreninger er der 4, nemlig Arbejderforeningen med 200 Medlemmer, Sømandsforeningen med 50, Sjøfolksforeningen med 193 og Styrmandsforeningen med 36 Medlemmer. Derhos har Landets Skibsførerforening en Filial i Sandefjord.

Samlaget, der tillige har Ølret, har havt en Omsætning af:

A a r.	Antal Liter Brændevin.	Antal $\frac{1}{4}$ Flasker Øl.	Antal $\frac{1}{2}$ Flasker Øl.	Netto- fortjeneste.
				Kr.
1891	35 301	15 136	7 548	19 643
1892	35 809	13 656	8 448	18 710
1893	36 477	15 060	8 996	17 919
1894	35 658	12 252	9 624	19 354
1895	32 016	8 568	8 868	14 903

Samlagets Omsætning og Fortjeneste vil sees betydelig aftagen. Grunden er vistnok den, at efter Totalisternes ihærdige Anstrengelser Samlaget i 1895 begyndte med at lukke Kl. 7 istedenfor Kl. 8 om Aftenen, ligesom man begyndte at stænge Kl. 12 Middag paa Lørdage og Dage før Helligdage iøvrigt. At Ædrueligheden derved er stegen, betvivler jeg høilig. Det er dem, som handler med Laddevin og Øl udenfor Samlagets Omsætningssted, der har taget Differencen og den paa en for de Drikkende dyrere Maade, end da de før paa Samlaget kunde faa nogle Dramme til en halv eller hel Bayer.

Antallet af Bødeforelæg for «Drukkenskab og Gadeuorden» er dog gaaet jevnt ned i Femaaret. Jeg antager dette, dels begrundet i, at «det bliver mere og mere Skam» at sjangle fuld om i Gaderne — efter den almindelige Opfatning, dels i, at jeg jevnt pleier at sætte Boden op i 8 à 10 Kr. Dette Beløb er saapas stort, at man vogter sig for Fyld og Uorden en anden Gang, dels for lidet til, at Vedkommende foretrækker «at tygge Stump» fremfor at betale. Jeg er dog, som berørt, tilbøielig til at tro, at der drikkes omtrent ligemeget som før, men mere i det Stille paa Værelser og efter «Spleisning».

Efter Opgave fra det herværende Toldkammer har Toldintraderne, Stenkuls- og Saltimporten samt Trælastexporten i Femaaret været:

A a r.	Toldintraderne.	Stenkuls importen.	Saltimporten.	Trælast- exporten.
	Kr.	Hl.	Hl.	m ³ .
1891.....	31 127.00	68 173	1 614	2 810
1892.....	23 632.33	59 082	1 407	3 525
1893.....	26 138.24	75 015	4 339	2 821
1894.....	22 953.81	82 388	2 300	2 475
1895.....	25 315.67	51 332	-	2 921
Tilsammen	129 167.05	335 990	9 660	14 552
Gjennemsnit	25 833.41	67 198	1 932	2 910

Handelsflaaden var ved Udgangen af 1895:

a) I udenrigsk Fart		131 Seilskibe,	drægtige 57 438 Reg.-Ton,
		11 Dampskibe,	— 4 108 —

Tilsammen 142 Skibe, drægtige 61 546 Reg.-Ton.

b) I indenrigsk Fart		8 Seilskibe,	drægtige 107 Reg.-Ton,
		7 Dampskibe,	— 186 —

Tilsammen 15 Skibe, drægtige 293 Reg.-Ton.

Af nævnte Fartøier i udenrigsk Fart anvendtes i 1895 i Sæl- og Bottlenosefangst:

8 Dampskibe,	drægtige 1 300 Reg.-Ton,
14 Seilskibe,	— 1 374 —

Tilsammen 22 Skibe, drægtige 2 674 Reg.-Ton,

og af de i indenrigsk Fart anførte Fartøier ligesaa paa Hvalfangst 6 Dampskibe, drægtige 170 Reg.-Ton.

Jeg har forgjæves søgt at faa Opgaver for, hvad Hval-, Sæl- og Bottlenosefangst har indbragt i Femaaret. For 1895 er det mig opgivet, at Brutto-provenuet for Sæl og Bottlenose har udgjort her ca. Kr. 431 000.

Af de i Byen værende Sparebanker havde Sandefjords Sparebank pr. 31 Decbr. 1895 under Forvaltning Kr. 1 091 243 og et Fond af Kr. 128 077, Sandeherreds Banks Forvaltningssum var Kr. 634 135 med et Fond af Kr. 141 232 og Aktiekreditbanken i Sandefjord, der er en Filial af Larviks Privatbank, havde den nævnte Dato under Forvaltning Kr. 556 697. Hovedbanks og Filials Grundfond opgives til 1 Million Kroner, hvoraf er indbetalt Kr. 250 000. Reservefondet var Kr. 83 430 og Delkrederefondet Kr. 46 008.

Brandvæsenet har i Femaaret havt 10 Udrykninger, hvoraf en større Ildebrand opkom i et Garveri i Storgaden den 26 August 1892 ved Lynnedslag, og en i Grønli i 1894, hvor et Hus omtrent nedbrændte. Ved de øvrige 8 Udrykninger har Skaden været ubetydelig.

De faste Brandmandskabers Tal er som før 7 Mand og 36 Reserve-mandskaber.

Samtlige Brandredskaber er forsvarlig vedligeholdte og i god Stand.

En Slangekjærre No. 3 er bleven anskaffet og er med fornødne Brandredskaber stationeret i Grønli. Vandværket fungerer godt.

Byens Gadelængde er som før 8 305 m. Fortaugene er i Femaaret forlængede med 1 065 m. Deres samlede Længde er nu 4 260 m. Kloaknettet er forøget med 355 m., saa at den samlede Længde nu er 2 845 m. Til Overdækning over de gennem Byen løbende Bække er i 1895 anvendt Kr. 5 784, saa at Dækningen formentlig snart vil blive fuldført.

Vandledningen er udvidet til Hjertnespromenaden med en Længde af 310 m. med 4 nye Brandkumme.

Der var i Periodens Begyndelse Tale om Anskaffelse af Dampsprøite. Da der imidlertid væsentligst til samme alene kunde skaffes Vand fra Havnen, blev Tanken opgiven, og Spørgsmaalet blev nu, om der til Betryggelse i Ildebrands-tilfælde enten skulde lægges en Ledning til fra Bugaardsdammen eller sørges for et Reservebassin med Ledning til Byens øvrige Ledning.

Spørgsmaalet blev løst til Fordel for sidste Alternativ. Kommunen har indkjøbt den saakaldte Brydedam i Øst ved Byen, hvorfra en Ledning paa 203 mm. nu er nedlagt og bliver nedlagt til Hjørnet af Bjerggaden og Bryggen, hvor den saaledes forenes med den gamle.

Til Indkjøb af denne Dam og Ledningen fra samme er i sin Tid bevilget Kr. 14 000.

De private Vandindtag er fra 284 gaaet op til 327, Gadelygterne er forøgede fra 48 til 61 foruden de paa Bryggen anbragte. Man har havt paa Bane Anskaffelse af elektrisk Lys, men ved Undersøgelse fandt man, at det vilde falde Kommunen saameget dyrere end det hidtilværende af Paraffin, at Spørgsmaalet blev udsat indtil Videre.

Middelskolen har i Femaaret været besøgt af ialt 406 Elever. Elev-antallet hvert enkelt Aar har været: i 1891 257, 1892 247, 1893 267, 1894 252 og 1895 232. Skolen har 3 Smaaklasser, 6 Middelskoleklasser og 1 Pige-klasse, der er indskudt mellem 5te og 6te Middelklasse. Samtlige Klasser er 2-aarige, og i alle med Undtagelse af Pigeklassen er der Fællesundervisning af Gutter og Piger. Antallet af Gutteelever har oversteget Antallet af Piger med 10—37.

I Femaaret har 205 Elever forladt Skolen, hvoraf 45 Gutter og 30 Piger, tilsammen 75 Elever, med Middelskolens Afgangsexamen, 18 Piger med Pige-klassens Afgangsexamen (omfattende, foruden boglige Fag, Haandarbeide og Hus-stel), medens 36 Gutter og 23 Piger, ialt 59, forlod Skolen uden afsluttende Examen (heri ikke medregnede de døde og fraflyttede).

Skolen har havt 6 fast ansatte Lærere (Bestyreren iberegnet), 3 fast ansatte Lærerinder og 1 konstitueret Lærerinde, hvis Post dog i 1895 er gaaet over til fast. Desuden har den en Timelærer i Sløjd og siden 1895 Time-lærerinde i Gymnastik for Piger.

Med Skolens Bygninger er ingen Forandring gjort. 2 af Smaaklasserne laaner fremdeles Hus i Folkeskolens Bygning. Ligesaa benyttes Folkeskolens Gymnastiksal, Sløjdsal og Skolekøkken. Bygningernes Brandtakst er Kr. 23 400. Undervisningsmateriellet er assureret for Kr. 7 000.

Skolens Udgifter og Kommunekassens Tilskud har været:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Udgifter	Kr. 16 332	17 777	18 159	18 264	17 343
Tilskud	- 2 020	2 819	2 985	4 382	4 965

Folkeskolen havde i 1890 530 Elever, fordelte i 14 Klasser, i 1895 611, fordelte i 19, fælles for Gutter og Piger.

Skolesøgningen er i Femaaret betydelig forbedret. Forsømmelserne er gaaede ned fra 11.55 Pct. i 1890 til 5.59 Pct. i 1895.

Lærerpersonalet er i Femaaret forøget fra 4 Lærere og 5 Lærerinder til 5 Lærere og 8 Lærerinder foruden 1 Timelærer i Sløjd.

Den gennemsnitlige Løn udgjorde i 1890 for Lærere Kr. 1225 og for Lærerinder Kr. 635, Statsbidraget ikke medregnet. I 1895 udgjorde Lønnen gennemsnitlig for Lærere Kr. 1442, for Lærerinder Kr. 837, iberegnet Statsbidraget og Bestyrerens Løn.

Udgifterne til Folkeskolen udgjorde i 1890 Kr. 10 429, i 1895 Kr. 16 878, hvoraf Statskassen som Bidrag til Lærerlønninger refunderer Kr. 4 491.

I 1891 oprettedes ved Folkeskolen et Skolekjøkken, hvor Piger fra de øverste Klasser faar Undervisning i Husholdningsstel. Omtrent 30 Piger har hvert Aar heri faaet Undervisning. Udgifter hertil har udelukkende været udedede af Samlaget og Sparebanken med samlet aarligt Bidrag Kr. 500.

Vinteren 1892—93 sattes en Stuertscole igang. Der afholdes 3 Kursuser fra 1ste September til 30te April. Den har slaaet godt an og er bleven besøgt af Elever fra mange Kanter i Landet. Antallet udgjorde i 1893—94: 23, i 1894—95: 38 og i 1895—96: 37 Stykker.

Et Arbeiderakademi begyndte sin Virksomhed i Oktober 1894. Første Vinter afholdtes 26, anden 30 Foredrag.

Byen har i Femaaret faaet offentlig Bogsamling. Den havde ved sidste Aarsskifte 1 122 Bind.

Byskatten har i Femaaret udgjort:

1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Kr. 47 753	Kr. 53 713	Kr. 59 150	Kr. 57 338	Kr. 57 679

Ansættelserne efter Ligningskommissionens Skjøn var:

A a r.	Samlet Formue.	Skatbar Indtægt.	Skat paa Indtægt.	Skat paa Formue.	Antal Skatydere.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1891.....	5 368 000	705 099	41 291	6 462	965
1892.....	6 011 500	760 258	44 094	9 618	1 006
1893.....	5 605 900	683 744	50 181	8 969	988
1894.....	5 064 250	611 030	49 236	8 102	1 000
1895.....	4 305 750	606 689	49 068	8 611	1 042
mod i 1890	4 127 450	528 289	39 000	5 159	866

A a r.	Restancer af Byskatten.	Nedsatte, eftergivne og uerholdelige Beløb.
	Kr.	Kr.
1891.....	798	1 169
1892.....	1 613	3 633
1893.....	911	1 433
1894.....	1 370	1 348
1895.....	676	2 798

Udgifterne efter Bykasseregnskabet for 1895 udgjorde (Balancen fratrukken)
Kr. 129 549.

Som de væsentligste Indtægter i samme Aar udenfor Byskatten opgives:

Afgifter og Bøder, hvoriblandt Brændevinsafgift	Kr. 7 844
Indtægter af udestaaende Kapitaler	- 1 801
— - faste Eiendomme	- 1 511
— - Vandværket	- 6 586
— - Kirken og Kirkegaarden.....	- 357
— - Middelskolen	- 9 627
— - Gaver og Bidrag.....	- 27 877
— - Refusioner og Erstatninger	- 4 114
Andre Indtægter	- 1 564

Kommunens Gjæld udgjorde ved Udgangen af 1895 Kr. 278 650
og derhos paa tegnede Jernbanebidrag - 12 600

Tilsammen Kr. 291 250.

I faste Eiendomme havde Kommunen Værdier for Kr. 384 370, heri indbefattet Vandværket ved Bugaardsdammen og Brydedammen samt i Aktier i Drammen—Skienbanen, der ingen Renter for Tiden giver, Kr. 116 200.

Legatkapitalerne pr. 31te December 1895 var:

Konfirmerede.....	Kr. 5 707.00
Ukonfirmerede	- 8 660.00

Tilsammen Kr. 14 367.00

Jeg har forlængst tilskrevet Inspektøren for Sandefjord Svovl-Søbad om at sende mig Opgaver over Nybygninger, Indførelse af nye Metoder, Funktionærer og Arbeidere ved Badet i Femaaret. Jeg faar ikke Svar og skal da indskrænke mig til at udtale, at det i Femaaret er gaaet betydelig frem.

Sandefjords Magistrat, 1 December 1896.

Schie,

Beretning

om Kjøbstaden Tønsbergs økonomiske Tilstand m. V. i Femaaret 1891—1895.

Tønsberg har i Femaaret ikke nydt nogen territorial Udvidelse; dets Folkemængde tør antages at være steget med nogle Hundrede Individer.

De i den almindelige Brandforsikringsindretning ved Udgangen af Aaret 1895 forsikrede Bygninger udgjorde et Antal af 545, hvoraf 27 vedrørende Landafdelingen, med samlet Assurancesum Kr. 7 271 300, hvoraf Kr. 350 800 falder paa Landafdelingen.

Formue og Indtægt udgjorde henholdsvis:

i 1891.....	Kr. 9 201 700	og	Kr. 2 239 230
- 1892.....	- 11 563 700	-	- 2 155 200
- 1893.....	- 11 684 700	-	- 2 454 050
- 1894.....	- 11 963 800	-	- 2 486 970
- 1895.....	- 10 693 600	-	- 2 506 540

Opgaverne er meddelte af Ligningskommissionen.

Hvad de forskjellige Næringsveie angaar kan bemærkes:

Konjunkturerne for Skibsfarten har i Femaaret været meget uheldige. Saa stærk Nedgang i Fragterne som den, der fandt Sted i 1890, kunde vistnok ikke vedblive, men nogen Nedgang vedblev dog i Periodens første Tid; Fragtsatserne kom saa lavt, at Udgifterne i det Hele taget ikke kunde dækkes, og naar Hensyn tages til Forringelse og Forrentning, maa Bedriften som Regel nærmest ansees for at have medført Tab. Værst stillede det sig for de Skibes Vedkommende, der var anskaffede i 1889 til høie Priser. Assurancen blev ogsaa efterhaanden dyrere og dyrere i de gjensidige Foreninger; naar Skibene intet tjener, bliver Vedligeholdet daarligt, og deraf resulterer igjen Havarier og Forlis.

Priserne paa Skibseiendom gik selvfølgelig adskillig ned; det maa betragtes som et Held for Stedet, at der under Femaaret blev bestilt og kjøbt adskillige tildels nye fuldt tidsmæssige Dampskibe, der paa Grund af en billig Kapital-konto kunde gjøre noksaa gode Affærer.

Indkjøb af Staalskibe er ikke fortsat. Dette faar nærmest betragtes som heldigt, idet det har vist sig, at disse Skibe ikke kunne optage Konkurrencen med Damperne, især da Kul nu mere og mere udvindes over den hele Klode. Nye Staalskibe falder derhos meget kostbare.

Mangel paa Søfolk, kan ikke egentlig siges at have været følt; specielt har det altid været let at faa Folk til Dampskibene. Matroshyrerne har for Seilskibene i 1891 og 1892 været ca. Kr. 48, i 1893 ca. Kr. 42 og i 1894

og 1895 ca. Kr. 40; for Dampskibe har den i 1891 været Kr. 48 og i 1892, 93, 94 og 95 Kr. 40. Derimod har der, paa Grund af Dampskibsflaadens stærke Forøgelse, oftere været ondt for Maskinister og Fyrbødere. For 1ste Klasses Maskinister har der paa Dampskibe over 2 000 Ton d. w. været betalt Kr. 220 à Kr. 240 og for 2den Klasses Kr. 100 til Kr. 130 maanedlig; for Skibe paa over 1 000 Ton henholdsvis Kr. 180 à Kr. 200 og Kr. 80 à Kr. 100; for Dampskibe endelig mellem 500 og 1 000 Ton henholdsvis Kr. 130 og Kr. 80.

Den lokale Dampskibstrafik besørges af 2 tidsmæssige Dampskibe.

Med Hensyn til Handelsforholdene, da stiller de sig nogetnær som i min forrige Indberetning omhandlet. Konkursen har alene fundet Sted i ubetydelig Udstrækning. Jeg er nærmest tilbøielig til at antage, at Handelsforholdene har stillet sig gunstigere i dette end i det foregaaende Femaar.

Haandværksdriften fremkalder ingen særlige Bemærkninger; Forholdene er, saavidt vides, omtrent uforandrede. Jeg tør anse det overflødigt, paa Grund af de forskjellige Oplysninger, der meddeles Det statistiske Centralbureau iøvrigt, at hidsætte nogen speciel Opgave over Antallet af Mestere og Svende o. desl. inden de forskjellige Haandværk. Paa Foranledning vil selvfølgelig en saadan kunne præsteres.

Fabrikdriften kan hellerikke gjøre Krav paa nogen nærmere Fremstilling end den, som forsaavidt indeholdes i de ovenmeldte Bureau tilstillede Opgaver. Der spores en vaagnende Sands for ny Fabrikdrift.

Med Hensyn til Udbyttet m. V. af Sæl-, Hval- og Bottlenosefangsten har jeg i saa Henseende forgjæves søgt Veiledning fra de samme Kilder, hvoraf jeg tidligere har øst. Det har imidlertid ikke været mig muligt at faa de specielle Indtægtsbeløb konstaterede, og er derfor nødt til i sin Almindelighed at bemærke, at Udbyttet knapt nok antages at have naaet et Middelaars. De lave Priser, der i de senere Aar betales for Bedriftens Afkastning, synes at have svækket Interessen noget for denne engang saa betydelige Næringsgren.

Byens Budget udgjorde for Aarene 1891, 92, 93, 94 og 95 henholdsvis Kr. 91 000, Kr. 94 000, Kr. 100 000, Kr. 110 000 og Kr. 122 000.

Kommunens Gjæld udgjorde ved Femaarets Udgang nominelt Kr. 636 225. Paa Grund dels af Eftergivelse fra Tønsbergs Sparebanks Side og dels paa Grund af den Støtte Sparebanken yder ved Bidrag til Afdrag og Forrentning, maa imidlertid en betragtelig Reduktion finde Sted. Naar alle Hensyn tages med i Betragtningen, skulde jeg tro, at Gjælden effektivt ikke naar væsentlig over Kr. 500 000. Det er specielt et i 1894 optaget nyt Laan, stort Kr. 320 000, til Dækkelse af Udgifter til nye Veiparceller (af Hensyn til

Landdistrikternes Kommunikation med Byen), Paabygning af Middelskolen, Driftsfond, den nye Kanal m. V., der lader Gjælden vise et saavidt større Beløb, end den udviste ved forrige Femaars Afslutning.

Hvad Vandvæsenet angaar, da har de gode Forhaabninger, man stillede til det, gaaet i Opfyldelse. Der har i Femaaret ikke vist sig Vanskeligheder med Hensyn til Vandforsyningen, og jeg vil hellerikke tro, at der lettelig vil opstaa Nødvendighed for yderligere Udvidelser, om end saadanne for en eventuel udviklet Fabrik- eller Industrivirksomheds Vedkommende kunde blive ønskelig. Nedslagsterrænets Beskaffenhed tillader selvfølgelig nogen Udvidelse, og jeg har været betænkt paa at motionere forsaavidt for itide at sikre Byen den Tilførsel eller rettere Magazinerings af Vand, som der kunde blive Spørgsmaal om; de Krav, der iøvrigt staar for Døren, tilsiger, at man ikke gaar altfor stærkt ivei med at trække paa Skatteevnen.

Brandvæsenet har i 1893 maattet anskaffe en ny Dampsprøite. Det var ikke med Kommunens gode Villie, at saa skede; det var Paatryk fra de private Assuranceselskaber, der havde lidt saameget ved Tab inden andre Byer, som nærmest foranledigede Forføiningen, idet det saagar stilledes i Udsigt, at man kunde komme til at staa uassureret; udenlandske Selskabers Uvillighed til Reassurance dannede angivelig Foranledningen. Tønsberg faar under de nu foreliggende Forholde ansees godt sikret mod større Ildsvaade, og saadan har da hellerikke paa lang Tid fundet Sted; det er imidlertid selvsagt, at under ugunstige Forholde kan Byen være udsat for større eller mindre Skade ved Ildebrand, men dette er da ikke enestaaende for Tønsberg.

Politiet har i 1893 faaet Politivedtægter, hvorved Politilovgivningen fremtræder i mere specificeret Form.

Skolevæsenet har undergaaet de Forandringer, som er en Følge af de nye Skolelove m. V. Ved Udgangen af 1895 talte den kommunale Middel-skole — særskilt kommunal Pigeskole eksisterede ikke — 312 Elever, hvoraf 149 Gutter og 163 Piger. Undervisningen besørgedes af 8 Lærere, hvoraf 1 i Sang, og 9 Lærerinder. Folkeskolen havde ved Udgangen af 1895 et Elevantal af 1 026, deraf 497 Gutter og 529 Piger. Undervisningen var overtaget af 11 Lærere og 13 Lærerinder, hvoraf 1 Timelærer og 2 Timelærerinder. Yderligere Fremstilling eller Udvikling, specielt for hvert Aars Vedkommende, kan selvfølgelig paa Forlangende præsteres.

Den nye Kanal nærmer sig sin Fuldendelse; allerede Vaaren 1896 forudsattes den at skulle være i Drift; det er at haabe, at den fyldestgjør for de store Opofrelser, Kommunen har gjort for at faa den.

Som en Beslutning af betydelig Rækkevidde saavel for Tønsberg som for dettes Opland fremstiller sig Bevilgningen af 13 April 1894 af Kr. 300 000 til et eventuelt Jernbaneanlæg Tønsberg — Eidsfos. Nogen

Udvikling af Sagens Historie findes det mindre fornødent at fremkomme med. Paa Foranledning skal alt, hvad der er trykt, staa til Disposition, ligesom Det statistiske Centralbureau gennem en Henvendelse til det kongelige Arbeidsdepartement tør antages at ville gives Adgang til alle de Oplysninger, Statsstatistiken maatte findes at kræve.

Hvad angaar de væsentligste Indtægtsposter paa det i 1895 (for 1896) vedtagne Budget, da bestaar de i:

Løkkeafgifter, Tomte- og Grundleie	Kr. 9 251.84
Ølafgift	- 3 000.00
Vandafgift	- 9 658.57
Sparebankens forskellige Bidrag	- 13 852.00
Husleie af Sømandsskolen og Samlaget	- 2 322.00

Betræffende Brændevinssamlagets Drift m. V., Tønsbergs Sparebanks, Privatbankens, Vestfoldske Skibsassuranceforenings og Fragtassuranceforeningens Virksomhed, tillader jeg mig at henvise til Indholdet af vedlagte Beretninger.

Telefonnettet har nydt betydelig Udvidelse og svarer i alle Henseender til sin Hensigt.

Tønsbergs Magistrat i December 1898.

Joh. Garben.

Beretning

om Kjøbstaden Holmestrand's økonomiske Tilstand i Femaaret 1891—1895.

H a n d e l. Detailhandelen antages at have været nogenlunde tilfredsstillende, uagtet Landhandlerne drager en ikke ringe Del af Omsætningen til sig.

Fallitternes Antal har i de 5 Aar været henholdsvis 2, 3, 2, 1 og 3, hvoraf ingen større Boer.

Nogen egentlig Grossererforretning er ikke etableret her.

Af Træløst er der udskibet i 1891: 6 604, i 1892: 4 693, i 1893: 3 891, i 1894: 3 592 og i 1895: 3 874 Reg.-Ton. Af Træmasse er udskibet i 1891: 4 929.2, i 1892: 3 883.3, i 1893: 5 788.2, i 1894: 6 703 og i 1895: 4 386 Ton — saagodtsom alt fra Vittingfos Træsliberi. Desuden udførtes fremdeles en Del Brøslægningssten.

Den herværende Dampsag & Høvleris Omsætning antages at have været af samme Beskaffenhed som i det forrige Femaar, men af noget større Omfang.

S k i b s f a r t e n har ligesom i foregaaende Periode ialfald for Seilskibenes Vedkommende givet et meget tarveligt Udbytte. Den 31 December 1891 udgjorde Skibenes samlede Antal 53, hvoraf 43 i udenrigsk Fart med en samlet Drægtighed af 10 559 Reg.-Ton og 10 i indenrigsk Fart med en samlet Drægtighed af 157 Reg.-Ton. Den 31 December 1895 var Antallet 46, hvoraf 36 i udenrigsk Fart med en samlet Drægtighed af 9 795 Reg.-Ton og 10 i indenrigsk Fart med en samlet Drægtighed af 157 Reg.-Ton. Heraf 1 Dampskib i udenrigsk og 2 i indenrigsk Fart.

3 totale Forlis har fundet Sted, samt nogle Havarier.

Hyren for helbefarne Matroser har varieret mellem Kr. 35 og Kr. 45.

H a a n d v æ r k s d r i f t o g H u s f l i d. Heri er ingen væsentlig Forandring.

F a b r i k d r i f t haves ikke, uden man dertil vil regne en Dampsag & Høvleri, et Meieri, et Garveri, et Tobaksspinderi og et Farveri.

B e r g v æ r k s d r i f t haves ikke. Dog er der hugget et ikke ubetydeligt Kvantum Gadesten.

S k i b s b y g g e r i. Noget Skib er ikke bygget her, og er kun enkelte Reparationer foretaget ved den saakaldte Kran.

J o r d b r u g. I Femaaret eiede Byen kun et Par mindre Løkker, der bortforpagtedes.

S t e d e t s T i l s t a n d i A l m i n d e l i g h e d. I det store og hele taget antages Byen at have gjort nogen Fremgang, om der end har været Nedgang i den beskattede Formue og Indtægt.

Arbejdspriserne har ikke været smaa, og nogen Arbejdsløshed eller egentlig Mangel har ikke været følt.

Eiendomspriserne har været i Stigende.

Ædruelighedstilstanden maa siges at have været forholdsvis god. Udsjænkning og Salg af Brændevin under 40 Liter har Brændevinssamlaget fremdes været ene om.

Med Hensyn til Fiskeriet har ingen væsentlig Forandring fundet Sted.

Badet har været jævnt besøgt, og blev i 1891 aabnet et i Nærheden af samme beliggende større Hotel.

Til Udredelse af Oplysning haves:

1. En kommunal høiere Almenskole, fælles for Gutter og Piger, med fra Begyndelsen af Skoleaaret 1895/96 4 Klasser, 3 Lærere og 1 Lærerinde

samt 1 Timelærer, tilsammen aflønnet med Kr. 6 360, hvorhos Bestyreren har fri Bolig. Den 31 December 1895 udgjorde Elevernes Antal 45.

2. En Folkeskole med 5 Lærere, 5 Lærerinder og 1 Hjælperlærerinde, tilsammen aflønnet med Kr. 12 665, Bestyreren fri Bolig. Den 31 December 1895 udgjorde Elevernes Antal 399 fordelt paa 13 Klasser.

Byens Sparebank havde ved Udgangen af 1895 under Bestyrelse en Forvaltningskapital af Kr. 555 943.51.

I Slutningen af 1895 anmeldtes til Firmaregistret: Holmestrand & Oplands Aktiebank med en Aktiekapital af Kr. 120 000.

Antallet af brandforsikrede Bygninger var ved Udgangen af Aaret

1891.....	220,	forsikrede for Kr. 1 740 900
1895.....	221,	— - - 1 809 170.

Som Byskat udlignedes i 1891 paa Formue og Indtægt Kr. 25 991.18, hvortil kom Eiendomsskat Kr. 4 501.37, i 1895 Kr. 28 023.13, hvortil Eiendomsskat Kr. 4 741.88. Derhos er udlignet som Feierskat paa Brandassurance-summen aarlig ca. Kr. 1 300.

Den beskattede Indtægt og Formue var i 1891 henholdsvis Kr. 647 540 og Kr. 1 630 000, i 1895 henholdsvis Kr. 609 665 og Kr. 1 476 100.

Byens Gjæld var ved Udgangen af Aaret 1895 Kr. 134 450. Værdien af Byens faste Eiendomme med tilhørende Inventarium blev ved Udgangen af 1895 ansat til Kr. 235 370, dertil Aktier i Grevskabsbanen for Kr. 117 380. Desuden havde Bykassen tilgode af Havnekassen ca. Kr. 6 000.

Derhos haves, foruden flere mindre Legater, 2 Legater til Oplysningens Fremme paa resp. Kr. 50 060.80 og Kr. 12 920.00, samt et Legat til Haandgjerningens Fremme med oprindelig Kapital Kr. 8 000.

H o l m e s t r a n d s M a g i s t r a t , 26 Marts 1898.

J. D. K o r e n .

Beretning

om Ladestedet H o r t e n s økonomiske Tilstand m. V. i Femaaret 1891—1895.

Ladestedets økonomiske Tilstand er i det forløbne Femaar gaaet jevnt fremad og maa for Tiden ansees for at være noksaa god.

Arbejdsforholdene ved Karljohansværns Værft, hvoraf Stedets Trivsel i en betydelig Grad er afhængig, har været nogenlunde faste.

Folkemængden, der ved Udgangen af 1890 var 6 815 Personer, udgjorde ved Udgangen af 1895 ca. 7 700 Personer. Som Følge af Folkemængdens Forøgelse er ogsaa Stedets Bebyggelse tiltaget. Den er dog endnu ikke paa langt nær tilstrækkelig for Behovet, saaledes at der for Tiden er følelig Mangel paa Boliger, saavel for de i økonomisk Henseende bedre stillede Klasser som for Arbeidsklassen. Eiendomspriserne holder sig paa Grund heraf meget høie.

Den øgede Befolkning har medført større Søgning til Folkeskolen, hvorfor man i 1895 paabegyndte Opførelse af en ny større Skolebygning i Nærheden af den gamle. Bygningen, der opføres af Mur, vil blive taget i Brug iaar og vil antagelig koste ca. 60 000 Kr.

Ildebrande af større Udstrækning har ikke fundet Sted. Brandmateriellet er bleven adskilligt forbedret og forøget ved Anskaffelse af flere Brandredskaber, hvilket har nødvendiggjort en Udvidelse af Sprøitehuset.

Ved Imødekommenhed fra Statens Side anlagdes i 1894 en Vandledning udover Storgaden fra Værftets Ledning, dog kun til Brug i Ildebrandstilfælde. Den samme Mangel paa Vand til Husbrug er saaledes fremdeles tilstede. Man har imidlertid Opmærksomheden henvendt paa Spørgsmaalet om Muligheden af at kunne skaffe Stedet en Vandledning uden altfor store Omkostninger og anstilles der i den Anledning for Tiden Undersøgelse efter forskellige Alternativer.

De i forrige Beretning omhandlede 2de nye Veianlæg fra Horten og vestover til Undrumsdal og Vaale nærmer sig nu sin Fuldendelse og antages at ville blive til stor Fordel for Stedet.

I 1895 foretoges en forholdsvis større Opmudring i herværende Kanalhavn ved Kommunebryggen. Dybden er imidlertid endnu ikke tilstrækkelig for større Fartøier, hvorfor en yderligere Opmudring vistnok vil blive nødvendig, om den paaregnede Fordel af Bryggen skal opnaaes.

Et Par mindre Kloakanlæg er udført for Kommunens Regning i det forløbne Femaar. Stedets Kloakvæsen lader imidlertid adskilligt tilbage at ønske.

Paa Grund af manglende Ressourcer har der forøvrigt ikke fundet noget væsentligt Fremskridt Sted med Hensyn til kommunale Indretninger.

Efter en af Kæmneren meddelt Opgave hidsættes følgende Oplysning om Skatteforholdene m. V., hvoraf vil erfares, at saavel den skatbare Formue som Indtægt er øget i de sidste Aar:

A a r .	Takst af faste Eien- domme.	Formue.	Skatbar Indtægt.	Skat paa Formue.	Skat paa Indtægt.	Feierskat udlignet paa Huseierne.	Antal Skat- ydere.	Samlet Kommune- skat, deri beregnet Skat som Handels- borger.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1891.....	4 255 000	3 026 500	773 300	3 026.50	54 120.82	2 800.00	1 730	57 294.22
1892.....	4 491 000	3 265 500	807 295	3 265.50	56 497.07	3 000.00	1 814	59 829.92
1893.....	4 581 200	3 088 500	837 955	3 088.50	63 684.58	2 986.96	1 929	66 932.92
1894.....	4 661 000	3 193 000	860 588	3 193.00	67 109.01	2 996.76	1 999	70 568.44
1895.....	4 711 900	3 164 500	902 880	3 797.40	68 825.98	3 000.20	2 067	72 623.38

Brændevinsafgift for 1895 udgjorde Kr. 5 333.00, Hundeskat Kr. 540.00, Øl- og Vinskat Kr. 3 015.00, Indtægt af Bazarboderne Kr. 626.58, Afgifter efter Politivedtægterne Kr. 128.00, Statsbidrag til Kommuneudgifter Kr. 6 000.00.

Kommunens Gjæld udgjorde ved Udgangen af 1895 Kr. 111 516.68.

Kommunens Udgifter i 1895 udgjorde Kr. 158 553.78, deraf medgik til Skolevæsenet Kr. 71 299.98 og til Fattigvæsenet Kr. 41 127.17.

I 1890 medgik til Fattigvæsenet Kr. 35 458.68. Fattigbyrderne er saaledes stegne noget i de sidste Aar, hvilket formentlig er en Følge af Folkemængdens Forøgelse.

Det samlede Antal af pensionerede Arbeidere og Enker ved Carljohansværns Værft udgjorde pr. 31 December 1895: 153.

Stedets Skydsstation, der har nydt et mindre Bidrag af Kommunen, er fra 1 Juli 1896 nedlagt.

Veivæsenet, der bestyres af en af Amtet, efter Forslag af Magistrat og Formandskab beskikket Veiinspektør, er i nogenlunde god Forfatning, naar Hensyn tages til Stedets forholdsvis store Udstrækning.

Gadebelysningen besørges ved 112 Petroleumslygter.

Stedet har fremdeles kun ét Apothek.

Ædruelighedstilstanden har jevnlig bedret sig og maa i Betragtning af den større Arbeidsstyrke ansees tilfredsstillende.

Som Bidrag til Bedømmelsen af Sædelighedstilstanden indtages følgende Opgave meddelt af Sognepræsten efter Ministerialbogen:

i 1891	fødtes	221,	deraf	11	uægte,
- 1892	—	222,	—	12	—
- 1893	—	219,	—	9	—
- 1894	—	219,	—	6	—
- 1895	—	201,	—	9	—

Tvangsarbeidsanstalten har været i Virksomhed i samme Udstrækning som tidligere.

Med Hensyn til de forskjellige Næringsveie skal derhos bemærkes:

H a n d e l.

Ladestedets Handelsforhold er omtrent de samme som efter sidste Beretning. Omsætningen har været nogenlunde god og Konkurser af Betydning er ikke indtrufne. Torvtrafiken har været i Tiltagende og ventes yderligere forøget, naar de ovenfor omhandlede nye Veianlæg bliver færdige.

Efter Opgave fra Toldkammeret har de vigtigste Indførselsartikler i Fem-aaret udgjort: Malt, Mel, Manufaktur- og Kolonialvarer. Toldintraderne, der, sammenlignet med forrige Periode, udviser en ikke ubetydelig Stigning, udgjorde i:

1891.....	Kr. 47 116.33
1892.....	- 48 749.41
1893.....	- 45 575.88
1894.....	- 51 043.42
1895.....	- 63 565.80

Brændevinshandelen er fremdeles overtaget af Samlaget, hvis Plan senest er stadfæstet ved høieste Resolution af 3 September 1892 for et Tidsrum af 5 Aar, nemlig til Udgangen af 1897. Samlaget har for Tiden kun ét Udsalg, hvorfra der tillige drives Udskjænkning. Desuden er det tilladt Samlaget at udskjænke Brændevin i Sømilitære Samfund til Selskabets Medlemmer samt til Reisende og faste Middagsgjæster i Viktoria Hotel og Sørbys Hotel.

Samlagets samlede Omsætning af Spirituosa og Øl i 1895 har udgjort noget over 100 000 Kr. Dets Nettofortjeneste har i Aarene 1891—1895 udgjort henholdsvis Kr. 15 310.45, Kr. 13 668.30, Kr. 14 405.62, Kr. 16 373.89 og Kr. 22 453.18.

Antallet af de til Udskjænkning af Øl, Vin o. l. Berettigede udgjorde ved Udgangen af 1895: med almindelig Ret 5, hvoraf Samlaget disponerer over 2, og med indskrænket Ret 4. Ølafgiften er fremdeles 400 Kr. pr. Aar.

S k i b s f a r t o g H a a n d v æ r k s d r i f t.

Skibsfarten er ikke tiltaget og er i det Hele kun ringe. Efter Opgave fra Toldkammeret er indregistreret 10 Fartøier i udenrigsk Fart med en samlet Drægtighed af 4 190 Ton og 100 Mands Besætning. Dampskibsrederi findes ikke.

Haandværksdriften er kun beregnet paa at tilfredsstille Stedets Behov. Den herværende Haandværkerstands økonomiske Stilling antages at være nogenlunde god.

Ved kgl. Res. af 1 December 1894 er den for Kjøbstæderne gjældende Lovgivning om Haandværksdriften fra 1 Januar 1895 gjort gjældende for Ladestedet Horten i Henhold til § 5 i Lov af 29 Juni 1894.

Fabrikdrift. Nogen Fabrikdrift af Betydning findes her ikke. Stedet har 2 Ølbryggerier, 1 Garveri og 1 Albumfabrik.

Skibsbyggeri har Stedet ikke, bortset fra Driften ved Carljohansværns Værft.

Fiskeri drives kun til Stedets Forsyning til dagligt Brug.

Jordbruget under Ladestedet drives i omtrentlig samme Udstrækning som tidligere. Stedet har ingen Bymark. Arbejdslønnen har været i Stigende og har udgjort ca. Kr. 2.50 daglig for en Arbeidsmand, for Kvinder Kr. 1.50 daglig. Den aarlige Løn for en Tjenestegut har udgjort ca. Kr. 300 og for en Tjenestepige Kr. 100 à Kr. 140. Meieribedrift af nogen væsentlig Betydning drives ikke.

B a n k e r .

Hortens Sparebank eiede ved Udgangen af 1895 en Kapital af Kr. 101 392.51 foruden Bygninger og Inventarium. Banken havde til samme Tid under Forvaltning Kr. 927 834.43. I Januar 1896 feirede Banken sit 50-Aars Jubilæum, i hvilken Anledning Banken ydede 10 000 Kr. som Gave til Legatet for Hortens Vel.

Hortens og Omegns Privatbank, oprettet 1891, begyndte sin Virksomhed i Oktober s. A. med en indbetalt Aktiekapital af Kr. 20 000 — nominel Kapital Kr. 100 000. Den havde i 1895 en Omsætning af ca. Kr. 3 200 000.

F o r e n i n g e r .

Hortens Handels- og Sømandsforening, stiftet 1890, hvis Formaal er at fremme Stedets og Omegns Næringsinteresser, Handel og Søfart, havde ved Udgangen af 1895: 60 Medlemmer.

Hortens Forbrugsforening, stiftet 1891. Ved Udgangen af 1895 havde Foreningen 202 Medlemmer. Omsætningen i samme Aar udgjorde ca. 22 500 Kr.

Hortens Haandværkerforening. Efterat Stedets tidligere Haandværkerforening havde indstillet sin Virksomhed, dannedes i 1895 en ny Forening med det Formaal at virke til Haandværkerstandens Vel i Kommune og Stat. Ved Udgangen af 1895 havde Foreningen 60 Medlemmer.

Hortens Arbejderforening har virket paa samme Maade som tidligere. Den havde ved Udgangen af 1895 ca. 400 Medlemmer. Foreningens Lokale, der er heldigt beliggende, udleies jevnligt til Afholdelse af Foredrag, Koncerter og sceniske Forestillinger.

Hortens Telefonselskab, grundet paa Aktier, overtog i 1892 den tidligere Telefonforenings Aktiva og Passiva. Telefonselskabet besørger Telefonforbindelse inden Horten og Omegn samt eier Andel i Kristiania- og Holmestrandslinierne.

Foreningen for Hortens Vel, dannet 1895, med Byens Forskjønnelse og andre samfundsgavnligte Øiemed som Formaal.

Totalafholdsforeningen, stiftet 1879, virker som tidligere til Gavn for Afholdssagen.

Hortens Menighedsforening for Unge, oprindelig stiftet 1886, under Navn af Hortens Ynglingeforening, havde ved Udgangen af 1895 216 Medlemmer. Foreningen eier egen Gaard ved Storgaden.

Frelsesarmeens herværende Afdeling, det saakaldte Hortens Korps, havde ved Udgangen af 1895 56 Medlemmer. Armeen synes for Tiden ikke at være i Fremgang hersteds.

Af Understøttelsesselskaber virker fremdeles de i forrige Beretning omhandlede, nemlig:

Søetatens Understøttelsesindretning, der ved Udgangen af 1895 eiede en Kapital af Kr. 151 764.43. Indretningen udbetalte i samme Aar i Understøttelser Kr. 9 208.07 til Søofficerers Enker og Børn.

Hortens Begravelsesforening med 670 Medlemmer og en Formue af Kr. 14 500.

Hortens Arbeideres Hjelpe- og Understøttelsesindretning med 540 Medlemmer og ca. Kr. 11 000 i Formue.

Det mekaniske Værkstedes Sygekasse med 180 Medlemmer og en Formue af ca. Kr. 5 600.

Sømilitære Korps's Underofficers-Understøttelsesindretning (stiftet 1856). Formue pr. 31 December 1895 Kr. 18 750.04. Medlemmernes Antal 23.

Haandværksskorpsets Pensionskasse (oprettet 1864). Formue pr. 31 December 1895 Kr. 13 990. Medlemsantal 44.

L e g a t .

Ved extraordinær Generalforsamling i Hortens Brændevinssamlag i November 1895 besluttedes af Samlagets opsparede Midler, ca. Kr. 26 000, dannet et Legat under Navn: «Legatet for Hortens Vel». Legatet, hvis Formaal er at virke til Understøttelse af almennyttige Indretninger for Hortens By af den Beskaffenhed, at Kommunen efter Lovgivningen ikke selv pligter at sørge for dem, er bleven overdraget Kommunen. Det forvaltes af en Bestyrelse bestaaende af Hortens Magistrat og Formandskabets Ordfører samt 5 kommunevalgte Medlemmer. Statuterne er approberede ved kgl. Res. af 19 Juni 1896.

Som ovenfor anført har Hortens Sparebank i Anledning af sit 50-Aars Jubilæum overdraget Legatet et Beløb af Kr. 10 000 som Gave. Legatets samlede Kapital udgjør nu ca. Kr. 38 000.

U n d e r v i s n i n g s a n s t a l t e r .

Til Udbredelse af Oplysning inden Ladestedet Hayes fremdeles de i forrige Beretning omhandlede Skoler, der i det forløbne Femaar har virket paa samme Maade som tidligere, nemlig:

Hortens kommunale Middelskole for Gutter og Piger. Ved Udgangen af 1895 var Elevantallet 195.

Folkeskolen, hvis Elevantal ved Udgangen af 1895 udgjorde 834.

Carljohansværns Værftsskole for de militære Mandskabers Børn. Den havde ved Udgangen af 1895 209 Elever.

Hortens Arbeidsskole, hvor der undervises i Skomagerarbeide og Kurvmagerarbeide. Skolen er kun i Virksomhed i Vintermaanederne.

Børneasylet, hvori er optaget 40 Børn.

Ved Marinens Hovedstation paa Carljohansværn Hayes fremdeles Søkrigsskolen, Korpsskolen, Torpedoskolen og den tekniske Skole. Den sidste er i den senere Tid bleven udvidet, saaledes at Elevantallet nu er beregnet til ca. 80.

B i b l i o t h e k .

Af offentlige Bibliotheker Hayes kun Marinens Bibliothek, der øges jevnt for hvert Aar.

Noget kommunalt eller Folkebibliothek Hayes ikke.

H o r t e n s M a g i s t r a t , 20 August 1896.

T h . K o k k i n n .

B e r e t n i n g

o m L a d e s t e d e t S v e l v i k e n s ø k o n o m i s k e T i l s t a n d i F e m a a r e t 1891—1895.

Stedets økonomiske Tilstand er gaaet tilbage, da Udflytning fremdeles har fundet Sted og den væsentligste Næringsvei, Søfart og Skibsrederi, i Femaaret har været lidet lønnende.

I Stedet er hjemmehørende 15 større Fartøier paa 112 Ton og opover til 437 Ton, tilsammen 2 903 Reg.-Ton, ansat til en Værdi af Kr. 78 700.

Her er nu 2 Skibsværfter, der blot udfører Reparationsarbeider.

Kommunikationen tilvands besørger af 3 Dampskibe, af hvilke et anløber Stedet 2 Gange daglig og de to andre hver 6 Gange i Ugen.

Handelsomsætningen og de Handlendes Antal omtrent som før, Handelsvirksomheden af ringe Betydning.

I Aaret 1891	var der 473 Skatydere,	Formue Kr. 693 050,	Indtægt Kr. 328 040
- — 1892	- - 474 —	— - 629 000,	— - 289 370
- — 1893	- - 420 —	— - 609 100,	— - 275 880
- — 1894	- - 453 —	— - 663 900,	— - 266 720
- — 1895	- - 458 —	— - 661 750,	— - 277 845

Eiendomsværdien i 1891.....	var Kr. 475 250 med Skat Kr. 2 189.52
— - 1892.....	- - 473 950 - — - 2 004.76
— - 1893.....	- - 473 350 - — - 2 047.62
— - 1894.....	- - 480 100 - — - 1 909.72
— - 1895.....	- - 484 100 - — - 1 809.54

Kommunens Gjæld var i 1895 Kr. 31 077.49.

Sparebanken eiede i 1890 Kr. 26 631.26 og 31 December 1895 Kr. 32 263.36.

Her er begyndt en Tagstenfabrik, der beskæftiger stadigt 20 Personer samt endel Sjonere, disse dog ikke stadigt, men fornemmelig ved Lastning af Skibe.

Kommunen er begyndt at udskibe Sand til Bygningsarbeider, fornemmelig til Blanding med Cement; hermed finder 9 Personer Beskæftigelse.

Her er en Smule Jordbrug, men ikke af nogen Betydning, hvorimod Have- dyrkningen ikke er uvæsentlig.

Haandværksdriften, Husfliden og Fiskeribedriften som før.

De til Havnens Vedligeholdelse fornødne Arbeider blev udførte.

Almuskolen sysselsætter 3 Lærere og 3 Lærerinder og drives med en Udgift af noget over Kr. 6 000 aarlig, med et Tilskud af Statskassen af Kr. 2 808.82.

Nydelsen af spirituøse Drikke er i Aftagende og Ædruelighedstilstanden i det Hele god.

Samlaget har omsat:

i 1891.....	7 793 Liter Brændevin og 7 374 Flasker Øl
- 1892.....	8 069 — — - 6 634 — -
- 1893.....	7 644 — — - 5 679 — -
- 1894.....	8 119 — — - 8 079 — -
- 1895.....	7 285 — — - 6 907 — -

Svelvikens Magistrat, 3 Oktober 1896.

Julius Blom.

Beretning

om Ladestedet Aasgaardstrands økonomiske Tilstand i Femaaret 1891—1895.

Angaaende den økonomiske Tilstand i Ladestedet Aasgaardstrand i Femaaret 1891—1895 har jeg den Ære at indberette, at der i samme ikke er foregaaet nogen Forandring siden forrige Indberetning.

Gannestad, 1 Marts 1898.

R. Onsum.

VIII.

Bratsberg Amt.

Underdanigst Beretning

om Bratsberg Amts økonomiske Tilstand m. v.
i Femaaret 1891—1895.

Som i forrige Femaarsberetning oplyst udgjør Amtets Fladeindhold ca. 15 190 km².

Ved Udgangen af 1890 udgjorde Folkemængden 92 000, der i Femaaret 1891—1895 steg til 95 500.

Stigningen fordeler sig paa By og Land, idet Bybefolkningen steg fra 22 400 til 23 800 og Landbefolkningen fra 69 600 til 71 700.

Udvandringen er i nogen Grad aftaget, idet den udgjorde i:

1891	496
1892	864
1893	1 053
1894	254
1895	270

tilsammen 2 937

mod i forrige Femaarsperiode 3 601.

A. Landdistriktet.

I. Agerbrug.

Høstudbyttet i 1891—1895 var noget under middels, forsaavidt angaar Korn og Poteter, af Høavlingen lidt over et Middelsaars.

Jordbrugets Tilstand antages i væsentlig Grad at være gaaet fremover i Femaaret. Blandt andet er tidsmæssige Redskaber og Maskiner blevne mere og mere almindelige og Anvendelsen af kunstige Gjødningsstoffer tiltaget i forholdsvis betydelig Grad. Af den i nærværende Beretning senere indtagne Opgave vedkommende Kanalvæsenet vil det saaledes sees, at der i Femaaret har passeret Sluserne ved Løveid gjennemsnitlig 168.5 Ton kunstig Gjødning aarlig mod 64.2 Ton i forrige Periode.

Dette vedkommer de øvre Distrikter.

For de nedre Distrikter kan Stigningen sættes forholdsvis høiere.

Ved Landbrugsfunktionærernes Reiser i Distriktet og ved afholdte Foredrag er samtidig Sansen for en bedre og forsigtigere Behandling af den paa Gaardene faldende Gjødning steget.

Imidlertid staar dog Jordbruget endnu adskillig tilbage, særlig i de øvre Distrikter.

Dyrkning af Nyland har ikke fundet Sted i nogen større Udstrækning, men er dog foretaget i de fleste af Amtets Herreder. Paa den anden Side er i endel Herreder tidligere dyrket Indmark udlagt til Havn eller Udmærk.

Af større Tørlægningsarbejder kan nævnes Udtapning af Vallemyrerne i Eidanger, ligesom Bidrag har været ydet til Sænkning eller Oprensning af Udløbet fra Børsesjø i Gjerpen.

En i længere Tid forberedt Sænkning af Flatsjø i Seljord er endnu ikke kommet til Udførelse, da de Interesserede ikke er komne overens om Ordningen af Arbeidet.

Dyrkning af Korn er for de fleste Herreder opgivet at være aftaget. Den væsentligste Grund hertil er, foruden de lave Kornpriser, de stigende Arbeidsudgifter (Driftsomkostninger) og for en Del, at der mere lægges an paa Dyrkning af Grønfoder til Forøgelse af Melkeproduktionen.

Dyrkningen af Poteter er i det Hele taget øget, ligesaa Dyrkningen af Turnips.

Den gjennemsnitlige Udsæd, Avling og Foldighed pr. Maal fogderivis vil sees af nedenstaaende Tabeller:

Den almindelige Udsæd pr. Maal à 10 Ar:

Fogderier.		Hvede.	Rug.	Byg.	Blandkorn.	Havre.	Erter.	Poteter.	Græsfrø.
		Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Kg.
Bamle	Fogderi.....	22.3	20	23.4	34	39.8	15	300.2	2.5
Nedre Telemarken	—	22.7	18.5	23.2	31.5	34.8	29	290.2	2
Øvre Telemarken	—	27.5	23.7	36	40	42.1	32	379.0	2.5

Den gjennemsnitlige Avl pr. Maal à 10 Ar:

Fogderier.		Hvede.	Rug.	Byg.	Bland- korn.	Havre.	Erter.	Poteter.	Græsfrø.
		Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Kg.
Bamle	Fogderi.....	213.1	247.6	279.3	340	309.5	80	2 966.2	300
Nedre Telemarken	—	192.5	211.2	250.8	283.5	251.1	149	2 259.5	323
Øvre Telemarken	—	250.0	182.5	322.6	-	328.3	193.3	2 770.7	251.6

Gjennemsnitlig Foldighed:

Fogderier.		Hvede.	Rug.	Byg.	Bland- korn.	Havre.	Erter.	Poteter.
Bamle	Fogderi.....	9.8	12.7	11.9	10	7.8	5.3	6.6
Nedre Telemarken	—	8.9	11.4	12.3	9.3	7.6	5.1	8
Øvre Telemarken	—	8.7	7.7	11	9	8	5.5	10.1

Opgaverne for Seljord er her ikke medtagne, da de afviger væsentlig fra det for de øvrige Herreder almindelige. I Seljord er nemlig Avl pr. Maal à 10 Ar opgivet gjennemsnitlig at være for Byg, Havre og Poteter resp. 15 hl., 20 hl. og 50 hl. pr. Maal, samt for Hø 6 Skippund pr. Maal og den gjennemsnitlige Foldighed for Byg, Havre og Poteter resp. 41.6, 41.6 og 11.5.

Antallet af Brug og disses samlede Skyld ved Udgangen af 1895 stiller sig saaledes fogderivis:

Bamle	3 662	Brug med Skyldmark	10 005.85
Nedre Telemarken.....	3 216	— - —	9 381.10
Øvre Telemarken	3 525	— - —	9 977.86

Tilsammen 10 403 Brug med Skyldmark 29 364.81.

Gjennemsnittsværdien pr. Skyldmark er opgivet til: 1891 Kr. 2 192, 1892 Kr. 1 962, 1893 Kr. 1 872, 1894 Kr. 1 928 og 1895 Kr. 1 946, eller gjennemsnitlig for Femaaret Kr. 1 980. I forrige Femaar var Gjennemsnittsprisen Kr. 1 818 og i Femaaret pr. 1885 Kr. 1 915.

Udskiftning af Jordfællesskab har i Femaaret paagaet som tidligere ved Hjælp af en fast Udskiftningsformand og tildels en Assistent. Nogen Opgave over Antallet af Eiendomme, hvor der ved Udgangen af Femaaret bestod Fællesskab, haves ikke.

I April 1898 har imidlertid Udskiftningsformanden oplyst, at der da kun henstod én Forretning under Behandling, og at der kun forelaa Rekvisition om 1 Overudskiftning og 4 Udskiftningsforretninger.

Efter dette turde man kunne gaa ud fra, at der ikke skulde være ret mange Steder igjen, hvor Eierne ansaa en Udskiftning nødvendig.

I en anden Anledning har ogsaa Udskiftningsformanden under 30 April 1898 udtalt, at «Udskiftningsarbeidet nu maa ansees omtrent knækket og at nærme sig sin Afslutning».

Havebruget har været i Opkomst i Femaaret, noget, der noksom fremgaar af den betydelige Efterspørgsel om Bistand af Amtsgartnerne. Særlig gjælder dette Dyrkning af Frugttræer og for en Del af Bærbuske. Med Hensyn til Dyrkning af Grønsager har Befolkningen endnu ikke faaet den fornødne Interesse, om end Fremgang ogsaa her kan mærkes. Den væsentligste Grund for den manglende Interesse antages at være, at der savnes den fornødne Kundskab i Grønsagers Anvendelse i Husholdningen, noget man imidlertid søger afhjulpet.

Bratsberg Amts Landhusholdningsselskab foretog i 1895 en Gratisuddeling af Frugttræer. Saadan Gratisuddeling har ogsaa senere fundet Sted ved Selskabets Foranstaltning og ved Træer modtagne fra Selskabet «Havedyrkningens Venner».

Landhusholdningsselskabet, som har været i Virksomhed i hele Femaaret, er til megen Nytte for Amtet. Det af Stat og Amt bevilgede Bidrag var for 1895 henholdsvis Kr. 5 450 og Kr. 4 350, hvilke Beløb senere er øget.

Følgende Landboforeninger var i Virksomhed ved Femaarets Udgang:

Gjerpén, Bamle, Eidanger, Slemdal, Bø, Hollen, Lunde, Solum, Nes, Fyresdal, Kviteseid, Hjartdal, Tinn, Treungen, Morgedal, Nissedal og Seljord. Af disse er senere Tinn og Seljord opløst.

I 1893 indkjøbtes Gaarden Søve til Landbrugsskole.

Skolen begyndte sin Virksomhed s. A.

Lærerpersonalet bestaar af Bestyrer, 2den Lærer, 3die Lærer, Timelærer og Gartner, Fjøsmeester og Værksmeester.

Efter Planen skulde der optages 20 Elever, hvilket Antal senere er øget til 22.

Søgningen til Skolen har været god, idet man ikke har kunnet optage samtlige Elever, der har meldt sig.

Fra 1891 har der været ansat fast Agronom i Amtet. Hans Bistand benyttes meget.

I 1891 ansattes en fast Amtsgartner, hvorhos der blev benyttet midlertidig Gartnerhjælp. Paa Grund af Distriktets store Udstrækning og den stadig stigende Trang til at erholde Gartnerbistand blev der i 1895 ansat en Amtsgartner til, og har begge saa fuldt op at gjøre, at der iaar er bevilget Bidrag til yderligere Gartnerhjælp i Vaartiden.

I 1891 blev der i Skien afholdt en større Landsudstilling.

Desuden har der i 1894 i Porsgrund og i 1895 paa Notodden i Hitterdal været afholdt forholdsvis større Udstillinger, bl. a. omfattende Landbrugs- og Haveprodukter, Landbrugsredskaber, Husflidsgjenstande, Fjærkræ- og Biavl-produkter, ligesom Udstillingerne ogsaa har omfattet Kreaturer.

Mindre Husflids- og Landbrugsudstillinger har endvidere været afholdt i 1892 i Bø og i 1893 i Sauland.

I Hollen og Seljord afholdtes Haveudstillinger henholdsvis i 1893 og 1894.

Til samtlige Udstillinger har Amtet eller Landhusholdningsselskabet ydet Bidrag.

Fællesindkjøb af Saakorn, Frø, Kraftfoder og kunstig Gødning har foregaaet gennem Landboforeningerne.

Nogen større Sammenslutning til Fællesindkjøb vides ikke at have fundet Sted.

Af det i 1892 oprettede Jorddyrkningsfond (tidligere Myrdyrkningsfondet) har enkelte erholdt Laan. Adgangen til saadanne Laan har dog ikke været benyttet i nogen større Udstrækning.

I den senere Tid er derimod flere Andragender indkomne.

Gennem Landhusholdningsselskabet blev i 1894 uddelt Kr. 400 som Præmier for udført Rydningsarbejde.

Laan af det i 1894 oprettede Jordindkjøbsfond er først i den senere Tid bleven benyttet.

2. Fædrift.

Interessen for Kvægavl er gaaet fremad i betydelig Grad. Dette viser sig bl. a. ved Dannelsen af Okseholds- og Kvægavlsforeninger til Forbedring af Racen. Ved Udgangen af 1895 var henved 20 saadanne Foreninger i Virksomhed.

Med Hensyn til Gjennemsnitsprisen paa Kreaturer, Melk og Smør samt det gjennemsnitlige Melkeudbytte pr. Ko i denne og forrige Femaarsperiode henvises til nedenstaaende Tabeller:

Gjennemsnitsprisen paa Kreaturer udgjorde:

A a r.	Heste.	Okser.	Kjør.	Ugnøt.	Kalve.	Faar.	Gjeder.	Svin.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1895.....	296.5	110.2	112	67.2	18.7	11.1	12.1	79.9
1890.....	282.2	92.7	113.5	67.3	17.1	11	12.9	91.9
Forskjel	+ 14.3	+ 17.5	÷ 1.5	÷ 0.1	+ 1.6	+ 0.1	+ 0.8	÷ 12

Som det vil sees, er Prisen paa Heste og Okser steget, for de sidstes Vedkommende temmelig betydelig. Muligens har dette sin Grund i, at man nu mere holder paa sine bedre Okser istedetfor som tidligere at lade dem gaa ud af Distriktet, og at Okserne i det Hele taget ogsaa er bedre.

Priserne paa Melk, Smør, Hø og Halm er opgivet saaledes:

Fogderier.	Melk pr. Liter.	Smør pr. kg.	Hø pr. 100 kg.	Halm pr. 100 kg.
	Øre.	Kr.	Kr.	Kr.
Bamle.....	10.7	1.58	5.25	2.95
Nedre Telemarken.....	10	1.69	6.49	3.45
Øvre Telemarken	10.8	1.58	6.04	3.14
I Amtet.....	10.5	1.58.6	6.26	3.18
- 1890	11.3	1.71	-	-

Om det gjennemsnitlige Melkeudbytte pr. Ko haves følgende Opgaver: De tilsvarende Tal for 1886—1890 er tilføiet i Parenthes:

Fogderier.	For mere fremskredne Gaardsbrug.	Overhovedet.
	Liter.	Liter.
Bamle	2 066 (2 120)	1 664 (1 643.3)
Nedre Telemarken	2 150 (1 920.8)	1 533 (1 484.1)
Øvre Telemarken	1 880 (1 904.8)	1 428 (1 462.7)
Gjennemsnitlig	2 032 (1 981.9)	1 542 (1 530)

Åf foranstaaende fremgaar, at Melkeudbyttet saavel for de mere fremskredne Brug som overhovedet i nogen Grad er steget fra forrige Periode. Den største Stigning viser de førstnævnte.

Følgende Oversigt meddeles over Antallet af Meierier og Ysterier m. v. ved Udgangen af 1895:

Antal.	Indmaalt Melk i 1895.	Kjærnet Smør i 1895.	Ystet Magerost i 1895.
	Liter.	kg.	kg.
I Byerne..... 6	2 688 179	39 694	45 482
- Landdistrikterne..... 11	961 827	33 387	1 125
Tilsammen 17	3 650 006	73 081	46 607
I 1890	ca. 2 500 000	30 700	7 000

De i 1890 værende Meierier var samtlige i Byerne. Meierierne i Landdistrikterne og et af Byernes er saaledes oprettet i Femaaret.

Medens den indmaalte Melk for Byernes Vedkommende er øget kun ubetydelig, har Produktionen af Smør og Magerost — særlig den sidste — tiltaget meget betydelig.

Kreatureernes Røgt og Fodring er ogsaa bedret betydelig. Det indsees mere og mere, at den tidligere ofte knappe Fodring — tildels Sultefodring — og daarligt Stel ikke lønner sig. Imidlertid staar ogsaa her meget tilbage. Det er at vente, at de Fjæsskuer, som nu begynder at holdes omkring i Distriktet, vil gjøre sit til at rette paa Forholdet.

Til Forbedring af Faareholdet blev der af Landhusholdningsselskabet i 1894 indkjøbt fra Statens Stamschäferi paa Hodne en Hjord af Cheviotfaar bestaaende af 9 Faar og 1 Væder, der blev stationeret paa Jomfruland. Der har været megen Rift efter Lam fra Hjorden. Selskabet har ligeledes ydet Bidrag til Indkjøb af mindre Hjorder inden enkelte Bygder.

Angaaende Opdræt og Salg af Heste og Hornkvæg og om Faarehold og Svinehold samt Produktion og Salg af Melk henvises til omstaaende Tabeller efter de fra Lensmændene modtagne Opgaver:

(Se Tabellerne Side 8 og 9.)

Foruden den fast ansatte Amtsgæronom, hvis Virksomhed for en væsentlig Del omfatter Veiledning i Husdyrstel, Bistand ved Opførelse af mere tidsmæssige Fjøsbygninger m. v., har ved Landhusholdningsselskabets Foranstaltning Ole Bakkehaug ogsaa i denne Periode i større Udstrækning givet Undervisning i Smør- og Melkestel og forøvrigt i hvad der er af Interesse for Fædrift og Jordbrug.

Den af ham benyttede Koldtvandsmethode for Melkebehandlingen har vundet ikke liden Udbredelse, særlig paa Steder, hvor man savner let Adgang til at blive af med Melken. Paa Sætrene benyttes den meget. Man antager, at Anvendelsen af denne Methode skaffer et renere og bedre Produkt, indsparer betydelig paa Brændsel, der for mange Sætres Vedkommende er vanskeligt at tilveiebringe, og at det hele Sæterstel derved bliver væsentlig lettere.

Tildels har ogsaa en Amtsmeierske reist omkring og ydet Veiledning.

I 1895 blev der ved Landhusholdningsselskabets Foranstaltning skaffet Veiledning i Gammelostystning, idet Selskabet forskrev en Ysterske fra Sogn. Hun reiste omkring paa forskellige Steder i Amtet i ca. 4 Maaneder. Resultatet ansaaes imidlertid ikke videre heldigt. Da der det følgende Aar paa Selskabets Opfordring om at indsende Andragende om lignende Veiledning kun indkom 4 saadanne, fandt Selskabet, at Interessen var for liden til at foretage yderligere Forsøg.

*Opgave over Opdræt og Salg af Heste og levende Hornkvæg
samt Faarehold og Svinehold.*

Herreder.	Opdræt og Salg af:		Faareholdet.	Svineholdet.
	Heste.	Levende Hornkvæg.		
Bamle Fogderi.				
Drangedal	Uforandret.	Tiltaget meget.	Tiltaget lidt.	Tiltaget meget.
Sannikedal	Tiltaget lidt.	— lidt.	Aftaget lidt.	— noget.
Skaatø	Aftaget noget.	Aftaget noget.	— meget.	Uforandret.
Bamle	Drives ikke.	Uforandret.	Uforandret.	Tiltaget noget.
Eidanger	Aftaget lidt.	Tiltaget noget.	Aftaget noget.	— lidt.
Slemdal	Uforandret.	— —	— meget.	— —
Gjerpen	Som før.	Aftaget betydel.	— betydeligt.	— meget.
Nedre Telemarken Fogderi.				
Solum	Tiltaget lidt.	Aftaget noget.	Aftaget særdeles meget.	Tiltaget meget.
Hollen	Aftaget noget.	Tiltaget —	Aftaget noget.	— —
Lunde	Drives ikke.	Uforandret.	Ligesaa.	Ligesaa noget.
Bø	Tiltaget lidt.	Tiltaget særdeles meget.	Næsten uforand.	Ligesaa meget.
Saude	Uforandret.	Tiltaget noget.	Aftaget meget.	Tiltaget noget.
Hitterdal	Tiltaget noget.	Ligesaa.	Ligesaa.	Ligesaa.
Øvre Telemarken Fogderi.				
Tinn	Tiltaget lidt.	Tiltaget noget.	Uforandret.	0
Gransherred	— noget.	— —	Aftaget noget.	Tiltaget lidt.
Hovin	— —	— —	— meget.	— noget.
Hjartdal	— lidt.	— lidt.	— lidt.	— lidt.
Seljord	Uforandret.	Aftaget ubetyd.	— noget.	— noget.
Kviteseid		Uforandret.	— —	Uforandret.
Nissedal	Ringes Betydning	Særdeles meget.	Mindre.	Tiltaget.
Fyresdal	Uforandret.	Uforandret.	Aftaget noget.	Uforandret.
Mo	Tiltaget ubetyd.	Tiltaget noget.	— lidt.	—
Laardal	Ubetydeligt.	Uforandret.	Uforandret.	—
Vinje	—	Aftaget noget.	Aftaget noget.	Aftag. ikke lidet.
Rauland	Uforandret.	Uforandret.	Uforandret.	Uforandret.

*Opgave over Produktion og Salg af Melk
samt Smør, Ost og Uld.*

Herreder.	Melk.		Er Salg af Smør af Betydning?	Er Salg af Ost af Betydning?	Er Salg af Uld af Betyd- ning?
	Produktion.	Salg.			
Bamle Fogderi.					
Drangedal	Tiltaget noget.	Nei.	Af nogenBetydn.	Nei.	0
Sannikedal	— lidt.	Ja.	Nei.	0	0
Skaatø	— meget.	—	0	0	0
Bamle	— noget.	Noget.	0	0	0
Eidanger	— meget.	—	Noget.	Ingen.	0
Slendal	— —	Megen Betydn.	Nogen Betydn.	Noget.	0
Gjerpen	— betydeligt.	— —	Megen —	Megen Betydning.	0
N. Telemarken Fogderi.					
Solum	Tiltaget særdeles meget.	Megen Betydn.	Ringte Betydn.	0	0
Hollen	Aftaget noget.	Nogen.	Nogen.	Ringte.	0
Lunde	Tiltaget —	—	—	0	0
Bø	Tiltaget særdeles meget.	Af ringte Betydn.	AfmegenBetydn.	Af megen Betydning.	0
Sande	Tiltaget noget.	- — —	- nogen —	- ringte —	0
Hitterdal					
Ø. Telemarken Fogderi.					
Tinn	Tiltaget noget.	0	Af nogenBetydn.	0	0
Gransherred	— lidt.	0	- — —	0	0
Hovin	Uforandret.	0		0	
Hjartdal	Tiltaget lidt.	0	Ja.	0	0
Seljord	Uforandret.	Ja.	Noget.	0	0
Kviteseid	Tiltaget meget.	Nogen.	Meget.	0	0
Nissedal	Uforandret.	Nei.	Indkjøbes.	Nei.	Nei.
Fyresdal	Tiltaget lidt.	0	Nogen.	—	—
Mo.	Tiltaget.	Nogen.	Ja.	Ringte.	Ringte.
Laardal	Tiltaget lidt.	Noget.	Noget.	Nei.	Noget.
Vinje		Nei.	Ja.	Noget.	Nei.
Rauland	Tiltaget lidt.	—	Megen.	Ringte.	—

Sæterstellet er væsentlig forbedret. Renligere Stel, bedre Sæterhuse og for en Del Opførelse af Sæterfjøs.

Rensdyrholdet er antagelig uforandret og drives kun i Vinje, Tinn og Rauland.

Foruden den tidligere ansatte A m t s d y r l æ g e med Bopæl i Ulefoss er der fra 1895 ansat Amtsdyr læge for Østfjeldene med Bopæl i Hitterdal.

De større aarlige Kvægudstillinger i Seljord og Sauland har været afholdt som vanligt.

Fra 1894 har der endvidere været afholdt en større Kvægudstilling for Vesttelemarken i Skafsaa.

Desuden har følgende mindre Dyrskuer været afholdt, nemlig i 1891 i Saude, Laardal og Nissedal, i 1892 i Hovin, Mo og Tinn, i 1893 i Rauland, Fyresdal, Drangedal (Tørdal) og Bamle, i 1894 i Vinje, Mogen i Høidalsmo og Saude og i 1895 i Sannikedal og Lunde.

I Forbindelse med Kvægudstillingen i Seljord og Dyrskuet i Tinn i 1892 afholdtes en Udstilling af Smør.

I 1895 paabegyndtes Afholdelse af Fjæsskuer. Befaring foretoges i Treungen, Tinn, Sauland og Hovin.

Saavidt det har kunnet erfares, lader det til, at denne Foranstaltning vinder adskillig Tilslutning, idet der senere er fremkommen Begjæringer om at faa afholdt Fjæsskuer.

3. Skogdrift.

Det statistiske Centralbureau har meddelt nedenstaaende Opgaver over Mængde og Værdi af fra Amtet udført Trælast, Træmasse og Cellulose i Femaarsperioden:

Opgave
over Udførsel af Trælast i Aarene 1891—1895
 fra:

Aar.	Kragerø.		Langesund.		Brevik.		Porsgrund.		Skien.	
	Mængde.	Værdi.	Mængde.	Værdi.	Mængde.	Værdi.	Mængde.	Værdi.	Mængde.	Værdi.
	m ³ .	Kr.	m ³ .	Kr.	m ³ .	Kr.	m ³ .	Kr.	m ³ .	Kr.
1891	88 713	1 101 800	5 477	41 100	7 873	65 400	106 950	1 066 200	57 037	857 900
1892	83 910	964 700	7 850	65 400	14 350	120 700	99 466	992 400	68 995	982 200
1893	57 964	743 400	7 238	59 300	21 010	158 600	79 205	920 400	49 382	650 500
1894	63 568	811 800	5 048	42 300	19 752	155 500	70 075	810 100	35 237	461 000
1895	71 944	915 000	4 078	27 600	23 657	186 400	63 528	723 400	41 562	490 200
Tilsammen	366 099	4 536 700	29 691	235 700	86 642	686 600	419 224	4 512 500	252 213	3 441 800

12

Bratsberg Amt.

Bratsberg Amt.

Bratsberg Amt.

1894.								
Træmasse, tør	-	-	-	-	-	-	6 629 710	550 300
— vaad	10 911 360	414 600	5 080	200	556 730	21 200	30 060 190	1 142 300
Cellulose, tør	-	-	-	-	2 158 830	367 000	4 882 440	830 000
— vaad	-	-	-	-	-	-	109 570	9 300
1895.								
Træmasse, tør	-	-	10 000	700	155 000	10 400	5 767 660	386 400
— vaad	9 260 910	296 400	-	-	241 830	7 700	22 397 260	716 700
Cellulose, tør	-	-	-	-	1 917 500	255 000	7 178 950	954 800
— vaad	-	-	-	-	-	-	87 000	5 800
Tilsammen	43 167 280	1 512 300	15 080	900	6 897 190	921 000	154 181 810	9 295 100

Af Opgaverne fremgaar, at Udførselen af Trælast i Femaaret i det Hele har udgjort ca. 1 150 000 m³ med en samlet Værdi af ca. 13 400 000 Kroner.

Af Træmasse og Cellulose har Udførselsmængden udgjort ca. 204 300 Ton med en Værdi af ca. 11 730 000 Kroner.

I den foregaaende Femaarsperiode blev der udført ca. 1 066 000 m³ Trælast og 108 600 Ton Træmasse og Cellulose, og viser det sig saaledes, at Udførselsmængden er tiltaget i betydelig Grad.

Totalværdien udgjør for Perioden 1891—1895 ca. 25 Millioner Kroner mod ca. 23 Millioner Kroner i den foregaaende Periode.

Angaaende Skogforholdene inden de enkelte Herreder hidsættes nedenstaaende Uddrag af de fra Lensmændene modtagne Opgaver:

Herreder.	I hvilket Omfang leverer Herredet Kjøbmandslast eller andet stort Tømmer?	Middelpris i 1895 pr. Meterfavn Brænde nedført i Bygden.	Middelpris i 1895 pr. Tylvt Bygningstømmer.	Er Skoven — Hensyn taget baade til Bestand og Dimensioner — gaaet mærkbart frem eller mærkbart tilbage i Femaaret?
Drangedal	Betydeligt.	Kr.5.00- 6.50	Kr. 18.00	Bestand uforandret. Dimensioner mærkbart tilbage.
Sannikedal	Noget.	- 7.00 -9.00	- 16.00	Mærkbart tilbage.
Skaatø	Noget.	- 8.00-10.00	- 16.00	— —
Bamle	Noget.	- 8.00-11.00	Kr.6.50-8.00pr.Load	Ingen mærkbar Forandring.
Eidanger	Betydeligt.	- 6.00-10.00	Kr. 22 00	— — —
Slendal	Betydeligt.	Ikke oplyst.	Ikke oplyst	— — —
Gjerpen	Ikke oplyst.	Kr.6.00-10.00	— —	Mærkbart tilbage.
Solum	Noget.	- 6.00-12.00	— —	— —
Hollen	Noget.	- 4.00- 8.00	— —	Noget tilbage.
Lunde	Betydeligt.	- 6.00-10.00	— —	— —
Bø	Betydeligt.	- 7.00- 9.50	Kr. 32.00	Mærkbart tilbage.
Sande	Betydeligt.	- 6.00-10.00	- 25.00	Noget tilbage.
Hitterdal	Betydeligt.	-12.00-16.00	- 30.00	Maaske lidt tilbage.
Tinn	Noget.	- 4.50- 7.00	Ikke oplyst	Betydelig tilbage.
Gransherred	Betydeligt.	Ikke opgivet.	Kr. 18.00—20.00	Mærkbart tilbage.
Hovin	Betydeligt.	— —	Kr. 8.00 pr. Load	Betydelig tilbage.
Hjartdal	Noget.	Kr.7.00-10.00	Kr. 25.00	Mærkbart tilbage.
Seljord	Noget.	-15.00-21.00	Ikke oplyst	Noget tilbage.
Kviteseid	Betydeligt.	- 5.00- 6.00	Kr. 20.00	— —
Nissedal	Noget.	- 4.00- 6.00	Kr. 14.00—16.00	Maaske noget frem.
Fyresdal	Betydeligt.	- 6.00- 7.00	Kr. 18.00	I Dimensioner tilbage, men Bestanden frem.
Mo	Noget.	- 4.00- 6.00	Kr.7.00-8.00pr.Load	Maaske noget tilbage.
Laardal	Noget.	- 6.00- 8.00	Kr. 18.00	Lidt tilbage.
Vinje	Betydeligt.	- 4.00	Kr. 25 00—30.00	Noget tilbage.
Rauland	Ringe.	- 5.50- 6.00	Kr. 28.00	Maaske noget tilbage.

Som det vil sees, gaar Opgaverne paa faa Undtagelser nær ud paa, at Skogen i mere eller mindre Grad er gaaet tilbage i Femaaret.

Angaaende de inden Amtet værende flødbare Vasdrag henvises til de i forrige Femaarsberetning meddelte Oplysninger. Ogsaa i heromhandlede Periode har som sædvanlig Tømmerflødning i stor Udstrækning fundet Sted. Nøiagtige Opgaver over de i de forskjellige Vasdrag flødede Kvanta er imidlertid ikke meddelte, ligesaa lidt som Opgaver foreligger over den i Distriktet forbrugte Mængde Trævirke.

4. Skibsfart og Handel.

Ifølge Opgave meddelt af Det statistiske Centralbureau udgjorde ved Udgangen af 1895 den i Amtets Byer hjemmehørende Handelsflaade:

Byer.	Seilfartøier.		Dampfartøier.	
	Antal.	Tonnage.	Antal.	Tonnage.
Kragerø	101	41 911	7	1 532
Langesund	10	1 438	1	37
Brevik	43	12 027	2	633
Porsgrund	58	29 732	10	3 819
Skien	25	14 095	6	554
Tilsammen	237	99 203	26	6 575

Samtidig fandtes i Amtets Landdistrikter 44 Seilfartøier med en samlet Tonnage af 9 438 og 2 Dampfartøier med en samlet Tonnage af 1 524.

Ifølge forrige Femaarsberetning udgjorde Handelsflaaden ved Udgangen af 1890 i Amtets Byer 292 Seilskibe og 27 Dampfartøier med en Tonnage af henholdsvis 113 469 og 5 967 Ton. I Landdistrikterne var Handelsflaadens Størrelse 63 Seilskibe og 1 Dampfartøi med en Tonnage af henholdsvis 12 071 og 1 554 Ton.

For Seilskibenes Vedkommende har der altsaa været nogen Nedgang med Hensyn baade til Antal og Tonnage, medens Forholdet for Dampfartøiernes Vedkommende er omtrent uforandret.

Det statistiske Centralbureau har derhos leveret nedenstaaende Opgave over Mængde og Værdi af den fra Amtet i Femaaret 1891—1895 udførte Is:

Byer.	1891.		1892.		1893.		1894.		1895.	
	Reg.- Ton.	Værdi i 1000 Kr.	Reg.- Ton.	Værdi i 1000 Kr.	Reg.- Ton.	Værdi i 1000 Kr.	Reg.- Ton.	Værdi i 1000 Kr.	Reg.- Ton.	Værdi i 1000 Kr.
Kragerø	52 893	137.5	57 284	114.6	60 776	291.7	53 418	176.3	67 968	149.5
Langesund	5 320	13.8	3 632	7.3	8 130	39.0	5 134	16.9	3 302	7.3
Brevik.....	52 187	135.7	50 614	101.2	65 844	316.1	59 323	195.8	63 202	139.0
Porsgrund	22 842	59.4	20 892	41.8	29 000	139.2	27 898	92.1	24 103	53.0
Skien.....	-	-	-	-	-	-	183	0.6	-	-
Tilsammen	133 242	346.4	132 422	264.9	163 750	786.0	145 956	481.7	158 575	348.8

For Femaarsperioden udgjorde saaledes den udførte Mængde Is tilsammen 733 945 Reg.-Ton med en samlet Værdi af 2 227 800 Kr.

Ifølge forrige Femaarsberetning udgjorde den i Perioden 1886—90 udførte Mængde tilsammen 630 400 Ton med en Gjennemsnitspris af Kr. 3.05 pr. Ton.

Antallet ved Udgangen af 1895 af Handlende, Forbrugsforeninger og lignende samt af meddelte Bevillinger til Ølsalg i Landdistrikterne udgjorde efter de af Lensmændene meddelte Opgaver, sammenlignet med de i forrige Femaarsberetning herom meddelte Oplysninger:

Fogderier.	Antal Handlende.		Forbrugsforeninger.		Ølrettigheder.	
	1890.	1895.	1890.	1895.	1890.	1895.
Bamle	94	48	10	2	8	2
Nedre Telemarken.....	65	55	9	6	12	6
Øvre Telemarken.....	76	82	8	6	38	23
Tilsammen	235	185	27	14	58	31

5. Fabriker og Industrianlæg.

Det statistiske Centralbureau har meddelt efterfølgende Opgaver:

Opgave*over Fabrik anlæg i Bratsberg Amts Herreder og Byer i 1895:*

a) Herrederne:

	Samlet Antal Anlæg.	Samlet Arbeids- styrke.	Samlet Antal Dagværk.	Fabrik anlæg, ordnede efter Art.
Drangedal	1	3	0.4	Møllebrug.
Sannikedal	3	109	25.9	2 Træsliberier 66 Arbeidere, 1 Sagbrug og Høvleri 43 Arb.
Skaatø	6	166	29.6	1 Træsliberi 18 Arb., 3 Dampsage 114 Arb., 1 Vandsag 29 Arb., 1 Høvleri 5 Arb.
Bamle	2	117	33.4	1 Cellulosefabrik 106 Arb., 1 Trævare- fabrik 11 Arb.
Eidanger	2	23	4.6	1 Kalkfabrik 15 Arb., 1 Vandsag 8 Arb.
Gjerpen ¹⁾	7	290	77.6	1 Kalkbrænderi 23 Arb., 1 Teglværk og Chamottefabrik 52 Arb., 1 Cellulose- fabrik 129 Arb., 2 Træsliberier 34 Arb., 2 Dampsage 52 Arb. ¹⁾ .
Solum	4	494	137.5	1 Teglværk 34 Arb., 1 Træsliberi 64 Arb., 1 Papirfabrik 367 Arb., 1 Damp- sag 29 Arb.
Hollen	2	359	96.1	1 Sagbrug, Møllebrug, Høvleri og Træ- sliberi 128 Arb., 1 Jernstøberi, Sag- brug og Træsliberi 231 Arb.
Bø	4	8	1.6	1 Møllebrug 2 Arb., 3 Sagbrug og Møllebrug 6 Arb.
Saude	3	9	1.0	1 Teglværk 5 Arb., 2 Møllebrug 4 Arb.
Hitterdal	1	78	23.1	Papirfabrik.
Hjartdal	3	6	0.9	1 Vandsag 2 Arb., 1 Møllebrug 2 Arb., Sag- og Møllebrug 2 Arb.
Kviteseid	1	4	1.0	Trævarefabrik.
Laardal	1	12	2.3	Uldspinderi.
Tilsammen	40	1 678	435.0	

¹⁾ Opgave over Arbeidsstyrke og Antal Dagværk mangler for 1 Dampsag.

b) Byerne:

	Samlet Antal Anlæg.	Samlet Arbeids- styrke.	Samlet Antal Dagværk.	Fabrikanlæg, ordnede efter Art.
Kragerø	6	94	23.3	1 Jernstøberi 31 Arbeidere, 3 Skibsværfter 53 Arb., 1 Sæbefabrik 7 Arb., 1 Mineralvandfabrik 3 Arb.
Langesund	1	5	1.0	Skibsværft.
Stathelle	1	5	0.6	Barkemølle.
Brevik.....	3	32	6.5	1 Skibsværft 18 Arb., 1 Seilmageri 5 Arb., 1 Dampsag 9 Arb.
Porsgrund	10	564	155.6	1 Smergel- og Brynestensfabrik 30 Arb., 1 Porcelænfabrik 219 Arb., 1 mek. Værksted 76 Arb., 1 Baandfabrik 50 Arb., 2 Dampsage 64 Arb., 2 Høvlerier og Trævarefabriker 99 Arb., 1 Gjørffabrik 14 Arb., 1 Knappefabrik 12 Arb.
Skien.....	25	656	172.2	1 mek. Værksted 14 Arb., 1 Vognfabrik 4 Arb., 1 Lys- og Sæbefabrik 10 Arb., 1 Gasværk 5 Arb., 1 elektrolytisk Fabrik 12 Arb., 1 elektrisk Lysanlæg 4 Arb., 1 Reberbane 5 Arb., 1 Cellulosefabrik og Træsliberi 200 Arb., 5 Træsliberier 169 Arb., 1 Garveri 7 Arb., 2 Dampsage 54 Arb., 1 Vandsag 29 Arb., 1 Sagbrug og Høvleri 25 Arb., 2 Møllebrug 38 Arb., 2 Mineralvandfabriker 14 Arb., 1 Ølbryggeri 48 Arb., 2 Tobaksfabriker 18 Arb.
Tilsammen	46	1 356	359.2	

Ifølge forrige Femaarsberetning udgjorde for Herredernes Vedkommende i 1890 Antallet af Anlæg tilsammen 26 med en samlet Arbeidsstyrke af 1 338 og 291.3 Tusinde anvendte Dagværk. I Amtets Byer var i samme Aar anvendt 395.2 Tusinde Dagværk.

6. Bergværksdrift.

Herom hidsættes efter de af Bergmestrene afgivne Indberetninger:

A a m d a l K o b b e r v æ r k i M o .

Angaaende Driften meddeles:

Aar.	Antal Arbeidere.	Produktion. Ton Malm.
1891.....	ca. 240	1 305
1892.....	- 200	1 529
1893.....	- 100	1 024
1894.....	- 100	1 173
1895.....	- 130	1 256

Værket gik i Femaaret over paa norske Hænder.

For Aarene 1891, 1892 og 1893 opgives Malmens Kobbergehalt til 20 Pct., medens Produktionen i 1895 opgives til:

Skeidemalm à $20\frac{3}{4}$ Pct. Cu 30 Ton,
Vaskemalm - $20\frac{1}{4}$ - - - 1 226 -

idet Bergmesteren tilføier, at «Ertsforekomsten i det store Hele taget var bedre end ifjor».

D a l a n e S ø l v g r u b e i K v i t e s e i d .

Forsøgsdrift har været drevet med nogle faa Arbeidere. I 1895 angives dog Driften at være foregaaet Aaret rundt.

B l e k a G u l d g r u b e i S e l j o r d .

Undersøgsdrift har været fortsat. Af og til har der vist sig synligt Guld. I 1895 fandt Arbeide — omend i ringe Maalestok — Sted gennem det hele Aar.

I Aarene 1894 og 1895 udviklede der sig en livlig Drift paa Thorit i Trakten Brevik—Arendal, for Bratsberg Amts Vedkommende væsentlig paa Øer og Holmer i Langesundsbugten samt i Eidanger Herred. Udbyttet angives at have været udmærket baade for Arbeidere og Grubeiere. Nogen paalidelig Opgave over, hvad der er produceret og solgt, har det dog ikke været muligt at erholde, da de større Producenter har negtet at meddele Opgaver derover til Bergmesterkontoret. Driften ligger imidlertid nu aldeles nede, da Thoriten er fortrængt fra Markedet af Monazit, der erholdes fra udenlandske — navnlig amerikanske — Findesteder i ubegrænsede Mængder i Forhold til Behovet.

I Bergmesterens Indberetning for 1892 oplyses, at paa Grund af smaa Apatitpriser og relativt liden Tilgang paa Apatit i Gruberne var Driften i de «Compagnie Française des Mines de Bamble» tilhørende «Ødegaardens Apatitgruber» indskrænket til Undersøgelser- og Opfaringsarbejder — hovedsagelig paa Dybet, medens Eieren af den anden Del af Feltet, Firmaet Johan Dahll i Kragerø, fremdeles havde kunnet arbejde med Fordel ogsaa under de raadende smaa Priser. Ifølge Det statistiske Centralbureaus Opgave var i 1895 ialt 83 Arbeidere beskæftigede ved Ødegaardens Værks Apatitgruber.

Den hele Arbeidsstyrke ved samtlige i Amtet beliggende Bergværksanlæg udgjorde ifølge den samme Opgave i 1895 ialt 230 Arbeidere.

7. Fiskeri og Jagt.

Efter Statistisk Aarbog hidsættes nedenstaaende Opgave over Udbyttet af Saltvandsfiskerierne i Femaaret, hvor Værdien er angivet i 1000 Kr.:

A a r.	Sild.	Makrel.	Andre Fiskesorter.	Laks og Sørrret.	Hummer.	Tilsammen.
1891.....	121.8	28.4	26.3	16.4	8.6	201.5
1892.....	50.7	16.9	21.7	12.4	9.3	111
1893.....	151.6	19.1	26	8.1	6.7	211.5
1894.....	32.1	15.8	34.6	14.5	16.5	113.5
1895.....	7.7	8.3	52.2	10.9	13.8	92.9
Tilsammen	363.9	88.5	160.8	62.3	54.9	730.4

Sammenlignet med forrige Femaarsperiode, viser Saltvandsfiskerierne et forøget Udbytte af noget over 200 000 Kr., hvilket udelukkende skriver sig fra det i 1891 og 1893 stedfundne Sildefiske. Alle de øvrige Fiskerier viser nogen Tilbagegang.

Om Ferskvandsfiskeriet og Jagten henvises til forrige Femaarsberetning. Nogen nævneværdig Forandring i Forholdene vides i saa Henseende ikke at have fundet Sted.

Fiskeudklækningsapparatet ved Nordsjø har været i Virksomhed.

I Aarene 1893, 1894 og 1895 er i Apparatet nedlagt tilsammen følgende Partier Rogn: Ørret ca. 200 000, Røie ca. 129 000, Sik ca. 235 000 og Laks ca. 64 000.

For de tidligere Aar mangler Opgave.

I 1894 og 1895 er uddelt ialt af Yngel: Ørret 69 000, Røie 53 000, Sik 86 000 og Laks 12 000.

Opgave for Aarene 1891—93 mangler.

Efterspørgselen efter Yngel er meget stor og en Udvidelse af Apparatet har derfor senere fundet Sted.

8. Kommunikationsvæsen.

Veivæsen. Ifølge de fra Lensmændene modtagne Opgaver skulde ved Udgangen af 1895 de samlede Veilængder udgjøre:

Hovedveie.....	708 km.
Bygdeveie.....	1 091 -
Rideveie	256 -

Tilsammen 2 055 km.

Angaaende de i Femaaret nybyggede Hovedveie meddeles følgende:

Anlæg:		Længde i km.	
1.	Nordsjø—Seljordsvand (inden Saude).....		6.8
2.	Dalen—Mo—Vinje (inden Laardal).....	1.7	
3.	—«— (— Mo): Hovedlinien	28.2	
	Sidearmen.....	2.8	
			32.7
4.	—«— (inden Vinje): Hovedlinien ...	3.15	
	Sidearmen	4.81	
			7.96
			40.66

Desuden har i samme Tid været under Arbeide følgende Anlæg, der ikke var fuldført ved Femaarets Udgang, nemlig:

1. Anlægget mellem Nordsjø og Seljordsvand inden Bø Herred,
2. — Gransherred—Hovin,
3. — Fosso—Maristien—Vaaer og
4. Landsværk Bro i Sauland med tilstødende Veiomlægning.

Af Bygdeveie har i Femaaret været under Oparbeidelse følgende Anlæg:

	Længde. km.	Anlægs- omkostninger. Kr.
1. Drangedal—Heldal—Brøsjøvand,		
2. Skaatø: Skarbu—Skarbumyr.		
Skaatøretangen—Hovedveien	244	420
3. Bamle: Staksmyr—Kaasebro.		
4. Eidanger: Heistad—Frierfjord	3 524	4 341
Berg—Ramberg.		
Forlængelse af Vei i Birkedalen	613	1 013
5. Slemdal: Haugan—Gurholt.		
6. Gjærpen: Lund—Mørkegang	1 900	2 335
Fløtterød—Aasterød—Grind	3 300	4 144
Augestad—Klep	1 460	2 511
Porsgrund—Ødegaardens Smedje	1 568	1 700
Bøle—Hovedveien	1 300	2 256
Lund—Glennarydningen	1 535	2 941
Bratsberg—Løbergmyren.		
Hoppestad—Venstøb.		
7. Bø: Aakroken—Vatnar	2 000	2 737
Gjennem Rotveltdalen	637	600
8. Hitterdal: Holland—Melaasbro.		
Melaasbro—Saulands Grænse.		
9. Tinn: Bygdeveisomlægninger til Beløb		11 500
10. Gransherred: Tinnoset—Busnes.		
11. Hjartdal: Hitterdals Grænse—Landsværk Bro.		
Flatlands Bro—Hjartdals Kirke	980	2 411
12. Seljord:		
Bækhus—Moland.		
13. Kviteseid: Anlægget gennem Dalene.		
— Moens Bro—Sandodd.		
— Bro—Hovedveien.		
Dampskibsbrygge ved Sandodd		1 549
14. Fyresdal: Anlæg i Bertedalen.		
15. Mo: Skafsaa—Aamdal Værk	5 104	11 770

De Anlæg, hvor Længde eller Omkostninger ikke er tilført, var ved Femaarets Udgang ikke fuldført.

Med Hensyn til Udgifterne til Veivedligeholdet i 1895 meddeles efter Opgaver fra Amtssingeniøren og Lensmændene følgende:

Herreder.	Kontant udbetalt af Herredskassen.	Heraf til Veivogtere.	Natural- veiarbeide. Værdi.	
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Drangedal	3 080	880	2 200	
Sannikedal	2 778	650	-	
Skaatø	2 093	600	1 200	
Bamle	3 046	1 150	-	
Eidanger	2 456	-	1 369	
Slemdal	-	-	-	
Gjerpen	8 846	-	-	
Tilsammen	22 299		4 769	= 27 068
Solum	2 923	-	-	
Hollen	3 254	300	-	
Lunde	2 448	750	-	
Bø	60	-	3 000	
Saude	1 153	-	4 138	
Hitterdal	2 986	-	2 683	
Tilsammen	12 824		9 821	= 22 645
Tinn	113	-	1 018	
Hovin	900	-	-	
Gransherred	-	-	794	
Hjartdal	-	-	¹⁾ 4 000	
Seljord	1 921	-	-	
Kviteseid	4 637	3 000	-	
Nissedal	-	-	2 000	
Fyresdal	-	-	2 500	
Mo	2 985	-	-	
Laardal	-	-	2 801	
Vinje	-	-	1 851	
Rauland	286	-	1 400	
Tilsammen	10 842		16 364	= 27 206
Sum				76 919

¹⁾ Hvoraf 2 248 Kr. Godtgjærelse til Veistykhaberne.

For Slemdals Vedkommende er Opgave ikke meddelt. Sættes Vedligeholdelsesarbeidet her til Kr. 3 000 eller omtrent som i 1890, vil den samlede Sum blive ca. Kr. 80 000 eller henimod Kr. 3 000 mindre end i 1890. Denne Nedgang kommer omtrent udelukkende paa Nedre Telemarken Fogderi, medens Forholdet for de øvrige Fogderier er omtrent uforandret.

Af de som kontante Udbetalinger af Herredskasserne opførte Beløb er for flere Herreders Vedkommende en Del som Erstatning til Veistykhaberne for Udførelsen af Vedligeholdelsesarbeidet.

Forøvrigt bemærkes, at saavel de i 1890 som i 1895 meddelte Opgaver for en Del er skjønsmæssige.

K a n a l v æ s e n. Nordsjø—Skien-Kanalen havde ved Udgangen af 1890 en opsparet Beholdning af Kr. 46 363.94. Denne er ved Udgangen af 1895 steget til Kr. 80 692.47.

Kanalafgiften, der for 1885—90 udgjorde gennemsnitlig Kr. 44 765.45 aarlig, var i 1891 Kr. 49 612.57, i 1892 Kr. 40 067.14, i 1893 Kr. 37 223.81, i 1894 Kr. 41 297.00 og i 1895 Kr. 45 301.75 eller gennemsnitlig Kr. 42 700.45. Nedgangen efter 1891 skriver sig fra, at Afgiftssatserne ved høieste Resolution af 29 December 1891 blev nedsat i betydelig Grad, gennemsnitlig mellem 30 og 40 Pet.

I Femaaret er foretaget forskellige Kompletteringer m. v., hvoriblandt Udvidelse af Seilrenden i Meierelven. Anlægget antages at være i god Stand.

Der hidsættes følgende Opgave over en Del af de Varemængder, som i Perioden har passeret Sluserne ved L ø v e i d:

Varernes Slags.	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Op.					
Kornvarer Ton.	4 033.5	4 115.2	3 544.7	4 693.4	5 108.3
Stenkul -	3 608.6	2 659.08	1 899.4	1 164	2 350.6
Cinders -	710	470	250	259	276.2
Kaffe -	197.8	189.8	186.7	222.3	212.4
Brændevin Hl.	1 099.5	821.7	827.4	840.8	623.7
Øl -	3 087.7	3 123.7	2 567	2 924.5	2 482.4
Fedevarer Ton.	266.5	182.7	102.8	175.2	223
Ben, Benmel og andre Gjødnings- stoffer -	97.5	130.2	172	186.2	256.8

Varernes Slags.	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Ned.					
Trælast, rund..... Tusind Tylvter	71.8	73.6	59.1	69.1	78.2
— skaaren — —	34.8	45.6	39.6	34.3	35.9
Brænde og Splitved Kbm.	19.9	23.9	17.8	23	18.3
Træmasse, Træstof: tør (heri iberegnet Papir)..... Ton	1 393.5	1 431.3	1 963.2	1 821	1 914
Træmasse, Træstof: vaad -	3 459.1	5 212.5	6 665.5	8 863.8	10 094.1
Fedevarer..... -	42.7	74.5	59.6	68.9	85.7
Raakobber -	651.9	1 613.8	946	947.7	1 019.4

For Femaaret 1885—90 udgjorde de tilsvarende Tal i Gjennemsnit: for Kornvarer 4 378.5 Ton (1 Ton regnet 14 hl.), Stenkul 2 500 Ton, Brændevin 1 014 hl., Øl 2 480 hl., Fedevarer: op 171.8 Ton, ned 52.6 Ton, Ben, Benmel og andre kunstige Gjødningsstoffer 64.2 Ton.

Vedkommende Løveid Sluser opføres følgende Tabel:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Antal Slusninger: op.....	1 458	1 694	1 650	1 629	1 623
— — ned.....	5 608	¹⁾ 4 968	3 966	4 093	4 209
— Dampskibe, som har passeret op eller ned	2 249	2 646	2 762	2 393	2 612
— Passagerer op eller ned.....	57 661	47 659	45 556	43 726	43 861

Det tidligere paabegyndte Anlæg B a n d a k—N o r d s j ø -K a n a l e n er fuldført i Femaaret. Det første Dampskib passerede Kanalen den 21 Juni 1891, men paa Grund af gjenstaaende Mudringsarbejder m. v. kunde den først aabnes for almindelig Færdsel den 1ste Juli 1892.

Til Anlægget, hvis Kostende var anslaaet til 1 548 100 Kr., var til Udgangen af 1895 medgaaet Kr. 3 033 239.10.

I det oprindelige Overslag var Erstatningen for Grundafstaaelser beregnet til Kr. 72 000.

Denne Del af Anlægsomkostningerne var ved Femaarets Udgang udgiftsført med Kr. 228 336.62.

¹⁾ Fra og med 1892 blev rund Trælast fladelagt i Stageklubber, indeholdende 2 à 2½ Gang saa mange Tylvter som de tidligere Strøklubber. Herved bevirkedes en betydelig relativ Nedgang i Slusningernes Antal.

Kanalens Drift havde ved Udgangen af 1895 en Gjæld stor Kr. 17 982.36, der skrev sig fra forskellige Kompletteringsarbejder, der var udførte, efterat Kanalen var aabnet for den almindelige Trafik.

Den samlede Kanalafgift udgjorde:

i 1891	Kr. 15 026.34
- 1892	- 30 147.03
- 1893	- 38 041.38
- 1894	- 34 954.87
- 1895	- 40 813.37

Over Størrelsen af endel af de Varemængder, som i Femaaret har passeret Sluserne ved Ulefoss, hidsættes følgende Oversigt:

Varernes Slags.	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Op.					
Kornvarer Ton	31.1	843.0	1 399.1	1 835.7	1 835.4
Stenkul..... -	132	389.5	189.7	208.8	281.1
Cinders -	33.3	14	-	-	-
Kaffe..... -	0.7	41	70.9	73.3	70.5
Brændevin hl.	11.7	235.1	368.1	381.5	276
Øl -	129.2	635.5	945.8	684.6	738
Fedevarer Ton	1.0	31.3	29.9	60.9	84.4
Ben, Benmel og andre Gjødnings- stoffer -	0.7	0.6	20.7	51.6	52.5
Ned.					
Trælast, rund..... Tusind Tylvter (Heri er medtaget den til Ulefoss Sagbrug nedflødede Last, der leveres ovenfor Ulefoss Sluser.)	28.3	30.3	27.4	28.3	32.8
Brænde og Splitved Tusind Kb.m.	3.3	6.8	6.2	6.5	5.6
Fedevarer..... Ton	-	12.2	26.3	30.1	40.1
Kobber og Kobbermalm..... -	99.8	1 573.8	944.0	946.5	1 021.4
Antal Slusninger ved Ulefoss:					
Op	?	288	407	357	495
Ned.....	?	1 548	1 241	1 138	1 348
— Dampskibe, som har passeret op eller ned	36	452	710	640	927
— Passagerer op eller ned.....	283	8 578	15 673	10 471	14 875

Takster og reglementariske Bestemmelser for Bandak—Nordsjø-Kanalen er approberede ved høieste Resolution af 29 December 1891.

De i Beretningen for 1885—1890 Side 38 nævnte Dampskibe har ogsaa indtil 1895 været i Fart paa Telemarksvandene undtagen «Elvprinsen» og «Rjukan». Som nye er kommen til Passager- og Godsdampskibet «Dalen» og Godsdampskibene «Klæg» og «Tinnsjø», samt Dampskibet «Finn» paa Tinnsjøen og «Bastø» Skien.

Bryggeafgiftsfondet. Ved høieste Resolution af 11 Juni 1892 er den kgl. Resolution af 23 Oktober 1875 om Optrækning af Afgift af Dampskibe og Seilfartøier til Dannelsen af Bryggeafgiftsfondet gjort gjældende ogsaa for Vasdraget fra Ulefoss til Dalen, ligesom Afgiften samtidig er nedsat til 2 Øre pr. Ton for de første 40 Ton, 1 Øre for hver følgende Ton, dog saaledes at mindste Afgift er 50 Øre, alt for hver Gang, Sluserne ved Løveid passerer.

Den tidligere Afgift var henholdsvis 4, 2 og 70 Øre.

Ved Udgangen af 1890 havde Fondet en Beholdning af Kr. 8 631.76, men ved Udgangen af 1895 en Gjæld til Nordsjø—Skien-Kanalens Fond af Kr. 7 325.43 paa Grund af Bidrag til Opførelse af forskellige større Brygger.

Bl. a. er der medgaaet til Bryggerne ved Triset i Laardal, Kirkebø i Kviteseid, Farvolden i Saude og til Udvidelse af Brygge og Varehalle ved Notodden ca. Kr. 18 000.

Ved Udgangen af 1895 vedligeholdtes for Fondets Regning følgende Brygger ved Nordsjø, Hitterdalsvandet og Bandaksvandene, nemlig: ved Notodden, Gyving, Jukse, Hem, Nautesund, Sand, Farvolden—Kulhuset, østre og vestre Akerhaugen, Aslaksborg, Gvarv, Aarnes, Gurstad, Sandnes, Galten, Ulefoss, Grønsten, Stenstad, Hjelset, Berjan, Dalen, Triset, Kirkebø og Bua.

Jernbaner. Den 15 Oktober 1895 foregik den høitidelige Aabning af Jernbaneanlægget fra Eidanger til Brevik.

Anlægget har en Længde af 12 km. med 3 Stoppesteder mellem Endestationerne.

Skydsvæsen. Ved Udgangen af 1895 var Antallet af faste Skydstationer i Landdistriktet 42, hvoraf 9 i Bamle Fogderi, 10 i Nedre Telemarken og 23 i Øvre Telemarken, hvoraf 2 underholdtes udelukkende for Statskassens Regning. Desuden var der i Bamle 1 og i Øvre Telemarken 3 Tilsigelsesstationer.

Telefondriften har i Femaaret gaaet fremover paa flere Kanter, saaledes ved Sammenknytning mellem Byerne ved Skiensfjorden og Udvidelser i Landdistrikterne paa forskellige Steder.

Forbindelse blev ligeledes istandbragt med Østlandets Byer.

Saa vel denne Forbindelse som Forbindelsen mellem en Del af Skiensfjordens Byer fra Porsgrund og udover er senere overtaget af Rigstelefonen,

Postvæsen. I Femaaret er Antallet af Postaabnerier forøget med 6 nye. Det samlede Antal ved Udgangen af 1895 udgjorde saaledes 68, deraf i Bamle 13, Nedre Telemarken 19 og i Øvre Telemarken 36, foruden Postanstalterne i Amtets 4 Byer og Langesund. I 1895 var Antallet af Postforsendelser fra Amtet til Indlandet og Udlandet 1 083 900 mod 792 900 i 1890. I samme Tidsrum er Antallet af Breve ankomne fra Udlandet vokset fra 156 300 i 1890 til 187 200 i 1895.

I 1895 udkom i Skien 3 Aviser, hvoraf en 6 Gange ugentlig, i Porsgrund 1, i Brevik og i Kragerø 2.

9. Den økonomiske Tilstand i Almindelighed.

Om økonomisk Fremgang i Femaaret kan neppe være Spørgsmaal, naar hensees til Pantegjældens Forøgelse og det stigende Antal Exekutioner og Udpantninger.

I Femaaret er ifølge de modtagne Opgaver thinglæst og aflæst følgende Antal Panteheftelser og afholdt følgende Antal Tvangsauktioner, Exekutioner og Udpantninger (endel af de tilsvarende Tal for Femaaret 1886—1890 hidsættes til Sammenligning), nemlig:

Thinglæste Panteheftelser:

I 1891—1895: 5 725 til Beløb Kr. 16 009 687.

Aflæste Panteheftelser:

I 1891—1895: 3 161 til Beløb - 9 157 279.

Altsaa en Tilvækst i Pantegjælden af ca. 7 Millioner Kroner.

Hertil bør dog bemærkes, at Indfrielse af Pantegjæld ofte foregaar, uden at vedkommende Dokument strax bliver aflæst.

Afholdte Tvangsauktioner over fast Gods:

	Antal.	Beløb. 1 000 Kr.	Beløb. 1 000 Kr.
I 1891—1895	285	1 724	
- 1886—1890	234	765	
Forøgelse i sidste Femaar			959

Tvangsauktioner over Løsøre:

I 1891—1895	357	226	
- 1886—1890	286	149.4	
Forøgelse			76.6

Exekutioner:

I 1891—1895	2 903	1 723	
- 1886—1890	2 542	1 198	
Forøgelse			525

Udpantninger:

	Antal.	Beløb. 1 000 Kr.	Beløb. 1 000 Kr.
I 1891—1895	19 495	499	
- 1886—1890	18 581	460	
Forøgelse			39

I Opgaverne over Exekutioner og Udpantninger er Seljord ikke medtaget, da Opgaver ikke foreligger.

Som det vil sees af foranstaaende, er Summen for Auktioner, Exekutioner og Udpantninger steget i betragtelig Grad og forholdsvis mere end i den foregaaende Periode.

Antallet af Sparebanker var ved Udgangen af 1895: 16. Nogen ny Bank er ikke oprettet i Perioden.

Forvaltningskapitalen var i 1895 øget til 10 278 585 Kr. mod 9 806 500 Kr. i 1890. Samtidig var Bankernes Formue gaaet op fra 1 033 600 Kr. i 1890 til 1 307 962 Kr. i 1895.

Kapitalen var saaledes kun steget med ca. 470 000 Kr. mod 3 850 000 Kr. i forrige Femaar. Derimod viser Sparebankernes Formue næsten samme Stigning som i den foregaaende Periode.

Om de økonomiske Forhold forevrigt meddeles følgende:

Ved Udgangen af 1890 skyldte Amtskommunen følgende Beløb:

Rest paa Kommunelaan	Kr. 54 000
— - Bidrag til Drammen—Skienbanen	- 33 000
— - - Bandak—Nordsjø Kanalanlæg	- 60 000

Ved Udgangen af 1895 restedes paa disse Poster henholdsvis Kr. 46 500, Kr. 3 000 og Kr. 42 250. Af det vedtagne Bidrag til Eidanger—Brevikbanen, Kr. 20 000, restedes Kr. 8 000.

Ved Købet af Gaarden Søve til Landbrugsskolegaard udstedte Amtskommunen i 1893 en Pantobligation stor Kr. 110 000 for Købesummen. Paa Obligationen, der er afdragsfri i de første 5 Aar, var ved Udgangen af 1895 intet Afdrag betalt.

Foruden ovennævnte Landbrugsskolegaard var Amtskommunen ved Udgangen af 1895 Eier af Amtssygehuset, ansat til en Værdi af Kr. 50 000 og Andel i Distriktsfængslet i Skien Kr. 40 200.

Endvidere var der indbetalt paa Bidrag til Drammen—Skienbanen Kr. 115 000, hvorfor Aktiebrevne senere er udleveret.

De budgetterede Udgifter og den til Amtskommunen udlignede Skat har efter Repartitionsplakaterne i Femaaret udgjort:

A a r .	Ialt.	Deraf til Veivæsen.	Kroner pr. Skyldmark.	Tilsammen.	Paa Herrederne efter Skatte- ligningen.
	Kr.	Kr.		Kr.	Kr.
1891	144 894.00	48 000	2.50	73 469.50	70 000
1892	143 453.42	28 000	2.50	73 453.42	70 000
1893	143 453.55	48 000	2.50	73 453.55	70 000
1894	157 717.97	53 000	2.60	76 315.17	73 500
1895	157 717.97	52 000	2.75	80 717.97	77 000
Tilsammen	747 236.91	229 000		377 409.61	360 500

For Herredernes Vedkommende vil den antagne Formue og Indtægt og Størrelsen af den udlignede Herredsskat sees af nedenstaaende Uddrag af den kommunale Skatteligning.

(Til Sammenligning er de tilsvarende Tal for 1890 tilføjet:)

Herreder.	Antagen Formue.		Antagen Indtægt.		Udlignet Herredsskat.		Samlet Laane- gjæld ved Udgangen af:	
	1890.	1895.	1890.	1895.	1890.	1895.	1890.	1895.
	1000 Kr.	1000 Kr.	1000 Kr.	1000 Kr.	1000 Kr.	1000 Kr.	1000 Kr.	1000 Kr.
Drangedal	4 417	3 677	577	509	48	51	77	123
Sannikedal	3 312	2 616	490	454	18	21	7	8
Skaate	4 204	3 204	884	703	31	36	18	45
Bamle	4 813	5 606	1 013	853	28	38	17	31
Eidanger	3 048	3 197	617	620	22	27	2	24
Slemdal	1 081	1 025	125	130	6	7	2	2
Gjerpén	6 212	5 914	1 245	1 071	41	55	19	89
Solum	4 636	5 142	760	1 017	31	43	55	99
Hollen	5 897	4 735	872	764	19	30	-	12
Lunde	3 190	2 786	365	297	20	23	20	19
Bø	2 963	2 824	303	332	25	31	94	114
Sande	3 836	4 148	321	502	23	27	5	8
Hitterdal	6 496	6 681	661	685	22	29	4	3
Tinn	1 722	2 030	434	333	17	17	13	11
Hovin	832	980	176	175	6	8	-	5
Gransherred	1 413	2 285	120	196	8	9	-	-
Hjartdal	1 689	1 886	251	285	18	20	4	6
Seljord	2 132	2 272	323	342	24	27	20	19
Kviteseid	2 659	2 478	441	458	25	33	10	15
Nissedal	1 614	1 877	227	254	8	12	-	1
Fyresdal	3 002	2 786	322	340	16	19	4	4
Mo	1 696	1 370	374	298	14	18	-	6
Laardal	849	1 093	165	205	9	14	6	11
Vinje	1 006	1 079	178	205	12	14	-	2
Rauland	523	649	88	105	7	6	2	3
Tilsammen	73 242	72 340	11 332	11 133	498	615	379	660

Den udlignede Herredsskat og Herredernes samlede Laanegjæld ved Udgangen af 1890 er steget temmelig meget. Laanegjælden er saaledes steget fra Kr. 379 000 i 1890 til Kr. 660 000 i 1895, altsaa med Kr. 281 000 eller ca. 74 Pct.

I forrige Periode var Stigningen 14.7 Pct.

For hvert Individ af Landdistriktets Befolkning udgjorde Herredernes Laanegjæld i 1890 Kr. 5.43 og i 1895 Kr. 9.48.

Medens Gjennemsnitsværdien for de faste Eiendomme i 1890 udgjorde 1 868 Kr. pr. Skyldmark, var denne i 1895 1 946 Kr., hvorefter Landdistriktets Eiendomme med en samlet Matrikulskyld af 29 365 Mark skulde repræsentere en Sum af vel 57 Millioner mod henved 55 Millioner Kroner i 1890.

Ved Udgangen af 1895 var i den almindelige Brandforsikringsindretning for Amtet 4 833 Forsikringer til samlet Beløb 23 200 270 Kr. Ved Udgangen af 1889 var der 3 273 Forsikringer til Beløb 15 198 000 Kr. Stigningen udgjør saaledes henimod 50 Pct. mod ca. 20 Pct. i forrige Periode.

For de enkelte Fogderier stiller Forholdet sig saaledes:

A a r .	Bamle.		Nedre Telemarken.		Øvre Telemarken.	
	Antal.	Forsikrings- sum.	Antal.	Forsikrings- sum.	Antal.	Forsikrings- sum.
		Kr.		Kr.		Kr.
1889.....	1 792	7 751 000	980	5 065 000	501	2 382 000
1895.....	2 360	10 625 580	1 616	8 315 820	857	4 258 870

I de lokale Foreninger var forsikret Bygninger for følgende Beløb:

		1890.	1895.
		1000 Kr.	1000 Kr.
Drangedals Brandforsikringsselskab, oprettet 1880		1 035	1 154
Mælums	Do. —	1865	302
Hollens	Do. —	1868	367
Vinje	Do. —	1864	628
		Tilsammen	2 332
			2 562

For 1895 er følgende Arbeidslønninger opgivne:

	Bygder.		Byer.	
	1890.	1895.	1890.	1895.
Aarsløn for:	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
a. Tjenestegutter	202.00	219.80	225.00	230.00
b. Tjenestejenter	92.00	102.00	87.00	100.00
Dagløn for almindelige Dagarbeidere:				
a. Paa egen Kost	2.00	2.11	2.22	2.31
b. - Husbondens Kost	1.21	1.36	1.31	1.30
Dagløn for Kvinder:				
a. Paa egen Kost	1.14	1.24	1.15	1.24
b. - Husbondens Kost	0.66	0.66	0.95	0.90

Med Hensyn til Byerne henvises forøvrigt til vedlagte Beretninger fra vedkommende Magistrater.

Bratsberg Amt, 17 August 1898.

Engelhart.

B. Kjøbstæderne og Ladestederne.

Beretning

om Kjøbstaden Kragør's økonomiske Tilstand i Femaaret 1891—1895.

Stedets vigtigste Næringsveie har i den sidste Femaarsperiode været de samme som før, Skibsrederi, Trælasthandel og Isexport.

For Skibsfarten, der imod Slutningen af forrige Femaarsperiode begyndte at arbeide under uheldige Konjunkturer, har sidste Femaarsperiode været høist ugunstig. Rederne har gjennemgaaende lidt store Tab paa sine Skibe i denne Periode og nogen Bedring spores ikke ved dens Udgang.

Stedets Tonnage, der ved Udgangen af 1890 udgjorde 137 Seilskibe med en Drægtighed af ca. 50 000 Ton og 6 Dampskibe med ca. 2 000 Tons Drægtighed, udgjorde ved Udgangen af 1895: Seilfartøier 101 med en Drægtighed af 41 911 Ton og 7 Dampskibe med 1 532 Ton.

I Femaarsperioden er der blot bygget 1 Seilskib — i 1892 — paa 810 Ton.

Skibsværdierne har paa Grund af de for Skibsfarten uheldige Vilkaar selvfølgelig været gjennemgaende lavere end i tidligere Periode og gik stadig nedad i Periodens Løb.

Folkehyren, der i tidligere Femaarsperiode var steget noget, faldt atter i denne Periode, og udgjorde for Styrmænd 50—60 Kr., for Tømmermænd og Stuerter 60 Kr. og for helbefarne Matroser 40 Kr.

Hvad Trælasten angaar, var Femaaret ligeledes meget daarligt. Udskibningen af Trælast udgjorde i 1891 ca. 88 700 m³, i 1892 ca. 83 900 m³, i 1893 ca. 58 000 m³, i 1894 ca. 63 500 m³ og i 1895 ca. 72 000 m³.

Ispriserne var i Femaaret lave, bedst i 1893 og 1894, lavest i 1892 og 1895, og maa Isforretningen i denne Periode i det hele taget siges at have været uheldig for Stedet. Isexporten i de forskjellige Aar af Perioden stiller sig saaledes: i 1891 ca. 52 900 Reg.-Ton, i 1892 ca. 57 300, i 1893 ca. 60 700, i 1894 ca. 53 400 og i 1895 ca. 68 000.

Anden Udførsel af nogen Betydning i dette Tidsrum er ikke foregaaet gennem Toldstedet; fra de i Nabodistrikterne arbejdende Træsliberier er dog foregaaet nogen Udskibning af Træmasse.

Fiskeriet har været uden nogen nævneværdig Betydning og ikke bidraget noget til Export herfra.

Af industrielle Anlæg har 3 Skibsværfter, 1 Jern og Metalstøberi, 1 Sæbefabrik og 1 Mineralvandfabrik været i Virksomhed.

I 1894 stiftedes Arbejderforeningen «Samhold», der tæller en 70 à 80 Medlemmer, og «Kragørø Kjøbmandsforening» med Formaal «at varetage den lokale Detailhandels Interesser» tæller ca. 50 Medlemmer.

Baade Handel og Haandværksdrift maa i Perioden siges at have lidt under økonomisk Tryk.

Formue og Indtægt samt Skatteøre var for Femaaret efter Ligningskommissionens Ansættelse følgende:

A a r.	Formue.	Indtægt.	Skatøre af skatbar Formue.	Skatøre af skatbar Indtægt.
	Kr.	Kr.		
1891.....	7 022 000	1 703 700	1 pr. Kr. 1 000	8.288 pr. Kr. 100
1892.....	7 510 000	1 791 700	1.5 - - -	8.106 - - -
1893.....	6 721 000	1 803 000	1.5 - - -	8.80 - - -
1894.....	5 986 000	1 727 750	1.5 - - -	10.03 - - -
1895.....	5 840 300	1 731 140	1.75 - - -	11.60 - - -

Kommunens Gjæld udgjorde samtidig ved

Udgangen af 1891	Kr. 519 100
— - 1892	- 471 700
— - 1893	- 550 800
— - 1894	- 532 410
— - 1895	- 586 200

Takstsummen for de skatbare Eiendomme i Byen var ved Udgangen af 1890 Kr. 4 440 000 og ved Udgangen af 1895 udgjorde den Kr. 4 371 800.

Eiendomsskatten udgjorde for de forskjellige Aar følgende:

for 1891.....	Kr. 3.30 pro mille,
- 1892.....	- 3.30 - —
- 1893.....	- 3.30 - —
- 1894.....	- 3.50 - —
- 1895.....	- 3.60 - —

Brændevinssamlagets Omsætning af Brændevin udgjorde:

i 1891.....	51 024 Liter,
- 1892.....	48 319 —
- 1893.....	43 839 —
- 1894.....	42 056 —
- 1895.....	36 711 —

Nedgangen i Femaarsperioden vil sees at være ganske betydelig.

Samlaget indehavde i Femaarsperioden samtlige Øludskjækningsrettigheder, 12 Stykker, deraf 10 almindelige og 2 indskrænkede, og samtlige Brændevinsrettigheder, nemlig 1 Udsalg og 3 Udskjænkninger, hvoraf 3 i egne Lokaler og 1 overladt til Hotel.

Byens Folkemængde har i Femaaret ikke gaaet synderlig op.

Antallet af skolepligtige Børn udgjorde i 1895 1 100, hvoraf udenfor Folkeskolen undervises ca. 300.

Det i 1890 oprettede Bankinstitut, «Kreditbanken i Kragerø» — Filial af «Skiensfjordens Kreditbank» — har i Femaaret udfoldet en større Virksomhed. Dets Omsætning har i Femaarsperioden steget fra ca. 14 Mill. i 1893 til ca. 20 Mill. i 1895 og har i de senere Aar betydelig udvidet denne sin Omsætningskapital.

Femaaret 1891—1895 maa for Kragerø By siges i økonomisk Henseende at have været særdeles uheldigt, da Skibsrederiet, Byens vigtigste Næringskilde, er drevet med mere eller mindre Tab for saagodtsom samtlige Rederiers Vedkommende.

Kragerø Magistrat, 12 April 1898.

O. Heyerdahl.

Beretning

om Kjøbstaden Breviks økonomiske Tilstand i Femaaret 1891—1895.

Byens vigtigste Næringsveie har i den sidste Femaarsperiode været de samme som tidligere: Skibsfart, Trælasthandel og Isexport.

Skibsfarten har i den hele Periode arbeidet under tarvelige Forhold, idet Fragterne gjennemgaaende har været lave.

Stedets Tonnage, der ved Udgangen af 1890 var 41 Seilskibe, drægtige 11 504 Reg.-Ton, og 2 Dampskibe, drægtige 748 Reg.-Ton, udgjorde ved Udgangen af 1895 43 Seilskibe, drægtige 12 027 Reg.-Ton, og 2 Dampskibe, drægtige 633 Reg.-Ton.

Noget Skib har i Femaaret ikke været bygget i Brevik.

Folkehyren har i det Hele taget været lav.

Maanedshyernerne stillede sig i 1895 saaledes:

1ste Styrmand (Damp- og Seilskibe)	Kr. 70
2den — (Dampskibe)	- 60
2den — (Seilskibe)	- 56
Tømmermænd	- 60
Matroser	- 55
Stuerter	- 55
Jungmænd	- 25
1ste Maskinist	- 120
2den —	- 90
Fyrbødere	- 45

De fleste af Byens Skibe har, ligesom tidligere, hovedsagelig været anbragte i Trælast-, Is- og Kulfragter til og fra England.

Trælastudførselen har væsentlig bestaaet i Minetømmer til England.

Den i 1883 opførte Dampsag er fremdeles i Virksomhed og har været af ikke uvæsentlig Betydning med Hensyn til Udførselen af skaaren Last.

Den samlede Udførsel af Trælast fra Breviks Tolddistrikt udgjorde i Aaret 1891 7 877 m³ og i 1895 23 657 m³, hvoraf vedkommer Kjøbstadens Indvaanere i 1891 5 341 m³ og i 1895 5 579 m³.

Trælastpriserne har gjennemsnitlig været lave.

Isexporten fra Breviks Tolddistrikt udgjorde:

i 1891	52 187 Reg.-Ton,
- 1892	50 614 —
- 1893	65 844 —
- 1894	59 323 —
- 1895	63 202 —

Af de Isanlæg, hvorfra denne Udførsel har fundet Sted, ligger imidlertid kun et indenfor Byens Grænser, men Isbedriften er ikke destomindre af meget stor Betydning for Kjøbstadens økonomiske Trivsel, idet den beskæftiger Arbeidere saavel i som udenfor samme.

Isexporten har væsentlig gaaet til England og Priserne har i Femaaret gjennemsnitlig været lave.

Daglønner har gjennemsnitlig udgjort ca. Kr. 2 og Tjenerlønnen: for Gutter Kr. 300 og for Piger Kr. 120 pr. Aar.

Byens kommunale Middelskoles Budget for Aaret 1895 androg til Kr. 8 800, hvoraf Kommunens Bidrag udgjorde Kr. 2 600.

Udgifterne til Folkeskolen, der i 1890 beløb sig til Kr. 5 100, udgjorde i 1895 Kr. 8 475.

Fattigbudgettet er i Femaaret steget; dets Udgift, der i 1890 androg til Kr. 11 600, udgjorde i 1895 Kr. 13 396.

Brandforsikringssummen for Bygninger var i 1890 Kr. 1 287 710 og i 1895 Kr. 1 523 750.

Konkursernes Antal i Femaaret har udgjort 8, hvoraf ingen betydelige.

Efter Ligningsprotokollen var den antagne Formue i 1890 Kr. 1 195 700 og i 1895 Kr. 1 422 000 og den skatbare Del af Indtægten i 1891 Kr. 457 750 og i 1895 Kr. 523 740.

Byens Gjæld udgjorde ved Udgangen af 1895 Kr. 256 450.

Af Opgaver for 1891—1895 vedkommende Brevik hidsættes:

1. Vedkommende thinglæste Panteheftelser:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Antal	35	48	84	65	78
Beløb	Kr. 34 725.05	88 853.48	146 529.45	157 739.13	91 453.45
altsaa ialt Antal:	310 med Beløb Kr. 519 300.56.				

2. Vedkommende aflæste Panteheftelser:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Antal	30	33	51	41	33
Beløb	Kr. 35 578.55	29 269.28	68 649.45	85 350.05	66 658.42
altsaa ialt Antal:	188 med Beløb Kr. 285 505.75.				

3. Vedkommende Exekutioner:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Antal	5	1	11	11	16
Beløb	Kr. 605.45	66.69	7 330.84	3 775.27	2 219.98
altsaa ialt Antal:	44 med Beløb Kr. 13 998.23.				

4. Vedkommende Udpantninger:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Antal	208	231	307	464	135
Beløb	Kr. 2 414.20	2 492.60	4 308.04	13 093.93	2 549.17
altsaa ialt Antal:	1 345 med Beløb Kr. 24 857.94				

5. Vedkommende Tvangsauktioner over fast Gods:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Antal	5	4	5	4	2
Beløb	Kr. 10 100	2 106	6 935	4 948	8 150
altsaa ialt Antal:	20 med Beløb Kr. 32 239.				

6. Vedkommende Tvangsauktioner over Løsøre:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Antal.....	5	4	3	2	5
Beløb.....	Kr. 1 470.03	1 331.64	2 402.89	576.83	2 531.05
altsaa ialt Antal:	19 med Beløb Kr. 8 312.44.				

7. Vedkommende afhændede faste Eiendomme:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Antal.....	12	15	20	30	14
Salgsbeløb.....	Kr. 16 090.00	49 410.00	27 313.34	51 327.00	16 054.00
altsaa ialt Antal:	91 med Beløb Kr. 160 194.34.				

Byens Brændevinssamlag ophævedes ved Udgangen af Aaret 1895 i Henhold til den 29 November s. A. foregaaede Afstemning, hvorved af 1 088 Stemmeberettigede 566 voterede for Samlagets Nedlæggelse.

Kommunikationsvæsenet har i Femaaret taget et betydeligt Opsving, idet Eidanger—Brevikbanen har forbundet Kjøbstaden med Vestbanerne. Arbeidet paabegyndtes i 1892 og afsluttedes i 1895. Ved Banens høitidelige Aabning, der fandt Sted den 15 Oktober 1895, var tilstede H. M. Kongen og Hs. K. H. Kronprinsen.

I Anledning af Jernbaneanlægget har Breviks Kommune paataget sig betydelige Forpligtelser, der har medført en væsentlig Stigning i Budgettet.

Folkemængden, der i 1890 udgjorde 2 073 Individider, har i Femaaret ikke steget i nogen betydelig Grad.

Breviks Magistrat, 2 April 1898.

Georg Moe.

Beretning

om Kjøbstaden Porsgrunds økonomiske Tilstand i Femaaret 1891—1895.

Skibsfarten har i disse Aar givet et mindre godt Udbytte; Fragterne, der allerede i 1891 var smaa, var i de næste 4 Aar synkende nedover.

I Femaaret blev fra Udlandet hertil indkjøbt 8 Seilskibe med en samlet Drægtighed af 7 019 Reg.-Ton samt 1 Dampskib, stort 1 507 Reg.-Ton. Derhos blev der i Porsgrunds Havnedistrikt i Femaarsperioden bygget 6 Seilskibe med en Drægtighed af tilsammen 2 272 Reg.-Ton.

Af Skibsassuranceforeninger har «Første Norske Assuranceforening, «Det norske Lloyd» og Skibsassuranceforeningen «Reform» fremdeles sit Sæde hersteds, hvorimod «Porsgrunds Søforsikringsselskab» i Begyndelsen af 1895 maatte overlevere sit Bo til Konkursbehandling. De daarlige Fragter og Skibsværdiernes Synken har medført, at Forsikringerne i disse Foreninger er i en ikke ubetydelig Grad formindsket.

Fra Porsgrunds Havneterritorium er i Femaaret gjennemsnitlig udskibet

af Trælast	22 000	Reg.-Ton,
- Is	1 100	—
- Træmasse og Cellulose	650	—

samt desuden i Aarene 1893, 1894 og 1895 henholdsvis 1 040, 3 550 og 1 595 020 kg. Kobbermalm og Arsenikkis.

Trælastpriserne var i 1891 lave, hvilket ogsaa var Tilfældet i 1892 og 1893, hvorimod en Bedring i disse Priser indtraadte i Aarene 1894 og 1895.

Ispriserne har i hele Femaaret holdt sig lave, omkring 2 à 3 Kr. pr. Reg.-Ton, naar undtages i Maanederne August og September 1893, da Priserne steg op til 10 Kr. pr. Reg.-Ton.

Den direkte Import til Byen er gennem Toldboden opgivet at være: Manufaktur- og Kolonialvarer, for de sidstes Vedkommende dog mindre Kvant, Salt, Byg, Rug, Potetemesel, Porcelænsjord, Kokes og Stenkul.

Af de i Byen forefindendes 10 Fabriker er Gunnar Jacobsens Sagbrug opført i Femaaret, ligesom Franklin, Baker & Co.s Sagbrug m. v. i samme er udvidet med Creosoteri. Samtlige Fabriker med Undtagelse maaske af Porsgrunds mekaniske Værksted og den norske Knappefabrik antages at have været drevne med større og mindre Held.

Arbejdsfortjenesten har været god og Arbeidsløshed har ikke fundet Sted.

Folkemængden antages steget siden sidste almindelige Folketælling, dog ikke i nogen nævneværdig Grad.

Konkursernes Antal har været 15, hvoraf alene Porsgrunds Søforsikrings-selskab kan henregnes for at være betydeligere.

Brandforsikringssummen var i Aaret

1891	Kr. 3 314 240
1895	- 3 937 130.

Efter Ligningsprotokollen var den antagne Formue

i 1891.....	Kr. 6 821 300
- 1895.....	- 6 531 120

og den skatbare Del af Indtægten

i 1891	Kr. 805 605
- 1895	- 716 230.

Byens Gjæld ved Udgangen af 1895 udgjorde Kr. 435 670.

Byens økonomiske Tilstand maa formentlig betegnes som god.

Porsgrunds Magistrat, 11 Juni 1898.

H. E. Møller,
kst.

Beretning

om Kjøbstaden Skiens økonomiske Tilstand i Femaaret 1891—1895.

Skien har i det sidste Femaar igjen lidt efter lidt arbeidet sig ud af de i flere Retninger uheldige Forholde, der var en Følge af den i August Maaned 1886 opstaaede store Ildebrand som i forrige Femaarsberetning omhandlet. Nye smukke Huse har reist sig i Brandstrøget, og det er nu kun ganske enkelte Tomter, der sammesteds henligger ubebyggede. Af de ikke saa faa Tomter, som efter Tilendebbringelsen af Byens Regulering blev Kommunens Eiendom, er de fleste igjen afhændede og bebyggede. De til Byen strømmende Arbeidere har igjen lidt efter lidt forladt Stedet, saa Byen nu har en fast Arbeidsstok med jevn og god Fortjeneste, særlig da ved de ikke faa Fabriker, der her findes.

Hos Arbeiderbefolkningen ytrer sig en stadig voksende Trang til og Stræben efter at erhverve sig egne Boliger. Man ser saaledes Hus paa Hus reise sig i Byens Udkanter, Huse til en og to Familier; større Arbeiderkaserner findes ikke. Som Følge heraf er de af offentlige Midler til Udlaan for Ubemidlede til Op-

førelse m. v. af egne Boliger til Disposition stillede Laan meget søgte; saaledes indkom der i 1895 Ansøgninger om Laan af disse Midler til et samlet Beløb af over 100 000 Kr.

Af større kommunale Byggeforetagender, der i Femaaret er tilendebragte, skal nævnes Kommunebygningen, der indeholder Lokaler for de fleste kommunale og her i Byen bosatte offentlige Funktionærer, og som er brandtaxeret for Kr. 221 000. Endvidere Kirken, der er brandtaxeret for Kr. 340 000. Begge disse Bygninger saavel som Folkeskolens Lokaler har elektrisk Belysning fra Laugstol Bruks Elektricitetsværk, der endvidere leverer Lys til de fleste Butiker og Kontorer i den centrale Bydel og til samtlige Byens Brygger og Skien-Kanalen.

Ved Udgangen af 1895 var den samlede Brandtaxtværdi af Byens Bygninger, forsaavidt assurede i Landets almindelige Brandforsikringsindretning, Kr. 10 480 840 mod Kr. 7 768 580 ved Udgangen af 1890, altsaa en Forøgelse af Kr. 2 712 260.

Byens Brandvæsen og Vandværk er nu i fuldt effektiv Stand, særlig efterat Kommunen har anlagt et større og flere smaa Vandreservoirer. Som Følge heraf har Skien faaet en Nedsættelse i Brandkontingenten af hele 40 Pct.

Skiens Folkemængde antages nu at udgjøre henimod 10 000. Antallet af skolepligtige Børn, der søgte Folkeskolen, steg i Femaaret fra 1 150 til 1 322.

Den tekniske Aftenskole er i stadig Fremgang; Søgningen til Skolen øges og Fagkredsene udvides.

I Femaaret er oprettet Skiens Arbeiderakademi, hvor holdes hyppige og godt besøgte Foredrag. — Skiens Musæum, der aabnedes for Publikum den 17 Mai 1893 og nu indeholder over 4 000 Numere, — samt Skiens offentlige Bibliothek, oprettet 1894 og nu omfattende ca. 2 400 Bind.

Af betydeligere nye Foretagender kan nævnes Skiens Aktiemølle, der er grundet paa en Kapital af Kr. 400 000. Dets Magaziner (Silo) ligger ca. 3 km. udenfor Byen, og drives det i samme indlagte Maskineri ved elektrisk Kraft fra et af Vandfaldene inde i Byen.

Den i forrige Femaarsberetning omtalte Uddybning og Oprensning af Seiløbet gennem Graaten er tilendebragt, og kan nu Skibe indtil 19 Fods Dybgaaende gaa op til Skien. Endvidere er i sidste Femaar Farvandet fra Lange-sund af helt op til Skiens Brygger bleven forsynet med Fyrlygter, saaledes at Skiensfjorden nu til enhver Tid er farbar for Fartøier. Denne sidste Foranstaltning nødvendiggjordes ved det stadig øgede Anløb af større Dampskibe med direkte Fart paa Udlandet; saaledes anløbes Byen i 1895 af ca. 200 saadanne Skibe, der væsentlig lastede med Træmasse. Fremstillingen af Træmasse er fremdeles Byens vigtigste Bedrift.

Den almindelige Handel har været dreven med en jevnt god Omsætning, og vil forhaabentlig den i 1895 i Skien oprettede offentlige Børs yderligere virke til øget Fremgang.

Med Hensyn til de specielle Opgaver over Arbeidslønninger, Industrianlæg m. v. henvises til de tidligere gennem Bratsberg Amt indsendte udfyldte Schemaer.

Skiens Magistrat, 12 November 1896.

C. Ravn.

Beretning

om Ladestedet Langesunds økonomiske Tilstand i Femaaret 1891—1895.

Ladestedets vigtigste Næringskilde har i Femaaret 1891—1895 været Skibsfart og Fiskeri.

Skibsfarten var i hele Femaarsperioden lidet gunstig og gav lidet og til dels intet Udbytte for Rederierne.

Stedet havde ved Udgangen af 1895 en Handelsflaade af 9 Skibe, hvis bestyrende Redere boede dels inden Stedet, dels i Nærheden af samme. Skibenes samlede Drægtighed udgjorde 5 708 Ton. Hyrerne har i Femaarsperioden gaaet noget ned, men maa dog i Betragtning af de for Skibsfarten ugunstige Forholde siges at have været gode og udgjorde i 1895:

1ste Styrmand (paa Seilfartøier)	Kr. 70
2den — (- —)	- 58
Tømmermænd	- 55
Matroser	- 44
Letmatroser	- 32
Jungmænd	- 28
Stuerter	- 55.

Stedets Skibsværft har i Femaaret arbeidet under meget trykkende Forholde, idet ganske faa Fartøier har undergaaet Reparation ved disse, og hvorved Stedet har tabt en ikke uvæsentlig Indtægtskilde.

Ladestedets vigtigste Næringskilde, Fiskeriet, har en større Del af Befolkningen været i mere eller mindre Grad interesseret i.

Del almindelige Fiske efter Kolje, Torsk, Lange, Hvitting, Helleflyndre etc., hvortil som Fangstredskaber bruges Bakke eller Line, foregaar paa Langesundsbugten og drives hele Aaret rundt. Ved dette Fiske har i Femaarsperioden

ca. 40 Mand været beskjæftiget. Den aarlige Indtægt for disse kan ansættes til gennemsnitlig at have udgjort Kr. 650 for hver Deltager.

Sildefisket, hvori en større Del af Stedets Befolkning har været interesseret, var i 1891, 1892 og 1893 meget godt og gav i 1891 endog et rigt Udbytte, men slog saagodtsom aldeles feil i 1894 og 1895. Makrelfisket, ved hvilket ca. 30 Mand har været beskjæftiget, har i Femaaret givet et varierende og noget under middels Udbytte. Laks- og Hummerfisket har derimod i Femaaret givet et jevnt godt Udbytte.

I Femaarsperioden er foregaaet en ikke saa ubetydelig Export af Fisk, væsentlig til Kristiania. Af Røkker udskibes en stor Del til Frankrige og til dels Holland. Der er anlagt et mindre Røgeri.

I Aarene 1891 til 1893 foregik en ikke saa liden Export af Træløst, senere intet.

I Aarene 1894 og 1895 var adskilligt Liv paa Stedet, fremkaldt ved Spekulationer i Thorit dels af Byens egne Folk, dels af Fremmede, der opholdt sig her i Anledning af Forretningerne. Omsætningen heraf opgives at have sat i Cirkulation ca. $\frac{1}{2}$ Million Kroner, hvoraf det væsentligste kommer Eidanger og Brunlanes Herreder tilgode i Form af Arbejdspenge, Grundafgifter eller Betaling for egne, udvundne Mineralier. Den direkte Fortjeneste for Langesunds Indvaanere anslaaes til 20 à 30 000 Kr., hvortil kommer den indirekte, da selvfølgelig Byen havde ikke ringe Fordele af Trafiken ved forøget Omsætning paa alle Hold.

I 1893 dannedes et Aktieselskab, der indkjøbte den herværende Drevfabrik, hvilken omdannedes til en Ski- og Trævarefabrik (Langesunds Ski- og Trævarefabrik). Denne har drevet med en Arbejdsstyrke af 8—20 Mand, hvis gennemsnitlige daglige Fortjeneste har været Kr. 3.00. Fabriken har været drevet med vekslende Held og har ikke givet noget Udbytte til Aktieeierne. I 1894 leveredes fuld Udrustning af Kjælker og Slæder til Jackson-Harmsworths Polar-expedition samt et Par Nansenkjælker til Ekrolls Spitsbergenfart og senere flere i lignende Øiemed.

Af offentlige Anlæg har Stedet i 1893 faaet sit eget Vandværk, hvis Kostende er ca. 85 000 Kr. Dette med fuldt tidsmæssigt Materiel blev skjænket Stedet af den amerikanske Mæcenat Mr. Alfred Corning Clark fra New York, og har den samme Langesunds Velynder i 1892 skjænket Stedet et nyt tidsmæssigt Gymnastiklokale med Turnapparater.

En større Mangel ved Langesunds Havneforholde var tidligere den, at flere af de større Kystdampskibe ikke vilde lægge ind til Dampskibsbryggen i den ydre Havn paa Grund af, at Vandstanden der var for lav. Denne Mangel blev i Aarene 1893 og 1894 udbedret derved, at der blev opmudret en 20 m. bred og 6 m. dyb Rende, og at Dampskibsbryggen i en Bredde af ca. 4 m. blev

udbygget. Samtidig blev et større Opmudringsarbeide iværksat i den indre Havn (Kongshavn), hvorved denne blev gjort farbar med Fartøier af indtil 9 Fods Dybgaaende helt ind til den sydlige Ende, hvor der tvers over Havnen blev opført en større Kommunebrygge.

Aarslønnen for Tjenestefolk var i 1895: for Tjenestekarle Kr. 200 og for Tjenestepiger Kr. 100.

Daglønner var:

Almindelige Arbeidere paa egen Kost	Kr. 2.00 pr. Dag,
Kvinder paa Husbondens Kost	- 1.20 - —
Skibstømmermænd paa egen Kost	- 2.75 - —
Snedkere - - —	- 3.00 - —
Malere - - —	- 3.00 - —
Murere - - —	- 4.00 - —
Skomagersvende - - —	- 2.25 - —
Skræddersvende - - —	- 2.50 - —
Sjauere - - —	- 2.00 - —

Med Hensyn til Stedets Handel antages der ikke i Femaarsperioden at være indtraadt nogen væsentlig Forandring.

Ifølge Skatteligningen ansattes:

i 1891.....	Formuen til Kr. 1 010 500 og Indtægten til Kr. 281 020
- 1892.....	— - - 1 017 830 - — - - 296 912
- 1893.....	— - - 987 650 - — - - 293 550
- 1894.....	— - - 1 172 116 - — - - 326 638
- 1895.....	— - - 1 219 665 - — - - 350 931

Opgave over Tvangsauktioner, thinglæste og aflæste Heftelser samt afholdte Exekutioner og Udpantninger sees af følgende:

(Se Tabellen næste Side.)

Opgave over afhændede faste Eiendomme i 1891—1895:

	Antal.	Salgsbeløb.
1891	10	Kr. 58 500
1892	12	- 20 280
1893	11	- 12 925
1894	11	- 25 150
1895	10	- 19 525

A a r.	Tvangsauktioner				Panteheftelser				Exekutioner.		Udpantninger.	
	over fast Gods.		over Løsere.		thinglæste		affæste.					
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
		Kr.		Kr.		Kr.		Kr.		Kr.		Kr.
1891.....	2	2 000	4	829.80	23	37 072.78	12	32 519.42	3	1 294.56	50	575.01
1892.....	5	5 131	6	4 912.08	26	41 815.48	10	18 061.84	7	7 398.93	106	1 926.34
1893.....	3	2 500	3	256.25	32	52 141.62	11	23 190.00	10	3 893.06	107	1 492.99
1894.....	4	1 955	3	786.05	38	31 810.82	14	13 904.57	9	1 352.30	87	2 223.24
1895.....	4	11 590	5	827.90	49	60 249.73	34	19 832.46	25	4 096.35	78	1 861.84
Tilsammen	18	23 176	21	7 612.08	168	223 090.43	81	107 508.29	54	18 035.20	428	8 079.42

Folkemængden antages at være steget lidt og nu at udgjøre mellem 13 à 1 400 Indbyggere.

Langesunds Magistrat, 27 Mai 1898.

Gustav Schenck.

Beretning

om Ladestedet Stathelles økonomiske Tilstand i Femaaret 1891—1895.

Ladestedets vigtigste Næringsvei har i Femaarsperioden været Skibsfart, der har været drevet under de samme Vilkaar som for Langesund.

Om Vinteren har de her hjemmевærende Søfolk havt Arbeide ved de om-
liggende Isforretninger.

Nogen Isforretning har i Femaarsperioden ikke været drevet paa Stedet; derimod har der siden 1891 været drevet Trælastexport med en gjennemsnitlig Arbeidsstyrke af 35 Mand, der har havt en Dagløn af ca. Kr. 2.25.

Hyrerne udgjorde i 1895:

Iste Styrmand	paa Seilfartøier	Kr. 70
2den —	- —	- 60
Tømmermænd	- —	- 55 à 60
Baadsmænd	- —	- 55 à 60
Helbefarne Matroser	- —	- 50
Letmatroser	- —	- 40
Stuerter	- —	- 55
Jungmænd	- —	- 36

Aarslønnen for Tjenestepiger var i 1895 Kr. 80 à 120,

— - Tjenestegutter - - — - 200 à 300.

Almindelige Dagarbeidere paa egen Kost havde Kr. 2.00 à 2.50.

Stedets By- og Fattigskat har i Femaarsperioden været udlignet paa efter-
nævnte Antal Skatydere med følgende Skattebeløb:

A a r .	Antal Skatydere.	Skatbar Formue.	Antagen Indtægt.	Skatbar Indtægt.	Udlignet Skat.
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1891.....	131	1 250 910	155 457	93 624	4 244.08
1892.....	124	1 187 800	146 370	85 075	4 231.03
1893.....	124	729 420	128 424	70 805	4 121.03
1894.....	127	723 470	130 380	73 242	4 262.12
1895.....	135	765 250	145 610	86 270	4 131.74

Grunden til den store Synken i Formuen fra 1892 til 1893 var den, at en Skatyder, som var ilignet Formue Kr. 825 000 og Indtægt Kr. 35 000, fraflyttede Stedet.

Opgave over Tvangsauktioner, thinglæste og aflæste Panteheftelser samt afholdte Exekutioner og Udpantninger:

A a r .	Tvangsauktioner				Panteheftelser				Exe- kutioner.		Ud- pantninger.	
	over fast Gods.		over Løse.		thinglæste.		aflæste.					
	An- tal.	Beløb.	An- tal.	Beløb.	An- tal.	Beløb.	An- tal.	Beløb.	An- tal.	Beløb.	An- tal.	Beløb.
		Kr.		Kr.		Kr.		Kr.		Kr.		Kr.
1891.....	-	-	-	-	7	9 638.00	3	1 252.00	-	-	1	4.34
1892.....	-	-	-	-	2	3 400.00	5	6 491.60	-	-	-	-
1893.....	-	-	1	167	7	4 253.86	6	6 130.60	6	2 842.45	3	33.48
1894.....	1	275	-	-	6	5 343.20	3	1 226.69	1	103.40	7	85.85
1895.....	-	-	-	-	9	18 216.68	6	10 186.60	-	-	3	130.23
Tilsammen	1	275	1	167	31	40 851.74	23	25 287.49	7	2 945.85	14	253.90

Opgave over afhændede faste Eiendomme i Aarene 1891—1895:

	Antal.	Salgsbeløb.
1891	4	Kr. 2 387.50
1892	2	- 1 000.00
1893	6	- 15 880.00
1894	3	- 6 300.00
1895	2	- 2 000.00

Folkemængden udgjorde ved Udgangen af 1895 ca. 400 Indvaanere.

Stathelle Magistrat, 27 Mai 1898.

Gustav Schenck.

IX.

Nedenes Amt.

Underdanigst Beretning

om Nedenes Amts økonomiske Tilstand
i Femaaret 1891—1895.

Det Femaar, som omhandles i denne Beretning, ligger adskillig Tid forud for Undertegnedes Bestyrelse af Amtmandseembedet. De Mangler, som Femaarsberetningen maatte befindes at lide under, turde delvis deri have sin Grund.

Nedenes Amt har en Udstrækning af 9 348 km² og en Folkemængde efter Folketællingen 1 Januar 1891 af 81 043 Mennesker. Efter Beregning i det statistiske Centralbureau er Folkemængden pr. 1 Januar 1896 ansat til 80 800 Mennesker, hvoraf 66 100 i Amtets Landdistrikt og 14 700 i Byerne. Sammenlignet med Folkemængden 1 Januar 1891 viser dette for Amtets Landdistrikter et Minus af 777, for Byerne et Plus af 534, altsaa for det samlede Amt pr. 31 December 1895 mod 1 Januar 1891 et Minus af 243 Mennesker. Beregningen af Folkemængden pr. 31 December 1895 er alene foretagen særskilt for Amtets Landdistrikt og Bydistrikt, ikke for de enkelte Herreder og Byer. Herredernes og Byernes Folkemængde pr. 1 Januar 1891 og Fladeindhold vil sees af omstaaende Tabel.

Antallet af særskilt skyldsatte Brug er, som det ligeledes vil sees af omstaaende Tabel, foreget med 815 mod 469 i forrige Femaar.

Herreder.	Flade- indhold i km².	Hjemmehørende Folke- mængde :			Antal særskilt skyldsatte Brug :			Matrikul- skyld i Skyld- mark 31 Decem- ber 1895.
		1 Januar 1891.	31 De- cember 1895.	Forskjel.	1 Januar 1891.	31 De- cember 1895.	For- skjel.	
Nedenes Fogderi.								
a. Kystherreder.								
1. Søndeled	189.78	3 975	-	-	605	636	+ 31	815.17
2. Dybvaag	70.50	5 413	-	-	764	833	+ 69	503.58
3. Holt	184.52	4 564	-	-	518	560	+ 42	1 169.89
4. Tromø	30.02	2 430	-	-	379	408	+ 29	466.88
5. Barbu	15.27	7 093	-	-	495	589	+ 94	254.84
6. Østre Moland	86.34	2 346	-	-	405	432	+ 27	947.73
7. Hisø	8.74	3 105	-	-	272	294	+ 22	210.68
8. Øiestad	109.33	4 675	-	-	645	689	+ 44	1 269.55
9. Fjære	59.67	4 971	-	-	833	922	+ 89	986.73
10. Landvig	190.68	2 401	-	-	449	488	+ 39	1 135.52
11. Eide	32.36	774	-	-	133	138	+ 5	271.15
12. Vestre Moland	102.46	2 494	-	-	354	381	+ 27	542.10
13. Høvaag	79.22	1 967	-	-	309	320	+ 11	707.30
Kystherreder tils.	1 158.89	46 208	-	-	6 161	6 690	+ 529	9 281.12
b. Indlandsherreder.								
14. Vegaarsheien	349.29	1 840	-	-	187	197	+ 10	479.72
15. Gjerstad	312.66	2 534	-	-	414	458	+ 44	875.02
16. Mykland	299.86	663	-	-	71	76	+ 5	293.00
17. Aamli	1 181.95	2 564	-	-	266	290	+ 24	1 031.14
18. Herefoss	164.61	651	-	-	94	102	+ 8	262.07
19. Froland	294.97	2 290	-	-	261	280	+ 19	1 024.94
20. Birkenes	238.34	1 744	-	-	327	346	+ 19	946.01
Indlandsherreder tils.	2 841.68	12 286	-	-	1 620	1 749	+ 129	4 911.90
Nedenes Fogderi tils.	4 000.57	58 494	-	-	7 781	8 439	+ 658	14 193.02
Sætersdalen Fogderi.								
21. Vegusdal	333.57	935	-	-	159	166	+ 7	422.55
22. Evje	176.85	870	-	-	158	161	+ 3	419.72
23. Iveland	236.39	1 072	-	-	178	185	+ 7	559.18
24. Hornnes	392.62	1 159	-	-	238	279	+ 41	454.10
25. Bygland	1 356.90	2 061	-	-	260	288	+ 28	931.74
26. Valle	2 849.80	2 286	-	-	362	433	+ 71	878.48
Sætersdalen Fogderi tils.	5 346.13	8 383	-	-	1 355	1 512	+ 157	3 665.77
Indlandsherreder tils.	8 187.81	20 669	-	-	2 975	3 261	+ 286	8 577.67
Amtets Landdistrikt	9 346.70	66 877	66 100	÷ 777	9 136	9 951	+ 815	17 858.79

Byer.	Fladeindhold i km ² .	Hjemmehørende Folkemængde:		
		1 Januar 1891.	31 December 1895.	Forskjel.
Risør.....	0.25	3 148	-	-
Tvedestrand.....	0.09	1 759	-	-
Arendal.....	0.34	4 578	-	-
Grimstad.....	0.22	3 173	-	-
Lillesand.....	0.39	1 508	-	-
Byerne tilsammen	1.29	14 166	14 700	+ 534
Nedenes Amt	9 347.99	81 043	80 800	÷ 243

A. Landdistriktet.

1. Jordbrug.

Jordbruget er i Femaaret gaaet jevnt og paa flere Steder betydelig fremad. Hertil har vistnok Skibsfartens stadige Tilbagegang for de i denne Næringsgren interesserede Distrikters Vedkommende indirekte bidraget.

Interessen for Jordbruget vækkes og næres af Amtets Landhusholdnings-selskab og de rundt om i Bygderne stiftede Landboforeninger. Brugen af kunstig Gjødning og Saaning af Græsfrø er tiltaget, tidsmæssigere Agerbrugsredskaber indført, Driften fornuftigere ordnet og bedre Udhusbygninger med Gjødselkjældere byggede. En Undtagelse danner maaske Valle Herred i Sætersdalen, hvor Jordbruget i Femaaret siges at have været mindre lønnende paa Grund af høie Arbejdspriser og lave Kornpriser.

Amtet havde ved Femaarets Begyndelse 19 Landboforeninger, hvoraf 13 i Nedenes og 6 i Sætersdalen. Ved Femaarets Slutning var det samlede Tal steget til 30, hvoraf 20 i Nedenes og 10 i Sætersdalen. Foreningerne har vundet en forholdsvis anseelig Tilslutning, størst var Søndeled Forening med 104 Medlemmer. Amtets Havebrugsskole blev af Amtstinget i 1895 besluttet nedlagt, da Frekvensen var ringe og det viste sig vanskeligt at faa den theoretiske Undervisning tilfredsstillende ordnet, efterat Skolens daværende Bestyrer havde opsagt sin Post. Samme Amtsting forberedte imidlertid Oprettelsen af en eller flere Amtslandbrugsskoler.

Rydning af Nyland synes i Femaaret i størst Maalestok at have fundet Sted i Søndeled, Aamli og Høvaag Herreder af Nedenes Fogderi samt i Iveland og Hornnes Herreder af Sætersdalen Fogderi; i Dybvaag, Hisø, Fjære, Landvig

og Vestre Moland Herreder af Nedenes Fogderi er lidet eller intet ryddet, i Amtets øvrige Herreder noget, om end delvis i liden Grad.

Spørgsmaalet om nogen Del af den tidligere dyrkede Indmark er udlagt til Havn eller Udmark er gennemgaaende benegtende besvaret.

Dyrkning af Korn siges i enkelte Herreder noget tiltaget, i andre noget aftaget; i de fleste Herreder skal ingen eller kun liden Forandring have fundet Sted. Ogsaa Potetesdyrkningen synes kvantitativt i det store og hele taget at have holdt sig i samme Forhold som tidligere. Turnips dyrkes i flere Herreder aldeles ikke og anvendes i de øvrige Herreder neppe heller særdeles meget.

Dyrkning af Engfrø er almindelig kun i Birkenes og maaske ogsaa i Østre Moland Herreder, af nogen Værdi i Vegaarsheien, Søndeled, Barbu og Tromø, i de øvrige, altsaa de allerfleste, Herreder af liden eller ingen Betydning.

Havedyrkningen har i adskillige Herreder gjort Fremskridt, i betragtelig Grad i Østre Moland og Aamli.

Brugen af forbedrede Redskaber og Maskiner er, som nævnt, gennemgaaende bleven almindeligere. Antallet af Slaa- og Meiemaskiner er, som det af nedenstaaende Opgave vil sees, i Femaaret steget fra 170 til 232. Radsaamaskiner bruges næsten ikke. Af Damptærskemaskiner findes ingen.

Opgave over Antallet af forskellige Landbrugsmaskiner 1 Januar 1891 og 31 December 1895:

Herreder.	Slaa- og Meiemaskiner:		Radsaamaskiner:	
	1 Januar 1891.	31 December 1895.	1 Januar 1891.	31 December 1895.
Vegaarsheien	3	6	-	-
Gjerstad	12	9	-	-
Søndeled	9	9 (?)	-	-
Dybvaag	-	-	-	-
Holt	17	17 (?)	-	-
Aamli	5	9	-	-
Mykland	-	4	-	-
Herefoss	-	-	-	-
Froland	8	9	1	-
Østre Moland	20	15	-	-
Barbu	1	6	-	-
Tromø	6	6	-	3
Hisø	3	4	-	-
Øiestad	28	31	-	-
Fjære	19	20	-	-
Landvig	11	26	-	-
Eide	3	6	-	-
Vestre Moland	5	11	1	-
Høvaag	1	12	-	-
Birkenes	6	12	-	-
Nedenes Fogderi	157	212	2	3

Herreder.	Slaa- og Meiemaskiner:		Radsaamaskiner:	
	1 Januar 1891.	31 December 1895.	1 Januar 1891.	31 December 1895.
Vegusdal	-	2	-	-
Iveland	1	6	-	-
Hornnes	8	6	-	-
Evje	-	3	-	-
Bygland	1	-	-	-
Valle	3	3 (?)	-	-
Sætersdalen Fogderi	13	20	-	-
Nedenes Amt	170	232	2	3

Om Udskiftningens Fremme i Femaaret indeholdes Oplysning i nedenstaaende Tabel over afsluttede (Underudskiftnings-)Forretninger:

Aar.	Antal Forretninger.	Antal Lodeiere.	Indmark opmaalt og kartlagt.	Udmark opmaalt og kartlagt.	Udmark skiftet efter Skjøn uden Kart.
			Ar.	Ar.	Ar.
1891	5	51	13 369	45 638	?
1892	6	52	7 670	23 689	?
1893	5	44	14 106	10 965	ca. 24 000 (?)
1894	8	62	20 183	9 817	?
1895	9	53	4 736	14 965	ca. 97 580 (?)
1891—1895	33	262	60 064	105 074	?

I de 5 Aar, nærværende Beretning omfatter, gav Høhøsten i 1891 i Almindelighed et Middelsaars, derimod i 1892 et godt og tildels endog et rigt Udbytte, i 1893 naaede den ikke et almindeligt Aars, men gav i 1894 og 1895 igjen et godt Resultat. Kornhøsten gav i 1891 gennemsnitlig antagelig et Middelsaars Udbytte, i 1892, 1893 og 1894 et noget bedre Resultat og karakteriseres som et godt Middelsaars, i 1895 gav den et Middelsaars Udbytte, iallefald kvantitativt ikke derunder, men Kornet var for det meste af mindre god Kvalitet. Poteteshøsten var under et Middelsaars i 1891, slog noget bedre til i 1892, ansættes i 1893 til et godt Middelsaars, var i 1894 gennemgaaende ikke heldig, og naaede i 1895 Middelsaaret og derover, ihvorvel Kvaliteten siges at have været mindre god. Frugtavlen betegnes i 1891 og 1894 som fuldstændig mislykket, i 1892 gav den et godt Udbytte, for 1893 og 1895 savnes Meddelelse.

2. Fædrift.

Af Dyrskuer med Stats- og Amtsbidrag afholdtes i hvert af Aarene 1891, 1892 og 1893 trende, nemlig Kvægudstilling i Evje eller Hornnes og Skuer, det ene i Nedenes Fogderi, det andet i Sætersdalen. I 1894 blev Kvægudstillingen paa Grund af indtrufne Miltbrandstilfælde indstillet og heller ikke Dyrskuer blev det Aar afholdt, da Landhusholdningsselskabets Bestyrelse paa indkommen Forestilling fattede Beslutning om, at Skuerne fremtidig skulde afholdes om Vaaren eller Forsommeren, en Forandring, som antoges at ville fremme bedre Fodring og Stel om Vinteren. Ogsaa i 1895 blev Kvægudstillingen indstillet paa Grund af indtrufne Miltbrandstilfælde. Derimod blev de tvende Dyrskuer med Stats- og Amtsbidrag afholdt, det ene i Holt Herred i Nedenes, det andet i Valle Herred i Sætersdalen. I Forbindelse med Kvægudstillingen og de nævnte Dyrskuer har der som Regel ogsaa været afholdt Smørudstilling.

Med Bidrag af Landhusholdningsselskabet har der været afholdt Lokal-skuer og delvis i Forbindelse dermed ogsaa Smørudstillinger:

- i 1891 i Aamli, Bykle og Bygland;
- 1892 i Vestre Moland og Vegusdal;
- 1893 i Fjære, Høvaag, Bykle og Austad;
- 1894 af den ovenfor anførte Grund intet;
- 1895 i Tromø, Øiestad, Froland, Vestre Moland og Bykle.

Disse Udstillinger antages at have bidraget til en bedre Forstaaelse af Fædriftens Betydning og, hvad dermed staar i Forbindelse, et bedre Fjøsstel og en bedre Kvægrøgt.

Fjøsbefaringer er af Landhusholdningsselskabet foranstaltet afholdt:

- i 1891 i Landvig, Høvaag og Iveland;
- 1892 i Eide, Vestre Moland og Evje;
- 1893 i Øiestad, Froland, Mykland og Bygland;
- 1894 i Gjerstad, Østre Moland, Gjevedal og Høvaag;
- 1895 i Gjerstad, Vegaarsheien, Holt, Gjevedal, Fjære, Eide, Vegusdal og Iveland.

Ifølge Bestemmelse, truffen i Landhusholdningsselskabets Aarsmøde i 1890, straktes Befaringerne kun til de ovenfor under Afsnittet Jordbrug nævnte Landboforeningers Medlemmer. Som Dommere forrettede Amtsagronomen og en af Landhusholdningsselskabet opnævnt udenbygds Mand, medens vedkommende Landboforening medgav en Mand til Bistand. Præmier tildeles ikke uden forsaavidt Landhusholdningsselskabet undtagelsesvis efter særlig Indstilling maatte finde Grund dertil. Der føres Protokol og Karakter gives for Stellet, indbefattet Hudpleie og Foderstand, for Fjøsindretning og Gjødelsebehandling. Som det synes, særlig fra 1894 af, blev der under disse Befaringer lagt speciel Vægt paa Kaaring af Avlsdyr. De kaarede Dyr indførtes i en saakaldet Kaaringsbog, indrettet efter et Mønster, som Amtsagronomen under en Reise i Danmark i Aaret 1891 fik Anledning til at gjøre sig bekendt med.

Okser er af Landhusholdningsselskabet hvert Aar indkjøbte og udstationerede. Delvis er ogsaa Oksekalve indkjøbte og gratis overladte i Landbruget særlig interesserede Mænd, med Forpligtelse til at holde Dyrene, naar de er blevne 1½ Aar gamle, i en vis Tid som Avlsdyr mod Ret til at tage Springpenge. Bidrag til Underhold af Stamokser i Valle og Bykle er af Landhusholdningsselskabet bevilget i Aarene 1893, 1894 og 1895. I 1895 blev ogsaa tilstaaet og disponeret Bidrag til Underhold af Okser i Vegaarsheien, Holt og Østre Moland. Okseholdsforeninger er derhos paa adskillige Steder i Amtet dannede.

I 1891 blev der ligeledes af Landhusholdningsselskabet indkjøbt og udstationeret 7 Purker og 7 Raaner af ren Holstebrorace. Ogsaa senere har Selskabet ladet indkjøbe Stamgrise og fordelt dem rundt omkring i Herrederne.

Efter de fra Lensmændene indkomne Opgaver var den gennemsnitlige Værdi i 1895:

af Arbejdsheste	Kr. 285.00
- Okser	- 92.00
- Kjør	- 105.00
- Ungnøt	- 54.00
- Kalve	- 12.00
- voksne Faar	- 11.00
- — Gjeder	- 10.00
- — Svin	- 69.00

Rensdyr forekommer kun i den nordlige Del af Sætersdalen Fogderi; den gennemsnitlige Værdi af disse kan antagelig sættes til Kr. 20.

Det gennemsnitlige Melkeudbytte om Aaret pr. Ko anslaaes for de mere fremskredne Gaardbrugere til 1 780 Liter og overhovedet i Amtet til 1 320 Liter. I Aaret 1890 er det gennemsnitlige Melkeudbytte pr. Ko sat til 1 636 Liter for de mere fremskredne Gaardbrugere og til 1 248 Liter overhovedet.

Heste for Distrikternes Forsyning kjøbes næsten overalt og Hesteavlens har snarere været i Aftagende end i Fremgang. Opdræt og Salg af levende Hornkvæg synes i alle Herreder at have været i Tiltagende, Faareholdet derimod gennemgaaende at have aftaget maaske med Undtagelse af i Aamli og Myklands Herreder. Svineholdet har tiltaget i ganske betragtelig Grad og Melkeproduktionen er ogsaa gaaet fremad.

Salg af Melk er af megen Betydning i Søndeled, Østre Moland, Øiestad, Eide og Vestre Moland Herreder, af nogen Betydning ogsaa i Holt, Barbu, Tromø, Hisø, Fjære, Landvig, Høvaag og Birkenes Herreder. Af Smør sælges adskilligt i Gjerstad, Søndeled, Østre Moland, Høvaag, Birkenes, Vegusdal, Evje, Iveland, Hornnes. Salg af Ost er gennemgaaende af liden eller ingen Betydning.

Den gennemsnitlige Pris i Herrederne var i 1895:

pr. Liter nysilet Melk	Kr. 0.11
- Kilogram Smør	- 1.63
- 100 Kilogram Hø	- 5.76
- — — Halm	- 3.38

Ved Udgangen af 1895 var der i Amtets Herreder i Virksomhed 4 Meierier, nemlig:

2 i Høvaag, det ene privat, det andet fælles Meieri. Begge kom istand i 1895, indmaalte i samme Aar tilsammen 116 000 Liter Melk og leverede 4 462 kg. Smør. Ved Meierierne var 1 Mand og 3 Kvinder sysselsatte. Der anvendtes Is- og Centrifugesystem. Damp blev ikke benyttet som Drivkraft.

2 i Birkenes, begge Fællesmeierier, det ene begyndte sin Virksomhed i 1894, det andet 1 Oktober 1895. I Aaret 1895 blev der i begge tilsammen indmaalt 152 162 Liter Melk og kjernet 5 645 kg. Smør. Hvert af Meierierne sysselsatte 2 Kvinder. Begge anvendte Centrifugesystem. Ingen af dem benyttede Damp som Drivkraft.

Af Amtets Byer havde Grimstad 2 og Lillesand 1 Meieri, der begyndte sin Virksomhed henholdsvis 1883, 1886 og 1891. Disse 3 Meierier indmaalte i 1895 tilsammen 448 229 Liter Melk.

Ligesom for Jordbruget saaledes kan ogsaa inden Fædriften en mærkbar Fremgang i Femaaret spores. Man lægger, som allerede ovenfor antydnet, mere og mere Vegt paa Dyreracens Forædling, rationel Fodring og bedre Røgt. Hertil kommer Indredning af lysere, rummeligere og bekvemmere Fjose og Stalde.

Som i forrige Femaarsberetning anført, gjenoprettedes i 1889 en Amtsdryrlægepost, der i en Række af Aar havde været nedlagt. Nedenstaaende Op-gave udviser de indtrufne for Amtsdryrlægen anmeldte og af ham behandlede Tilfælde af Husdyrsygdomme i hvert af Aarene 1891—1895 med Specifikation, forsaavidt angaar Miltbrand, Katarrhalfeber og Rødsyge. — I Sætersdalen og et Par af de vestligste Herreder i Nedenes Fogderi er den veterinære Sygepleie overdraget til Dryrlægerne Juell og Skar i Kristiansand.

(Se Tabellen Side 10 og 11.)

3. Skovdrift.

Skovene er i Femaaret gennemgaaende forringede, baade med Hensyn til Bestand og Dimensioner. De siges at være gaaede i betydelig Grad tilbage i Gjerstad og Øiestad Herreder, i mærkbar Grad tilbage i Aamli, Mykland, Herefoss, Froland, Østre Moland, Barbu, Vegusdal, Evje, Iveland og Valle Herreder, noget tilbage i Vegaarsheien, Søndeled, Dybvaa, Holt, Vestre Moland, Høvaag, Birkenes og Hornnes Herreder, i ringe Omfang tilbage i Tromø, naar Hensyn kun tages til Dimensioner, mærkbart tilbage i Fjære, Landvig og Bygland Herreder. Uforandret har Skoven kun holdt sig i de for Skovdriften mindre betydelige Herreder Hisø og Eide.

I flere af Kystherrederne maa Bygningstømmer og delvis ogsaa Brændeved kjøbes fra andre af Amtets Herreder, direkte eller gennem Sagbrugene. Torv anvendes alene i Eide og Høvaag, og i disse Herreder kun i ringe Mængder.

Trælastpriserne siges i Femaaret at have været lave i Sætersdalen og i enkelte Herreder i Nedenes, i andre Herreder i samme Fogderi middels eller noksaa gode.

I nedenstaaende Opgave over Flødningen opføres Vasdragene efter Beliggenheden saaledes, at man begynder med det østligste og gaar vestover. De 3 største Vasdrag, Nidelven, Topdalselven og Otteraaen, overskjæres af Amtsgrænsen og tilhører saaledes kun delvis Nedenes Amt, men er, som i tidligere Femaarsberetninger, for Oversigts Skyld medtagne i sin Helhed. Flødningsstyrelsens Sæde er for Nidelven Arendal og for de to andre Kristiansand.

a. I Gjerstads- og Sønedeledsvasdraget (o: Sønedeledselven) er ifølge Opgave fra Flødningsdirektionen og Lensmanden i Sønedeled flødet, hvoraf den største Del hugget i Gjerstad Herred:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Antal Tylvter Tømmer og Smaalast ..	22 063	15 202	13 255	17 010	14 570

altsaa i Femaaret tilsammen 82 100 Tylvter mod 79 591 Tylvter i Femaaret 1886—1890 og 70 157 Tylvter i Femaaret 1881—1885.

Som de almindelige Dimensioner opgiver Direktionen:

for Tømmeret 26 Fod 8" Top,
- Smaalasten 24 - 4" -

Lensmanden i Gjerstad opgiver de i Femaaret paaslutne Mængder i Gjerstads Vasdrag med Bielve større, nemlig henholdsvis 23 965, 17 285, 14 440, 19 191, 16 761, tilsammen 91 642 Tylvter, og tilføier, at der desuden i Femaaret er nedflødet til Sønedeledfjorden (Søen) 645 Tylvter store Telegrafstolper, foruden ca. 100 Tylvter Skibsbrug, 163 Tylvter Egelast og 80 Tylvter Birkelast, alt til Sønedeled, uden at berøre Fællesflødningen.

b. I Nærestads Vasdrag, der gennem Vegaarsheien og Sønedeled (hvor det kaldes Rjukanelven) falder i Songevandet i Holt, hvor Tømmeret sorteres og tælles, opgives flødet:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Antal Tylvter Tømmer og Smaalast ..	2 649	3 185	2 014	5 748	2 719

altsaa i Femaaret tilsammen 16 315 Tylvter mod 16 189 Tylvter i Femaaret 1886—1890.

Opgave herredsvise over indtrufne Husdyr.

Herreder og Byer.	1891.				1892.			
	Antal behand- lede Dyr.	Heraf smitsomme:			Antal behand- lede Dyr.	Heraf smitsomme:		
		Milt- brand.	Katarrhal- feber.	Rød- syge.		Milt- brand.	Katarrhal- feber.	Rød- syge.
Vegaarsheien	8	1	-	3	2	1	-	-
Gjerstad	10	1	-	-	5	1	1	-
Søndeled	13	3	-	-	10	1	-	2
Dybvaag	1	-	-	-	-	1	-	-
Flosta	8	-	-	-	1	-	-	-
Holt ..	16	1	-	-	23	-	-	1
Aamli	11	-	-	-	4	-	-	-
Mykland	14	-	-	-	11	1	1	-
Herefoss	4	1	-	-	1	-	-	-
Froland	67	3	-	1	60	3	-	2
Østre Moland	63	3	-	1	51	2	1	3
Barbu	82	1	-	8	68	1	-	5
Tromø	50	-	-	1	54	-	-	1
Hise	33	-	-	8	26	-	-	1
Øiestad	77	1	-	3	78	3	-	2
Fjære	16	1	-	-	16	-	-	-
Landvig	1	-	-	-	-	-	-	-
Eide	1	-	-	-	2	-	1	-
Vestre Moland	24	2	1	-	5	-	-	-
Høvaag	1	-	-	-	1	-	-	-
Birkenes	6	-	-	-	3	1	-	-
Sætersdalen	2	1	-	-	1	1	-	-
Risør	7	-	-	-	8	-	-	-
Tvedestrand	17	-	-	-	6	-	-	-
Arendal	123	-	-	-	90	-	-	-
Grimstad	2	-	-	-	3	-	-	-
Lillesand	1	-	-	-	1	-	-	-

sygdomme i hvert af Aarene 1891—1895.

1893.				1894.				1895.			
Antal behand- lede Dyr.	Heraf smitsomme:			Antal behand- lede Dyr.	Heraf smitsomme:			Antal behand- lede Dyr.	Heraf smitsomme:		
	Milt- brand.	Katarrhal- feber.	Rød- syge.		Milt- brand.	Katarrhal- feber.	Rød- syge.		Milt- brand.	Katarrhal- feber.	Rød- syge.
10	3	-	-	14	1	-	-	11	2	1	-
3	-	-	-	8	1	-	-	1	-	-	-
9	-	-	-	5	-	-	2	10	-	-	2
-	-	-	-	2	-	-	-	2	-	-	-
2	-	-	-	12	-	-	-	10	-	-	-
22	-	-	-	18	-	-	-	21	2	-	2
10	-	-	-	16	-	-	-	25	1	-	-
13	-	2	-	19	3	-	-	11	3	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
42	-	-	-	64	3	1	-	82	1	-	3
74	1	-	3	78	3	-	3	88	3	1	8
64	2	-	3	78	-	-	5	82	-	-	10
71	1	2	-	63	-	-	-	41	2	-	-
25	1	-	4	42	1	-	5	40	-	-	3
88	2	1	1	118	3	-	4	17	2	1	5
12	-	-	-	25	-	-	1	12	-	-	1
2	-	-	-	2	-	-	-	2	-	-	-
6	-	-	-	2	-	-	-	3	-	-	-
2	-	2	-	4	1	-	-	3	-	-	-
1	1	-	-	4	-	-	4	4	-	-	4
6	1	-	-	2	-	-	-	5	2	-	-
-	-	-	-	4	4	-	-	3	2	-	-
10	-	-	-	6	-	-	-	5	-	-	-
1	-	-	-	2	-	-	-	5	-	-	-
106	-	-	-	100	-	-	-	106	-	-	1
3	-	-	-	6	-	-	-	6	-	-	-
10	-	-	-	6	-	-	-	4	-	-	-

Gjennemsnittsdimensionen opgives for Tømmeret til 26 Fod 8" Top og for Smaalasten til 24 Fod 4" Top.

c. I Vegaarsheiens eller Nesværks Vasdrag, der gaar fra Indsøen Vegar gennem Vegaarsheien og Holt forbi Nesværk og falder, efter at have optaget Bielven Skjerka, gennem Lundevandet i ovennævnte Songevand i Holt, opgives flødet i Hovedvasdraget:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Antal Tylvter Tømmer og Smaalast ..	18 633	9 290	10 629	18 016	16 569

altsaa i Femaaret tilsammen 73 137 Tylvter, og i Bivasdraget Skjerka:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Antal Tylvter Tømmer og Smaalast ..	4 550	5 220	6 300	6 440	5 420

altsaa i Femaaret tilsammen 27 930 Tylvter.

Den samlede Mængde for Hoved- og Bivasdraget udgjør altsaa 101 067 Tylvter mod 68 000 Tylvter i Femaaret 1886—1890.

d. I Giving Elv i Dybvaag Herred er flødet:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Antal Tylvter Tømmer og Smaalast ..	58	2 567	1 208	1 975	1 500

altsaa i Femaaret tilsammen 7 308 Tylvter, antagelig noget mere.

e. I Vasdraget, der fra Molandsvandet i Østre Moland gaar under Navn af Lageelven til Langangsvandet, hvorfra der er kanaliseret Udløb (Raanerne) i Neskilen ved Tromøsund, skal der efter Lensmandens Opgave i Aarene 1894 og 1895 være sluppet henholdsvis 1 680 og 1 570 Tylvter Tømmer og Smaalast. For Aarene 1891, 1892 og 1893 kan Lensmanden ikke opgive Kvantumet.

f. I Arendals Vasdrag er ifølge Flødningsstyrelsens Opgave ndtaget af Mesel og Asdal Bomme:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Antal Tylvter Tømmer og Smaalast ..	82 882	62 241	67 143	75 827	77 334

altsaa i Femaaret tilsammen 365 427 Tylvter mod 247 667 Tylvter i Femaaret 1886—1890 og 284 897 Tylvter i Femaaret 1881—1885.

Af den i Femaaret 1891—1895 flødede Mængde var Smaalast i hvert af Aarene henholdsvis 21 016, 20 750, 19 457, 17 950, 19 511 Tylvter, altsaa i Femaaret tilsammen 98 684 Tylvter.

Tømmeret antages i Almindelighed at have holdt 30 Fod 8" midt. Til Smaalast regnes Dimensioner ikke over 24 Fods Længde eller 6" Top.

I foranstaaende Opgave fra Flødningsstyrelsen i Arendals Vasdrag er ikke medtaget den Last, der er kommet fra nedenstaaende trende Sidevasdrag, hvor der i hvert af Aarene 1891, 1892, 1893, 1894 og 1895 er flødet:

1. I Lilleelven i Øiestad henholdsvis 2 348, 948, 667, 1 981 og 1 032 eller i Femaaret tilsammen 6 976 Tylvter Tømmer og Smaalast af middels Dimensioner.
2. I Songeelven i Froland henholdsvis 1 356, 2 500, 2 600, 3 500 og 3 200 eller i Femaaret tilsammen 13 156 Tylvter Tømmer og Smaalast af Gjennemsnitsdimension 24 Fods Længde med 7" Top.
3. I Hisaaen i Froland i Femaaret tilsammen (?) 6 573 Tylvter, hvoraf omtrent 2 190 Tylvter Smaalast.

g. I Bjørhuselven og Bjørkoselven, to forskellige Vasdrag, der begge falder i Sønlevandet, som staar i Forbindelse med Rorevandet, hvorfra kjøres til Grimstad, opgives flødet i førstnævnte Vasdrag gjennemsnitlig aarlig i Femaaret 1 300 Tylvter og i det sidstnævnte Vasdrag i hvert af Aarene 1891, 1892, 1893, 1894 og 1895 henholdsvis 2 200, 1 050, 1 050, 1 300 og 1 600 Tylvter, altsaa i begge Elve tilsammen i Femaaret omtrent 13 700 Tylvter Tømmer og Smaalast.

h. I Stikselvens Vasdrag i Vestre Moland opgives i hvert af Aarene 1891—1895 flødet henholdsvis 2 175, 1 656, 1 428, 1 242 og 1 593, altsaa i Femaaret tilsammen 8 094 Tylvter Tømmer og Smaalast, af hvilket Kvantum ca. $\frac{2}{3}$ falder paa Smaalasten.

i. I Moelven og Fjelddalselven, tvende mindre Vasfær i Vestre Moland, opgives i samme Tidsrum flødet 180, 180, 230, 210 og 150, altsaa i Femaaret tilsammen 950 Tylvter Tømmer og Smaalast.

k. I Høvaag Herred er der i Østrevallesværbækken, Stendalsbækken, Vestrevallesværbækken, Isefjordbækken og Melaaen flødet tilsammen i Aarene 1891—1895 henholdsvis 205, 237, 244, 241 og 225, altsaa i Femaaret samlet 1 152 Tylvter Tømmer og Smaalast.

1. Topdalsvasdraget, inddelt i 3 Flødningsdistrikter, hvoraf 1ste indbefatter hele Vasdraget ovenfor Flaksvandet i Birkenes, 2det fra Flaksvandet til Sannesevjen i Tveid, et Stykke nedenfor Amtsgrænsen, og 3die fra Sannesevjen til Renneklev.

Til Sannesevjen kom ifølge Flødningsdirektionens Opgave i Femaaret følgende Lastemængder i Tylvter, hvoraf regnes til Smaalast 16' 7" og mindre:

(Se Tabellen næste Side.)

Af den for sidste Femaar, 1891—1895, i Rubrik a opførte Totalsum 86 171 Tylvter antages ca. 32 000 at være nedflødet fra lille Topdalselvns Hovedvasdrag gennem Herefossen, ca. 42 000 fra Uldalselvns Sidevasdrag gennem Hanefossen og ca. 12 200 leveret paa Herefossfjord og Elven fra Aamlisund til Flaksvand.

Af de i Sannesevjen i Femaaret udskilte 105 502 Tylvter gik til Buens Sagbrug og Træsliberi 40 441 Tylvter, hvoraf 14 076 Tylvter Smaalast, og nedflødedes gennem 3die Distrikt 64 992 Tylvter, hvoraf 26 704 Tylvter Smaalast, nedenfor Sannesevjen leveredes

	3 220	—	—	1 970	—	—
--	-------	---	---	-------	---	---

Tilsammen opflaadet ved Renne-

klev	68 212			Tylvter, hvoraf 28 674 Tylvter Smaalast.		
Med de til Buens Sagbrug og						
Træsliberi i Femaaret ud-						
skilte	40 441	—	—	14 076	—	—

har Fællesflødningen saaledes

i Femaaret behandlet 108 653 Tylvter, hvoraf 42 750 Tylvter Smaalast.

I forrige Femaar var Tallene henholdsvis 102 294 Tylvter, hvoraf 7 956 Tylvter Smaalast.

Ved Flaksvandsbommen opføres som optalt:

i 1891	17 599			Tylvter Tømmer og Smaalast,		
- 1892	20 179	—	—	-	—	
- 1893	14 140	—	—	-	—	
- 1894	25 623	—	—	-	—	
- 1895	21 004	—	—	-	—	

m. I Otteraaen er efter Flødningsbestyrelsens Opgave paasluppet i Femaaret:

(Se Tabellen Side 16.)

Aar.	a. Fra Hovedelven oven- for Flaksvandet:			b. Fra Flaks- eller Dikes- elven (vesterfra):			c. Leveret i Flaks- vandet:			a—c. Altsaa tilsammen udtaget af Flaksvandet:			d. Leveret mellem Flaksvandet og Sannesevjen:			a—d. Altsaa tilsammen udskilt i Sannesevjen et Stykke nedenfor Amtsgrænsen:		
	Smaa- last.	Større Last.	Ialt.	Smaa- last.	Større Last.	Ialt.	Smaa- last.	Større Last.	Ialt.	Smaa- last.	Større Last.	Ialt.	Smaa- last.	Større Last.	Ialt.	Smaa- last.	Større Last.	Ialt.
	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.
1891.....	5 376	10 428	15 804	405	812	1 217	52	78	130	5 833	11 318	17 151	1 548	490	2 038	7 381	11 808	19 189
1892.....	5 502	11 997	17 499	656	1 109	1 765	118	20	138	6 276	13 126	19 402	1 557	901	2 458	7 833	14 027	21 860
1893.....	4 237	8 595	12 832	157	305	462	128	112	240	4 522	9 012	13 534	657	796	1 453	5 179	9 808	14 987
1894.....	8 508	13 184	21 692	2 307	1 302	3 609	83	133	216	10 898	14 619	25 517	662	711	1 373	11 560	15 330	26 890
1895.....	6 379	11 965	18 344	1 741	882	2 623	20	17	37	8 140	12 864	21 004	738	834	1 572	8 878	13 698	22 576
1891—1895	30 002	56 169	86 171	5 266	4 410	9 676	401	360	761	35 669	60 939	96 608	5 162	3 732	8 894	40 831	64 671	105 502
De tilsvarende Summer i det foregaaende Femaar 1886—1890 var:																		
	3 903	79 395	83 298	289	5 479	5 767	519	2 205	2 723	4 710	87 079	91 788	2 879	5 846	8 725	7 589	92 924	100 513

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.	Tilsammen.
	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.
Sargfoss—Flaarenden	1 407	100	622	933	436	3 498
Flaarenden—Strømmen	5 310	6 430	7 689	5 277	5 410	30 116
Strømmen—Senum	5 859	2 411	4 494	4 386	3 991	21 141
Senum—Faret	2 272	1 667	1 635	3 222	2 574	11 370
Faret—Kile	9 948	6 357	9 086	8 841	6 655	40 887
Kile—Vennesla	7 680	7 004	4 759	7 561	4 944	31 948
Vennesla—Strai	80	108	176	384	138	886
Tilsammen	32 556	24 077	28 461	30 604	24 148	139 846
Deraf Smaalast	18 472	14 531	16 146	18 844	14 346	82 339

Ved Vennesla og Strai Bomme anføres at være optalt:

i 1891.	33 160	Tylvter,	hvoraf	23 930	Tylvter	Smaalast,
- 1892.	32 916	—	—	22 855	—	—
- 1893.	29 079	—	—	19 920	—	—
- 1894.	34 894	—	—	23 290	—	—
- 1895.	21 634	—	—	14 100	—	—

1891—1895. 151 683 Tylvter, hvoraf 104 095 Tylvter Smaalast.

Fra Valle, Bygland, Hornnes og Evje Herreder inden Setersdalen Fogderi opføres de paaslupne Mængder af Lensmændene med følgende Tylvttetal:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.	Tilsammen.
Valle	3 234	890	1 520	2 095	1 537	9 276
Bygland	10 979	7 652	10 245	8 478	8 761	46 115
Hornnes (Bielvene eksklusive)	10 426	7 318	8 907	9 895	5 460	42 006
Evje	4 250	1 251	1 890	1 664	2 378	11 433

Af det angivne Kvantum fra Bygland opføres som Smaalast henholdsvis 4 353, 3 271, 4 643, 4 687 og 4 043, tilsammen 20 997 Tylvter.

Fra Iveland antages ca. 1 500 Tylvter aarlig eller ialt 7 500 Tylvter at være komne i Vasdraget dels direkte og dels gennem Smaabække.

Den almindelige Dimension opgives af Lensmændene saaledes: Valle 16' 8", Bygland 5 m. 24 cm. Top, Hornnes 20' 8", Evje 4 408 Tylvter over 24' 6" og 7 025 Tylvter under 24' 6".

Det er neppe muligt med nogenlunde Sikkerhed at angive hvad der af det samlede Tylvttetal i foranstaaende Opgaver er hugget i Skove udenfor Amtet. Men man gaar vistnok ikke for langt naar man opfører det fra Amtsdistriktets

Skove i Femaaret 1891—1895 hugne Kvantum stort og smaat Tømmer til mindst 800 000 Tylvter, eller i Gjennemsnit aarlig 160 000 Tylvter. I Femaaret 1886—1890 opføres det samlede Kvantum for de Vasdrags Vedkommende, hvorfra Opgaver forelaa, til ca. 580 000 Tylvter eller i Gjennemsnit aarlig ca. 116 000 Tylvter.

4. Skibsbyggeri og -Rederi.

Herom har Fogden i Nedenes afgivet følgende Fremstilling:

«Seilskibsrederiet og Seilskibsbyggeriet, der fra umindelige Tider har indtaget en saa fremragende Plads blandt Fogderiets Næringsveie, har i det forløbne Femaar været i jevnt og stærkt Aftagende, og den hele Periode kan karakteriseres med gjennemgaaende slette Fragtkonjunkturer og store Tab for Assuranceforeningerne med deraf følgende store Assurancebidrag.

Saavel Nybygning som Indkjøb af udenlandske Skibe har i Femaaret været meget indskrænket, saa Afgangen i betydelig Grad har overskredet Tilgangen. En Flerhed af Rederier har ogsaa benyttet Anledningen til at bortsælge sine Skibe til andre Dele af Landet.

De til Distriktet indkjøbte nye Staalseilskibe har gjennemgaaende ikke vist sig lønnende, da Indkjøbspriserne har været for høie, og da Konkurrencen med Dampskibene med hvert Aar blev større og større, selv i Farten paa Farvande som La Plata og Vestkysten af Nord- og Sydamerika, som man havde gaaet ud fra skulde være forbeholdte Seilskibene og da fortrinsvis de store Staalseilskibe.

Paa enkelte lokale Farvande og da nærmest i Farten paa Vestindien og Yukatankysten har dog Skibe af middels Størrelse fra 400—500 R.-T. med god Klasse i Femaaret fundet en nogenlunde lønnende Sysselsættelse.

I de senere Aar har der til Fogderiet været indkjøbt nogle faa Dampskibe, men i det Hele gaar det smaat med Dampskibsrederiets Udvikling her, uagtet Distriktet skulde have mange Betingelser for med Held at kunne konkurrere i Dampskibsfarten.

Som det af nedenstaaende Opgave vil sees, er imidlertid Seilskibstonnagen i Distriktet endnu betydelig, og af saameget større Betydning for Befolkningen, som Arbeidslønnen og Folkehyren omtrent har holdt sig paa samme Høide som i forrige Femaar.

Paa det i Fogderiet ved Fevig anlagte nye og tidsmæssige Staalskibsværft har der været bygget et ikke saa ubetydeligt Antal Staalseilskibe samt flere Dampskibe. De fra Værftet udgaaede Skibe har vundet almindelig Anerkjendelse saavel med Hensyn til Konstruktion som Arbeidsmaade, og vil Værftet uden Tvivl blive af den største Betydning for Distriktet.

Efter Opgave fra «Det norske Veritas»s Besigtigelsesmand er i dette Distrikt i Femaaret bygget 81 Skibe med en Drægtighed af 51 469 Ton, medens der i Femaaret 1881—1885 byggedes 93 Skibe med en Drægtighed af 48 526 Ton og i Femaaret 1886—1890 74 Skibe, drægtig 38 725 Ton.

Ved Udgangen af forrige Femaar hjemmehørte i Distriktet 937 Skibe, drægtig 376 897 Ton, bemandet med 9 790 Mand, medens Antallet af Skibe ifølge Opgave fra Toldstederne i Fogderiet udgjorde ved Udgangen af 1895 739 Skibe, drægtig 318 310 Ton og med en Bemanding af 7 411 Mand.

I de i Nedenes Amt virkende Assuranceforeninger, 2 i Arendal og 1 i Grimstad, der ved Udgangen af forrige Femaar forsikrede tilsammen ca. 50 Millioner Takstvärdi, er Forsikringssummen ved Udgangen af nærværende Femaar gaaet ned til ca. 28 Millioner.»

5. Andre Næringsveie.

Fiskeriet. Herom har Fogden i Nedenes afgivet følgende Fremstilling:

«Værdien af Amtets Saltvandsfiskerier efter de paa Fiskepladsene betalte Priser, det daglige Fiske undtaget, fremgaar af følgende efter den officielle Fiskeristatistik udarbejdede Tabel:

Aar.	Sild.	Makrel.	Laks og Sjørret.	Anden Saltvandsfisk.	Hummer.	Tilsammen.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1891.....	40 050	27 944	31 235	12 170	43 315	154 714
1892.....	21 350	28 820	26 835	6 040	44 284	127 329
1893.....	4 000	30 070	19 415	8 985	38 133	100 603
1894.....	10 350	33 148	13 349	6 500	48 234	111 581
1895.....	7 785	21 195	16 813	9 700	49 800	105 293
1891—1895	83 535	141 177	107 647	43 395	223 766	599 520

Udbyttet af Laksefiskeriet i Elvene er ifølge Fiskeriinspektørens Opgave:

i 1891	Kr. 10 440
- 1892	- 6 460
- 1893	- 4 193
- 1894	- 6 112
- 1895	- 5 279

1891—1895 Kr. 32 484

Værdien af de inden Nedenes Fogderi drevne Fiskerier udgjør altsaa for Femaaret omtrent Kr. 632 000 eller gennemsnitlig Kr. 126 400 om Aaret. De tilsvarende Talstørrelser for nærmest foregaaende Femaar var henholdsvis Kr. 805 116 og Kr. 161 023. Den forholdsvis betydelige Nedgang er hovedsagelig at tilskrive det aftagende Vintersildfiske, hvilket synes at være omtrent

ophørt. Ogsaa Makrelfisket synes at være i Aftagende, og naar Hensyn tages til den forholdsvis kostbarere Udrustning, bliver Nettofortjenesten ringe.

Saavel Hummer- som Laksefiskeriet synes efter Statistiken at have bedret sig lidt, hvilket dog ikke stemmer med Fiskernes Opfatning, og er der ogsaa al Grund til at tro, at det større Værdiudbytte ikke er en Følge af en tiltagende Fiskemængde, men derimod af et større Antal Fangstapparater og af de stigende Priser.

For Hummerens Vedkommende er saaledes Gjennemsnittsprisen i Femaaret steget fra 58 til 69 Øre pr. Stk.

Laksefisket viser nogen Fremgang i Søen, men er derimod gaaet tilbage i Elvene, hvilket sees af følgende Tabel:

Perioder.	I Søen.	I Elvene.	Tilsammen.
	Kr.	Kr.	Kr.
1886—1890	75 851	43 720	119 571
1891—1895	107 647	32 484	140 131

De ovenfor omhandlede saakaldte større Fiskerier er saaledes af forholdsvis mindre Betydning for Amtet, idet deres gjennemsnitlige Bruttoafkastning kun udgjør omkring Kr. 126 000 om Aaret.

Ulige vigtigere er derimod det saakaldte daglige Fiske, der i stor Udstrækning drives af alle Klasser af den talrige Kystbefolkning, i hvis Økonomi det spiller en vigtig Rolle.

Nogensomhelst Statistik haves vistnok ikke over dette Fiskes Afkastning, men følgende Talstørrelser tør give en Idé om dens Betydning:

De saakaldte Kystherreders Befolkning var 1 Januar 1891 46 208 Mennesker og Byernes 14 166, tilsammen 60 374 Mennesker. Hvis man gjennemsnitlig for hver Person regner et Fiskeforbrug, hentet fra det daglige Fiske, af 10 Øre pr. Uge, fremkommer et Beløb af Kr. 313 945 om Aaret, hvilket alt paa en Ubetydelighed nær fanges inden Amtets Grænser. Den fremsatte Beregning er sandsynligvis meget for lav, saa den virkelige Fangstmængdes Værdi tør være betydelig større.

Til Vedligeholdelse og Ophjælp af denne vigtige Næringsvei var det, at den i tidligere Femaarsberetninger omhandlede Udklækningsanstalt for Saltvandsfisk i Flødevigen blev anlagt. Denne har ogsaa i det forløbne Femaar fortsat sin Virksomhed og er der i Perioden udklækket 826 Millioner Torskeyngel mod 100 Millioner i Anstaltens første Femaarsperiode. Torskemængden ansees at være betydeligt forøget langs Amtets Kyststrækning, og har Tilførselen især til Arendal og fra de nærmest liggende Distrikter været rigelig i de senere Aar.

Anstalten og dens Virksomhed synes at omfattes med stadig stigende Velvillie, ogsaa udenfor Amtet, og betydelige Mængder Yngel afsendes hvert Aar,

naar Anledning gives, til de østenfor liggende Kyststrækninger, helt til den svenske Grænse.

Fra Dybvaag Herred er udrustet et Par Kuttere til Fiskeri i Nordsøen og ved Island, men da Foretagendet endnu er forholdsvis nyt, er det fortidligt at kunne udtale nogen Mening om Resultaterne.»

I Sætersdalen Fogderi har, efter Meddelelse fra Distriktets Foged, Fiskeri af Ørret i Vasdraget og i Heievandene lidt Betydning for Distriktet, men Fiskemængden synes i Aftagende, da Fisket siges drevet paa en ødelæggende Maade.

Med Hensyn til Deltagelsen i Ishavsfangsten henvises til hvad der derom er anført i nedenstaaende Beretning for Arendal.

Hvalfangst har været drevet fra Tromø Herred i Aarene 1891, 1892 og 1893 med 2 Fangstbaade fra Station i Baadsfjord i Finmarken. Udbyttet vil antagelig findes anført i Beretningen for Finmarken.

Bottlenosefangst har været drevet hvert Aar af samme Rederi paa Tromø med op til 5 Fartøier. Fangsten har givet lidet Overskud. Forøvrigt har i hele Femaaret saavel Bottlenose- som Sælfangst været drevet fra Byerne Arendal og Tvedestrand.

Jagten antages kun for Valle Herreds Vedkommende at have nogen fremtrædende Betydning som Næringsvei. Den antages i et godt Aar, efter Lensmandens Opgave, at give Distriktet en Indtægt af ca. Kr. 4 000.

Af Skibsværfter, hvis Antal ved Udgangen af Aarene 1875, 1880, 1885 og 1890 var henholdsvis 55, 40, 30 og 23, var ved Udgangen af 1895 i Drift 21. Hertil kommer tvende Jernskibsbyggerier, hvoraf imidlertid det ene i Femaaret igjen er nedlagt.

Med Hensyn til Baadbyggeriet kan de Bemærkninger, som derom er anført for Femaaret 1886—1890, antagelig ogsaa finde Anvendelse for Femaaret 1891—1895. Dog bør særskilt nævnes Narvigens og Barmens Dæksbaadbyggerier i Søndeled, der alene i 1895 byggede 8 Dæksbaade til en samlet Værdi af Kr. 8 025.

Af Sagbrug var ved Femaarets Udløb i Landdistriktet i Drift 27, hvoraf 17 Dampsage, hvoraf igjen 8 er forbundne med Høvlerier.

Foruden Skibsværfterne og Sagbrugene opføres i Opgaverne følgende industrielle Anlæg:

3 Træsliberier, nemlig ved Rygenefoss i Øiestad, paa Ekeland i Gjerstad og paa Kalvild i Vestre Moland.

1 Spiger- og Valseværk ved Nesværk i Holt.

2 Jernstøberier, det ene i Barbu, det andet paa Tromø, det sidste forbundet med mekanisk Værksted, og 1 mekanisk Værksted paa Hisøen.

1 Stensliberi i Barbu og 1 Stenhuggeri i Fjære.

1 Feltspatmølle i Holt.

1 Vognfabrik i Holt.

1 Teglværk i Øiestad.

1 større Reberbane paa Hisøen.

6 Møllebrug, hvoriblandt findes betydeligere Anlæg, deraf et i Barbu forbundet med Bageri.

3 Garverier, hvoraf et Dampgarveri.

1 Tobaksfabrik i Barbu.

2 Sæbefabriker, den ene i Hisø, den anden i Øiestad.

1 Oliekogeri paa Tromø.

Bergværks- og Hyttedrift har ligesom i forrige Femaar væsentlig indskrænket sig til den, der er knyttet til Evje Nikkelværk, der var i Drift til Juni 1894, da det paa Grund af de lave Nikkelpriser nedlagdes, og Nesværks Produktion af Jern og Staal m. v. I Holt har som ovenfor nævnt en Feltspatmølle været i Drift og i Østre Moland endel Feltspatbrud, som tildels ikke kaster saa lidet af sig. I Søndeled er paa flere Steder og i Gjerstad paa et enkelt Sted Drift af Apatit og Rutil forsøgt; en Del er fremdrevet, men til noget varigt Virke er det ikke kommet. Forøvrigt har paa flere Steder i Amtet Skjærpning fundet Sted og Undersøgelser af enkelte Felter været anstillet, men uden praktisk Resultat.

Isskur har i dette Femaar, ligesom i forrige, fornemmelig været drevet i Søndeled og i Dybvaag. I Søndeled var 5 Brug i Drift. Der udskibedes i 1891, 1892, 1893, 1894 og 1895 henholdsvis 4 219, 4 615, 5 744, 5 576 og 4 032, altsaa tilsammen 24 186 Reg.-Ton.

Haandværksdriften og Husfliden staar antagelig omtrent paa samme Standpunkt som i de senere Femaar.

Som i forrige Femaarsberetning nærmere paavist, var Landhandlernes Tal ved Udgangen af 1880 tilsammen i begge Fogderier 157 og ved Udgangen af 1885 og 1890 henholdsvis 301 og 197. Ved Udgangen af 1895 var Tallet efter de modtagne Opgaver i Nedenes Fogderi 158 og i Sætersdalen Fogderi 55, altsaa tilsammen 213.

Af Handelsforeninger fandtes ved Femaarets Slutning 6, nemlig 1 i Øiestad, 2 i Iveland, 2 i Bygland og 1 i Valle. Af disse er den ene i Iveland tilkommet i Femaaret. Foreningen i Valle, der ikke er medtaget i forrige Femaarsberetning, begyndte sin Virksomhed i 1887.

6. Kommunikationsvæsen.

I Tilknytning til de i tidligere Femaarsberetninger indtagne Oplysninger hidsættes efter Opgave fra Amtsingeniøren, at der i 1891—1895 er afleveret 43 km. ny Hovedvei og 71 km. ny Bygdevei, altsaa tilsammen 114 km. ny Vei, hvortil kommer 64 km. omlagt Vei, alt afrundet til hele km.

Den samlede Længde af Kjørevei i Amtet, der i 1870 udgjorde 715 km., i 1880: 859 km., i 1890: 1 119 km., var saaledes ved Udgangen af 1895 vokset til 1 233 km., hvoraf 535 km. Hovedvei og 698 km. Bygdevei.

Følgende af Amtsingeniøren udarbejdede Tabel viser Veilængderne herredsvis og de paa de enkelte Herreder faldende Vedligeholdelsesbyrder, hvori ikke er medregnet de af Amtsveikassen tilskudte Bidrag til Anskaffelse af Puksten og andre Vedligeholdelsesudgifter i flere af de stærkere bebyggede Herreder:

(Se Tabellen næste Side.)

7. Forskjellige økonomiske Forhold.

Amtets økonomiske Evne antages gennemsnitlig at være gaaet noget tilbage. Dette har vistnok nærmest sin Grund i de mindre heldige Konjunkturer for Skibsfarten, og dette gjælder ikke alene Kystdistrikterne, der er stærkt interesserede i Skibsrederiet, men ogsaa flere af Skovtrakterne, der tidligere leverede til Skibsværfterne ikke ubetydelige Partier af Skibsmaterialier, som i Regelen blev langt bedre betalt end den Last, der solgtes til Udskibning. Det har imidlertid, i alle Fald for enkelte Kystdistrikter, været en stor Hjælp, at Levnetsmidlerne har været billige og at Arbeidsklassen har haft jevn og god Syssel-sættelse. Fra Østre Moland Herred lyder Beretningen noget gunstigere. Bygdens økonomiske Tilstand siges at være noksaa god, og Formuen antages, trods Skovenes Forringelse, at være gaaet noget op. I Sætersdalen skal den økonomiske Tilstand i Almindelighed efter Fogdens Meddelelse være gaaet noget tilbage, for en stor Del som Følge af de lave Trælastpriser og Skovenes Udhugning.

Nedenstaaende fra forrige Femaarsberetning, Norges officielle Statistik, Tredie Række, No. 241, og Statistisk Aarbog, 16de Aargang, hentede Tal viser under et for Amtets autoriserede *Sparebanker* Indskydernes Tilgodehavende, Bankernes Formue og deres samlede Forvaltningskapital ved Femaarets Begyndelse og Udgang. Byernes Sparebanker medtages her ligesom i forrige Femaarsberetning, da de vistnok i stor Udstrækning benyttes af Landdistriktet.

Ved Udgangen af Aaret:

	1890.		1895.	
	Landdistriktet.	Byerne.	Landdistriktet.	Byerne.
Bankernes Antal	18	10	18	8
Indskydernes Antal	5 053	17 567	5 364	13 657
Indskud	Kr. 2 370 482	9 329 938	2 464 441	8 464 487
Bankernes Formue	- 242 609	597 741	321 118	900 111
Bankernes Forvaltningskapital ...	- 2 613 130	10 014 712	2 790 955	9 384 238

Herreder.	Samlet Veilængde.			Heraf vedligeholdes:			Vedligeholdelsesudgifter.						Til- sammen Vedlige- holdelses- udgifter.
	Hoved- veie.	Bygde- veie.	Til- sammen.	med Penge af Herreds- kassen.	med Natural- arbeide.	dels med Penge, dels med Natural- arbeide.	Udbetalt af Herreds- kassen.	Antagen Værdi af Naturalarbeide.					
								Sommer.	Vinter.	Til- sammen.	Heraf Godtgjørelse efter Skattelovens§ 10.		
											Ialt.	Pr. Skyld- mark.	
	km.	km.	km.	km.	km.	km.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Vegaarsheien	9.2	51.6	60.8	9.2	51.6	-	1 000	1 100	1 000	2 100	-	-	3 100
Gjerstad	12.1	30.3	42.4	-	-	42.4	657	1 100	443	1 543	1 100	0.80	2 200
Søndeled	30	18	48	36	-	12	1 763	221	91	312	-	-	2 075
Dybvaag	9	7	16	16	-	-	400	-	-	-	-	-	400
Holt	35	34	69	35	6	28	3 436	328	88	416	-	-	3 852
Aamli	44	55	99	9	90	-	500	2 000	2 000	4 000	-	-	4 500
Mykland	41.9	54	95.9	59	36.9	-	1 933	1 300	600	1 900	-	-	3 833
Herefoss	19.5	20.7	40.2	40.2	-	-	1 679	-	-	-	-	-	1 679
Froland	23.6	35	58.6	58.6	-	-	4 200	-	-	-	-	-	4 200
Østre Moland	16	15	31	15.4	-	15.6	1 998	1 400	280	1 680	-	-	3 678
Tromø	1.6	26.7	28.3	-	-	-	1 185	-	-	-	-	-	1 185
Hisø	3	8	11	11	-	-	1 225	-	-	-	-	-	1 225
Øiestad	18.8	28.8	47.6	47.6	-	-	5 630	-	-	-	-	-	5 630
Fjære	22	22	44	44	-	-	3 081	-	-	-	-	-	3 081
Landvig	52	9	61	61	-	-	3 115	-	-	-	-	-	3 115
Eide	2.9	13.6	16.5	2.9	13.6	-	100	150	200	350	-	-	450
Vestre Moland	12.6	27.9	40.5	40.5	-	-	1 367	-	-	-	-	-	1 367
Birkenes	21.4	36.9	58.3	52.3	6	-	1 822	200	100	300	-	-	2 122
Høvaag	-	28	28	28	-	-	1 016	-	-	-	-	-	1 016
Nedenes Fogderi	382.8	533.1	915.9	613.8	204.1	98	39 068	7 799	4 802	12 601	1 100	-	51 669
Vegusdal	16.8	27.4	44.2	44.2	-	-	1 200	-	-	-	-	-	1 200
Iveland	10	39.7	49.7	49.7	-	-	1 400	-	-	-	-	-	1 400
Hornnes	19	35	54	54	-	-	923	-	-	-	-	-	923
Evje	22	18.1	40.1	40.1	-	-	900	-	-	-	-	-	900
Bygland	60	11	71	14	57	-	88	975	500	1 475	-	-	1 563
Valle	24	34	58	-	58	-	70	1 070	600	1 670	-	-	1 740
Sætersdalen Fogderi	151.8	165.2	317	202	115	-	4 581	2 045	1 100	3 145	-	-	7 726
Amtet	534.6	698.3	1 232.9	815.8	319.1	98	43 649	9 844	5 902	15 746	-	-	59 395

Det hele Amt havde saaledes ved Udgangen af Femaaret 1891—1895: 26 autoriserede Sparebanker med 19 021 Indskydere med et Indskud af Kr. 10 928 928. Bankernes Formue udgjorde Kr. 1 221 229 og Forvaltningskapitalen Kr. 12 175 193.

Beløbet af thinglæste Panteheftelser i Landdistriktet udgjorde i Femaaret 1891—1895 Kr. 9 633 132 og af aflæste Kr. 6 078 862 mod henholdsvis ca. Kr. 11 870 000 og ca. Kr. 8 095 000 i Femaaret 1886—1890.

Tvangsauktioner afholdtes i Femaaret 1891—1895 over fast Gods for Kr. 747 351 og over Løsøre for Kr. 47 727, tilsammen Kr. 795 078 mod ca. Kr. 1 444 500 i Femaaret 1886—1890.

Exekutioner holdtes ved Lensmændene for Kr. 333 977.17 og ved Fogderne for Kr. 300 684.83, altsaa tilsammen for Kr. 634 662.00, og Udpantninger — for den væsentligste Del for Skatter — for Kr. 422 136.10. Exekutioner og Udpantninger altsaa tilsammen for Kr. 1 056 798.10 eller noget mindre end i forrige Femaar, da Tallet var Kr. 1 112 000.00.

Efter «Meddelelser fra det statistiske Centralbureau» 1896, Side 183 indtages her følgende Opgave over Gjennemsnittspriser for faste Eiendomme i hvert af Amtets Thinglag, beregnede efter Salg, foregaaede i Aarene 1891—1895. Ved Beregningen er ikke medtaget Salg, hvor særlige Forhold, t. Eks. betydelig Skov, Industrianlæg, stor Husværdi, saadan Beliggenhed ved By, at det solgte kan antages bestemt til Byggetomt eller lignende. Heller ikke medtages Salg, hvor Slægtskab eller andre personlige Forhold kan antages at have haft Indflydelse paa Fastsættelsen af Købesummens Størrelse, og endelig medtages ikke Eiendomme, udlagte ved Skifte eller solgte ved Tvangsauktion m. m.:

Thinglag.	Antal medregnede Salg.	Matrikul- skyld.	Kjøbesum.	Gjennemsnitts- pris pr. Skyldmark.
		Mark Øre.	Kr.	Kr.
Nedenes Fogderi:				
Gjerstad.....	30	43.76	103 615	2 368
Vegaarsheien	6	9.45	19 800	2 095
Søndeled	32	54.84	138 017	2 517
Dybvaag	16	9.16	20 330	2 219
Holt	35	66.63	166 293	2 496
Aamli	18	90.63	200 247	2 210
Herefoss.....	3	18.96	53 600	2 827
Øiestad.....	70	184.52	339 495	1 840
Østre Moland.....	40	121.80	248 220	2 038
Landvig og Fjære	64	124.11	300 601	2 422
Sand.....	65	180.98	394 844	2 182
Sætersdalen Fogderi:				
Vegusdal.....	13	26.88	49 100	1 827
Hornnes.....	21	60.88	99 540	1 635
Bygland.....	25	31.98	50 100	1 567
Valle.....	6	11.89	14 321	1 204
Amtet	444	1 036.47	2 198 123	2 121

Ved Udgangen af 1895 havde Landdistriktet følgende Forsikringsindretninger:

a. Brandforsikringsindretninger.

Indretningens Navn.	Herred, i hvilket Bestyrelsen har sit Sæde.	Aar, i hvilket traadt i Virk- somhed.	Forsikringssum 31 December 1895:			Udbetalte Erstat- ninger i 1895.
			For Huse alene.	For Løsøre alene.	Tilsammen.	
			Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Høvaag Herreds Brand- forsikringsselskab	Høvaag.	1891	463 500	242 620	706 120	Ingen
Søndeled Do.	Søndeled.	1869	873 280	Ingen	873 280	800
Gjerstad Herreds gjen- sidige Do.	Gjerstad.	1869	691 838	78 280	770 118	230
Holt Landsogns Brand- forsikringsselskab	Holt.	1868	3 157 050	1 685 150	4 842 200	810

b. Kreaturforsikringsindretninger
(Heste eller Kreaturer).

Indretningens Navn.	Herred, i hvilket Bestyrelsen har sit Sæde.	Aar, i hvilket traadt i Virk- somhed.	Antal forsikrede:		Samlet For- sikrings- sum 31 Decbr. 1895.	Udbetalte Erstat- ninger i 1895.
			Heste.	Kreaturer.		
					Kr.	Kr.
Høvaag Kvægassurance- forening	Høvaag.	1893	-	136	13 520	188.10
Eide og Vestre Molands Kreaturforening	Vestre Moland.	1893	-	45	4 000	80.00
Tromø gjensidige Assu- ranceforening for Heste og Hornkvæg	Tromø.	1887	13	127	18 535	601.25
Søndeled gjensidige Kreaturforsikrings- selskab	Søndeled.	1895	-	90	8 885	Ingen
Heste- og Kvægassurance- selskab i Landvig og Fjære	Grimstad By.	1893	43	546	73 285	—
Dybvaag Kvægassurance- forening	Dybvaag.	1895	Ingen	231	25 410	97.50

c. Andre Forsikringsindretninger.

Indretningens Navn og Art.	Herred, i hvilket Bestyrelsen har sit Sæde.	Aar, i hvilket traadt i Virk- somhed.	Samlet For- sikrings- sum 31 Decbr. 1895.	Udbetalte Erstat- ninger i 1895.
			Kr.	Kr.
Høvaag og Vestre Molands Assurance- forening for Danmarksfartøier	Høvaag.	1855	14 140	Ingen
Dybvaag Assuranceforening for Søfolks Tøi og Effekter	Dybvaag.	1892	125 000	2 145
Dybvaag Præstegjelds gjensidige Tøi- assuranceforening	Do.	1881	308 300	5 757

Samtlige Forsikringsindretninger findes, som det vil bemærkes, i Nedenes Fogderi. I Sætersdalen er ingen saadanne etablerede.

Ifølge de af Lensmændene afgivne Opgaver over Tjenerløn og Arbeids-
lønninger udgjorde i 1895:

Sædvanlig Aarsløn foruden Kost og Logi for en Tjenestegut
fra Kr. 175 til Kr. 300 og for en Tjenestepige fra Kr. 65 til Kr. 110;
i et Par Herreder i Sætersdalen er Lønnen gennemsnitlig noget lavere;

Sædvanlig Dagløn for:

En almindelig Dagarbeider, Mænd, paa egen Kost om
Sommeren fra Kr. 2.00 til Kr. 2.60, enkeltvis op til Kr. 3.00, og om Vinteren
fra Kr. 1.50 til Kr. 2.00, paa Husbondens Kost om Sommeren fra Kr. 1.20 til
Kr. 2.00 og om Vinteren fra Kr. 0.80 til Kr. 1.50, for et enkelt Herred Kr. 0.60.
Kvinder, paa egen Kost om Sommeren fra Kr. 1.00 til Kr. 1.50 og om
Vinteren fra Kr. 0.80 til Kr. 1.25, paa Husbondens Kost om Sommeren fra
Kr. 0.50 til Kr. 1.25 og om Vinteren fra Kr. 0.40 til Kr. 1.00, i tvende Herreder
lige ned til Kr. 0.30 og Kr. 0.20;

Tømmerhuggere paa egen Kost Kr. 2.00, enkeltvis op til Kr. 2.50
og ned til Kr. 1.50;

Tømmerkjørere med Hest ligeledes paa egen Kost fra Kr. 3.50
til Kr. 4.50.

Ædruelighedstilstanden har i Sætersdalen efter Fogdens Med-
delelse forbedret sig meget, hvortil Afholdsforeningernes Arbeide i ikke ringe
Grad har bidraget. For Nedenes Fogderis Vedkommende foreligger kun ganske
spredte Meddelelser; i alle Fald Brændevinsdrikken antages ogsaa der at have
aftaget. Efter hvad Lensmanden i Lille Topdal og Mykland for sit Distrikts
Vedkommende anfører, har Nydelsen af slet Vin og Øl tiltaget.

Om streiferiet er vistnok ogsaa i dette Femaar øget.

B. Byerne.

Om Amtets Byer har de respektive Magistrater afgivet de hermed følgende Beretninger, ved hvilke vedkommende Formandskaber intet har fundet at bemærke, og hvortil jeg tillader mig at henvise.

Nedenes Amt, 2 Mai 1898.

N. Prebensen.

Beretning

om Kjøbstaden Risørs økonomiske Tilstand i Femaaret 1891—1895.

1. Handel.

Der er 54 Mænd med Handelsborgerskab og 11 Kvinder med Do., samt 11 Personer med Handels- og Haandværksborgerskab, hvoraf 1 Kvinde, hvilket Antal antagelig har været for stort i Forhold til Omsætningen, idet der er indtruffet 9 Konkursere. Der er kun 3 større Manufakturhandlere, medens den væsentligste Handel er Detailhandel, der omfatter baade Manufaktur- og Kolonialvarer. Manufakturisterne faar sine Varer væsentlig fra Udlandet, medens Kolonialhandlerne og øvrige Handlende for største Delen forskriver sine Varer fra Indlandet. — Byen har en nok saa god Handel med nærmeste Opland, men denne Handel er vistnok i Nedgang paa Grund af de ikke faa Landhandlere, der væsentlig tager sine Varer direkte fra Kristianiagrossisterne. — Byens væsentligste Exportartikler er Trælast, Træmasse og Is. I Byens Nærhed er 4 Dampsage, der tilvirker en betydelig Mængde Trælast. Denne udskibes for det meste til England, Belgien og Danmark, medens den tidligere Udskibning til Frankrige nu saagodtsom er ophørt. En Del af Skurlasten gaar til Indlandet.

Paa Egelands Værk i Gjerstad er et Træsliberi, der nu driver Virksomhed med Tilvirkning af Træmasse, der skibes til Udlandet. Efter Opgave fra Toldboden stiller Exporten sig saaledes:

I.	a. Trælast.	b. Træmasse.	
	m ³ .	kg.	kg.
i 1891	66 137	tør 279 000	vaad 305 000
- 1892	72 045	- 472 000	- 200 000
- 1893	56 728	- 431 000	- 120 000
- 1894	65 586	- 493 000	- 778 000
- 1895	69 513	- 610 667	- 1 376 200

II.	Is.	Hummer.	Kvarts.	Feltspat.
	Reg.-Ton.	Stkr.	Ton.	Ton.
i 1891	4 219	7 305	-	-
- 1892	4 615	8 017	178	96
- 1893	5 744	5 887	107	-
- 1894	5 576	11 018	550	-
- 1895	4 032	13 247	950	429.5

Isen udføres især til England, for en Del til Frankrige og Tyskland. Den udgjorde i forrige Femaar 56 625 Reg.-Ton og er altsaa nu gaaet ned til 24 186 Reg.-Ton.

Af Laks og Hummer opkjøbes af herværende Handlende en Del, som forsendes til Kristiansand til Udførsel. Værdien af udført Laks i Femaaret er ca. 12 000 Kr. og Hummer 22 000 Kr., indbefattet den foran anførte Opgave fra Toldboden, forsaavidt Hummer angaar. Prisen pr. Stykke i Femaaret for Hummer stiller sig henholdsvis saaledes: Kr. 0.67, 0.63, 0.60, 0.64 og 0.66.

Ligningskommissionen har sat følgende Gjennemsnitsindtægt paa Trælast: Huggen Last Kr. 1.50 pr. Ton, Minetømmer og Props Kr. 1.30 pr. Ton, Skur-last Kr. 3.20 pr. Ton, Isskibning Kr. 1.50 pr. Ton.

I forrige Termin stod Gjennemsnitsprisen noget høiere og bar sig et Par Aar, men gik senere ned, navnlig i 1894 og 1895.

Efter Opgave fra Toldboden stiller Toldintraderne sig saaledes:

1891	Kr. 41 125.97
1892	- 44 139.08
1893	- 34 226.79
1894	- 31 077.72
1895 ..	- 29 174.50

Toldintraderne var i 1890 Kr. 54 073.73, i 1895 Kr. 29 174.50, altsaa en Nedgang af Kr. 24 899.23, der hidrører dels fra Trælasttoldens Nedsættelse fra 1 Juli 1890 og Ophævelse fra 1 Juli 1893 og dels paa Grund af Nedgang i Skibsafgifter for Udgaande.

2. Skibsfart.

Skibsfarten er en af Byens vigtigste Næringsveie, men Fragterne har i Femaaret været yderst lave. De fleste Klasseskibe gaar i transatlantisk Fart paa Amerika, væsentlig Sydamerika, tildels China, Vestindien og Afrika. Mindre Skibe af lavere Klasse gaar paa Østersøen og Hjemfart. Ved Udgangen af 1895 udgjorde den samlede Tonnage ved Risør Tolddistrikt 40 764 Reg.-Ton, fordelt paa 99 Fartøier, hvoraf 6 Dampskibe med en Drægtighed af 432 Reg.-Ton. Af disse gaar 5 med en Drægtighed af 187 Reg.-Ton i indenrigsk Fart. Ved

Udgangen af 1890 udgjorde den samlede Tonnage..... 43 688 Reg.-Ton,
fordelt paa 108 Fartøier.

Fratrækkes bemeldte..... 40 764 —

bliver Afgangen i Tonnage..... 2 924 Reg.-Ton,
vedkommende 9 Fartøier.

I de anførte Tal og Tonnage er indbefattet de Lyngør og nærmeste Omegn vedkommende Fartøier. Ved Udsondring af disse fremkommer følgende Opgave:

A. For Risør og Søndeled (i Laget og Holt drives ikke mere Skibsrederi).

	Ved Udg. af 1890.		Ved Udg. af 1895.	
	Skibe.	Ton.	Skibe.	Ton.
a. Seilfartøier alene i udenrigsk Fart	85	35 657	73	29 630
b. Dampskibe:				
1) for udenrigsk Fart.....	-	-	1	245
2) - indenrigsk —	4	156	5	187
Tilsammen	89	35 813	79	30 062

B. For Lyngør og Omegn, d. e. Dybvaaq Sogn østenfor Sandøen og Dybvaaq Kirke:

	Ved Udg. af 1890.		Ved Udg. af 1895.	
	Skibe.	Ton.	Skibe.	Ton.
a. Seilfartøier alene i udenrigsk Fart	19	7 875	20	10 702
b. Dampskibe.....	-	-	-	-
Tilsammen	19	7 875	20	10 702

I Risør og nærmeste Omegn er i Femaaret bygget 3 Fartøier med en samlet Drægtighed af 1 600 Reg.-Ton.

Skibenes Fortjeneste er af Ligningskommissionen ansat efter Veritastaksten saaledes: 1891 for Klasse A 9 Pct., Klasse B 8 Pct., i 1892 7 Pct. for alle Klasser. 1893 reduceredes Veritastaksten for Klasserne med 10, 15, 20 og 30 Pct., hvorefter beregnedes 6 Pct. 1894 og 1895 samme Reduktion og 5 Pct.

3. H a a n d v æ r k .

Der er 49 Haandværkere med Borgerskab og 10 med Handels- og Haandværksborgerskab, samt 1 haandværksberettiget Kvinde. Daglønnen for en Haandværks-svend Kr. 2.80 og Tjenerlønnen for Dreng fra Kr. 120—200 og for Tjenestepige fra Kr. 80—120 aarlig samt Kosthold.

4. D e n ø k o n o m i s k e T i l s t a n d i A l m i n d e l i g h e d .

Folkemængden var ved Udgangen af 1890: 3 148 og antoges ved Udgangen af 1895 at være 3 300.

I Femaaret er afhændet 49 faste Eiendomme til samlet Værdi Kr. 240 913.

Der er thinglæst Panteheftelser for Kr. 949 521
og aflæst — - - 356 542

igjen Kr. 592 979,

hvorefter Pantegjælden er gaaet noget ned fra forrige Femaar.

Af Tvangsauktioner har været afholdt:

a) over faste Eiendomme 8, til Beløb Kr. 37 940
b) - Løsøre 2, - — - 676

samt af

c) Exekutioner 26, - — - 27 824

Kr. 66 440;

af Udpantninger er ialt afholdt 2 687 til Beløb Kr. 59 761, hvori er indbefattet Kommuneskat og Brandkontingent.

Ædrueligheden har i det hele taget været god, skjønt Opgaven fra Samlaget viser, at Salg af Brændevin er gaaet op fra forrige Femaar, medens Ølsalget er gaaet ned.

Opgaven stiller sig saaledes:

	Liter Brændevin.	Flasker Øl.	Netto Indtægt.
1891	18 463	6 350	Kr. 11 788.45
1892	20 258	5 650	- 12 022.43
1893	20 662	5 139	- 11 385.42
1894	21 449	4 832	- 11 463.20
1895	20 722	3 726	- 6 040.94

Den betydelige Nedgang i Fortjenesten for 1895 skyldes Bolagets Nedvotering i nævnte Aar, idet Restbeholdningen blev udsolgt til Indkjøbspris.

Antallet af Arrestationer har været mindre end i forrige Femaar.

Hvad angaar den beskattede Formue og Indtægt, haves følgende Opgave fra Ligningskommissionen:

	Beskattet Formue.	Beskattet Indtægt.
	Kr.	Kr.
1891	3 701 200	951 200
1892	3 858 300	970 900
1893	3 639 500	910 900
1894	3 656 700	868 700
1895	3 636 900	912 700

Til Bestridelse af Byens Udgifter er i Femaaret gennemsnitlig udlignet Kr. 54 200, hvoraf til Fattigkassen Kr. 22 000.

Byens Sparebank.

	Forvaltnings- kapital.	Indskydernes Tilgodehavende.	Den virkelige Fortjeneste.	Formue.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1891	946 766	789 131	7 699	157 634
1892	978 555	821 614	6 226	157 141
1893	1 033 736	874 575	7 860	159 160
1894	1 075 063	912 617	8 539	162 445
1895	992 270	825 505	9 824	166 765

Byen har 2 Vandværk og Brandvæsenet er i god Orden, hvorved er opnaaet en Nedsættelse af Brandkontingenten af 27 $\frac{1}{2}$ Pct. Denne udgjør for sidste Halvaar 1895 Kr. 4 478.81 af Forsikringssum Kr. 2 299 740 af 475 brandforsikrede Bygninger. Der er i Femaaret udfoldet en stor Byggevirksomhed, som neppe vil holde sig gaaende. Byen antages ikke at være gaaet synderlig frem i økonomisk Henseende.

Risør Magistrat i April 1898.

Huseby.

Beretning

om Ladestedet Tvedestrand's økonomiske Tilstand i Femaaret 1891—1895.

Skibsrederibedriften har lidet eller intet Udbytte givet under de overmaade slette Forhold, som har vedvaret hele Femaaret. Vistnok har endel større nyere Skibe kunnet give noget Overskud, men paa den anden Side har flere kommet i tildels meget stort Underskud. Da Skibsrederi har været den vigtigste Næringsvei, har disse Forhold medført Nedgang i den økonomiske Tilstand og Evne; den af Ligningskommissionen for 1891 antagne Formue og Indtægt var saaledes ansat til henholdsvis Kr. 3 306 900 og 650 400, medens Formuen under Ligningen for 1895 er sat til Kr. 2 806 000 og Indtægten i Kr. 533 700. Denne Nedgang har havt tilfølge, at Skatteøret er steget fra 8.056 Pct. til 11.364 Pct. Hertil er ogsaa at mærke, at Skibseiendomme i 1895 antagelig er ansat efter en Formue- og Indtægtssats, som er større end den virkelige Værdi og Indkomst. Af et enkelt Firma er i Femaaret bygget 4 Skibe, hvorhos der fra Udlandet er indkjøbt 3 ældre Jernskibe, men dette erstatter ei Afgangen ved Forlis. Tvedestrand's Redere er endnu ikke begyndt at gaa over til Dampskibe, af hvilke her kun findes 2 mindre, der gaa i udenrigs Fragtfart.

Hyrerne er noget lavere end før under de bedre Konjunkturer.

Nedgangen og Stagnationen i Skibsrederivirksomheden har havt Indflydelse paa de øvrige Næringsveie. Man klager — som i andre Kystbyer — over slette

Tider idethele og over Træghed i Omsætning og Pengeforhold. Trods dette maa dog Forholdene siges at være gennemgaaende gode og trygge; mange har lidt opsparet Kapital og de Forretningsdrivende er gennemgaaende særlig sparsomme og vindskeblige.

Her har kun været en Konkurs af nogen Betydenhed og heller ikke denne rammede selve Stedet i nogen mærkbar Grad.

Et stort Tab i mange Retninger led Stedet derved, at ikke mindre end 4 af dette lille Steds mest fremtrædende og virksomme Mænd omtrent i Midten af Femaaret afgik ved Døden, alle i sin bedste Alder.

Noget nyt industrielt Anlæg er ei iværksat eller paabegyndt; Stedet har ingen betydeligere saadan at opvise, men hovedsagelig kun mindre Industri. I Ladestedet bor mange Haandværkere i alle Fag, men den store Konkurrence og Fordeling medfører, at ingen Forretning af den Art arbejder sig op til at blive af større Omfang.

Den i forrige Femaar anlagte Skofabrik er atter nedlagt.

Faa nye Huse er opførte.

Trælasterbedriften drives af 3 Firmaer, som har Kontor i Tvedestrand, men Sagbrugene med Udskibning i tilstødende Landdistrikter Holt og Dybvaa. Udskibningen er tiltagende og ganske betydelig, saaledes f. Eks. i Ligningsaaret 1891—1892 ialt 21 163 Ton. Udbyttet skal ei have været fuldt tilfredsstillende, idet Priserne har stillet sig gennemgaaende lave.

Brændevinssamlagets Omsætning i mindre Dele og ved Udskjænkning har været 1891: 19 307, i 1892: 20 335, i 1893: 18 039, i 1894: 17 507 og i 1895: 16 551 Liter. Afstemning om Samlaget vil først finde Sted i 1899.

Ædruelighed og Orden er tilfredsstillende.

Tvedestrands Sparebanks Forvaltningskapital udgjorde ved Udgangen af 1895 Kr. 2 049 069, et i Forhold til Stedet meget stort Beløb. Bankens eget Fond udgjør Kr. 249 638. De tilstødende Sogne (Holt, Dybvaa, Flosta og Søndeled) har alle egne Sparebanker.

Budgettet, hvoriblandt Udgifter til Skole- og Fattigvæsen, er omtrent det samme som før, dog er Fattigbudgettet noget stigende. Den udlignede Skat har dreiet sig om Kr. 32 000.

Kommunens Gjæld andrager til omtrent samme Beløb som før.

Folkemængden i Ladestedet antages at være som før.

Den nye Dybvaaervei, som skal fortsættes til Risør, er for en Del færdig og aabnet for Førsel. Den vil blive af ikke liden Betydning for dette Sted.

I det Hele er her nu Interesse oppe for nye og forbedrede Kommunikationer tillands og tilvands — noget, Stedet i særlig Grad tiltrænger paa Grund af dets Beliggenhed ved Bunden af den 1 Mil lange Fjord.

Tvedestrand's Magistrat, 1 Juni 1896.

Steen.

Beretning

om Kjøbstaden Arendals økonomiske Tilstand i Femaaret 1891—1895.

Byens Grænser har i Femaaret ingen Forandring undergaaet. De er endnu de samme af Naturen anviste, som de altid har været.

Fra Barbu Kommune, som omgiver Byen paa Landsiden, er imidlertid nu for Storthinget fremsat Forslag om, at den største Del af Sognets Territorium, hvor Massen af Befolkningen bor, skal indlemmes i Byen og Barbu ophøre at bestaa som selvstændig Kommune. Dette Forslag vil, om det vedtages, bringe det nuværende Byterritorium mange store Ulemper, medens den forventede Lettelse i Skattebyrder for det indlemmede Territorium turde udeblive.

I Femaaret er tilkommet 13 Bygninger, deraf 8 i 1891. Paa Skraaningens af de Byen omgivende Høider er der endnu tilstrækkelig Byggeplads og endog i den nedre Del af Byen ligger enkelte bekvemme Tomter ubebyggede.

Folkemængden var ved Udgangen af 1890: 4 578, og nogen Stigning har senere ikke fundet Sted.

Skattetaksten paa de faste Eiendomme udgjorde ved Udgangen af 1890: 6 765 950, ved Udgangen af 1895: 6 915 500.

2 Ildebrande har fundet Sted, begge i 1891. Værdien af det nedbrændte var ca. Kr. 10 000. Brandvæsenet har forøvrigt flere Gange været allarmet, men Slukningen har foregaaet saa hurtig og saa let, at nævneværdig Skade ikke er foraarsaget. Det nu meget gode Vandværk i Forbindelse med den i 1893 for Kr. 14 000 anskaffede Dampsprøite samt et vel organiseret og velstelt Brandkorps gjør, at en Ildsvaade kun under ganske særdeles uheldige Omstændigheder kan gribe om sig. Det har vist sig, at selv under meget uheldige Omstændigheder slukkes Ilden nu mærkværdig sikkert. — — — —

De kommunale Arbejder og Anskaffelser har i Femaaret ikke været mange. Dampsprøiten er ovenfor nævnt, og i Forbindelse dermed kan omtales, at Brandvagsbygningen er bleven udvidet. Det vigtigste er den Forandring, der er foretaget med Byens Raadhus, som siden Opførelsen i 1813 havde hen-

staaet næsten uforandret, idet navnlig sammes 3die Etage i sin Helhed har undergaaet en gennemgribende Forandring og Oppudsning og indeholder nu en Række Rum, som med sine dekorative Malerier, Portrætgalleri og smukke Udstyr med Møbler etc. er meget seværdige. Endel af Værelserne er indrettet saaledes, at de kan benyttes som Jurylokale.

Noget kommunalt Foretagende er vistnok ikke V a r m b a d e a n s t a l t e n, idet det er Samlagets Midler, som her har faaet en nyttig Anvendelse, men efterat Samlaget er nedlagt, er Anstalten overgaaet til Kommunen. Det er nu at ønske, at Sandsen for Badning kunde tiltage saameget, at Kommunen ikke skulde faa altfor store Tilskud til Driften.

Den t e k n i s k e A f t e n s k o l e, der ikke syntes at omfattes med den Interesse eller medføre den Nytte, som man havde ventet, blev i 1894 nedlagt, og i dens Sted oprettedes en kommunal Tegneskole. Vinteren 1895 begyndte man en Stuertskole — Kursus i Madlavning for Skibskokke. Nogen Nytte for vor Skibsfart og vor Industri har man endnu ikke sporet af disse Foranstaltninger, men det var jo heller ikke at vente efter den korte Tid, hvori de har virket. Angaaende kommunale Arbeider i Femaaret henvises forøvrigt til Hr. Stadsingeniør Arnolds i 1896 udgivne Skrift, hvoraf et Exemplar vedlægges¹⁾.

Den for Byen betydningsfuldeste Begivenhed i Femaaret var Nedstemningen Høsten 1895 af Samlaget for Brændevinshandel. Virkningen deraf viser sig tydelig i Skatteprocenten, der er steget med 1.3 Pct., ligesom ogsaa deri, at flere af de af Samlaget efterhaanden fremlevede Anstalter er kommet i økonomiske Vanskeligheder. Hvorvidt Nedlæggelsen har havt gavnlig Indflydelse paa Ædrueligheden, kan endnu ikke med Vished afgjøres. Det paastaaes fra enkelte Hold, at Forholdet skal være værre, hvad man mener fremgaar af Antallet af de for Beruselse arresterede, sammenholdt med tidligere Aar. Forudsat, at der havdes en saadan Opgave og man kunde stole paa dens Paalidelighed, beror dog Antallet af Arrestationer for Beruselse paa saa mange tilfældige Omstændigheder, at det altid vil blive vanskeligt at slutte noget deraf. I Byer, hvor Politivedtægter ikke hjemler Adgang til at arrestere Berusede, anføres som Arrestationsgrund i Almindelighed Beruselse og Gadeuorden og ofte Gadeuorden alene, men aldrig blot Beruselse, og det vil deraf indsees, hvor let man kan faa det forønskede statistiske Resultat frem. At Forholdet skulde være blevet værre, er lidet sandsynligt, uagtet Smughandelen vel er tiltaget. Det rimelige er, at Forbedring i det Hele er indtraadt, men nogen betragtelig har det neppe været. Vanskelig Adgang til at faa Spirituosa skulde dog i Længden virke til Fremme af Maadehold ikke mindst derved, at denne Vanskeliggjørelse for den almindelige Opinion stempler enhver Brug som unyttig og skadelig. Dette indbankes lidt efter lidt i Folks Bevidsthed. Hermed skal dog intet være udtalt, om det, alle Hensyn tagne i Betragtning, var fornuftigt og gavnligt at nedlægge Samlaget.

¹⁾ Trykt i Arendal under Titelen: Kommunale Anliggender og Arbeider i Arendal. 1863—1895.

De budgetterede Kommuneudgifter og Skatter var i følgende Aar:

A a r .	Samlet Udgift.	Den hele Skat.	Deraf		Skattesatsen pr. 100 Kr. skatbar Indtægt.
			paa fast Eiendom.	paa Formue og Indtægt.	
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	
1891	179 000	150 500	21 500	129 000	8.8
1892	185 000	157 000	22 000	135 000	8.2
1893	190 000	161 000	23 000	138 000	8.3
1894	200 000	168 000	24 000	144 000	9
1895	200 000	168 000	24 000	144 000	10.15
1896	205 000	178 000	25 400	152 600	11.45

Udgifterne til Fattigvæsenet var i samme Aar, som følger:

1891.....	Kr. 39 796
1892.....	- 37 725
1893.....	- 40 038
1894.....	- 40 607
1895.....	- 41 879
1896.....	- 43 104

Ligningen udviser følgende Summer:

A a r .	Den skattelagte Formue.	Den skatbare Indtægt.	De faste Eiendommens Taxtsum.
	Kr.	Kr.	Kr.
1891	12 462 000	1 364 548	6 839 500
1892	12 837 000	1 413 510	6 760 600
1893	13 726 000	1 415 500	6 864 700
1894	14 023 700	1 419 335	6 885 500
1895	12 980 150	1 226 680	6 910 500
1896	12 718 700	1 165 953	6 915 500

Udgifter og Skatteprocent er altsaa stadig stigende, mens Formue og Indtægt gaar nedad.

Kommunens Gjæld var:

³¹ / ₁₂ 1890	Kr. 824 250
³¹ / ₁₂ 1895	- 699 500

Formindskelse Kr. 124 750

Havnekassens Gjæld er nedgaaet fra Kr. 39 000 til Kr. 37 500.

Havnevæsenet har i Femaaret erhvervet et Stykke Brygge, som med paa-staaende Kontorbygning kjøbtes for Kr. 12 000. Man har derefter paabegyndt Udfyldningen af Kanalen indtil Westergaards Eiendom og har udenfor Theatret opført en Ballastkai.

Værdien — Brandtaxten — paa de Kommunen tilhørende Eiendomme var ved Udgangen af 1890 Kr. 724 150, heri ikke medregnet Vandværket, og udgjør nu omtrent det samme.

I Femaaret thinglæstes Panteheftelser til Beløb Kr. 1 141 920
hvortil kommer i Skibe - 588 300

tilsammen Kr. 1 730 220

og aflæstes

paa fast Eiendom Kr. 1 201 410
- Skibe - 371 100
Kr. 1 572 510

altsaa Stigning Kr. 157 710

En nøiere Undersøgelse af Panteregistrene berettiger dog til den Slutning, at denne Stigning blot er tilsyneladende og at Heftelserne snarere er aftaget. Stigningen hidrører nemlig udelukkende fra Skibe og en Mængde af de for disse i Femaaret tilkomne Heftelser vil ved nøiagtig Undersøgelse vise sig at være bortfaldne, uden at Aflæsning har fundet Sted. Heftelserne paa de faste Eiendomme ³¹/₁₂ 1895 Kr. 3 642 800, hvoraf dog et betydeligt Beløb maa være indfriet uden at være aflæst.

Byens Telefonnet udvider sig stadig. Antallet af Abonnenter, der ved Udgangen af 1890 udgjorde 69, var ved Udgangen af 1895: 233, og Linierner naaer nu til Nisservand og Fyrisvand i Bratsberg Amt med mellemliggende Distrikter, samt østover til Lyngør og alle paa den Kant liggende tæt befolkede Øer. Vestover naaer Linien til Fevig, mens Forbindelsen med Nabobyen Grimstad, hvormed Arendal har saa stor Samfærdsel, og som derfor skulde synes i høi Grad paakrævet, har mødt uforudseede Vanskeligheder. Ogsaa de Byen nærmestliggende Øer Tromøen og Hisøen er forbundne med Byen ved Telefon, og Ledningen har ogsaa naaet den af Fiskere og Lodse beboede Udhavn Mærdø.

Den i 1886 paabegyndte Vei langs Tromøsund til Tvedestrand er nu ført frem til Songe, hvormed Arbeidet foreløbig er standset. Det vilde være ønskeligt, om det snart kunde blive gjenoptaget, saa dette for det tæt bebyggede Distrikt vigtige Anlæg kunde være fuldført inden Aarhundredets Slutning.

Toldintraderne viser i Femaaret nogen Nedgang. De udgjorde i:

1891	Kr. 280 634
1892	- 259 130
1893	- 237 732
1894	- 233 553
1895	- 227 076

Deraf Udførselstold:

1894	Kr. 24 008
1895	- 22 081

1 Januar 1891 var Forvaltningskapitalen i følgende Banker:

i Agdesidens Bank	Kr. 5 837 669
- Haandværkerbanken	- 237 764
- Nedenes Sparebank	- 1 478 645
- Sparebanken i Arendal	- 1 196 954

tilsammen Kr. 8 751 032

1 Januar 1896:

i Agdesidens Bank	Kr. 4 592 997
- Haandværkerbanken	- 303 991
- Nedenes Sparebank	- 1 706 560
- Sparebanken i Arendal	- 1 880 712

Kr. 8 484 260

Kr. 266 772

Nedgangen er vistnok ikke stor, men faar forøget Betydning, naar den har fundet Sted i en Tid, da saa faa nye Foretagender har seet Lyset. Skibenes Antal aftager jo stadig, og man skulde da snarere ventet en Forøgelse i Bankernes Forvaltningskapital. Naar nu det modsatte finder Sted, kan det ikke negtes, at man faar Indtrykket af, at Velstanden saavel i Byen som de omliggende engang saa blomstrende Distrikter er i Nedgang.

Fragterne, der i Begyndelsen af Femaaret var nogenlunde lønnende, har i den senere Tid været yderst lave og det bliver stadig vanskeligere at skaffe Seilskibene lønnende Beskæftigelse. Skibsrederiet befinder sig i stadig Nedgang saavel i Byen som i de tilgrænsende Distrikter.

Ved Udgangen af 1895 var de i Tolddistriktet hjemmehørende Skibe:

Seil	279, drægtige	127 391	Reg.-Ton,
Damp	22, —	4 911	—

301, drægtige 132 302 Reg.-Ton.

Opgave for 1890 haves ikke, men Nedgangen har visselig været betydelig. Dette fremgaar ogsaa af Opgaverne fra de to herværende gjensidige Assuranceforeninger. Disse forsikrede:

³¹ / ₁₂ 1890	1 662	Skibe	Taxt Kr. 33 269 210
³¹ / ₁₂ 1895, Seilskibe af Træ..	1 259	—	Taxt Kr. 19 844 688
Dampskibe af Træ & Jern			
samt Seilskibe af Jern..	138	— — —	2 584 265
			— — 22 428 953

Taxt Kr. 10 840 257

altsaa paa 5 Aar en Nedgang af ca. Kr. 11 000 000 i de forsikrede Skibes Taxtsum.

En stor Del af disse Skibe hører ikke hjemme i Arendal, men Forholdet i Nedgangen maa antages at have været det samme for vor By, som de citerede Tal viser. Dog maa her bemærkes, at en Del af Nedgangen skriver sig derfra, at mange Redere under de slette Fragtkonjunkturer og de stadige betydelige Tilskud til Foreningerne har ophørt at assurere. De gjensidige Skibsassuranceforeninger, som i sin Tid var en Støtte for vor Skibsfart ved at skaffe billige Præmier, er nu blevne noget ganske andet. Med de slette Konjunkturer er Forlisenes Antal steget, saa Rederen jevnlig maa betale 50—60 Pct. i Tilskud udover de fastsatte Præmier og med den mindre Præmieindtægt spiller selvfølgelig Administrationsudgifterne en større Rolle end før. Til Assurance medgaar nu saa store Summer, at Præmien for 5 Aar ækvivalerer Skibenes samlede Værdi i Handel og Vandel. Der har vistnok været talt om at faa rettet paa disse uheldige Forhold, men de Forsøg, man tilsyneladende har gjort i den Retning, synes ikke have ledet til noget.

Har saaledes Skibsfarten for de egentlige Redere givet lidet eller intet Udbytte, kan det dog ikke negtes, at den alligevel spiller en stor Rolle som Erhvervskilde for Byen og Distriktet. Først og fremst har man Fører og Mandskab, som faar sin Hyre, dernæst de bestyrende Redere, som har Bestyrerløn, Befragtningsagenturer, Skibshandlere etc., samt alle de Folk, der er knyttet til Assurancevæsenet. At Skibsfarten endnu spiller en saa stor Rolle her i Egnen, skyldes væsentlig disse Biinteresser. Dette Forhold kan dog i Længden ikke gaa. Skal Rederibedriften trives, maa den give Rederen i Egenskab af Reder Fortjeneste. Gjør den ikke det, gaar den nødvendigvis sin Undergang imøde.

Det synes, som om Skibsrederiet har vanskeligt for atter at komme paa Fode her igjen. Seilskibene synes at have udspillet sin Rolle og Dampskibene har ondt for at vinde Tillid. I de senere Aar er vistnok anskaffet 4 à 5 Dampere, til sammen kostende 1 Million Kroner, men Tilbøieligheden til at kjøbe flere er ikke stor. Desværre er man ogsaa her begyndt med at indkjøbe gamle engelske Fartøier, og, som det synes, vil ogsaa her Biinteresserne komme til at gjøre sig stærkt gjældende. Heldigt vilde det være, om Byens gamle Næringsvei, Skibsrederiet, atter kunde komme op her. Det er den Bedrift, der skaffer de fleste ordentlige uafhængige Hjem og byder mere Udsigt til, at den enkelte ved ærligt Arbejde kan vinde frem til en selvstændig Stilling. Dette heldige Forhold er naturligvis stærkt aftaget, eftersom Fartøierne er blevne større og kostbarere, men noget bliver der altid tilbage.

Sæl- og Bottlenosefangsten, der har været drevet af henholdsvis 3 og 2 Fartøier, har kun givet tarveligt Udbytte og nogen Udvikling her paa Stedet af denne Bedrift er der ikke Tegn til.

Byens anden gamle Hovednæringsvei, Trælasthandelen, har i Femaaret været gunstigere stillet end Skibsfarten. Priserne har i den sidste Tid været gode og Produktionen viser ingen Nedgang.

I Aaret 1895 blev offentlige Trælastmaalere beskikkede og deres Benyttelse er i jevnt Tiltagende.

Naar undtages et Ølbryggeri og 2 Mineralvandfabriker, findes inden Byen ingen Fabrikdrift. Baadbyggeriet synes fremdeles at trives godt her trods de Forsøg, der paa andre Kanter af Landet gjøres for at konkurrere. Endel Baade bygges inden Byen, men de fleste af de Baade, som udskibes herfra, bygges i Omegnen, særlig paa de langs Elven liggende Gaarde, hvor dette Arbeide dreves som Husflid.

For et Par Aar siden dannede endel yngre Mænd Aktieselskabet «Arendals Fossekompagni» med det Maal at samle de mange i Arendals Nærhed især i Elven værende Fossefald paa én Haand for derved at lette deres Overgang paa Hænder, som kunde ville nyttiggjøre dem i Industriens Tjeneste. Det er at haabe, at dette Foretagende maatte krones med Held. Det staar ikke til at negte, at Byen i det forløbne Femaar har været i Nedgang, men den har været jevn og rolig uden Kriser og Rystelser af nogen Art. Man faar jo haabe paa Bedring, hvortil dog Aarene 1896 og 1897 ikke har vist Tegn. Snarere synes Udsigterne mindre lyse end nogensinde. Stadig Nedgang i Distriktets Hovednæringsvei uden Udsigter til nye Erhvervskilder med altid haardere Skattebyrder til Stat og Kommune lover jo ikke godt for Fremtiden.

Arendals Byfogedkontor, 27 April 1897.

G. Falck,
konst.

Beretning

om Kjøbstaden Grimstads økonomiske Tilstand i Femaaret 1891—1895.

Byens Grændser er i dette Tidsrum ikke undergaaet nogen Forandring og dens Folkemængde, der ved sidste Folketælling 1 Januar 1891 udgjorde 3 173, har ogsaa holdt sig paa omtrentlig samme Standpunkt.

Femaaret 1891—1895 har for Skibsfartens Vedkommende været jevnt nedadgaaende, saaledes at der for Tiden næsten ikke levnes nogen Fortjeneste uden af de større og nyere Skibe og da navnlig de, der har været anbragte i Trælastfarten ud til Afrika og i Copra- eller Teakfart tilbage til Europa.

I den første Halvdel af Femaaret var Farten paa Laplatastaterne ganske lønnende og en stor Del af Byens Skibe var anbragte i denne Fart.

Skibstaksterne er af Norske Veritas nedsatte ganske betragtelig; men desuagtet er dog ikke disse Takster Udtryk for den virkelige Salgsværdi, der ligger adskilligt lavere, ialfald paa alle ældre Skibe.

Den økonomiske Eyne er imidlertid ikke saa reduceret, at Skibssalg i nogen større Maalestok har fundet Sted til de nuværende lave Priser, idet Rederne holder paa sine Skibseiendomme i Paavente af bedre Tider.

Sømændenes Hyre har gaaet jevnt nedover med de synkende Konjunkturer, saa Matroser nu lønnes med 38 à 40 Kroner og Styrmand, Tømmermænd og Stewarder med 60—65 Kroner maanedlig.

Nybygningen i Tolddistriktet er i stærkt Aftagende, da Kjøbere er vanskelige at opdrive til nogen større Andel i Skibene, saa Byggerne selv har været nødt til at beholde stor Part i de udrustede Skibe, hvilket imidlertid kun Enkelte har Anledning til at vedblive med.

Indkjøb af Seilskibe fra Udlandet har kun enkeltvis fundet Sted.

Medens der i Grimstad Tolddistrikt ved Udgangen af 1890 var 170 Seilskibe med en Drægtighed af ca. 71 500 N. Reg.-Ton, er Antallet ved Udgangen af 1895 sunket ned til 137 med 62 857 N. Reg.-Tons Drægtighed.

Fevig Jernskibsbyggeri, der blev dreven med en stor Arbeidsstyrke, har efter en Standsning af Bedriften nu igjen med nye Interessenter optaget sin Virksomhed i noget mindre Maalestok. I Tilfælde Driften bliver jevnt vedvarende, vil det være en heldig Erstatning for de Skibsværfter for Bygning af Træskibe, som er nedlagte.

I Femaaret er Byens Skibsflaade ved en enkelt Mands Foretagsomhed bleven forøget med 3 større Lastedampskibe, der vistnok har givet sine Aktionærer bedre Udbytte end Seilskibene. Disse 3 Dampskibe, der tilsammen har en Drægtighed af 5 662 Br. Reg.-Ton, og hvis Kostende ialt har udgjort Kr. 1 050 000, sysselsættes væsentlig i Fart paa Østersøen, Middelhavet, Sortehavet, Amerika, Vestindien og La Plata.

H a n d e l s v i r k s o m h e d e n har været noget trykket som Følge af de daarlige Skibsfartsforholde. Trælastbedriften har foregaaet i omtrent samme Maalestok som tidligere, og er Trælast fremdeles Byens vigtigste Exportartikel.

Nogen nævneværdig Konkurs er ikke indtruffet i Femaaret.

H a a n d v æ r k s d r i f t e n, der fremdeles lider under Trykket af udenbys Konkurrence, staar omtrent paa samme Trin. Haandværkerforeningen har eget Lokale med et Bibliothek stort ca. 1 100 Bind; dens Laaneindretning er fremdeles i god Virksomhed. Den af Foreningen oprettede Skole er gaaet over til offentlig Tegneskole med Bidrag af Stat og Kommune. Tegneskolen, hvor Undervisningen foregaar efter en af det Offentlige approberet Plan, har været meget søgt.

Som i forrige Beretning bemærket, har Arbeiderne sit eget Lokale, hvilket nu er betydelig udvidet.

De Stemmeberettigedes Antal var ved Udgangen af Femaaret 307.

Middelskolens (Den Dahl'ske Skole) Lokale er ikke undergaaet nogen Forandring. Skolens Elevantal var 31 Decbr. 1895: 152 og Lærerpersonalet 6 Lærere og 3 Lærerinder foruden Inspektøren. Skolens Bibliothek er i Femaaret overgaaet til Folkebibliothek, der nyder Bidrag af Staten og har ca. 3 600 Bind.

Folkeskolen har faaet et eget Lokale til Slöjdundervisningen, hvorhos Gymnastiklokalet er betydelig udvidet. Elevantallet, som den 31 Decbr. 1890 udgjorde 420, var 31 Decbr. 1895: 450 med et Lærerpersone af 6 Lærere og 6 Lærerinder.

Sømandsskolen, der nyder Statsbidrag indtil Kr. 800 aarlig, har i Femaaret været jevnt besøgt og viser fremdeles meget heldige Resultater.

Om Agders Assuranceforening kan jeg henholde mig til de af Foreningen aarlig indsendte Oversigter.

Grimstad Fragtassuranceforening og Dampskibsassuranceforeningen Nora er fremdeles i god Virksomhed.

Vandværkets Vandbeholdere har i Femaaret ikke undergaaet nogen væsentlig Forandring.

Brandvæsenets Materiel, der er i god Stand, er forøget ved Anskaffelse af en stor og en mindre Dampsprøite med fornødne Slangere. Nogen Ildebrand af nævneværdig Betydning er ikke indtruffet.

I Vei- og Gadevæsenet er der gjort adskillige Forbedringer i Femaaret. Gadebelysningen sker ved 102 Petroleumslamper.

Grimstad Sparebank havde ved Udgangen af 1895 en Forvaltningskapital af Kr. 1 669 139.69.

Angaaende den beskattede Formue og Indtægt hidsættes følgende fra Ligningskommissionen modtagne Opgaver:

	Formue.	Antagen Indtægt.
1891	Kr. 4 236 000	Kr. 1 055 440 (skatbar Kr. 480 264)
1892	- 4 548 000	- 1 027 480 (— - 497 170)
1893	- 4 323 800	- 989 270 (— - 468 130)
1894	- 4 128 300	- 928 400 (— - 417 950)
1895	- 3 973 400	- 889 105 (— - 368 670)

Byen har 419 brandforsikrede Huse tilsammen taxerede for Kr. 2 558 440.

Brændevinsafgiften, der fremdeles er svaret af et Samlag, har udgjort henholdsvis Kr. 4 000.00, Kr. 4 133.33, Kr. 4 133.33, Kr. 4 133.33 og Kr. 3 866.67. Samlagets Virksomhed er ved Udgangen af Femaaret standset, da det ved en i Henhold til § 6 i Lov af 24 Juli 1894 under 28 Oktober 1895 afholdt Afstemningsforretning blev nedvoteret.

Ølafgiften, der er erlagt af 6 Øludskjækere (deraf Samlaget 2), har udgjort Kr. 2 400 aarlig.

Byens økonomiske Tilstand kan som Følge af det Tryk, Byens vigtigste Næringskilde, Skibsfart og Handel, har lidt under, ikke siges at være forbedret i Femaaret; den maa vistnok nærmest betegnes som stagnerende.

Med Hensyn til Tjenerløn og Arbeidspriser kan jeg henvise til tidligere indsendte Opgaver.

Eiendomspriserne er nedadgaaende.

I Femaaret er oprettet et Telefonselskab, der har Telefonanlæg i Grimstad og tilgrænsende Landdistrikter.

Af Byggearbejder kan nævnes, at Dampskibsbryggen er betydelig udvidet og forbedret samt at Opførelsen af et særskilt Sygehus og et Isolations-lokale er paabegyndt uden at være helt fuldført i Femaaret.

Forsaavidt angaar Politiuordener og Forbrydelser, frembyder nærværende Femaar ingen væsentlig Forandring fra det tidligere.

Grimstads Magistrat, 31 August 1896.

H. Nielsen.

Beretning

om Ladestedet Lillesands økonomiske Tilstand i Femaaret 1891—1895.

Handelsomsætningen har været nogenlunde den samme som i forrige Femaar. Antallet af Handelsberettigede udgjorde ved Slutningen af 1895: 30.

Udslibning af Træløst og Trømasse foregaar fremdeles, og har været drevet i omtrent samme Udstrækning som tidligere.

Med Skibsbyggeriet er det gaaet tilbage. Der er i Femaaret bygget 5 Skibe (deri medregnet de, hvis Bygning var paabegyndt i forrige Femaar)

med samlet Drægtighed 2 088 Reg.-Ton. Paa Skibsværfterne har desuden været nogenlunde jævnt Arbejde med Reparationer af Skibe, dels her hjemmehørende og dels fremmede Havarister.

Udbyttet af Skibsfarten, Byens vigtigste Indtægtskilde, har været nedadgaaende, og har Assuranceudgiften ofte opslugt Fortjenesten. Enkelte Fartøier har vistnok faret heldigt, men i det Store og Hele har nærmest været Tab. Flaaden udgjorde ved Slutningen af 1895: 78 Fartøier med samlet Drægtighed 25 889 Reg.-Ton. I Femaaret er udgaaet ved Forlis, Salg og Ophugning 15 792 Reg.-Ton, medens der i samme Tidsrum er tilkommet 3 681 Reg.-Ton.

Den beskattede Formue og Indtægt udgjorde:

	Formue.	Indtægt.	Udlignet Byskat.
i 1891	Kr. 2 743 600	Kr. 288 406	Kr. 23 000
- 1892	- 2 642 800	- 297 111	- 23 000
- 1893	- 2 427 670	- 221 751	- 25 000
- 1894	- 2 217 900	- 216 851	- 27 000
- 1895	- 2 157 050	- 236 644	- 28 500

I Femaaret har været afholdt 8 Tvangsauktioner over faste Eiendomme for samlet Tilslagssum Kr. 23 582 og 5 Do. over Løsøre for Kr. 7 781. Der er thinglæst Panteheftelser for Kr. 261 957 og aflæst Do. for Kr. 144 321. Kommunens Gjæld, der ved Udgangen af 1890 var Kr. 74 000, er stegen til Kr. 241 000. Stigningen hidrører fra Byens Bidrag til Lillesand--Flaksvand Jernbaneanlæg.

Lillesands Magistrat, 26 Oktober 1896.

J. E. Nielsen.

X.

Lister og Mandal Amt.

Underdanigst Beretning

om Lister og Mandal Amts økonomiske Tilstand
i Femaaret 1891—1895.

Ifølge sidste almindelige Folketælling i 1890 udgjorde Amtets Folke-
m æ n g d e:

a. Landdistriktet:

Mandal Fogderi	30 007	Individer
Lister —	28 898	—
		58 905 Individer.

b. Byerne 19 833 —

Tilsammen 78 738 Individer.

I den administrative og judicielle Inddeling af Amtet
er i Femaaret skeet følgende Forandringer:

1. Ifølge kgl. Res. af 3 Januar 1891 danner Nordre Undal, Søndre Undal og Leirkjær samt Heddeland Thinglage i Mandal Sorenskriveri hvert for sig én Maanedsthingskreds.
2. Ved kgl. Res. af 25 April 1891 er Kvinesdal Thinglag i Flekkefjord Sorenskriveri delt i 2 Thinglage, nemlig Kvinesdal Thinglag og Fjotland Thinglag.
3. Ved kgl. Res. af 1 Juli 1893 er hvert af Herrederne Herred, Bakke samt Nes og Hitterø i Lister Fogderi og Oddernes Herred i Mandal Fogderi delt i 2 Herreder saaledes, at hvert af Sognene Herred, Spind, Bakke, Gyland, Nes, Hitterø, Oddernes og Randøsund kommer til at udgjøre et eget Herred.
4. Ved kgl. Res. af 5 November 1895 er Øvrebo og Hægeland Herred delt

i 2 Herreder, nemlig Øyrebø Herred og Hægeland Herred, svarende til Sognene af samme Navn. Forandringen indtraadte dog først fra 1 Juli 1896.

A. Landdistriktet.

I. Jordbrug.

Ifølge Fogdernes Opgaver til Schema 1 var Antallet af de faste Eiendomme den 31 December 1895:

i Mandal Fogderi	6 430	Brug, af Skyld Mark	8 539.83
- Lister —	6 803	— - — —	6 899.06

Tilsammen 13 233 Brug, af Skyld Mark 15 438.89

Gjennemsnitsskylden for Brug bliver altsaa Mark 1.17. Ved Udgangen af forrige Femaar var Brugen's Antal 12 704. Skyldmarkens Gjennemsnitssværdi var i Femaaret 1891—1895, ifølge den af det statistiske Centralbureau udarbejdede Opgave, for dette Amt Kr. 2 431. Efter dette skulde de faste Eiendommers Salgsværdi være vel 37¹/₂ Million Kroner.

De i Schema 6 a fra Lensmændene indkomne Opgaver over Udsæd, Avl og Foldighed viser for det hele Amtsdistrikt gjennemsnitlig:

	Hvede.	Rug.	Byg.	Bland- korn.	Havre.	Poteter.
	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.
Udsæd pr. Maal (10 Ar)	31	40	46	66	77	299
Avl - - - (- -)	264	246	316	396	508	2 270
Foldighed	9	7	8	6	7	8
I Femaaret 1886—1890:						
Udsæd pr. Maal (10 Ar)	34	32	47	66	82	302
Avl - - - (- -)	263	260	329	408	498	2 116
Foldighed	8	8	7	6	6	7

Udsæden af Græsfrø har i Gjennemsnit været 3 kg. pr. Maal og Avlingen 349 kg. Hø.

Saaning af Engfrø er i stadigt Tiltagende. Af Landhusholdningsselskabet blev i 1893 bevilget 100 Kr. til Uddeling ved Amtsgaard Skaar af Græsfrø til mindre bemidlede Gaardbrugere i Lister Fogderi.

Damptærskemaskiner har hidtil ikke kommet til Anvendelse her i Amtet, hvorimod i Femaaret Antallet er ikke ubetydelig øget af andre tidsmæssige Agerbrugsredskaber, hvoriblandt Slaamaskiner, der i Femaaret er blevne mere almindelige og nu ikke længere er ukjendte selv i langt fra Byerne liggende Bygder som Hægebostad og Kvinesdal. 1 Radsaamaskine er i Femaaret indkjøbt til Halsaa og Hartmark.

I U d s k i f t n i n g s v æ s e n e t s Tjeneste har virket dels 1, dels 2 Formænd med 1 Assistent. Deres Virksomhed vil fremgaa af efterstaaende Tabel:

A a r .	Rekvirerede Forretninger.		Afholdte og sluttede Forretninger.		Gjenstaaende Forretninger.			
	Under-udskiftninger.	Over-udskiftninger.	Under-udskiftninger.	Over-udskiftninger.	Paabegyndte.		Rekvirerede men ikke paabegyndte.	
					Under-udskiftninger.	Over-udskiftninger.	Under-udskiftninger.	Over-udskiftninger.
1891....	9	5	11	9	22	0	32	3
1892....	12	4	12	5	25	0	25	1
1893....	19	3	16	5	21	0	31	1
1894....	9	4	14	3	22	0	23	3
1895....	20	4	17	4	21	0	22	3

Ved Femaarets Udgang havde Landhusholdningsselskabet 26 Underafdelinger eller Landboforeninger mod 15 ved forrige Beretnings Afgivelse. Selskabet, der har virket paa sædvanlig Maade, har ydet Bidrag til Indkjøb af Avlsdyr, til Afholdelse af Dyrskuer, tildels i Forbindelse med Kvægmarkeder, til Fjæsskuer, til Meierivæsen og Udstillinger af Meieriprodukter, til Udbredelse af Landbrugsskrifter, til Havebrug og Frugtavl, til Stipendier m. V., ligesom Selskabet siden 1892 hvert Aar har ydet Bidrag, det første Aar 150 og senere 200 Kr. til Afholdelse af Foredrag over Kreaturstel. Disse Foredrag har været holdte af Amtsdryrlægen paa hans Reiser rundt om i Bygderne til Dyrskuer og ved andre Anledninger, hvor der har kunnet paaregnes interesserede Tilhørere.

Den i forrige Beretning omhandlede Sag angaaende Oprettelse af en Landbrugsskole har i Femaaret fundet sin heldige Løsning, idet efter mange og gjentagne Forhandlinger Amtstinget i ekstraordinært Møde 31 August 1894 besluttede ved en Komite forsøgt indkjøbt en passende Gaard og forøvrigt truffet de fornødne Foranstaltninger til Oprettelse af en saadan Skole, hvortil bevilgedes indtil Kr. 71 000. Derefter blev for Amtskommunens Regning indkjøbt Søgne Prestegaard for Kr. 50 000 (hvoraf dog Søgne Herred havde vedtaget at udrede Kr. 1 000) samt en Præstegaarden tidligere fraskilt Parcel, «Saron», for Kr. 6 000. Gaarden har i sin nuværende Tilstand en Besætning af 10 Kjør og 2 Heste, som dog vil kunne betydelig øges, naar Eiendommen efterhaanden kommer i bedre Stand. Skolen, hvis Plan under 6 December 1895 erholdt Indredepartementets

Approbation, er bestemt til at optage 24 Elever i $1\frac{1}{2}$ -aarigt Kursus. Det halve Antal optages hver 14 Oktober. Skolen, der har til Bestyrer og Førstelærer Landbrugskandidat Lars Stendahl og til Andenlærer Landbrugskandidat S. Sverdrup, kunde først træde i Virksomhed 20 November 1895 og da med 12 Elever. Søgningen til Skolen var meget stor, idet der til de ledige 12 Pladse meldte sig 42 Ansøgere.

Husholdningsskolen for unge Piger har i Femaaret været fortsat med fuldt Elevantal paa Fuglestvet i Øislebø Sogn, men er senere, formedelst den der-værende Bestyrers Opsigelse af denne sin Stilling, flyttet til Tofteland i Søgne Sogn.

Inden Amtet har der siden April 1893 virket 2 Amsagronomer mod tidligere 1 for det hele Amt. Begge har uafbrudt været fuldt optagne, idet der gjøres større og større Krav fra Gaardbrugerne til deres Assistance paa de forskjellige Felter til Forbedring og Fremme af Jordbruget og Kreaturstedet, og specielt har Kravet paa deres Veiledning ved Afgroftnings- og Bygningsforetagender været i stærkt Tiltagende. Særlig ved Afgroftning er der for hvert Aar gjort betydelige Fremskridt i Grundforbedringer. Den ønskelige Dybde i Grøfterne frembyder det dog endnu Vanskeligheder tilfulde at opnaa, ligesom der viser sig nogen Tilbøielighed til at bruge for mange og for store Sten, naar det gjælder lukkede Stendiger. Men det haabes, at den Retledning, som paa dette Omraade jevnlig gives, mere og mere vil blive befulgt. I Femaaret er — for en stor Del ved Hjælp af Laan af Jorddyrkningsfondet — udført adskillig Opdyrkning af Nyland, især Myr. Denne Opdyrkning øger aarligaars Behovet for Gødning. Med Hensyn til en omhyggeligere Behandling og Udnyttelsen af den naturlige Gjødning og Gjødselfvandet er der gjort mærkbart Fremskridt, om der end mangesteds endnu staar adskilligt tilbage at ønske i denne Henseende. Og Brugen af kunstig Gødning — navnlig Thomasfosfat og Kainit — har ogsaa tiltaget betydeligt, og da Myrjorden, især i Kystdistrikterne, er af god Beskaffenhed, har de kunstige Gjødningsstoffer i det store og hele vist sig lønnende og stundom endog havt iøinefaldende stor Virkning, naar de har været rigtig anvendte og Jorden var godt afgroftet og bearbejdet. Ogsaa Melkalk — den saakaldte Gjødningskalk — benyttes meget og bringes nu flere Mile opigjennem Dalene.

Foruden ved, som nævnt, mange Afgroftnings- og Bygningsforetagender har Amsagronomernes Bistand været paakrævet, bl. a. ved Sænkingsforetagender til Indvinding af Jord, ved Anlæg af Vandledninger, dels til Husbrug og dels til Engvanding, ved Anlæg af nye og Omlægning af ældre Haveanlæg, ved Udplantning af Bærbuske og Frugttræer og disses Beskjæring, m. m.

Om Jordbrugsforholdene idethele inden Amtet maa det siges, at Forstaaelsen af Jordbrugets Betydning og Nytten af en rationel Brug af Jorden synes at være i ikke ringe Stigende. Der er ogsaa taget Initiativ til en større Samvirken mellem de engere Landboforeninger og Landhusholdningsselskabet ved Afholdelse

af fælles Diskussionsmøder, med hvilke efter Omstændighederne mindre Landbrugsudstillinger tænkes forbundne.

Som en Jordbrugets Binæring fortjener at nævnes, at *Svineavlen* har — væsentlig efter Initiativ fra Kristiansands og Omegns virksomme Landboforening og med Støtte og Opmuntring fra denne og fra Landhusholdningsselskabet — i Femaaret arbeidet sig godt frem.

Ogsaa *Hønsseavlen* har havt god Fremgang.

Til *Biavl*, der ogsaa her i Amtet nu drives i nogen Grad, har Landhusholdningsselskabet i et Par Tilfælde ydet Bidrag.

Havebrug og *Frugtavl* er i jevn Fremgang. Kristiansands og Omegns Landboforening samt Søgne Landboforening har ogsaa i dette Femaar havt et Par reisende Gartnere i Virksomhed. En Frugtavlsforening er dannet i Bakke Sogn.

Det bemærkes derhos, at man paa enkelte Steder har begyndt nogen *Frøavl* saavel af Fodervækster som af Rodfrugter.

Høavlingen i 1891 og 1895 var god, tildels rigelig i Mængde, men Høet blev paa Grund af ugunstige Veirforholde næsten overalt daarlig bjerget, saa Kvaliteten blev mindre god. 1892 gav meget godt Udbytte, medens i 1893 kun i enkelte Herreder Udbyttet blev som i et Middelsaar. 1894 var et godt Middelsaar.

Naar undtages ganske enkelte Bygder gav *Kornet* i 1891 dels middels, dels under og i flere Distrikter endog et Udbytte meget under et Middelsaars. 1892 var for Kornets Vedkommende et meget godt Aar, 1893 og 1895 som Middelsaar, det første dog knapt. I 1894 blev Kornavlingen gennemsnitlig ikke over et Middelsaars, enkelte Steder adskilligt under.

I 1891 gav *Poteterne* i Spangereid og Søgne rigeligt Udbytte og slog ogsaa i Bakke, Gyland, Aaseral, Bjelland og Fjotland nogenlunde godt til, medens de i det øvrige Amt gav ringe Udbytte af tildels daarlig Kvalitet; i 1892 blev Avlingen rigelig, men Tørraaddenhed og tildels stærk Kulde udover Vinteren voldte adskillig Skade. I 1893 var Udbyttet rigeligt og Kvaliteten god. I 1894 optraadte Potetessygdom paa enkelte Steder endog i temmelig stor Udstrækning, saa Udbyttet blev adskilligt under et Middelsaars. Ogsaa 1895 var for Poteterne et mindre godt Aar, tildels endog ganske mislykket. Tørraaddenhed forekom i stor Udstrækning i en Flerhed af Bygderne.

2. Fædrift.

Som i forrige Beretning antaget, har det i Femaaret vist sig, at Faareskabssygen, som i Aarrækker havde hærjet her i Amtet, nu er udryddet, idet noget

Tilfælde af samme ikke har vist sig siden i 1892, da de sidste Spor af samme udslettedes i Aaserals Fjeldbygd.

Miltbrand har i sidste Del af Femaaret optraadt i færre Tilfælde end foregaaende Aar og paa én Undtagelse nær enkeltvis. I nogle Tilfælde antages den at skrive sig fra inficeret Jordbund, i andre fra Kraftfoderet.

Tuberkulose forekommer hist og her, knapt nogetsteds mere almindelig og vist meget sjelden i de øvre Distrikter, hvor Avlen drives med Egnens eget Kvægslag. Under de ved Amtsdylægen i sidste Del af Femaaret foretagne Tuberkulinundersøgelser paa vel 60 Dyr, hvoraf 11 af ren eller blandet Ayrshire-race, Resten af Bygde- eller Telemarksrace eller Blandinger deraf, fandtes 2 angrebne Dyr, det ene af blandet, det andet af ren Ayrshirerace, indkjøbt som Stamdyr fra Aas Landbrugsskole til en Okseholdsforening.

Sundhedstilstanden har hos Kreaturerne forøvrigt været meget god.

Husdyravlen har i Femaaret gjort glædeligt Fremskridt. Der er Fremgang baade med Hensyn til rigeligere og bedre Fodring, hensigtsmæssigere Fjøs, større Orden og Renlighed, omhyggeligere Udvalg af Stamdyr, ligesom ogsaa i Retning af Hudpleie. Det er dog især i Fodringen, fornemmelig øget Tilskud af Kraftfoder, den større Fremgang mærkes og da stærkest der, hvor der er Adgang til direkte Melkeafsætning som i Nærheden af By og i Distrikter, hvor Meieri drives.

Ayrshireracen, der i en Aarrække fortrinsvis har været søgt ved Indkjøb af Avlsdyr her i Amtet, er nu omtrent forladt, saa Dyr af denne Race kun rent undtagelsesvis indkøbes. Til Avlsdyr anvendes da mest Telemarksokser. I sidste Halvdel af Femaaret har derhos Opmærksomheden været stærkt rettet paa Ophjælp af Lyngdalskvæget, som findes i Amtets Kystdistrikter og som ansees i fortrinlig Grad passende for disse Distrikter. For Indlandsdistrikterne ansees Telemarkskvæget mest skikket.

I Femaaret er her i Amtet dels dannet og dels under Dannelse og senere i Virksomhed traadt 13 Kvægavlsforeninger. Ved sidste Beretnings Afgivelse havde man endnu ingen saadan Forening her i Amtet.

Til Stamokser er af Landhusholdningsselskabet i Femaaret bevilget omkring Kr. 2 500.

Kreaturpriserne har i Femaaret gennemgaaende været gode.

Ogsaa Faareavlen har i enkelte Indlandsdistrikter gjort Fremskridt. Til Indkjøb af Cheviotkvæg er af Landhusholdningsselskabet bidraget Kr. 320.

Landhusholdningsselskabets Stamhingst «Vosserullen» blev i 1895 solgt, da den blev opsagt af Stationsholderen og Hingsten ikke blev meget benyttet. Den købtes af en Gaardbruger i Vennesla.

Foruden til Udstillingen i Lyngdal har Staten ydet Bidrag til Dyrskue med Kvægmarked paa Tonstad i nedre Siredalen, hvor tidligere med Bidrag af

Landhusholdningsselskabet Dyrskue i flere Aar har været afholdt. I Femaaret har ogsaa med Bidrag af Selskabet Dyrskuer, tildels i Forbindelse med Produktudstillinger, været afholdt i Vanse (2), i Fjotland, Liknes i Kvinesdal (3), Eiken, Lunde i øvre Siredalen (2), Nes, samt i Holne og i Grindum, hvorhos efter Initiativ fra Kristiansands og Omegns Landboforening en Kvægudstilling blev afholdt i Vennesla i 1895.

Ligesom i forrige Femaar har ogsaa i dette med Bidrag af Staten, Amtet og Kristiansands Kommune en Amtsdryrlæge været i Virksomhed. Denne har Bopæl i Kristiansand. Spørgsmaalet om Ansættelse af endnu en Dryrlæge i Amtsdistriktet har imidlertid været oppe, idet for Amtstthinget i 1893 forelaa Andragende derom fra Tonstad Landboforening i Siredalen, gaaende ud paa, at en ny ansættendes Dryrlæge skulde have Bopæl i Flekkefjord og forpligtes til at foretage Reiser inden sit Distrikt i Anledning af Skade eller Sygdom paa Kreaturerne uden anden Godtgjørelse end Skyds, hvilket Andragende var anbefalet af Siredalens Herredsstyre, men derimod ikke af Lyngdals Landboforening og Herredsstyre, som i Tilslutning til Amtsdryrlægen vilde foretrække Farsund som Bopæl for en ny Amtsdryrlæge. Man fandt derhos, at Betingelserne for en ny saadan Post burde være de af Storthinget fastsatte. Da Amtstthinget heri var enig, blev Andragendet ikke indvilget.

Meieribedriften har gaaet rask fremad. Medens man i forrige Femaar kun havde ét Meieri i Amtet, nemlig i Kristiansand, var af Meierier ved Femaarets Udløb i Drift i Nordre Undal 3, i Bakke 1 og i Siredalen 1, ligesom flere Ysterier, navnlig for Gjedost, er oprettet i Siredalen og i Fjotland. Arbeide har derhos været drevet for Oprettelse af Meierier i flere andre Bygder, hvor ogsaa Meierier senere er kommet istand.

Til Meierivæsen, hvoriblandt Bidrag til Meierielever, til Anskaffelse af Separatorer og til Udstillinger er af Landhusholdningsselskabet i Femaaret bevilget omtrent Kr. 3 000.

Efter de i Schema 6 b meddelte Opgaver har Gjennemsnitsværdien af Kreaturer været:

af Arbeidsheste omtr. Kr. 250,	af Kalve	omtr. Kr. 9,
- Okser - - 80,	- voksne Faar - - 12,	
- Kjør - - 95,	- voksne Gjeder - - 10,	
- Ungnøt - - 54,	- voksne Svin - - 71.	

Det gjennemsnitlige aarlige Melkeudbytte pr. Ko har for de mere frem-skredne Gaardsbrug været nær 1 600 Liter, under mere almindelige Forholde 1 200 Liter. Prisen pr. Liter Melk var gjennemsnitlig 10 Øre og pr. kg. Smør Kr. 1.55.

Melkesalget har for de Bygders Vedkommende, hvor Meieri ikke findes, væsentligst Betydning i de Byerne nærmest liggende Distrikter. Af Smør produceres ikke saa lidet og er der med Hensyn til sammes Tilvirkning gjort

adskillig Fremskridt, saa der bliver flere og flere, som maa siges at stille bra forsaavidt. Hvad der har været tilvirket mere end til Husbehov har fundet Afsætning i Amtets Byer.

Salg af levende Kreaturer, fornemmelig til Slagt, har været af megen Betydning, væsentlig for Indlandsbygderne.

Til Kristiansand indføres Aar om andet omtrent 300 Kvægskrotter til Hjælp for Byens Behov.

3. Skovdrift.

Ligesom ved forrige Beretning fremgaar det af de i Anledning af Nærværende indkomne Opgaver, at Skovene i de Distrikter, hvor Skovdriften er af nogen Betydning, gaar tilbage, dog antages, at i Tveid og Oddernes Tilvæksten svarer til Hugsten og at i Vennesla Skoven hellere gaar noget frem. I de skovfattige Distrikter — navnlig i Lister Fogderi — gaar vistnok, hvor der er nogen Hugst, den gamle Skov tilbage, men Ungskoven gaar fremad.

Hugst af Brændeved til Salg foregaar mere og mindre over det hele Amt med Undtagelse af i Herrederne Bjelland, Grindum, Aaseral, Nordre Undal, Vanse, Hægebostad, Fjotland og Siredalen. Salg foregaar i stor Mængde omkring Kristiansand, noget mindre ved Mandal.

I Mandalsdalen, Undalen og i alle Bygder i Lister Fogderi bruges Myrtorv som Brænde.

Priserne paa Brændeved er variable. Omkring Kristiansand og Mandal har Birke- og Egeved kostet 8—11 Kr., Furuved 6—9 Kr., Or 6—7 Kr. I de øvrige Bygder har Priserne varieret mellem henholdsvis 5—12 Kr., 4—10 Kr. og 4—10 Kr.

Med Hensyn til Tømmerflødningen i Amtets Vasdrag kan anføres:

I Topdalselven, i hvilken hovedsagelig flødes Tømmer, der hugges i Nedenes Amt, er i Femaaret sluppet:

i 1891	20 760 Tylvter,
- 1892	22 700 —
- 1893	17 170 —
- 1894	27 800 —
- 1895	23 220 —

Tilsammen 111 650 Tylvter,

mod 108 000 Tylvter i forrige Femaar.

Af den flødede Last er omtrent $\frac{3}{8}$ — altsaa henved 14 000 Tylvter — opgivet som Smaalast, hvis Dimensioner ialmindelig har været 12' à 14' $\times$ 3" à 5".

Ved Lændsen «Sandnesevjen» har været beskjæftiget 17 Mand.

Der har været optalt:

i 1891:	19 189	Tylvter, hvoraf	7 280	Tylvter Smaalast, 16' × 7" og mindre,
- 1892:	21 860	—	7 834	— — — «— . —
- 1893:	14 987	—	5 179	— — — «— . —
- 1894:	26 889	—	11 560	— — — «— . —
- 1895:	22 507	—	8 827	— — — «— . —

Tilsammen 105 432 Tylvter, hvoraf 40 680 Tylvter Smaalast, 16' × 7" og mindre.

I Otterraaens Vasdrag er opgivet nedflødet:

i 1891	32 556	Tylvter, hvoraf	18 472	Tylvter Smaalast,
- 1892	24 077	—	14 531	— —
- 1893	28 461	—	16 146	— —
- 1894	30 604	—	18 844	— —
- 1895	24 148	—	14 346	— —

Tilsammen 139 846 Tylvter, hvoraf 82 339 Tylvter Smaalast.

I forrige Femaar nedflødedes 172 745 Tylvter, hvoraf 89 240 Tylvter Smaalast.

I dette Vasdrag findes en Lændse ved Vennesla («Vennesla Bom») og ved Strai i Oddernes («Strai's Bom»). Ved den første har været beskjæftiget 12, ved den sidste 10 Mand.

Den største Last, som gaar i Otterraaens Vasdrag, hugges i Sætersdalen Fogderi, men dens Dimensioner er ikke opgivet. Den Last, der slippes i Vasdraget fra dette Amt, er hovedsagelig Smaalast.

I Søgneelvens Vasdrag er ifølge Flødningsbestyrelsens Opgave sluppet følgende Kvanta, der anføres at være hugget hovedsagelig i Søgne og Øvrebo Herreder:

i 1891	3 450	Tylvter,
- 1892	2 380	—
- 1893	1 860	—
- 1894	2 660	—
- 1895	3 900	—

Tilsammen 14 250 Tylvter,

hvoraf angivelig Halvdelen Props og Minelast.

Dimensioner forøvrigt er ikke opgivet. Og de anførte Kvanta opgives at udkomme for Last med 6" Top og derover efter 12 Fods og for Last med mindre Top end 6" efter 24 Fods Beregning.

Lændse findes ved Gaarden Føreid i Søgne, «Føreid Bom», hvor der har været sysselsat 4 Mand.

I Mandalselven er opgivet sluppet gennem Hoved- og Bivasdragene;

i 1891	12 194 Tylvter,
- 1892	10 520 —
- 1893	10 902 —
- 1894	14 213 —
- 1895	13 108 —

Tilsammen 60 937 Tylvter,

mod 49 048 Tylvter i forrige Femaar.

Lændser findes ved Birkenes og Lindland i Holme. Ved førstnævnte har været sysselsat 5, ved sidstnævnte 14 Mand.

Lastens Dimensioner er kun for en Del opgivet og da til 6—10" 12 Fod fra Roden. Det er oplyst, at hvad som nedflødes af Props og Kult er uvæsentligt, hvorimod anden mindre Last antagelig gaar op til omtrent $\frac{1}{4}$ af det samlede nedflødte Kvantum.

I U n d a l s e l v e n opgives sluppet:

i 1891	900 Tylvter,
- 1892	950 —
- 1893	850 —
- 1894	800 —
- 1895	1 200 —

Tilsammen 4 700 Tylvter.

Lastens Dimensioner er opgivet til 4"—10" $\times$ 12'.

Smaalasten opskjæres i Regelen til Stav i selve Distriktet.

Lændser findes ved Haga og Skofteland.

I L y n g d a l s e l v e n, hvor Lændse findes ved Gaarden Berge, «Berge Bø»», og hvor hovedsagelig flødes Last, som hugges i Hægebostad og Eiken, opgives sluppet:

i 1891	700 Tylvter,
- 1892	700 —
- 1893	370 —
- 1894	440 —
- 1895	770 —

Tilsammen 2 980 Tylvter.

Lastens Dimensioner er opgivet til 9" $\times$ 12' fra Roden.

I K v i n e s e l v e n opgives sluppet, hovedsagelig fra Fjotland:

i 1891	250 Tylvter,
- 1892	300 —
- 1893	250 —
- 1894	300 —
- 1895	70 —

Tilsammen 1 170 Tylvter.

Dimensionerne er opgivne til: Middelstørrelse 6" $\times$ 12', mindste Størrelse 5" $\times$ 12'.

Efterstaaende Opgave viser Trælastudførselen fra Amtets Byer i Femaaret, forsaavidt de vigtigste Sorter angaar:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
	m ³ .	m ³ .	m ³ .	m ³ .	m ³ .
Kristiansand:					
Planker, Battens og Bord	35 851	33 425	27 385	20 570	39 548
Minetømmer	16 166	21 831	15 040	9 066	13 820
Pitprops, over 19 dm.	4 765	5 423	3 042	4 731	3 261
Bjælker	1 307	1 497	1 659	1 283	416
Box m. V., over 19 dm.	198	388	251	354	511
Dansklast	3 351	3 541	2 039	1 593	2 678
Pitprops, under 19 dm.	6 402	7 089	4 645	3 852	3 739
Sleepers, under 19 dm.	1 614	1 096	1 116	1 499	1 033
Stav	1 259	1 187	584	608	1 479
Brænde	3 842	4 285	2 799	5 416	6 437
Høvlet Last	-	108	48	7	-
Mandal:					
Planker, Battens og Bord	8 469	7 916	6 554	9 246	12 922
Minetømmer	1 128	708	899	435	399
Pitprops, over 19 dm.	934	658	396	2 107	1 334
Bjælker	-	-	-	-	-
Dansklast	681	773	1 226	1 472	1 102
Stav	6 192	6 154	4 220	3 474	3 687
Pitprops, under 19 dm.	2 489	395	461	68	739
Brænde	89	44	70	-	111
Farsund:					
Planker, Battens og Bord	-	-	39	118	118
Stav (Birkestav)	354	133	-	118	-
Flekkefjord:					
Stav	1 754	1 364	630	305	65

Med Hensyn til Skovarealet i Amtets Herreder meddeles efter Oth. Prp. No. 4, 1893 følgende Tabel:

	Kvadrat- indhold.	Deraf Skov.	Skov i Procenter af Arealet.
	m ² .	m ² .	Pet.
Mandal Fogderi:			
Tveid.....	112	60	53.6
Oddernes.....	139	90	64.6
Vennesla.....	106	70	66.0
Øvrebo og Hægeland	319	130	40.7
Søgne	240	180	75.0
Halsaa og Hartmark.....	118	30	25.4
Holme	113	50	44.2
Øislebø og Laudal	252	100	39.8
Finsland	114	70	61.4
Bjelland og Grindum	295	120	40.7
Søndre Undal	235	40	17.1
Nordre Undal	196	90	45.9
Aaseral	868	250	28.8
Mandal Fogderi	3 107	1 280	41.3
Lister Fogderi:			
Lyngdal	380	60	15.8
Hægebostad	462	70	15.2
Herred	129	20	15.5
Vanse	140	-	-
Kvinesdal	364	50	13.7
Fjotland	489	70	14.3
Nes og Hitterø	240	40	16.7
Bakke	420	140	33.3
Siredalen	1 517	130	8.0
Lister Fogderi	4 141	580	14.0
Lister og Mandal Amt	7 248	1 860	25.7

Med Hensyn til Skovenes Beskaffenhed kan man henholde sig til hvad i forrige Beretning er anført, nemlig:

Mandal Fogderi.

Tveid. Her findes Furuskov og Løvskov af Birk og Eg. Skovene er af maadelig Beskaffenhed og vokser sent.

Oddernes. Her er Furuskov og af Løvtræer Birk og Eg. Skoven er ubekvem og mindre væksterlig.

Vennesla. Fjeldene er i Regelen godt skovbevoksede. Her er Furu, Gran, Birk og Eg. Skovene er tildels væksterlige.

Øvrebø og Hægeland. Fjeldene er i Regelen skovbevoksede undtagen i de nordligste og høieste Dele. Her er smaa, mindre væksterlig Skov af Furu. Saa er her noget Eg.

Søgne. Fjeldene og de uopdyrkede Dele er næsten overalt bevokset med taalelig væksterlig Skov, sparsomt nærmest Kysten. Her er Furu, Birk og noget Eg.

Halsaa og Hartmark. Fjeldene er nøgne, ofte bedækkede med Vandreblokke. Længere inde i Landet, og især paa Østsiden af Mandalselven, er de tildels skovbevoksede. Her er Birk, lidt Eg, i Hartmark lidt Furu. Der er mest væksterlig Kratskov.

Holme. Østsiden af Mandalselven er i Regelen skovbevokset, Vestsiden kun undtagelsesvis. Her er Furu, Birk og Eg. Skoven er kortvoksen, ikke meget hurtigvoksende, men der er dog ret god Reproduktion.

Øislebø og Laudal. Naar et Parti i den nordlige Del undtages, er Fjeldene godt skovbevoksede. Her er Furu, Birk, Eg, Asp og noget Gran. Væksterligheden angives at være god.

Finsland. Her er mest Furuskov; saa er der noget Gran, Birk og Eg. Væksterligheden er god.

Bjelland og Grindum. Her er ikke lidet Skov, men den er medtaget. Væksterligheden er dels god, dels klein. Det er Furu, Gran, Birk, Asp og Eg, som vokser der.

Søndre Undal. Tronstaddalen og Undalens Sider er bevokset med Skov. Der er Furu, Birk, Or og noget Eg. Skoven er kortvoksen og ikke synderlig frodig.

Nordre Undal. Skoven, der bestaar af Furu og Birk, er af mindre god Beskaffenhed, men væksterlig. Der er ogsaa lidt Gran og lidt Eg.

Aaseral. Der er Furuskov og Birk. Væksterligheden er liden.

Lister Fogderi.

Lyngdal. Der er lidt Skov i Lyngdal og navnlig i Kvaas Anneks; men den er stærkt udhugget. Der er Birk og lidt Furu. Væksterligheden er god.

Hægebostad. Der er Skov i Dalene, men Fjeldene er nøgne. Det er mest Løvskov, Birk, Or, Alm, Rogn, Asp og lidt Furu.

Herred. Der er lidt Løvskov langs Fjordene, mest Ungskov, Rogn, Birk, Or, Asp og Eg.

V a n s e. Skov mangler helt. Saavel det flade Land som Fjeldene er helt snaue.

K v i n e s d a l. Fjeldene er i Regelen skovløse. Der er lidt Furuskov langs Dalene og Vandene saavelsom Løvskov i den sydligste Del. Men der er idethele lidet og spredt Skov, og den er uskaansomt behandlet, men Væksterligheden er ikke daarlig.

F j o t l a n d. Her er nogen Løvskov af Birk langs Dalene og Vandene, og hist og her ogsaa lidt Furu. Det angives, at Væksterligheden er god.

N e s og H i t t e r ø. Skovene bestaar af Furu og Birk og noget Eg. Væksterligheden er tildels god.

B a k k e. Løvskov af Birk findes langs Elven og Vandene. Der er lidt Eg og hist og her noget Furu. Skoven er tildels væksterlig.

S i r e d a l e n. Fjeldene er for det meste skovbare. I den nordlige Del af Siredalen, navnlig paa den vestre Side, er der lidt Furuskov, og lidt Furu-skov er der ogsaa i Osdalen. Til Brændsel benyttes Birkeskoven. Væksterligheden er ikke god.

4. Andre Næringsveie.

B e r g v æ r k s d r i f t. Driften af Knaben Molybdænglandsgrube har i Femaaret været ret lønnende. I Amtet, navnlig omkring Kristiansand, har derhos flere Feltspatfelter været under Drift — fra Kristiansand udførtes saaledes i 1895 350 080 kg. Feltspat. Nogen anden Bergværksdrift har i Femaaret ikke været i Drift inden Amtet. Evje Nikkelværk har dog ogsaa i Femaaret 1891—1895 skaffet adskillige Indvaanere i Oddernes og Øvrebo Beskjæftigelse ved Kjørsel af Kul, Cokes og Nikkelmalm.

H a n d e l. Antallet af dem, der ved Udgangen af Femaaret drev Landhandel, var 203. Af Handelsforeninger var der 2 i Vennesla med en Omsætning af resp. 90 000 og 40 000 Kr., 1 i Holme med en Omsætning af 33 000 Kr., 1 i Finsland med 45 000 Kr., 1 i Valle (Søndre Undal) med 35 000 Kr. og 1 i Herred med 10 000 Kr.s Omsætning.

F i s k e r i e r n e, som er en betydelig Indtægtskilde for Amtet, navnlig Makrelfisket, Laks- og Sørrætfisket samt Hummerfisket, har, forsaavidt det førstnævnte angaar, været mindre rigt end i forrige Femaar. Af Makrel er i Gjennemsnit fisket for 208 000 Kr. aarlig mod gjennemsnitlig for 240 000 Kr. i forrige Femaar. Det bedste Fiske faldt i 1891, da dets Værdi ansloges til henved 290 000 Kr., mindste Udbytte, henved 150 000 Kr., gav 1895. Af Laks er aarlig gjennemsnitlig fisket for noget over 100 000 Kr. og af Hummer for 92 000 Kr. For Laksefisket var Maximum 110 000 Kr. (i 1891), Minimum

76 000 Kr. (i 1894) og for Hummerfisket resp. 117 000 Kr. (i 1895) og 67 000 Kr. (i 1891).

Udbyttet af de nævnte Fiskerier har saaledes gennemsnitlig andraget til 400 000 Kr. pr. Aar.

Udskibningen af fersk Makrel i Is til Udlandet er i Femaaret gaaet ned fra 89 000 Kr. til 68 000 Kr. gennemsnitlig pr. Aar. Af salt Makrel, væsentlig til Amerika, har derimod i Femaaret været udskibet for ca. 420 000 Kr. eller gennemsnitlig 85 000 Kr.

Af Laks exporteres adskilligt mere og af Hummer endog over det dobbelte af hvad der angives opfisket, hvilket hidrører fra, at Exportører i Kristiansand faar Tilførsel fra andre Steder. Af Hummer exporteres saaledes herfra ikke lidet af, hvad der fanges i Nedenes Amt.

Industrielle Anlæg. I Kristiansand og Omegn drives adskillig Fabrikvirksomhed. Ved Femaarets Udløb var i Kristiansand 20 Fabriker med 491 Arbeidere; derhos 3 Skibsværfter, ved hvilke Arbeidsstyrken har været forskjellig til de forskjellige Tider — fra 38 Mand og nedover indtil 3, men ved hvilke er opgivet at være arbeidet i 1895: 10 415 Dagværk. I Tveid 6 Anlæg med 120 Arbeidere, hvoraf de betydelige Anlæg Buens Dampsag, Buens Træsliberi og Buens Kornmølle, tilhørende D. Hegermann, alene beskæftiger 102 Personer. I Oddernes var der 14 Anlæg med 307 Arbeidere. De betydeligste Anlæg er Høie Fabriker, der indbefatter Bomuldsspinderi, Væveri og Farveri og som beskæftiger henved 150 Personer, Vige Dampsag og Høvleri, som siden Branden i Kristiansand i 1892 er betydelig udvidet og sysselsætter over 30 Mand, samt et i 1893 paa Lund af et Aktieselskab anlagt større Teglværk, der gennemsnitlig beskæftiger 25 Personer. I Vennesla findes det betydelige Anlæg Humsfoss Træsliberi, Sulfit- og Papirfabrik, med en Arbeidsstyrke af omtrent 230 Personer, og Vigeland Sagbrug, der sysselsætter henved 60 Personer, samt Kvarsten Sagbrug. I Søgne findes paa Stølen en Dampsag med Høvleri, der sysselsætter et Snes Arbeidere og i Høllen et Skibsværft for Reparationer, hvor ogsaa nogen Nybygning af Skibe har fundet Sted. Arbeidsstyrken har været omkring 20 Mand. I Mandal og nærmeste Omegn (Halsaa og Hartmark) 10 Anlæg med Arbeidsstyrke af omtrent 140 Personer, væsentligst Dampsag og Høvlerier samt en Fabrik til Preservering af Madvarer. Derhos Gismerø Skibsværft, som beskæftigede gennemsnitlig 20 Mand. I Øislebø har der været drevet med Dampkraft et Garveri. I Valle (Søndre Undal) er i 1894 anlagt en Uldvarefabrik, Sjølingstad Uldvarefabrik, der eies af et Aktieselskab og sysselsætter vel 20 Personer, samt et større Sagbrug og Høvleri. I Nordre Undal drives med Vandkraft et Garveri. Lyngdal har 2 Sagbrug med Høvlerier, hvor ogsaa drives Husbyggeri. Farsund har ingen Fabriker havt, hvorimod i Flekkefjord og i denne Bys umiddelbare Nærhed (Nes Sogn) har været 5 saadanne i Drift med en Arbeidsstyrke af 120 Personer, nemlig 2 betydelige Garverier, 1 Tobaksfabrik, 1 Trævarefabrik, hovedsagelig for Fabrikation af Stole, samt en i Femaaret anlagt Uldvarefabrik, der beskæftiger vel 20 Personer. I Femaaret

kom ogsaa under Opførelse her en Filtfabrik, saavidt vides, den første i Skandinavien, og er denne efter Femaarets Udløb kommen i god Drift.

B a a d b y g g e r i. I Holme er i 1895 bygget en Skøite, en Dæksbaad og 10 andre Baade, som Skibsbaade, Fiskerbaade o. a., og i Valle (Søndre Undal) et Par Fiskerbaade. Det betydeligste Baadbyggeri foregaar i Vanse, hvor der i 1895 er bygget 19 Skøiter og 31 Sjægter, af opgiven Værdi omtrent 23 000 Kr.

Husfliden, især den kvindelige, har været i Fremgang.

Jagten. Angaaende Udbyttet af Jagten savner man nøiagtigere Oplysninger. Foruden hvad der forbruges i Distriktet exporteres der ikke saa lidet af Fugl og andet Vildt til Udlandet. Af hvad der exporteres fra Kristiansand kommer dog endel fra Nedenes, specielt Sætersdalen.

I s s k u r for Export har her i Amtet ikke fundet Sted i Femaaret.

Turisttrafik. «Kristiansands og Oplands Turistforening» i Kristiansand virker ihærdigt for Turisttrafikens Udvikling og har i Ruten Kristiansand—Sætersdalen oprettet 11 Turiststationer, som i Aarene 1892—1896 inkl. er opgivet besøgt af henholdsvis 1 141, 1 677, 1 297, 1 384 og 1 720 Personer. Det privat anlagte Hotel i Dalen, «Sommerhjem», har derhos i 1895 efter Opgave været besøgt af 560 Gjæster og Reisende. Ogsaa i Hægeland findes et privat anlagt Hotel, «Høivold». Ovennævnte Forening har blandt sine mange andre Opgaver i flere Aar lagt kraftigt Arbejde ind for en Veiforbindelse mellem Sætersdalen (Langeid) om Fidjeland i Siredalen gennem Lyseheimen til Lyse-bunden, en Rute, som formedelst sine fremtrædende Naturskønheder ansees for et Turiststrøg af første Rang. Foreningen har derhos paa den Tid, nærværende Beretning afgives, iværksat Opførelse af en stor Turisthytte i denne Rute, nemlig paa Fjeldovergangen i Grænsen mellem Bygland og Valle Herreder ved Monsvatnet, ligesom Foreningen har for flere Aar leiet et større Antal Fiskevande i de angjældende Trakter.

5. Vei- og Kommunikationsvæsen.

Det af Stortinget under 8 Juli 1890 bevilgede Jernbaneanlæg Kristiansand—Byglandsfjord (Sætersdalsbanen), omtrent 78 km., paabegyndtes i Begyndelsen af 1892. Den Del af Banestrækningen, der falder inden dette Amt, nemlig omtrent det halve, eller fra Kristiansand til Hægeland, var fuldført inden Femaarets Udløb og blev midlertidig aabnet for Drift Høsten 1895.

Ligesom i forrige Femaar har Byerne i Amtet daglig været anløbet af de i Ruten Kristiania—Bergen foruden af de øvrige i Rute langs Kysten gaaende Dampskibe. Kristiansand har staaet i direkte Dampskibsforbindelse med Danmark, Tyskland, England, Frankrige, Belgien og Nordamerika. Den af Staten understøttede Postrute Kristiansand—Fredrikshavn har været fortsat og er udvidet til

Dagligrute med 2 Dampskibe. Lokaldampskibe har underholdt Ruter mellem Kristiansand og Byerne østover indtil Arendal og vestover indtil Farsund. Smaadampskibe har derhos fra Kristiansand befaret Torridalselven, Topdalselven og Drangsvandene i Randø Sund. Paa Fjordene omkring Farsund og Flekkefjord samt paa Siredalsvandet og paa Kilefjorden har derhos mindre Dampskibe været i Fart og nydt Statstilskud.

Efternævnte Hovedveie er i Femaaret oparbejdet og afleveret:

1. Af Veianlægget mellem Brennaasen i Greipstad og Kleveland i Finsland:
 - a) Parcellerne Haggrinden—Klomra og Ugland—Stokkeland samt
 - b) Parcellerne «Kleven» og «Stubstadstøden».
 - c) Stokkeland Bro.
2. Af Mandalsdalens Hovedvei:
 - a) Parcellen Heddeland—Kaaland og
 - b) — Mandal—Kaddeland.
3. Af Veien gennem Undalen:
 - a) Parcellen Neset—Vatland,
 - b) — Ertseid—Fidjedal,
 - c) — Melhusmoen—Bustadmoen—Buhølen (Bubøl).
4. Af Spindsveien:

Parcellerne mellem Havig og Kvavig.

Forøvrigt henvises til omstaaende Opgaver vedkommende Kommunikationsvæsenet i Amtet ved Udgangen af 1895:

(Se Tabellen næste Side.)

Til Forklaring af, at den samlede Veilængde, Hovedvei og Bygdevei, ikke altid er forøget med den Veilængde, Hoved- eller Bygdevei, som i Femaaret er anlagt eller omlagt, er med Fortegnet $\div$ anført den omtrent tilsvarende Veilængde, som paa Grund af Omlægningen er nedlagt.

Herreder.	I Femaaret 1891—1895 anlagte og omlagte:		Samlet Veilængde i km.:			Ifølge Lens- mændenes Opgaver: Tilsammen Vei- vedligel- holdelses- udgifter i 1895.	Anmærkninger.
	Hoved- veie.	Bygde- veie.	Hoved- veie.	Bygde- veie.	Til- sammen.		
	km.	km.	km.	km.	km.	Kr.	
Tveid	-	7.3	17.4	23.9	41.3	2 797	
Oddernes	-	3.7	23.6	17.6	41.2	3 864	
Randøesund	-	1.2	-	14.4	14.4	730	
Vennesla	-	-	20.7	16.0	36.7	2 064	
Øvrebø	1.6	+ 1.8 ÷ 1.6	16.1	18.7	34.8	} 2 465	
Hægeland	-	4.2	16.5	11.7	28.2		
Søgne	8.0	+ 3.9 ÷ 8.0	30.3	58.9	89.2	3 291	
Halsaa og Hartmark ..	+ 2.6	4.5	17.7	50.4	68.1	2 400	
Holme	+ 6.0	3.3	21.9	34.8	56.7	2 830	
Øislebø og Laudal ..	5.5	+ 11.9 ÷ 5.5	18.4	66.5	84.9	3 450	
Finsland	-	+ 1.4	7.0	28.0	35.0	1 476	
Bjelland og Grindum ..	2.8	3.0 ÷ 2.8	29.2	57.4	86.6	2 350	
Aaseral	-	10.6	17.6	* 38.4	56.0	1 450	* Heraf 9.8 km. Ridevei.
Nordre Undal	1.0	+ 4.0 ÷ 1.0	6.4	54.9	61.3	1 700	
Søndre Undal	3.1	+ 13.6 ÷ 3.1	19.6	119.1	138.7	4 168	
Vanse	-	4.4	0.6	83.2	83.8	7 700	
Herred	-	-	-	* 23.0	23.0	} 1 449	* Heraf 9 km. Ridevei.
Spind	+ 6.4	4.7	7.5	10.4	17.9		
Lyngdal	+ 7.2	10.2	34.7	81.3	116.0	4 447	
Hægebostad	-	-	-	* 67.1	67.1	1 787	* Heraf 3 km. Ridevei.
Fjotland	-	-	-	* 54.4	54.4	865	* Heraf 34.2 km. Ridevei.
Kvinesdal	-	10.3	12.1	56.5	68.6	1 540	
Nes	-	-	22.4	* 24.7	47.1	} 1 246	* Heraf 0.4 km. Ridevei.
Hitterø	-	4.2	-	15.2	15.2		
Bakke	-	-	7.9	25.8	33.7	62	
Gyland	-	4.8	-	33.2	33.2	75	
Siredalen	-	-	31.0	* 36.1	67.1	2 355	* Heraf 20 km. Ridevei.
Tilsammen	¹⁾ 44.2	²⁾ 113.0	378.6	1 121.6	1 500.2	56 561	

¹⁾ Hvoraf 22.3 km. omlagt fra gammel nedlagt Hovedvei og 22 km. omlagt fra gammel nedlagt Bygdevei. ²⁾ Hvoraf 1.4 km. er omlagt fra gammel nedlagt Bygdevei, medens 111.6 km. er fuldstændig ny anlagt Bygdevei. Som nævnt, er 22.0 km. Bygdevei nedlagt paa Grund af Omlægning til Hovedvei.

6. Den økonomiske Tilstand i Almindelighed.

Amtets Landdistrikters Formue og Indtægt var efter Skatteligningen:

	Formue.	Indtægt.
	Kr.	Kr.
i 1891	44 888 775	7 172 515
- 1892	47 046 695	7 010 767
- 1893	47 299 325	6 838 563
- 1894	47 507 160	6 965 817
- 1895	47 615 849	6 834 320

De rigeste Herreder er fremdeles Oddernes med 4 122 100 Kr.s Formue og Vanse med Kr. 5 359 500.

Amtets Landdistrikters Sparebanker havde:

A a r.	Formue.	Indskydere.	Indskydernes Tilgodehavende.	Udlaant paa Vexelobligationer.	Udlaant paa Pantobligationer.
	Kr.		Kr.	Kr.	Kr.
1891	372 845	9 703	3 850 837	2 991 020	804 831
1895	539 530	11 145	4 103 953	3 141 732	1 143 621

Amtskommunens Udgifter har været:

A a r.	Til Retspleien.	Til Sundhedspleien.	Til almen-nyttige Foranstaltninger.	For- skjellige Udgifter.	Skole- væsenet.	Jernbane- udgifter.	Til- fældige Udgifter.	Vei- væsenet.	Til- sammen.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1891...	2 795	54 274	8 579	6 388	37 626	-	97	28 994	138 753
1892...	2 970	27 756	7 118	5 831	39 170	-	299	38 930	122 074
1893...	4 448	34 892	7 887	5 035	42 306	47 164	319	45 296	187 347
1894...	2 565	34 394	9 429	7 625	52 973	26 937	45	37 687	171 655
1895...	3 078	36 503	15 330	5 926	49 335	108 613	68	29 425	248 278

Amtskommunens Beholdninger udgjorde:

i 1891	Kr. 93 866
- 1895	- 49 525

Amtskommunen havde ved Udgangen af 1895 Vexelgjæld til Kristiansands Sparebank Kr. 3 900.

Amtskommunens Udgifter ved de Sindssyge gik, efterat Lov af 27 Juni 1891 var traadt i Kraft, i 1892 ned omtrent 24 000 Kr., men er senere igjen i jevn Stigning, som efterstaaende Opgave udviser:

Aar.	Samlet Antal.	Deraf paa Asyl.	I privat Forpleining.	Tilkommet.	Udgaaet.	Amtskommunens Udgifter.
						Kr.
1891	190	52	138	28	26	46 948
1892	187	57	130	31	34	22 715
1893	204	61	143	32	15	23 621
1894	211	64	147	28	21	24 965
1895	204	62	142	25	18	25 472
Tilsammen	996	296	700	144	114	143 721

Udvandringen her fra Amtet har i sidstforløbne Femaar været noget mindre end i Femaaret 1885—1890, idet nemlig Antallet af Udvandrere har udgjort: i 1891: 1 040, i 1892: 1 126, i 1893: 1 180, i 1894: 675 og i 1895: 983, tilsammen 5 004 mod 5 471 i forrige Femaar.

Ved Udgangen af 1895 var efternævnte Forsikringsindretninger i Virksomhed:

a) Brandforsikringsindretninger:

Indretningens Navn.	Herred, i hvilket Bestyrelsen har sit Sæde.	Aar, i hvilket traadt i Virksomhed.	Forsikringssum 31 December 1895:		
			For Husealene.	For Løseøre alene.	Tilsammen.
			Kr.	Kr.	Kr.
Søgne Præstegjelds Brandforsikringsselskab for Husebygninger	Søgne.	1865	1 516 000	-	1 516 000
Søgne og Greipstads Brandforsikringssamlag for Løseøre	Do.	1891	-	563 940	563 940
Faste og Løsebrand	Halsaa.	1866	672 200	63 740	735 940
Øislebø og Laudals private Brandassuranceselskab ..	Øislebø og Laudal.	1890	210 450	44 590	255 040
Søndre Undals Brandforsikringsselskab for Huse...	Valle i Søndre Undal.	1867	870 420	-	870 420
Søndre Undals Do. for Løseøre	Do.	1892	-	248 800	248 800
Overføres			3 269 070	921 070	4 190 140

Indretningens Navn.	Herred, i hvilket Bestyrelsen har sit Sæde.	Aar, i hvilket traadt i Virksomhed.	Forsikringssum 31 December 1895:		
			For Huse alene.	For Løsøre alene.	Tilsammen.
Overført			Kr. 3 269 070	Kr. 921 070	Kr. 4 190 140
Tveids Brandforsikrings-selskab	Tveid.	1871	376 805	59 950	436 755
Oddernes og Randesunds gjensidige Brandforsikringsselskab	Oddernes.	1892	-	374 400	374 400
Øvrebo og Hægeland's Brandforsikringsselskab f. Husebygninger	Øvrebo og Hægeland	1883	455 300	-	455 300
Øvrebo Herreds Assuranceforening for Løsøre	Øvrebo.	1895	-	113 224	113 224
Holme private Assuranceforening	Holme.	1891	273 465	65 450	338 915
Bjelland og Grindum Brandforsikringsindretning	Bjelland og Grindum	1893	290 090	-	290 090
Lyngdals Brandforsikringsindretning	Lyngdal.	1869	-	-	1 621 400
Bakke og Gylands private Brandforsikringsforening for Husebygninger	Bakke.	1869	244 040	-	244 040
Kile (Landafdelingen)	Hitterø.	1892	-	-	5 897 500
— (Byafdelingen)	Do.	1893	-	-	3 139 800
Tilsammen			4 908 770	1 534 094	17 101 564

b) Kreaturforsikringer:

Indretningens Navn og Art.	Herred, i hvilket Bestyrelsen har sit Sæde.	Aar, i hvilket traadt i Virksomhed.	Samlet Forsikrings-
			sum 31 Decbr. 1895.
			Kr.
Søgne Kvægforsikringssamlag	Søgne.	1894	47 000
Hartmark Sogns Hornkvægassuranceforening	Halsaa og Hartmark	1891	8 000
Omlands Kvægassuranceforening	Do.	1892	6 400
Spangereid Do.	Søndre Undal.	1888	3 600
Hananger Kreaturforsikringsforening	Vanse.	1884	23 069
Nordbygdens Do.	Do.	1887	-
Spinds Kreaturforsikringsindretning	Spind.	1895	39 990
Lyngdals Kreaturforsikringsforening	Lyngdal.	1891	52 030
Liknes Kreaturassuranceforening	Kvinesdal.	1886	17 367
Fede Sogns Do.	Do.	1894	18 210
Østhus Kreaturforsikringsforening	Do.	1888	240
Bakke Sogns Kreaturforsikringsforening for Kjør..	Bakke.	1890	12 583
Kvægassuranceforeningen i Nes	Nes.	1886	42 000
Hitterø Sogns Kreaturassuranceforening	Hitterø.	1888	13 859
Hitterøheiens Do.	Do.	1889	12 922
Tilsammen			297 270

c) Andre Forsikringsindretninger:

Indretningens Navn og Art.	Herred, i hvilket Bestyrelsen har sit Sæde.	Aar, i hvilket traadt i Virksomhed.	Samlet Forsikrings-sum 31 Decbr. 1895.
			Kr.
Randøunds gjensidige Assuranceforening for Makrel-fiskere.....	Randøund.	1892	35 000
Flekkerø gjensidige Assuranceforening for Makrel-fiskere	Oddernes.	1889	39 200
Søgne Skibsassuranceforening	Søgne.	1855	38 900
Mandals Assuranceforening for Smaafartøier	Mandal.	1879	34 600
Søndre Undals Søassurance	Søndre Undal.	1873	98 300
Tilsammen			246 000

Aarslønnen for en Tjenestegut var ved Femaarets Begyndelse ca. Kr. 180 og for en Tjenestepige ca. Kr. 75 mod henholdsvis ca. Kr. 200 og Kr. 90 ved Femaarets Udløb.

Daglønnen for Husmænd, Dagarbeidere og Haandværkere har, som efterstaaende Opgave vil vise, været i Stigning, naar undtages for Veiarbeidere og Baadbyggere, for hvis Vedkommende den har været noget mindre end i forrige Femaar:

	Paa egen Kost:				Paa Husbondens Kost:			
	Sommer.		Vinter.		Sommer.		Vinter.	
	1890.	1895.	1890—1891.	1895—1896.	1890.	1895.	1890—1891.	1895—1896.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Husmænd	1.93	1.78	1.67	1.44	1.23	1.27	0.92	1.10
Almindelige Dagarbeidere, Mænd	2.16	2.33	1.61	1.74	1.48	1.55	0.93	1.78
— — Kvinder	1.21	1.20	0.88	0.92	0.63	0.75	0.46	0.53

Daglønnen var: for Tømmerhuggere i dette Femaar Kr. 2.00 (i forrige Femaar Kr. 1.88), for Tømmerkjørere med Hest Kr. 4.00 (Kr. 3.66), Tømmerkjørere uden Hest Kr. 1.85 (Kr. 1.84), Elveflødere Kr. 2.44, Lændsearbeidere Kr. 2.64, Teglværksarbeidere Kr. 3.00, Kalkværksarbeidere Kr. 2.25, Skibstømmermænd Kr. 2.63 (Kr. 2.56), Hustømmermænd Kr. 2.80 (Kr. 2.60), Væveri-
arbeidere, Mænd Kr. 3.00, Kvinder Kr. 1.80, Sagbrugsarbeidere Kr. 2.29 (Kr. 2.21), Høvleriarbeidere Kr. 2.70, Møllearbeidere Kr. 2.58, Træsliberi-, Cellulose- og Papirfabrikarbeidere Kr. 2.75, Bergværksarbeidere Kr. 2.23, Murere Kr. 2.80, Graastensmurere Kr. 3.20, Malere Kr. 2.60, Snedkere Kr. 2.60, Skomagere Kr. 2.60, Veiarbeidere Kr. 2.20 (Kr. 2.30) og for Baadbyggere Kr. 2.00 (Kr. 2.40).

Nedenfor meddeles Opgave over de ved Lensmændene foretagne
Udpantninger og Exekutioner:

Mandal Fogderi.

Aar.	Udpantninger for Skat.		Andre Udpantninger.		Exekutioner.	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
		Kr.		Kr.		Kr.
1891	1 396	39 808	92	1 015	88	16 790
1892	1 492	33 225	98	1 140	164	39 746
1893	1 353	28 389	88	696	167	37 149
1894	1 828	42 509	158	1 682	155	36 828
1895	1 639	36 064	169	2 112	159	33 107
Tilsammen	7 708	179 995	605	6 645	733	163 620

Lister Fogderi.

Aar.	Udpantninger for Skat.		Andre Udpantninger.		Exekutioner.	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
		Kr.		Kr.		Kr.
1891	1 086	17 178	58	479	138	23 294
1892	1 200	19 576	155	1 274	210	36 637
1893	1 181	19 267	156	1 301	206	34 027
1894	1 242	19 084	213	1 811	172	37 891
1895	1 295	19 930	218	2 263	164	30 685
Tilsammen	6 004	95 035	800	7 128	890	162 534

Nedenfor meddeles Opgave over de ved Fogderne i Femaaret af-
holdte Exekutioner:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.	Tilsammen 1891—1895.
Lister Fogderi:						
Antal	1	2	11	1	4	19
Beløb..... Kr.	363	3 022	68 334	3 322	30 581	105 622
Mandal Fogderi:						
Antal	2	7	3	1	8	21
Beløb..... Kr.	5 430	13 835	4 420	1 655	17 691	43 031

Af Panteheftelser i fast Eiendom er i Femaaret thinglæst og aflæst:

A. Thinglæste:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.	Tilsammen 1891—1895.
Torridal Sorenskriveri:						
Antal	183	213	209	232	236	1 073
Beløb Kr.	328 978	539 221	360 178	565 044	605 717	2 399 138
Mandal Sorenskriveri:						
Antal	392	467	438	471	442	2 210
Beløb Kr.	406 221	405 058	408 920	564 600	445 109	2 229 908
Lyngdal Sorenskriveri:						
Antal	320	386	384	467	583	2 140
Beløb Kr.	184 597	197 884	283 212	310 146	357 862	1 333 701
Flekkefjord Sorenskriveri:						
Antal	222	196	210	174	179	981
Beløb Kr.	141 872	115 488	128 225	512 138	223 556	1 121 279

B. Aflæste:

Torridal Sorenskriveri:						
Antal	148	51	90	138	144	571
Beløb Kr.	333 044	67 317	167 048	266 380	243 293	1 077 082
Mandal Sorenskriveri:						
Antal	282	260	276	242	247	1 307
Beløb Kr.	290 251	227 536	232 014	243 130	206 915	1 199 846
Lyngdal Sorenskriveri:						
Antal	253	194	227	224	198	1 096
Beløb Kr.	184 515	146 901	192 894	118 121	149 100	791 531
Flekkefjord Sorenskriveri:						
Antal	192	124	143	98	124	681
Beløb Kr.	86 390	70 860	106 764	76 871	64 041	404 926

Sluttelig meddeles nedenfor Opgave over de i Femaaret afholdte Tvangs-
auktioner over fast Gods:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.	Tilsammen 1891—1895.
Torridal Sorenskriveri:						
Antal, hvor Salg fandt Sted ...	5	12	9	16	9	51
Tilslagssum Kr.	21 120	31 565	27 441	60 191	31 867	172 184
Mandal Sorenskriveri:						
Antal, hvor Salg fandt Sted ...	8	11	16	25	22	82
Tilslagssum Kr.	8 652	20 240	29 205	47 517	64 190	169 804
Lyngdal Sorenskriveri:						
Antal, hvor Salg fandt Sted ...	6	10	19	17	15	67
Tilslagssum Kr.	17 190	18 090	28 515	35 980	36 651	136 426
Flekkefjord Soren- skriveri:						
Antal, hvor Salg fandt Sted ...	13	14	16	19	9	71
Tilslagssum Kr.	22 915	16 677	22 244	28 275	18 380	108 491

B. Byerne.

Med Hensyn til den økonomiske Tilstand i Byerne

Kristiansand,
Mandal¹⁾,
Farsund og
Flekkefjord

henholder jeg mig til vedliggende Beretninger fra Magistraterne.

Lister og Mandal Amt, 2 Marts 1898.

J. Stang.

¹⁾ Indsendt med Amtets Skrivelse af 5 Juli 1898.

Beretning

om Købstaden Kristiansands økonomiske Tilstand i Femaaret 1891—1895.

Folkemængden.

Efter den ved Femaarets Slutning afholdte Folketælling udgjorde Byens Folkemængde 31 December 1895: 13 626. Ved Udgangen af Aaret 1890 var Folkemængden 12 831. Altsaa en Stigning i Femaaret af 795.

Antallet af Fødte og Døde i Kristiansand i Femaaret var:

A a r.	Fødte :		Døde :	
	Mandkjøn.	Kvindekjøn.	Mandkjøn.	Kvindekjøn.
1891	185	198	146	126
1892	201	199	126	141
1893	212	193	135	144
1894	209	223	126	146
1895	224	206	129	124
	1 031	1 019	662	681
	2 050		1 343	
	Overskud af Fødte 707			

Efter Opgave fra Politikammeret udvandrede fra Kristiansand:

i 1891	95 Personer,
- 1892	118 —
- 1893	103 —
- 1894	80 —
- 1895	107 —

Tilsammen 503 Personer.

I samme Tidsrum blev indgaaet Ægteskab af 460 Par, hvoraf 167 borgerlig. Det væsentligste Antal af disse sidste falder i Femaarets 3 sidste Aar, nemlig i 1893: 41, i 1894: 51 og i 1895: 40.

Næringsveiene.

1. Handel.

Byens Handel kan vistnok i Femaaret siges at have gaaet betydelig fremover, noget, som Toldintradernes Stigning ogsaa tyder paa.

Det samlede Beløb af Toldintrader ved Kristiansands Toldsted, der i 1890 androg til ialt Kr. 878 151, udgjorde nemlig ved Udgangen af 1895 Kr. 972 431.

De væsentligste Udførselsartikler har været Trælast og Træmasse, Nikkel, Laks, Makrel, Hummer, Sild og Hellefisk, Fuglevildt samt Skind, Læder og Tran. Ligesom i forrige Femaar er fra de i Byens Nærhed beliggende Hunsfoss Fabriker ogsaa foruden Træmasse udført Papir. Der er derhos i Femaaret udført et ikke ubetydeligt Kvantum Feltspat, ligeledes kommet fra Steder i Byens Nærhed.

De væsentligste Importartikler har været: Mel fra Amerika, Tyskland og Frankrige, Rug fra Sortehavshavnene, Frankrige og Belgien, Kaffe over Hamburg, Sukker fra Tyskland og England, Vin fra Spanien og Portugal, Kjød og Flesk fra Island og Amerika, Tobak fra Tyskland samt Manufakturvarer fra Tyskland, Belgien og England.

Konsumenternes Kjøbeevne har været i jevnt Stigende og Forholdene i det Hele taget sunde.

Tilgangen paa Penge har i Femaaret været god. Særlig maa den i 1890 oprettede «Søndenfeldske Privatbank», der har været omfattet med megen Interesse, i denne Henseende siges at have været til stor Nytte for Byens Handelsstand og de Næringsdrivende i det Hele taget. Dens Oprettelse har afhjulpet en længe følt Trang til et saadant Institut.

Ogsaa efter Branden var den til god Hjælp for de Brandlidte ved den lette Adgang, som den bød til at erholde Laan m. v.

Som i tidligere Beretninger berørt har Byen en efter dens Forhold meget talrig Handelsstand. Ved Udgangen af 1895 havde Byen 275 handelsberettigede Personer, hvoraf 19 Enker, der handlede paa Mandens Borgerskab, og 40 handelsberettigede Kvinder. Ved Siden af sit Handelsborgerskab havde derhos 34 Personer tillige Haandværksborgerskab.

De tilsvarende Tal ved Udgangen af 1890 var 226, 10, 22 og 27.

Den forholdsvis store Tilgang i Femaaret skriver sig vistnok væsentlig fra de efter den Byen i 1892 overgaaede store Ildebrand indtraadte ekstraordinære Forhold. Se herom nedenfor.

Efter Initiativ fra Byens Handelsforening blev i Begyndelsen af 1895 nedsat en Komite bestaaende af 10 Medlemmer, 5 valgte af Handelsforeningen og 5 af Kommunebestyrelsen, med Opdrag at arbeide for Oprettelsen af en Frihavn i Kristiansand. Denne Komite har været i Virksomhed til Udgangen af Femaaret, men var ikke ved denne Tid færdig med sine Arbeider. Til Bestridelse af de med disse forbundne Udgifter er der efter derom indgivet Andragende af Børsens Midler stillet til Komiteens Disposition et Beløb af indtil Kr. 10 000.

Børsens Fond, der ved Udgangen af 1890 androg til Kr. 73 720.52, var 31 December 1895 steget til Kr. 97 373. Antallet af Medlemmer var ved Udgangen af 1890: 246, ved Udgangen af 1895: 278.

Børsens Indtægter og Udgifter har i Femaaret beløbet sig til:

Aar.	Indtægt.	Udgift.
1891	Kr. 8 816.75	Kr. 5 380.41
1892	- 11 497.22	- 4 611.54
1893	- 10 592.51	- 4 621.03
1894	- 9 410.83	- 4 134.88
1895	- 10 723.74	- 6 987.29

I sidstnævnte Aars Udgifter er indbefattet Kr. 2 500, der er udbetalt til den foranomhandlede Frihavnskomite.

I Femaaret 1891—1895 er ialt 37 Boer kommet under Konkursbehandling. Opbyderne har paa et Par Undtagelser nær henhørt til Byens mindre Næringsdrivende. Nogle Underhaandsakkorder har derhos i Femaaret forekommet.

2. Skibsfart og Skibsbyggeri.

Med Hensyn til Byens Skibsfart bemærkes, at denne antages gjennemgaaende ikke at have været meget lønnende i Femaaret. For enkelte Skibes Vedkommende kan Forholdet have været nogenlunde bra, særlig i den første Del af Femaaret — for andre derimod daarligere.

I Femaaret er indkjøbt endel større Seilfartøier, tildels Jernskibe, men paa den anden Side er igjen solgt endel ældre Træseilskibe, ligesom endel er bortkomne ved Forlis o. l.

Af større Dampskibe, hjemmehørende her paa Stedet, haves kun et. Dette har væsentlig været beskæftiget i Frugtfarten paa Amerika og antages at have givet nogenlunde tilfredsstillende Udbytte.

Byen har derhos endel mindre Lokaldampskibe. Disses Fortjeneste i Femaaret kan antagelig ogsaa betegnes som nogenlunde tilfredsstillende.

Angaaende Skibsbyggeriet her paa Stedet kan formentlig siges, at det har givet daarligt Udbytte for Træskibes Vedkommende, ja tildels medført Tab. Af Seilskibe er for Regning af Indvaanere af Kristiansand i Femaaret bygget 8 Fartøier, deraf 3 paa Lundssiden. For udenbys Rederi er bygget 4 Fartøier. Af de førstnævnte var 1 Jernskib og af de sidstnævnte ligeledes 1 Jernskib, begge byggede ved Kristiansands mekaniske Værksted. Ved dette er derhos i Femaaret bygget ialt 17 Dampskibe, hvoraf 5 for Regning af indenbys Rederi, 11 for udenbys, samt 1 for Statens Regning.

Den i forrige Beretning nævnte Dok i Byens Nærhed har ogsaa i dette Femaar været benyttet adskilligt, tildels af større Fartøier, saavel Seil- som Dampskibe.

3. Fabrik- og Haandværksdrift.

Af større industrielle Anlæg fandtes ved Udgangen af 1895 i Kristiansand:

1 mekanisk Værksted, 1 Gasværk, 1 Reberbane, 1 Dampsag og Høvleri, 1 Møllebrug (3 Møller), 1 Ølbryggeri, 1 Dampbageri, 8 Tobaksfabriker, 2 Garverier og 3 Skibsværfter.

Antallet af Personer med Haandværksborgerskab, der ved Udgangen af 1890 udgjorde 324, var ved Udgangen af 1895 steget til 417. Heraf var 53 Enker og 34 Personer, som tillige havde Handelsret.

Denne betydelige Stigning maa for den væsentligste Del tilskrives de Forhold, som indtraadte efter Branden i 1892, idet der nemlig da tilflyttede Byen en Mængde fremmede Haandværkere — væsentlig Murere, Tømrere og Snedkere — som tog Borgerskab. En hel Del af disse havde imidlertid ved Femaarets Udgang igjen forladt Byen uden at have opsagt sine Borgerskab hertil. Svendeprover, overensstemmende med § 11 i Lov af 15 Juni 1881 og Plakat af 18 December 1882, har i Femaaret været aflagt af ialt 27 Personer, nemlig 6 i Snedker-, 3 i Skomager-, 3 i Maler-, 2 i Smede-, 3 i Tømmer-, 3 i Skrædder-, 3 i Bager-, 2 i Slagter-, 1 i Garver- og 1 i Murerhaandværket.

Byens Haandværkerforening har i Femaaret virket paa samme Maade som tidligere til Haandværkets Udvikling. Den har aarlig afholdt et Haandværks- og Industrilotteri. I Femaaret er derhos stiftet en Mesterforening, hvis Formaal ligeledes er at fremme Haandværk og Industri.

Inden Haandværkerforeningen er dannet en Komite, der ved Siden af en Kvindeforening arbejder for Oprettelse af et Aldershjem for ældre trængende Haandværkere. Til dette Formaal har været afholdt Bazarer og Samlaget har gjentagende ydet ikke ubetydelige Bidrag til dets Realisation. Af Kommunen er i 1893 skænket en større Tomt, beliggende i Kongensgades østligste Kvartal, til derpaa at opføre Aldershjem.

Til Stipendier for Haandværkere har Samlaget for Brændevinshandel ogsaa i dette Femaar aarlig bevilget et Beløb.

Haandværket her paa Stedet antages i det Hele at kunne siges at staa paa Høide med Tidens Krav og stadig at holde Skridt med Udviklingen paa dette Omraade. Dog har den stærke Konkurrence, som er opstaaet paa Grund af den tiltagende fabrikmæssige Tilvirkning af forskellige Haandværksprodukter, virket adskilligt hemmende paa Haandværket her paa Stedet. Særlig ugunstigt har dette Forhold været for Skomagere, Skræddere og Snedkere, og der høres stadig Klage fra disse over den stærke Tilgang i Fabrikarbejde.

4. Fiskeri.

Deltagelsen i det ved Kysten forefaldende store Makrelfiske har her fra Byen ogsaa i dette Femaar været liden. Der har alene deltaget aarlig 1 à 2 Baade med Besætning fra 3—5 Mand. Hvad der iøvrigt af Byens Indvaanere har været fisket er væsentlig Hvitting og Torsk m. v., der er solgt ved Bryggerne til dagligt Forbrug. Heller ikke dette Fiske har været af nogen større Betydning.

5. Jordbrug og Havedyrkning.

Ligesom tidligere drives der Jordbrug og tildels Havedyrkning i det til Byen hørende Landdistrikt, og det synes, som om de der beliggende Gaarde i det Hele er vel stelte.

Byens Gartnerier har i Femaaret udviklet sig adskilligt.

Den i forrige Femaarsberetning nævnte «Kristiansands og Omegns Landboforening» har ogsaa i dette Femaar fortsat sit Virke.

Arbeidet med Udplantning af Træer og Tørlægning af Myrer i den Byen tilhørende saakaldte Grims Skov, har været fortsat i dette Femaar paa samme Maade som i forrige Femaar.

6. Bergværksdrift.

Nogen Bergværksdrift foregaar ikke her. I første Halvdel af 1895 blev vistnok løst endel Skjærpesedler og anmeldt Fund af, som det mentes, thoriumholdige Metaller i Byens Omegn. Men antagelig har det alene været et Udslag af den ikke lidet udbredte Skjærpefeber, som herskede i det sydlige Norge paa denne Tid. Noget Resultat eller nogen Drift har ialfald ikke disse Anmeldelser ledet til.

Post- og Telegrafvæsen.

Byens Postvæsen har i indeværende Femaar undergaaet betydelig Forbedring dels derved, at Personalets Størrelse er adskilligt øget, som ogsaa fordi det er ordnet paa mere tidsmæssig Maade end tidligere.

Medens der ved Udgangen af 1890 ved Postkontoret alene var ansat 1 Fuldmægtig og 2 Betjente, var Betjeningen ved Udgangen af 1895 steget til 1 Fuldmægtig, 3 Betjente og 4 Assisterter.

Postbudenes Antal, der ved Udgangen af 1890 var 3, udgjorde ved Udgangen af 1895: 6 foruden 1 Kassetømmer.

Ved Udgangen af 1890 var som Kontorholdsgodtgørelse bevilget Kr. 5 500, foruden de uvisse Indtægter, der var anslaaet til Kr. 1 000. Udgifterne ved Postkontoret, der fra 1 Juli 1894 har været udredet direkte af Staten, var ved Udgangen af 1895 (Budgetaaret 1895/96) bevilget med Kr. 19 750.

Som det vil sees, en betragtelig Stigning, væsentlig foranlediget ved den betydelige Øgning af Personalet.

Ved Udgangen af 1890 fandtes i hele Postdistriktet intet Landpostbud, en Ordning saa utilfredsstillende som vel muligt. Ogsaa i dette Forhold er i Femaaret skeet en glædelig Forandring, idet der ved Udgangen af 1895 fandtes i Postdistriktet i det hele 10 Landpostbud.

Bruttoindtægterne ved Kristiansands Postkontor, der for 1891/92 androg til ca. Kr. 234 000, steg i Aaret 1893/94 til over Kr. 350 000.

Frimærkesalget, der i 1890/91 androg til ca. Kr. 45 000, beløb sig i 1894/95 til nær Kr. 59 000.

Med Hensyn til Antallet af Brevforsendelser hidsættes nedenstaaende Opgave:

	1890.	1895.
	Antal.	Antal.
Breve til Indlandet	271 600	361 000
— til Udlandet.....	80 900	73 600
— fra —	93 900	107 900
Tilsammen	446 400	542 500

Den store Stigning i Arbeidet ved herværende Postkontor i det senere, som har givet Aarsag til foranførte Forøgelse, skyldes vistnok ikke Byens Udvikling alene, men lige meget Postvæsenets Udvikling i det Hele som ogsaa den Mængde af transiterende Postsager, der dirigeres over Kristiansand og som især i Vintertiden medfører betydeligt Arbeide.

Antallet af Avisforsendelser er i Femaaret steget betydeligt; ligesaa Antallet af Bypostbreve.

I Femaaret har saavel Post- som Telegrafvæsenet erholdt nye tidsmæssige Lokaler i den nye Sparebankgaard, der er beliggende i Nærheden af Bryggerne og lige i Hjertet af Byens Forretningsstrøg. Herved er et længe følt Savn afhjulpet; thi de Lokaler, som saavel Post- som Telegrafvæsenet tidligere var i Besiddelse af, tilfredsstillede ikke paa langt nær de Fordringer, man maatte være berettiget til at stille til disse vigtige Indretninger. Særlig var dette Tilfældet for Postkontorets Vedkommende.

Det herværende Telefonselskab har i indeværende Femaar udvidet sit Net betydeligt udover de til Byen grænsende Landdistrikter. Ogsaa i Byen har Tilgangen paa Abonnenter været særdeles betydelig.

Vei- og Kommunikationsvæsen.

Den af Stortinget i 1890 bevilgede Jernbane fra Kristiansand til Byglandsfjord (den saakaldte Sætersdalsbane) indviedes af Hs. Maj. Kongen under Høistammes Nærværelse her i Juli 1891 i Anledning af Byens 250 Aars Jubilæum. Anlægsarbejderne paabegyndtes i Januar Maaned det paafølgende Aar og har paagaaet med Kraft den resterende Del af Femaaret. Banen blev i Høsten 1895 aabnet for midlertidig Drift paa Strækningen fra Kristiansand til Hægeland eller omtrent Halvdelen af Banens hele Længde. Den er nu, da nærværende Beretning skrives, fuldt færdig paa den hele Strækning og aabnet for almindelig Trafik. Alene med Hensyn til Indredning af Stationen i Kristiansand staar noget tilbage. Med Hensyn til denne bemærkes, at den ikke, som i forrige Femaarsberetning berørt, blev henlagt til den Kommune tilhørende Græsløkke, Matr.-No. 1 Tordenskjoldsgaden, men derimod til en Kommune tilhørende Tomt paa Hjørnet af Vestre Strandgade og Henrik Wergelands Gade. Dette Arrangement

foranledigede, at en Del af den fra Byen udgaaende Hovedvei til Vestlandet maatte omlægges, saaledes at den kom til at udgaa fra Henrik Wergelands Gade istedetfor som tidligere fra Christian IV's Gade. Af den omhandlede Løkke, Matr.-No. 1 Tordenskjoldsgade, der, som i forrige Beretning nævnt, var indkjøbt i 1887 væsentlig i Hensigt at lette Stationsarrangementet for Sætersdalsbanen, blev kun exproprieret en Del, hvorpaa er henlagt Banens Lokomotivværksted.

Til Fremme af Jernbaneforbindelse mellem Egersund og Kristiansand blev i 1892 nedsat en Komite bestaaende af Repræsentanter fra de interesserede Distrikter, hvoriblandt 2 fra Kristiansand. Denne By har vedtaget at udrede 5 Pct. af de med Komiteens Arbejder forbundne Udgifter.

Angaaende den i forrige Beretning omhandlede Jernbane fra Porsgrund (Skien) til Kristiansand (den saakaldte Vestlandsbane) er kun at bemærke, at der fra Distrikternes Side har været arbeidet med Energi paa at faa denne Bane bevilget, uden at dette hidtil er lykkedes.

Anlægget af den i forrige Femaarsberetning omhandlede Vei fra Birkeland i Birkenes til Hønekleiv i Mykland, hvortil fra Kristiansand er ydet et betydeligt Bidrag, er ikke fuldført i Femaaret. Grunden til at dette Veianlæg trækkes i Langdrag er ubekjendt.

Med Byens Gader og Veie har i Femaaret været foretaget sædvanlige Vedligeholdelsesarbejder.

Til en fuldstændig Oparbejdelse af Gader og Fortouge i det brandlidte Strøg blev i 1895 af Repræsentantskabet bevilget det nødvendige Beløb. Arbeidet, der er anslaaet at koste i det hele ca. Kr. 80 000, var imidlertid ikke paa-begyndt ved Femaarets Udgang.

Havnevæsenet m. v.

Ved Udgangen af forrige Femaar eiede Havnevæsenet kun en af de større Udstikkerbrygger ved vestre Havn, medens de øvrige Brygger eiedes af Private.

Dette Forhold er i Femaaret bleven helt forandret, idet Havnevæsenet nu er Eier af samtlige Udstikkerbrygger ved Vesterhavnen. I 1892 indkøbtes den Rosenkilde & Co. tilhørende Udstikkerbrygge for Kr. 35 000. Samtidig nedsattes en Komite til at tage Bryggeforholdene ved Havnen under Overveielse og fremkomme med Forslag til en hensigtsmæssig Ordning af disse.

Denne Komite indledede Underhandlinger med Toldvæsenet angaaende Opførelse af en ny Toldbodbrygge med Shed o. s. v. omtrent paa det Sted, hvor Rosenkilde & Co.s Brygge laa, saaledes ordnet, at der til Lette for Handelsstanden kunde foregaa Toldbehandling af Varer i Shedet.

En saadan Overenskomst kom ogsaa istand. Efter denne skulde Havnevæsenet opføre en ny Brygge af Jern med Shed o. s. v., medens Toldvæsenet bl. a. skulde opføre nyt Toldpakhus og udlægge til almindelig Benyttelse den Grund, hvorpaa dets ældre Pakhus stod.

Til Opførelse af ny Toldbodbrygge overensstemmende med en af Ingeniør ved Statens Havnevæsen L. Meyer udarbejdet Plan blev derpaa af Havnekassen

bevilget Kr. 140 000, en Bevilgning, der senere blev betydelig forhøiet. Bryggen i færdig Stand kostede Havnekassen nær de Kr. 200 000.

Ved Udgangen af Femaaret var Bryggen omtrent færdig.

I 1892 indkøbtes videre for Havnekassens Regning tvende mindre Eienomme ved østre Havn, beliggende ved Kirkegadens og Kronprinsensgades Almenninger, for at erholde bedre Plads ved disse.

Bryggen ved førstnævnte Almenning blev i Aarene 1893 og 1894 fuldstændig ombygget og betydelig udvidet.

Efter Forslag af den foranomhandlede Komite indkøbtes i 1893 den Konsul Hans Johnsen tilhørende Udstikkerbrygge med et tilliggende større Pakhus for en Kjøbesum af Kr. 70 000.

Hensigten med dette Indkøb var bl. a. ved Borttagelse af Bryggen at skaffe let Adgang til den nye store Udstikkerbrygge og derpaa mellem denne og Havnevæsenets ældre Udstikkerbrygge at opføre en mindre Brygge væsentlig til Brug for de mindre Lokalbaade.

I 1894 indkøbtes videre, ligeledes efter Forslag af den nævnte Komite, de Firmaet Saml. Otto & Co. tilhørende store Tomter, Matr.-No. 31 og 33 Vestre Strandgade, med paastaaende Pakboder og Brygger for en Kjøbesum af Kr. 150 000, afdragsfri i 10 Aar mod 4 Pct. Renter.

I Slutningen af Femaaret paagik Underhandlinger angaaende Kjøb for Havnekassens Regning af de Firmaet F. Reinhardt & Co. tilhørende Brygger og Pakboder ved vestre Havn, et Kjøb, der bifaldtes af Repræsentantskabet i Begyndelsen af 1896. Kjøbesummen var Kr. 120 000 afdragsfri i 10 Aar mod 4 Pct. Rente.

Ved dette Kjøb blev Havnevæsenet Eier af samtlige Brygger mellem Toldbodens Eiendom og Jernbanens Havnetomt.

Da Havnekassens Udgifter paa Grund af alle disse Foretagender steg i betydelig Grad, blev i 1894 vedtaget en Forhøielse af de gjældende Takster for Benyttelse af Havnevæsenets Brygger ved vestre Havn. I samme Aar blev derhos fastsat Takster for Benyttelse af Bryggerne i Kirkegadens Almenning og ved Kanalen i Gravene, hvor tidligere ingen Afgift var opkrævet.

Til Indtægt for Havnekassen har derhos i Aarene 1891—1894 inklusive været opkrævet 2 Pct. Tillæg til samtlige Toldintrader paa Stedet. Fra 1895 og indtil videre er med Hjemmel af den nye Havnelov og Repræsentantbeslutning, approberet af vedkommende Departement, opkrævet 1 Pct. Toldtillæg samt Tonnageafgift med de i Loven hjemlede Maximumssatser af Fartøier, som lossere eller lader i Havnen.

Havnekassen, der ved Udgangen af forrige Femaar var gjældfri, havde ved Udgangen af 1895 en Gjæld af Kr. 400 000, deraf Pantegjæld til Saml. Otto & Co. Kr. 150 000 og Andel af det af Kommunen i 1895 optagne Kommunelaan, Kr. 250 000.

Havnekassens Indtægter, der i 1890 var budgetterede med Kr. 27 000, var i 1895 budgetterede til Kr. 44 700.

Udgifterne var for begge Aars Vedkommende anslaaet til samme Beløb som Indtægterne.

Ved Repræsentantbeslutning af 18 December 1895 blev anordnet Vedtægter for Brugen af Ild og Lys i Byens Havn i Henhold til den nye Havnelov.

Kirkelige Anliggender.

Ved Byens Kirkegaard er i Slutningen af Femaaret foretaget en mindre Udvidelse.

Af Dissentermenigheder fandtes her paa Stedet ved Femaarets Udgang 4 med hver sin Forstander og hver sin Kirke eller Forsamlingslokale. — Forøvrigt vides intet af Interesse i kirkelig Henseende at bemærke.

Skolevæsenet.

I Kristiansands Kathedralskole var Antallet af Elever:

	I Latin- gymnasiet.	I Real- gymnasiet.	I Middel- skolen.	Tilsammen.
Ved Udgangen af 1890	17	10	144	171
- — - 1895	12	18	277	307

Den betydelige Stigning i Elevantallet skriver sig for en stor Del fra, at der fra Begyndelsen af Skoleaaret 1895/96 blev indført Fællesundervisning i Kathedralskolen, efterat Kommunebestyrelsen i 1892 havde udtalt sig for Reformens Gjennemførelse og i 1894 vedtaget at bære de dermed forbundne Udgifter, forsaavidt disse ikke paahvilede Staten.

Med Hensyn til Skolens Bibliothek er i Femaaret indtraadt nogen Forandring.

Til Minde om Kristiansands Bys 250 Aars Jubilæum i 1891 besluttede Repræsentantskabet under 20 Januar samt 3 og 24 Februar 1892, at der skulde oprettes et Stadsbibliothek.

Til Lokale for dette indkøbtes den Norges Bank tilhørende gamle Bankbygning paa Hjørnet af Kongensgade og Holbergsgade for en Kjøbestum af Kr. 9 000. Som Grundlag for Bibliotheket blev med Samtykke af Departementet besluttet afgivet en Del af Kathedralskolens Bibliothek efter nærmere Udvalg saaledes, at Skolen alene erholder tilbage hvad der kan ansees fornødent til et passende Discipelbibliothek.

Den omhandlede Adskillelse var imidlertid ved Femaarets Udløb ikke bleven gennemført, idet den til Bibliotheket indkøbte Bygning nedbrændte under den store Brand i 1892, og ny Bygning endnu ikke er opført.

Til Bibliotheket har i Femaaret, ligesom tidligere, været bevilget et aarligt Bidrag af Samlaget af Kr. 2 000. Til dette Bidrag har i Aarene 1893, 1894

og 1895 været knyttet saadan Betingelse, at Bøger, som indkøbtes for samme, skulde tilhøre Kristiansands Kommune (Stadsbibliotheket).

Ved Udgangen af 1895 eiede Kathedralskolen:

1) i Kapitalformue	Kr. 144 745.67
2) - Legatformue	- 6 821.27

Tilsammen Kr. 151 566.94

Naar denne Formue i forrige Femaarsberetning er opgivet til Kr. 214 121.33, maa heri formentlig være medregnet den kapitaliserede Værdi af den Skolen tilfaldende aarlige Jordafgift.

Ved Repræsentantbeslutning af 9 December 1891 blev vedtaget Lønningsvedtægt for Lærere og Lærerinder ved Byens Folkeskole.

Ifølge denne Vedtægt ansættes Lærerne ved Folkeskolen med Forpligtelse til at undervise 36 Timer ugentlig. De Lærere, hvem Bestyrerstillingen ved hver af Skolerne overdrages, underviser dog alene 24 Timer ugentlig.

Lærerinderne ansættes med Forpligtelse til at undervise 24 Timer ugentlig.

Saa vel Lærer- som Lærerindeposterne henføres til 2 Grupper.

Lønnen for Lærerne fastsættes for lavere Gruppe til Kr. 1 200 med Kr. 100 i Tillæg hvert 3die Aar til Kr. 1 600, og for høiere Gruppe til Kr. 1 800 med Kr. 100 i Tillæg hvert 3die Aar til Kr. 2 000. Tillæg for Bestyreren Kr. 400. Lærerindernes Løn i lavere Gruppe Kr. 700 med Tillæg Kr. 100 hvert 3die Aar indtil Kr. 900, i høiere Gruppe Kr. 1 000, der efter 3 Aar stiger til Kr. 1 100.

Indskud i Pensionsindretning er fastsat for Lærer til Kr. 60 og for Lærerinde til Kr. 40 aarlig.

Ved Repræsentantbeslutning af 18 Decbr. 1895 er Lønnen for Lærere i lavere Gruppe bestemt at skulle stige med Kr. 100 hvert 3die Aar indtil Kr. 1 800 istedetfor som før til Kr. 1 600.

Under Branden i 1892 nedbrændte en af Folkeskolens Bygninger, nemlig den saakaldte Borgerskole, beliggende paa Hjørnet af Kongensgade og Holbergsgade. Herved blev Rummet i betydelig Grad indskrænket, saaledes at man maatte tage i Brug en ældre Bygning, der paa visse Betingelser var skjænket af Konsul M. Wild og Hustru til Undervisning for Børn og som hidtil havde været benyttet af en privat Haandgjerningsskole, hvis Virksomhed ophørte, da Haandgjerningen blev indført som obligatorisk Fag i Folkeskolen. Ligeledes blev til Brug som Sløjdskole indkøbt en liden Gaard, Matr.-No. 70 i Gyldenløvsgade, der tidligere havde været benyttet til privat Arbeidsskole for Gutter.

Efter Overenskomst mellem Kommunens Vedkommende og Seminariets Bestyrer paa Kirkedepartementets Vegne har en Afdeling af Folkeskolen, bestaaende af 7 opadstigende Klasser, været afgivet til Brug som Øvelsesskole for Kristiansands Stiftsseminar fra 21 August 1893.

Overenskomsten er gjældende i 5 Aar med en gjensidig Opsigelsesfrist af 1 Aar. Til Øvelsesskolen afgives de fornødne Lokaler paa Seminariet, medens Kommunen har anskaffet det fornødne Inventarium.

Antallet af Elever i Folkeskolen var:

ved Udgangen af 1890.....	858	Gutter,	775	Piger,	tilsammen	1 633,
- - - 1895.....	894	—	964	—	—	1 858,

altsaa en Stigning af noget over 200.

Udgifterne til Folkeskolen, der i 1890 androg til Kr. 59 000, var ved Udgangen af 1895 steget til Kr. 85 266.67. Herfra maa dog trækkes Statskassens Tilskud til Lærerlønninger efter den nye Folkeskolelov, Kr. 16 833.55, samt dens Bidrag til Lønning af Hovedlæreren ved Øvelsesskolen, Kr. 600, saaledes at Kommunens virkelige Udgift til Folkeskolen i 1895 androg til Kr. 67 833.12, altsaa en Stigning af henimod Kr. 9 000.

Af de i forrige Femaarsberetning omhandlede 2de Børneasyl nedbrændte det ene, der var beliggende i Holbergsgade, ved Branden i 1892. Istedetfor dette Asyl besluttedes opført en ny Bygning paa en anden Tomt, nemlig i Toldbodgaden, hvilken Bygning blev opført saa stor, at den ældre Asylbygning i Christian IV's Gade, der ansaaes uhensigtsmæssig for Øiemedet, kunde nedlægges.

Den nye Asylbygningens Kostende blev henimod Kr. 25 000. Dette Beløb tilveiebragtes, foruden ved Assurancesummen for det nedbrændte Asyl, ved Salgssummen for den ældre Asylbygning og det afbrændte Asyls Tomt, medens det resterende Beløb blev tilskudt af Kommunen, der ogsaa afgav gratis Tomt for det nye Asyl. Ligesom tidligere udreder Kommunen Udgifterne ved Bygningens Vedligeholdelse, medens de øvrige Udgifter bestrides ved Renterne af et Par Legater og Bidrag af Samlaget.

I Forbindelse med den i forrige Femaarsberetning omhandlede tekniske Aftenskole med Handelsklasser er i Femaaret oprettet en Maskinistiskole. Ny Plan for disse Skoler vedtoges af Repræsentantskabet 26 August 1891. Skolerne har i Femaaret nydt særdeles god Søgning.

Bestyrelsen for den tekniske Aftenskole har i Slutningen af Femaaret med Bidrag af Kristiansands Samlag for Brændevinshandel oprettet en kvindelig Haandgjernings- og Tegneskole, der ligeledes har vundet adskillig Tilslutning.

Udgifterne ved den tekniske Aftenskole bestrides dels af Staten, dels af Kommunen.

Det kommunale Bidrag tilveiebringes, ligesom tidligere, ved Renterne af den tekniske Aftenskoles Grundfond, stort Kr. 40 000, hvilket i sin Tid er skjænket af det herværende Brændevinssamlag, og Renterne af Søndagsskolens Fond, hvis Kapital ved Udgangen af 1895 androg til Kr. 6 167.55, samt for den resterende Del direkte af Bykassen.

Til Maskinistiskolen bidrager Staten Kr. 800 og Kommunen ligeledes Kr. 800 aarlig.

Ved Repræsentantbeslutning af 31 Juli 1895 er besluttet oprettet og vedtaget Plan for en Stuertskole i Kristiansand. Af Staten blev til Stuertskolen i Skoleaaret 1895/96 ydet et Bidrag af Kr. 600. Skolen er planlagt med to Kurser à 3 Maaneder hver Vinter.

I første Kursus, der paa Grund af manglende Anmeldelse af Elever, først kunde paabegyndes i December 1895, deltog alene 3 Elever, — et Forhold, der imidlertid senere har bedret sig betydeligt.

Af abnorme Børn var her fra Byen ved Udgangen af 1895 kun 1 anbragt paa Institut, nemlig 1 Pige, der opholder sig paa Thorshaug.

Den i 1882 oprettede Husholdningsskole har fremdeles været i Virksomhed i Femaaret, underholdt som tidligere ved Bidrag af Samlaget og Private. Den ene Afdeling nedlagdes i 1892. I den anden Afdeling var ved Udgangen af 1895 optaget 21 Elever.

Ved Udgangen af 1895 fandtes her i Byen 2de Sømandsskoler, der nød god Tilslutning. Ved den ene af disse, der oprettedes 1895, tænkes afholdt foruden almindelig Styrmandsexamen tillige Skipperexamen.

Fattigvæsenet.

Antallet af de af Fattigvæsenet Understøttede har i hvert af Aarene 1891 —1895 udgjort:

Aar.	Samlet Antal Understøttede.	Deraf var:	
		Hovedpersoner.	Bipersoner (Hustruer).
1891	872	723	149
1892	913	765	148
1893	954	795	159
1894	880	733	147
1895	857	720	137

Af fremmede Fattige, der understøttedes mod Refusion af Hjemstavnskommunen eller Staten, blev i Femaaret understøttet:

Aar.	Samlet Antal fremmede Fattige.	Deraf fremmede forliste eller hjemsendte Sømænd.
1891	90	ca. 50
1892	146	88
1893	182	117
1894	138	79
1895	112	15

Antallet af fattige Sindssyge, der understøttedes af Fattigvæsenet, udgjorde ved Udgangen af 1895: 70. Deraf var 10 anbragt i Eg Asyl, 22 i

Byens Asyl, medens 29 var udsat i privat Forpleining og Resten understøttedes paa egen Haand.

I Tofte's Gave var ved Udgangen af 1895 for Fattigvæsenets Regning anbragt 1 Barn. I det herværende Børnehjem 11.

Ved Politiets Foranstaltning har i Henhold til Fattiglovens § 61 i 1891: 19 og i 1892: 23 Personer været indsat i Stavanger Tvangsarbeidsanstalt.

Fra 1893 kunde denne Anstalt ikke modtage Tvangsarbeidere herfra og da der ikke var Anledning til at faa saadanne anbragt andensteds, har ingen Personer herfra været indsat paa Tvangsarbejde i Aarene 1893—1895. Der har været reist Spørgsmaal om Oprettelse af en Tvangsarbeidsanstalt her i Byen, uden at Tanken er bleven gennemført, idet Sagen blev udsat i Paavente af, at Staten skulde oprette saadanne Anstalter, hvilket, som bekjendt, har været under Overveielse.

I Waisenhuset «Ebenezer» var ved Udgangen af 1890 optaget 25 Gutter her fra Byen. Ved Udgangen af 1895 var Antallet 15. Antallet af Gutter i Waisenhuset er 50, hvoraf altsaa 35 fra Landdistrikterne.

Den her i Byen værende Diakonisseforening har virket ogsaa i dette Femaar. Ved Oprettelse af et «Gamlehjem», hvori optages saadanne ældre Mænd og Kvinder, der vanskelig kan skjøtte om sig selv, har den virket meget godt. For hver Person, som optages i Gamlehjemmet, betales en rimelig maanedlig Godtgjørelse. I Hjemmet har ogsaa været anbragt adskillige Personer, hvis Forsørgelse har paahvilet Fattigvæsenet, og som herfor har betalt Hjemmet den Vedkommende tilstaaede Understøttelse.

Foreningens Udgifter bestrides iøvrigt ved private Bidrag.

Den frivillige kirkelige Fattigpleie har ogsaa i dette Femaar virket paa samme Maade som hidtil.

Af Legater og velgjørende Indretninger er i Femaaret tilkommet:

1. «Sognepræst A. J. Lassons og Hustrus Legat», oprettet af Sognepræst til Lyngdal, Andreas Jacob Lasson, og Hustru Christine Elise Lasson, født Omstedt. Legatets Kapital udgjør Kr. 12 880. Renterne uddeles foruden til en navngiven Person til i Kristiansand bosiddende ugifte trængende og værdige Døtre af afdøde Embedsmænd i Kristiansand eller, i Tilfælde der ikke er Anledning til Anvendelse af Renterne paa denne Maade, til i Kristiansand boende gamle og udtjente Sømænd, der er fattige og værdige til Understøttelse.
2. Legatet «Statsraad Schouboes Minde». Legatets Kapital er ca. Kr. 28 000. Renterne uddeles for Tiden til bestemte Legatorer, men skal, naar disse afgaar ved Døden, uddeles til værdige og trængende Kvinder af Embeds- og Borgerstanden.

Medicinalvæsenet.

Med Hensyn hertil bemærkes, at saavel det herværende kommunale Sygehus som de tvende Sindssygeasyler, nemlig det Staten tilhørende Eg Asyl og Byens Asyl, har været benyttet meget i Femaaret; de tvende sidste har, saavidt vides, stadig været fuldt belagt.

Det Staten tilhørende militære Sygehus, der nedbrændte under den store Brand i 1892, er ikke gjenopført i Femaaret.

Derimod er her efter Branden oprettet et katholsk St. Josephs Hospital, der bestyres af katholske Søstre. Dette Hospital har været meget benyttet siden dets Oprettelse, væsentlig i Sygdomstilfælde, der har medført Operationer o. l.

De her i Byen værende tvende faste Jordemoderbestillinger er, efterat begge de fast ansatte Jordemødre var afgaaet ved Døden, — efter erhvervet naadigst Tilladelse inddragne. Mellem Fattigvæsenet og de privat praktiserende Jordemødre her paa Stedet er oprettet Overenskomst om Betjening af trængende Barselkvinder, mod at Fattigvæsenet herfor udreder en bestemt Godtgjørelse.

Ved Repræsentantbeslutning af 21 November 1894 blev Magistrat og Formandskab bemyndiget til at indgive underdanigst Ansøgning om Oprettelse af et 3die Apothek i Kristiansand.

I Femaaret er opført en Desinfektionsanstalt, hvortil Samlaget bevilgede de fornødne Midler. Anstalten bestyres af Stadsfysikus og Udgifterne til dens Vedligeholdelse og til Desinfektion af smittet Tøi bestrides af Kommunen.

Sundhedstilstanden i Byen i Femaaret har gennemgaaende været god.

Der har dog i Femaaret forekommet adskillige Tilfælde af Difterit og Skarlagensfeber. I Femaaret er derhos forekommet et enkelt Tilfælde af Kopper.

Statens Kvarantæneanstalt paa Odderøen ved Kristiansand blev i 1893 benyttet til Internering af endel Dampskibspassagerer i Anledning af at en af dem led af et Sygdomstilfælde, der antoges at være Kolera, — hvilket det imidlertid viste sig ikke at være.

Efterat der i 1892 var ansøgt om, at Kristiansand, paa Grund af de ved den store Brand s. A. indtraadte ekstraordinære Forhold, maatte blive indrømmet Udsættelse med Ikrafttræden af Paabudet i § 2 i Lov om kommunale Slagtehus, Kjødkontrol m. v. til 1 Januar 1894, hvilket blev indvilget, blev ved Repræsentantbeslutning af 8 November 1893 vedtaget de fornødne Bestemmelser til Istandbringelse af Kjødkontrol her paa Stedet. Til Kjødkontrolstation blev indkøbt en ved Elven beliggende Eiendom, der undergik fornødne Indredningsarbejder for at gøres skikket for Øiemedet. Som Løn for en Kjødkontrollør bevilgedes aarlig Kr. 1 500 og til en Gaardsgut Kr. 2.50 pr. Dag. Kommunalt Slagtehus er ikke oprettet hersteds.

Regulerings- og Bygningsvæsen, Brand-, Vand- og
Kloakvæsen, Belysningsvæsen m. v.

Herom antager man hensigtsmæssigst at kunne udtale sig underet.

Den Begivenhed, som har havt mest Indflydelse paa disse Ting saavel som paa Byens Forhold forøvrigt, er den Byen i 1892 overgaaede store Ildebrand, der foran er nævnt flere Gange og som senere vil blive nærmere omhandlet.

Som Følge af denne Brand blev der straks gaaet igang med at udarbejde Regler for den brændte Bydels Gjenopførelse. Herunder medvirkede daværende Expeditionschef, nuværende Direktør for den almindelige Brandforsikringsindretning, Karl Olsen. Arbeidet hermed fremmedes saa hurtig, at Repræsentantskabet allerede under 12 og 13 August 1892 kunde vedtage skjærpede Byggeforskrifter for Byen. Den vigtigste Bestemmelse i disse var, at hel Murtvang indførtes i hele den afbrændte Bydel og endel af den gjenstaaende, medens delvis Murtvang blev indført for den øvrige Del af Byen.

Denne Bestemmelse vakte megen Modstand hos en stor Del af Byens Indvaanere, hvilket gav sig Udslag i Massemøder, Avisskriveri og skriftlige Forestillinger til Kommunebestyrelsen.

Til at føre den nærmere Kontrol med disse Forskrifters Gjennemførelse, der paa Grund af den Mængde andre Gjøremaal, som Branden foraarsagede for Stadsingeniøren, ikke kunde overtages af denne, blev midlertidig ansat en særskilt Bygningsinspektør.

Denne Funktionær bibeholdtes under den værste Byggeperiode et Tidsrum af ca. 2 Aar.

Paa Grund af den Mængde Arbeide, der som Følge af Branden paalaa Magistraten, søgte denne sig fritaget for at fungere som Formand i Byens Reguleringskommission, der ogsaa vilde faa meget at gjøre ved Regulering i det brændte Strøg. Hvervet som Formand blev med Vedkommendes Samtykke overtaget af en af Byens Sagførere, da Politimesteren, af samme Grund som Magistraten, ikke kunde overkomme at røgte det. Forholdet vedvarede til Udgangen af 1894, da Formandsstillingen igjen overtoges af Borgermesteren.

Til Assistance for Byens Stadsingeniør i dennes Funktion som Stads-konduktør blev ansat 3 Officerer som midlertidige Assistenten væsentlig for Opmaaling m. v. af Tomter i det brandlidte Strøg.

Der blev udarbejdet en Reguleringsplan, hvorefter Byen skulde adskilles i fire Dele ved 2de gennemgaaende 31 m. brede Avenuer, nemlig gennem Fæstningsgaden og Raadhusgaden. Denne Plan blev bifaldt af Kommunebestyrelsen og nød fornøden Approbation. Planens Gjennemførelse medførte ikke ubetydelige Udgifter for Kommunen, idet denne maatte expropriere den fornødne Grund i den afbrændte Del af Fæstningsgaden og Raadhusgaden til Udlæggelse til Avenuerne. Der medgik i det Hele til Expropriationen samt de fornødne Rydningsarbejder m. v. paa de exproprierede Tomter et Beløb af henimod Kr. 50 000.

Da Byens Brandstation var blandt de nedbrændte Bygninger, blev det

nødvendigt at skaffe denne Rum, hvorfor der straks blev gaaet igang med Opførelse af en midlertidig Brandstation paa Torvet. Brandvæsenets Redskaber og Materiel, der dels som Følge af at Stationen brændte og dels som Følge af Branden iøvrigt var bleven adskillig mangelfuldt, blev hurtigst muligt kompletteret og udbedret. De hermed forbundne Udgifter androg til et ikke ubetydeligt Beløb.

Af større Forandringer, der som Følge af Branden er foretaget vedkommende Vandværket og Brandvæsenet, kan nævnes:

Vandledningen i Kirkegaden og Holbergsgade samt delvis i Vestre Strandgade, hvor den bestod af 5" Rør, er omlagt med nye 8" Rør, — en Forandring, der kostede ca. Kr. 20 000.

Der er anskaffet 2de Dampsprøiter med fornødent Tilbehør, en større og en mindre, kostende resp. ca. Kr. 20 000 og ca. Kr. 5 000.

Ved Repræsentantbeslutning af 27 og 30 Oktober 1893 er vedtaget en fuldstændig Omordning af vort Brandvæsen, hvorefter bl. a. ved Siden af det faste Brandkorps, der, foruden Brandinspektøren som Øverstbefalende, bestaar af en Brandmester, 2 Formænd og 16 Mandskaber, 1 Kusk og 3 Udkigsvagtmænd, er oprettet et Reservekorps paa 100 Mand til Tjenestgjøring i Ildebrandstilfælde. Hos 60 af disse er indlagt Ringeapparater for Indkaldelse og de aflønnes for sin Tjeneste under Øvelse og i Brandstilfælde med 1 Krone pr. Time.

Desuden oprettedes:

1 Seilkorps	med 120 Mand,
1 Nedrivningskorps	- 120 —
1 Redningskorps.....	- 120 —
1 Vagt- eller Ordenskorps	- 60 — og
1 Sprøite- og Vandlangerkorps.....	- 320 —

Det bestemtes derhos, at det faste Brandkorps skulde kaserneres i eller ved Brandstationen. Da den ældre Brandstationstomt vilde være for liden hertil, indkøbtes tvende Nabotomter, der tillagdes bemeldte Tomt. Herpaa opførtes i 1894 og 1895 nye Brandvagts- og Kasernebygninger, førstnævnte med Façade ud mod Torvet, sidstnævnte mod Toldbodgaden.

Til Bolig for Brandinspektøren indkøbtes derhos en ved Siden af Kasernen beliggende Gaard i Toldbodgaden for Kr. 16 000.

Udgifterne ved Opførelse af disse Bygninger androg til ca. Kr. 130 000, iberegnet fornævnte Kr. 16 000.

De nye Bygninger toges i Brug fra Høsten 1895, hvorefter den midlertidige Brandstation paa Torvet straks blev nedrevet.

Med Byens Brandtelegraf er foretaget en fuldstændig Omordning og betydelig Udvidelse. Medens Allarmering af Brand før, foruden ved Signal fra Udkigsposten paa Baneheien og ved Brandtelegrafen, foregik paa den Maade, at der afgaves Brandskud fra Fæstningen «Christiansholm», blev dette, efterat denne var afbrændt, ordnet saaledes, at der anbragtes 2de Kanoner, der afgaves af Militæretaten, ved Brandposten paa Baneheien. I Brandstilfælde kan saaledes

Brandskud affyres derfra. I saa Tilfælde besvares Skuddene fra Lagmandsholmen. Fornødne Regler i denne Henseende er udfærdiget.

Til Øvelse for de faste og reserve Brandmandskaber er i den Kommunen tilhørende saakaldte Banehave, beliggende ved Sætersdalsveien, opført en Øvelsesvæg. Til Øvelser for Reservekorpsset og Betaling til dette i Ildebrandstilfælde opføres aarlig paa Byens Budget et Beløb af Kr. 800 à Kr. 1 000.

I Slutningen af Femaaret blev efter Foranledning af Magistrat og Formandskab Byens Vandværk og Brandvæsen undergivet Undersøgelse og Prøve af Chefen for den almindelige Brandforsikringsindretning og dennes tekniske Konsulent, hvilken Undersøgelse og Prøve faldt tilfredsstillende ud. I sin i denne Anledning afgivne Betænkning af 3 September 1895 udtalte de nævnte Herrer, idet de paa Grundlag af de foretagne Prøver ved Vandværket og Brandvæsenet anbefalede en Nedsættelse i Brandkontingenten af $37\frac{1}{2}$ Pct., at de finder specielt at burde fremhæve, at den da gjenopførte Del af Byen dannede den bedste Murstensrisiko, som nogen By i Landet kunde opvise. Efter indsendt Andragende blev Kristiansand derpaa ved kgl. Res. af 27 September 1895 indrømmet en Nedsættelse i Brandkontingenten af $37\frac{1}{2}$ Pct., at regne fra 1 Juli 1895. Den Byen tidligere tilstaaede Nedsættelse var 30 Pct.

I indeværende Femaar er det gennem en længere Aarrække planlagte Kloakanlæg for Kristiansand bleven fuldført. Af vedkommende i sin Tid nedsatte Komite var Kloakanlægget beregnet at skulle koste ca. Kr. 118 000. Arbeidet blev delt i 3 Partier og besluttet udført i 3 Aar. Anlægget i den brændte Bydel toges først og udførtes i 1893, medens det for den øvrige Bydels Vedkommende udførtes i 1894 og 1895. Det hele Arbeide har kostet ialt ca. Kr. 134 000. Til Anlægget er foruden Kr. 8 000, der tidligere var bevilget af Brændevinssamlaget, forudsat ydet et Bidrag af dette af Kr. 55 000. Til Femaarets Udgang er heraf bevilget Kr. 15 000 med Kr. 5 000 aarlig i 3 Aar.

Med dette Anlægs Fuldførelse er Kristiansand befriet for Ulemperne ved de aabne Rendestene, hvori Vandet, især Sommerdag, generede Omgivelserne ved sin ulidelige Lugt.

Byens Gasværk blev med store Anstrengelser reddet fra at gaa med i Branden i 1892. Det har været i Virksomhed i Femaaret ligesom tidligere.

For mest muligt at sikre det mod Ildsvaade og skaffe det en friere Beliggenhed, blev indkjøbt endel Gasværket tilstødende Tomter, hvorpaa Husene var brændt. Disse Tomter er tillagt Gasværket og vil ikke blive bebygget.

Af Gasværkets Gjæld, der i 1895 var gaaet ned til Kr. 100 000, er Kr. 90 000, der var laant mod Vexelobligation i herværende Sparebank, indfriet i 1895 af det i samme Aar optagne Kommunelaan.

Gaslygternes Antal er øget endel i indeværende Femaar. Der har ogsaa været anstillet Forsøg med Anbringelse af Glødelamper i Gaslygterne.

Rets- og Politivæsenet.

Den store Tilstrømning af fremmede Arbeidere, som fandt Sted efter Branden i 1892, og den deraf følgende Arbeidsnød, saavel blandt de fremmede som blandt Byens egne Arbeidere, medførte selvfølgelig adskillige Uroligheder, særlig da mange af de fremmede Arbeidere ikke netop var af den bedste Slags.

Det blev derfor straks nødvendigt at forøge Politistyrken. Der blev foruden et Par ekstraordinære Politibetjente ansat 6 midlertidige Politikonstabler. Trods denne betydelige Forøgelse viste det sig, at Politiet havde nok at gjøre. Særlig i den øvre Bydel — Christian IV's Gade og Tordenskjoldsgaden — var der stadig Uroligheder, Slagsmaal o. lign.

Da der i 1895 blev foretaget en Omordning med Hensyn til Brandvæsenet, hvorefter Brandkonstablerne, der tidligere, udstyret med Politimyndighed, havde forrettet Patruljetjeneste i Gaderne om Natten, var fritaget for denne Tjeneste, blev det nødvendigt at omorganisere Politiet.

Efterat dette Spørgsmaal havde været behandlet af Politimesteren i Forbindelse med en kommunal Komite, vedtog Repræsentantskabet under 31 Juli 1895 en Ordning af Politivæsenet, hvorefter Byens Politistyrke skulde bestaa af 1 Overbetjent og 3 Betjente samt et Konstabelkorps, bestaaende af 1 Overkonstabel og 12 Konstabler.

Der blev desuden bevilget Kr. 800 aarlig som Løn til en Kontorist ved Politikammeret.

Antallet af Justitssager og offentlige Politisager med derunder Tiltalte har været:

A a r .	Justitssager.	Tiltalte.	Offentlige Politisager.	Tiltalte.
1891	21	24	16	16
1892	38	47	13	14
1893	47	55	70	82
1894	45	63	44	47
1895	35	48	51	53

Antallet af Mulkter, vedtagne for Politiforseelser, der i Femaaret 1886 —1890 udgjorde gennemsnitlig 244 aarlig, er i indeværende Femaar paa Grund af de foran omhandlede ekstraordinære Forhold steget i betydelig Grad.

I 1891 er vedtaget 230 Mulkforelæg,	
- 1892 - —	509 —
- 1893 - —	878 —
- 1894 - —	573 —
- 1895 - —	542 —

Ved Forligelseskommisionen er foretaget:

i 1891.....	227	Sager, hvoraf afsagt Kjendelse i 45
- 1892.....	345	— - - — - 40
- 1893.....	464	— - - — - 71
- 1894.....	402	— - - — - 55
- 1895.....	394	— - - — - 59

Af private Sager er i Femaaret ialt indbragt:

1) for Bythinget	261
2) - Gjæste- og Soret (Extraret)	19
3) - Politiretten	4
4) - Haandværksretten.....	13

Af Skifteretten er taget under Skiftebehandling:

i 1891.....	33	Boer, hvoraf 4 Konkursboer,
- 1892.....	29	— — 8 —
- 1893.....	21	— — 7 —
- 1894.....	29	— — 6 —
- 1895.....	25	— — 12 —

Antallet af Exekutioner og Udpantninger vil sees af nedenstaaende Tabel:

	1891.		1892.		1893.		1894.		1895.	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
		Kr.		Kr.		Kr.		Kr.		Kr.
Exekutioner.....	17	5 080	13	1 531	39	18 003	26	8 932	49	19 552
Udpantninger afholdte af Kæmneren.....	1 246	43 681	1 368	39 560	2 377	44 186	1 925	54 182	2 254	55 556
Udpantninger afholdte af Underfogden.....	387	10 878	213	4 597	1 532	15 707	1 024	15 581	453	12 094

For Udpantningernes Vedkommende bemærkes, at et betydeligt Antal Debitorer er regnet flere Gange, idet der i Tilfælde, hvor Vedkommende gjen-tagende har flyttet, er skeet Protokoltilførsel paa hvert Sted, man har søgt efter dem. Specielt gjælder dette Tiden efter Branden i 1892.

Af Tvangsauktioner, ved hvilke Salg har fundet Sted, har været afholdt:

Aar.	Over fast Gods.		Over Løsere.	
	Antal.	Sum.	Antal.	Sum.
		Kr.		Kr.
1891	3	4 893	2	1 209
1892	7	56 525	3	5 549
1893	5	54 297	10	3 623
1894	13	114 850	13	8 426
1895	6	16 432	10	7 901

Den økonomiske Tilstand.

De mange Udgifter, som paa Grund af Branden blev paaført Kommunen til Gjenopførelse af nedbrændte kommunale Bygninger, Gaderegulering, Oparbejdelse af Gader og Fortouge i Brandstrøget, Udbedringer ved og Anskaffelser til Vandværket og Brandvæsenet m. v. som ogsaa til Anlæg af offentlige Kloaker, Indfrielse af Gasværkets Gjæld m. v., medførte, at Kommunen maatte optage Laan. Indtil man fik nærmere Oversigt over, hvormeget der antagelig i det hele vilde trænges, ordnede man sig saaledes, at man i Sparebanken erholdt mod Vexler de Beløb, som efterhaanden tiltrængtes, til 4 Pct. Rente.

Da Forholdene havde ordnet sig nogenlunde og en væsentlig Del af de nødvendige Foranstaltninger var udført, besluttede Kommunebestyrelsen i 1895 at optage et større Kommunelaan til Dækkelse af den løbende Gjæld og de Arbejder, som gjenstod til Udførelse. Den Sum, som Bykassen tiltrængte hertil, var Kr. 800 000. Efter Ønske af Havnestyret blev imidlertid medtaget i Laanet Kr. 250 000, som Havnekassen trængte til Indfrielse af Gjæld paadraget dels ved Indkjøb af Brygger, dels ved Opførelse af nye saadanne m. v.

Laanebeløbet blev derfor sat til Kr. 1 050 000. Laanet afsluttedes med Bergens Privatbank og Søndenfjeldske Privatbank hersteds til 4 Pct. Rente og en Kurs af $99\frac{9}{16}$.

Foruden dette Laan er i Femaarets Løb laant en mindre Sum af Grimsfondet, saa Bykassens Gjæld til dette ved Udgangen af Femaaret androg til Kr. 25 000.

Derimod er Kommunelaanet af 1860 indfriet i dette Femaar.

Byens Gjæld, der ved Udgangen af 1890 androg til Kr. 352 300, var ved Udgangen af 1895 steget til Kr. 1 132 800.

Den antagne Formue og Indtægt har været:

Aar.	Formue.	Indtægt.
1891.....	Kr. 12 113 000	Kr. 3 285 370
1892.....	- 13 481 000	- 3 750 828
1893.....	- 15 307 000	- 4 513 620
1894.....	- 13 438 500	- 4 123 640
1895.....	- 14 378 000	- 4 202 970

De kommunale Skatter har udgjort:

A a r.	Eiendomsskat.	Formues- og Indtægtsskat.	Tilsammen.
	Kr.	Kr.	Kr.
1891.....	67 000	178 000	245 000
1892.....	65 000	175 000	240 000
1893.....	50 000	178 000	228 000
1894.....	63 000	207 000	270 000
1895.....	65 000	208 000	273 000

Udenfor Skatterne har de væsentligste kommunale Indtægter ligesom tidligere været: Afgift af Salg og Udskjænkning af Brændevin, Afgift af Udskjænkning af Øl og Vin m. m. samt Indtægter af Vandværket.

Værdien af Kommunens faste Eiendomme med Inventar var ved Udgangen af 1895 ansat til noget over Kr. 2 000 000.

Den samlede Forsikringssum af de i den almindelige Brandforsikringsindretning forsikrede Bygninger, der ved Udgangen af 1890 androg til Kr. 9 385 400, var ved Udgangen af 1895 steget til Kr. 13 457 550. Brandkontingenten, der i 1890 androg til Kr. 35 240.50, udgjorde for 1895 Kr. 31 774.05.

I Femaaret er afhændet faste Eiendomme til følgende Værdi:

A a r.	Antal.	Samlet Værdi.
		Kr.
1891.....	77	404 496
1892.....	126	799 323
1893.....	164	873 846
1894.....	116	892 652
1895.....	92	547 251

Eiendomspriserne, der straks efter Branden steg betydelig, forsaavidt angaar den ikke brandlidte Bydel, er i den senere Tid i Nedadgaende. Det samme kan siges om Husleien.

I Femaaret er thinglæst og aflæst Dokumenter til følgende Beløb:

A a r .	Thinglæsninger.		Aflæsninger.	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
		Kr.		Kr.
1891	143	326 565	140	214 485
1892	136	442 908	132	323 176
1893	311	1 598 489	429	1 048 197
1894	303	1 617 016	275	895 907
1895	269	1 019 830	154	522 295

De Pengeinstituter, som virker her paa Stedet, er:

1. Norges Banks Afdeling, der ved Udgangen af 1895 havde til Disposition..... Kr. 2 834 800,
hvoraf udlaant mod Pant Kr. 693 000,
og - Vexler - 1 843 900.
2. Kristiansands Sparebank. Ved Udgangen af 1895 havde denne under Forvaltning..... Kr. 4 224 566.58,
hvoraf Sparebanken selv eiede Kr. 604 557.90, heri indbefattet Sparebankens nye Gaard, der er brandtakseret for Kr. 200 000, men kun opført med Kr. 100 000.
3. Søndenfjeldske Privatbank, hvis Forvaltningskapital ved Udgangen af 1895 androg til..... Kr. 3 961 722.10,
hvoraf et Delkrederefond paa Kr. 52 599.06 og et Reservefond paa Kr. 117 000.
4. Kristiansands Arbejderforenings Spareskillingsbank. Denne Bank havde ved Udgangen af 1895 under Forvaltning Kr. 138 889.72,
hvoraf Banken selv eiede Kr. 15 911.56.

Kristiansands Overformynderi havde ved Udgangen af 1895 indestaaende Kr. 232 901.23 fordelt paa 71 Myndlinger.

Af den indestaaende Kapital var:

- a) udlaant mod Pant i fast Eiendom Kr. 153 732.20
- b) indsat i Sparebank - 11 300.00
- c) anbragt i Værdipapirer - 38 554.83

Man skal derhos nævne følgende herværende Indretninger og Legater m. v. med Kapital med tilføiet Oplysning om Størrelsen af deres Midler ved Udgangen af 1895:

Kristiansands Stifts geistlige Enkekasse	Kr. 196 717.72
Selskabet «De Gamles og Efterladtes Venner»	- 447 681.53
Foreningen til Omsorg for ældre Tjenere af Kvindekjønnets	- 21 853.53
Sven Olaus Strays Legat	- 11 284.24
Foreningen til Omsorg for ældre ugifte Fruentimmer, henhørende til Borger- og Embedsstanden	- 82 903.24
Stiftelsen «Ungdommens Undervisning og Alderdommens Hvile» ..	- 103 731.04
Pensionsselskabet «Det ædle Formaal»	- 112 664.24
Stiftelsen «Borgerenkers Trøst» (hvoriblandt den faste Eiendom Kr. 19 257.70)	- 45 650.59
Caroline og Margrethe Justs Asyl.....	- 5 266.18
(Asylet eiede derhos Huset Matr.-No. 41 Kronprinsens Gade).	
Kristiansands Sømandsforenings Assuranceindretning	- 23 780.26
Hjælpe- og Understøttelseskassen for uheldige Sømænd i Kristian- sands Indrulleringsdistrikt	- 9 229.98
Jørgen Christiansens Legat — foruden Eiendommen Matr.-No. 63 i Kongensgade	- 30 474.17
Det ved kgl. Res. af 28 Mai 1850 oprettede Fond	- 7 230.13
Kong Carl Johans Legat	- 8 020.87
Fru Kjerulffs Legat	- 2 816.98
Grevinde Trampes Legat	- 31 624.65
Kjøbmand Steenshorns og Hustrus Legat	- 38 564.99
Søren Christensens Legat	- 20 660.50
Berdian Larsens Legat	- 10 507.63
Gartner Ashauers Legat	- 8 000.00
Edvard Dahls Legat	}
Postmester Heyerdahls Legat	
Bille og Sina Kjørboes Legater	- 57 460.00
De Leegaardske Legater pr. 30 Juni 1895	- 55 313.01
Enkefru Juells Legat	- 8 940.00
Brigadelæge Heyerdahls Legat.....	- 4 008.15
Kristiansands Borgerkorps's Fond ...	- 4 549.80

Forskjelligt.

Som bekjendt rammedes Byen i 1892 af en stor Ulykke, nemlig den oftere omtalte store Brand.

Ved denne Brand, der opstod om Eftermiddagen ved 3-Tiden den 8 Juli i Kvartalet mellem Toldbodgaden, Markensgaden og Dronningensgade, uden at det ved de optagne retslige Undersøgelser blev bragt paa det Rene, hvor eller hvorledes den begyndte, blev omtrent en Trediedel af Byen lagt i Aske. Ilden udbredte sig med rasende Hurtighed og greb mere og mere om sig i de store tørre Trægaarde, hvor den fandt god Næring. Det viste sig snart, at man stod omtrent magtesløs overfor Ilden, idet Vandværkets Kraft svækkedes meget,

saavel paa Grund af den Mængde Slinger, som maatte udlægges, som ogsaa fordi Vandet flød fra Afstikkerne i de brændte Huse uden at kunne lukkes. Der blev telegraferet til Mandal om Udlaan af denne Bys Dampsprøite til Hjælp ved Slukningsarbeidet. Denne Sprøite hidkom med Dampskib noget over Midnat og sattes straks i Virksomhed paa det mest truede Sted. Den ydede god Hjælp og bidrog i ikke uvæsentlig Grad til Ildens Begrænsning.

Af de paa Gimlemoen værende Militære blev ydet god Hjælp, saavel ved Slukning som ved Redning af Effekter og disses Bevogtning. Særlig indlagde Orlogsmatroserne ved den herværende Flaadeafdeling sig stor Fortjeneste ved den Raskhed og Ufortrødenhed, hvormed de deltog i Slukningsarbeidet.

Der nedbrændte i det hele ca. 350 Huse og 3 à 4 000 Mennesker blev husvilde. Værdien af de brændte Bygninger androg til ca. 4 Millioner Kroner, hvoriblandt endel Staten tilhørende Eiendomme, der ikke var forsikrede i Landets almindelige Brandforsikringsindretning. Værdien af det brændte Løsøre antoges at andrage til ca. 3 Millioner Kroner. Det væsentligste heraf var vistnok assureret. Af Bygninger, som brændte, kan nævnes: Norges Bank, Sparebankens ældre Bygning, Brandvagten, Telegrafstationen, Postkontoret, Byens Festivitetslokale, Stiftsgaarden, Militæretatens Bygninger i Retranchementet og Christiansholms Fort, Marineetablisementets Bygninger, Theatret, Arbejderforeningen, en Folkeskolebygning o. fl. Et under Bygning værende Skib nedbrændte ligeledes.

Stiftsarkivet og de øvrige Embedsarkiver blev væsentlig reddet. Begge de brændte Bankers ildfaste Kjældere bestod Ildprøven udmærket.

Saavel Postkontoret som Telegrafkontoret var efter et Par Dage installeret i andre Lokaler og i Virksomhed. Sidstnævnte Kontor, der brændte Fredag, var istand til at expedere Telegrammer Lørdag Morgen.

Det vanskeligste efter Branden var at skaffe Husrum for de brandlidte Familier. Midlertidig blev taget i Brug alle de Lokaler, som dertil kunde anvendes, saaledes alle Byens Skoler, Sygehuset, Kvarantæneanstalten paa Odderøen, Exercerhuset m. fl. Selv Byens Distriktsfængsel blev i de første Dage benyttet af husvilde Brandlidte.

Lidt efter lidt fik de Brandlidte for en Del leiet sig ind hos Byens ikke brandlidte Befolkning. Dette var imidlertid meget vanskeligt, da det væsentlig var mindre Bygninger, der stod igjen, medens de større var brændt.

Selvfølgelig steg under disse Omstændigheder Leien i en betydelig Grad, og det hændte vistnok ogsaa, at der tildels forlangtes rent ublue Priser. Forholdet forværredes ogsaa derved, at der strømmede til Byen en Mængde arbejdsøgende Fremmede, som jo ogsaa skulde have Hus. Det viste sig nødvendigt at forlænge Skolebørnenes Sommerferie betydeligt for at kunne benytte Skolebygningerne til de Brandlidte, der ikke havde eller kunde faa Hus. Da dette Forhold vedvarede udover til i September, vakttes der Motion om for Byens Regering at opføre midlertidige Logibygninger for at afhjælpe Husnøden. Der blev i Anledning heraf udstedt Opfordring til dem, der ikke havde faaet leiet Hus, om at melde sig; og det viste sig at være mange, idet der til 16 September

1892 var anmeldt 67 Familier med tilsammen 233 Personer, der ikke havde eller kunde faa Bolig for Vinteren, — et Tal, der senere øgede ikke ubetydeligt. Kommunebestyrelsen besluttede da til en Begyndelse at lade opføre 2 Logi-bygninger, hver indeholdende 16 Værelser og 8 Kjøkkener. Dette strak imidlertid ikke til. Efterhaanden blev derfor opført 4 lignende Bygninger til, samt desuden leiet en Pakbod, som blev indredet, saa den gjordes brugbar til midlertidig Beboelse. Et Kommunen tilhørende ældre Sprøitehus blev ligeledes indredet til Beboelse, ligesom der i Loftsetagen paa Skolebygningen «Carl Johans Minde» blev indredet et Par Værelser.

Alle disse Bekvemmeligheder, der blev bortleiet for en rimelig Leie, blev fuldt optaget, og endnu hørtes Klager over Husnød.

Til Afhjælpelse af den midlertidige Mangel paa Forretningslokaler blev det tilladt Byens brandlidte Næringsdrivende at opføre mindre Udsalgsboder paa Torvet i den Udstrækning, som Pladsen tillod. Disse Boder, der gjorde god Tjeneste, fjernedes imidlertid efterhaanden, som den brændte Bydel reiste sig af Asken, og var samtlige borttagne ved Femaarets Udgang.

Under den Forvirring, som Branden medførte, blev Møbler og Husgeraad placerede, hvor det kunde træffe sig, om hinanden i Gader og Gaardsrum saaledes, at det var vanskeligt at finde igjen sine Sager. En hel Del Effekter blev derfor ikke gjenkjendt og maatte saaledes behandles som Hittegods.

Den uhyggelige Begivenhed vakte Deltagelse i vide Kredse. Herom vidnede de tildels store Bidrag, der strømmede ind fra fjern og nær til Afhjælpelse af den første Nød. Som Bidrag til de Brandlidte indkom i det hele ca. Kr. 25 000, der blev uddelt til de mest Nødlidende ved en af Magistrat og Formandskab valgt Komite.

Et Held i Uheldet var det, at Ulykken rammede den Del af Byens Indvaanere, som bedst kunde bære den, idet det afbrændte Strøg gennemgaaende var beboet af de mere velstillede Klasser af Byens Befolkning.

Dette har ogsaa bidraget til, at Ulykken ikke medførte værre Følger end skeet, og til, at Gjenopførelsen af Bygningerne straks kunde paabegyndes med Kraft. Den gjenreiste Bydel, der nu væsentlig bestaar af større moderne Gaarde, vidner ogsaa om, at Befolkningens økonomiske Evne har været bedre, end man kunde vente, og det viser sig, at gennemgaaende har ingen forbygget sig.

De første Bygninger var under Tag i Oktober 1892, altsaa ca. 4 Maaneder efter Branden, og ved Udgangen af Femaaret var den væsentligste Del af den brændte Bydel gjenreist.

De Stemmeberettigedes Antal var ved Storthingsvalgene i 1891 og 1894 respektive 1 017 og 1 448, hvoraf ved begge Valg 19, hvis Stemmeret var suspenderet.

Kristiansands Samlag for Brændevinshandel har ogsaa været i Virksomhed dette Femaar. Dets Vedtægter udløber 31 December 1898. Der vil saaledes

i nævnte Aar blive at foretage Afstemning efter den nye Brændevinslov om, hvorvidt det fremdeles skal opretholdes, eller om det skal nedlægges.

Dets Overskud har, ligesom tidligere, været anvendt til almennyttige Øiemed.

Som Følge af den nye Brændevinslov har Samlaget i 1894 vedtaget af sine eiende Midler at oprette et Legat, benævnt «Legatet for Kristiansands Bys Vel». Dette Legats Kapital var ved Udgangen af 1895 ca. Kr. 200 000.

De af Kommunebestyrelsen afgivne Skjøn over det afgiftspligtige Kvantum Brændevin har været: for 1891: 105 000 Liter, for 1892: 115 000 Liter, for 1893: 120 000 Liter, for 1894: 160 000 Liter og for 1895: 150 000 Liter.

Den aarlige Afgift til Bykassen for almindelig Ret til Udskjækning af Øl og Vin m. m. har for Aarene 1891, 1892 og 1893 været bestemt til Kr. 300 og for Aarene 1894 og 1895 til Kr. 400 for hver Rettighed.

Antallet af almindelige og indskrænkede Rettigheder til Udskjækning af Øl og Vin m. m. har i Femaaret været:

Aar.	Almindelige.	Indskrænkede.
1891	8	8
1892	11	5
1893	12	7
1894	12	10
1895	12	10

Af Magistrat og Formandskab har været meddelt Bevilling til Smaasalg af Øl: i 1891 til 118 Personer, i 1892 til 117, i 1893 til 113, i 1894 til 128 og i 1895 til 145.

De herværende Afholdsforeninger har i Femaaret virket paa samme Maade som hidtil og Afholdsarbeidet antages at have gaaet adskilligt fremad.

Kristiansands Totalafholdsforening, hvis Bygning nedbrændte i 1892 ved den store Brand, har i Femaaret opført en ny og større Bygning til en Værdi af ca. Kr. 32 000. Som Bidrag til Opførelsen har Foreningen af det herværende Brændevinssamlag erholdt et rente- og afdragsfrit Laan, stort Kr. 18 000. Der er inden Foreningen dannet et Ungdomslag og en Børneforening, hvilke begge har nydt megen Tilslutning. Foreningen har i Femaaret havt god Fremgang saavel i Medlemsantal som i økonomisk Henseende.

Det i tidligere Beretninger nævnte Byselskab har ogsaa i dette Femaar virket til Forskjønnelse af Byens Omgivelser med Bidrag af Samlaget og Sparebanken.

Ligesaa har de herværende 2de Fribadehuse, 1 for Gutter og Mænd og 1 for Kvinder, været i Brug i Femaaret. Begge Badehuse har som tidligere været opholdt af Brændevinssamlaget.

Den i forrige Femaarsberetning nævnte Høitideligholdelse af Byens 250-Aars Jubilæum fandt Sted i Juli 1891, hvorunder Hans Majestæt Kongen var nærværende i Byen.

Som foran i nærværende Beretning nævnt, blev Arbeidet paa Sætersdalsbanen herunder indviet af Hans Majestæt, ligesom der til Minde om Jubilæet af Kommunebestyrelsen blev besluttet oprettet et Stadsbibliothek.

Kristiansands Magistrat, 10 April 1897.

T. Stang,
kst.

Beretning

om Ladestedet Mandals økonomiske Tilstand i Femaaret 1891—1895.

1. Handel.

Antallet af Handlende var noget større end i forrige Periode. Ved Udgangen af 1895 var Antallet 111, hvoraf 29 handelsberettigede Kvinder.

De vigtigste Udførselsartikler har som tidligere været:

Træløst, hvoraf Stav væsentlig til Sverige og Byerne paa Norges Vestkyst samt tildels til England, Minetømmer og Pitprops til Storbritannien, Bord, Planker og hugget Tømmer til Danmark, Island og Færøerne.

«Bark af Eg» til Danmark i 1891: 11 600 kg. for Kr. 1 000 og i 1894: 21 120 kg. for Kr. 1 500, men i de øvrige Aar intet.

«Bark, andre Slags» til Island i 1892: 9 280 kg. for Kr. 500 og i 1895: 2 500 kg. for Kr. 200, men i de øvrige Aar intet.

Laks exporteredes for den væsentligste Del over Kristiansand S.

Ifølge det statistiske Centralbureaus Opgave af 7 Mai d. A. er der herfra direkte exporteret til Hamburg og England gennemsnitlig 5 686 kg. for Kr. 7 900 aarlig.

Hummer exporteredes ligeledes særlig i Periodens sidste Aar for den største Del over Kristiansand.

Ifølge nævnte Opgave af 7 Mai d. A. er der herfra direkte exporteret til Danmark, Tyskland (væsentlig Hamburg) og England gennemsnitlig 5 965 Stkr. for Kr. 3 760 aarlig — dog i stærkt Aftagende i Periodens sidste Aar.

Handelsfortjenesten paa disse Artikler antages at have været nogenlunde god.

Trælasttolden var ogsaa i denne Periode aftagende, idet den ifølge Revisionsdepartementets Opgave af 19 April d. A. udgjorde i 1891 Kr. 2 271, i 1892 Kr. 2 023.80 og i 1ste Halvaar 1893 Kr. 1 368.20. For den øvrige Del af Perioden bortfaldt Trælasttolden.

Omsætningen for Byens Handlende var antagelig i Femaarsperioden omtrent som i forrige Femaar.

Veiforbindelsen med Ladestedets vigtigste Opland, Mandalen, fuldførtes inden Udgangen af Femaarsperioden.

Toldintraderne ved Toldstedet udgjorde gennemsnitlig Kr. 32 900 aarlig mod Kr. 40 236 i forrige Femaar.

2. Skibsfart og Skibsbyggeri.

Fragterne holdt sig lave, saa at Fortjenesten for Skibsrederne blev liden. Mange Skibe, tildels gode Fartøier, indkøbtes, hvorved Stedets Handelsflaade forøgedes i Drægtighed, nemlig fra 30 213 Reg.-Ton ved Periodens Begyndelse til 33 715 Reg.-Ton, fordelt paa 92 Fartøier, hvoraf et Dampskib, ved Udgangen af 1895.

Der indkøbtes mange Kuttere for Dorgefiske efter Torsk; men Forsøget med dette Fiske mislykkedes, hvorfor Fartøierne atter blev solgte.

Noget nyt Fartøi har ikke været bygget ved Stedets Værfter, ved hvilke der heller ikke er foregaaet nogen nævneværdig Reparation af ældre Fartøier.

Hyrerne for Skibsbesætningerne har været noget lavere end i forrige Periode.

3. Fabrik- og Haandværksdrift.

Af fabrikmæssige Anlæg fandtes følgende: 1 Reberbane, 1 Kogeri for hermetiske Sager, tilhørende det saakaldte «The Norwegian Preserving Comp.», 3 smaa Garverier og 6 Dampsage, hvoraf navnlig de sidste er af Betydning for Stedet, da de sysselsætter en stor Arbeidsstok og fremkalder Rørelse af forskjellig Art. Dampsagene og Kogriet afsætter Størstedelen af sine Produkter til Udlandet, væsentlig England, Danmark og Island, samt tildels til Byerne paa Norges Vestkyst, ligesom Reberbanen og Garverierne ogsaa afsætter endel af sin Produktion udenbys.

For samtlige disse antages Driften at have været nogenlunde lønnende.

Antallet af Haandværkere i selvstændig Stilling var: 16 Skomagere, 4 Skræddere, 10 Snedkere, 6 Slagtere, 6 Malere, 1 Hattemager, 4 Dreiere, 2 Blikkenslagere, 4 Hjulmagere, 3 Guldsmede, 3 Seilmagere, 3 Uhrmagere, 1 Sadelmager, 2 Bødkere, 9 Smede og 12 Bagere, hvilke samtlige væsentlig kun arbejder for Byens egen Befolkning. Hjulmagerne og enkelte af Snedkerne har dog ogsaa nogen Afsætning til udenbys Kunder.

4. Jordbrug.

Der drives fremdeles intet Jordbrug af nogen Betydning inden Byens Grænser.

5. Den økonomiske Tilstand i Almindelighed.

Ifølge vedkommende Ligningsforretning udgjorde i 1895 den antagne Formue Kr. 3 187 000 mod Kr. 2 982 000 i 1890 og den antagne Indtægt Kr. 895 340 mod Kr. 934 600 i 1890. Folkemængden udgjorde ved Folketællingen i 1891 3 795. Skatydernes Antal er i Femaaret gaaet noget op og udgjorde ved dets Udgang 801.

I Femaaret er i det hele 10 Boer tagne under Skifterettens Behandling som Konkursboer. Af Exekutioner har været afholdt ved Føgden 15 for et samlet Beløb af Kr. 51 200.43 og ved Lensmanden 51 for et Beløb af Kr. 11 976.34.

Arbejdslønnen har været som i forrige Femaar.

Eiendomspriserne har holdt sig uforandrede. Der er opført 16 nye Bygninger.

Ladestedets Gjæld udgjorde ved Udgangen af 1895 Kr. 123 487.50 mod Kr. 124 139.38 i 1890.

De væsentligste af de i Femaaret udlignede Skatter har udgjort:

Aar.	Skat paa Formue og Indtægt.	Eiendoms- skat.	Brændevins- afgift.	Øl- og Vin- skat.	Skatteøret for Indtægts- skatten.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Øre.
1891	32 699.69	6 111.99	5 066.66	1 350.00	6.260
1892	35 487.50	5 154.58	5 066.66	1 345.00	8.051
1893	37 725.36	5 250.83	5 333.33	1 345.00	9.6
1894	43 867.77	5 353.33	5 333.33	1 345.00	11.55
1895	46 844.56	6 026.12	5 333.33	1 385.00	12.65

Byens Middelskole holdes fremdeles i Gang, men med nogen Aftagen i Elevantal, og medens den tidligere dækkede sine Udgifter ved Statstilskudet og Skolepengene, maa den nu støttes ved Bidrag af Mandals Kommune. Af andre Skoler maa foruden Folkeskolerne, der stadig gives bedre og bedre Udstyr, nævnes en Husflidsskole for Gutter, der nyder meget god Søgning. Videre have et i 1880 oprettet Børnehjem, hvori Pigebørn, der er forældreløse eller har daarlige Hjem, opdrages, forpleies og undervises indtil 2 Aar efter Konfirmationen. Denne gavnlige Indretnings Udgifter dækkes dels ved Gaver, dels ved Bidrag fra Byens Brændevinssamlag og Sparebank.

Ædruelighedstilstanden har ogsaa i denne Periode været god.

Brændevinssamlagets Overskud har udgjort: i 1891 Kr. 13 206.66, i 1892 Kr. 10 069.24, i 1893 Kr. 11 667.98, i 1894 Kr. 15 655.01, i 1895 Kr. 12 847.64.

Overskudet er anvendt som Bidrag (i Forening med Sparebanken) til Fremme af forskellige veldædige og almennyttige Øiemed i og udenfor Lade-stedet. Til dette er saaledes anskaffet 2 Brandsprøiter (en liden Dampsprøite til Malmø og en Haandsprøite til Kleven), Gymnastiklokale og Sløjdlokale for Folkeskølen, hvorhos blev indkjøbt for Kommunens Regning «Furulunden» (Kr. 40 000), 2 Bygninger ved «Kommunebryggen» til Nedrivning for Udvidelse af denne Brygge (henved Kr. 30 000), ligesom den eneste private Ølrettighed blev indløst (Kr. 6 000).

Mandals Sparebank havde ved Udgangen af 1895 under Forvaltning Kr. 1 824 701.88 og en egen Formue af Kr. 220 336.65.

Overskudet er som tidligere væsentlig anvendt enten til veldædige Øiemed eller til Fremme af gavnlige kommunale Foranstaltninger.

Kommunen indkjøbte i Femaaret en Skov, kaldet «Furulunden», for Kr. 40 000, der dækkedes af Brændevinssamlaget og Sparebanken, som foran anført.

Forsikringssummen af de i Landets almindelige Brandforsikringsindretning forsikrede Bygninger udgjorde Kr. 2 651 360 ved Udgangen af 1895 mod Kr. 2 397 490 i 1890. I 1893 nedbrændte 2 større Sagbrug, af hvilke kun det ene blev gjenopbygget. Vandværket holdes i uforandret Stand og maa ansees for meget tilfredsstillende, idet Vandledningen er fra Mandal ført paa Bunden af Elven til Malmø. Kleven er fremdeles henvist til at tage sin Vandforsyning fra hist og her anbragte Brønde.

Et saakaldet Byselskab virker til Byens Forskjønnelse, væsentlig ved Plantning af Træer og Vedligeholdelse af de Byen tilhørende Parkanlæg i Furulunden, paa Uranienborg, Torvet m. fl., men Selskabet har kun smaa Midler til sin Raadighed, nemlig en liden aarlig Kontingent af Medlemmerne og de Beløb, som aarlig pleier tilstaaes af Brændevinssamlaget og Sparebanken. Selskabet udfolder ikke liden Virksomhed.

Havnekassens Beholdning udgjorde ved Udgangen af 1895 Kr. 1 541.15. Den erholder sine væsentligste Indtægter ved et Paalæg af 2 Pct. af Toldindtægterne. I 1894 udførtes et større Mudringsarbejde paa «Baren» udenfor Mandalselvns Munding.

Følgende L e g a t e r tilhører Byen:

1. Keiser Nicolaus den 1stes Legat for trængende Sømand, Kapital Kr. 16 800.
2. Provstinde Fabricius's Legat for trængende Kvinder. Kapital Kr. 6 080.
3. Fredrik og Cecilie Lunds Legat for trængende Kvinder af borgerlig Stand. Kapital Kr. 1 600.
4. Kjøbmand Johnston og Hustrus Legat for værdige Trængende af Borger-

- standen. Kapital Kr. 47 163.65. Udbyttet anvendes dog indtil videre ifølge Testatorernes Bestemmelse udelukkende til disses egne Slægtninge.
5. Madame Tørrissens Legat for Enker og Husarme. Kapital Kr. 150.
 6. Madame Marsøs Legat for Enker og Husarme. Kapital Kr. 1 220.
 7. Det Bohsenske Legat til Skolevæsenets Fremme. Kapital Kr. 1 600.
 8. Ommundsens Legat for fattige Haandværkere, Enker og Tjenestepiger. Kapital Kr. 15 500.
 9. Madame Schmalfeldts Legat for Enker. Kapital Kr. 3 000.
 10. Sara Landes Legat for Enker. Kapital Kr. 2 727.77.

Desuden have 3 smaa Legater, hvis Renteudbytte indtil videre alene lægges til Kapitalen, nemlig det Schelvenske Legat, det Schavlandske Do. og det lille Skoleholderfond.

M a n d a l s M a g i s t r a t , 2 Juli 1898.

T. N i c k e l s e n .

Beretning

om Ladestedet Farsunds økonomiske Tilstand i Femaaret 1891—1895.

1. H a n d e l .

Ved Udgangen af Aaret 1895 gaves i Byen 56 Handelsborgere og 12 handelsberettigede Kvinder. Udførselen til Udlandet har som tidligere væsentlig indskrænket sig til Fiskevarer, navnlig Hummer og Laks.

Afsætning af indførte Varer til Byens Indvaanere og omliggende Land-distrikter har udgjort Stedets Hovednæring. Torvhandelen med Levnetsmidler har været meget livlig.

I det Hele maa dog Handelen siges, især ved Femaarets Slutning, at være gaaet ikke ubetydelig ned, idet de ugunstige Tider for Skibsfarten allerede da begyndte at vise sin skadelige Indflydelse paa Handelsomsætningen i det Hele.

Toldintraderne udgjorde gennemsnitlig aarlig Kr. 19 847 mod Kr. 28 287 i foregaaende Femaar.

2. F a b r i k - o g H a a n d v æ r k s d r i f t

befandt sig omtrent paa samme Standpunkt som tidligere.

3. Skibsfart og Skibsbyggeri.

Antallet af de i Farsunds Tolddistrikt hjemmehørende Fartøier udgjorde ved Femaarets Begyndelse 76 med en Drægtighed af 28 713 Ton og ved dets Slutning 62 med en Drægtighed af 25 030. Grunden til denne betydelige Nedgang saavel i Antal som Drægtighed maa alene søges i de for Skibsfarten ugunstige Tider, der har bevirket, at endel Skibe er bortsolgt fra Stedet; enkelte er ogsaa forliste, uden at Rederierne har vovet at erstatte dem med nye.

Med Hensyn til de i Fartøierne nedlagte Kapitaler bemærkes, at de for en væsentlig Del er bleven tilveiebragt i de Byen tilstødende Landdistrikter, hvor for en stor Del ogsaa Rederiernes Bestyrelse har sit Sæde.

Stedets private Navigationsskole søgtes i Femaaret af gjennemsnitlig 15 Elever aarlig.

Skibsbyggeri har ikke været drevet her i Femaaret.

4. Jordbrug.

Dette har i Femaaret ingen nævneværdig Forandring undergaaet.

5. Den økonomiske Tilstand i Almindelighed.

I 1890 udgjorde den antagne Formue Kr. 1 461 600, den antagne Indtægt Kr. 457 600 og den skatbare Indtægt Kr. 165 936. I 1895 fandtes disse Poster at være forøgede til henholdsvis Kr. 1 998 100, Kr. 611 065 og Kr. 200 183.

Som Byskat blev i 1895 udlignet:

Eiendomsskat	Kr. 1 100.00
Skat paa Formue	- 2 258.39
— - Indtægt.....	- 11 800.85.

I Femaaret har Brændevinsafgiften udgjort aarlig gjennemsnitlig Kr. 3 866.67 og Ølafgiften Kr. 1 600.

Af Tomter og Grunde har Kommunen gjennemsnitlig haft en aarlig Indtægt af Kr. 1 125.

Kommunens Gjæld udgjorde ved Femaarets Slutning Kr. 35 600, der skyldes til Byens Sparebank.

Havnekassens Beholdning udgjorde ved Femaarets Udgang Kr. 2 700.

De i den almindelige Brandkasse forsikrede Bygningers Assurancesum udgjorde ved Femaarets Udgang Kr. 1 154 060. Stedet har i Femaaret saagodtsom været forskaanet for Ildsvaade.

Folkemængden udgjorde ved sidste Folketælling, den 1 Januar 1891: 1 649 Individer.

Foruden Paabygning og anden Udvidelse af ældre Vaaningshuse er ogsaa endel Nybygning foregaaet i Femaaret. Antallet af Dagarbeidere har været tilstrækkeligt for Behovet.

Samlaget for Brændevinshandel bevilgede i de første 4 Aar af Femaaret til almennyttige Øiemed gjennemsnitlig Kr. 11 187.62, i det sidste Kr. 22 989.10.

Ædruelighedstilstanden i Byen har været upaaklagelig.

Sparebanken havde ved Femaarets Udgang under Forvaltning Kr. 984 853.09, hvoraf den selv eiede Kr. 81 588.85. Til almennyttige Foranstaltninger anvendtes der i Femaaret Kr. 17 945.67.

Arbejderforeningens Virksomhed foregik omtrent i samme Retning som tidligere. Ved Femaarets Udgang havde Foreningen 60 Medlemmer.

Af andre Foreninger, der har været i Virksomhed i Femaaret, kan nævnes: Totalafholdsforeningen, den frivillige Fattigpleie, Fattigforeningen, Skytterlaget og Træplantningsselskabet, hvilke samtlige har nydt Bidrag af Brændevins-samlaget og tildels ogsaa af Sparebanken.

Den i 1890 dannede Handelsforening har i Femaaret ført en hensygnende Tilværelse, ligesaa Sømandsforeningen.

Farsunds Magistrat, 6 November 1897.

J. Bärnholdt.

Beretning

om Kjøbstaden Flekkefjords økonomiske Tilstand i Femaaret 1891—1895.

1. H a n d e l. De Handelsberettigedes Tal er lidt forøget siden sidste Indberetning. Vistnok har de for Skibsfarten trykkende Tider saavelsom de i de sidste Aar mislykkede Makrelfiskerier havt sin hemmende Indflydelse, men dels har de omliggende Landdistrikter ved de fra Amerika hjemsendte Kapitaler faaet en større Kjøbeevne, og dels synes Byen selv at være gaaet frem, hvad de mange Kjøb og Salg af Eiendomme og den ikke saa ganske ringe Byggevirksomhed lader formode.

Kommunikationsvæsenet er i rask Fremgang. Veien fra Flekkefjord til Kvinesdal er nu færdig, forsaavidt Omlægningen fra Fede til Øieklev angaar, ligesom endel andre Bygdeveie dels er omlagte, dels nyanlagte. Til disse Anlæg er der stadig søgt om Bidrag af Byen, og denne har ogsaa ydet store Beløb.

De i forrige Indberetning nævnte «Løger» er nu næsten færdige og oprensede til en saadan Dybde, at smaa Dampbaade kan befare samme, og formentlig vil, saasnart den 3die af Løgerne er færdig, en Dampbaad blive sat i Fart paa Lavold.

Paa Fjordene rundt om Byen er 2de Dampbaade, «Alf» og «Trafik», stadig i Fart, og synes at kunne holde Ruterne, uagtet det pekuniære Udbytte tildels er lidet; de nyder nu begge Understøttelse af Staten.

Men det, der har bevirket et mere pulserende Liv i Byen, er det besluttede Jernbaneanlæg fra Egersund og østover som en Fortsættelse af Vestlandsbanen. Eiendomme og Tomter er som en Følge heraf gaaede op i Pris.

Af Udførselsartikler til Udlandet spiller Fiskevarer — iberegnet Laks og Ørret — samt Fuglevildt en ikke ringe Rolle — specielt sidstnævnte, hvoraf der i enkelte Aar er udskibet indtil 15 000 Ryper. Ligeledes udføres en Del Tyttebær samt noget Smør.

De herværende Garverier udskiber væsentlig til Sverige Læder for betydelige Beløb. Skulde Mellemrigsloven blive ophævet, maatte man rimeligvis blive nødt til at søge nye Markeder og det vil da blive meget tvivlsomt, hvorvidt Garveribedriften vil vise sig lønnende. Udskibningen af Tønder er tiltaget i Femaaret, uagtet der her konkurreres med svenske Tøndefabriker.

Husflidsartikler til Salg spiller liden Rolle, da der omtrent ingen saadan Husflid eksisterer paa disse Kanter.

Toldintraderne har ved Flekkefjords Toldsted i Femaaret gennemsnitlig udgjort Kr. 22 058.64.

3 Handlende har i Femaaret opgivet sine Boer til Konkursbehandling; Akkord er ikke opnaaet.

2. Skibsfart og Skibsbyggeri. Siden sidste Beretning har Skibsfarten ved stadig faldende Fragter været yderlig trykket. Flere Skibe er derfor frasolgte Stedet, medens ogsaa enkelte i Femaaret er indkjøbte. Tonnagen androg ved Udgangen af 1895 til 14 000 Reg.-Ton.

Hyren er lav for Sømænd undtagen Tømmermænd — for hvem den nogenlunde har holdt sig —, for Førere er Lønningen ogsaa lav og Kaplaken gaaet ned. I det Hele har Byens Redere i det sidste Femaar kun havt Tab paa sine Skibe, men da Parterne er saa smaa og fordelte, er den økonomiske Tilbagegang ikke synbar, især da Skibene er paa bedre situerede Personers Hænder.

Der har været bygget et Par Skøiter og et Baadbyggeri har drevet Virksomhed en Stund.

Hvad Havnevæsenet angaar, har den ved Indløbet til Byen anbragte Olie-lygte nu gjort Tjeneste i flere Aar efter atter at være opsat paa et nyt Fundament af Sten.

Ved den nye Lov om Havnevæsenet er Havnekassens Indtægter betydelig forøgede, foruden at der tilfalder den 1 Pct. af Toldintraderne. Endel Mudringer er foretagne af Privatmænd, hvorved Skibshavnen er bleven noget udvidet og forbedret.

3. Haandværksdriften synes at være gaaet fremad, specielt for Snedkere i Møbelbranchen, idet en hel Del Møbler forsendes herfra til andre Byer.

Tøndefabrikationen er jo fremdeles en stor Industrigren herborte, og der arbeides mange Tusinde Tønder om Aaret. Det i forrige Beretning omhandlede Interessentskab til Forfærdigelse af Redningsapparater er nu opløst.

4. Fabrikdrift. Af Garverierne er nu Aarnes gjenopbygget og i fuld Drift, og Dalens meget udvidet, og da Fabrikatet har et meget godt Marked i Sverige, har Femaaret været godt. Forøvrigt synes, som ovenfor nævnt, her Mellemrigsloven at have været af stor Nytte. Flekkefjords Garveri er forandret til en Uldvarefabrik, der har en god Omsætning.

Andre Anlæg er: Fjeldsaa Trævarefabrik med hovedsagelig Fabrikation af Stole, der beskjæftiger ca. 20 Mand, og Knabens Grube — til Udvinning af Molybdænglands; denne Grubedrift har været ret lønnende. Ligesaa er ved Fjeldsaa under Opførelse en Filtfabrik — den eneste, saavidt vides, paa den skandinaviske Halvø, og hvortil Raastoffet for nogen Del vil kunne erholdes ved Haaraffaldet fra de store Garverier hersteds.

Smaa Turbiner med Kraft fra Byens nye Vandværk er anskaffet hos Enkelte.

5. Jordbruget er uforandret paa de Byen nærliggende Stykker.

6. Den økonomiske Tilstand i Almindelighed.

Byens skatbare Formue	i 1891	Kr. 2 967 700
— — —	- 1895	- 2 870 000
— — Indtægt	- 1891	- 446 730
— — —	- 1895	- 502 950
Garveriernes Formue	- 1891	- 310 000
— — —	- 1895	- 190 000
For Statsskattens Vedkommende i forrige Aar	-	555 000
Indtægt	- 1891	- 13 000
—	- 1895	- 13 500
Byskat	- 1891	- 20 000
—	- 1895	- 24 000
Byens Gjæld ved Udgangen af 1895	-	41 400
Brændevinsafgiften	- 1891	- 2 800
—	- 1895	- 3 200
Ølskat	- 1891	- 410
—	- 1895	- 600
Samlaget for Brændevinshandel har i Femaaret gennemsnitlig givet et Overskud af	-	9 910,
der er anvendt til almennyttige Øiemed for Byen og Omegnen.		

Ædruelighedstilstanden maa siges at være god.

Byens Vandværk er nu efter store Bekostninger færdigt; et nyt stort Bassin er anlagt af næsten samme Størrelse som det største af de to ældre, saa at man nu har rigelig Vandforsyning i Brandstifælde. Fra dette Bassin fører en egen Ledning med tildels større Rør end i den gamle rundt Byens vigtigste Strøg. Den kan i Tilfælde sættes i Forbindelse med den ældre Ledning, hvorfra Byen under almindelige Omstændigheder udelukkende faar sin Vandforsyning.

Brandvæsenet er omorganiseret med et fast aflønnet Mandskab paa 12 Mand, og elektrisk Ringeapparat til Varsling er anskaffet. Brandredskaberne er i god Orden, og tilstrækkelig Mængde Slinger og Koblinger m. m. er indkjøbt. Som Følge heraf er ogsaa Assurancepræmien bleven nedsat i nogen Grad, uagtet Flekkefjord er en tæt bebygget Træby og Risikoen ved en Ildebrand derfor ikke ringe.

I Femaaret har man kun havt en Ildebrand, hvorved et Vaaningshus og 2 tilstødende Udhusbygninger nedbrændte.

Byens Forskjønnelsesselskab har udplantet i det nu noget udvidede Parkanlæg omkring Sparebanken flere Tusinde Sirbuske og Træer. Til det ovenfor Byen liggende store Fjeldplateau, «Storeheien», er anlagt en Gangsti tildels med Jernrækværk, og paa Høiden har man en storartet Udsigt. Midlerne er tilveiebragte dels ved Kontingent, dels ved Bidrag af Kommunen og Bolaget.

Byens Fiskebrygge er udvidet, og en Bazarbygning anbragt paa samme, beregnet paa Udsalg af Kjød, Fisk, Vildt og Grønsager m. m.

Middelskolen er godt søgt; Lærerpersonalet bestaar af 4 Lærere og 2 Lærerinder. Folkeskolen har 2 Lærere og 2 Lærerinder. Haandgjernings-skolen for Piger er ligeledes godt søgt og dens gavnlige Virksomhed nyder almindelig Paaskjønneelse.

Man har ogsaa en Husflidsskole for Gutter, hvor de oplæres i Sløjd.

Flekkefjords Sparebank havde ved Udgangen af 1895 en Kapital til Forvaltning, stor	Kr. 1 820 472
og en Formue af	- 233 412.

Den har af sit Overskud stadig ydet rigelige Bidrag til Fremme af Byens Tarv.

Af Foreninger haves Arbejderforeningen og Handelsforeningen; endvidere en Understøttelsesforening for Sygdomstilfælde, en Do. for uheldige Søfolk og deres Efterladte samt flere Afholdsforeninger.

Det offentlige Fattigvæsen understøttes tildels af en privat Fattigpleie, der hvert Aar uddeler Klæder og Madvarer til Trængende, ligesom flere Legater yder kontant Bidrag hver Juletid. Der har forresten været godt Arbejde at faa omtrent hele Femaaret, saa Trangen ikke kan siges at være meget stor.

Børnehjemmet har stærk Søgning; det underholdes af Byens Borgere og legerede Midler.

Amtssygehuset er i Begyndelsen af dette Femaar bleven grundig repareret og tidsmæssig indredet med tildels nyt Inventar. Som en Følge heraf er Belægget tiltaget og har der været gennemsnitlig ca. 50 à 60 Patienter om Aaret.

Til et Isolationslokale for Tilfælde af Epidemier er af Samlaget bevilget Kr. 5 000. Nogen større Epidemi har man ikke havt her i Femaaret.

Eiendomspriserne og Husleien er noget stegen i Slutten af Femaaret, ligesaa Fødemidler.

Folkemængden er antagelig omkring 1 600 og synes at gaa fremover, idet adskillige er tilflyttede Byen. Fødslerne overstiger Dødsfaldene. Man maa saaledes i det Store og Hele taget sige, at Byen ved Slutningen af Femaaret er gaaet frem i økonomisk Henseende. At Stillingen i det Hele taget maa være god, fremgaar utvivlsomt ogsaa deraf, at Byen til det projekterede Jernbane-anlæg til Egersund har bevilget ialt Kr. 170 000.

Flekkefjords Byfogedkontor, 4 Mai 1896.

A. Larsen.
